הלכה · מפרשים

הגהות חדשות על ספר מצוות קטן

רבי יהושע צייטלין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

הגהות חדשות על ספר מצוות קטן

רבי יהושע צייטלין

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/הגהות-חדשות-על-ספר-מצוות-קטן/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן א 6
סימן ב 6
סימן ג 6
סימן ד 8
סימן יט 9
סימן כב 9
סימן כח 9
סימן לא 9
סימן לב 11
סימן לג 13
סימן לד 14
סימן לה 16
סימן לו 16
סימן לז 16
סימן מד 16
סימן מה 17
סימן מו 17
סימן מז 17
סימן מח 17
סימן נ 18
סימן נא 19
סימן נב 19
סימן נג 20
סימן נד 20
סימן נה 24
סימן נו 24
סימן נז 25
סימן נח 30
סימן נט 31
סימן ס 31
סימן סא 31
סימן סב 31
סימן סג 32
סימן סד 32
סימן סה 33
סימן סו 33
סימן סז 35
סימן סח 35
סימן סט 36
סימן ע 37
סימן עא 38
סימן עב 42
סימן עג 42
סימן עד 42
סימן עה 44
סימן עו 44
סימן עח 44
סימן פא 45
סימן פב 73
סימן פג 75
סימן פד 80
סימן פה 83
סימן פו 84
סימן פז 84
סימן פח 84
סימן פט 85
סימן צ 148
סימן צא 149
סימן צב 151
סימן צג 184
סימן צז 212
סימן קח 212

סימן קלג 212
סימן קמח 212
סימן קנא 213
סימן קנב 213
סימן קנג 213
סימן קנה 213
סימן קנז 214
סימן קנח 214
סימן קס 214
סימן קסו 214
סימן קפב 214
סימן קפג 215
סימן קפד 215
סימן קפה 254
סימן קפט 254
סימן קצב 254
סימן קצג 254
סימן קצד 255
סימן קצה 256
סימן קצו 256
סימן קצז 256
סימן קצח 258
סימן קצט 258
סימן רא 258
סימן רה 259
סימן רי 260
סימן ריג 260
סימן ריד 260
סימן רטו 260
סימן רטז 260
סימן ריז 261
סימן ריח 261
סימן ריט 261
סימן רכ 263
סימן רכא 265
סימן רכב 265
סימן רכג 265
סימן רכה 265
סימן רלד 266
סימן רלו 266
סימן רמב 266
סימן רמה 266
סימן רמו 266
סימן רמז 267
סימן רנא 267
סימן רנב 267
סימן רנג 267
סימן רנט 267
סימן רס 268
סימן רסג 268
סימן רסה 268
סימן רעא 268
סימן רעב 269
סימן רעג 269
סימן רעו 269
סימן רעח 269
סימן רעט 269
סימן רפ 269
סימן רפא 270
סימן רפב 274
סימן רפג 274
סימן רפו 274
סימן רפז 275
סימן רצ 275

סימן רצב 275
סימן רצג 275
סימן רצד 276

סימן א

הכי קאמר כשם כו'. נראה לבאר דברי רבינו ז"ל שבא באריכות דבריו לתקן מה שהביא הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על ספר המצות להרמב"ם ז"ל שבה"ג לא רצה למנות דבור אנכי למצוה שיעלה במנין התרי"ג מצות שאין מנין תרי"ג אלא גזירותיו יתעלה שצוה עלינו לעשות או מנענו שלא לעשות אבל האמונה במציאותו יתעלה הוא העיקר והשורש שממנו נולדו המצות לא שייך שימנה בחשבון המצות ולכן לדעת בה"ג דבור אנכי שהוא האמונה באלהותו יתברך לא יבא בחשבון ומה שאמרו בתלמוד שמנין תורה דהיינו תרי"א מצות שמעו מפי משה ושני מצות שמעו מפי הגבורה היינו בהלאו דלא יהי' לך יש שני אזהרות וכמו שמביא הרמב"ן ז"ל שם בל"ת סימן א' ורבינו ז"ל דעתו כדעת הרמב"ם והסמ"ג שדבור אנכי ימנה בחשבון כמ"ש בפ"ג דמכות ד' כ"ד א' על סמך המקרא תורה צוה לנו משה וגו' שמנין תורה דהיינו תרי"א מצות צוה משה ואנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום הרי שמנו דבור אנכי מכלל המצות ולא משום מצות אמונה במציאותו ית"ש אלא משום צפית לישועה שזו היא שגזר עלינו לעשות ולזה נתכוין רבינו מ"ש וע"כ מאחר שהוא דבור כו' לומר שגם באנכי יש צווי על אמונת העתיד וכמ"ש לקמן בהג"הה ולא כמו שנראה לכאורה מדברי רבינו ז"ל שיהא במצות אנכי שתי מצות דא"כ יקשה דהא שמעו מפי הגבורה ג' מצות וכמו שמקשה שם הרמב"ן ז"ל על הרמב"ם ז"ל בל"ת סימן א

סימן ב

וזהו קבלת עול מלכות שמים כו' כלומר זהו מה שהזכירו רז"ל בלשונם קבלת עול מלכות שמים. כי שמע הוא הפירוש תקבל. וכן הוא מזה בדברי הרמ"בם ובס"מג:
ולעתיד לבא יאמינו כל העולם כלומר וזהו הפירוש משמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד וכמו שפירש רש"י ז"ל בפירוש החומש דהיינו ג"כ על העתיד כדברי רבינו המחבר:

סימן ג

מר' חנינא בן תרדיון שלא רצה כו' בע"ז ד' יח א' שהניחו האויבים ספוגים של צמר על לבו בשעה ששרפוהו שלא ימות מהרה:
והלכו ונהרגו. אע"ג שאפשר שבדרך היה מותר להם להציל א"ע בהזכרת השם כיון שהיו בסכנה וכמו שהביא מזה לקמן בסימן ד' בהגהה גבי להתרפאות בדברי תורה וע"ש מ"מ הם פשעו בזה שלא היה להם להכניס א"ע בתחילה בסכנה על סמך זה:

וראיה מיבמות. היה נראה לגרוס בסנהדרין דשם בפ' בן סורר איתא להא מימרא דרבא שם דף עד ע"ב להדיא וכמו שהביא רבינו המחבר ז"ל. אבל ביבמות בפרק האשה בתרא (יבמות ד' ק"כא ע"ב) מייתי שם העובדא לגבי עדות גוי מס"ת בעדות אשה. ואפשר שכונת רבינו הוא מהא דמייתי שם שאמר הגוי לישראל ואי לא קטלינא לך כדקטלינא לפלניא בר ישראל דאמרי ליה בשל לי קדירה בשבת ולא בשיל וקטלתיה כו'. וסובר רבינו ז"ל דהאי ישראל שהניח להרוג א"ע עשה ע"פ הדין משום שהגוי לא היה צריך לבישול הקדרה להנאתו רק להעבירו על דת. אבל זה הוא דוחק דמפשטא דלישנא משמע שבודאי נתכוין הנכרי להנאתו וכמו שאמר לישראל השני לשקול אספסתא ושדי לחיותא: והא דהישראל הראשון הניח להרוג א"ע ולא עבר כתבו התוס' בפ' בן סורר (סנהדרין דף ע"ד ע"ב) דשמא לא היה בקי בהלכה ופשיטא לדעת רבינו ז"ל שהחמיר על עצמו ע"פ מדת חסידות וכמו שפסק רבינו לעיל ועוד למה ליה לרבינו להניח המימרא מפורשת דבפרק בן סורר שם. ולהביא ההיא דיבמות. ועיין מה שאכתוב בע"זה לקמן: אם בפרהסיא כו'. הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות יסודי התורה חולק על דעת רבינו וסובר דבשאר מצות בצנעה יעבור ואל יהרג אף במתכוין להעבירו על דת וגם בפרהסיא אם הגוי מכוין להנאת עצמו יעבור ואל יהרג ולא יהרג רק דוקא בפרהסיא ובמתכוין להעבירו על דת דתרתי בעינן ובאמת מדברי התוספ' בכתובת ובסנהדרין ובפסחים ובע"ז וגם מדברי הר"ן בפסחים בפ' כל שעה ובע"ז פ' אין מעמידין ומדברי המאור שם והמלחמות מוכח כדעת הרמב"ם ז"ל אך במרדכי בפ' ארבעה מיתות בסנהדרין משמע כדעת רבינו ז"ל דבמתכוין להעביר ע"ד אפי' בצנעה יהרג ואל יעבור ובפרהסיא יהרג אפי' אם הגוי מכוין להנאת עצמו ולדבריהם צריך לומר הא דרבא מסיק שם בסנהדרין על הא דמקשה הש"ס שם והא אסתר פרהסיא הוי: דהנאת עצמן שאני הוא דוקא משום דאסתר קרקע עולם היתה וכדאביי שם ורבא מודה בזה לאביי ורק חולק עליו בזה דאם היה מכוין להעביר ע"ד לא היה מהני הא דקרקע עולם כיון שהיה הדבר בפרהסיא וכעין זה דקדק שם הרמב"ן במלחמות גבי גילוי עריות דלא מקשה שם הש"ס גבי אסתר דרבא נמי ע"כ אית ליה שנויא דאביי דקרקע עולם היא ודוק בזה. אך צריך ליישב הא דאמר רבא שם בפ' הנ"ל הני קואקי ודימונקי היכא יהבינן להו אלא הנאת עצמן שאני דהא רבא מייתי שם ראי' על הא דאסתר דפרהסיא הוי ולרבינו ז"ל בפרהסיא לעולם יהרג ואל יעבור ולא שייך לתרץ כמ"ש שם הרמב"ן בספר המלחמות ומביאו הנימוקי יוסף שם והר"ן בפ' כל שעה דזה לא הוי אביזרא דע"ז רק לאו דלפני עור כו' דהוי לאו הכולל לכל עבירות. דהא לרבינו אף בשאר עבירות נמי בפרהסיא יהרג לעולם. ויש לדחוק דבאמת

הני קואקי לא היה שם מהישראל מעשה אלא הפרסיים היו נוטלים מהם בע"כ וכמו שמשמע שם מדברי רש"י ז"ל הוי דומיא דאסתר. סוף דבר דע"כ אף לרבינו והמרדכי היכא דאין עושה מעשה מותר אף בפרהסיא להנאת עצמו ורבינו ז"ל קיצר בזה ועיין בתשובת מהר"י קולון שורש קל"ז שפלפל שם באורך על דברי הסמג ורבינו בזה והרבה מדבריו שם צ"ע ואין להאריך יותר:

בפני עשרה מישראל. דאתיא תוך תוך דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל וגבי מרגלים כתיב הבדלו מתוך העדה מה התם הוי עשרה כו'. כדאמרינן בפרק ג' מברכות דף כ"א ע"ב:

אפילו אמר שדי קדם חיותא יהרג ואל יעבור. וקשה לדעת רבינו ז"ל מאי קמשני רבא בפרק בן סורר (סנהדרין דף ע"ד ע"ב) גבי הא דפריך שם הש"ס והא אסתר פרהסיא הויא וקמשני הנאת עצמו שאני. הא לדעת רבינו בפרהסיא אפי' להנאת עצמו יהרג ואל יעבור. ויש ליישב דרבא אית ליה נמי הך שינויא דאביי דמשני שם אסתר קרקע עולם היא וכמו שכתב שם הנמוקי יוסף דהויא שב ואל תעשה וגם שבידם היה להעבירה בע"כ ובכי הא דוקא לא נתחייבה אסתר שתיהרג כיון דבידם היה להעבירה בע"כ. ובהא פליג רבא אדאביי וסובר אם היה הדבר להעביר על דת היתה מחויבת למסור א"ע אפי' בכה"ג (כיון שהיה הדבר בפרהסיא) ועיין במלחמות בפרק בן סורר ובפרק כל שעה (פסחים דף כ"ה ע"ב). ובהתוספ' והר"ן שם. ודעת רבינו צ"ע. כי ודאי משמע שם בפרק בן סורר דמימרא דרבא הוא בפרהסיא וכמו דמסיק שם הש"ס על האי שינוייא דרבא ואזדא רבא לטעמיה. וגם היה לרבינו לבאר שאם בידם להעבירו בע"כ לחלק בין הנאת עצמו ובין להעבירו על דת. וכשנויא דרבא לפי סברתו ודברי הסמ"ג נוטין לדעת רבינו ז"ל. וכן כתב המרדכי בפ' בן סורר בשם התוס' כרבינו. ולדעתם נראה בעיני שזה שאמרו שם בפ' בן סורר שבשעת השמד יהרג ואל יעבור. זה הוא לדעתם כמו להעביר על דת. ושעת השמד הוא לאו דוקא. אבל דעת כל גדולי ראשונים אינו כן. ולדעת רבינו יש לומר דהך עובדא דיבמות דף קכא ע"ב שהניח ישראל ליהרג א"כ ולא עבר. שהיה המעשה בפרהסיא אבל לא היו הישראלים מצויים בכאן להעיד להאשה מהריגת בעלה:

סימן ד

ובראו מהבל כו'. פירש אף שבראו מהבל כו' ואעפ"כ עשה לו כל הטובות. כבעמוד. דאל"כ מה טובה היא זו. ועוד הרי אמרו טוב לאדם שלא נברא כו'. וכן פירש הרש"ל ז"ל בביאורו על הסמ"ג:

סימן יט

ולקחת לך. גבי צפוי ע"ז דעובר אם לקח דוקא:

סימן כב

וזהו שמ"ג פעמים ממה שהוא עתה. פירוש שבעתים הוא ז' פעמים שבעתים שעולה למספר שמ"ג:

סימן כח

וראית' אותו באמת שום מונ' המצות לא מנה זה למצו' ועיין בשו"ת הריב"ש סי' תפ"ו שמבי' זה בשם רבינו ז"ל שזה הוא מנהג טוב להסתכל בציצית בשעת ק"ש כשמגיע לוראיתם אותו אך למנות זה למצוה אינו מסכים ובתשובת הרשב"ש בן התשב"ץ ז"ל בסימן ך"ו מביא שם ג"כ שאביו התשב"ץ ז"ל בספרו זוהר הרקיע מנה ג"כ הראיה למצות עשה וראיה מהגמרא דפ' התכלת שאמרו שים וראיתם אותו וזכרתם מכאן שהראיה מביא לידי זכירה וע"ש שהאריך קצת בזה:

סימן לא

בתוך ג' אצבעות. דלמעלה מזה השיעור לא מיקרי כנף ופסול. ועכ"פ ירחיק משפת הבגד שיעור כמלא קשר גודל. דאל"כ פסול דבעינן על הכנף ולא תחת הכנף. ש"ס ופוסקים. וכן הוא בסמ"ג. ואיני יודע למה השמיטה רבינו:

ומקדים חוליא של לבן משום הכנף מין כנף וגם מסיים בלבן משום מעלין בקודש ולא מורידין. ש"ס וכן הוא בסמ"ג:

אין לחוש לעשות חוליא. אבל עכ"פ צריך לכרוך כדאמרינן בספרי שצריך שיהיה גדיל וענף. מדכתיב גדילים וכתיב פתיל:

הגדיל ד' כו'. פירש שעושה ד' כריכות וביניהם חמשה קשרים כמנהגינו:

והפתיל ח'. כדאמרינן בהתכלת דף לט ע"א נוי ציצית שליש גדיל ושני שליש ענף:

קודם פסיקה פסולה. משום תעשה ולא מן העשוי ש"ס:

ג' כו' דשמא כל אחד נפסק מחוט אחד ולא נשתייר אלא חוט אחד שלם. ומיירי שלא דיקדק בשעת עשייתן לידע ראשי החוטין של כל אחד:

פסולה דבעינן שישאר דבר חשוב שלם בכל השיעור: או מה שכנגד התכלת או מה שכנגד הלבן:

כדי עניבה. היינו לענוב מאותו החוט על כל שארי החוטין. וכן כתב רבינו ירוחם:
אפילו פתיל אחד פסול היינו שני חוטין:
לד' מהן. המרוחקות זו מזו:
שהקטן מתכסה בו כו'. היינו קטן כל כך שהולך בשוק ואין צריך שיהא גדול הולך אחריו לשומרו. רמב"ם:
לדידן כו'. כלומר דבזמן שהיה תכלת היה מותר לקבוע תכלת של צמר בטלית של פשתן דאתי עשה דגדילים תעשה ודחי ל"ת דכלאים. ומיגו דתכלת פטרי לבן נמי מותר של צמר בשל פשתן אבל השתא דליכא תכלת אסור לעשות לבן של צמר בטלית של פשתן דהא אפשר לעשות הציצית ממינן וכ"מ שאתה מוצא עשה ול"ת אם אתה יכול לקיים את שניהם לא אתי עשה ודחי ל"ת ועיין כל זה במרדכי מהלכות ציצית:
פטור אפי' במינוי כשיטת ר"ת ז"ל. ונאמר ע"ז בש"ס כמה טעמים ועיקר הטעם הוא גזירה משום כסות לילה. פי' דאי מחייבת ליה במינו אתי למיקבע ביה נמי תכלת של צמר ואף בכסות המיוחד רק ללילה כמו סדין והוי כלאים שלא במקום מצוה. הילכך גזרו שלא לעשות ציצית אפי' במינו. ועיין סמ"ג ובדברי הראשונים:
ובזה יש שני פירושים. נראה בעיני שנתכוין רבינו אהא שהביא הגהות מיימוני דיש שפירשו דדוקא שניהם יחדיו פוטרים שלא במינן וע"ש ועיין ברי"ף בהלכות קטנות:
תוך ג' דזהו מקום ציצת:
לא יתפור דשמא ישייר מחוט התפירה וישלים עליה עד ד' חוטין לשם ציצית ופסול שנטוה שלא לשמה ועיין בראש שמביא עוד טעם אחר:
אף בלילה ומכ"מ הוי ציצית מ"ע שהזמן גרמא שהיום גורם לחיוב המלבוש ולכך פטורות הנשים תוספת בפ' התכלת (מנחות דף מ' ע"ב):
לאפוקי נפשייהו מפלוגתא כי יש פוסקים דס"ל דאף כסות יום פטור בלילה לכך מחליפין דלהוי טלית שאולה ופטורה מברכה וכמו בהג"ה:
הגה"ה מקופל ומונח כו' כיון דטרח לקפלו לא ניחא ליה שישתמש בו אחר ורבינו ירוחם כתב שמותר רק שיקפלו אחר כך כבתחילה:
אם רצו לברך מברכות. כשיטת ר"ת ז"ל ועיין בתוספ' ובראש באורך:
אין מברכין לעשות ציצית. ובש"ס בפ' התכלת (מנחות דף מ"ב ע"א) איתא הטעם דאין מברכין לעשות ציצית שאין עשייתה גמר מצותה דציצית חובת גברא הוא ולא חובת מנא:
ואין בציצית קדושה כדאמרינן במגילה דף ד"ו ע"ב דהוי תשמישי מצוה ונזרקין וגם מותר ליכנס בהן לבית הכסא:

והחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות וכו'. בכנף איש וגו' והיינו שבעה מאות אנשים בכל כנף:
כנגד כל המצות דציצית עולה ת"ר וח' חוטין וה' קשרים הרי תרי"ג:

סימן לב

ומן התורה אינו חייב כו' מדאפקיה דרחמנא בחדא לישנא שעטנז (נדה דס"א) שוע מתוקן במסרק:
ומדרבנן אסורים וכדתנן במס' כלאים הלבדים אסורים מפני שהן שועים וכן הוא בנדה שם ועיין רמב"ם:
קשים מותר להציע משום דאף ברכים אינו אסור להציע אלא מדרבנן וכדאמרינן ביומא דף ס"ט ע"א דלא יעלה עליך אמרה תורה אבל אתה מציע תחתיך אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא תכרוך לו נימא על בשרו ואפי' עשר מצעות זו ע"ג זו וכלאים תחתיהן אסור לישב עליהן ובקשין לא גזרו ונדאמרינן שם ביומא בגדי כהונה קשים הן ומדסתם רבינו משמע שדעתו ז"ל שאפי' בשרו נוגע בהן מותר והא דתנן במתניתין דכלאים הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים. ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהן. התם מיירי שאינם קשין כ"כ: אי נמי התם מיירי אפי' ברכין ואעפ"כ מותרין כיון שהם מיוחדים לשכיבה לא גזרו בהן הצעה אטו העלאה. אבל אם בשרו נוגע בהן אסור משום שמא תכרך לו נימא כו'. וכן משמע שם מפי' הר"ש ז"ל. אבל בקשין מותר אפי' בשרו נוגע בהן. וכמו מרדעת של חמור דתנן התם שאין בו משום כלאים וע"ש בהרא"ש בנדה בפ' האשה:
אבל לא ללבוש. והא דאמרינן בפ"ק די"ט (ד' טו ע"א) נמטי גמדא דנרש שרי פי' בגדים קשין ומשמע שם דשרי אפי' ללבוש. הא פירשו התו' דשם מיירי בכלאים דרבנן הילכך לא גזרו בקשים אפי' ללבוש. אבל בכלאים דאורייתא בודאי אסור ללובשם דמן התורה אין חילוק בין רכין לקשין. וכדאמרינן בערכין (דף ג' ע"ב) גבי בגדי כהונה הואיל ואישתרי כלאים גבייהו דכהנים. ואף שהן קשין כדאמרינן ביומא. וכן רבינו מיירי בכלאים דאורייתא. או שמא דדעת רבינו הוא כמו דעת הרמב"ם דבלבישה לעולם אסור אפילו דרבנן וע"ש:
הורה השר משאנץ שמותרים. אע"פ שמדבק העור לבגד של צמר. כיון שאין הפשתן והצמר מחוברין יחד כי העור מפסיק ביניהם. והא דתנן בכלאים פ"ט לא יקשור סרט של צמר בשל פשתן לחגור בו את מתניו אע"פ שהרצועה באמצע. פירשו הר"ש ושארי

הגדולים דשם מיירי שחוגר וקושר שני הראשים של צמר ושל פשתן ביחד. ועיין סמ"ג. וכתב עוד להתיר מחמת שסתם בגדים שלנו אינן שזורין ולא הוי כלאים דאורייתא לפי פי' ר"ת דלעיל:

ויש מחמירים כו' וכן הוא דעת הרמב"ם מכח מתניתין דלעיל. ועוד ראיות מהתוספתא: ואותם קוטר"שפוייט שעושין. והן סדינין של פשתן המחוברין יחד ומשימים ביניהם גיזי צמר או בלאי בגדים וכמו מכסאות שלנו הנקראים בלשונינו קאלדרעס ובלשון אשכנז דעקעס:

לפי שיכול להוציא כל הצמר כו' ואף אם חוט התפירה עובר בתוך הגיזין מותר. מאחר שאין חוט התפירה יכול לחבר הגיזין להבגד ויכול להוציא כל הגיזין נימא נימא בלא קריעה והוי כמו חלוק של צמר שנקרע דתנן בתוספתא דכלאים. שמותר לכורכו בחוט של פשתן דהיינו שמחבר שני ראשי הקרעים וכורך החוט סביבם וקושרם יחד דלא הוי חבור חוט פשתן והחלוק של צמר. כיון שיכול להוציא שני ראשי הקרעים של החלוק בלא התרת הקשר. וכמו שמביא הרא"ש ז"ל בנדה בפ' האשה ואע"פ שתופר המכסה כל סביבותיו ואין יכול להוציא הגיזי צמר: הוי כשק של פשתן שמלאו צמר ותפר את פיו דלא הוי כלאים:

בלאי בגדים של צמר אסורים כיון דאינו יכול להוציאן בלא קריעה הוי חבור להסדין של פשתן ואסור: ועיין במרדכי פרק במה אשה:

וללבוש כלאים כדי כו'. פי' דרך הוא שאין נותנין מכס מהבגדים שלובש האדם:

להעביר המכס. בנדרים (ד' כא ע"א) ובפרק הגוזל (בבא קמא ד' קיג ע"א) מוקי לה במוכס שאין לה קצבה. דאל"כ אסור להעביר משום דדינא דמלכותא דינא:

ר' יהודה מתיר ט"ס הוא. דהא רבי יהודה אית ליה דבר שאינו מתכוין אסור. ובש"ס היא הגירסא רבי שמעון משום רבי עקיבא. ובהרא"ש בפ' האשה הוא רבי שמעון בן יהודה: שאינו מתכוין מותר והוא אינו מתכוין להנאת חימום. רק להעביר את המכס. והא דתנן במתני' דכלאים (פ"ט מ"ב) ולא ילבוש כו' ואפי' לגנוב בהן את המכס. ההיא אתיא כרבי יהודה דאוסר דבר שאינו מתכוין. ואנן קיי"ל כרבי שמעון. וצריך להיות דמיירי בעניין דלא הוי פסיק רישיה. ועיין בשלטי הגבורים בפרק במה בהמה ובמעדני י"ט מהל' קטנות: ומיהו דעת הרמב"ם אינו כן אלא פוסק כסתם מתני' דאסור ע"ש:

ואפי' בשוק. ובש"ס בברכות פרק מי שמתו (ברכות דף י"ט ע"ב) הגירסא היא המוצא כלאים בבגדו פושטו ואפי' בשוק: והרמב"ם בחבורו והסמ"ג כתבו כלשון רבינו אבל הרא"ש ורבינו ירוחם כתבו דדוקא המוצא בבגדו. אבל אם אדם רואה כלאים בבגד חבירו

והלבוש כלאים אינו יודע אין לומר לו בשוק עד שיגיע לביתו דמשום כבוד הבריות ישתוק ולא יפרישנו משוגג ומביאין ראיה מהירושלמי דגרסינן התם אין מדקדקין בכלאים. ולדעת רבינו מיירי התם בכלאים דרבנן וטעמם של רבינו והסמ"ג נראה משום דמייתי עלה בש"ס בפרק מי שמתו הטעם דאין חכמה ואין תבונה לנגד ה'. כל מקום שיש בו חלול השם אין חולקין כבוד לרב ומשמע להו ז"ל דהש"ס מייתי לה להורות דאף אם התלמיד רואה בבגדי רבו כלאים שיאמר לפושטו. וכן כתבו להדיא הרמב"ם והסמ"ג עלה דהך דאף ברבו הדין כן וכיונו לזה. וצ"ע בדברי רבינו ירוחם שכתב בפשיטות כדעת הרא"ש ולעיל מזה הביא הירושלמי דאין מדקדקין ופירש בכלאים דרבנן וזהו לדעת הרמב"ם דוקא:

הגה"ה דלא תסור. שהיא מדבריהם:

בהשבת אבידה. דאמרינן באלו מציאות (ד' ל' ע"ב) דזקן ואינו לפי כבודו פטור מלהחזיר:

הגה"ה של ממון וקיל מאיסורא:

בטומאות מת. שכהן ונזיר מיטמאין למת מצוה:

סימן לג

שלא ילבש שמלת אשה. כדי לישב בין הנשים וכדי לנאף כדאמרינן בנזיר בפ' שני נזירים (נזיר ד' נט ע"א) דלזה קרא הכתוב תועבה היא וע"ש:

בתער. כלישנא דאמר שם בנזיר דלוקה מדאורייתא משום שהוא מתקן א"ע בתיקוני הנשים והוי בכלל לא ילבש וכר' אליעזר בן יעקב שם ועיין סמ"ג:

מדרבנן הוא דאסור. כן כתב הסמ"ג וכן הוא דעת התוס' והרא"ש ועיין בדבריהם בפ' החולץ (יבמות דף מח ע"א) ובמצות חליצה ובאלו הן הלוקין:

בעל נפש לא יעביר. וכן משמע מדברי הר"ן ז"ל בע"ז בפ' אין מעמידין וראיתו הוא מהא דגרסינן שם בנזיר גבי ההוא גברא דאיתחייב נגידא בבי דינא דרב אמי חזייה דלא מגלח כו'. שבקוה דין מן חבריא הוא אלמא אף שהיו שאר אנשים רגילים להסיר השער הי' החברים מקפידים על זה ומה שאסור מן הדין הוא אסור לכל ועיין בסמ"ג שמביא שני הגרסאות שבסוגיא זו ומהתימה על רבינו דכיון שפוסק לאסור מדרבנן במספרים כעי' תער ע"כ ס"ל כמו הגירסא של בה"ג וכן הביא הרי"ף ז"ל גירסא זו באלו הן הלוקין ולא גרס שם אלא כי קאמר רב וע"ש. וא"כ היה לו לרבינו להזכיר לאסור אף בשאר אברים מדרבנן בתער. ואפשר שתופס רבינו עיקר כפי הגירסא שלנו ומה שאוסר מדרבנן במספרים כעין תער בבית השחי כו'. היינו ממה דפשיט ליה ר' חייא לרב דאסור. דאפי'

לתוך אסר ליה ואף שהתוס' פ' החולץ יישבו שם דר' חייא לא פליג אדרב, רבינו ס"ל כמו פירש השני שבתוס' דרב לא קיבל מר' חייא וסובר רבינו שהלכה כר' חייא לגבי רב שהיה רבו וכן בתשובת והגאונים כתבו להתיר עכשיו הסרת שער של הגוף וכן הביא הר"ן ז"ל במכות וכן הרמב"ם ז"ל ובצירוף כל זה לא חש רבינו לאסור בשאר אברים:

לשום קישוט. וכן הוא בסמ"ג בלאווין מ"ה. ובתוס' ובראי"ש והביאו התוספתא וכן הוא בירושלמי מע"ז פ' אין מעמידין דלא התירו לראות במראה אלא של בית רבי מפני שקרובים למלכות אבל שאר כל אדם אסור משום תיקוני נשים. ודיקדק רבינו לכתוב לשום קישוט לאפוקי לרפואה או שלא יחבול בעצמו וכיוצא בזה מותר וכמו שכתבו התוס' והפוסקים וכן כתב הסמ"ג שם וסיים שם רחמנא ליבא בעי אם אינו מתכוין לשום קישוט:

סימן לד

שלו. מדכתיב לך:

של גוי ולא קיבל עליו אחריות כדלקמן:

או שביטלו והוי הפקר ושוב לא מיקרי שלך:

אבל ע"י תערובות אינו עובר והא דתנן אלו עוברין (ד' מב ע"א) בפסח וקחשיב במתניתין חמץ ע"י תערובת ונוקשה. מפרש ר"ת דאלו עוברין מן השולחן קאמר כלומר שלא יאכלם בפסח ועיין תוס' והרא"ש:

הגה"ה מההיא דשיאור ישרף כצ"ל ומתניתין היא בפרק אלו עוברין (פסחים דף מח ע"ב) וזהו חמץ נוקשה ולמה ישרף ישהה אותו עד לאחר הפסח ויהא מותר ואפי' לרבי יהודה דאסר חמץ שעבר עליו הפסח מדאורייתא בהנאה היינו דווקא בחמץ גמור דאייתר ליה קרא להכי אבל לא בנוקש' אלא ודאי דאף שאינו עובר עליו בב"י מכ"מ אסור להשהותו וכדלקמן:

וזה מתוקם לפי כו'. כי בתוס' פירשו שני טעמים. מה שהחמירו חכמים לבדוק את החמץ ולא סגי בביטול דשוב לא עבר עליו בב"י ומפרשים טעם אחד משום דלא בדילי אינשי מיניה כל השנה וחיישינן דילמא אתי למיכל מיניה. וטעם השני לפי שהחמירה התורה לעבור עליו בב"י ובבל ימצא החמירו חכמים ג"כ לבדוק אחריו ולבערו ולטעם שני לא שייך זה גבי נוקשה ותערובות חמץ. אבל התוס' בריש פסחים כתבו דאף לטעם שני לא חילקו חכמים וחייבו בכל חמץ לבערו וע"ש:

אסור אפי' בהנאה ואע"ג דקיי"ל כר' שמעון דלאחר זמנו אינו עובר עליו בלא כלום מכ"מ אמרינן שם בפ' כל שעה (פסחים דף כט ע"א) דקניס ר' שמעון הואיל ועבר עליו בב"י ובב"י:

מותר בהנאה לכ"ע כדאמרינן שם דע"י תערובת לא קניס ר' שמעון:

ואע"ג דהשהה אותו באיסור. פי' אף אם היה בעין בימי הפסח והשהה אותו באיסור. ואח"כ נתערב לאחר הפסח מותר. והרב המגיד כתב בפ' ד' מהלכות חמץ דאם היה התערובת בעניין שעבר עליו בב"י. אסור לאחר הפסח. וספר בה"ג אין בידי:

אחריות עובר עליו. דכיון שקיבל הישראל עליו אחריות הוי כדידיה:

מיהו צריך לעשות מחיצה. י' טפחים כדאיתא בפ"ק דפסחים דף ו' ע"א והרבה מהפוסקים כתבו דאין צריך כיון דלא קיבל עליו אחריות משליכו בביתו בכ"מ שהוא רוצה. ומה שאמרו בש"ס גבי חמצו של גוי דעושה לו מחיצה עשרה. היינו בדקיבל עליו אחריות ואפ"ה כיון דעושה לו מחיצה הוי כמו יחד לו בית דאין זקוק לבערו ואפי' קיבל עליו אחריות לדעת ר"ת ורוב המפרשים ואפשר דמשום זה לא הזכיר רבינו דצריך מחיצה:

הרהינו אצלו כו'. שהניחו בבית הנכרי וקבע לו זמן לאחר הפסח וא"ל אם לא אפרע לך לזמן פלוני הרי הוא שלך:

עובר. ואפי' אם לא פרעו הישראל לזמן שקבע לו ונתקיים החמץ בידי הנכרי אפ"ה אסור לישראל להנות ממנו משום דכל ימות הפסח היה החמץ ברשות ישראל דקיי"ל כרבא דאמר ב"ח מכאן ולהבא הוא גובה. וגם נכרי מישראל לא קני משכון. אבל אם הגיע הזמן שקבע לו הישראל קודם הפסח אפי' לא אמר ליה מעכשיו מותר. וכמו שכתב שם הרא"ש והר"ן וע"ש ודלא כהרמב"ם ז"ל:

קני מעכשיו. ואפי' לא הגיע הזמן שקבע לו עד לאחר הפסח מותר מאחר שהגיע הזמן ולא פרעו הרי הוא למפרע של הנכרי ודוקא שהרהינו אצל הנכרי הא לא הרהינו אצלו אסור דלא גרע מחמצו של נכרי ברשות ישראל והאחריות על ישראל דאסור ועיין רא"ש:

וישראל שהלוה את הנכרי כו' אינו עובר עליו. מיירי דלא אמר ליה מעכשיו וס"ל לת"ק דישראל מנכרי לא קני משכון ונמצא כל ימי הפסח הוי החמץ של הנכרי דמכאן ולהבא הוא גובה ומיירי שאין אחריות המשכון על הישראל דאל"כ ודאי אסור:

משום ר' מאיר אמרו עובר. דס"ל אם ישראל מישראל קונה משכון ישראל מנכרי לא כ"ש ולא הכריע רבינו לפסוק כת"ק לגבי ר' מאיר כי חש לדעת הרמב"ם שנראה מדבריו

דפוסק כר' מאיר משום דסתם מתניתין דפ' כל שעה אזלא כוותיה דר' מאיר טפי וגם מסתבר טעמיה ועיין במגיד משנה:
וכל חמץ שעבר עליו הפסח כו'. פי' אפי' ביטלו דשוב לא עבר עליו בב"י וכדלעיל אפ"ה אסור וכדאמרינן בירושלמי והביאו הרא"ש ז"ל הפקיר חמצו ר' יוחנן אמר אסור דחיישינן להערמה וע"ש:
אסור בהנאה. ואף לרבי שמעון אסור מדרבנן משום קנס:
ושלא עבר מותר בהנאה. כגון דנכרי ולא קיבל עליו אחריות וה"ה דמותר באכילה במקום שנוהגין היתר בפת של נכרים ועיין הרי"ף והירושלמי:
וחנות של ישראל כו'. עיין בפוסקים ויש בזה חילוף הגירסאות והרי"ף והרא"ש ז"ל לא הביאו זו הברייתא כלל. ועוד מימרא אחרת כיוצא בזה השמיטו ואפשר שדעתם ז"ל מאחר דאין קי"ל כר' שמעון בלאחר זמנו דאינו אסור אלא מדרבנן משום קנס אין להחמיר בספיקות כאלו:

סימן לה

ודינו כחמץ. בין לאכילה ובין לביעור וכדתנן בפ"ק דביצה דשיעורן של שניהם בכזית:
וצריכין שניהם. משום דלא הוי ילפינן זה מזה וכמו שאומר שם הצריכותא בגמרא:

סימן לו

דילפינן כו'. בפ"ק דפסחים דף ה' ע"ב בברייתא ליתן את האמור של זה בזה כו' וע"ש בר"ן:

סימן לז

ולבטל. איני יודע לכוין זה דהא אין הישראל יכול לבטל ע"ז אף של נכרי. ואין לפרש שלא יקחנה הישראל לעצמו קודם ביטול הנוי ולומר שהמצוה היא לצוות להנכרי שיבטל. כי זה אינו מכלל העשה דואבדתם את שמם: וכן רבינו ז"ל מנאה זה בלאו דלא יהיה לך. בסימן ס"א ע"ש. ואפשר שכיון רבינו בזה ללשון הרמב"ם ז"ל בסה"מ שכתב לאבד ע"ז בכל מיני האיבוד והשחתה והשבירה וכן בכל מין שימהר ההשחתה בהפלגה. וזה שכתב רבינו ז"ל. ולבטל שלא ישאר לה שום זכר ושארית:

סימן מד

אבל בפרהסיא כו'. עיין מה שכתבתי לעיל בסימן ג':

סימן מה

בזיווג. כדאמרינן כל המשיא בתו לת"ח והנושא בת ת"ח:

סימן מו

ומעבירין המת מלפני חתן. זה הוא דוקא אם פגעו זה בזה. אבל מצוה יותר לילך להמת מלהחתן כדכתיב טוב ללכת חל בית האבל וגו' וכן כתיב לב חכמים בבית אבל וגו' וכן הוא בסמג מהלכות אבילות:

שושבין לאדם הראשון וניחם כו'. וגם ביקר לאברהם וקבר את משה כמו שחשב במדרש וכן הביא רבינו לקמן:

אינם ניזוקין. עיין בפ' בתרא דסוטה ד' מו ע"ב ושם הגירסא בעניין אחר:

ויקרא שמה לוז. סיפא דקרא היא שמה עד היום הזה ומיניה יליף דלא נתבלבלה שם ולא חרבה כדאמרינן כ"מ שנאמר עד היום הזה לעולם ולעולמי עולמים היא רש"י שם:

רמז באצבעו. כן מפורש שם בגמרא וכן במקרא לא כתיב אלא ויראם והיינו באצבעו:

סימן מז

היינו ג"ח. כן הוא באלו מציאות דף ל' ע"ב ושם לא מייתי המקרא דוהלכת בדרכיו רק המקרא דהודעת להם את הדרך אשר ילכו בה וע"ז קמקשה שם היינו כו'. ולפי דמהני תרי קראי מפקי לה כמו שכתב רבינו לעיל קיצר רבינו והביא הקרא דוהלכת:

לבן גילו. שנולד במזלו:

אחד מס' בחוליו. ומפרש שם בנדרים ד' לט ע"ב דהיינו כעשורייתא דבי רבי:

סימן מח

ודרשו רבותינו זה בית החיים. ט"ס הוא. בש"ס בפ' הגוזל בתרא ד' ק' ע"א ובב"מ בפ' אלו מציאות (בבא מציעא דף ל' ע"ב) איתא הכי והודעת להם זה בית חייהם. את הדרך זו גמ"ח. אשר ילכו זה ביקר חולים. בה זו קבורה. ואת המעשה זו הדין. אשר יעשו זו לפנים משורת הדין. וצריך להיות הגירסא בדברי רבינו דכתיב והודעת להם וכו'. בה זו קבורה ואפשר שלא היה בדברי רבינו רק והודעת להם וכו' וסמך א"ע אדברי הש"ס דדרש מבה זו קבורה והמדפיסים השמיטו תיבת וכו' ותלו א"ע במה דדרש שם והודעת להם זה בית חייהם ומחמת שעכשיו קוראין העולם לבית הקברות בית החיים. ודימו

שזה הוא ג"כ הפיר' מבית חייהם דבש"ס ובאמת זה טעות דבית חייהם דש"ס הוא הפיר' שילמדו אומנות או ת"ת כמו שפיר' רש"י שם:
ואפי' זקן ואינו לפי כבודו. וכדאמרינן שם באלו מציאות (ד' ל' ע"ב) דמקשה שם הש"ס היינו גמ"ח ומשני לא נצרכה אלא לזקן:
שיש מתעסקין אחרים אין מבטלין. ודוקא ת"ת אבל כל אדם שאינו לומד מחוייב לבטל לכל אדם. וכדאמרינן מת בעיר כל בני העיר אסורין בעשיית מלאכה סמ"ג:
רק להוצאת המת. וכן לקוברו סמ"ג. דקרי מקרא ותני מתניתין:
ולמאן דמתני. ששונה לאחרים:
ובטומאת כהן בזמן הזה נראה דדעת רבינו הוא כמו דעת הרא"ש וטור שפירשו ע"פ הירושלמי דנזיר דשיעור הזה למאן דקרי ותני ולמאן דמתני הוא אף לכהן שמותר לטמא א"ע. היכא שאין בעיר שהמת שם כשיעור הנזכר דהוי כמו מת מצוה דילפינן בתורת כהנים מולאחותו דמטמא כהן ומת מצוה הוא לאו דוקא אבל דברי הגה"ה שכתב לפרש דברי רבינו שחייב הכהן לטמא אם אין שם אלא הוא משמע כמו דעת הרמב"ן ז"ל שפירש הירושלמי דוקא על מת מצוה שמצאו הכהן בדרך וכיון שהוטל המצוה על הכהן לקוברו אין לו להטיל המצוה על אחרים עד שימצא לו כל צורכו דהיינו כשיעור המפורש לכל אחד אבל לא במת בעיר ועיין בהרא"ש בהלכות קטנות אבל באמת לשון רבינו משמע יותר כדברי הרא"ש ז"ל:

סימן נ

אינו חייב להוציא משלו. כדפסקינן שם בקידושין (דף לא ע"ב ול"ב ע"א):
להתבטל ממלאכתו. וכדאמרינן שם נאמר כבד את אביך ונאמר כבד את ה' מה להלן בחסרון כיס כו' ומוקי שם הש"ס היינו לביטול מלאכה:
לא שיחזור על הפתחים. דהא קי"ל כיבוד משל אב:
אפי' אם יצטרך לחזור. שיבטל ממלאכתו ומכבדו בגופו. ואפי' שיצטרך אח"כ לחזור על הפתחים:
ואם לאו יעסוק במצוה: שהוא ואביו חייבין במצוה:
לא ישמע לו. דכתיב איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה' אתה ואביך חייבין בכבודי. וכתב הסמ"ג מכאן למדנו דבדבור בלבד אינו נעשה רשע דאל"כ למה לי קרא תיפוק ליה דהא אינו עושה מעשה עמך וע"ש:

שהוא ואמו חייבים בכבודו מדכתיב והוא ימשול בך ואפשר שאין למדין מן הקללה לכן נראה לענ"ד דלמדו זה מדכתיב גבי הוצאת שם רע ואמר אבי הנערה ודרשו בסיפרי מלמד שאין רשות לאשה לדבר בפני בעלה והביאו רש"י ז"ל בפירוש החומש בפ' כי תצא:

סימן נא

יניק היינו שלא הגיע עדיין לכלל מצות. בית יוסף:
והוא מופלג כר"י הגלילי בפ"ק דקדושין ובסי' דלקמן אכתוב ראייתו של רבינו מה שפוסק כר"י הגלילי:
מופלג. אבל זקן חכם אפי' אינו מופלג לר"י הגלילי חייב כמו לת"ק משיבה ועיין תוס' והרא"ש פ"ק דקדושין דף לב ע"ב:

סימן נב

רק שלא יהא רשע דאילו רשע מצוה לבזותו כדכתיב הלא משנאיך ה' אשנא:
אפי' יניק. דכיון דהלכה כאיסי דכל שיבה במשמע ואפי' אינו חכם כלל א"כ ע"כ דרש לזקן כר"י הגלילי אפי' יניק וחכים:
ד' אמות. שדומה שבשבילו עומד:
אבל ברבו מובהק. שרוב חכמתו ממנו סמ"ג:
וג' דינים יש כו'. דה"ה בחכם מופלג פי' מופלג בחכמה יותר משאר חכמי הדור ולכך הוי דינו כרבו מובהק ולא הוי דומיא דמופלג בחכמה שכתב רבינו דזה הוא מופלג בחכמה יותר משאר חכמי העם ולכך לא הוי אלא כרבי שאינו מובהק כן כתב הש"ך בי"ד להשוות דברי הג"הה לדברי רבינו וע"ש ואין הלשון משמע כן וכתב הסמ"ג בשם הר"א ממיץ דמן התורה אין חייב לעמוד אלא מפני רבו מובהק וכל שאר כבוד והידור לת"ח המוזכרים בתלמוד הוא רק מדברי סופרים וכן הביא הגהות מיימוני ומביא ראיות על זה. ולא משמע כן מדברי שארי פוסקים:
כמלא רוס עיניו. זה למדו רבינו מהא דאמרינן באלו מציאות דף לג ע"א גבי פריקה דחייב בה בפגיעה שיש בה ראיה וזה הוא רוס ומביאו רבינו לקמן בסי' נד:
ומה דבעינן רבו כו'. פי' ארבו שאינו מובהק קאי ועיין בב"י סי' רע"ד בטור י"ד:
והיכא שיש חכם וזקן לפניך כו'. לשון הסמ"ג דתקום והדרת קיימא אשיבה וזקן מדלא כתיב תקום מפני שיבה ופני זקן תהדר וא"כ מצינו שצוה הקב"ה קימה והידור לשניהם ואיזה מהן קודם ולזה פי' רבותינו ז"ל ביש נוחלין במסיבה כו' וע"ש ולמדו זה לאסמכתא שם ביש נוחלין מהמקרא דבנות צלפחד:

הלך אמר הזקנה והוא שהזקן חכם קצת רק שהבחור חכם יותר ממנו. ועיין ברשב"ם שם ובהרא"ש בפ"ק מקדושין:
בבית המרחץ. דשם לא הוי הידור.ש"ס:
אלא ערבית ושחרית. הטעם מפורש בש"ס בפ"ק דקדושין (דף לג ע"ב) שלא יהא כבוד רבו יותר מכבוד השמים שהרי אינו מקבל פני יוצרו אלא שחרית וערבית וע"ש בתוס' ובהרא"ש והסמ"ג לא הביא זה וכן הרי"ף. ועיין הרא"ש שם:
ורכוב. פי' אם הרב רוכב:
ודין נשיא ואב ב"ד. פי' דאמרינן בהתלמוד שיעור הידור לנשיא ואב ב"ד:

סימן נג

לא נתנבאו כו'. אבל ת"ח עצמן עין לא ראתה וגו' ש"ס:
ובשוב רשע מרשעתו. עליהם חיה יחיה משמע שיחיה על כל מה שעשה אף על העבירות:

סימן נד

אפי' ק' פעמים אם יצטרך לכך סמ"ג:
עזוב תעזוב כו'. כן הוא לישנא דמתניתין בפ' אלו מציאות (בבא מציעא ד' לב ע"א) אבל בגמרא מסקינן דמעזוב ומהקם לחוד משמע אפי' ק' פעמים. ותעזוב ותקים דרשינן שם בתלמוד כדרשא אחריתא דאפי' אין בעליו עמו חייב וע"ש. ורבינו תפס לשון הסמ"ג וכלשון הזה כתב ג"כ הרמב"ם ז"ל בחבורו בפ' י"ג מהל' רוצח ונקטו שיגרא דלישנא דמתניתין כיון שהדרשא פשוטה מזה:
הקם תקים. זה כתיב גבי טעינה ובתלמוד דרשו להו גבי הדדי:
הלך וישב לו הבעלים ואינו רוצה לטפל עמו:
פטור. דכתיב עמו שם במשנה דאם אין בעליו עמו פטור ממצות פריקה דהוי בחנם אם אינו עוסק במלאכה ועמ"ש רבינו לקמן:
ומכ"מ בשכר חייב כו'. כן מסקינן בגמרא דלמ"ד צער בע"א דאורייתא בשכר חייב לעולם. וכן כתב רבינו לקמן גבי רובץ ולא רבצן ועמ"ש לקמן:
רובץ ולא רבצן. פי' רובץ משמע שמקרה הוא לו שרובץ בפעם הזאת ולא רבצן הרגיל בכך:
ולא עומד פי' שלא רבץ אלא הבהמה עומדת ואינה יכולה ללכת עם המשאוי:
ולא מפורק. וצריך לטעון עליה והיינו טעינה דקרא וכתבה רבינו בסי' דלקמן:

אבל בשכר בכל עניין חייב. משוה צער בע"ח וכן גבי טעינה נמי חייב בשכר דוקא כרבנן דר"ש ואם הבעלי' אינם רוצים ליתן לו שכר רשאי למנוע א"ע וכן כתבו הטור ורבינו ירוחם להדיא גבי טעינה דיכול לומ' איני רוצה אלא בשכר ומשמע מדברי רבינו מדכייל להו גבי הדדי דה"ה גבי הנך דפריקה דאמרינן שאינו חייב אלא בשכר הוי כמו גבי טעינה דיכול לומ' איני רוצה אלא בשכר וכן משמע מדברי הסמ"ג וכן מוכח מלשון רש"י שם בסוגי' דצער בע"ח דאורייתא. והרא"ש ז"ל כתב בפסקיו גבי הא דתנן במתניתין דהלך וישב לו הבעלים פטור וז"ל ואם הלך וישב לו ואמר לו הואיל ועליך מצוה לפרוק פרוק פטור מטעם פריקה וחייב משום צער בע"ח ונפקא מינה שאם נותן לו שכר יכול לקבלו עכ"ל. ופירשו גדולי האחרונים ז"ל דברי הרא"ש דרצ"ל דמחויב לפרוק אפי' בחנם אלא שמותר לו לקבל שכר אם נותן לו הבעל וכלשון זה של הרא"ש ז"ל כתבו ג"כ ר' ירוחם והטור ולדעתו צריך לחלק דשאני טעינה לרבנן דכיון דאייתר להו פריקה לגמרי דהא מצינן למילף בק"ו מטעינה אלא דאתי לאגלויי אטעינה דהיא דוק' בשכר ובעיני הוא דוחק גדול לפרש כך דברי הרא"ש וסיעתו כי אין הסוגיא שבתלמוד מתיישבת כלל לפי פירושם וע"ש. וגם בברייתא דתני בה רובץ ולא רבצן כו' כייל להו בהדדי עם תחת משאו ולא מפורק משמע להדיא דדין אחד להם כמו גבי טעינה וכדעת רבינו והסמ"ג. והא דכתב הרא"ש וז"ל ונ"מ שאם נותן לו שכר יכול לקבלו היינו דוקא גבי הא דמתניתין דהלך וישב לו ואמר הואיל ועליך מצוה כו' דהוי כאילו אומ' לו בפירש שיפרוק דוקא בחנ' וכמו שחייב' התור' מצות פריקה ושם ודאי אם בא זה ופרק מחמת מצות צער בע"ח לא מצינן אנן לחייבו להבעלי' ליתן לו שכר כיון דהלה עומד וצוח שאינו רוצה שיפרוק לו בשכ' כדפרישת ובכה"ג אפי' בדבר הרשות אי אפשר לן לחייב הבעלים כלל ומשום זה כתב הרא"ש ז"ל דהא דמסיק שם בסוגייא דחייב בשכר היינו ע"כ לא בא התלמוד אלא לאשמועינן שאם נותן לו שכר ולא מן הדין שיכול לקבלו ולא אמרינן שיהא אסור לקבל שכר כיון שציותה התורה לפרוק בחנם דבכה"ג שאין הבעלי' רוצים להטריח עמו לא חייבה התורה וכדתנן במתניתין שנאמר עמו והוא הדין נמי אם אומר לו פרוק בשכר חייב אפילו הלך וישב לו וכמו גבי טעינה אלא דלישנא דנקט במתניתין הואיל ועליך מצו' כו' הוא כאומר בפירש בחנם וכמו שכתבתי והתלמוד מסיק ע"ז בסוגיא דלרבא הוי בשכר הוכרח הרא"ש ז"ל לפר' דהיינו שיכול לקבלו ואין הכי נמי שאחר דבריו של הבעלים שאמר הואיל ועליך מצוה כו' רשאי הלה למנוע א"ע ואתי שפיר פשטא דלישנא דמתניתין דקתני פטור שנאמר עמו כיון שהבעל אומר לו שאינו רוצה שיעשה בשכר ומה שאומ' בתלמוד ע"ז ודילמא פטור בחנם וחייב בשכר וכו'. הכי קאמר

ודילמא פטור בחנם כגוונא דנקט במתניתין וחייב בשכר היכא שיאמר לו הבעל פרוק בשכר ואע"פ שהלך וישב לו ולא כה"ג דנקט במתניתין. ולכך לא כתב הרא"ש ורבינו ירוחם הא דנ"מ שאם נותן לו שכר שיכול לקבלו אלא גבי הא דמתניתין. אבל גבי רובץ ולא רבצן וכו' כתבו סתם דחייב בשכר משום דשם חייב לפרוק כמו גבי טעינה בסתם והבעלים מחוייבים ע"כ ליתן לו שכר וכמו שכתב שם רש"י בסוגיא דצער בע"ח גבי הא דאומר שם התלמוד וכי ליתיה למרי' בהדי' עבד גבי' בשכר ופי' רש"י עבד גבי' משום צער בע"ח וע"כ יטול שכר עכ"ל. פי' וע"כ של הבעלים יטול שכר ודעת רש"י ז"ל הוא שחייבים הבעלים ע"כ ליתן לו שכר אף שהבעלים אמרו מתחילה שאינם רוצים שיפרוק אלא בחנם וכמו שכתבתי. אבל הרא"ש ז"ל לא ס"ל הכי לחייב הבעלים על כרחם היכא דאמרו שאינם רוצים אלא בחנם וכמו במתניתין דהלך וישב כו' ותמיהני מהאחרונים ז"ל שלא הרגישו בדברי רש"י ז"ל. והא דכתבו הטור ורבינו ירוחם גבי טעינה דרשאי לומר לו לא אטעון עמך עד שתתן לי שכרי לא בעי לומר דדוקא אם אמר לו הכי דה"ה בסתם נמי חייב ליתן לו שכר וכמו שמוכח מדברי רש"י והרמב"ם ז"ל בפ' י"ג מהל' רוצח. והטור ורבינו ירוחם לא כתבו זה אלא משום שכתבו שם גבי הך דאפילו אם הוא בטל ממלאכה רשאי להתנות כך וגם דאם התנה יותר משכרו כו' וע"ש וכן המעיין בדברי רבינו ירוח' יראה להדיא כמו שכתבתי דמתחילה כתב רבינו ירוח' הא דאם הוא רבצן ועומד חייב בשכר ואח"ז הפסיק בדינים אחרים ולבסוף כתב הא דישב לו ואמר עליך לפרוק כו'. וכתב ע"ז לשון הרא"ש ונ"מ שאם נותן לו כו'. ולמעלה כתב סתם דחייב בשכר וכן יש לפרש לשון הטור ח"מ בסי' רע"ב שכתב ונ"מ כו' אהא דסמוך ליה או שהבעל הלך וישב לו ואפשר לומר דמשום זה שינה הטור הסדר מלשון אביו הרא"ש ז"ל וכתב הא בחמור שהוא רבצן וכו' קודם הא שהבעל הלך יושב לו כו' משום דעלה דוקא קבעי למיסמך דברי הרא"ש ז"ל הא דנ"מ שאם ירצה ליתן לו שכר כו'. וע"ש כלל העולה שלדעתי דגם להרא"ש וסייעתו.ז"ל כל היכא דפטור מטעם מצות פריקה אף שחייב משום צער בע"ח אינו חייב אלא בשכר ולא בחנם וכמו בטעינה. וכן בסתם נמי מחוייבים לפרוק ולטעון והבעלים מחוייבים ליתן שכר. ולא חידש הרא"ש ז"ל אלא לאשמועינן דבגוונא דנקט במתניתן הלך וישב לו ואמר הואיל ועליך מצוה כו'. אם פרק אחר דברי הבעלים הללו פטור הבעל' מליתן לו שכר ע"פ הדין. ואם נותן לו יכול לקבלו כיון שאין כאן מצות פריקה ואה"נ שלכתחילה היה רשאי למנוע א"ע מלפרוק ואין בזה שום מחלוקת בין הרא"ש ובין הסמ"ג ורבינו ז"ל והמעיין יראה ויבחר:

והוא כהן כו'. דלא דחינן איסורא מקמיה ממונא ועיין בש"ס ובתוס' ובהרי"ף שם:

או זקן. לאו דווקא חכם דה"ה מכובד ושלא היה פורק בשלו וכן הוא ברמב"ם ובש"ס דכל שאינו פורק בשלו פטור נמי בשל חבירו ומשום דכתיב והתעלמת דרשינן פעמים שאתה מתעלם כגון זה:

מרובה משל חבירו. וכתיב אפס כי לא יהיה בך אביון ודרשינן שלך קודם משל כל אדם: כשל חבירו חייב. ונוטל שכר כיון שמניח את שלו ולאפוקי אם יושב בטל ואינו עוסק במלאכה אסור ליטל שכר:

ויש להאריך בזה. וכמו שתראה בדברו התוס' בב"ק ובאלו מציאות שכתבו חילוקים הרבה אהא דנותן לו שכרו בין אם היו הבעלים שם ובין לא היו. ובין היה שם ב"ד או לא ע"ש ובהרא"ש באורך. וכל הני דפטירי ואע"ג דצער בע"ח דאורייתא וא"כ יתחייבו משום צער בע"ח וכמו שכתב רבינו לעיל. כתב הנמוקי יוסף בשם הר"ן ז"ל שם דכיון שהותר צער בע"ח בשביל תשמישן של אדם הותר נמי באלו בשב ואל תעשה וכן משמע שזה הוא דעת רבינו והסמ"ג והרא"ש ז"ל ועיין ב"ח אבל במרדכי מביא בשם הר"ם דמשום צער בע"ח חייב לעולם וע"ש. ואין כן דעת כל הפוסקים:

ולפרוק אפי' אינה לפי כבודו. כן הוא דעת הרמב"ם והסמ"ג מעובדא דר' ישמעאל בר' יוסי דמייתי שם הש"ס בפ' אלו מציאות. אבל הרא"ש ז"ל כתב דזקן חכם אינו רשאי לזלזל בכבוד תורתו ולעשות בזה לפנים משורת הדין כיון שהתורה פוטרתו ור' ישמעאל בר' יוסי ויתר לו ממונו וכגון זה יכול החכם לעשות לפנים משורת הדין ולא לפרוק ולטעון בגופו ועיין טור ורבינו ירוחם ז"ל:

וזה הוא רוס אמות. ובסמ"ג יש רס"ו ושני שליש אמה. ובאמת כן עולה החשבון לפי מה שאמרו בתלמוד על הא דזהו אחד משבעה ומחצה במיל וכן כתבו שם התוס' ואפשר שרבינו לא דק בזה לצמצם כל כך כי בלאו הכי יחמיר כ"א כי מי יוכל לשער כ"כ בצמצום:

ומדדה עמו עד פרסה כי המצוה היא לפרוק המשאוי ולחזור להקים על הבהמה וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בחבורו בפ' י"ג מה' רוצח מי שפגע בחבירו בדרך ובהמתו רובצת תחת משאה כו' הרי זה מצוה לפרוק מעליה ולא יפרוק ויניחנו נבהל וילך אלא יקים עמו ויחזור ויטעון משאו עליו שנאמר הקם תקים וכן הוא לשון הסמ"ג בעשין פ' לפי שאמרנו שצריך לפרוק ולטעון כמה פעמים אם יצטרך לכך אמרו שם חכמים שמדדה עמו עד פרסה ונוטל שכרו על כך:

בשכר. דלא עדיף מטעינה עצמה. וכתב הרמב"ם ז"ל אלא א"כ אומר לו בעל המשא איני צריך לך ופשוט הוא דחכמים תקנו זה משום טובת בעל המשא:

ה"ה לכל בהמה. בב"ק בפ' שור שנגח את הפרה דילפינן חמור חמור משבת:
ואם היה אוהבו לפרוק כו'. אבל אם שניהם אוהבים או שניהם שונאים מצוה לפרוק תחילה משום צער בע"ח כן הוא בברייתא בפ' אלו מציאות שהביאו הרי"ף והרא"ש ז"ל. וכן כתב הרמב"ם והסמ"ג:
לא שונא ע"א אבל בשכר חייב לפרוק אף בבהמת נכרי משו' צער בע"ח כן משמ' בש"ס ועיין הרמב"ם והטו' ז"ל:
אפ"ה לא יניח כו'. אבל התוס' באלו מציאות וכן כתב הנמוקי יוסף בשם הרמב"ן דזה מיירי ששונאו בחנם שלא כדין אבל בשונאו משום שעבר עבירה יפרוק קודם דהא שונאו כדין והרמב"ם והסמ"ג וכן התוס' בפרק ערבי פסחים כתבו כרבינו ומסיים שם הרמב"ם בחבורו ואע"פ שעדיין לא עשה תשובה ומצאו נבהל במשאו מצוה לטעון ולפרוק עמו ולא יניחנו נוטה למות. שמא ישהא בשביל ממונו ויבא לידי סכנה והתורה הקפידה על נפשות ישראל בין רשעים בין צדיקים מאחר שהם נלוים אל ה' ומאמינים בעיקר הדת שנאמר אמור אליהם חי אני נאום ה' אלקים אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה וכיוצא בזה כתב הסמ"ג וע"ש:
ובזאת המצוה תלויה שלום כו'. נתכוין רבינו בזה למה שכתבו התוספות בפ' ערבי פסחים דמיירי בשונא על שעבר עבירה ומכ"מ מצוה לטעון עמו תחילה דכיון שהוא שונא וגם חבירו שונא אותו כדכתיב כמים הפנים אל פנים כן לב האדם לאדם ובאים מתוך כך לידי שנאה גמורה ושייך בזה כפיית יצרו. ואם יעזור לו יבואו לידי שלום:

סימן נה

כבר פירשתי שהיא בשכר. בסימן הקודם שהביא רבינו הברייתא דרובץ כו'. ולא מפורק והיינו טעינה וכמ"ש שם ומפרש בש"ס דהיינו טעמא דרבנן דאמרי טעינה בשכר דוקא דאל"כ לכתוב רחמנא טעינה לחוד ונילף מיניה פריקה בק"ו ומה טעינה דאין בה צער בע"ח ולא חסרון כיס חייב פריקה לא כ"ש אלא לומר דפריקה בחנם וטעינה בשכר וכבר פירשתי בסימן הקודם באריכת מזה:

סימן נו

ולברך ראשון. הסמ"ג מביא בשם הרי"ף דדוקא בשוין וע"ש:
ולטול מנה יפה. ראשון כן הוא בסמ"ג ועיין בתוס' פ' הנזקין שפירשו בשם ר"י דזה הוא כשמחלקין מתנות עניים כגון מעשר עני וצדקה אז אם יש עני כהן נוטל חלק יפה בראש

אבל לא במידי דשותפות דהא אמרינן הנותן עינו בחלק יפה אינו רואה סימן ברכה. וכן מביא הסמ"ג וכן כתב שם הרא"ש ז"ל בגיטין:
ובזה יש להאריך כו'. שם בפרק הנזקין מחלק הש"ס בין שבתות וי"ט לב' וה' והתוס' כתבו שם בשם ר"ת דהאידנא אף בב' וה' אין הרשות ביד הכהן למחול ועיין בסמ"ג:

סימן נז

הצנוע בבית הכסא שם בברכות בפ' הרואה וכמו שמפורש שיפנה בלילה כדרך כו' ונראה ממשמעות דברי רבינו ומהמשך דבריו ז"ל דלזה הביא כאן המקרא דדברי קבלה והצנע לכת וגו' וכן מה שכתב רבינו לקמן ובכלל זה יש וכסית וכו' שנתכוין רבינו בזה למה שכתב הרמב"ם ז"ל בספר המצות שזה שהזהירה התורה לאנשי המלחמה ויד תהיה לך מחוץ למחנה כלומר שיכונו להם מקום מיוחד מחוץ למחנה שיהיה שם כל איש יוצא לעשות צרכיו וכמו שאמרו בסיפרי אין יד אלא מקום שנאמר והנה מציב לו יד וכדי שלא יעשו צרכיהם בכל מקום ובינות המלונות וכמו שעושים האומו' אלא שיתנהגו בצניעות ולפנות במקום צנוע מחוץ למחנה ועל האזהרה זו אמרה התורה בזה העניין והיה מחניך קדוש דקאי אזה ועל הא דוכסית את צאתך וכמו שבא אזהרה על זה בדברי קבלה והצנע לכת שפירשו רבותינו אין צנוע אלא הצנוע בבית הכסא וכן רבותינו ז"ל למדו מזה המצוה להרחיק מצואה וערוה ושארי דברים המאוסים בשעת ק"ש ותפילה ודברי תורה וכמו שכת' רבינו בסימן זה ולקמן בסימן פ"ד ומשמע בש"ס ומדברי הראשוני' ז"ל דדרשה גמורה היא ומעכבים בק"ש ותפילה מדאורייתא בכל מקום וזה שהוזהרו בזה אנשי המלחמה ביותר מפני היות המחנה קדוש וכמו שאומר שם כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך להצילך ומפני זה צריכים להיות תמיד בנקיות ובקדושה וכל זה יש להבין ג"כ מדברי הרמב"ם ז"ל בספר המצות והרמב"ן ז"ל בפי' התורה וספר החינוך בפר' כי תצא:
כדרך שהוא נפנה ביום. היינו לענין גילוי טפח וטפחים אבל להתרחק מר"ה אין צריך בלילה כמו ביום ומכ"מ יפנה בקרן זוית ולא בגלוי ש"ס בפ' הרואה:
לפניו טפחיים ומאחוריו טפח. כצ"ל ומשום קילוח מי רגלים הנתזים למרחוק צריך טפחיים מלפניו ומאחוריו טפח ולא יותר משום צניעות ואמרי' בפ' מי שמתו דאשה אינה מגלה מלפניה ולא כלום:
אל תקרי משנאי כו'. בשבת בפרק אלו קשרים כל ת"ח שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה שנאמר כל משנאי אל תקרי משנאי כו' וע"ש:

כי בזמן שאדם קורא ושונה כו'. ביומא בפרק יום הכפורים ברייתא שם:
וגם בתשמיש המטה כו'. כדאמרי' בש"ס ישראל קדושים הם ואין משמשין מטתיהן ביום וגם לא לאור הנר ובכלל זה ג"כ מה שהזהירו רז"ל בנדרים בסוף פ' אלו מותרין וע"ש:
וגם בכל דבר. כדאמרינן בש"ס דאף דברים שדרכן לעשות בפרהסיא אמרה תורה והצנע לכת:
ובכלל זה. דוהיה מחניך קדוש וכמו שכתבתי לעיל:
בע"כ מרחיק ד' אמות לאחריו כן הוא בש"ס והטעם כתב ר' יונה שצריך שיהיה פניו כנגד המקום שהתחיל להתפלל ואם היה מהלך לפניו היה מניחו לאחריו ודומה כמי שפוסק לגמרי שאין כונתו לחזור לתפלתו ואיני יודע למה דילג רבינו תיבת לאחריו שבש"ס:
גלוי וידוע לפניך חרפתינו. אומר זה להודיע שאונס היה ואין היכולת בידו:
ומתחיל למקום שפסק. היינו דווקא אם לא שהה כדי לגמור את כולה אבל אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש התפלה ועיין הרי"ף ופוסקים:
ומגרף של רעי ועביט כו'. שניהם כלי חרס הם ושל גדולים קרוי גרף ושל קטנים עביט.
והני כיון דמיוחדים לכך יש בהם זוהמא ואסורים כמו בית הכסא ואפילו אין בהם ריח רע ואפי' נתן לתוכם רביעית מים. ובשל עץ נסתפקו הראשונים ז"ל דכיון דבלע טובא ואיכא זוהמא אפשר דהוי כמו של חרס:
מאחוריו ומצדדין. אם לא אפשר לאחוריו וכגון שיש נהר לפניו או דבר אחר המעכב מסתלקו לצדדין ש"ס:
מלפניו ירחיק מלא עיניו. שם בפ' מי שמתו מימרא דרבא:
שזורקה והיא נפרכת. כן כתב הרמב"ם והסמ"ג דכשהיא נפרכת ע"י זריקה מיקרי צואה יבישה ואין צריך להרחיק ובש"ס בפ' מי שמתו יש עוד לשון אמר בגמרא גבי צואה כחרס כל זמן שגוללה והיא נפרכת ופי' רש"י ז"ל דלשון זה הוא לחומרא דלא מיקרי יבישה אף שנפרכת ע"י זריקה עד שתהא נפרכת ע"י גלילה וכן פסק שם הרא"ש ז"ל לחומרא וכפי פרושו של רש"י ז"ל. אבל הרמב"ם והסמ"ג פסקו כלישנא קמא וכמו שכתב רבינו ז"ל משום שהם מפרשים דלישנא קמא דקאמר דכל זמן שזורקה הוא לחומרא יותר משהיא נפרכת על ידי גלילה ועיין בר' יונה ובכסף משנה והא דמותר ביבישה דוקא שאין בה ריח רע. ועיין כסף משנה שהביא כן משם הר"ר מנוח ופשוט הוא:
שנבלעו ואין רשומן ניכר כן הוא בסמ"ג. וכן מביא באגודה. וכן כתבו מפרשי הרמב"ם ז"ל. שכן היה כתוב בסיפרי הרמב"ם הישנים כדברי הסמ"ג ורבינו. ובאמת יש לתמוה

ע"ז דהא בפ' מי שמתו מסקינן שם אמר רבא הילכתא צואה כחרס אסורה ומי רגלים. כל זמן שמטפיחין ומשמע שם להדיא בסוגיא דאף אם רשומן ניכר שרי אם אינם מטפיחין וכן פסקו שם הרי"ף. והרא"ש ז"ל. והנמשכים אחריהם ומשום זה מביא הכסף משנה משם הר"ר מנוח שטעות נפל בסיפרי הרמב"ם והנוסחא הנכונה היא מי רגלים כו'. אם מרטיבין היד אסור לקרות כנגדן וע"ש. ובבית יוסף בטור א"ח סי' פ"ב. אבל קשה לשבש הספרים וכן בשילטי הגבורים מביא דעת הרמב"ם ז"ל כמו שכתב בסמ"ג וברבינו וכן נראה שעל הרוב דרכו של הסמ"ג אם כותב בסתם הוא נמשך אחר לשון הרמב"ם ז"ל. וכן הבית יוסף שם תמה על הסמ"ג בזה ולא תירץ כלום. ונראה בעיני ליישב דהרמב"ם והסמ"ג ז"ל סוברים דלא הביא התלמוד הילכתא דרבא אלא לגבי צואה כחרס דאסירי אבל לא לגבי מי רגלים. מדחזינן דבתר הכי מייתי הש"ס לאותביה על מילתא דרבא גבי מי רגלים מהברייתא דמי רגלים כל זמן שמטפיחין וגם מייתי עלה לימא כתנאי ומדקבע הש"ס כל השקלא וטריא בתר מילתא דרבא ולא קבע לה לעיל על פלוגתא דאמוראי קדמאי רב ושמואל ורבי יוחנן אלא ש"מ דלא סבירא להו למסדרי הש"ס מילתא דרבא לגבי מי רגלים להילכתא פסיקתא שאין דרך הש"ס לקבוע ההויות בתר ההילכתא ומדחזינן דמוקי להא דגניבא משמי' דרב דאמר מי רגלים כל זמן שרשומן ניכר דקם ליה כרבנן דר' יוסי ורבא דסבירא ליה כהני אמוראי דאית להו מי רגלים כל זמן שמטפיחין כר' יוסי ממילא הילכתא כגניבא דיחיד ורבים הלכה כרבים ולא כרבי יוסי וכיוצא בזה כתב הרי"ף ז"ל ביבמות בפרק החולץ גבי ספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי סבא דפליגי שם רבי אבא ורבי ירמיה אי קם דינא או הדר דינא וקאמר שם הש"ס כתנאי דרבי אבא ורבי ירמיה פליגי בפלוגתא דרבנן ואדמון בפרק בתרא מכתובות גבי מי שאבד' לו דרך שדהו ופסק שם הריי"ף ז"ל כרבי אבא משום דקם ליה כרבנן ורבי ירמיה כאדמון ואע"ג דדחי לה שם הש"ס בפ' החולץ ואומר רבי אבא אמר לך וכן רבי ירמיה אמר לך אנא דאמרי כך"ע ההיא דיחויא בעלמא הוא כיון דמסדר הש"ס הביא דאתיא כתנאי ומוקי לרבי אבא כרבנן דאדמון הילכתא כוותיה. וכן בכאן י"ל ג"כ הא דדחי הש"ס הך דכתנאי ההיא דיחויא בעלמא הוא ואדרבא בכאן מסתבר יותר לומר כן משם דהא אף לפי הדיחוי ע"כ רבא לא ידע הברייתא דאי הוי ידע היה מפרש בדבריו אי בעינן טופח ע"מ להטפיח כרבנן או טופח לחוד כר' יוסי ופשיטא להני רבוותא דמפרשי בדברי רבא דבטופח לחוד אסור כיון דאמר סתמא כל זמן שמטפיחין כר' יוסי אי הוה ידע הברייתא היה צריך לפרש דבריו דהלכה כרבי יוסי לגבי רבנן ושם בהחולץ היא מתניתין בפרק בתרא דכתובת וכ"ע ידעי מתניתין וכיון דע"כ רבא לא ידע הברייתא

הדרינן לכללא דיחיד ורבים הלכה כרבים דאי הוי ידע רבא והני אמוראי דס"ל כוותיה הברייתא הוי הדרו בהו וכן בירושלמי בפ' מי שמתו עושה עיקר דברי גניבא משמיה דרב דגרסינן התם רבי אבא בשם רב צואה עד שתיבש כעצם מים כ"ז שהם מטפיחין גניבא אמר מים כ"ז שרישומן ניכר שמואל אמר כדי שיקרמו פניה שמעון בר ווא בשם רבי יוחנן עד שיקרמו פניה רבי ירמיה ר' זעירא בשם רב צואה אפילו עשויה כעצם אסורה שמואל אמר עד שיקרמו פניה כלומ' דרבי ירמיה פליג ארבי אבא וסובר שרב אוסר צואה אפילו יבישה כעצם ואומר שם אמר חזקיה רבי אבא מחמיר במים יותר מן הצואה א"ל רבי מנא מן הדא דגניבא כלומר קושיתך היא מדברי גניבא שאומר משום רב מים כ"ז שרישומן ניכר וא"כ קשה לרבי אבא שאמר משמיה דרב דצואה עד שתתיבש כעצם הא כעצם מותרת וא"כ מחמיר רב במים יותר מן הצואה וכמו דפריך בגמרא דילן רב יוסף על גניבא מהא דרב יהודה דאמר משמיה דרב צואה כיון שקרמו פניה מותר וכן פריך בירושלמי להיפך מהא דגניבא על ר' אבא אבל אי לאו דגניבא אלא כר' אבא משמיה דרב דאמר מים כל זמן שהן מטפיחין לא הוה קשה האיך מחמיר במים יותר מן הצואה וכמו בגמרא דילן הוה ניחא ליה לרב יוסף להני אמוראי דס"ל כל זמן שהן מטפיחין ואיתא שם א"ל אפי' עשויה כעצם אסורה כלומ' שחזקיה הודה לדברי ר' מנא שדברי גניב' הם עיקר משמי' דרב במים וא"כ ע"כ ס"ל לרב דצואה אפי' כעצם אסור' דלא כר' אבא משום רב ומפרש שם מפני שמשמשה קיים כלומר ממשה קיים ואפי' היא יבישה אסור' ואף שבזה חולק הירושלמי אגמרא דילן דאומר שם משום ר' יוחנן צואה כיון שקרמו פניה שרי והכא איתי ליה לר' יוחנן דצואה אפילו כחרס אסורה וכדמפרש השיעור כל זמן שזורקה כו' מ"מ בזה סמכינן אגמרא דילן וכמו שפסק רבא דצואה ? כדרש אסורה וראיתי לאחד מחכמי זמנינו שפירש דברי הירושלמי בעניין אחר ולדעתי טעה בזה והעיקר הוא כמו שפירשתי דבעניין השיעור דמי רגלים וצואה קרובים דברי הירושלמי והתלמוד שלנו להיות שוין ונחזור לענייננו דהירושלמי עושה עיקר כדבריו של גניבא וכיון דלהתלמוד שלנו נמי קם ליה גניבא כרבנן דר' יוסי לכך פסקו הרמב"ם והסמ"ג כוותיה ועוד ראיה גדולה לזה מצאתי בתוספתא שהביא המרדכי וקתני שם בפ"ב לא יטול את המים במקום שמתפלל אלא אם כן ירחיק ד' אמות פי' לא יטול כו' ומתפלל באותו מקום וכמו דתנן במתניתין כמה ירחיק מהן ומן הצואה ד' אמות ועיין בפ' בני העיר במגילה יבשו או נבלעו הרי זה מותר ע"כ וקתני נבלעו דומיא דיבשו מה יבשו דאין רישומן ניכר אף נבלעו דאין רישומן ניכר הא רישומן ניכר אסור וכמו דדייק בגמרא דילן מהברייתא דפריך מינה לרבא והכא ליכא לשנויי כדמשני התלמוד שם על

הברייתי דהא בתוספתא לא קתני רישא כל זמן שהן מטפיחין כמו בברייתא ההיא וא"כ התוספתא מסייע ליה לגניבא משמיה דרב ובודאי הני אמוראי דפליגי עליו ורבא לא ידעו להתוספתא ומש"ה הוי הילכתא כגניבא ואע"ג דהרי"ף ז"ל כתב בפ' אלו טרפות גבי שמעתתא דגלודה שאף שהתוספתא מסייע להו לשמואל ולר' ינאי מ"מ כיון דבגמרא לא הביאו לסייע להו ולתיובתא לר' יוחנן ש"מ דליתא להא דתוספתא התם צירוף זה הרי"ף ז"ל לשארי הפירכו' שהשיב על הגאוני' שפסקו כהני אמוראי מהתוספתא ועיין שם וגם הרמב"ם ז"ל שם בפ"ט מה' שמיטה פסק כשמואל ור' ינאי וכמו הגאוני' שהביא הרי"ף ז"ל שם שפסקו כך מההיא דתוספתא ועי"ל דהכא אפשר לומר שלא חשו מסדרי הש"ס להביא שוב התוספתא כיון דאוקי הא מילתא כתנאי וקמו לי' הנך דאמרי כ"ז שמטפיחין כיחידאי ממילא איפרכו ולית הילכתא כוותייהו ושוב לא חשו להביאו התוספתא אבל שם באלו טריפו' לא איפסוק כלל שם וקם ליה הך מילתא בפלוגתא דאמוראי בלי מסקנא וכמו שכת' הרי"ף ז"ל שם וע"ש והיוצא מזה שיש מקו' גדול לדברי הנך רברבא הרמב"ם והסמ"ג ורבינו והאגודה וכן מסתבר יותר שלא לשבש הנוסחאות שבסיפרי הרמב"ם הישיני' וכמו שמביא השילטי גבורים ודלא כמו שהסכים הב"י מאחר שדברי הסמ"ג ורבינו באו כך בפירוש והם ז"ל הולכים על הרוב אחר דברי הרמב"ם ז"ל:

ברוק עבה. והביאו בשם הירושלמי דאינו מועיל אלא לפי שעה כל זמן שהיא מכוסה: של פעם אחת. פירש שלא נשתמש עדיין. אלא פעם א' היטל לתוכו מי רגלים ולא מיוחד עדיין לכך:

כדי רביעית וקורא. ואפילו בתוך ד' אמות דרביעית מים הוא השיעור לבטל מי רגלים של פעם אחד:

ואם כפה עליה כלי. על הצואה:

ואפילו כלי זכוכית. כדאמרינן בש"ס בפרק מי שמתו צואה בעששית מותר ואע"ג דמתחזי משום דבכסוי תלא רחמנא והוא מכוסה. ועיין לקמן סימן פ"ד:

וצואת קטן שאינו כו'. אבל גדול אפי' אינו יכול לאכול כזית דגן כו' אסור. דיוסיף דעת יוסיף מכאוב ש"ס בסוכה בפרק לולב הגזול:

כזית דגן. חמשה מינים חטה ושעורה וכו':

בכדי אכילת פרס. וזהו שיעור ד' ביצים לרש"י. ולהרמב"ם כדי ג' ביצים. ואם הקטן אינו יכול לאכול כזית דגן בשיעור שהייה כל כך שהגדול יכול לאכול פרס אין צריך להרחיק כו' וכל אכילה שבתורה אינן מצטרפות אלא בכדי אכילת פרס. וכן הוא הלכה

למשה מסיני. ואם אינו יכול לאכול בשיעור זה הרי כאוכל היום חצי זית ולמחר חצי זית דאינו מצטרף:
שקורין פפ"א צ"ע. פי' אם הקטן אינו יכול לאכול דגן אלא מזה המאכל שקורין פפ"א שעושין מקמח ומבשלין במים או בחלב ואינו נאכל כ"כ מהר כמו פת אין לשער זה בכדי אכילת גדול פרס. ועיין במגן אברהם סימן פ"א שפירש כן דברי הגה"ה זו. אבל בעיני היה נראה לפרש כפשוטו דהגה"ה מסתפק אם הקטן אינו יכול לאכול כזית דגן מפת רק מזה המאכל אם צריך להרחיק מצואתו וכן משמע בכל בו בהלכות ק"ש שכתב שם אחר דין זה דקטן שאינו אוכל כזית דגן בכדי אכילת פרס כללא דמילתא כל דבר שחיותו בפת ריחו רע ואסור לקרא ק"ש כנגדו אבל שאר שאין חיותן בפת אין להקפיד עליהן שאין ריחן רע כ"כ עד כאן וידוע שדבריו הם על הרוב לקוחי' מדברי רבינו ומהגה"ה ולזה מסופק בהגה"ה במאכל זה אי חשוב כמו פת או לא:
ממקום שכלה הריח ד' אמות ומאחוריו או מן הצדדין כדלעיל:
מגללי חמור כו'. בירושלמי גרסינן חמור הרכה ועיין פוסקים:
וגם מצואת תרנגולים אדומים. כצ"ל:
וצ"ע בפירש אדו'. כי יש שפירשו מין תרנגולי' ויש שפירשו תרנגולי' מארץ אדום שאוכלי' שעורי'. וכן פירש באגוד'
תפלתו תועבה וחוזר ומתפלל. דהוי כמו שגג ולא התפלל וחוזר ומתפלל:
וספק צואה. במקו' הראוי להסתפק אסור לקרות כנגדה. דהוי ספיקא דאוריית' כמו שכתבתי בריש הסימן:
וספק מי רגלים מותר. מפרש בש"ס דמן התורה לא אסר אלא כנגד העמוד בלבד והוא כנגד הקילוח ואחר זה לא מיתסר אלא מדרבנן ובספיקא לא גזרו:

סימן נח

מוצא שפתיו כו'. דעת רבינו הוא כמו דעת הרמב"ם בספר המצות והסמ"ג בעשין קכ"ד דהעשה מוצא שפתיך תשמור היא אפילו בדבר הרשות וכמו שמפרש לאסור עליו המותר וזו העשה היא לבד העשה דכל היוצא מפיו יעשה הנאמר גבי נדרים ושבועות. אבל הרמב"ן ז"ל כתב בהשגות שאין המקרא הזה מדבר אלא בנדרי גבוה בין שהתחייב א"ע בלשון נדר או באמירה בעלמא אבל אין זה עניין לדברי רשות דשם אינו מתחייב אלא א"כ הוציא בלשון נדר או שבועה ועל זה בא הציווי שם בפרשה נדרים ככל היוצא מפיו וגו' וע"ש בספר המצות בעשין צ"ד:

לא יקיים. דהא נשבע ועומד מהר סיני ואין שבועה חל על שבועה ועיין מה שאכתוב בזה בסימן פ"א בע"ה:

סימן נט

לה יטמא חובה. כר' עקיבא בזבחים בפ' טבול יום וה"ה לכל הקרובים האמורים בפרשה מוזהר עליהם הכהן שיטמא להם. וכמו שאמרו שם בתלמוד שאם לא רצה להיטמא מטמאין אותו בעל כרחו. ועיין מה שאכתוב מזה בסי' צ':

סימן ס

בעבד כו'. וכל המשחרר עבדו עובר בעשה:

סימן סא

דכתי' לא יהי' וכו'. כן הוא במכילת' ומביא' הסמ"ג בלאוין א' לפי שנ' לא תעש' לך פסל אין לי אלא שלא יעש' העשוי כבר מניין שלא יקיי' ת"ל לא יהי' לך. וכן מביא רש"י בפירש החומש בפרשה יתרו אבל אין כן דעת הרמב"ן וכמו שכתב בפירושו על התורה בפרשת יתרו שהמכילתא היא שנויה כדברי יחיד ואין ההלכה כן. וכמו שהוכיח מהסיפרא שהלאו דולא יהיה לך הוא מדבר בע"ז ממש. וכן הרמב"ם בספר המצות ובחבורו מנה לאו זה שלא לעלות על המחשבה שיש אלוה זולתו הבורא יתברך שמו. ואינו אזהרה על קיום ע"ז דאינו אלא לא תעשה בעלמא מלא תעשה לך. או ואלהי מסכה לא תעשה לך. וכן דברי הסמ"ג נוטין לזה. ודעת רבינו כשיטת. רש"י וכן הביא הרמב"ן בשם בה"ג:

לאחר שלקחה מן הגוי. קודם שביטלה הגוי דאילו ביטלה הגוי מותרת לישראל וכמו שכתב רבינו מזה בסימן ס"ז:

והלאו הוא שלא יקחנה כו'. פירש על מנת לקיימה:

סימן סב

שלא כדרכה. פירש אם אין דרך עבודתה של ע"ז בכך דאי דרך עבודתה בכך חייב סקילה בכל דבר וכמו שכתב רבינו לקמן סימן ס"ג וס"ד:

לא תעבדם יתירה. בפ' משפטים וכן פירש רש"י במתני' בפרק ארבע מיתות דהאי לא תעבדם הוא לא תעשה על העובד דרך כבוד אם אין דרכה בכך. וכן כתב הסמ"ג. וכן משמע מדברי הרמב"ם בחבורו. ועיין הרמב"ן ז"ל בהשגות בספר המצות:

וג' עבודות יש. דזורק הוא בכלל מנסך. ש"ס בפרק ד' מיתות:
שלא לעבוד בהם אפילו שלא כדרכה כדאמרינן בש"ס שם בסנהדרין דזביחה בכלל היתה ולמה יצאת דכתיב זובח לאלהים יחרם ללמד על כל עבודת דכעין פנים דחייב עליהם אפילו שלא כדרכן:
וצ"ע בסמ"ג. פירש דלכאורה נראה מדברי רבינו דגם על עבודת כעין פנים אזהרתם הוא מקרא דלא תעבדם דפרשה משפטים. וזה אינו כמו שמשמע מדברי הסמ"ג דמפיק מהאי לא תעבדם לעובדה בדרך כבוד שלא כדרכה וללאו בעלמא כגון המגפף והמנשק. אבל בעבודת דכעין פנים דחייב סקילה לא ילפינן אזהרתם מהאי לא תעבדם כדמשמע בש"ס שם וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק ג' מהלכות ע"ז דילפינן אזהרתם מקרא דכי לא תשתחוה לאל אחר יתירה דדרשינן מינה אזהרה להשתחויה וה"ה לשאר עבודת דכעין פנים. ועיין בש"ס ובתוס' שם ועיין בספר המצות ובהרמב"ן שם:
ויש בהם סקילה. כדאמרינן בש"ס דהאי יחרם לשון מיתה דכתיב כל חרם אשר יחרם וגומר מות יומת:

סימן סג

ואפילו בדרך ביזוי כו'. ואם מתכוין לעובדה בכך חייב סקילה ואם מתכוין לבזותה פטור ממיתה שהרי מוטעה הוא: וחייב קרבן חטאת על שגגתו. ועיין בהרמב"ם שם. ובכסף משנה:
הפוער לפעור. שעבודתה היא שפוערין לפניה:

סימן סד

להשתחות כו'. וחייב סקילה כדאמרינן שם בסנהדרין יצא השתחויה לדון בעצמה דחייב אפי' אין דרכה בכך:
הגה"ה ואבן משכית לקמן בסימן ק"פ כתבו רבינו. וע"ש:
לא ישחה ויטלנה. מפני שנראה כמשתחוה לע"ז ואפילו אין שם אדם שרואה אותו אסור. דבכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית עין אפילו בחדרי חדרים אסור. שם בע"ז ומביאו הסמ"ג וכתב עוד שאם הופך עצמו לצדדין דאז אין נראה כמשתחוה לע"ז מותר. והוא מהש"ס שם ולרוב פשיטותו לא הזכירו רבינו. וכן הרמב"ם לא הזכיר זה בחבורו:
לא ישחה ויטלם. אלא ישב ואח"כ יטלם. סמ"ג:
פרצופין המקלחין מים כו'. בש"ס הגירסא הוא פרצופין המקלחין מים בכרכין כו'. ופירש רש"י שדרך כרכין להתנהג בגדולה. להכי נקט כרכין. וא"כ הוא לאו דוקא דטעם

האיסור הוא דפרצופין הם נראים לעולם כצורת ע"ז ואיכא חשדא ואסור ומשום זה כתב רבינו אע"פ שאינם נעבדים. אבל בסמ"ג כתב פרצופין המקלחין מים לפני ע"ז. וכן הוא גירסת הרי"ף. וכן כתב הרמב"ם. ואפשר דאף לדידהו הוא לאו דוקא. ועיין בהגהות מיימוני. ובאגודה כתב כמו דעת רבינו ודע דבע"ז שם כתב בנוסחאות שלנו בש"ס מעין המושך מים לפני ע"ז לא ישחה וישתה מפני שנראה כמשתחוה לעכו"ם. והרי"ף והרמב"ם והסמ"ג לא הביאו לזה משום שלא היה כן בש"ס בנוסחתם. ועיין כסף משנה אבל הרא"ש ז"ל הביאו:

סימן סה

מוסר בנו. כדאמרי' בפ' ד' מיתות. דלהעביר היינו שהאב מוסרו להכומרים:
ומעביירו ע"ג האש. האב מעבירו ברשות הכומרים סמ"ג. ועיין רמב"ם פ"ו מה' עכו"ם: בקפיצה. שם בפרק ד' מיתות מסקנא דרבא דדרך העברה בעינן. ועיין פירושו בהרמב"ם. ובמפרשים שם:
ואם העביר עצמו. כי עבודת המולך הוא שמעבירו ע"ג האש ואינו שורפו. וע' רש"י. והרמב"ם שם:
או כל זרעו. וכדאמרינן שם. מזרעך ולא כל זרעך. וכגון שהעבירם בבת אחת או שאין לו אלא בן אחד. דאל"כ מקמא חייב ליה סקילה. תוספות שם:
תשובה לשואלים. לשון הסמ"ג ויש טעם בזה לתשובת המינים וכו'. וכמו בהגה"ה וע"ש באורך:
ומולך לאו ע"ז הוא. אלא חוק שהיה להם והתורה הזהירה על חוק זה וחייבו עליו סקילה. ונ"מ דאם זיבח וקיטר לפני מולך פטור. או אם העביר מזרעו לשאר עכו"ם שאין דרכו בכך פטור דהואיל שאינו שורפו. ומולך דוקא כתיב. ועיין רמב"ם ובכסף משנה שם:

סימן סו

לא יהיה לך פסל. אין זה במקרא בשום מקום אלא דכוונת רבינו הוא שגם בפסל דהיינו תמונת חמה ולבנה. וכמו דדרשינן מהאי קרא דלא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים וגו'. בפ"ב מע"ז דף מב. לאסור צורת אלו. ואם מקיימן עובר משום לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. וכמו שכתב רבינו לעיל בסימן ס"א דהלאו הוא שלא יקיים וכשיטת רש"י בפירש החומש. וכמו שכתבתי שם. וקאי האזהרה נמי על המקרא שלאחריו לא תעשה לך פסל וגו'. דאף אם מקיימן אם מצאן עובר נמי בהלאו דלא יהיה

לך וכמו שכתב רבינו שם גבי ע"ז שלא יקחנה קודם ביטולה. וכבר כתבתי שם שאין כן דעת הרמב"ם. והרמב"ן. והסמ"ג. ולדעתם ז"ל כל שמקיים לע"ז עובר משום לא ידבק בידך מאומה מן החרם. וגם משום לא תביא תועבה אל ביתך. שאזהרות אלו כוללין לע"ז. ולתקרובת. ומשמשין. ובצורת הללו שהביא רבינו כאן לא מצאתי בדבריהם ז"ל שיהיה בזה לאו על המקיימן. וכמו שמשמע בע"ז שם. ובראש השנה דף כ"ה. דאינו אסור בהן אלא העשיה. ואפשר דגם רבינו מיירי היכא שהן נעבדין. ולא בגונא דמיירי בהו בש"ס שם. אבל מדברי הגה"ה לא משמע כן שכתב צ"ע אפילו אינו נעבד. פירש שמשמע מדברי רבינו שאסורין אפי' אם אינן נעבדין ונראה דמה שהבין כן מדברי רבינו משום דאילו אם נעבדין הוי כמו ע"ז ממש. ומקרא קמא דלא יהיה לך נפקא דאסור לקיימן אלא ע"כ דדעת רבינו הוא דאפי' אינן נעבדין מ"מ אסורין מקרא דלא תעשה לך פסל וצורות הללו מיקרי פסל לדעת רבינו ועובר על קיומן משו' לא יהיה לך דקאי נמי אקרא דבתרא. וכמו שכתבתי ולפ"ז יהיה לדעת רבינו דין זה מיוחד בפסל דוקא דאפילו אינו נעבד אסור לקיימן לפי דעת הגה"ה. אבל בסוגיא שם בע"ז על המתניתין דהמוציא כלים ועליהם צורת חמה כו' יוליכם לים המלח. משמע דמשום דצורות הללו נעבדין הוא דאסור. וכמו דמסיק שם אביי הני תלתא דחשיבי. ציירי להו ופלחי להו. ועיין בהרמב"ן ז"ל בפירש התורה פרשת יתרו. ובהשגותיו בספר המצות להרמב"ם:

או שוחק ומטיל לשאר נהרות. כדי שלא יכשלו בה בני אדם העוברים בספינות וימצאו ולא ידעו שהיא של ע"ז ויהנו ממנה. אבל לים המלח לא בעי שחיקה. ופוסק רבינו כרבה לגבי רב יוסף בפסחים בפרק כל שעה (פסחים ד' כ"ח.) דלים המלח שאין ספינות עוברות בו לא בעי שחיקה וה"ה דשוחק וזורה לרוח דשרי. וכרבי יוסי במתני' בפרק כל הצלמים (עבודה זרה דף מ"ג.) וכמו שפסקו כל הראשונים כר' יוסי וכדמסיק שם בש"ס בדף מ"ט גבי ההוא גינתא דאיזדבל בזבל דע"ז ומסיק שם משמיה דשמואל דהלכה כר' יוסי דזה וזה גורם מותר. ולהכי שוחק וזורה לרוח לר' יוסי ואף שנעשה זבל ומהני לזריעה הוי זה וזה גורם הזבל של איסור והקרקע עולם של היתר וכיון שאינו עושה בידים ביטול האיסור מותר אף לכתחילה. ועיין ר"ן שם. והא דכתב רבינו או שוחק ומטיל לשאר נהרות הוא לאשמעינן דאף לשאר נהרות חוץ מים המלח בעי שחיקה כרבה דפרק כל שעה שם. אבל הוא לאו דוקא דה"ה שוחק וזורה לרוח. וכן משמע מדברי התוספ' דפרק כל שעה. דלרבנן דר' יוסי לא מהני שחיקה בשאר נהרות אלא ע"כ דרבינו פוסק כרבי יוסי. וכדעת גדולי הראשונים ז"ל ורבינו ירוחם כתב אבל לא שוחק וזורה לרוח ומשמע שפוסק כרבנן דרבי יוסי. ודעתו ז"ל צריך תלמוד:

קודם שתבא לרשותו. של ישראל דאם בא לרשותו של ישראל לא מהני הביטול אח"כ דגזרו על ע"ז של נכרי הבא לרשות ישראל קודם ביטול. דהוי כמו ע"ז של ישראל דאין לה ביטול עולמית. וכדנפקא לן בש"ס בפרק רבי ישמעאל (עבודה זרה דף נ"ב.) מושם בסתר. ועיין סמ"ג:

מבטלה. שם בפרק רבי ישמעאל מדכתיב פסילי אלהיהם ומכאן שעכו"ם פוסל לאלוה שלו:

בעל כרחו. כדאמרינן בפ' כל הצלמים (עבודה זרה דף מג.) גבי עובדא דר' אליעזר הקפר: של חבירו. ואפי' אינה עובדה לזה ע"ז, כגון שזה עובד לפעור וזה למרקוליס. כדאמרינן שם בפרק השוכר את הפעולים (דף סד:)

כשהוא יודע. אבל לא גוי קטן. וכדאמרינן שם בפרק כל הצלמים (עבודה זרה דף מג:)

סימן סז

מצפוי. שמצפים ע"ז לנוי.והוי כמו משמשי ע"ז. רמב"ם וסמ"ג:

תפיסת יד. והיינו שלא עשאו אדם. או הגביהו אדם. והיה נכון להגיה בדברי רבינו תיבת אדם. וכן הוא ברמב"ם ובסמ"ג ובש"ס פ"ג מע"ז:

כגון הר הנעבד. דההר אינו נאסר דילפינן לה מדכתיב אבד תאבדון וגו' את אלהיהם על ההרים. ודרשינן אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיה' כלומר דהצלמים ופסילים שעל ההרים קרויין אלהיהם ולא ההרים עצמן נירויין אלההי'. כיון שאין בהם תפיסת ידי אדם. וה"ה לאילנות המחוברין שלא נטען מתחילה לכך. ומעינות וכל מחובר. ולזה כתב רבינו כגון הר הנעבד:

מכ"מ הצפוי נאסר. דדרשינן עליהם כל שעליהם. בין בתלוש ובין במחובר. ומשמע מדברי הסמ"ג ורבינו דאף אם אין הצפוי נעבד אגב ההר אסור. וכן משמשי ההר הנעבד. ודוקא ההר עצמו הוא דאינו נאסר מגזירת הכתוב אבל לא הנוי והמשמשין. וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל. אבל התוס' כתבו שם בפ"ג מע"ז. שהצפוי והמשמשין אינן נאסרין אלא כשהן נעבדין אגב ההר הא אינן נעבדין שרי מטעם דמחובר לא מיקרי ע"ז וכמו דאמרינן בפ"ב משחיטת חולין לגבי תקרובת של הר הנעבד דאינו קרוי זבחי מתים. ורבינו ירוחם הביא דבריהם:

סימן סח

מיין נסך. שנתנסך לע"ז לפנינו דהוי תקרובת ע"ז:

איך נהנין מן הנרות כו'. פירש אם מכרן או משכנן הנכרי לישראל דאנן קי"ל כרבנן דרבי שם במתניתין דף נג דסברי אם מכרן או משכנן לישראל דלא הוי ביטול בע"ז. וה"ה לנוי ומשמשי ע"ז. וכמו שכתבו שם התוספ' והרא"ש. וכן הביא הסמ"ג:

בכיבוי. דכיון שכיבן אינו רוצה עוד להדליקן בפני ע"ז אלא לצורכו נטלן לשון הסמ"ג וכך הם דברי התוספו' שם והרא"ש ז"ל כתב שם וכיון שכיבן הנכרי לצורך עצמו ומכרן או נתנן לישראל או משכנן אין לך ביטול גדול מזה. עכ"ל ומשמע מדבריו ז"ל דהכיבוי לצורך עצמו לחוד לא הוי ביטול אלא דבעינן תרתי שיכבן וגם מה שמוכרן לישראל. ונ"מ דאם נטלן הישראל מעצמו או שנאבדו מן העכו"ם לאחר הכיבוי ומצאן ישראל דאסור ואפשר לפרש כן גם דברי התוספ' והסמ"ג וכן ראוי להחמיר בשל תורה:

ומכ"מ אם תקרובת כצ"ל. אם תקרובת אלילים וע"ז הן ואינה בטילה וכן הוא שם לשון התוספ'. והרא"ש שהביאו בשם רש"י ז"ל שמסתפק על הנרות אי הוי נוי ע"ז או תקרובת. וכפי שכתוב בסיפרי רבינו שלפנינו משמע שהספק הוא על הדין דתקרובת ע"ז אם בטילה. וזהו טעות דהא מפורש בש"ס דתקרובת אין לה ביטול עולמית משום דאיתקש למת. שם דף נ. ובדוכתי טובא בפשיטות. וצריך להגיה כפי שכתבתי:

בתורת דורן כו'. התוספ' והרא"ש כתבו לזה ההיתר שמביאן בתורת דורן. על ככרות שמביאן העכו"ם ולא על הנרות שהמה בודאי מובאין או לנוי ע"ז או לתקרובת. והיה נראה שהיה בכאן ט"ס וחיסרון תיבת ככרות בדברי רבינו. וצ"ל ויש לדקדק איך נהנין מן הככרות והנרות וכמו שכתבו התוספ' והרא"ש ז"ל. אבל לא משמע כן מדברי הגה"ה:

אינה כעין פנים. פירש ובש"ס שם אמרינן דבעינן בתקרובת שיהיו כעין פנים דברים שקריבין על המזבח. וכן הביאו שם התוספ' היתר זה על חתיכות שעוה שנותנים לע"ז. ורבינו שלא כתב זה הטעם להיתר גבי נרות אפשר דמדמה לה להא דאמרינן שם בש"ס. ע"ז שעובדין אותה במקל ושיבר מקל לפניה דנאסר. ועיין שם בתוספ'. ובמה שכתבו שם על הא דבענין זריקה המשתברת:

סימן סט

אבל לכבודו להביא לו ארון ותכריכין וכו' כדתנן בסנהדרין דף כ:

ומכאן נמי אזהרה לב"ד עיין בספר המצות של הרמב"ם לאוין ס"ו והרמב"ן ז"ל בפירש החומש פרשת כי תצא ועיין שם:

סימן ע

ודרשו רבותינו. בפ"ק דקדושין דף לה. ופ"ג דמכות דף כא. דאינו חייב על הזקן עד שיטלנו בתער דוקא וכדאמרינן שם. דילפינן מהדדי כהנים מישראלים דגבי כהנים כתיב ופאת זקנם לא יגלחו ובמלקט ורהיטני אע"ג דמשחית לא מיקרי גילוח. וגבי ישראלים כתיב לא תשחית ומספרים אף כעין תער לא הוי השחתה וילפינן לה שם בקידושין כהנים מישראלים להדדי בגזירה שוה דפאת פאת:

ונחלקו הגדולים בפירש הפאות. על הא דתנן במתניתין במכות דחייב על הזקן שתים מכאן ושתים מכאן ואחת מלמטה ומפרש שם בש"ס מחוי רב ששת בין פרקי דיקנא וכמו שתמצא שם בפירש רש"י. ובריש שבועות פירש בענין אחר וכן כתב בפי' החומש וכן הביאו הראשונים פי' ר"ת בענין אמר ועיין ברא"ש ובר"ן:

כל סוף העצם אסור. פי' מתחת האוזן עד סוף שבולת הזקן אסור בכל צד שהוא קצה העצם משום חשש דפאת הזקן. ובפרק י' דנגעים תנן איזהו הזקן מפרק של לחי עד פיקה של גרגרת:

על הזקן כלל ואפילו שלא בקצה העצם. וכן כתב הרא"ש בפ"ג דמכות וז"ל וירא שמים יוצא ידי כולם ולא יעבור תער על כל זקנו. ולא כאותן המניחין חוט כל שהוא על הפאות כי לפעמים אינו מכוין כנגד הפאות עד כאן. וע"ש. כתב הסמ"ג דאף בהשחתות הזקן לוקה הנשחת אם סייעו למשחית כמו בהקפת הראש. וכמו שהביא רבינו בסימן דלקמן. וכן הביאו התוספ' בריש שבועות. והרא"ש במכות שם בשם התוספתא. ואיני יודע למה השמיטה רבינו. ועמ"ש בסימן דלקמן. ואפש' שדעתו כדעת הראב"ד ז"ל שהביא הרמב"ן משמו. במכו' שם. דדוקא גבי הקפת הראש דכתי' תקיפו לשון רבי' ומשמע על מקיף וגם ניקף אבל בזקן דלא כתיב לא תשחיתו לשון רבים אין המושחת במשמע ופטור. והא דכתיב גבי כהנים לא יגלחו אפשר שאין זה כולל גם להניקף כמו לא תקיפו. וכן לפי דברי התוספ' שבנזיר בפרק ב' נזירין. וכמו שאביא בסימן דלקמן עיקר קרא דלא תקיפו מיירי בניקף. מה שאין כן בזקן. אבל זה דוחק שיחלוק רבינו בזה על הסמ"ג כיון שמפורש כן בהתוספתא. ומהתלמוד שלנו אין ראיה להיפך. וגם הרמב"ן ז"ל לא הביא שם במכות בשם הראב"ד ז"ל אלא כמסתפק בזה ולא בהחלט נגד התוספתא. וגם הראב"ד ז"ל לא השיג בזה על הרמב"ם ז"ל בפרק י"ב מהלכות ע"ז שפסק כמו התוספתא זו. ואפש' שסמך רבינו אמה שכת' בזה גבי פאות הראש בסימן דלקמן. וה"ה הכא גבי זקן. וכן משמע בקידושין שם.

ואפי' תחת הסנטר כו'. וכן כתב הר"ר יונה באיגרת התשובה. וכן משמע מדברי הרא"ש מדהביא על זה המתניתין דפרק י' מנגעי' שהבאתי למעלה. ובכל בו מביא זה בשם הר"ם מאיורא. ומשמע שם שזה הוא מדברי רבינו בעצמו ולא הגה"ה וע"ש ועיין ב"י בטי"ד סימן קפ"א:

אבל במספרי' מותר. היינו תחת הסנטר. וכן משמע מדברי הר"ר יונה. והכל בו. ואע"ג דמספרי' כעין תער מותר לגמרי אפילו פאת הזקן ממש. וכמו שכתב רבינו מההיא דמכות. וקדושין ומשמע שם דאפילו מדרבנן מות' ולכתחילה. וכן משמע מדברי הרמב"ם גבי פאות הראש ופשיטא בזקן. וכן משמע מדברי הראשוני'. אפשר שכיון בעל הגה"ה לדעת בעל תרומת הדשן בסימן רצ"ה שכתב שיש ליזהר לכתחילה שלא לגלח הזקן במספרי' שהוא חדוד. וכמו שמביא שם בשם גליון תוספ' מפרק קמא דשבועות וע"ש אבל תחת הסנטר אין צריך ליזהר בזה ומותר במספרים אף שהם חדודים. ועיין באגודה בריש שבועות שמביא ג"כ הגליון מתוספ' זה שיש ליזהר להמגלח במספרים שיגלח בהתחתון ולא בהעליון של המספרים. ועל זה מסיים הגה"ה כאן דתחת הסנטר מותר בכל זה:

גם במספרים כעין תער. עיין בסימן דלקמן:

סימן עא

ואפילו במספרים כעין תער אסור. כן הוכיחו התוספ' מהסוגיא דנזיר בפרק ג' מינין (נזיר דף מא.) וכן הביאו ראיה מתורת כהנים דפאות הראש אסור מן התורה אף במספרי' כעין תער. ולזה הסכים הרא"ש ז"ל במכות שם. אבל הרמב"ם והסמ"ג פסקו כמו התוספתא דמכות דיליף שם פאת הראש מפאת הזקן דאינו חייב אלא בתע' דווק'. ולא במספרים כעין תער. ומשמע מדברי הרמב"ם ז"ל דאפילו לכתחילה מותר. וההיא דתורת כהנים שהביאו התוספת' מפרשי לה דמיירי בנזיר דביה מרבינן שם בנזיר בפרקין דחייב בכל המעבירין ואפילו שלא בתער. וכמו ושאכתוב לקמן בסימן צ"א בס"ד. וכן כתבו התוספ' שם בפ"ג מינין דההיא דתורת כהני' מיירי ע"כ בנזיר. ולדעת רבינו והרא"ש צריך לפרש ההיא דתוספתא דמכות דקתני שם דאינו חייב עד שיקיפנו בתער היינו כעין תער. וכמו שכתבו התוספ' בריש שבועות ובנזיר שם. וע"ש:

דהא איכא מ"ד הקפת כל הראש כו'. כן מסקינן בנזיר בפ"ב נזירין דף נז. וע"ש בתוספות. וכן פסקו להדיא הרי"ף והרא"ש בפ"ג דמכות וכן פסקו הרמב"ם והסמ"ג:

אחד המקיף ואחד הניקף חייב כו' כן מסיק הש"ס בפ"ג דמכות שם והתוס' בפ"ב נזירין שם כתבו דפשטא דקרא דלא תקיפו הוא אזהרה לניקף דהא פאת ראשיכם כתיב. דהיינו הניקף ומיהו מדכתיב לא תקיפו ולא כתוב ולא תוקפו הוסב הלאו גם על המקיף. וע"ש: אם מסייע למקיף. מזמין ומטה עצמו אליו להקיפו. דאל"כ אינו לוקה דהוי לאו שאין בו מעשה. וכדמסיק שם במכות. אבל אף אם אינו מסייע את עצמו אית ביה איסורא דאורייתא וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל שם: וע"ש בהשגות הראב"ד. ובמפרשי הרמב"ם ז"ל שם. וכן כתבו התוספות בפ"ק דבבא מציעא (דף י') מסייע. וזה אינו עניין להא דשבת בפרק המצניע (שבת דף צ"ג.) גבי זה יכול וזה אינו יכול דמסיק שם דמסייע אין בו ממש ופטור לכ"ע. וכן מסקינן בפ"ב דביצה דף כ"ב. גבי לכחול עין ביו"ט דשאני הכא דכיון דריבה הכתוב להדי' לחייב גם הניקף בהכי חייבי' קרא אם הוא מסייע עכ"פ דחשיב מעשה או אפשר לחלק דשאני התם גבי שבת ויו"ט דהמסייע לזה שיכול הוי כמו עושה מקצת' דממעטינן שם גבי שבת מקרא דפטור ואינו חייב עד שיעש' את כל המלאכה ודוקא שם דגלי קרא להדיא. וכן בכל הני דמייתי שם הש"ס בפ' המצניע יש לחלק בהו כמו גבי שבת ויו"ט אבל הכא ליכא מיעוטא וראשון עיקר. ועיין בשיטה מקובצת על ביצה: דמחלק שם ג"כ. ודבריו אינן נראין:

איסורא מיהא איכא. מדאורייתא וכמו שכתבתי:

ואסור להיות ניקף מגוי. כן כתב הסמ"ג וכן העלו התוספו' בריש שבועות ובנזיר שם. כיון דאנן קי"ל כרב הונא דאמר בנזיר שם דהמקיף את הקטן חייב ולא אמרינן לעניין זה דאיתקש מקיף לניקף וכל היכא דהניקף לאו בר חיובא הוא לא חייב המקיף ג"כ וכמו שכתב רבינו לקמן. וא"כ ה"ה איפכא היכא דהמקיף לאו בר חיובא וכמו הניקף מגוי נמי חייב הניקף. ורבינו דכתב אסור מירי היכא דאינו מסייעו. וכן הוא בסמ"ג. וכן הביאו התוספ' שם עוד ראיה דאפילו לרב אדא בר אהבה דפליג שם ארב הונא וסובר דהמקיף את הקטן פטור מכ"מ מודה דהניקף מגוי חייב דלגבי מקיף לא בעינן שיהא בר חיובא לכ"ע מהא דאמרינן גבי מצורע ביבמות פ"ק. ובנזיר שם דאתי עשה דמצורע וידחי לאו דהקפה מדכתיב ראשו והא אפשר לקיים שתיהם שיקיפיהו קטן. ואשה. וגוי. וכן הביא ראיה זו הסמ"ג. ואף שהתוספות בריש שבועות דחו לזה. ועיין שם:

והמקיף הקטן חייב. כרב הונא שם בנזיר. וכן פסקו כל הראשונים. והביאו התוס' בנזיר. ובריש שבועות ראיה והסוגיא דפ"ק מבבא מציעא שם. איכא בינייהו איש דאמר לאשה אקפ' לי קטן כו'. להך לישנא דאמרי כל היכא דהשליח לאו בר חיובא מחייב שולחן. ועיין בתוספות שם בנזיר שכתבו דאף לרב הונא המקיף את הנכרי פטור ואע"ג דלא

מקיש מקיף לניקף ומשום דכתיב פאת ראשכם וקאי קרא אישראל ולא אנכרים. וכן הביא הנמוקי יוסף בשם הרא"ש ז"ל במכות דמותר להקיף להגוי:

ואשה פטורה. פירש בין אם היא ניקפת או מקפת את אחרים. וכן הוא לשון הרי"ף והרא"ש במכות וזה לשונם וקי"ל אשה שהקיפה או שהוקפה פטורה. דכתיב לא תקיפו פאת ראשכם וגו'. כל שישנו בהשחתת זקן ישנו בהקפת פאת ראש. והני נשי הואיל וליתנוהו בהשחתת פאת זקן ליתנוהו בהקפת פאת ראש. ותנן נמי בפ"ק מקדושין כל מצות ל"ת בין שהזמן גרמא ובין שלא הזמן גרמא אחד אנשים ואחד נשים חייבין חוץ מבל תקיף ומבל תשחית. ומבל תטמא למתים עכ"ל. והא דליתנוהו בהשחתת זקן נפקא לה שם בקידושין בסוגיא מדכתיב פאת זקנך ולא כתיב זקנכם כמו פאת ראשכם דזקנך ולא זקן אשתך.וכן מסיק שם. דליתנוהו בהשחתת זקן מסברא דהא לית להו זקן. וכתב הרמב"ם ז"ל בפ' י"ב מהלכות ע"ז דעבדים הואיל ויש להם זקן אסורין בהקפה ומשום שתופס עיקר זה הטעם דפטירי בהשחתת הזקן וסברא משום דלית להו זקן ומשום זה העבדים אסורים וע"ש במשנה למלך. וע"ש בנזיר בתוספות שכתבו דדוקא לרב הונא הוא דפטרי נשים אם מקיפות לאחרים אבל לרב אדא בר אהבה שם חייבות אם מקיפות לאחרים והא דקתני בקדושין חוץ מבל תקיף היינו אם הן ניקפות דוקא ולא במקיפות וע"ש. עוד כתבו שם התוספות דלרב הונא דלא מקפינן מקיף לניקיף דאפשר דאף המקיף את האשה חייב ולא דמי למקיף את הנכרי. וכמו שהבאתי לעיל דאיתמעטו מראשיכם. אבל אשה אפשר דדמיא לקטן וע"ש. אבל הנמוקי יוסף הביא בשם הרא"ש דשרי להקיף אשה אפי' לכתחילה ולא דמיא לקטן דאתי לכלל חיוב ומלשון רבינו שכתב ואשה פטורה משמע שדעתו כדעת התוספות לאסור עכ"פ לכתחילה להקיף את האשה ומשום הכי לא כתב דאשה מותרת לכתחילה אלא דבא להורות דזימנין דאיכא איסורא בדבר וכגון שמקיפה גדול בר חיובא דהאיסור הוא לגבי מקיפה. או אפשר דמשום זה כתב רבינו ופטורה דקאי אם היא מקפת לאחרים. ודעתו כדעת הרמב"ם ז"ל שפסק דאסורה לכתחילה להקיף את אחרי' וכמו שאכתוב בעז"ה לקמן:

גם אם היא מקפת קטן. כן הוא הגירסא בסיפרי רבינו שבדפוס קראקא. וקשה להבין זה דמהיכא תיתי יהיה חמור בקטן יותר מבגדול. והיה נראה לגרוס בדברי רבינו גם היא מקפת קטן. וכלומר שמותרת לכתחילה שתקיף להקטן. וכמו שכתב הסמ"ג. וכן הוא דעת התוספות שם. וכן הר"ן שם דמותרת אפילו לכתחילה וכמו שהבאתי מההיא דפ"ק מקדושין דאינה בהקפה כלל. ודלא כהרמב"ם ז"ל שכתב שם שאסורה לכתחילה שתקיף אף להקטן. ובכל בו מביא כמו הרמב"ם ז"ל ואילו היה רבינו חולק על הרמב"ם ז"ל היה

הכל בו מביא דעתו וכדרכו בכל מקום להביא דברי רבינו. וכן דרך רבינו להחמיר תמיד ולא להקל ובפרט נגד הרמב"ם. ובסיפרי רבינו שבדפוס קימונה כתיב ואשה פטורה אם היא מקפת קטן ולפי זה פוסק רבינו כמו הרמב"ם ז"ל דלכתחילה מיהא אסורה שתקיף להקטן וה"ה ודאי דאף אם מקפת לגדול דפטורה וכמו לרב הונא שם אלא דכתב רבינו קטן משום דהגדול ממילא לא יניח א"ע להיות ניקף מהאשה כיון דהוא חייב וכמו שכתבו התוספות בפ"ק דבבא מציעא שם ובקונטריס אחרון בלוח הטעות שהגיהו חכמי קראקא כתבו שיש בספרים אחרים של רבינו וכתוב שם ואשה פטורה גם היא מקפת קטן וכמו שכתבתי לעיל דמותרת אף לכתחילה. וגם לגירסא זו צ"ל דלגבי האשה הוא לאו דוקא קטן דה"ה לגדול דלגבי דידה ליכא שום איסור ואפילו מדרבנן וכדמשמע מדברי התוספו' דלרב הונא מותרת להקיף ואף לגדו' רק שהגדול לא ישמע לה שיעשה איסור ובדוחק יש ליישב גם כן הגירסא שלפנינו ואשה פטורה אם היא מקפת להגדול אבל אסורה לכתחילה. וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל וגם אם היא מקפת להקטן. וכלומר ואף בזה אסורה לכתחילה. והכל כדברי הרמב"ם ז"ל וקאי אדיוקא דפטורה אבל אסורה. וק"ל:

ארבעה שערות. וכן מביא הסמ"ג בשם הרמב"ם ובנוסחאות ספרי הרמב"ם שלפנינו כתוב שם ארבעים שערות וכן גורס הטור ועיין בבית יוסף שהאריך הרבה בזה. וכתב הסמ"ג על דברי הרמב"ם הללו שיש להתישב בדבר משום דתניא בתוספתא דמכות יש תולש שתי שערות וחייב משום נזיר ומשום מקיף ועיין רש"ל בביאורו על הסמ"ג שהוא ז"ל חשב שהסמ"ג סתר דברי הרמב"ם ז"ל מדברי התוספת ואפשר שכן היה כתוב בספרי סמ"ג שלפניו אבל באמת הוא תוספתא בפ"ד ממכות וכן הביאה הנמוקי יוסף בסוף מכות בשם אבי העזרי. והאגודה בריש שבועות מביא בשם רבינו שארבעה שערות הוא השיעור מפאה וכמו שמביא רבינו בשם הרמב"ם והיינו ארבעה שערות בכל פאה ופאה. וכמו שמשמע בהרמב"ם ז"ל. וכן כתב הרש"ל לפרש דעת הרמב"ם ז"ל:

ואיזהו הקפת הראש המשוה צדעיו. לאחורי אזנו ופדחתו כצ"ל וכן הוא בברייתא שם בפ"ג דמכות ועיין שם בדברי רש"י ז"ל שפירש דאחורי אזנו ופדחתו אין בו שיער כלום אבל בצדעיו שבאמצע יש בו שיער ואם הוא משווה ונוטל כל השיער שמצדעיו למידת אחורי אזנו ופדחתו זהו מקיף סוף הראש עכ"ל ומשום דמפרש שם הש"ס פאת ראשו סוף ראשו וע"ז קתני זה המשווה צדעיו כו' פירש כן. והב"י הבין מדברי רש"י הללו שזהו שיעור רב. ודלא כמו שהביא רבינו בשם הרמב"ם ולפי זה יש לומר שהביא רבינו לזה סמוך לדברי הרמב"ם כרוצה לחלוק עליו ולהחמיר מלשון ברייתא זו וכפירושו של רש"י

ז"ל וכפי שהבין מהם הרב הבית יוסף ז"ל אבל דברי הב"י ז"ל אין מוכרחין בהבנת דברי רש"י ז"ל. ועיין שם בדבריו שהוא מסתפק בעצמו בשיעורו של רש"י ז"ל אם הוא חולק על הרמב"ם ז"ל או לאו. ואפשר שמביא רבינו דברי הברייתא בכדי להורות דבמספרי' כעין תער נמי אסור וכמו שכתב למעלה. וכן דהקפת כל הראש שמיה הקפה דבזה נמי משווה צדעיו לאחורי אזנו ופדחתו וכמו שפוסק בהגה"ה. ועיין בכלבו שמביא דברי הרמב"ם ז"ל וכפי הנוסחא דגורסין ארבעים שערות וכתב אחר זה וצריך להניח ארבעה שערות במקום פאה ותופס בזה שני שיעורין. ואפשר דנותן שיעור לאורך ולרוחב הפאה. וכמו שכתב הבית יוסף שם. וארבעה שערות הוא השיעור לרוחב הפאה או להיפך וצ"ע. וגם לא משמע כן מדברי רבינו. והאגודה:

סימן עב

וקי"ל דכל כו'. ולאפוקי ממאן דאית ליה שם באלו הן הלוקין דאינו חייב עד שיכתוב שם ע"ז ועיין רי"ף ורא"ש ואף האי תנא מודה דאיסורא איכא בכל כתיבת קעקע:

עד שיכתוב ויקעקע עד דעביד תרתי דוקא שיכתוב על בשרו בדיו או בצבע וישרוט וכן היה מנהג עובד ע"ז שרושם על בשרו לסימן שמוכר ומשעבד עצמו לע"ז והרושם נשאר לעולם רמב"ם:

אפר מקלה. פי' אפי' אפר מקלה שהיא קשה ומקעקעת מקום המכה והרושם נראה לאחר זמן. דמכתו מוכחת עליו ולא נראה ככתיבת קעקע:

סימן עג

בין העינים. בראש סמוך לפדחת:

וחייב על כל קרחה אם התרו בו על כל קרחה:

ואפי' בבת אחת פי' אם עשה חמשה קרחת בבת אחת חייב ה' אפ' בהתראה אחת דלכך כתיב קרחה מיתור דחייב ממש והיינו היכא שבאו בבת אחת אף בהתראה אמת דההתראה חיילא אכל חדא וחדא ועיין תוספ':

כגריס. מקום פנוי בפ' אלו הן הלוקין:

סימן עד

ודוקא על מת. לאפוקי על ביתו שנפל ועל ספינתו שטבעה בים אבל על ע"ז חייב ג"כ וכדלקמן:

וחייב על כל שריטה כצ"ל וכן הוא בש"ס ומויו יתירא דושרט קדריש ודוקא שהתרו בו על כל שריטה ועיין לעיל סימן ע"ר ואית לי' לר' יוסי באלו הן הלוקין דאם שרט שריטה אחת על חמשה מתים חייב ה' ודריש לה מלנפש דחייב על כל נפש והסמ"ג ורבינו לא הביאו ונרא' שדעתם לפסוק כת"ק דמפיק לי' להאי לנפש דאינו חייב אלא על המת וכמ"ש רבינו לעיל וא"כ לא אייתר לי' לנפש להא דר' יוסי לחייב בשריטה אחת על חמשה מתים ואף דמסיק שם בגמרא דשמואל סבר לה כרבי יוסי כי גם הברייתא דקתני שריטה וגדידה אחת היא אלא ששריטה ביד וגדידה בכלי הוא דלא כרבי יוסי וכדאמרינן שם דלשמואל ולרבי יוסי שריטה וגדידה הוא בין ביד ובין בכלי. וכן רבינו הביא לקמן בסימן ע"ו בלשון הברייתי' וגם התנא דתנא קמי' דר' יוחנן דלע"ז לא מחייב אלא בכלי לא ס"ל כשמואל אליבא דר' יוסי דא"כ היה חייב גם בע"ז בין ביד בין בכלי משום לא תתגודדו דלדידי' לא תתגודדו לאו דוקא על המת כיון דלא סמיך הכתו' למת לגבי לא תתגודדו אלא גבי לא תשימו קרח' ס"ל להאי תנ' דלא תתגודדו הו' בין למת ובין לע"ז וכת"ק דר' יוסי דלא מפיק לי' לפטור על שריט' על ביתו שנפל כו' אלא מלנפש דכתיב גבי שריטה ומסוגי' הש"ס נראה דרבי יוחנן קבלה להך ברייתא מהתנא והגיה בה ביד פטור בכלי חייב והלכה כר' יוחנן לגבי שמואל וכן לפי פי' של רש"י ז"ל לשמואל אליבא דר' יוסי היה חייב שתים אם שרט בכלי על המת וע"ש כל זה נראה בעיני לפרש דעת הסמ"ג ורבינו. ודברי הרש"ל ז"ל בביאורו על הסמ"ג לא נתחוורו לו. אבל הרמב"ם ז"ל פסק כרבי יוסי ומשום דשמואל סבר כותיה. ולדעתו ז"ל הברייתא דתני קמיה דרבי יוחנן לא פליג אדרבי יוסי שהוא ז"ל מפרש דאף לר' יוסי אינו חייב אלא אחת ודלא כפי' רש"י ז"ל וע"ש בלחם משנה ואף דמחייב משום לא תתגודדו אף לע"ז היינו דלמת לא ממעיט אלא ביתו שנפל כו' אבל לע"ז לא קא ממעיט משום דמשמעות המקרא שאסר כל זה משום שהיה זה חוקת עכו"ם לגדוד למת וכן לע"ז וכמ"ש הרמב"ם ז"ל והא דפטור ביד לגבי ע"ז משום דדרכ' דוקא בכלי. העולה מכל זה דלרבינו והסמ"ג אם שרט שריטה אחת על ה' מתים אף בה' התראות אינו לוקה אלא אחת כת"ק דר' יוסי דאצטריך לי' לנפש למעט ביתו שנפל כו' ומגדידה לא הוי ילפינן זה דגדידה היא בכלי דוקא ושריטה הוא דוקא ביד ולגבי איסורא דגדיד' חייב ג"כ לע"ז דשם לא כתיב למת גבי גדידה והא דפריך ליה רבי יוחנן להתנא והא כתיב ויתגודדו כמשפטם לא בא לומר דמהאי קרא יחייב לע"ז בכלי משום דדרכו בכך ולא משום הלאו דלא תתגודדו וכמו שמפרש רש"י ז"ל שם אלא דפריך מהאי קרא דלא תתגודדו לומר שהפי' מלא תתגודדו הוא דוקא בכלי וכמו דכתיב ויתגודדו בחרבות וכמו הברייתא דלעיל ואפשר לדעת רבינו חייב אף שלא

על המת כמו ביתו שנפל בכלי. אך מ"ש רבינו בסימן זה ועל ע"ז בכלי חייב לפי מ"ש יותר טוב היה לרבינו לכותבו לכאן גבי גדידה וכן דוחק לומר דרבינו והסמ"ג לא יפסקו כסתם מתניתן דאלו הן הלוקין וכן פי' רש"י שם בגמרא דרבי יוסי מוסיף חייוב הוא כלומר ולא פליג את"ק והוא דריש מלמת דכתיב גבי גדידה לחייב על כל מת וכן כתב הב"ח ואפשר שלא חשו לכתוב זה רבינו והסמ"ג מאחר שאין נפקותא בזמן הזה:
ברבי עקיבא שפגע במטתו של ר' אליעזר והיו מכה בידו על בשרו עד שהי' דמו שותת: על תורה. כדאמר שם הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן ולא על המת.
ועל ע"ז פי' אם רושם זה לע"ז שהו' מכור לה ונכנע לה ולא שעובד' בזה דא"כ אם היה דרך עבודתה וכך היה חייב מיתה ועיין רש"י:
ט"ס הוא וצ"ל ביד פטור ובכלי חייב וכן הוא בש"ס והפוסקים:

סימן עה

כן הוא בסמ"ג וברמב"ם ז"ל וצ"ע בהש"ס יבמות בספ"ק ועיין כ"מ:

סימן עו

ע"מ לגוזלה. דאילו נטלה ע"מ להחזירה אינו עובר ועיין בש"ס
ובזה אין עשה דכיון שנטלה לאחר יאוש לא מחייב להחזירה וכדאמרינן באלו מציאות

סימן עח

שחייב להצילו ומסיק בש"ס דחייב אפי' להוציא ממונו ולשכור בני אדם להצילו ואם יש לחבירו מחוייב לשלם לו כן כתב הרא"ש
וכן רודף אחר כו' פי' עובר נמי משום לא תעמוד אם לא הצילו אף בנפשו של רודף ועיין סמ"ג לאווין ועשין
אבל אין ב"ד כן פסק הרמב"ם והסמ"ג: כיון שנתכוון. למצוה וניתן לו רשות להצילו לזה ועיין הרא"ש
והוא שחייב מיתה כו' כי שבע בן בכרי הי' חייב מיתה שהי' מורד במלכות וכן מפורש התוספתא מתרומו' פ"ו
ור' יוחנן: והרמב"ם ז"ל פסיק כר"ל משום דבירושלמי שם מייתי עובדא שם שנראה שסובר כר"ל ומשום זה לא הכריע רבינו

ונראה דמיירי שהוא בסכנה כו': היינו לר' יוחנן דמתיר למסור אפי' אינו חייב מיתה וזהו דווקא דגם הוא בסכנה וכמו הך דשבע בן בכרי אבל לר"ל דמיירי דווקא בדחייב מיתה נראה דאף שהוא חוץ לסכנה מוסרין אותו ועיין בתשובות ב"ח סימן מ"ג:
דאין אותה משנה כו': אם יחדוהו ואפשר אפילו לר"ל כיון דאינו חייב מיתה אלא מהמלכות ולא ע"פ ב"ד וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל:

סימן פא

אינו אסור כו' כן מסקינן בפ"ג משבועות דאזלינן בזה אחר כוונת לבו כיון דהוצאת פיו אינו סותר כוונת לבו וע"ש ובר"ן:
ואם הוא ע"ה. והטעם דלע"ה לא מהימנינן ליה וגם שלא יקל ראש בנדרים כן כתב סמ"ג וכן כתב בהגהת מיימוני בשם ספר התרומה וכן כתב הר"ן בפ"ג משבועות והרב' פוסקים חולקים על זה וכן משמע מדברי רוב הראשונים דאין חלוק:
תוך כדי דיבור. הוא כדי שאילת תלמיד לרב. שלום עליך רבי:
נדרי אונסין כו' וחלה. והיינו שהדירו ע"פ בקשת המזומן שביקשו שידור המזמן שיזמינו כי הוא רוצה לסעוד אצלו דאם הדירו המזמן תחילה מותר נמי מטעם נדרי זירוזין ועיין ש"ס ופוס'
על השקל. עיין ר"ן ורא"ש:
נדרי הבאי כו' מותרין. מותר הככר שאין זה נדר וכל הני ד' נדרים א"צ שאלה לחכם שהתירן חכמים. ויש בירושלמי דאפי' הד' נדרים האלו אסור לנדור לכתחילה ע"מ לבטלן:
ושבועות הבאי אסורין. בכה"ג גבי נדרים. ולקי משום שבועת שוא שנשבע לשנות הידוע וגם הככר אסור דמשום חומר של שבועה בודאי לא נתכוין לדברי הבאי אלא נתכוון לאסור הככר עליו והא דקתני בתוספתא דאף שבועת הבאי מותרין היינו מדאורייתא מותרין הדבר שנשבע עליה ועיין תוספת בפ"ג משבועות ורא"ש בפ"ב מנדרים ובסמ"ג ומשמע מדברי התוספ' דאף להאוסרים הככר היינו מדרבנן ואפש' שזה הוא ג"כ דעת רבינו:
שהמתפיס בנדר. היינו שאסר עליו פירות או בשר בנדר דאח"כ אמר על בשר אחר או פירות אחרות הרי אלו בזה שהתפיסם בדבר שנדר מתחילה וה"ז אסור וכדאמרינן כי ידור נדר שידור בדב' הנדור וכן אם נדר אחד ושמע חבירו ואמר ואני כמוך מתפיס בנדר:

והמתפיס בשבועה כו' כרבא פ"ג משבועות דמתפיס בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו והטעם כתב הרא"ש דגבי נדר אם אמר זה כזה אסור דשם האיסור הוא על החפץ אבל אם נשבע על ככר אחד שלא יאכלנו ואמ' על ככר אחר זה כזה לא אמר כלום שאין שום איסור על הככר אלא שבגופו מושבע שלא יאכלנו וכדאמרינן בש"ס דנדרים הוא מיתסר חפצי' עלוי' דגברא ושבועה הוא שאוסר נפשו על החפץ ואפילו אם נשבע חבירו ואמר ואני כמוך פטור דגבי נדר דוקא גלי קרא דמתפיס הוי כנדר ולא שבוע' כן כתב הרי"ף ז"ל בפ"ג משבועות ועיין הרא"ש והר"ן. והרמב"ם והסמ"ג ז"ל כתבו דאעפ"כ אסור לו לעבור אלא שפטור מקרבן ומלקות:

ונדר חל על נדר. וכדמפרש במתניתן בפ"ב מנדרים דאם אמר הריני נזיר אם אוכל הריני נזיר אם אוכל ואכל חייב לנהוג ב' נזירות וכדמפיק לה מנזיר להזיר שיש נזירות בתוך נזירות וכן אם אמר הרי עלי קרבן אם אוכל ככר זו הרי עלי קרבן אם אוכלנה ואכלה חייב על כל אחת ואחת וכתב שם הר"ן ז"ל דדוקא בכה"ג דנזירות דקתני במתניתין. אבל אם אמר ב' פעמים קונם עלי ככר זו ואכלה אינו חייב אלא אחת דאין איסור חל על איסור וע"ש ובלחם משנה ואין כן דעת הסמ"ג:

ושבועה אינה חל' כו'. דכי אמר ב' פעמים שבועה שלא אוכל ככר זו ואכלה אינו חייב אלא אחת דאין שבועה חיילא על שבועה וכהני גוונא דלעיל גבי נזירות וקרבן לא משכחת לה גבי שבועה. ומפרש בש"ס שם דאם נשאל על הראשונה חל' עליו השניה גם מפורש בירושלמי דנדרים. דנדר חל על שבועה אם נשבע שלא יאכל דבר זה ואח"כ אסרו עליו בנדר ואכלו חייב ב' דנדרים חלים על דבר מצוה כדלקמן בין בביטול מצוה ובין בקיום מצוה וכן הא כיון שנשבע על הככר ואח"כ נדר עליו הוי נדר לקיים המצוה. ופשיטא אם נשבע שיאכלנו ואח"כ אסרו עליו בקונם דחייב משום בל יחל דנדר זה הוי ממש כמו קונם מצוה עלי. אבל אם נדר תחילה ואח"כ נשבע עליו אין השבועה חיילא כמו שאין שבוע' חייל' על דבר מצוה וכדלקמן ועיין שם בר"ן ועיין בתשובת הרשב"א סימן תר"טו שנראה שחולק בזה ועיין ב"י:

נדרים חלים ע"ד מצוה בפ"ב מנדרים מפיק לה מקרא דכתיב איש כי ידור נדר לה' משמע אפי' בחפצי שמים אם נדר לבטל המצוה נמי חייל ולפי שהנודר אוסר החפץ עליו והחפץ אינו מצווה לעשות המצוה וכתב הר"ן ז"ל דבקיום מצוה כגון דאמר קונם חזיר עלי נמי חייל ולוקה נמי משום בל יחל דאם חייל בביטול מצוה כ"ש בקיום מצוה ואין כן דעת הרשב"א והרא"ש ז"ל בפ"ק גבי נשבעין לקיים המצוה:

ישיבת סוכת מצוה עלי קונם. ואע"ג דישיבה הוא דבר שאין בו ממש כתבו התוספ' והר"ן דכיון שמזכיר שם החפץ הנאסר הוי כמו דבר שיש בו ממש והוי כמו שאמר קונם סוכה לישיבתה עלי לאפוקי קונם שינה עלי שכתב רבינו לקמן לא מזכיר שם החפץ: אסור לישב בסוכה. ואע"ג דמצות לאו ליהנות ניתנו כתבו התוספ' דמ"מ כיון שאסר עליו הישיבה בפירוש אע"פ שאין לו הנאה בזה חל הנדר ועיין ר"ן פ"ב:

דסוף סוף שבועה הוי. כן כתבו התוספ' והרא"ש לחד שינויא אבל לחד שינוי' כתבו דבאמת בלשון זה אסור אף בשבועה כיון שאוסר החפץ בפירוש עליו בשבועה וכמו שאומר שם בתלמוד בפ"ג משבועות גבי מתניתין דאם לא ראיתי גמל פורח באויר. באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי בשבועה דזה הוי שבועה וחיילה נמי אדבר מצוה כיון שאין אוסר גופו אחפץ והא דקאמר שאין השבועות חלות על דבר מצוה היינו כמו בדבר הרשות דשם חיילא בכל לשון ובדבר מצוה לא חיילי אם אסר גופו אחפץ ולאפוקי גבי נדר דברשות נמי לא חיילא אלא כגון שאוסר החפץ עליו וכדאמרינן בנדרים דנדרים הוא מיתסר חפצא דוקא וכן חיילא נמי בדבר מצוה ועיין בתוספ' שם ובשבועות וכר"ן שם וכנדרים וכן הוא דעת הסמ"ג:

דלענין תענית בי"ט. וכן הרמב"ם ז"ל כתבה נמי לגבי תענית ביו"ט:

ואין שבועה חלה כו' דכתיב לא יחל דברו ודרשינן אבל מיחל הוא לחפצי שמים והכא אין סברא למידרש משבועה לה' שיהא השבועה חיילי אף בביטול מצוה וכמו בנדרים כיון דבשבועה אוסר נפשו אחפץ והוא כבר מושבע מהר סיני לעשות המצוה וכן לגבי קרבן שבועה דרשינן נמי מלהרע או להטיב מה הטבה רשות כו' דנשבע לקיים המצוה ולא קיים פטור נמי משום שבועת בטוי אבל בנשבע לבטל המצוה לקי משום שבועות שוא וכבהג"ה והא דאמרינן בירושלמי בפ"ג משבועות דהאומר שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בליל פסח היינו ע"י כולל כיון שאוסר על עצמו לחם מצה כל השנה וכיון דחיילא השבועה על כל ימות השנה חיילא נמי בלילי פסח בכה"ג דהוי ביטול מצוה בשב ואל תעשה ועיין הר"ן ובמאור ובמלחמות בפ"ג משבועות

שיש בו ממש. מהטעם שכתבתי כיון דנדרים הוא מיתסר חפצא אגופי' ובדבר שאין בו ממש לא שייך מיתסר חפצא אבל בשבועות אוסר גופו אחפצא ובגופו הא יש בו ממש: מדרבנן. וכן כתב הסמ"ג כרבינא שם בפ"ב מנדרים:

קונם עיני בשינה. דהעין יש בו ממש:

כדאמרינן לקמן. נ"ל דתיבת לקמן הוא ט"ס וצ"ל רק כדאמרינן ונתכוין רבינו למה שאמרו בתלמוד בפ"ק דתענית גבי ימים טובים הכתובים וכמו שכתב בהג"ה. ובכלבו סימן פ"ח מעתיק נמי כלשון זה והוא ט"ס:

גבי ימים טובים כו'. דאמרינן שם בפ"ק דתענית יחיד שקיבל עליו תענית כל השנה כולה ופגעו בו ימים טובים הכתובים במגילת תענית כו' ואם גזירתינו קדמה לנדרו ידחה נדרו מפני גזירתינו ומשמע שא"צ התרת חכם והוי כמו נדר טעות ונראה שכן למד ההג"ה פירוש דברי רבינו שכתב נדרו בטל דא"צ אפי' התרה והא דתנן פותחין לו לאדם בכבוד שבתות ויו"ט מפרש רבינו דהיינו דווקא שידע ושם על לבו בשעת הנדר ימים אלו ואעפ"כ נדר להתענות בהם דכה"ג חייל וודאי הנדר כיון שהוא חל על דבר מצוה והפתח הוא שאומרים לו אילו היית יודע שאסור להצטער בהם וכמו שכתב הר"ן. והרמב"ם ז"ל מחלק דהתם שאני דכיון שהמה מדרבנן עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה ואין הנדרים חלים עליהם ועיין בהרא"ש בפ"ט מנדרים שהביא בשם הרמב"ן עוד חילוק אחר דשם בפ"ק דתענית מיירי שלא נדר נדר גמור אלא קבלת תענית בעלמא דשם לא חייל אפילו אימים טובים דרבנן ובנדרים מיירי בנדר גמור ועיין מ"ש לקמן:

ותקיעת כף כו'. כי היא כמו כריתות ברית ור"ת הי' דורש זה מהפסוק שביחזקאל ובזה אלה להפ' ברית והנה נתן ידו וגומר והחמיר בזה יותר מנדר ושבועה ועיין סמ"ג ותשובת מהר"ם מרוטנבורג:

והנשבע בשמי'. או בארץ לשון הסמ"ג וכן הוא ברמב"ם וכן כתבו שם שאע"פ שאין כוונתו אלא למי שבראם אין זה שבועה ולמדו זה מסו"פ שבועת העדות בגמרא ועיין בהשגות הראב"ד ז"ל:

או בנביאים או בכתובים. משמע דאפי' נטלן בידו דמהני גבי תורה לא הוי שבועה בספרים אחרים וכן משמע מלשון הרמב"ם והסמ"ג ועיין בהשגות שם ובכ"מ ועיין בראש ובטור סי' רל"ז ורבינו האי גאון החמיר בזה הרבה ועיין תשובת הר"מ מרוטנבורג:

ומתירים לו. לשון הרמב"ם והסמ"ג ואע"פ שאין עליו שבועות מאיימין עליהם כו' ומתירין להם שלא ינהגו קלות ראש כו' ומשמע דאף הנשבע בשמים נמי דינא הכי:

בתורה ובמה שכתוב בה אפי' בדמנחא על ארעא נמי דינא הכי דדעתו אהזכר' שבה והוי כמו נשבע בשם. ופשיטא אם אמר במה שכתוב בהן לחודא:

ואם אמר סתם. פי' אם אמר אני נשבע בתורה לחודא אז לת"ח אין צריך התרה דדעתו אגויל ואין כאן שבועה ולע"ה כו' משום שאינו מבחין בין אמר תורה ובין אמר במה שכתוב בה ואתי לאחלופי הר"ן והרא"ש:

ואם נטלה בידו. דודאי דעתו על הזכרות שבה:

הרי זה נדר ושבועה. כו' בירושלמי מפרש לה להך ברייתא בנדרים והיינו שאסר על עצמו דבר אחד כמו תורה ואי מנחא אארעא דעתו אגויל ולא התפיסם בדבר הנדור ואם נטלה בידו או שאמר במה שכתוב בה דעתו אהזכרות שהם נקדשות בקדושת ?כה שהסופר צריך להקדישן בעת כתיבתן או דעתו אקרבנות הכתובין בתור' וזהו דבר הנדור ועיין בהשגות הראב"ד ז"ל. וכן לענין שבועה מתפרשא בתוספתא:

השומע קטנים שנשבעים כו' היינו קודם שהגיעו לעונות נדרים דהיינו בן י"ב לזכר וי"א לנקבה דאם הגיעו לעונת נדרים נדריהן נדר מדאורייתא ופשוט הוא:

שיעמדו בשבועתם. כדי לחנכן כיון שיודעין טעם השבועה רמב"ם:

אף אותן ד' נדרים כו' מהירושלמי שהבאתי לעיל שלא ישבע בהם לכתחילה ע"מ לבטלן:

יבא לפני חכם. דגמיר וסביר ומומחה ומשמע דדעת רבינו הוא כדעת הרמב"ם דאפילו אינו מוסמך ודלא כהרמב"ן ז"ל ולזה הסכימו רוב המחברים:

במקום שאין חכם דאילו במקום שיש חכם אסור להם להדיוטות להתיר לכתחילה משום כבודו של חכם ועיין הר"ן והרא"ש:

ומתירין לו. וכדדרשינן בגמרא לא יחל דברו הוא אינו מיחל אבל אחרים מוחלין לו וזהו רק אסמכתא ועיקר התרת נדרים נמסר למשה בסיני ?ר"פ וכדתנן בחגיגה היתר נדרים פורחים באויר כו' ומדסתם ורבינו משמע שדעתו ז"ל הוא דבג' הדיוטות לא בעינן דמסברי להו וסברי ושיודעים לפתוח לו פתח וכמו שפי' הכ"מ דעת הרמב"ם ז"ל אין כן דעת הרא"ש והר"ן ורוב הפוסקים:

או שבועתם זה בזה. כו' אע"ג שהביא רבינו לעיל שהמתפיס בשבועה אינה שבועה וכמו שכתבתי למעלה מ"מ אסור הוא לעבור אלא שאין חייב מלקות וכמ"ש. או י"ל שדעת רבינו היא כמו דעת מקצת רבוות' דדוקא אם התפיס איזה דבר בדבר שנשבע עליו לא הוי שבועה וכמו שכתבתי לעיל בשם הרא"ש דבשבוע' אין שם איסור על החפץ ולכך לא שייך התפסה בשבועה אבל אם התפיס א"ע בחבירו כה"ג שכתב רבינו בכאן שאמר ואני. הוי התפסה אפי' למאן דס"ל מתפיס בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו דמי וכן הוא דעת הרא"ש והטו"ר וכן הביא הר"ן בשם גדולי הראשונים ודלא כהרי"ף וזה נראה עיקר בדברי רבינו אבל הסמ"ג פסק להדיא כהרי"ף ז"ל לענין קרבן ומלקות:

שאמרו ואני ואני. ושהתפיסו כולם כל אחד בתוך כדי דבור של חבירו ש"ס:
הימנו ולמטה מותרים. משום דכל אחד בחבירו מיתפס ולא כולהו בקמאי תפסי דכיון דגופין מחולקין נינהו מאן דאמר ואני אההוא דסמיך ליה משמע ולא אעיקר' דהיינו קמא ועיין ר"ן בפ"ב משבועו' ובגמר' פ"ד מנזיר
מכמה בני אדם ביחד שכללם כולם כגון דאמר כולכם ועיין ר"ן בפ"ג מנדרים:
והותר אחד מהם. נראה דעת רבינו הוא כמו הדיעה שהביא הר"ן ז"ל דאם נדר לכולם או שנדר לכמה ימים והתיר לאחד מהם מותרים כולם אפי' במעמיד דבריו כיון שהתיר ע"י שאלה הותרו כולן ואפי' לרבה דאית ליה בפ"ד מנדרים גבי נדרי שגגות דמתניתן דדוקא במשנה דבריו הראשונים הוא דמותר ולא במעמיד דבריו הראשונים וכן פסק רבינו לקמן כרבה זהו דוקא התם דכיון שמעמיד דבריו וכמו דתנן שם במתניתן ראה אותן אוכלין תאנים ואמר הרי הן עליכם קרבן ונמצא אביו ואחיו והיו עמהן אחרים וכיון דמעמיד שם דבריו שאומר שהי' אומר כלשון שאמר תחילה רק חוץ מאביו אין כאן נדר שהותר מקצתו דהא אביו לא הי' מעולם בכלל הנדר ושם לא צריך שאלה דהרי הוא מוטעה לגבי אביו בעיקר הנדר הוי כמו נדרי שגגות אבל אם הותר ע"י שאלה כגון שידע שאביו הוא בתוכם בשעת הנדר ואח"כ התיר לגבי אביו ע"י שאלה או שנדר להתענות מכמה ימים והתיר לשבתות ויו"ט מודה רבה דאף במעמיד הותר כל הנדר וכפשטא דמתניתן דפ' ר' אליעזר דנדרים. דקתני שם עד שבא ר"ע ולימד נדר שהותר מקצתו הותר כולו. בין במשנה ובין במעמיד וכן משמע מדברי הסמ"ג אבל אין כן דעת הרמב"ם והרמב"ן וכמו שכתב הר"ן ז"ל בפ"ד מנדרים ועיין מה שאכתוב לקמן וכתבו הרא"ש והר"ן ז"ל בשם הרמב"ן דדוקא נדר שהותר ע"י פתח אמרינן הותר מקצתו הותר כולו אבל אם הותר ע"י חרטה אין כל הנדר ניתר אלא מה שמתחרט בו:
בשאר איסורין כגון חלב ודם וכיוצא בזה:
אין זה נדר. דכתיב כי ידור נדר עד שידור בדבר הנדור ולא בדבר האסור והא דכתיב לאסור איסר מוקי לה שם לדרשה אחריתא בפ"ג משבועות דמתפיס בנדר כנדר דמי ועיין בריש פ"ב מנדרים בר"ן ומשמע מדברי רבינו דמתפיס בדבר האסור מותר לגמרי בלי שאלה ואפי' לע"ה והא דתנן במתניתן ברפ"ב מנדרים האומר לאשתו הרי את עלי כאמא פותחין לו כו' דצריך שאלה מדרבנן ומוקי לה רבא שם בגמרא בע"ה ואע"ג שהתפיס באמו שזהו דבר האסור כתבו הראשונים דדוקא לגבי אשתו החמירו עליו דצריך שאלה דדרכו לאסור עליו את אשתו מתוך הקפדה ואי שרית לי' בלא שאלה כי מתפיס בדבר

האסור אתי נמי למישרי כי התפיסה בדבר הנדור אבל שאר נדרים מתוך שאינן מצויין כל כך לא גזרו בהן ועיין ר"ן:

והאומר. מודרני ממך. דעת רבינו הוא כדעת הרא"ש ז"ל דאם לא אמר שאיני אוכל לך מותר לאכול עמו וגם גבי מודרני ממך לדבר עמו מותר ג"כ דהוי לזה ולזה ידים שאינן מוכיחות דקיי"ל דלא הוי ידים וכן מופרשני ממך מותר לעשות עמו משא ומתן וכן מרוחקני ממך מותר לעמוד בד' אמותיו ואין כן דעת הרמב"ם והסמ"ג ועיין בגמרא ברפ"ק מנדרים:

עד שיאמר איני אוכל לך. ואז אסור לאכול עמו ואף שלא אמר כקרבן משום דהוי יד מוכיח וידות נדרים הוא כמו נדרים ועיין ר"ן וכ"מ:

במסכת ע"ז. שם גבי חביות דף מ' אמרינן דבין לרב ובין לשמואל חתיכת דג שאין בו סימן היינו בשר

אסור בבשר דגים וכדאמרינן בנדרים בפ' הנודר מן הירק וכדעת הרי"ף והרא"ש דמסתמא אסור בבשר דגים דמימלך עליה שליח והא דתנן בפ' כל הבשר הנודר מן הבשר מותר בבשר דגים מוקי לה בפ' הנודר מן הירק שהקיז דם או דכאיב ליה עיניו דבלא"ה לא אכל דגים דקשי' ליה ולא נתכוין לנדור עליהם בודאי אבל בסתם אסור וכדמשמע מהא דפרק אין מעמידין ועיין הר"ן ז"ל שם והרא"ש בפ' כל הבשר ובמעדני יו"ט ועיין בהרמב"ם ז"ל:

בתבשיל של בשר. דדוק' מה שנקר' בשר או יין אסר עליו ולא תבשיל דבנדרי' הלך אחר לשון בני אדם וכדלקמן

יין זה. דכיון שאמר זה שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא:

במינו במשהו. משום דקונמות מצוה לאתשולי עלייהו הוי סתמייהו עומדים לשאול והוי דבר שיש לו מתירין ואפי' באלף לא בטיל ועיין רא"ש בפ"ו מנדרים ומה שהביא בפסקיו בשם הירושלמי:

שלא במינו בנותן טעם. דהא דאמרינן דבר שיל"מ לא בטל היינו דוקא במינו אבל שלא במינו בטל בנ"ט ככל האיסורין וכן אמרינן בירושלמי בפ"י מנדרים ועיין ר"ן שם באריכות:

לפרוע חובו דהוי כמבריח ארי בעלמא שמונע ממנו התביעה והמודר פטור מלשלם לו וכחנן דאמר בכתובת הניח מעותיו על קרן הצבי גבי עמד א' ופרנס את אשתו וה"ה הפורע חובו של חבירו וכדאמרינן בירושלמי מפייסינא הווינא לי' ואפי' חוב שעל המשכון והטעם כבהג"ה ועיין סמ"ג והרא"ש כתב בשם ר"ת דדווקא במזונת אשתו וכן

בחוב שהלוה ע"מ שלא לפרוע כרבא דמוקי הכי אבל חוב אחר חייב הלה לשלם ואסור לגבי מודר הנאה ופסק הרא"ש בפסקיו כר"ת:

וללמדו תלמוד אבל לא מקרא דשרי לטול ע"ז שכר וכדאמרינן בירושלמי ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטי'. חוקים ומשפטים אתה מלמדם בחנם ואי אתה מלמדם בחנם מקרא ותרגום ומפרש בגמרא בפ"ד מנדרים דנוטל שכר פיסוק טעמים ולכך אם זה מלמדו מקרא במקום שנוטלין עליה שכר וזה מלמדו בחנם נמצא מהנהו ואסור אבל תלמוד מותר בכל מקום דאסור ליטול עליה שכר וכדאמרינן שם מה אני בחנם אף אתם בחנם:

משכוני בחנם. וכן הנודר מחוייב להחזיר לו המשכון בחנם:

לבנו אפי' מקרא דמצוה עביד ואף שהאב מחוייב ללמד את בנו שמא הי' מוצא אחר וכל מילי דלא עבד לנפשי' דמודר בטעמא כל דהו אמר דלא מיקרי הנאה וכל הני דשרי כתב הרא"ש ז"ל דאפי' אם ביקש המודר את המדיר שיעשה לו זה שרי ואין כן דעת הרמב"ן ז"ל דס"ל דכל היכא שהוא עושה לבקשת המודר הוי כשלוחו ואסו':

ואין לו בה תפיסת יד. שאין להמשכיר אלא שמשלם לו השוכר מס קצוב בכל שנה ולא נשאר להמשכיר בגוף המרחץ שום דבר כלל:

ומהו תפיסת יד זהו לפי פי' הרמב"ם והסמ"ג ועיין רא"ש ור"ן שפירשו בענין אחר: מותר. הטעם הוא דכיון דאין לו בה שום תפיסת יד לא מיקרי בלשון העולם ביתו שהשכירה לאחר ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם ועיין סמ"ג ותוספ' ורא"ש ור"ן שהאריכו בזה ודוקא שהשכירה קודם שנדר אבל אם נדר ואח"כ השכירה אסור הרשב"א:

אסור ואינה מתנה דהרי לא נתן לו אלא שיבא פלוני ויאכל והוי הערמה וכל כה"ג אינה מתנה וכדאמרינן בהשותפין שנדרו גבי מתנה של בית חורין:

ואם נתן לאחר סעודה. פי' במתנה:

אמר ויבא סתם. שיבא הלה שהדיר הנאה ממנו ויאכל ואפי' אחר שנתן לו המתנה אמר כך רצונך שיבא הלה ויאכל ועיין רמב"ם וסמ"ג:

סעודה מוכחת. כגון דהוי סעודה גדולה של נשואי בנו וכה"ג והיה אביו או רבו מודר הנאה ממנו הסעודה מוכחת שלא הקנה אלא שיבואו אלו ויאכלו והרי הוכיח סופו על תחילתו ואינה מתנה ואסור ועיין ש"ס ור"ן ורא"ש ובסמ"ג:

שהי' סבור שהוא ונמצא שאינו מותר בו. כן הוא הגירסא הנכונה ובכל בו סימן פ"ח הועתק שם לשון רבינו בטעות ופי' אם נדר את אשתו שהכתה את בנו ונודע שלא הכת'

או קונם שאיני נושא לפלונית שהיא כעורה ונמצא באמת היא נאה הוי נדרי שגגות ונדרי טעות ועיין רמב"ם וסמ"ג:

והנודר מכמה דברים כו' כגון שראה הרבה בני אדם אוכלין פירות ואמר הרי עליכם קרבן ואח"כ נתקרב אצלם וראה שיש בתוכם אביו ואחיו ואילו היה יודע שאביו או אחיו בתוכן ודאי לא היה נודר עליהן והוי לגבייהו טעות בעיקר הנדר:

הייתי נודר בלשון אחר. בכדי שלא יאסור לאביו ולאחיו בתוך הנאסרין והייתי משנה מדבורי הראשון דהיינו אם בתחילת הנדר אמר כולכם אסורין ועכשיו הוא אומר אילו היה יודע שאביו בתוכ' היה אומר פלוני ופלוני אסורין ואבא מותר שהיה מקפיד לומר כולכם אסורין שלא יהי' במשמע אביו בכלל אפי' רגע וכן אם בתחילה לזה ולזה אסור וכשנודע לו שאביו בתוכם אומר שאילו ידע שאביו בתוכם הי' אומר כולכם אסורין חוץ מאבא והיה מקפיד מלומר לזה ולזה שמי ששומע שמתחיל לזה ולזה אפשר שיהא סבור שלבסוף יזכיר את אביו ג"כ ולפיכך הוא בוחר לכבוד אביו שידור האחרים בלשון כולכם כדי שיבאר לאלתר שאין אביו נכלל בכלל הנדר וכיון שמשנה נדרו בין מכלל לפרט ובין מפרט לכלל הוי תרתי לטיבותא דלגבי אביו היה טעות בעיקר הנדר וטעו' בלשון לגבי האחרים הותר כל הנדר ועיין ר"ן:

הייתי אומר בלשוני. פי' באותו לשון שנדר בתחילה בין בכלל כגון כולכם או בפרט כגון לזה ולזה רק שהי' אומר חוץ מפלוני וכמ"ש:

אותו דבר מותר. דלדידי' הוה ודאי נדר בטעות והאחרים אסורין כרבה בפ"ג מנדרים שהי' רבו של רבא ויש מהפוסקים שפסקו כרבא דאפי' במעמיד דבריו הראשונים נמי מותר ובין לרבה ובין לרבא היכי דמותר מותר בלא שאלה לחכם דהוי נדרי שגגות ועיין מ"ש לעיל:

מותר ליכנס לביתו ולטעום צונן כו' שלא נתכוין זה אלא שלא יאכל ולא ישתה עמו בסעודה זו לשון הרמב"ם והסמ"ג וכן הוא בתוספתא הביא הב"י דאסור לאכול ולשתות עמו כפי כוונתו וכן משמע לשון רבינו שכתב הלך אחר כונת עצמו והרא"ש והטור כתבו שמותר אפי' לאכול עמו כיון שלא הוציא בפיו איסור האכילה וע"ש:

והמדיר חבירו. שהדירו מנכסיו אם לא יתן לו כו':

כאילו התקבלתי. וכדאמרינן במי שאחזו דהאי להרוחא דידי' קמכוין והא לא איצטריך ודוקא דאומר הריני כאילו התקבלתי הא לא אמר הכי אסור ולא הוי נדרי זרוזין שמזרזו ומדירו על כך שיתן לו אותו דבר דמיירי שהמדיר רגיל להנות את המודר לכך מקפיד דוקא אם לא יהנהו ג"כ אבל אם אומר הריני כאילו התקבלתי שרי דכיון אף אם היה

נותן לו היה יכול להחזיר לו אף עכשיו יכול לומר הריני כאילו התקבלתי והחזרתי לך דאפוכי מטרתא למה לי ועיין ר"ן והרא"ש ורבינו ירוחם:

הדרים באותו מקום. לשון הסמ"ג באותו מקום ובאותו לשון ובאותו זמן ועל פי עיקר זה תורה ותאמר זה הנודר אסור בדבר פלוני ומותר בדבר פלוני וע"ש:

והנודר שלא יאכל יום זה כו'. במתניתן ריש פ"ח מנדרים הגירסא היא קונם יין שאיני טועם היום אינו אסור אלא עד שתחשך. ופירשו שם הרא"ש והר"ן דכיון דאמר היום משמע עד השלמת היום וכן בגמרא שם מזכיר בכל הסוגיא דאמר היום וכן הכלבו בסימן פ"ח כשהוא מעתיק שם לשון רבינו והג"ה גורס נמי היום כלשון המתניתן וכן היה כתוב בספרי רבינו בכתיב' יד כי כן כתבו הרמב"ם והסמ"ג והרא"ש והטור ושארי פוסקים אבל הב"ח בטור יו"ד סימן ר"ך וכן הר"ל בן חביב בתשובה מביא הגירסא בדברי רבינו כגירסת הדפוס יום זה וסובר רבינו דיום זה הוי נמי כאומר היום דאינו אסור אלא עד שתחשך וכמו דקתני במתניתן שבת זו וחודש זה דהוי כמו שאמר גבי יום היום והמשנה דקתני גבי יום היום משום שזה מבואר לכל יותר שהיום הוא יום זה לבד ועיין תשובת ר"ל בן חביב סימן ט' ובתשובת הרא"ש כלל י"ב כתוב שם דיום זה אסור מעל"ע וכן מביא הב"י דברי תשובת הרא"ש הנ"ל אבל הב"ח כתב שט"ס הוא בתשובת הרא"ש וצ"ל יום אחד וכמו במתניתן ולזה הסכים הש"ך אבל אינו יודע למה שינה רבינו לשון המתניתן ובפרט שהסמ"ג העתיק כלשון זה ואין דרך רבינו על הרוב לשנות לשון הסמ"ג ועיין מ"ש לקמן:

לערב בלא שאלה. ולא גזרינן משום יום אחד היינו שהדבר ידוע שדינו של תענית כך הוא ואין איסורו כשאר נדרים שכבר קבעו לו חכמים זמן הלכך אפי' שרית ליה לכשתחשך לא אתי לאחלופי בנודר יום אחד שדיני תענית ונדרים חלוקין הן ולא אתי לאחלופי ע"כ לשון הר"ן ז"ל וע"ש מה שכתב בשם הרשב"א

אך צריך שאלה לחכם כן מסיק שם בגמרא דצריך שאלה מדרבנן גזירה אטו יום אחד שיבוא להתיר נמי לעצמו משתחשך ואז הוא אסור מעל"ע אבל אם צריך שאלה לחכם יחקור החכם כיצד נדר ומשמע מדברי רבינו ז"ל שסתם שדעתו כדעת הרמב"ם והסמ"ג שאף בנדר לדבר מצוה ואמר יום זה או היום נמי צריך שאלה מדרבנן משום גזירה הנ"ל אבל דעת הרא"ש והר"ן שם בנדרים דאם נדר לדבר מצוה לא קנסינן ליה שיה' צריך שאלה לכשתחשך ומחלוקותם תלוי בסוגית הש"ס שם ועיין לחם משנה בפ"ו מנדרים:

שאלה לחכם. לכשתחשך רמב"ם וסמ"ג ועיין מ"ש לקמן ודע שהסכימו כל המפרשים דאף אם עומד בחצי היום ואכל כבר קודם שנדר אינו אסור אלא עד שתחשך ועיין הרא"ש והר"ן בפ"ק דשבת:

אסור מעל"ע שהוא כ"ד שעות משעה שנדר. יום שלם ואפילו כלו הכ"ד שעות קודם חשיכה מותר לאכול ולא אמרינן שנגזור לאוסרו עד שתחשך אטו כי אמר היום שיבוא להתיר לעצמו קודם שתחשך כי יום אחד בהיום לא מיחלף ולא טעי אינשי להתירו קודם שתחשך כי פחות מעד שתחשך א"א לפרש היום ש"ס ועיין ר"ן

אסור מספק. שם בנדרים בעיא דלא איפשט' ופסקו הרמב"ם והסמ"ג לחומרא וכתבו שאם אכל משחשיכה אינו לוקה משום לא יחל דאין מלקין על הספק ולזה נתכוין רבינו ג"כ שכתב אסור מספק:

וכן הדין מחודש ושבת ושנה. וכדתנן שם בריש פ"ח במתניתן דאם אמר שבת זו וחודש זה אפי' עומד באמצע השבת אינו אסור אלא עד יום אחד בשבת דלהבא דכי אמרי אינשי שבת זו דעתייהו על ימי החול הבאים ועל יום השבת ואם אמר שבת אחת אסור כל שבעה ימים מעל"ע כמו ביום אחד וכן אם אמר חדש זה אסור עד ר"ח דלהבא ואפי' עומד באמצע החדש בשעה שנדר אינו אסור אלא עד ר"ח וכן אם אמר שנה זו אינו אסור אלא עד ר"ה שהוא ר"ח תשרי ואפי' עומד בכ"ט באלול אינו אסור אלא עד ר"ה דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם ור"ח תשרי הוא שנה אחרת בלשון בני אדם וכן אמרינן בפ"ק דר"ה אבל אם אמר חדש אחד אסור שלשים יום גמורים מעל"ע וכן אם אמר שנה אחת ה"ז אסור שנה תמימה מיום אל יום וה"ה נמי אם אמר שבת סתם או חדש או שנה סתם אסור נמי מספק כמו אחד וכן כתבו להדיא הרמב"ם והסמ"ג וכן משמע מדברי רבינו שכתב וכן הדין מחדש כו' דשוין הן וכי היכא דשם מספקא ליה להש"ס ה"נ הכא גבי שבת וחדש ובהג"ה פי' דברי רבינו לענין דצריך שאלה מדרבנן כמו ביום זה אבל ודאי מודה ההג"ה שגם לענין זה דאם אמר סתם אסור מספק ודע דבמתניתן שם נקט נמי גבי נדר לשבוע דהיינו לשבע שנים דאסור נמי עד סוף השמיטה והסמ"ג לא הביא זה וכן רבינו וטעמם משום דעכשיו אין רגילין בני אדם למנות לשני השמיטה כי בעונותינו בטלו השמיטין והיובלות ואין שכיח זה בלשון בני אדם לקרוא לשני השמיטה שבוע ואף שהסמ"ג וכן רבינו לקמן בסימן רמ"ב כתבו דהשמטת כספים נהגו בזמן הזה מדרבנן מ"מ בלשון בני אדם פסק זה הלשון לגמרי אבל הרמב"ם וכן הטור כתבו זה ועיין טור וב"י וב"ח:

מותר מן הדין משתחשך. עיין בפירש הרא"ש בנדרים שם וברמב"ם ובסמ"ג:

מיהו גזרינן אטו היכא כו' פי' וצריך שאלה מדרבנן כמו ביום זה כן מפרש הגה' בדברי רבינו שסתם וכתב וכן הדין מחודש ושבת כו' שכונת רבינו הוא דלכל מילי שוין אהדדי ואף לענין זה דגזרינן כו' אבל רבינו ירוחם ז"ל כתב דבשבת וחודש לא גזרינן וא"צ שאלה לאחר שכלה הזמן דלא גזרו אלא בהיום ולזה הסכי' הב"י בטוי"ד סימן ר"ך והב"ח הסכים לדעת ההג"ה וכן כתב הר"ע מברטנורה בפירש המשניות

כשיבא ר"ח אחר הל' יום יהא מותר. הג"ה כתב כן ע"פ לשון הרמב"ם והסמ"ג שכתבו כן היכא שאמר חדש אחד דאסור שלשים יום מעל"ע אבל הרא"ש ז"ל כתב שם אם עומד בח' בחדש ואמר חדש אחד אסור עלי. אסור עד ח' לחדש הבא ומשמע דבחדש חסר אינו אסור אלא כ"ט יום והש"ך ז"ל כתב דגם כונת הרמב"ם והסמ"ג הוא כך אלא דכתבו ל' יום אסתם חדשים ואינו מוכרח. אבל לשון ההג"ה אינו מדוקדק דגבי אם אמר חדש זה לכ"ע אינו אסור אלא עד ר"ח ואפי' ביום ראשון דר"ח הבא וכן הוא מפורש בש"ס שם וכמ"ש:

ור"מ ור"ה כלהבא ומותר בר"ח דלהבא כי הוא נמנה עם החודש הבא ואפי' שהי' חודש זה חסר סמ"ג: כלומר שיהי' ר"ח שני ימים דהיינו החדש הבא יהי' חסר והחדש שנדר בו הוא מלא שכן דרך החדשים וא"כ יום ר"ח הראשון הוא למלאות חודש שעבר אפ"ה מותר ביום ר"ח הראשון כיון דריש ירחא קרי לי' ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם:

מחזירין זה לזה אבידה. מתניתין פ"ד מנדרים מפני שהוא מצוה ומדעם דנפשי' קמהדר לי' ולא מהני לי' מידי אלא שמבריח נזק אבדתו מעליו וכל כה"ג מותר וכמ"ש לעיל ואע"ג דבשעה שמחזיר לו האבידה פטור מליתן פרוטה לעני דהוי עוסק במצוה ופטור מן המצוה ומש"ה אמרינן בב"מ דהוי שומר שכר עליו מ"מ זה לא שכיח שיזדמן לו עני באותה שעה דוקא שמחזיר ועיין הרא"ש ולחם משנה:

ובמקום שנוטלין שכר. דהיינו אם היה מחזיר בטל מן הסלע דבכה"ג מחוייב בעל האבידה ליתן לו שכר כדאיתא באלו מציאות ועיין תוי"ט בפי' המשניות מ"ש שם בשם הרמב"ם:

יחזיר שכר כו'. דאם יטול שכר נמצא נהנה ואע"ג שהי' בטל מן המלאכה מ"מ הרי הוא נהנה מנכסי בעל האבידה ואם לא יטול שכר נמצא מהנ' ועיין הר"ן בגמרא שם בפ"ד:

להקדש. כי שניהם אסורין כדפרישית ודוקא להקדש ולא להשליך לאיבוד לפי שאסר עליו הנאה כהקדש הלכך כל הנאה הבאה לידו ממנו הקדש הוא ולאו כל כמיני להפסיד להקדש דקי"ל כרבי מאיר דאמר יש מעילה בקונמות והוי כהקדש וכן מוקי לה בירושלמי מתניתין כר' מאיר ודוקא בהדירו שניהם זה מזה הנאה אבל אם היה נכסי

בעל האבידה אסורין על המחזיר היה יכול להחזיר לו בחנם וכן אם נכסי בעל המחזיר אסורין על בעל האבידה היה יכול לטול השכר לעצמו טור:

אם יש בה דין חלוקה. היינו כשיעור המפורש בפ"ק מבבא בתרא ד' אמות לכל אחד: אסורים. עד שיחלוקו כיון דאפשר בחלוקה לא סמכינן אברירה להתיר בעוד שלא יחלוקו מיהו אחר שיחלקו מותרין לכנס כל אחד בחלק שלו וכן כתב להדיא הרמב"ם והסמ"ג ואע"ג דקי"ל בדאורייתא אין ברירה דנימא אחר שחלק הוברר הדבר דהוא חלקו המגיעו משעה הראשונה והוא לא נאסר אלא בחלק חבירו וכדמסקינן בפ' משילין דבדאורייתא אין ברירה אפ"ה בכאן אנן סהדי שע"מ כן נשתתפו שלא יוכל אחד מהן לאסור על חבירו בענין שתהא נאסר' עליו לאחר חלוקה דאי הכי אסר עליו נכסי דידי' ואינו בדין כן כתב הר"ן:

אסורים ליכנס לחצר. דקי"ל כר' אליעזר דאמר בפ"ד מנדרים דאפי' ויתו' אסו' במודר הנאה דהיינו מה שדרך האדם לוותר משלו ואינו מקפיד עליו כגון החנוני אחר שנתן המנין או המדה שרגילין ליתן בפונדיון הוא רגיל להוסיף משלו כדי להרגילו לבא אצלו אותו ויתור אסור למודר הנאה כיון שהוא מוותר משלו אבל שוה בשוה מותר דוקא בזביני דרמי על אפי' וכיון דמחמיר כולי האי אסו' לר' אליעז' אפי' דריסת הרגל בחצר שאין דרך שותפין להקפיד על זה וכן בחזקת הבתים מוקי לה רבינא מתניתן דהשותפין כר' אליעזר והילכתא כוותיה דכמה סתמות דנדרים נשנו כוותיה ועיין תוספ' ורא"ש ור"ן:

מותרי' כרבי אליעזר ב"י במתניתן דהשותפין וכן פסק שם בגמ' כראב"י ובפ' שור שנגח את הפרה מוקי רבינא פלוגתייהו ביש ברירה ואין ברירה דראב"י סבר יש ברירה והאי לדנפשי' קא עייל והאי לדנפשיה כו' ורבנן סברי אין ברירה ואע"ג דבפ' משילין מסקינן הילכתא דבדאוריית' אין ברירה והכא בנדרים דאוריית' הוא כתבו הר"ן והרא"ש והתוס' לחלק דהך בריר' לאו כבריר' דעלמא הוא דעדיפ' מכולהו ולהרא"ש בשם הרשב"א הצרפתי החילוק הוא דכיון דעל כרחו של חבירו קנוי לו החצר ללכ' בכולו אין כח בידו לאוסרו עליו דהוי כאוסר על חבירו את שלו והיינו יש ברירה דקאמר דכל עידן דעייל בחצר רואין כאילו מקום דריסתו קנוי לו לבדו דעל תנאי זה נקנית להם החצר מתחילה כיון שאין חבירו יכול לכופו לחלוק וברירה זו מעיקר קנין הוא דהוי כמאן דזכו להיותה קנויה לכל אחד בפ"ט בשעה שתדרוך בו כף רגלו בשע' דריסתו אבל כשיש בו כדי חלוקה אסור דכיון דיכול לכופו לחלוק מהנה ליה הלה במה שאינו כופהו לחלוק ומניחו להשתמש בכל החצ' ע"כ לשון הרא"ש ז"ל והר"ן ז"ל כתב דשאני הכא לראב"י

דכל עת כשמשתמש כל א' בחצ' הוא שלו לגמרי והוי כאילו קנו חצר זה חדש א' ראובן וחדש א' שמעון ולפי שלא ידענו מתי הוא החדש הראוי לכל אחד לכך הוצרכנו לטעם הברירה וא"כ נמצא דעיקרו של דבר נתברר מתחילתו והמיעוט לבסוף ולא דמי לשאר ברירות דעלמא דעיקרו של דבר הוא ספק גמור משעה ראשונה ומתברר לבסוף זה הוא תוכן דבריהם וע"ש ודע דגרסינן שם במתניתן דהאי פירקא ושניהם אסורין בדבר של אותה העיר כגון הרחבה והמרחץ כו' ובית הכנסת. ובגמרא דריש פירקין אמרינן דבה"כ כחצר שאין בה דין חלוקה דמי וה"ה לאינך רחבה כו' ומתניתן דאסרי בהם אתיא כרבנן דראב"י דאסרי בחצר שאין בה כדי חלוקה אבל לראב"י מותר בהנך כמו בחצר שאין בה דין חלוקה וא"כ לפי מה דפסקינן שם הלכתא כראב"י קמה לה המתניתן דרחבה כו' דלא כהילכתא וכן כתב רבינו ירוחם שיש שדחו הסתם מהלכה אבל הרמב"ם והסמ"ג הביאו להיא דרחבה כו' דאסורין והביא הר"ן ז"ל בפ' השותפין בשם הרמב"ן שתמה עליו בזה ואפשר שמשום זה לא כתבה רבינו ג"כ אבל הרא"ש ז"ל בפסקיו הביא ג"כ הסתם מתניתין כמו הרמב"ם והסמ"ג ולא מצאתי טעם נכון לזה לא בדברי הראשונים ולא בדברי האחרונים ז"ל וכולן צדדו ליישב ולא העלו בידם. ואני בעניי ראיתי לתת טוב טעם לדעת הרמב"ם וסיעתו שלא רצה לדחות הסתם ממקומה וכמו שדרכו ז"ל לעולם לטרוח להעמיד הסתם ע"פ ההלכה ולא סמך הרמב"ם ז"ל על הסוגיא דפ' השותפין שאמר שם רב יוסף דבה"כ הוי כחצר השותפים שאין בה דין חלוקה ומצא סוגיא בביצה בפ' משילין להדיא שחולק על הסוגיא דפרק השותפין ומוכרח אני להעתיק הסוגיא דשם וז"ל הש"ס בפ' משילין (ביצה דף ל"ט) איתמר מילא ונתן לחבירו רב נחמן אמר כרגלי מי שנתמלאו לו רב ששת אמר כרגלי הממלא במאי קמפלגי מר סבר בירא דהפקר' הוא ומר סבר בירא דשותפי הוא ופי' רש"י ז"ל שם בירא דשותפי הוא וכשאמר זה לחבירו למלאות לו מחלקו והלך בשליחותו הרי נעשה שלוחו כו' איתביה רבא לרב נחמן הריני עליך חרם המודר אסור הרי את עלי חרם הנודר אסור הריני עליך ואתה עלי שניהם אסורין זה בזה ומותרין בשל עולי בבל ואסורין בשל אותה העיר ואלו הן דברים של עולי בבל הר הבית הלשכות והעזרות ובור של אמצע הדרך ואלו הן של אותה העיר הרחוב ובית הכנסת ובית המרחץ ואי אמרת בירא דשותפי הוא אמאי מותר הא תנן השותפין שנדרו הנאה זה מזה אסורין ליכנס לחצר לרחוץ בבור ופי' רש"י בשל אותה העיר שהן דרין בה מפני שהן שותפין בהן וזה אסור מפני חלקו של זה כו' ומתרץ שם הש"ס לרחוץ בבור ה"נ הכא במ"ע למלאות בבור מר מדידי' קא ממלא ומר מדידי' קא ממלא ופי' רש"י הב"ע למלאות הא דקתני בור של אמצע הדרך מותרין לא לכל תשמיש

הותרו כגון לירד ולרחוץ בתוכו דבירא דשותפין הוא וכשהתירו רק למלאות ממימיו התירו דסמכינן אברירה ואמרינן מר מדידי' קא ממלא ומר וכו' ומקשה שם הש"ס וסבר יש ברירה והתנן וכ' וע"ש הרי לפנינו דלפי תירוץ זה מסקינן דהטעם שמותרין למלאות מהבור משום ברירה והיינו כראב"י דהכא דמתיר נמי בחצר שאין בה דין חלוקה מטעם ברירה וכן בפרק שור שנגח בב"ק דף ל"ג מדמי להו הש"ס להדדי מילוי המים מן הבור של שותפין לחצר שאין בה דין חלוקה ומטעם ברירה ובהא ברייתא גופא דמייתי בפ' משילין קתני בה דאסורין ברחוב ובה"כ אלמא דהוי ניחא לי' להש"ס שם בפ' משילין דאף לראב"י אסורין בהנך ולא דמו לחצר שאין בה דין חלוקה ולמילוי המים מן הבור ודלא כהסוגיא דנדרים וכיון דהסוגיא דהתם הוא סתמא דהש"ס ודנדרי' הוא משמי' דרב יוסף סמך הרמב"ם ז"ל יותר אסוגיא דהתם וגם כדי לפסוק כסתמא דמתניתן דנדרי' ויש עוד ליתן טעם שהסוגיא דנדרי' דס"ל דבה"כ יש לדמות לחצר ומותר לראב"י היינו אליבא דשארי אמוראי קמאי ואינהו מפרשי דלא תליא פלוגתייהו דראב"י ורבנן אם יש ברירה או לאו אלא בשארי טעמי כמו בויתור אי מותר במודר הנאה או טעם אחר אבל רבינא אמורא בתרא הוא דמפרש לה בב"ק בפ' הפרה דפלוגתייהו הוא בברירה בוודאי גבי בה"כ אסור אפי' לראב"י ולפי פירושו של הר"ן ז"ל דהברירה דהכא הוא משום שבשעה שאחד משתמש הוי שלו לגמרי וחבירו מסתלק לגמרי בשעה זו מחלקו. ולגבי בה"כ לא שייך זה דאי אפשר לחבירו להסתלק מחלקו וכדאמרי' בב"ב ד' מ"ג ע"א גבי ס"ת דא"א להסתלק תרי מינייהו ולדייני משום דלשמיעה קאי וא"א להסתלק וה"ה גבי בה"כ וכמו שמביא הרמ"א ז"ל בח"מ סי' ל"ז דבה"כ דמיא לס"ת ועכ"פ הרמב"ם ז"ל תופס לעיקר הסוגיא דפ' משילין. ולע"ד כוונתי האמת ת"ל ית"ש בדעת הרמב"ם ז"ל ודעימי':

ואסורים שניהם להעמיד בחצר:

ריחיים ותנור. לקבוע ריחיים ותנור ולגדל תרנגולין בחצר ואע"ג דאמרינן בחזקת הבתים דשותפין אהעמדה כדי לא קפדי מ"מ אי קפדי יכולין לעכב זה על זה ואע"פ שדרכן לותר ויתור אסור במודר הנאה וכן כתב הרא"ש דלא שייך להתיר מטעם ברירה כיון דיכול לעכב עליו ואינו מעכב ועיין מ"ש לעיל בשם הרא"ש ז"ל:

ואם היה אחד מהשוק מודר מאחד כו'. שאחד מהשותפים הדירו מנכסיו:

שיכול לומר כו' ומיירי בחצר שאין בו דין חלוקה וכראב"י דמתניתין שם וכתב הר"ן בשם הרשב"א ז"ל שם דדוקא כשהוא נכנס לצורך השותף בין שהוא צריך להשותף בין שהשותף צריך לו אבל שלא לצורך השותף אסו' דלא הקנו את החצ' לכל העול' אלא לזה

ולזה ולכל מי שצריך להם ובשיש בה דין חלוקה משמע שם מדברי הר"ן דאסו' לאחד מן השוק אפי' לצורך השותף וכן משמע מדברי הרא"ש ז"ל שם בפסקיו ובפירושו שם ועיין בטו' יו"ד סימן רכ"ו ובב"י ובב"ח שם וצ"ע כי הוא נגד משמעות הפוסקים ועיין ברמב"ם ובסמ"ג ובראב"ש שכתבו דאם הדיר אחד מן השותפין את חבירו מה דינו וגם הא דתנן במתניתין וכופין את הנודר למכור חלקו ודעת הרמב"ם והחולקין עליו ואין כאן מקום להאריך כיון שרבינו לא הביא זה:

המודר הנאה כו' מתניתין פ"ד מנדרים:

ואין לו מה יאכל. אורחא דמילתי' קתני וה"ה אפילו יש לו הרבה שרי הרא"ש וטור:

הרגיל אצלו. אפי' רגיל אצלו דמקיפו תדיר לא אמרינן שליחותי' קעביד:

ונוטל מזה היינו אם ירצה דאילו היה מחויב ליתן להחנוני היה כשלוחו ואסור אבל אם אינו חייב לשל' מות' אם רוצה לשלם ולא הוי כעובר על נדרו ולשון הרמב"ם וסמ"ג ונמצא זה כפורע חובו וכבר ביארנו שזה מות' לפרוע חובו ומשמע דאפי' אם החנוני נותן לזה לשם הלואה מות' ולר"ת והרא"ש שפסקו דפורע חובו אסור רק במזונו' אשתו או בחוב שהלוה ע"מ שלא לפרוע וכמ"ש לעיל מפרשי מתניתין דהכא דמיירי שנותן לו החנוני פירות דרך מתנה ובא ונוטל מזה מעות דרך מתנה כן כתבו התוספ' בפ' הגוזל קמא (בבא קמא דף ק"ט) וכתבו שם הרא"ש והר"ן דה"ה דמות' לומ' לרבים כל הזן אינו מפסיד דכה"ג נמי לאו שליחותא דידי' קעבדי הנותנים לזה והוא מהש"ס בפ' המדיר:

ואם היו מהלכים כו'. ויש אחר עמהם ואין לזה מה יאכל ודוקא באין לזה מה יאכל התירו זה הא לא"ה אסור דנראה כהערמה וכמו מתנה דבית חורון כמ"ש רבינו לעיל גבי סעודה אבל ודאי אם אין לו מה יאכל שרי דהא לא שייך כאן לומר סעודתו מוכחת עליו כיון שנותן לזה סתם והוי מתנה גמור' כן משמע מדברי הרא"ש והטור ופשוט הוא והא דלא שרי כאן לומר כל הזן כו' דכיון דליחיד הוא אומ' מיחזי כשלוחו ואסור תוי"ט ועיין טור:

מניח ע"ג הסלע כו'. משום דדבר תורה הוי הפקר אפי' בינו לב"ע ומדרבנן אמרו דאינו הפקר עד שיפקירנו בפני ג' וכדאמרינן בסוף פ"ד מנדרים כדי שיהא אחד זוכה ושני' מעידי' וכיון דאין לו מה יאכל העמידו חכמי' על ד"ת דאפי' באחד הוי הפקר כדי שיהא המודר נוטל ואוכל (ב"ח) וע"ש בתוס' שכתבו לחלק בין מקרקעי ובין מטלטלי:

ע"ד רבים. כו' דהיינו על דעת שלשה בני אדם דוקא כן הסכימו כל המחברים ודלא כיש מי שפסק דאפי' ע"ד שנים מיקרי ע"ד רבים ועיין שם בפ' השולח ובפ"ט מנדרים ובפ' שבועות שתים בתרא ובפוסקים:

אין לו התרה בלא רשותם. הטעם מפורש בסמ"ג ובשארי דברי הראשונים בשם התוספת מפני שאין חכם מתיר אלא ע"י חרטה פתח של נדר טעות כדאיתא פ"ד מנדרים ועל דעת רבים אין לו התרה מפני שאין חרטתם שוה אבל לדבר מצוה כולם מסכימים ומתחרטי' בדעת אחת ומסתמא ניחא להו לרבים שיתירו לו:

אבל ע"ד רבי' סתמא כו' כן הוא דעת ר"ת וכמה מגדולי הפוסקים אבל הרמב"ם ז"ל כתב דאפי' על דעת רבים סתמא אין לו התרה והטעם כתב הר"ן ז"ל בפ' השולח דכל שנשבע ע"ד רבים אלימא מילתי' ואי אפש' לה שתהא ניתרת וכן חשו לזה הרמב"ן והרשב"א ז"ל: אפי' לא אמר כ"א ע"ד רבים. אבל לא אמר כן יש לו התרה ואפי' נדר ברבים דכן פסקינן בפ' השולח גט ובמכות בפ' אלו הן הלוקין וכן הסכימו כל הפוסקים:

סתמא אין לו התרה כ"א לדבר מצוה. ואפילו בהסכמת הרבים שנדר על דעתם לא מהני כן כתבו הפוסקים ועיין בטור ובב"י סימן רכ"ח ובתשובת הראשונים והאחרוני' שהאריכו הרבה בענין זה והמרדכי כתב וכן כתבו בשם רבינו האי גאון דאף הנודר בפני רבים צריך שיאמר על דעתיכם אני נודר אבל על דעת רבים סתמא לא מהני וכן כתב המרדכי דבהסכמת הרבים ניתר אפי' ע"ד רבים אם פרט הרבים והמה מסכימים להתיר: על דעת יחיד יש לו התרה אפי' בלא רשותו כו' דלא מבטל דעתו הנודר או הנשבע אלא לגבי רבים ולא לגבי יחיד סמ"ג וניתר ע"פ חכם או ג' ולא ע"פ אותו יחיד כ"כ רבינו ירוחם:

ומי שחבירו משביעו כו' כן הוא לשון הסמ"ג שכתב כלשון הרמב"ם בפ"י מהלכות שבועות ומשמ' דוקא שחבירו משביעו אבל לא בנשבע מעצמו אבל הכ"מ והל"מ פי' שם דברי הרמב"ם דהוא לאו דוקא ובין שהשביעו חבירו וקבל עליו ובין שנשבע מעצמו לחבירו בפני חבירו אין מתירין לו אלא בפניו וכדגרסינן בפ"ג מנדרים המודר הנאה מחבירו אין מתירין לו אלא בפניו:

בפני המשביע. ומדעתו דוקא כיון שהנדר הי' לתועלת חבירו וברצונו ועיין ר"ן ורא"ש שם בנדרים:

במדין נדר שנדר משה ליתרו שלא לשוב למצרים והצריכו המקום שיתיר הנדר לפני יתרו וברצונו של יתרו כן מייתי הש"ס עלה דההיא דאין מתירין לו אלא בפניו:

בדיעבד מותר כן הוא דעת ר"ת והביא ראיה מההיא דגיטין גבי אלמנה שנודרת ליתומים וגובה כתובתה ופריך שם הש"ס ליחוש דלמא אזלא לגבי חכם ושריא לה ואם לא היה מותר בדיעבד מאי קפריך הא התם היא נודרת ליתומים ויש שדחו זה דפריך שם היכא דלא הוי בפני היתומים כגון שהיו קטני' אבל מ"מ רוב הפוסקים הסכימו לדעת ר"ת בזה

דבדיעבד מותר וכתבו דדוקא אם פרט להחכם הענין שנדר לחבירו והחכם התיר אף שעשה שלא כהוגן מותר אבל אם העלים זה מהחכם אפי' בדיעבד אינו מותר דזהו בכלל מה שאמרו צריך לפרט את הנדר דאם לא פרט אפי' בדיעבד אינו מותר ובירושלמי בפ' השותפין מפרש הטעם מהא דאין מתירין לו אלא בפניו איכא למ"ד משו' חשד שלא יחשדהו חבירו שעובר על נדרו כשרואהו עובר והוא לא ידע שהתירו ולהאי טעמא אם הודיעו לחברו שמתירין לו יכולין להתיר אפי' שלא בפניו ואיכא למ"ד בירושלמי דהטעם הוא מפני הבושה כלומר שיתבייש מחבירו שנדר בפניו ועתה הוא מתירו ולטעם זה לא מהני מה שיודיענו והסמ"ג לא הביא אלא הטעם דמפני החשד משום דזה הטעם אריב"ל והטעם דמפני הבושה הוא דברי ר' יוחנן ולעולם רגילין הראשונים ז"ל לפסוק כריב"ל לגבי ר' יוחנן וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל מיהו הרא"ש כתב בפסקיו בפ' השולח מדמייתי עלה מעשה דמדין ומעשה דצדקיהו משמע שחולק גמרא שלנו על הירושלמי בזה דאין להתיר לכתחילה אלא בפניו ומדעתו דוקא וע"ש ברא"ש אבל בתוספ' שם בפרק השולח כתבו דגם הגמרא דילן דמייתי הא דמשה וצדקיהו סברי כריב"ל דהטעם הוא מפני החשד וע"ש וכן כתב הר"ן בפ' השולח בשמם:

ור"ת ז"ל פי' כו' כן הביאו הרא"ש והר"ן ז"ל ושארי הפוסקים בשמו דהא דאין מתירין לו אלא בפניו דוקא היכא שנדר לו מחמת טובה שעשה לו חבירו דומיא דמשה ליתרו שאם לא היה נודר לו לא הי' נותן לו בתו וכן צדקיהו היה מסור ביד נבוכדנצר להרגו והניחו בשביל שנשבע לו שלא יגלה שאכל ארנבת חיה שלא יבזהו כדאיתא שם בנדרים וכה"ג בעינן דוקא בפניו אבל היכא שהנודר נדר מדעתו ולא בשביל טובה שעשה לו חבירו מתירין לו אפי' לכתחיל' שלא בפניו וכדאמרינן בסוטה פ' ואלו נאמרין גבי פרעה שאמר ליוסף זיל איתשל אשבועתיך שהשביעו יעקב אביו להוליכו לארץ כנען ואע"ג ש לא הי' בפני יעקב אביו משום שיוסף נשבע מדעתו ולא מחמת טובה שעשה לו יעקב ולכך פריך שפיר בפ' השולח וליחוש דילמא אזלא לגבי חכם ושרי לה כי התם שאין היתומים עשו לה שום טובה דבע"כ מחויבים ליתן לה כתובתה. ואפי' אם נודר מחמת טובה בדיעבד הוה מותר אפי' שלא בפניו כן כתבו להדיא בשם ר"ת וראי' מדסמך צדקיהו על מה שהתירו לו סנהדרין שלא בפני נ"נ והוא היה צדיק גמור אבל מה שנענש הוא והסנהדרין הוא מפני שהיה חילול השם שהתירו לו שלא בפני נ"נ וברצונו דאין רשאין לעשות כן לכתחילה וכן הא דאמרין בנדרים דאין מתירים לו אלא בפניו מיירי נמי בענין זה שנדר לתועלת חבירו מפני טובה שעשה לו חבירו. וכדעת ר"ת ז"ל הסכים הרא"ש ז"ל בפסקיו בנדרים מדמייתי הש"ס עלה דהך. מעשה דצדקיהו לומר דמיירי בכה"ג והרבה

מהגדולים חולקים על ר"ת ז"ל בזה וסומכים על הטעמים שאמר בירושלמי ע"ז וכמו שכתבתי למעלה ומשמע מהירושלמי דאפי' נדר שלא מפני טובה לכתחילה אין מתירין לו אלא בפניו ולהטעם דמפני הבושה שאמרו בירושלמי לא מהני שיודיעו לו אלא בפניו דוקא וחשו גם לזה אבל לכ"ע היכא שלא היה הנדר לתועלת חבירו אין צריך בפניו אלא כל שהודיעו שמתירין לו סגי דהרי הטעם דמפני הבושה הוא כדי שיתבייש בפני חבירו שנדר להנאתו ועכשיו חוזר בו וכל שאין הנדר להנאת חבירו לא שייך הטעם דמפני הבושה אלא הטעם דמפני החשד ועיין כל זה בארוכה בדברי הראשונים ובב"י ובאחרונים ובשו"ת ספרדים שמלאים מענין זה ואני כתבתי בקוצר מה שנצרך להבנת דברי רבינו והג"ה ומשמ' מדברי רבינו והג"ה דע"ד רבים אפילו בדיעבד אינו מותר ויש חולקין גם על זה:

שמתחרט. שם בפ"ג מנדרים הילכתא פותחין בחרטה וכמו שמפרש רבינו שמתחרט מן הנדר מעיקרו והחכם מתיר לו ועוקר הנדר מעיקרו וכדאמרינן בפ' המדיר בכתובות מה בין חכם כו' שהחכם עוקר הנדר מעיקרו כו' והפתח הוא כגוונא שמפרש רבינו לקמן אילו באו בני אדם ופייסוך כו' וכה"ג דאמר בש"ס וע"י הפתח שממציא לו החכם והוא אומר אדעתא דהכי לא נדרתי מוכח מתוכו דהוי כמו נדר בטעות והוי כעין הד' נדרים שהתירו חכמים אבל החרטה היא בכל דהו ואפי' בלא טעם רק שאומר שמתחרט מן הנדר מעיקרו מותר וכן בשבועה ניתרת נמי בפתח וגם בחרטה וכמו שאומר שם בתלמוד ונזקקין לאלהי ישראל וע"ש ברא"ש ובר"ן אבל מה שאמרו מצוה לשאול הוא דוקא על הנדר ולא על השבועה וכן מצינו בהגדה מכתובות גבי עובדא דריב"ל שזכה ליכנס לג"ע חי מפני שלא נשאל מעול' על שבועתו וגבי נדר אמרו והמקיימו כאלו הקריב קרבן על הבמה דמצו' לשאול על הנדר ולא כן בשבועה והכתוב אומר נשבע להרע ולא ימיר והיינו שלא נשאל על שבועתו וכן כתב המרדכי בפ"ג משבועות דההיא דרבי נתן אומר כל הנודר כו' לא קאי אשבועה וכן כתבו הרמב"ם והסמ"ג שלכתחילה אין לשאול על השבועה ואין נזקקין לו אלא לצורך גדול ועיין שם אבל בדיעבד ניתרת השבועה כמו הנדר וראיתי בתשובה הסמוכה להרמב"ם ז"ל והיא ג"כ להר"מ מרוטנבורג ז"ל ומשמע דאף דנשבע דלא יאכל איזה דבר או שלא ישת' הוי נמי כמו שיש לו מתירין היכא דאמר יין זה דבמינו אפי' באלף לא בטיל וכמו גבי נדר שהביא רבינו לעיל דהא אשבועה נמי אפשר לאתשולי עלי'. וצ"ע דמשמע שם בפ"י דדוקא גבי נדרים הוא דהוי דבר שיל"מ משום דמצוה לאיתשולי' עלייהו משא"כ בשבועה וכמו שמשמע מדברי הרמב"ם והסמ"ג הנ"ל וקצת משמע כן בש"ס פ"ג משבועות גבי הא דקתני שם במתניתין

שבוע' שלא אשתה יין ושמן ודבש חייב על כל אחת ואחת ומפרש שם הש"ס דע"כ לחלק קאמר דאל"כ הי' לו לומר שבועה שלא אשתה אלו וע"ש ואם גבי שבועה היה הדין נמי כמו בנדרים א"כ הי' קשה דמנ"ל שנשבע לחלק וחייב על כל אחת דלמא הא דלא קאמר אלו משום דלא בעי למיסר אנפשי' תערובתן וכדאמרינן שם בנדרים בפ"ו דאם אמר זה או אלו אסור בתערובות במינן אפי' כל שהוא ולכך לא אמר אלא שלא אשתה יין דאז אינו אוסר אלא בנותן טעם וכדאמרינן שם גבי קונם שאני אוכל וע"ש וה"ה שלא אשתה ואפי' גבי שבועה שלא אוכל ושלא אשתה אסור מכח האיבעי דבעי שם בפ' הנודר מן המבושל גבי שאני טועם וה"ה שאני אוכל וכמו שכתבו הרא"ש והר"ן וכן כתב בטוי"ד סימן רי"ו והא דלא פשיט שם הש"ס האיבעי דאם אמר שאיני אוכל אסור נמי ביוצא מהן מכח המתניתין דשבועות שבועה שלא אשתה יין ושמן כו' דאם אמרת שאיני טועם מותר ביוצא מהן א"כ אמאי חייב על כל אחת דילמא להכי לא קאמ' שבוע' שלא אשתה אלו דאינו רוצה לאסור ע"ע בהיוצא מהן או בנתינת טעם י"ל דהש"ס דקאמר שם הכי הוא בדרך את"ל דבשאני טועם או אוכל גרידא מיתסר נמי בנותן טעם ורמי בר חמא אתני' דסבירא ליה כשינויא דרב אחי בר יעקב ושם בשבועות דמוקי למתניתין דשם במסרהב בו חבירו עסקינן וע"ש אבל לגבי לאסור בכל שהוא נראה לכאורה דדוקא דאמר זה ואפילו לרמי בר חמא ויהי' איך שיהי' עכ"פ זה יהי' סיוע' גדולה להרמב"ם ז"ל דאפי' גבי שבועה אם אמר שאני אוכל או שאני טועם אסור נמי ביוצא מהן או בנתינת טעם דהא בהא תליא וכמו שכתב שם הרא"ש ז"ל בפסקיו לרמי בר חמא ואסור מכח ספק. ותשובה להדיעה שהביא הר"ן ז"ל שם בפ' הנודר מן המבושל דבשבוע' שאין שם הוכחה מדיוקא דלישנא מותר ודאי ביוצא מהן או בנתינת טעם ולדידהו הוי תיובתא מהסוגיא דפ' שבועת שתים דקאמר שם רב פפא דהוי ליה לומר שבועה שלא אשתה אלו ולהנך רבוותא קשה דדילמא כדי שלא לאסו' בנתינ' טעם לא קאמר אלו. ונחזו' לענייננו דהיה נראה דגבי שבוע' לא מיקרי דבר שיל"מ כיון דאין מצוה בשאלתן ואדרבה משמע מדברי הרמב"ם והסמ"ג דאסור להתירן ומשמע קצת דהוי דאורייתא אלא שהרמב"ם ז"ל כתב שם גבי חלופיו וגידוליו מי שנדר או נשבע והשוה דין שבועה לנדר ואח"ז כתב הטעם הא דאין גידולין מעלין את האיסור בדבר שאין זרעו כלה מטעם דהוי דבר שיל"מ הרי להדיא שדעתו ז"ל שלא לחלק בין נדר לשבועה דתרויהו הוי דבר שיל"מ וצ"ע דהרי להדיא אמרו בפ' הנודר מן הירק דלהכי הוו קונמות דשיל"מ משום דמצוה לאתשולי עלייהו ומייתי עלה הך דרבי נתן כל הנודר כאילו בנה במה והמקיימו כאילו הקריב עלי' קרבן ובשבועה לא שייך זה וכן כתב הראב"ד ז"ל להדיא החילוק שבין נדרים ושבועות

בזה בסוף הלכות שבועות וזה הוא עיקר הטעם דלהכי קאמר שם הש"ס דתרומה לא הוי דבר שיל"מ משום דליכא מצוה לאיתשולי עליה והיה נראה דשבועה דומה ממש לתרומה אבל לא ראיתי לגדולי המחברים ז"ל שהזכירו זה החילוק בין שבועה לנדר ונראה דהטעם של הרמב"ם ז"ל דס"ל דעיקר הטעם של הש"ס הוא דהא דהוי דשי"למ משום דעיקר הנדר הוא עבירה וכמו שאומר רבי נתן כל הנודר כאילו בנה במה ולענין התחלת הדבר הוי השבועה חמורה אפי' מנדרים וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בסוף הלכות שבועות דשבועה אסורה לעולם לכתחילה וכן משמע מדברי כל הפוסקים וכמו שאמרו אל תהי' פרוץ בנדרים שסופך לבוא לידי שבועה וחמירי שבועות טפי וא"כ פשיטא דהוי דבר שיל"מ ותרומה שאני דאדרבה בתחילה באה ע"י מצוה וחיוב שמחויב להפריש תרומה ואע"ג דנשאלין עליה מ"מ תחילת הנדר היא שלא בעבירה אבל שבועה ונדר דתחילת הדבר היא בעבירה הרי הן כמו שעומדין לישאל עליהם כיון דאם נשאל עליהם לעולם הרי הן מותרין וכן בירושלמי דפ' הנודר מן המבושל תולה הטעם דנדרים הוו דשיל"מ. משום דהחכם עוקר הדבר ולא מייתי שם בירושלמי הך דרבי נתן ובודאי לפי דרך הירושלמי צריכי' אנחנו לחלק בין נדרים ובין תרומה מטעם שכתבתי דגבי תרומה בא תחילת הנדר שלא בעבירה ואדרבה בחיוב ובנדרים עיקר הנדר בא שלא בחיוב דהירוש' מייתי נמי דתרומה בטלי ברוב שם. וא"כ לפי הירושלמי משמע ודאי דה"ה האסור מחמת שבועה מיקרי דבר שיל"מ ואין לעשות מחלוקת בנידון זה בין גמרא שלנו ובין הירושלמי כיון שלא מצינו בגמרא דילן בפירוש להיפך אלא מזה שאמרו שם לחלק מתרומה משום דמצוה לאתשולי' עליה ועדיין אין דעתי נוחה בזה מפני שבפרק זה כתב הרמב"ם ז"ל גבי יין זה שאם נתערב טיפה בחביות שהחבי' אסור וכתב ז"ל מפני שיש לו להשאל על נדרו נעשה כדבר שיש לו מתירין ולשון זה רגיל הרמב"ם להשתמש בדבר שמצוה עליו לעשות כן כותב ויש לו ולפחות גבי רשות ולא בדבר שיש בו נדנוד איסור כמו גבי שבועה לדעתו ז"ל והדבר צריך תלמוד וחיפוש בספרי הגדולים ז"ל והמחוור שבכולן לומר דבאמת להרמב"ם ז"ל אף בשבועות רוב פעמים מצוה לאתשולי עליהו וכמו שכתב הוא ז"ל בעצמו בפ"ו מהל' שבועות שהחכם ממציא לו פתח לשבועות וכמו שאומר שם גבי נדרים דהיינו היכא דיש נדנוד מצוה בהתרתן או הכרח גדול או הצלה מצער הרבה ומפני זה עשאוהו לעולם דשיל"מ כי על הרוב מצוה לשאול עליהם ומה שאמרו מצוה לקיים השבועה היינו היכא דליכא אחד מהתנאים שזכרנו וזה לא שכיח' כלל ומש"ה לא חילקו ועשו לעולם דבר שיל"מ אך מדברי התשובה הסמוכה להרמב"ם ז"ל משמע דקונמות ע"ד רבים לא מיקרו דבר שיל"מ כיון דאין מתירים לו אלא לדבר

מצוה ודע דלפי מה שכתבתי בשם הרא"ש והטור ז"ל דאם אמר שאני אוכל ושאני טועם אסור לעולם מכח האיבעי דרמי בר חמא בנתינת טעם ולפי דעת הרמב"ם ז"ל וכן לפי מה שכתב הר"ן ז"ל בשמו דאפי' בשבועה נמי דינא הכי וא"כ לכאורה קשה דהיכי משכחת לה גבי שבועה שלא יהי' אסור בנותן טעם דבשלמא גבי קונם כתבו שם הרא"ש והר"ן דמותר דקתני במתניתין מיירי באומר קונם בשר או יין עלי ולא אמר שלא אוכל אבל בשבועה לא שייך זה והרי הרמב"ם ז"ל בעצמו כתב שם בהלכות נדרים בפ"ה שנאסר עליו מין ממיני מאכל בין בנדר בין בשבועה ונתבשל עם מינים אחרים כו' הרי זה מותר אע"פ שיש בהן טעם המין האסור ע"כ אלמא דאף בשבועה כתב הרב ז"ל דינא דמתניתין דמותר בנותן טעם י"ל דמשכחת לה באומר בשר עלי בשבועה וכדאמרינן בשבועות בשילהי פ"ג גבי גמל הפורח באויר דאמר יאסרו כל פירות שבעולם עלי בשבועה וכמו שכתבו שם התוספ' דהוי שבועה משום יד לשבועה וכמו שכתב הר"ן בשם הרמב"ן וכן משמע מדברי הרמב"ם בחיבורו ודלא כדעת ר"ת שהביאו התוספ' פ"ג דשבועות דבכה"ג לא חיילי שבועה כלל דמיתסר חפצא הוא ובכה"ג הוא דאיירי הרמב"ם ז"ל שכתב דאף האסור בשבועה אינו אסור בנתינת טעם אבל הנשבע שלא יאכל או שלא ישתה אסור בנותן טעם וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה וכמו שכתב הר"ן ז"ל משמו שם בפ' הנודר מן המבושל:

אין חרטה זו מועלת להתיר כדמוכח כו'. שם בפ' ארבעה נדרים בעובדא דרב סחורה שבא להתיר נדרו לפני רב נחמן ולא היה ר"נ יכול למצא לו פתח להתיר וטרח הרבה עד שמצא לו רב סחורה לעצמו פתח והא רב נחמן גופי' הוא דפסק שם דפותחין בחרטה ורב סחורה בודאי מתחרט הי' שהרי בא לפני ר"נ למישרי לו נדרו אלא ודאי דאין חרטה מועלת מכאן ולהבא ורב סחורה לא הי' מתחרט מעיקרו ולכך הוצרך ר"נ למצוא לו פתח להתי' שע"י פתח נעשה הנדר כמו נדר טעות מעיקרו וכן כתבו שם הרא"ש והר"ן וכתב הרא"ש ז"ל שם ויזהר הנודר שלא יאמר כן אלא א"כ הוא ברור שלא היה נודר מעולם מרצונו דאל"כ נמצאת ההתרה אינה התרה והוא באיסור הנדר כל ימיו:

שאין הכל בקיאים כו'. כלומר שאין בקיאין שצריך שידע בנפשו שלא היה חפץ בנדר זה מעיקרו וזה לא כל אדם יכול לשער היטב וגם פעמים שהנודר אומר שקר שרוצה שיתירו לו וכש"נ בשם הרא"ש ז"ל וע"ש

ע"י פתח כו'. כדפרישית דע"י פתח נעשה נדר טעות מעיקרו כיון דאדעתא דהכי לא הי' נודר וגם בש"ס איכא למ"ד דאין פותחין בחרטה אלא דוקא ע"י פתח שזה עדיף מחרטה ובכל בו מעתיק לשון רבינו ולשון ההג"ה ומחליף שם דברי רבינו לדברי הג"ה וע"ש:

באו בני אדם ופייסוך בשעת כעסך כו'. כי בסתם אדם נודר מחמת כעסו ואע"ג דלא היה עכשיו בני אדם שיפייסוהו מ"מ הוי פתח ועדיף מחרטה משום דבחרטה אינו מוציא שום ענין בעצמו שמחמתו לא היה נודר באותה שעה. וזה יודע בעצמו שאילו היו מפייסין אותו באותה שעה לא היה נודר ונמצא מתברר ביותר שמתוך המהירות נדר ונולד לא הוי דאמרינן בנדרים דאין פותחין בנולד כי מצוי הוא שיקפידו קרוביו ואוהביו של אדם על מה שנדר וכן הרבה פתחים מזכיר שם בפ' ארבעה נדרים דפותחין בהם וע"ש וברמב"ם ובסמ"ג מדין נולד ואפשר שמשו' זה לא הזכיר רבינו דין דאין פותחין בנולד ולבאר החילוקי' כי מאחר שכתב רבינו שעיקר סדר התרה שמתחרט על הנדר והיינו שרבינו מחמיר עכשיו שיהא ההיתר שיתחרט מעיקרו דוקא ואף ע"י פתח אפשר דעתו ז"ל שלא להתיר רק אם מתחרט מעיקרו ע"י הפתח והוא ע"פ חומרא כדרכו של רבינו להחמיר בכל מקום ואם הוא מתחרט מעיקרו ע"י הפתח כתב הסמ"ג בשם הרר"א ממיץ דאף בפתח הנולד אם הוא מתחרט מעיקרו מחמ' הפתח דמתירין לו ומה שאמרו אין פותחין בנולד היינו באם שאינו מתחרט אלא מנולד ואילך וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל ולכך לא הוצרך רבינו להזכיר הא דאין פותחין בנולד כנ"ל ברור בדעת רבינו ועיין רמב"ם וסמ"ג ועיין במרדכי פ"ק משבועות:

כל הבוטה הנודר כמו לבטא בשפתיים וכמו שדרשו רז"ל זה מהפסוק יש בוטה כמדקרת חרב ולכך אין פותחין בזה ובכיוצא בזה משום דלא חציף אדם לומר שאינו מתחרט אע"פ שמקפידין עליו מן השמים ואפי' אינו מתחרט יאמר שהוא מתחרט ונמצא שאין ההיתר מועיל לו ועומד באיסור הנדר כל ימיו:

ועומד אדם בר"ה. לאו דוקא בר"ה אלא דבר המסויים נקט תחילת השנה וה"ה בכל עת שירצה ולכל זמן שיקבע. הרא"ש ז"ל בפ"ג מנדרים בפרושו וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות נדרים מי שהתנה כו' עד עשר שנים וע"ש:

וה"ה ביום הכיפורים דהוי נמי ר"ה ביחזקאל בעשירי לחדש בר"ה:

לכך נהגו העולם לומר כל נדרי והוא ע"פ פירוש ר"ת שמבטלין הנדרים דלהבא ואע"ג דאמרינן בתלמוד על הא דאביי דלא דרשינן ליה בפירקא כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים בית התפילה אינו כמו בית דרשה בפירקא מאחר שאינו אומר בפירוש מותרים אתם סמ"ג ועיין בפוסקים:

שאדם נודר לחבירו כו' דמסתמא נודר ע"ד חבירו ואין ביטולו מועיל ובדברי הרא"ש ז"ל בפירושו במילתא דרבא כתב בפירוש או מדברים שבינו לבין חבירו דמהני הביטול וע"ש וכן כתב הר"ן בשם התוספ' משמע דלא ממעיט אלא היכי שחבירו משביעו או

מדירו שעל דעת חבירו הוא נשבע ועיין בר"ן: וכן כתב בסמ"ג ולא מישתרי בהכי אלא נדרי יחיד רגילותא וקילותא אבל חרמות דרבים ושבועת ב"ד שמשביעין על דעתן אינו בכלל הזה שא"א לו שלא יהא אחד מהם זכור מן התנאי בשעת החרם או השבועה אבל בתוספ' נדרים שלפנינו משמ' כדברי ההג"ה ואפשר לומר שדברי התוספ' והג"ה קאי על מה דנהגו לומר כל נדרי וכן משמע נמי בתוספ' שכתבו שלא תיקנו להתיר נדרים שבינו לבין חבירו ולא תיקנו בהיתר דכל נדרי אלא לבטל נדרים שבינו לבין קונו וכמו שכתב הסמ"ג דאיכא בהו רגילותא וקילותא והרא"ש ז"ל בפירושו מיירי על דינא דגמרא דהרוצה וכדתריץ רבא וזה מועיל ודאי אף בנדר שבינו לבין חבירו ופשיטא אם התנה בפירוש והשתא לא פליג הרא"ש על דברי התוספ' והג"ה ובהגהת מיימוני בפ"ב מהלכות שבועות כתב שם בשם הר"מ מה שנוהגין לומר באמונה הן ליהודי הן לנכרי יש לסמוך להנצל מעונש במה שאומרין כל נדרי משמע דמהני אפי' בינו לבין חבירו כדעת הרא"ש ז"ל:

ואומר כל הנדרים שם בפ"ג מסקינן על המתניתן דחסורא מחסרא והכי קתני הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה יעמוד בראש השנה ויאמר כל נדר כו' כדברי רבינו:

ובלבד שלא יהא זכור בשעת הנדר כו' כן מגיה אביי שם המשנה דקתני שם ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר ומגיה אביי שם שלא יהא זכור דאם הוא זכור כו' כמו בהג"ה:

תוך כדי דבור. וקיימו לתנאי כשנזכר תו' כ"ד ועיין בהשגות הראב"ד ובכ"מ ובלחם משנה ועיין ב"ח ודברי הלח"מ אינו מוכרחים:

או אפי' זוכר בשעת הנדר כו' שם מתרץ רבא כן המתניתין דלא ניחא לי' לרבא לשבושי מתניתין ומש"ה קאמר דלעולם שיהא זכור קתני וכגון שהתנה בר"ה שיהיו מקצת נדרים שידור בזה השנה בטלים ולא ידע ממאי התנה דבשעת הנדר שכח במה התנה אם על אכילת בשר או שתיית יין או כיוצא בהן רק שיודע בשעת הנדר שהתנה על דבר מיוחד ונשכח ממנו איזה דבר ייחד בשעת תנאו ואם בשעה שנדר אומר על דעת ראשונה אני נודר כלומר אם מתחילה התניתי על נדר זה שיבוטל גם עכשיו אני רוצה שיתקיים התנאי ויבוטל הנדר ונזכר אח"כ שע"ד זה שנדר עכשיו התנה בתחילתו לבטל נדרו לית ביה מששא דהא מתחילה התנה שאם ידור בדבר זה יהא בטל ובשעת הנדר אמר ע"ד ראשונה אני עושה אבל אם לא אמר על דעת הראשונה אני עושה א"כ הרי בטלי' לתנאו וקיימא לנדרי' דכיון שהיה זכור בשעת הנדר שהתנה ולא ידע ממה התנה אם היה דעתו שיתקיים תנאו לא היה לו לדור סתם כי היכא דלא לעקור לתנאו ולרבא פשיטא היכי דשכח התנאי מכל וכל דהנדר בטל אפי' לא אמר ע"ד הראשונה אני עוש' כמו לאביי

אלא דלישנא דמתניתין דקתני ובלבד שיהא זכור לא מיתרצי אלא בהכי וה"פ דמתניתן הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה עומד בר"ה ויאמר כל הנדרי' שאדור בשנה זו יהיו בטלים בין שישכח התנאי לגמרי בין שישכח מקצתו ובשכח מקצתו אז ובלבד שיהא זכור לתלותן בדעתו הראשונה אבל ודאי אם הוא זכור לכל התנאי ונדר אפי' אמר על דעת הראשונה אני עושה בטלי' לתנאי וקיימי' לנדרי' כי דבריו סותרין זה את זה דאם הוא רוצה לקיים תנאו למה הוא נודר והלכך אזלינן בנדרים להחמיר ואמרינן שנדרו הוא עיקר ומה שאומר ע"ד הראשונה אני עושה דבריו בטלין וכן כתב הרא"ש ז"ל בפירושו וכן יש להבין מתוך דברי הר"ן ז"ל ומתוך דברים הללו יתבארו דברי רבינו:

דאביי ורבא לא פליגי בהא ולאפוקי מדעת הריב"ם שפירשו בתוס' משמו דרבא פליג אדאביי וסובר דאם אינו זכור כלל התנאי בשעת הנדר נדרו קיים דמסתמא דעתו לקיים נדרו כיון דאינו זכור בתנאי ודוקא אם זכור מקצת ואומר ע"ד הראשונה אני עושה הוא דבטל נדרו והלכה כרבא לגבי אביי. אבל ר"ת כתב כמו שפירשתי דרבא מודה נמי לדאביי ולזה הסכימו הרמב"ם והסמ"ג ורבינו וכל הפוסקים וכתבו עוד בתוס' דלרבא אם הי' זכור מכל התנאי ובשעת הנדר אמר ע"ד הראשונה אני עושה דבטל הנדר ודלא כדברי הרא"ש בפירושו ושהבאתי ולדבריהם קשה דלמה ליה לרבא לדחוקי כזה ששכח מקצת התנאי דשפיר טפי הי' מתרץ המשנה כצורתה דזכור כל התנאי ובלבד שיהא זכור לתלותו בדעת הראשונה דהא עכשיו נמי לא מיתפרש המשנה לרבא אלא בהכי ולהרא"ש ז"ל ניחא:

וכן מוכח בירושלמי כו' וכן הביאו בסמ"ג הירושלמי לענין זה אבל בתוס' פירשו דלא קאי להא דהכא אלא לענין מאי דתנן הנודר בחרם ואחר זה אמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים דקתני במתניתין בפ"ב מנדרים דס"ל לחכמים שמקילינן בהו וע"ז אומר בירושלמי דאין תנא' זה מועיל בשבועה ומטעם זה נוהגין להזכיר בכל נדרי גם שבועות שסומכין על דברי התוספ' ודברי הגאונים שאומרים דזה מועיל אפי' בשבועות ולזה נוטין דעת הרא"ש והר"ן ז"ל:

והנשבע ללמוד כו'. בפ"ק דנדרי' וכמו שפי' התוספ' שם דמיירי שנשבע ללמוד פר' אחד ואע"ג דשבועה אינה חלה על דבר מצוה דבעינן להרע או להטי' וכדלעיל וזה מושבע ועומד הוא מהר סיני ללמוד וכדכתי' והגית בו יומם ולילה מפרש הש"ס שם דאי בעי פטר נפשי' בק"ש ממצות והגית וא"כ הוי כמו רשות וכן אם נשבע שלא ללמוד פרק אחד חייב נמי מהאי טעמא כן כתבו התוספ' וכן כתב הסמ"ג בשמם דמיירי שם בנשבע שבועה גמורה וע"ש והר"ן ז"ל כתב שם ובפ' שבועות שתים בתרא דודאי לא מיקרי דבר

הרשו' ממש דהא חייב האד' ללמוד תורה יום ולילה כפי כוחו וכדאמרינן בפ"ק דקדושין ושננת' שיהיו דברי תורה מחודדין בפיך ובודאי זה דרש' גמור' ומן התורה ?וק"ש לא סגי להכי אלא משום דליתא לקרא מפורש בהדיא שבוע' חלה עליו ואע"ג דאתי' מדרשא ופשטי' דקרא דבשכבך ובקומך מיירי בק"ש כמו שמפורש בפ"ק דברכות וכן הוא דעתו ז"ל דלכל מידי דאתיא מדרשא שבועה חלה עליו וכמו שהאריך בראיות על זה בפ"ג דשבועות מיהו במנחות בפ' שתי הלחם משמע כפי' התוספ' דפטר נפשי' בק"ש שחרית וערבית וע"ש:

ואם עבר חייב. אפי' קרבן ומלקות כמו בדבר הרשות וכדפרישית:

ומצוה לקיימה. כן אמרינן בש"ס דנשבעין לקיים את המצוה ואפי' מצוה גמורה שמושבע ועומד עליה מהר סיני ואין שבועה חיילא עלי' לענין שבועת ביטוי לחייב עלי' קרבן בין בקיום המצוה ובין בביטול המצוה אעפ"כ יש לזרז ולישבע כדי שלא יתרשל ואפי' לישבע בשם ולא הוי מזכיר ש"ש לבטלה וכן לא חיישינן שמא יבא לידי תקלה ויעבור על שבועתו וגם שלא ירגיל בנדרים ובשבועות ויבא לישבע גם על דברים אחרים וכמו שהזהירו רז"ל בשארי נדרים ושבועות וכמו שאמרו כל הבוטה כו' אבל לדבר מצוה מותר לישבע וכמו שהי' דוד המלך ע"ה עושה דכתיב נשבעתי ואקיימה לשמור וגו' והשתבח א"ע בזה שהי' נשבע לדבר מצוה כדי לזרז נפשו שלא יתרשל ועיין הר"ן והרא"ש שכן עולה בפירושם בלשון הש"ס ומדברי רבינו נראה שהוא מפרש לה נמי לענין זה שלא ישאל על נדרו בכגון זה ובודאי האמת כן הוא אך הרמב"ם והסמ"ג לא הביאו זה המקרא אלא כמו שמשמע בש"ס וע"ז שלא ישאל על דבר מצוה הביאו המקרא דנדרי לה' אשלם וגם שהמה כתבו דבשבועה לא ישאל אלא מתוך דוחק גדול ואפי' בדבר הרשו':

וצ"ע דתלמודא משמע כו' כן הוא לפי פירושו של הרא"ש ז"ל וכבר כתבתי שרבינו כתב כמו פי' התוספ' והר"ן וכן כתב הסמ"ג ומהתימא על הגה' שלא הרגיש בזה:

קונם עיני בשינה כו' אסר על עצמו בנדר שינה היום בתנאי אם ישן למחר:

שמא ישן למחר. ונמצא עובר בבל יחל למפרע על מה שישן אתמול ועיין ר"ן בפ"ג משבועות:

כרב יהודא. שם בפ"ב מנדרים דפליג על רב נחמן דאית לי' דלא חיישינן שיעבור על התנאי וכן פסקו כל הפוסקים כרב יהודא דמחמיר משום דסוגיא אזלא כוותי' וגם שהיה מופלג בחכמה טפי מרב נחמן כדאיתא בקידושין לקוטי הר"מ מרוטן בורג:

זה חבירינו ר"ש כו' תשובה זו היא כתובה ג"כ בהגהת מימוני סוף הפלאה:

ובלא דעתינו היה אפשר כו' מזה משמע שדעתו ז"ל היא כדעת מקצת רבוותא דאם פרט הרבי' שנדר על דעתן המה יכולים להתיר אפי' לדבר הרשות והרבה חולקין ע"ז וכמו שכתבתי למעלה ועיין ב"י סי' כ"ח:

כעובדא דההוא מיקרי דרדקי בגיטין בפ' השולח דהוי פשע בינוקי ואדרי' רב אחא ועיין שם בר"ן ובב"י סימן רכ"ח שהאריך שם ומה שכתבו שם בשם ר"ת

אלא אפי' כה"ג יש לו התרה. וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"י מהלכות שבועות:

ומביא ראי' מנדרים. צ"ל משבועות דהמימרא הוא בפ' שבועות העדות' אמר שתי פעמים כו':

כמו לא אוסיף לקלל. קרא דכתיב אחר שהקריב נח את קרבנותיו ונתרצה לו הקב"ה וכתיב ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף עוד לקלל האדמה וגו' ולא אוסיף עוד להכות וגו' והר"ם ז"ל דילג תיבת עוד ולישנא קטיעא הוא ועיין הרי"ף ז"ל בפ' שבועת העדות שהביא תרי קראי אחרינא דנח לזה ועיין הרא"ש שם וכתיב בישעי' כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי אלמא דחשיב לה לשבועה:

וכל נדר דאתי ממילא כו' ואע"ג דאמרינן בפ' בתרא דנדרים דבשאלה אין החכם יכול להתיר הנדר עד שיחול וכן פסקו שם כל הפוסקים כרב פפי ודרש לה מקרא דכתיב לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה אחר שחל הנדר ובא לידי עשייה אז אמרינן הוא עצמו אינו מיחל אבל אחרים מוחלין לו ולא קודם שיחל. זהו דוקא אם תלה נדרו בדבר מעשה כגון קונם עלי דבר זה אם אעשה דבר פלוני דבכה"ג א"א להתיר לו עד שיעשה המעשה ויחול הנדר ולא קודם שיחול אבל דבר דאתי ממילא דודאי יבא הזמן ויחול הנדר מתיר אפי' קודם שיגיע וכן הוא דעת הר"מ בר יצחק והביאו הראשונים אבל אין כן דעת הרמב"ם בפ"ו מהלכ' שבועות דאפי' בנדר דאתי ממילא אינו מתיר עד שיחול ולזה הסכימו רוב הגדולים:

לפרוע הקנס. וכן כתב הר"מ ז"ל בתשובותיו דאין אסמכתא בנדר או בשבועה ומיירי דנדר ליתן קנס לצדקה ולהקדש ואע"ג שנדר באם שישחוק וכל דאי הוה אסמכתא כתב שם הר"מ ז"ל בתשוב' דאמירתו לגבוה דאמרינן דהרי היא כמסירתו להדיוט היינו כמו מסירה בקנין ובב"ד חשוב בגוונא דליכא אסמכת' וכן מבואר שם בתשובה להדיא בסימן ת"ק וסימן תצ"ג וכן כתב שם בסימן תצ"ד דנדר ושבועה ות"כ מהני אפי' באסמכתא ועיין פוסקים:

הר"מ ז"ל למד מפי ר"י הכהן כן מביא במרדכי בפ' מקום שנהגו משום הר"מ ז"ל וכן כתוב מזה בתשובותיו סימן צ"ה ולמד זה ממה שאמרו בגמרא בפ' בתרא דנדרים דברים

המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי לנהוג בהן היתר כדי לבטלן משום שנאמר לא יחל דברו ופירש שם הרא"ש ז"ל דהוי מדרבנן בעלמא כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים גמורים וצריך היתר מדרבנן וכן הוא בירושלמי פ' מקום שנהגו ר' אליעזר בר בון אומר כל דבר שאינו יודע בו שהוא מותר וטועה בו באיסור ונשאל מתירין לו וכל דבר שיודע בו שהוא מותר ונהג בו באיסור ונשאל אין מתירין לו ע"כ ופירשו ז"ל בזה אם אדם נוהג איסור בדבר המותר מחמת חומרא לסייג ולגדר כגון לישב על ספסלים בשבת דמייתי שם בפ' מקום שנהגו שיש שהחמירו עליהם בזה משום דמיחזו כמקח וממכר וכיוצא בזה שמזכיר שם התלמוד שמותרין מן הדין וקצת בני אדם החמירו על עצמם בזה אם בא לחכם לשאל שיתיר לו כך בלי שאלה אין מתירין לו כיון דקיבל עליו לשם חומרא הוי כמו נדר וכדאמרינן בנדרים דברים המותרין כו' וגם החכם שאינו נוהג החומרא ההוא אין רשאי להתיר לעצמו ולעשות הדבר בפניו כיון שהוא אינו חכם אתי למיסרך ולדמות מילתא למילת' ואתי לזלזל באיסורין וכדאיתא שם בגמרא בפ' מקום שנהגו וצריך ג' הדיוטות להתיר כדין נדר משום חומרא כדלעיל ודוקא נאנס דכיון דאית ביה גדר וסייג הוו דבר מצוה שאין להתיר אלא ע"פ אונס:

מתירין לו אפי' כו'. ואפי' אינו חכם מודיעין לו שזה הוא טעות ואינו מן הדין ולא צריך התרת חכם או ג' הדיוטות וע"ש בהרא"ש שכן משמע נמי מדבריו ובמרדכי שם רק שכתב שם קצת בלשון אחר בשם הר"מ ז"ל והלשון דשם מתיישב יותר ולהר"ן ז"ל שם פי' אחר בהירושלמי ובהסוגיא דשם וע"ש במאור ובמלחמות:

ר"ח פסק כו' עד לדבר מצוה. ולאפוקי תשובת רבינו האי גאון שהביא הר"מ ז"ל בתשובותיו ובתשובת הרשב"א ז"ל וכן הגהות מימוני והמרדכי. שהחמיר הגאון שלא להתיר ואפי' לעשות שלום בין איש לאשתו וכתב שאין כח ביד אדם להתיר שבועה בנק"ח ואפי' בכתבי הקדש וע"ש שהחמיר הרבה ור"ח מתיר לדבר מצוה לעשות שלום בין איש לאשתו וכה"ג:

לשחוק בקוביא וכן הוא בתשובת הרשב"א והרא"ש ולעניין אם התירו בדיעבד בזה יש מחלוקת אם הותר או לאו ועיין בב"י:

אבל חרם אין נראה לומר. הרבה מהגדולים חולקין ע"ז וכתבו שהרוב יכולין ליתן חרם וחל אפי' בע"כ של המועטים אם לא שיש תקנה בעיר מזה בפירוש ועיין טור וב"י:

מודעה רבה לאורייתא משום שכפה עליהם הר כגיגית בסיני והוו כאנוסים. ובתשוב' הר"מ ובמרדכי מביא זה לעניין אם קיבל אדם עליו חרם או שבועה מחמת שיסרו אותו עד שיקבל עליו דאינו כלום ומביא ראי' מהא דמודעה רבה לאורייתא וכן כאן אפשר לפרש

כזה היכא שכפו המרובים את המועטין עד שקיבלו עליהם את החרם וע"ש ובתשובה הסמוכה להרמב"ם סוף הפלאה:
ואע"ג כו' עד ע"פ הדיבור היה. והוו כאנוסים שהיו יראים מפני הקב"ה ושלא יכניסום לארץ אם לא יקבלו ועיין בתשובה הנ"ל ובתוספ' בשבת:
ומה שכרתו ברית כו' והא דאמרינן בשבועות בפ"ג שהשביעם משה ע"ד המקום ועל דעתו התם נמי היה הכל באונס דהיו יראים שלא יכניסם לארץ ויניעם במדבר תשובת הר"מ תתקל"ח:
וממה ששתפו השבטי'. להקב"ה שלא יגלה ליעקב ממכירת יוסף כדאיתא בהגדה ובמדרש:
במעשה דעכן. שלא רצה המקום לגלות ליהושע מי הוא החוטא עד שהוכרח להפיל גורל וכדאמרינן שם שהשיבו הקב"ה ליהושע וכי דילטור אני כלומר בעל לה"ר ומגלה סוד לך הפל גורל כו'
סליק הלכות נדרים בס"ד:

סימן פב

בסייף. שנאמר נקום ינקם ודרשו רז"ל בפ' ד' מיתות שזה הוא סייף סמ"ג:
שום בר קיימא שבעולם. בנדה בפ' יוצא דופן במתניתין תינוק בן יום אחד כו' וההורגו נהרג עליו ודוק' בדקי' לן שכלו לו חדשיו דאל"כ אינו נהרג עליו עד שיהא בן ל' יום דאז יצא מתור' נפל כדאמרי' בשב' וביבמו' כל ששהא ל' יום באדם אינו נפל ועל הנפל אינו חייב מיתה כדדרשינן בהנחנקין מכה איש ולא הנפל וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"י מהלכות רוצח ומ"ש רבי' בר קיימ' נתכוין לזה לאפוקי נפל שלא כלו לו חדשיו דאינו קרוי בר קיימ'
והמעמץ עיניו כו'. לשון הסמ"ג ואפי' גוסס דאמרינן רוב גוססין למיתה ההורגו חייב כדאי' בפ' הנשרפין בגוסס בידי שמים דכ"ע לא פליגי דחייב והיינו דתנן במסכת שבת בפ' שואל המעמץ עיניו של מת עם יציאת הנפש הרי זה שופך דמים ע"כ והוא דבפ' הנשרפין איתא שם גבי פלוגתא דרבי יודא בן בתירה ורבנן הכהו עשרה בני אדם בי' מקלות ומסיק שם רבא דבגוסס בידי שמים כיון דלא אתעביד ביה מעשה דכ"ע ס"ל דחייב ולא דמי לטריפה ואע"ג דרוב גוססין למיתה לענין זה הרי הוא כחי וע"ש בתוספת:

או מזיז בו אבר. כדאיתא במסכת שמחות הגוסס כו' והנוגע בו ה"ז שופך דמים למה זה דומה לנר שמטפטף כיון שיגע בו אדם יכבה. וכל המעמץ עיניו כו' עד אלא ישהה מעט שמא נתעלף לשון הרמב"ם והסמ"ג בהלכות אבל:

הרודף אחר חבירו להרגו. כבר כתב זה רבינו לעיל מצוה ע"ח ועיין מ"ש שם ולפי שבסנהדרין בפ' בן סורר ומורה במתניתן ובברייתא מנו להך דמצילין אותם בנפשם כסדר הזה נקטינהו רבינו ג"כ בזה הסדר:

ורודף אחר נערה המאורסה. לבועלה וה"ה לכל עריות מחייבי כריתות ומיתות ב"ד כדאמרינן בפ' בן סורר ומורה גבי האי קרא דולנערה לא תעשה דמיני' ילפינן זה מדכתיב ואין מושיע לה הא יש מושיע לה בכל דבר שיכול וכתיב שם חטא מות ודרשינן מיני' חייבי כריתות ומיתת ב"ד ודוקא עריות דלא ניתן להצילו בנפשו אלא מדבר שהוא ערוה ויש בה קלון ופגם לנרדף כגון זכר ונערה המאורסה וכל עריות דחייבי כריתות ומיתת ב"ד לאפוקי שארי עבירות שיש בהן מיתה וכרת דלא ניתן להצילו בנפשו כגון אם הוא רוצה לחלל שבת או לעבוד עבודה זרה וכדממעטינן שם בפ' בן סורר מנער נערה אלא אם עשה העבירה בעדים ובהתראה ממיתין אותו בב"ד דוקא ורודף אחר חבירו להרגו דמצילין אותו בנפשו משום דילפינן שם מדאיתקש רוצח לנערה המאורסה:

אחר הזכור. לרבעו שם מרבינן לה מקרא ודוקא אחר הזכר ולא אחר הבהמה ואע"ג דדמי לעריות וכדתנן שם בפ' בן סורר דממעטינן לה מקרא וכן ממעטינן שם עריות דחייבי לאוין כגון אלמנה לכ"ג וגרוש' לכהן הדיוט ואע"ג דפגם לה שהרי היא נעשה חללה מביאתו מ"מ אין מצילין אותה בנפשו וע"ש:

והבא במחתרת. שם בפ' בן סורר במתניתן הבא במחתרת נידון על שם סופו ומפרש רבא בגמרא הטעם דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו ויודע שיעמוד בעלה ממון בפניו ועל דעת להורגו הוא הולך ואמרה תורה אם בא להרגך השכם להרגו ופי' ומות' כל אדם להרגו ולאו דוקא בעה"ב וכדתנן שם בבריתא והוכה בכל אדם ומסקינן שם דרודף הוא ועיין שם בש"ס וברמב"ם ובסמ"ג כמה חלוקי דינים מהבא במחתרת ורבינו קוצר בזה וכן הרי"ף והרא"ש משום דלא שכיחא כולי האי:

הרודף למסור ממון. בב"ק בפ' בתרא עובדא שם דרב כהנא הרג להמסור שרצה למסור ממון חבירו ביד גוי וכן בברכות בפ' הרואה דרבי שילא הרג להאי גברא שרצה למסרו למלכות על דקרי להו חמרא וכן כל הראשונים הביאו דין זה דמותר להרוג המסור אף בזמן הזה ועיין ברמב"ם בפ"ח מהלכות חובל ומזיק ובסמ"ג סימן ק' מדינים אלו וכתב הסמ"ג שהרר"א ממיץ היה מדמה ענין המסור לבא במחתרת לפי שאין אדם מעמיד עצמו

על ממונו ולפיכך מותר להרגו וכן הביא הגהות מיימוני וכתב שכן משמע בירושלמי דפ' בן סורר:

שלא כדין אם הוא מדברי רבי' נרא' שנתכוין לומר דאם הוצי' ממון חבירו ע"י גוים כדין אפי' שעש' עביר' אין עליו דין מסו' וכמו שהביאו הפוסקי' ועיין בתשובו' הר"מ ורשב"א ורא"ש ובמרדכי הרב' דינים מענין מסו' והרמב"ם ז"ל כתב שם שצריך התרא' קוד' שהורגין אותו ואע"ג דאמרי' בפ' בן סור' דרודף אחר חבירו להרגו א"צ התרא' וכן כתב הרמב"ם ז"ל בעצמו בפ"א מהלכו' רוצח וכן הבא במחתר' אמרינן שם דמחתרתו זו היא התראתו ומ"מ הבי' רמב"ם ז"ל שם אף גבי רודף דמזהירן אותו שלא לעשות אלא דא"צ לקבל עליו התראה וע"ש ברש"י בפ' בן סורר וכל הני דחשי' רבינו דמצילין אותן בנפשן אם יכול להצילו באחד מאיבריו אסור להורגו וכמו שכתב רבינו לעיל במצוה ע"ח גבי רודף אחר חבירו וה"ה אחר הערוה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות רוצח ורבינו סמך על מ"ש שם וכן גבי מסור כתב הגה"ת מימוני בתשובה הסמוכה והרמב"ם דאם יכול להצילו באחד מאבריו שאסור להרגו ובודאי ה"ה להבא במחתרת ועיין ב"י בטור חושן משפט:

אם כבר עברו כו' וכדאיתא שם בפ' בן סורר גבי רודף אחר נערה המאורסה נעבד בה עבירה אין מצילין אותה בנפשו כו' ומשום דקרא אפגימה קפיד מדגלי בהנך עבירות דוקא והא איפגמה לה וכן גבי רוצח אם כבר הרג מקרא מלא הוא ולא ימות הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט וכן כתב הרמב"ם ז"ל וכן גבי הבא במחתרת כתב ג"כ הרמב"ם ז"ל דאחר שגנב ויצא משם אין הורגין אותו וכן משמע שם בש"ס ובירושלמי וכן גבי מסור כתב הרמב"ם ז"ל סברת עצמו וז"ל אם עשה אשר זמם יראה לי שאסור להרגו אלא א"כ הוחזק למסור ה"ז יהרג שמא ימסור אחרים והביא זה הסמ"ג בעשין סימן ע' ועיין שם:

סימן פג

שלא יראה בך ערות דבר. פי' בשעת ק"ש ותפילה ועיין מ"ש בסימן נ"ז גבי צואה ומחד קרא נפקי להו מהא דכתיב גבי מלחמה כי תצא מחנה וגו' ויתד תהי' לך וגו' וכסית את צאתיך וגו' והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ועיין מ"ש שם:

היה רוחץ במים עכורי' שם בפ' מי שמתו ומיירי שלבו וערותו בתוך המים ופניו למעל' מן המים וכמ"ש לקמן

במים עכורים. שאין ריחן רע סמ"ג:

שאין ערותו נראית. פי' שאין לבו רואה את ערותו כיון שהן עכורין:
במקומו. בתוך המים:
ואם צלולין הם. דהשתא לבו רואה את הערוה והא דעיניו רואין את הערוה לא חיישינן כיון שעיניו הם למעלה מן המים והמים חוצצין בין עיניו להערוה הוי כרשות אחר (ועיין מ"ש לקמן) ומסתכל בחוץ ואינו רואה הערוה הרשב"א וכן הוא בתר"י ועיין ב"י וב"ח בסימן ע"ה:
ויכול לעכרן ברגליו וכן הוא בש"ס שם וכן כתוב שם בתר"י אבל הסמ"ג לא הביאו וכן הריף והרא"ש השמיטו ואפשר דס"ל כיון דבברייתא קתני לה בשם יש אומרים משמע דלת"ק לא מהני בעכירת הרגלים ואפשר משום דשמא לא יעכרן יפה עד שלא יהי' לבו רואה את הערוה ועיין באחרוני' וצ"ע:
כנגד לבו. כדי שלא יהיה לבו רואה את הערוה וכן הוא דעת ר"ת והראשונים דלבו רואה את הערוה אסור ודלא כמו שהביאו בשם רש"י ז"ל דלבו רואה את הערוה מותר בק"ש רק בתפילה אסור וכן כתבו בשם ר"ת כשהי' רוחץ במים צלולין והיה רוצה לשתות היה מתכסה בבגד כנגד לבו כדי שיוכל לברך על מה ששתה וכמו שכתב רבינו דאסור בכל דבר שבקדושה בלבו רואה את הערוה ודוקא אם לבו בתוך המים דהשתא רואה לבו את הערוה אבל אם לבו חוץ למים מותר וכמו שכתבתי למעלה בשם הרשב"א ז"ל וכן דוקא לבו הוא דאסור אבל שאר אבריו רואין את הערוה מותר כן הוא בש"ס שם:
לענין ברכת המזון. כמו שכתבתי דלכל דבר שבקדושה אסור וכמו שהביאו ממנהג ר"ת ז"ל:
דוקא במקום צנוע שבה פי' במקום שדרכה שיהי' מכוסה ומשמע מדברי הראשוני' ז"ל דבכל מקום ומקום לפי מנהג המדינה ועיירות ומה שדרך הנשים שיהיו מגולות לפי מנהג המדינה מותר לקרות ק"ש כנגדה ומה שדרך להתכסות אסור וכן כתב הב"ח ומעדני יו"ט ולכך לא הביא רבינו והג"ה הא דאמרינן בתלמוד שוק באשה ערוה ופי' רש"י שם דכן באשתו ולק"ש וכן הרמב"ם והסמ"ג לא הביאו לזה משום שהמה מפרשים כמו שכתב הרשב"א ז"ל בשם הראב"ד דהא דנקט שוק דאפי' הוא אינו מקום צנוע לאיש אפ"ה אסור וא"כ אינו אסור אלא אם השוק מגולה טפח כמו בשאר הגוף שבאשה ולכך כתבו בסתם דבכל מקום שמגולה טפח אסור ואף שהרמב"ם והסמ"ג ורבינו לא כתבו להא דהג"ה דדוקא במקום צנוע שבה מ"מ בודאי מודו לזה וכן כתב הרא"ש ז"ל בפשיטות דמלתא דמסתבר הוא דבמקום שדרכן תמיד לגלות ליכא הרהור ומותר לקרות ק"ש כנגדן ואף דהרא"ש והטור הביאו להא דשוק באש' ערוה אפשר

שהמה אינם מפרשין כפי' הראב"ד ז"ל וסוברים דבשוק אסור אפי' פחות מטפח וכמו שכתב הב"ח וט"ז ולכך הביאו לזה אבל הרמב"ם והסמ"ג ורבינו נראה דמפרשים כפי' הראב"ד והרשב"א ז"ל דבימי חכמי התלמוד היה המנהג שהאנשים היו הולכים בגילוי השוק וכמו שיש מדינות עכשיו שהולכים ברגלים יחיפים ולזה קאמר התלמוד דבאשה אסורה משום דהכתוב קוראה ערוה וכדמייתי שם קרא גלי שוק וגו' דישעי' אמר ג"כ בזה שתלכנה הנשים בגילוי השוק שלהן וכמו שאמרו בכתובות בפ' המדיר שאסור לנשים שתלכנה בפרועי ראש מדאורייתא וכן כתבו שם כל הפוסקים ומשום דזה הדין נוגע ביותר לגבי הסתכלות בנשים ומש"ה לא כתבו לזה לגבי ק"ש ובאשתו משום דאחר ימי התלמוד לא שכיח כלל שילכו בגילוי שוק ולולי דברי רבינו ז"ל הייתי אומר לדעת הרמב"ם והסמ"ג שהמה מפרשים דלא כמו שפי' רש"י ז"ל אלא דהא דאומר שם בתלמוד קול ושוק ושער באשה ערוה דלא מיירי כלל לק"ש אלא להסתכל וכן כתב רבינו ירוחם דשוק ואינך לא מיירי לק"ש ושם כתבו לזה הרמב"ם בהלכות אסורי ביאה דקול באשה ערוה וכן כתב בשער וכן הסמ"ג בלאוין קכ"ו כתב שם ג"כ ולא להסתכל בהן ואפי' לשמוע קולה ולהרהר בהן ולראו' שערן אסור אבל מדהביא רבינו ז"ל כאן גבי ק"ש הא דשער באשה א"כ משמע מדבריו ז"ל שמפרש כמו הרא"ש ז"ל דמיירי אף לק"ש ולא הביא הא דשוק אלא ע"כ דס"ל כמו שכתבתי שסמך רבינו על הא דכתב טפח באשה כו' ואפי' היא אשתו וכולל כל מקום שדרכן להתכסות היוצא מזה דלהרמב"ם והסמ"ג ורבינו עכ"פ אינו אסור בשוק יותר ממקום אחר שבגוף וכן מדברי הרשב"א שהבי' דברי הראב"ד ז"ל נמי משמ' הכי וגם דברי הרא"ש והטו' אינם מוכרחין לפרש דכונתם ז"ל לומר מהא דהביאו להא דשוק באשה ערוה דהיינו אפי' בפחות מטפח דשפיר אפשר לפרש דעתם ז"ל כפירוש הרשב"א בשם הראב"ד שכתבתי למעלה והביאו זה לאשמעינן דאף במקום שהולכים האנשים בשוק מגולה אסור באשה ולעולם דלא חמיר יותר משאר הגוף וכן משמע מדברי הב"י והמעדני יו"ט שפירשו כן דברי הרא"ש הלכך אין להחמיר בזה ודלא כהט"ז שכתב בפשיטות להחמיר בשם הטור ולא הרגיש בזה שרוב הפוסקים חולקים ע"ז ובודאי אף אם היו הרא"ש והטור סוברים כפירושו יש לסמוך יותר אהנך פוסקים הלא המה הרמב"ם והסמ"ג ורבינו וגם מדברי' רבינו ירוחם משמע נמי כן והרשב"א והראב"ד דהוו רבים לגבי הרא"ש והתו':

ודוקא לאחרים משום הרהור. וכתב הרמ"א והמעדני יו"ט דמדברי הרא"ש משמע דאפי' לאשה אמרת דליכ' הרהור אסור טפח מגולה באשה ודוקא לעצמה מותר ועיין ב"ח. וב"י:

אבל לעצמה לא כו'. פי' ואפי' שאינה מתכסה כנגד לבה. דערותן שלהן למטה ואין לבן רואה ערותן ועיין רא"ש וטור בסימן ע"ד ומה שכתב שם הב"ח וביו"ד סימן ר' ועיין אחרוני':

וקוצה לה חלתה ערומה ומברכת מתניתן היא פ"ב דחלה וכמו שפירשתי דאין לבן רואה ערותן ומיירי דוקא שפניה של מטה טוחות בקרקע וכמו דמוקי לה בש"ס בפ' מי שמתו ופי' שערותה מכוסה ודבוקה בקרקע עד שאין נראה כלל אבל אם היא יושבת גרידא על הקרקע אסורה לברך דאף שאין ערותה נראית כיון שהיא יושבת מ"מ עגבות שלה נראות ובעגבות נמי יש בהם משום ערוה וכן משמע נמי מדברי הרמב"ם בפ"א מהלכו' ברכות ומהסמ"ג עשין כ"ז שכתבו כשינויא דמשני הש"ס שם בפ' מי שמתו דדוקא אם פניה של מטה טוחות בקרקע וטעמם נראה משום דשם תרגמא לשינויא רב נחמן בר יצחק ומשמע דלא ס"ל כרב הונא דאמר עגבות אין בהן משום ערוה והוא בתרא ולכך פסקו כותיה ודלא כהרשב"א ז"ל שפסק כרב הונא ועיין בב"י סימן ר"ו ובמ"א שם ואשתמיטתי' להמ"א דברי הרמב"ם בפ"א מהלכות ברכות ודברי הסמ"ג ובודאי יש להחמיר בזה כדברי הרמב"ם והסמ"ג דהוי מילי דאורייתא ועיין מה שאכתוב לקמן ובמתניתן דהאשה יושבת וקוצה קתני שם אבל לא האיש ופי' אפי' ערותו טוחה בקרקע מפני שהבצים והגיד בולטין ונראין וכן כתב הרמב"ם והסמ"ג:

עד שיחזיר פניו ממנה ואינו רואה. ואפי' הוא עומד סמוך לה כיון שמחזיר פניו ואינו רואה הערוה שפיר קרינן ביה והי' מחניך קדוש דבערוה קפיד רחמנא אראי' שלא יראנה והמרדכי בפ' מי שמתו הביא בשם הירושלמי דבלילה אסור לקרות כנגד הערוה ואף שאינו רואה וא"כ ה"ה אם עוצם עיניו שלא יראה את הערוה אסור וכן כתב הרוקח ואפשר דהחזרת פניו שאני כיון שהחזיר פניו וגופו ממנה הוי כעומד ברשו' אחר וכן הסמ"ג והרמב"ם כתבו דסגי בהחזרת פניו ועיין ב"י וב"ח ואחרוני' בא"ח סימן ע"ה:

ואפי' היא אשתו. מלשון רבינו נראה דאף באשה אחרת אינו אסור לק"ש רק טפח ודלא כמו שכתב בהגהת מימוני בשם בה"ג דבאשה אחרת אסור אפי' פחות מטפח וכן משמע מלשון הסמ"ג והרמב"ם והרא"ש דאין חילוק וכן פסק הב"י בש"ע ואף דאסור להסתכל אפי' באצבע קטנה של אשה ההוא שמסתכל ונהנה בה וכמו שכתב רבינו סימן למ"ד אבל בק"ש אסור בטפח מגולה אפי' רואה לפי תומו משום והיה מחניך קדוש ועיין ב"ח:

אשתו כגופו כן פסק שם הריף והרמב"ם והרא"ש כרב יוסף וכן כתב הסמ"ג ואע"פ שנוגעין בקירו' בשר ממתניו ולמטה כיון דאשתו כגופו אינו מרגיש וליכ' הרהו' ודוקא הופך פניו דאילו פנים כנגד פנים איכא הרהור נגיע' ערוה ע"י אברי תשמיש אבל כשזה

מחזיר פניו וכו' אע"פ שנוגעין באחורים זה בזה כיון שהיא כגופו אינו מרגיש וליכ' הרהור ובגמרא פריך על זה והא איכא עגבות שנוגעין זה בזה בעגבות שבאחורים ומסיים מזה הברייתא לרב הונא דעגבות אין בהן משום ערוה ומהתימא על הרמב"ם והסמ"ג שכיון שפסקו דלא כרב הונא וכמו שכתבתי לעיל איך הביאו לזה הברייתא ואפשר שהי' להם גירסא אחרת בגמרא ולא ראיתי לשום אחד מהמחברים שנתעורר בזה וחוצץ בטליתו כנגד לבו. בכדי שלא יהא לבו רואה את הערוה וכן כתב הרמב"ם והסמ"ג ועיין בתוספ' שם:

וקורא כך בהחזרת פנים ועיין תר"י:

וכן בניו ובנותיו הקטנים נמי הוי כאשתו ומשמע מדברי רבינו דגם בהו צריך החזרת פנים וכמו באשתו וכן הוא בסמ"ג וברמב"ם משמע להדיא כן ועיין מ"א סימן ע"ד ובב"י ובד"מ וצ"ע שם:

הקטנים. מפורש בש"ס דעד י"ב שנים ויום אחד לתינוק וי"א שנה ויום אחד לתינוקת אפי' היכא דאיכא שדים נכונו ושעריך צמח דהיינו סימנים שהמה כתבנית גדולים אפ"ה מותר ומבן י"ג שנה ויום אחד לתינוק ובת י"ב שנה ויום אחד לתינוקות אפי' לא הביאו סימנים אסור ומבן י"ב שנה ויום אחד ובת י"א ויום אחד היכא דהביאו סימנין הללו שהמה כתבנית גדולים אסור ואם לא הביאו הסימנין מותר כן הוא הגירסא הנכונה וכזה פירשו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וכן משמע מדברי הסמ"ג:

עד שיפסיק כל הטלית ביניהם. ולא מהני החזרת פנים זה מזה כיון דנוגעין בקירוב בשר זה בזה ממתנים ולמטה אבל כשמפסיק הטלית ממתנים ולמטה שרי אפי' פנים כנגד פנים:

וערוה בעששית. כגון מחיצת זכוכית או קלף דקמפסיק ביניהם והיא נראית:

נראית היא. וארא' קפיד רחמנא דכתיב ולא יראה בך ערות דבר:

וכן שער באשה ערוה. כבר כתבתי למעלה שרבינו שהביא זאת בסימן זה דעתו ודאי דלק"ש איתמר בגמרא וכמו שכתב המרדכי בשם רבינו האי גאון ומה שלא הביא נמי להא דקול באשה ערוה אפשר דבהא ס"ל כמו הרא"ש ז"ל שזה נאמר לענין איסור לשמוע ולא לק"ש ושיהא אסור קול אף באשתו או שרבינו לא הביא זה משום שכתב שם המרדכי בשם הרר"א ממיץ דאנו עכשיו שבעוה"ר אנו דרין בין הגוים ועת לעשות לה' כו' הילכך אין אנו נזהרים מללמוד בשמיעת קול שיר נשים ארמאות וסובר רבינו דכן לק"ש אע"פ שיש לחלק בין ד"ת לק"ש וכן מסתבר שעל הרוב דעת רבינו הולכת כפי דעת הרר"א ממיץ וכדעת המרדכי:

יש בספר המצות כו'. בסה"מ שלפנינו אין זה כלל ואפשר שכונת הג"ה הוא מדלא הביא הסמ"ג להא דקול באשה ערוה ש"מ דס"ל דזה לא מיירי לענין ק"ש וכמו שכתבתי בשם הרא"ש ז"ל והלשון דחוק
אבל לקרות כנגדן לא. נראה דה"ק אבל לקרות כנגדן פי' שיהא אסור לקרות כנגד שער אשתו וכמו בטפח מגולה דאסור אף באשתו לא דאילו כנגד שער אשת איש ודאי אסור אפי' להג"ה לקרות מק"ו דלהסתכל בה דלכאורה ודאי לקרות חמור טפי דאסור אפי' באשתו ומה שכתב המעדני יו"ט בפי' דברי הרא"ש ז"ל דק"ש קיל טפי ע"ש שכל דבריו דחוקים וכן תמה עליו המ"א בסימן ע"ה וע"ש:
שאין אנו נזהרין. כן כתב הרא"ש וכן כתב המרדכי והטור דבתולות שאין דרכן לכסות ראשן מותר לקרות ק"ש כנגד שערן:

סימן פד

שלא להכות חבירו כו' כן אמרינן באלו נערות בכתובות ובסנהדרין בפ' ד' מיתות דהמכה חבירו עובר בל"ת דלא יוסיף וכן כתב הרמב"ם בסה"מ שלו מצוה ש' ובחיבורו והסמ"ג בלאוון ועשין:
ובכלל זה מכה אביו ואמו. פי' דעונש כתיב בהו ומכה אביו ואמו מות יומת ואזהרה מיוחדת לא כתיב בהו וזה הוא כלל בתורה דלכל עונש צריך אזהרה ולמדו במכילתא אזהרה מהלאו דלא יוסיף ואביו בכלל. וכמו שאמרו שם והרי דברי' ק"ו מה אם מי שמצוה להכותו הרי הוא מוזהר שלא להכותו אביו ואמו שאינו מצוה להכותם אינו דין שיהא מוזה' שלא להכותם וכן מביא זה בש"ס בפ' הנחנקין (סנהדרין ד' פ"ה) וע"ש והביאו זה הרמב"ם בסה"מ ובחיבורו והסמ"ג בלאוין רי"ט ומיהו מיתה אין חייב במכה אביו ואמו עד שיעשה בהן חבורה וכמו ששנינו בפ' הנחנקין אבל מלקות חייב אם לא עשה חבורה כמו בשאר כל אדם וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות ממרים ומהסמ"ג לאוין רי"ט וע"ש:
שלוקה. משום הלאו דלא יוסיף ועיין בתוספ' פ' הנחנקין (סנהדרין דף פ"ה:)
משלם ואינו לוקה. כן מסקינן באלו נערות דבפירוש רבתה תורה חובל בחבירו לתשלומין מכן ינתן בו דהוי דבר הניתן מיד ליד והיינו ממון וכיון שרבתה תורה לתשלומין שוב אין בו מלקות דכדי רשעתו כתיב משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום ב' רשעות כלומר היכא דאיכא מלקות וממון כגון המכה אביו ואמו ולא עשה בהן חבורה ויש בה שוה פרוטה משלם ואינו לוקה אבל אם עשה בהן

חבורה פטור מלשלם משום דק"ל בדרבה מיני' ופטור שהרי חייב מיתה וחייבי מיתה וממון לעולם פטורין מממון מולא יהי אסון ועיין רמב"ם ותוספו' וכן תנן במתניתן בפר' החובל בפ"ק וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות חובל ומזיק אלא דהביא שם המקרא דמשלם ואינו לוקה מהא דרק שבתו יתן ולא מכן ינתן בו דמייתי הש"ס בפ' אלו נערות משום דשם באלו נערות מסיק רבא מהאי קרא וע"ש ובהחובל בתוספ' ואין להאריך בזה החיבור:

ואם מלקהו לשם מוסר כו'. שם במכות בפ' אלו הן הגולין יצא אב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח ב"ד דאינו גולין וה"ה לענין מכה דאינו לוקה וגם אינו משלם כיון דברשות קעביד וכן משמע בהמניח גבי נרצע שכלו ימיו ובהנחנקין דף פ"ה גבי ואמר רב חסדא במסרבין בו לצאת וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות עבדים והסמ"ג כתב בלאוין סימן קצ"ט לענין מלקות דאינו לוקה כרבינו:

לשם מוסר. וכמו דתני במתניתן שהבאתי ושם בפ' אלו הן הגולין מפרש בש"ס גבי אב היכי דמי מיסרו דאף במלמדו אומנות הצריכה לו לפרנסת ביתו דגם היא מצוה ללמד את בנו וכדאמרנן בפ"ק דקדושין דפטור ולאפוקי אם מלמדו אומנות אחרת שא"צ לה וכן כתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות רוצח ועיין שם:

וכן אם הרגו. פי' בשוגג וכמו שכתב רבינו ולא נתכוין להרגו דבמתכוין להרגו ודאי דנהרג עליו ואפי' רשע בעל עבירות שחייב מיתה בב"ד ההורגו קודם שנגמר דינו נהרג עליו וכמו שמשמע בש"ס בכמה מקומות בסנהדרין ובמכות והלשון שכתב רבינו אינו נהרג עליו הוא אינו מדוקדק דהוי ליה למינקט אינו גולה וכן כתב הרמב"ם להדיא בפי' דמתניתין דיצא האב כו' שנוי' לענין גלות וכן כתבה בחיבורו בפ"ה מהלכות רוצח לענין גלות וכן גבי שליח ב"ד קתני לה. במכות בפ' אלו הן הלוקין הוסיף לו רצועה אחת ה"ז גולה על ידו מכלל דרישא דמתניתן דקתני ומת תח"י פטור הוא מגלות משום דברשות קעביד וילפינן מיער דכתיב גבי גלות וכי יבוא את רעהו ביע' ודרשינן מה יער רשות דסמיך לי' לחטוב עצים אף כל רשות יצא דבר מצוה כגון האב את בנו והרב את תלמידו והשליח ב"ד אבל לגבי מזיד לא משכחת לה לעולם ובודאי אם הכה האב או הרב בדב' שיכול להמית בו ע"פ אומד בית דין כמו ברוצח נהרג עליו והשוגג הוא היכא שלא הי' בהכאה כדי להמית ואע"פ כן מת דומיא דהוסיף לו רצועה אחת דשליח ב"ד דקתני ה"ז גולה ומשו' דהוי שוגג דלא אסיק אדעתי' דשליח ב"ד שימות ברצועה אחת אבל אם מת תחת ידו במלקות שהכהו כפי האומד ב"ד פטור מגלות משום דמצוה קעביד והאומד ב"ד הוא לעול' עד שימות וכמו דתנן שם במכות ובדוכתי טובא ועיין בפ"ק בפ' המניח

(בבא קמא דף ל"ב ע"ב) וברמב"ם בפ' י"ו מהלכות סנהדרין שכתב המשנה כצורתה והיכא שאין בהכאה כדי להמית ולא נתכוון להרגו ואעפ"כ מת אפי' באחר שהכה שלא ברשות אינו נהרג אלא גולה דהוי שוגג ולא נתכוין להרגו דומיא דאב ורב ושליח ב"ד שפטורין מהגלות ואפשר שכונת רבינו במה שכתב אינו נהרג הוא שאין גואל הדם יכול להרגו כמו בשאר ההורג בין בזדון ובין בשוגג היכא שלא ברח הרוצח לעיר מקל' ומשו"ה כתב רבינו דאינו נהרג ולא כתב אינו גולה כמו לשון הש"ס והרמב"ם דרבינו רוצה לכתוב מה שנוהג בזמן הזה ודין זה דגואל הדם יכול להרוג הרוצח נראה דנוהג בזמן הזה וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ' ו' מהלכות רוצח ולזה כתב רבינו דבמלקיהו לשם מוסר אינו נהרג מגואל הדם כיון שהוא פטור מגלות ע"ש דין התלמוד ועיין מכל זה בסנהדרין ובמכות ובב"ק בהחובל ובהמניח ועוד בכמה מקומות מפוזרין מהש"ס ובהרמב"ם הלכות רוצח והל' חובל ומזיק הל' סנהדרין והל' ממרים ושארי הראשוני' קצרו בזה כיון שבעונותינו בטלו הסנהדרין ואין נוהג דין ד' מיתות רק הגאונים כתבו בקיצור מה לעשות בחייבי מיתות בזמן הזה לענש' עונש חמור ולקונסם כפי ראות עיני הב"ד אבל לא מיתה ומלקות ממש שאין לנו סמוכים ועיין הרמב"ם ז"ל הלכות סנהדרין ובתשובת הר"ל בן חביב:

שעושה לשם מצוה. כדפרישית גבי אב לבנו וכן הרב לתלמידו וכן שליח ב"ד המכה ברשות ב"ד או המסרב לבא לב"ד ומכהו כן כתב הרמב"ם ז"ל שם ועיין השגות וכן אפי' בן המכה את אביו אם האב הוא מחויב מלקות אינו חייב מיתה ולא מלקות ואפי' מכהו שלא ברשות ב"ד כיון שעבר עבירה של תורה ועומד ברשעו בלא תשובה הרי הוא פטור על הכאתו ועל קללתו כדאמרינן בהנחנקין משום וכתיב ונשיא בעמך לא תאו' בעוש' מעש' עמך דוקא לאפוקי אם הוא רשע וכן איתא ביבמות בפ' כיצד אשת אחיו גבי מתניתין דקתני מי שיש לו בן אפי' ממזר כו' וחייב על הכאתו ועל קללתו ומקשה שם הש"ס איקרי כאן ונשיא בעמך כו' ומשום דמקשינן הכאה לקלל' כדמסקינן בפ' הנחנקין דהכי סבירא לי' לתנא דמתניתין דמקשינן הכאה לקללה וכן פסקו הרמב"ם והסמ"ג ומ"מ לכתחילה אסור לבן להכות אביו ולקללו אע"פ שהו' רשע גמו' וכדמסקינן שם בהנחנקין לכל אין הבן נעשה שליח להכות ולקלל אביו פי' ואפילו ברשות ב"ד ואפי' לא עשה תשובה כן פי' הרי"ף והרמב"ם והרא"ש דאינו עשה תשובה חייב אפילו מיתה על הכאתו וקללתו וכדאמרינן בהנחנקין וביבמות ועיין בטוי"ד סימן רמ"א ורמ"ב ובב"י שם ובב"ח ולהכות אדם אחר נראה דאם הוא רשע גמור פטור מן המלקות וכדאמרינן בהנחנקין בסוגיא דאין הבן נעשה שליח כו' גבי היוצא ליהרג ובא אחר והכהו וקיללו

פטו' דהוי בעי הש"ס לתרץ הברייתא אליבי' דרב ששת דפטור משום ונשיא בעמך וזה כיון שעשה עבירה שחייב עליה מיתה ולא עשה תשובם עדיין הוי אינו עושה מעשה עמך ופטור כל מי שהכהו ואע"ג דבמסקנא לא קאי האי טעמא אלא דפטו' משום מקויים שבעמך מ"מ לא משום האי טעמא הדר ביה הש"ס וכן אמרינן שם דמקשינן הכאה לקללה אפי' לגבי אחר לענין חיוב מלקו' וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכו' חובל ומזיק כל המכה אדם כשר מישראל כו' ה"ז עובר בלא תעשה ובודאי דנתכוין לזה ומהסוגיא דהנחקין שהבאתי וכן מסתבר דהא עיקר קרא דדרשינן מיני' לגבי אביו ואמו שפטור ממיתה באינו עושה מעשה עמך הוא מונשיא בעמך לא תאור וזהו לגבי מלקות אף שבפרק אחרון מהלכות סנהדרין לא הזכיר שם הרמב"ם גבי קללה אדם כשר י"ל שסמך על מה שכתב גבי הכאה וכן הסמ"ג כתב בלאוין ר"ט גבי קללת אחר דבעינן עושה מעשה עמך אבל בהכאה שיש בה שוה פרוטה נרא' מדברי הפוסקי' דחייב אפי' באינו עושה מעשה עמך אם לא היכא שמכהו לאפרושי מאיסורא וכמו שמביא הש"ס בפ' המניח גבי עבד נרצע דפטור הרב אם חבל בו ומוקי שם שמסר לו שפחה כנעני' וכן הביא דין זה הרמב"ם בפ"ג מהלכ' עבדים ומשמע שם דלענין שטור מד' דברי מתנייא הברייתא וכדמייתי שם קרא דלא תקחו כופר אבל המכה לרשע שלא להפרישו מהאיסור וחבל בו אם יש בהכאה ש"פ חייב דאע"פ שהוא רשע מה לו לזה לממונו כיון שהתורה זכתה לו הממון ולא שייך כאן לא והי' ממונו חביב יותר מגופו מכמה טעמים וכן משמע בההיא דיבמות שהבאתי דמקשה שם איקרי כאן ונשיא בעמך כו' דמשמע לי' להש"ס דפטור אף ממלקות היכא דלא עשה האב תשובה דאל"כ לוקי מתניתין במלקות ואפשר לדחות דמשום דקתני שם ובנו הוא לכל דבר משמע דחייב עליו כמו בשאר כל אדם ויש עוד ראיות ואין להאריך כאן יותר ועיין בתשובת הרמב"ם ובב"י ובב"ח ועיין במרדכי מיבמות פ' כיצד:

סימן פה

שלא לחלל שם הקב"ה כו' רבינו כתבו כמו הסמ"ג בלאוין. וכן בעשין גבי מצות עשה דונקדשתי לא הזכירו שם הלאו דלא תחללו אבל הרמב"ם ז"ל בסה"מ לאוין ס"ג וכן בחיבורו בפ"ה מהלכות יסודי התורה כתב דהלאו דולא תחללו הוא שייך להעשה דונקדשתי בתוך בני ישראל ונאמ' על העבירו' שדינ' שיהרג ואל יעבו' ואם עבר ולא נהרג ה"ז עוב' על הלאו דולא תחללו וכן אם היה הדב' ברבי' וכמ"ש רבי' לעיל בפני עשרה מישראל ה"ז עבר על העשה דונקדשת' ועל הלאו דלא תחללו וכן משמ' מדבריו ז"ל

בחיבורו דהעש' דונקדשתי לא הוי אלא ברבי' דוק' ולא על העבירו' שדינן דאף בצנעה יהרג ואל יעבור וכן כתב הלחם משנה שם מהא דמשמע שם בש"ס דונקדשתי לא הוי אלא בעשר' וכמו שמשמע מדברי הסמ"ג ורבינו לעיל סימן מ"ד אבל רבינו והסמ"ג לא הזכירו הלאו דולא תחללו אלא לגבי הא דת"ח שאינו נזהר במעשיו ומלשון הת"כ שבפרשת אמור משמע כדברי הרמב"ם וכן הביא הסמ"ג הת"כ דקתני שם ממשמע שנאמר ולא תחללו שומע אני אבל קדש ומה ת"ל ונקדשתי מסור עצמך על קדוש שמי משמע דהעשה והלאו מישך שייכי בהדדי כדעת הרמב"ם ז"ל וכן משמע מדברי רש"י בפי' החומש ומדברי הרמב"ן בפירוש התור' משמע שאינו מפרש הלאו דולא תחללו כמו דעת הרמב"ם ז"ל אבל בספר המצות לא השיג עליו בזה:

וה"ד חילול השם. בפ' בתרא דיומא ה"ד חילול השם אמר רב נחמן בר יצחק שרי לי' מארי' לפלניא ואע"ג דאמוראי אחרינא אמרי שם נמי גוונא אחריני מ"מ הכל עולה לסגנון אחד כמו שמפרש הסמ"ג ורבינו וזהו ת"ח כו' ובזה דשרי לי' מארי' נכלל זה הענין ביותר לכך הביאו רבינו לזה וממילא אחרינא בכלל:

גם אומר שם. סמ"ג. וזהו מימרא דרבא שם ביומא:

מי שהיו עונותיו כו' כן כתב הסמ"ג מפ"ק דקדושין וע"ש:

סימן פו

שלא לענות אלמנה. הרמב"ם בסה"מ לאוין רנ"ו לא מנה להא דאלמנה ויתום אלא ללאו אחד כדעתו ז"ל בלאו שבכללות וכן הסמ"ג לאוין ח' מנה זה לאחת אבל הרמב"ן השיג שם עליו ורוצה למנות זה בשני לאוין וכן משמע מדברי רבינו שחילקם לב' סימנים אע"פ שהוא ז"ל אינו מקפיד למנין המצות ממש ועיין בספר החינוך בפרשה משפטים:

סימן פז

ואחד יתום מאביו כו' עד סוף הסימן המה דברי הרמב"ם בפ"ו מהלכות דעות וכן כתב הסמ"ג:

סימן פח

לפנים משורת הדין. כן כתב הסמ"ג בלאוין קע"ב וז"ל וילך עם הגר לפנים משורת הדין ולא יעמיד עצמו על דין תורה ולמדו זה מפי' של רש"י ז"ל שמפרש בב"מ בפ' הזהב לחץ הוא שדוחקו לתבוע חובו וכן מייתי שם הש"ס על זה דולא תהי' לו כנושה ונראה שלזה שדוחקו לתבוע חובו קראו הסמ"ג ורבינו שאינו עושה לפנים משה"ד וכמו שדרשו רז"ל

מקרא דאשר יעשון זה לפנים משה"ד בב"ק ובב"מ ומייתי שם שיש לאד' להתחייב א"ע ליתן לחבירו אף שהוא פטור מן הדין בדבר שנראה קצת שהוא חייב או שחבירו טרח עבורו ואף דשם משמע דאינו אלא זהירות לת"ח וצדיק שיתנהג בזה מ"מ בענין זה הוא לאו גמור דהא בסוף פ' איזהו נשך דרשינן מיני' אף לישראל מהא דולא תהי' לו כנושה שיודע בחבירו שאין לו והוא חייב לו שאסור לעבור לפניו ובגמרא משמע שזהו הכל אחד וכדאמרינן לוחצו נמי שלשה כתיבי לא תלחצנו ולא תלחץ ולא תהי' לו כנושה. ויותר נראה לפרש שהסמ"ג ורבינו מפרשים להלוחצו שדוחקו החוב שיש לו עליו והיינו אף שיש לו לשלם אם היה טורח א"ע יותר מדאי או היה מוכר ביתו וכלי תשמישו הצריכים לו ביותר ומן הדין ודאי דמחויב לעשות כן כדי לפרוע חובו מ"מ אסרה התורה לדחוק אותו בזה וכן יש לפרש לשון רש"י ז"ל שם ואינו ענין להא דלפנים משוה"ד דהתם אינה רק זהירות וכדכתיבנא אבל בענין זה המה שוים שיש לו לוותר ממה שמגיע לו ע"פ הדין והתם מיירי בענין שאין דוחק אותן ועיין בהרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות מכירה כי הוא מפרש בענין אחר ועיין שם במ"מ ובלחם משנה:

סימן פט

שלא יטמא כהן כו' ומיירי בכה"ג. פי' הלאו דלא יבא נאמר בכ"ג וכדמפרש: ר"ל טומאת מגע. או משא וכן כתב הרמב"ם בפ"ב ובפ"ג מהלכות אבל: טומאה וביאה כאחד. דאילו נכנס באהל שהמת שם לא מחייב תרתי משום לא יטמא ומשום לא יבא דכיון שהתחיל ליכנס ועייל מקצת ידיו או אצבעותיו של רגליו הרי הוא מחייב משום נוגע דהבית שהמת שם הוא כמאן דמליא טומאה דמי ומיד שמושיט מקצת מידיו או מרגליו הויא נגיעה וכדעייל גופיה אז באה לו טומאת אהל ואינו חייב משום לא יבא דהא אין מוסיף טומאה על טומאתו ותנן באבל רבתי ומייתי לה הש"ס בנזיר בפ' ג' מינין כהן שהיה לו מת מונח על כתיפיו והושיטו לו מת אחר ונגע בו יכול יהא חייב ת"ל להחלו פרט לזה שהוא מחולל ועומד וכן מסיק שם בנזי' דאף בטומאה וביאה אינו חייב אלא א"כ מוסיף טומא' על טומאתו אבל אם הטומאת מגע וטומאת ביאה באין כאחד חייב תרתי משום לא יטמא ולא יבא ומיירי שהתרו בו אתרוויהו דאז לוקה שנים וכן מפורש שם הכל בהסוגיא דפ' ג' מינין וכן מביא הרמב"ם זה בפ"ה מנזיר ובפ"ג מאבל ועיין שם בתוספת ז"ל והרמב"ם ז"ל כתב בפרק א' מהלכות טומאת מת אחד הבא כולו לאוהל המת או הבא מקצתו הרי זה נטמא באהל אפילו הכניס ידו או אצבעותיו או חוטמו לאהל המת ה"ז נטמא כולו ומשמע בהדיא דטמא משום אהל וכן

כתב רבי' לקמן בזה הסימן ולא יכנס תחת דבר הטמא המאהיל על המת או על אחד מאיבריו ואיני יודע האיך יפר' הרמב"ם ז"ל ורבי' הסוגיא ההיא דפ' ג' מינין שהבאתי והכסף משנה שם הראה מקום על זה מהסוגי' הנזכר ונהפוך הוא דאדרבא משם משמע דאינו מטמא משום אהל עד שיכנס לכולו אלא דמטמא משו' נוגע דהוי כמאן דמלי טומאה וכן כתב הסמ"ג וכן משמע לכאורה מהרמב"ם ז"ל שכתבה בעצמו מדברי הש"ס והתו' בפ"ה מהלכו' נזיר דדוק' שנכנס בשידה דאל"כ כיון שהכניס מקצת גופו וכו' אבל באמת משמע כן באהלות בכמה מקומות ובסוטה דף מ"ד גבי חצר הקבר דאפילו הכניס מקצת בגופו לאהל שהמת בו דטמא ודוקא גבי בית מנוגע הוא דבעי' שיכניס ראשו ורובו וכדתנן בפ' י"ג מנגעי' דבביאה תליא רחמנא דכתיב והבא אל הבית דבעינן דרך ביאה וכדאמרינן בפ' שני משבועות דאם נכנס לבית המנוגע דרך אחוריו ואפילו נכנס כולו חוץ מחוטמו טהור דדרך ביאה אסרה תורה וכן גבי ביאת מקדש אמרינן בזבחים בפ' כל הפסולין (זבחים ד' ל"ב) דביאה במקצת לא שמה ביאה מדאורייתא וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות ביאת מקדש משום דכתיב גבי יולדת ואל המקדש לא תבא דמשמע נמי דרך ביאה וכמו דתנן שם בשבועות דפטו' אם נכנס טמא להיכל דרך גגין מטעם זה וע"ש וכן בספרי פוטר אם נגעו בכותל העזרה מאחוריו מטעם זה דדרך ביאה אסרה תורה וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל שם וכן נראה בעיני לפרש הסוגיא דפ' ג' מינין בנזיר דדוקא משום לא יבא הוא דאמר שם בש"ס דאינו חייב עד שיכנס גופו מטעם זה דלא יבא משמע דרך ביאה והילכך א"א לחייבו מלקות מלאו זה עד שיכנ' גופו אבל ודאי אפילו הכניס ידיו או אצבעותיו להבית טמא משום טומאת אהל דאף דכתיב והבא אל האהל הא כתי' שם ג"כ וכל אשר באהל יטמא ומשום זה לא בעינן דרך ביאה גבי טומאת אהל וגם אפשר דמקשינן טומאת אהל לטומאת מגע לענין זה וכן משמע בפ' כל הפסולים דאף לביאת מקדש מקשינן אי לאו דמפקינן שם לדרשא אחריתא אלא דהלאו זה שיחדה התורה ועל כל נפשות מת לא יבא בכהן גדול ובנזיר דמטע' זה לוקין עליו בפ"ע לבד הלאו דלא יטמא שזה כולל כל הטומאות המפורשות גבי מת בפ' חוקת בין מגע ובין אהל וע"ז דוקא אמר שם בפ' ג' מינין דבעינן דרך ביאה וכן משמע שם לשון הש"ס דקאמר משום טומאה איכא ומשום ביאה ליכא והיינו הלאו דלא יבא ולא תאמר משום טומאת לא יבא ליכא דודאי טמא משום טומאת אהל אלא משום מלקות דלא יבא ליכא כדפרישית ועיין משנה למלך סוף הלכות טומאת צרעת שנתעורר קצת בזה אבל לא ביאר כל הצורך וגם לא דק שם:

בשידה תיבה ומגדל. להבית שהמת בו והפסיקו בינו ובין האהל וכדתנן בפ' ח' דאהלות דחוצצין בפני הטומאה אם הם באים במדה דלא מקבלי טומאה והיינו שהם מחזיקים ארבעים סאה בלח וכמו שכתב רבי לקמן ומיירי שהמה עומדים בבית ובולטים הרבה חוץ מן הבית ושם הוא פתחים ונכנס דרך הפתח מחוץ אבל אם נכנס להבית בשידה תיבה ומגדל המהלכת ונכנס בה להבית הוי אהל זרוק ומייתי הש"ס בנזיר בפ' כ"ג ד' נ"ה ובגיטין בפ"ק ובעירובין דלרבי אהל זרוק לא שמי' אהל וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ' י"א מהלכות ט"מ גבי הנכנס לארץ העמים בשידה וכו' וא"כ הרי נטמא תחילה כיון דעייל מקצתו וכמו דפריך הש"ס בפ' ג' מינין שם דהשידה אינה מפסקת כיון דלא הוי אהל ותו לא מחייב בתר הכי משום לא יבא וכן משמע מדברי הרמב"ם דדווקא שידה וכו' הפורח' הוא דלא הוי אהל אבל לא המונחת ומדברי התוספות בנזיר ובפ' בכל מערבין לא משמע הכי שהם פירשו דפלוגתייהו דרבי ור' יוסי בר' יהודא היא דווקא במונחת ואפ"ה סבר רבי דהלכה כמותו דלא הוי אהל וצ"ע לדברי התוספות בסוגיא זו שהביא רבינו כגון שנכנס בשידה כו' דמסקנא דרב פפא הוא בפ' ז' מינין ואיך יאמר שלא אליבא דרבי דהלכתא כוותי' לגבי ר"י בר' יהודא דהלכה כרבי מחבירו וכן שם בנזיר בפ"ג בעי רבא שם גבי נזיר והוא בבית הקברות ומסיק שם נמי כה"ג שנכנס בבה"ק בשידה תיבה כו' ובא חבירו ופרע המעזיבה וזה הוא דוחק גדול שיהי' דלא כהלכתא ולפי שכתבו שם התוספות בפ' בכל מערבין בשם הרשב"א דדלתות ע"ג שוורים הוי אהל אפי' לרבי ובסוכה בפ' הישן לא כתבו כן וע"ש וה"ה שידה הבא במידה כיון שאינ' מקבלים טומאה וכמו שפירש רש"י בפ' בכל מערבין אפשר דמיירי בכה"ג ועיין משנה למלך בפ' י"א מהלכות טומאו' מת שחילק בין מונחים ע"ג קרקע ובין מונחים ע"ג הבהמה וזה הוא להיפך מדברי התוספות דבכל מערבין לדעתי ולולי דמסתפינא הייתי מפרש דהא דאהל זרוק לא שמי' אהל הוא דוקא מדרבנן אבל מדאורייתא הוי אהל אף לרבי והוה א"ש טובא ויתישבו כמה ספיקות וכן תראה שלעולם הוזכר זה בש"ס גבי מילתא דדבריהם כהא דפלוגתייהו דר' ור"י בר"י גבי הנכנס לארץ העמים דכל העיקר הוא מדבריהם וכן הובא בש"ס בגיטין ובערובין גבי עירוב ובחגיגה בפ' חומר בקודש גבי מעלה דרבנן והא דתיבה מלאה כלים וזרקו על פני המת באהל טמאה דמייתי הש"ס בנזיר בפ' כ"ג ההיא מדרבנן אי נמי כמו שכתבו התוספות בפ' חומר בקודש דזרק תיבה גרע טפי משידה תיבה ומגדל המהלכת בנחת אבל תיבה הנזרקת דמיא לעוף הפורח וטלית המנפנפת דקתני באהלות בפ"ח דלא הוי אהל כלל אף מדאוריתא וכמו שהביא רבינו סוף סי' זה ואפי' לר' יוסי בר' יהודה:

ופרע המעזיבה. היינו שפרע בעצמו המעזיבה מהשידה דהוי טומאה וביאה אתיין בהדי הדדי ובפ"ג מינין הגירסא בש"ס היא כגון שנכנס בשידה תיבה ומגדל ובא חבירו ופרע עליו את המעזיבה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות נזירות ובפ"י מהלכות אבל וכן כתב הסמ"ג בלאוין רל"ו גבי כהן גדול ורבינו דשינה הלשון שבתלמוד משום דקשה לי' כמו שהקשו בתוספות שם דהא הוי לאו שאין בו מעשה ודחקו א"ע לתרץ דמיירי שהוא סייע להסיר המעזיבה וסובר רבינו דבאמת הא דנקט הש"ס ובא חבירו הוא לאו דוקא אלא שהוא בעצמו פרע מעליו המעזיבה אלא דהש"ס נקט שיגרת הלשון דלעיל בפ"ג מנזיר גבי האיבעי' דרבא שם גבי נזיר והוא בבית הקברות דשם הוא דווקא ובא חבירו ופרע דהאיבעי' היא שם דבאונס גמירי שהי' למלקות וכמו שכתבו שם התוספות כי כן מפורש בפ"ב משבועות וכן הביא רבינו לקמן נקט נמי הכא ובא חבירו אבל הוא לאו דוקא ובאמת דברי התוספות דחוקים שפירשו דסייע לחברו דצריך לומר היינו שזולתו לא הי' יכול חבירו לפרוע דאל"כ הוי מסייע ואין בו ממש ולא הוי מעשה וכמו דאיתא בשבת בפ' המצניע לר' שמעון דפוטר שם בזה אין יכול הי' פטור בכאן לפי פירש התו' ולכך תיקן רבינו ועיין מה שאכתוב לקמן גבי לאו שאין בו מעשה:

שהיה חולה גוסס דעייל הך כשהוא היה גוסס ואף לפי שפסק הר"א ממיץ שהביא רבינו לקמן דאסור הכהן לעמוד עליו וזה הוא מדאוריתא דבפ' ג' מינין דריש לה מלהחלו מ"מ הלאו דלא יטמא ולא יבא ליכא עד שעה שימות וכדתנן באהלות אדם אינו מטמא אלא עד שתצא נפשו ואפילו מגוייד ואפילו גוסס וכדאמרינן שם בסוגיא בפ' ג' מינין לענין טמויי עד דנפיק נפשיה אליבא דכ"ע וע"ש בתוספות ומ"ש לקמן ועיין במרדכי במ"ק שטומאה וביאה באין כאחד. ואז חייב משום לא יטמא ומשום לא יבא והרמב"ם ז"ל כתב בפ"ג מהלכו' אבל דאם נטמא מקודם ואח"כ נכנס לאהל אם התרו בו לוקה אף על הביאה והא דנקט הש"ס בנזיר שם דוקא בהני גוונא שנכנס בשידה כו' או דעייל כשהוא גוסס היינו דבעי הגמרא לאוריי גוונא דמתחייב בה אטומאה וביאה תרתי היכא דלא מחייב כה"ג אטומאה ואטומאה והיינו שבאו טומאה וביאה כאחד דאילו נגע בשני מתים כאחד לא מחייב אלא חדא וכמו דתני בברייתא שם כהן שהיה לו מת מונח על כתיפו והושיטו לו מת אחר דפטור כל זמן שלא פירש כיון שאינו מוסיף טומאה וכ"ש אם נגע בשני מתים כאחד דאינו חייב אלא אחת אבל אם נטמא מקודם ופירש מן המת ונכנס לאהל דחייב שתים אטומאה ואביאה כה"ג אפילו בטומאה וטומאה חייב שתים לפי שפוסק הרמב"ם ז"ל שם ופ"ה מהלכות נזירות דאם פירש חייב שתים אפילו נגע וחזר ונגע היכא דהתרו ביה על כל נגיעה ובמתניתין דנזיר שם ובמכות בפ' אלו הן הלוקין

דקתני אמרו לו אל תטמא אל תטמא והוא מיטמא חייב על כל אחת ואחת וכדאוקמינן שם בנזיר שלא בחיבורין שפירש כבר מהמת ואת"כ הושיטו לו מת אחר ונגע בו חייב שתים אף בו ביום שנטמא תחילה ואין כאן מחולל ועומד דמוסיף טומאה הוא דכיון שפירש הנוגע בו אינו טמא אלא טומאת ערב וכשחוז' ונוגע במת הנוגע בו בחיבורין טמא טומאת שבעה משום דיקרב בדיקרב מסאב כדאמרינן בע"ז פ' אין מעמידין ולכך משני הש"ס דמיירי בטומאה וביאה כהדדי וכמו שהביא רבינו וע"ש בתוספות ורבינו לא הביא דין זה שכתב הרמב"ם הא דאם נטמא קודם ואח"כ נכנס לאהל המת דחייב שתים ג"כ משום שגם הסמ"ג לא הביא זה והיינו משום שהביאו המתניתן דאמרו לו אל תטמא כו' וכמו שכתב הסמ"ג ורבינו לקמן כהן שנטמא וחזר ונטמא והתרו בו כו' והיינו אם פירש דוקא כדפרישית וכמו שכתב הרמב"ם שם וא"כ כ"ש אם נגע וחזר ונכנס דחייב שתים אם פירש קודם שנכנס ועיין השגות הראב"ד שם ובהלכות נזירות ועיין מה שאכתוב לקמן ועיין בלחם משנה בפ"ה מהלכות נזירות:

ודרשינן. הכל בתו"כ בפרשה אמור:

יכול אפי' חללים. דהא בני אהרן המה:

הכהנים. יצאו חללים שאף על פי שאביהם כהן הם נחשבים כזרים ודוקא חלל דאורייתא כגון אלמנה לכהן גדול וגרושה לכהן הדיוט אבל חלל דרבנן כגון בן חלוצה וכיוצא בזה אסור הוא ליטמא למתים כן כתב הנמוקי יוסף ופשוט הוא. וכן תני כה"ג ביבמות בפ' האשה רבה ובפ' נושאין על האנוסה וע"ש:

אפילו בעלי מומין. דהא אוכלין בקדשים ובתרומה וכדאמרינן כל זכר בכהנים יאכלנה ואפילו בעל מום נ"י:

אמור ואמרת. אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת שתי אמירות הללו למה אלא להזהיר גדולים על הקטנים וכתב הרא"ש ז"ל בפירושו על הרי"ף דלכך שנה הלשון כאן שבכל מקום נאמר בני אהרן הכהנים וכאן נאמר הכהנים בני אהרן להזהיר הכהנים על בניהם: שלא יטמאנו בידים. כן מסקינן שם דלמ"ד קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו הא דקתני בת"כ להזהי' גדולים על הקטנים היינו שלא יטמאנו בידים וכמו שארי אסורין דמרבי שם נמי מקרא והיינו דלא ספינן להו בידים איסור דאורייתא וה"ה נמי בטומאת כהנים כן כתב הרמב"ם בפרק שלישי מהלכות אבל והסמ"ג לאוין רל"ה אבל הנ"י והטור יו"ד סימן שע"ג כתבו דבטומאה מצווין להפרושו מדאורייתא כיון דגלי קרא מריבוי והא דקתני שם ביבמות שלא יטמאנו בידים דחוי' בעלמא הוא וכן משמע מדברי הרא"ש ורבינו ירוחם דדרשה גמורה היא ולא אסמכת' וכן כתבו בשם רבינו יהונתן

דהוי מדאוריית' ולהנך פוסקי' לאו דוקא האב מוזהר אלא הב"ד מוזהרין להפרישו וכן כתב הפריש' והרשב"א והאגוד' בפ' חרש כתבו כדברי הרמב"ם והסמ"ג ורבינו וכתב הרמב"ם ז"ל אין ב"ד מצווין להפרישו אבל אביו צריך לחנכו בקדושה ע"כ ונראה דמיירי בקטן שהגיע לחנוך וכמו שאמרו בסוכה קטן היודע לשמור תפיליו אביו חייב לקנות לו תפילין: והרשב"א בתשובה סימן קכ"ח פקפק על זה. ועיין מעדני יו"ט ועיין בתשובת הרשב"א סימן צ"ח דכתב דאיסור דרבנן ספינן לקטן בידים ועיין מ"ש לקמן בדין שופר בסימן צ"ח:

ודרשינן בני אהרן ולא בנות אהרן. בת"כ ומייתי להו ביבמות בפ"י שמותרות ומפרש שם דאי לאו קרא הוה אמינא דמוזהרות משום דכל עונשין שבתורה איש ואשה שוין בה ואפי' שאינו שוה בכל וע"ש בש"ס. וכתב הרמב"ם ז"ל בספר המצות מעשין ל"ז גבי טומאת כהן לקרובי' שהיא מצות עשה כדאמרינן לה יטמא חובה וכמו שכתב רבינו לעיל סימן נ"ט וכתב שם בסה"מ והחיוב בזה שנתחייב בה להטמא לקרוביו אין הנשי' חייבות בה כי מי שהוזה' מהלטמא לזולת הקרובים הוא נצטווה שיטמא לקרובים אבל הכהנות שלא הוזהרו מטומאת מת כמו שיתבאר במקומו כן לא ציוה להטמא אבל תנהוג אבילו' וברשותן להטמא ודע זה ע"כ. וכן כתב בחיבורו בפ' ב דהלכו' אבל דהנשי' אינן מצוות להטמא לקרובים מטעם דכל שאינן בלא יטמא וכו' וכמו שכתב בסה"מ ומשמע מדבריו דאף ישראלים הזכרים אינם מצווין להטמא לקרובים כיון שלא הוזהרו מטומאת מת כי מצוה זו נתיחדה דוקא לכהנים. וכן כתב הרשב"א ז"ל בתשובה סימן כ"ז דבישראל רשות וע"ש וכן משמע מדברי ס' החינוך בפרשת אמור שהולך שם בשיטת הרמב"ם ז"ל ולדבריו הא דקתני בפ' ד' אחין אשתו ארוסה לא אונן וכו' וכן היא לא מטמאת לו היא לאו דוקא ארוסה אלא אגב שיטפי' נקט אי נמי כמו שכתבו שם רש"י והתוס' דאינה רשא' לטמאה לו ומיירי ברגל שמצווין כל ישראל לטהר את עצמן וכיון שהיא אינה מתאבלת עליו כדקתני שם אינה רשאי לטמא' א"ע לו אבל הסמ"ג בעשין סימן נ"ח כתב מצות עשה שיטמאו הכהנים לקרוביהם כשאר ישראל משמע דלמאי דפסקינן לה יטמא חובה הוא בין לכהנים ובין לישראלי' ואתי שפיר ההוא דפ' ד' אחין דלא מטמאת לו דאינה חייבת וכן הרמב"ם בתוה"א והרא"ש בהלכות קטנות חלקו על הרמב"ם בזה אלא מלשונם משמע קצת שהם הבינו בדברי הרמב"ם ז"ל דאיני ממעיט מחיוב עשה הנזכרת אלא נשים ולא אנשים ישראלים. אבל מדברי החינוך משמע כמו שפרשתי דברי הרמב"ם ז"ל. וכן משמע עוד מדבריו בסה"מ וע"ש ובמעדני יו"ט:

פרט למת מצוה. כן הוא בת"כ ומייתי זה מדכתי' בעמיו בזמן שעמיו שם ולא מת מצוה דלמת מצוה מותרין הכהנים להטמא לו ומפורש ביבמו' בפר' האשה רבה ובנזיר פ' ג' מינין איזהו מת מצוה כל שאין לו קוברין קורא ואחרים עונים אותו אין זה מת מצוה ופי' הרא"ש ז"ל דעל הכהן המוצא קאי כלומר דהמוצא מת מצו' בדרך או בעיר של כותים ובמקום מוצאו אין יכול לקרות לישראל ויענהו ויבא לטפל בו ולקוברו אבל אם מצא אותו במקו' כזה שיש ישראל קרוב לאותו המקו' כשיקרא אותו יענהו אין זה מת מצו' שיטמא לו כהן אלא קורא לישראל ויקברנו וכן הוא בירושלמ' דנזי' בפ' כ"ג איזהו מת מצו' כל שצווח ואין בני העי' באין לו באו בני העיר הרי זה מושך ידו עד היכן עד כדי נושאין וחילופיהן וחילופי חלופיהן כשאינם צריכין לו אבל כשצריכין לו לא בד"א כשאין מכירין וכו' עד ומה שיטמא כהן לכבוד הנשיא וכו' ומזה הירושלמי למד הרא"ש ז"ל דלעולם מיקרי מת מצוה עד שיהא לו בני אדם כשיעור המפורש בפר' ב' דכתובות למאן דקרי ולמאן דתני וכו' וכל זמן שאין לו כזה השיעור מותר הכהן להטמא לו וכבר כתבתי בזה בסימן מ"ח ושהרמב"ן חולק בזה ועיין ב"ח:

לשארו זו אשתו ת"כ והובא בש"ס בכמה מקומו' מיבמות ובזבחים בפר' טבול יום והרמב"ם ז"ל כתב בפר' ב' מהלכות אבל אשתו של כהן מטמא לה על כרחו ואינו מטמא לה אלא מדברי סופרים עשאוה כמת מצוה כיון שאין לה יורש אלא הוא לא תמצא מי שיתעסק בה כו' וכתב שם הכ"מ דודאי הוא מדאורייתא ככל גופי התורה אלא שהרמב"ם ז"ל דרכו לקרא לדבר שאינו מפורש בתורה ממש מדברי סופרי' שהחכמי' קבלו בע"פ פירש זה הפסוק דשארו זו אשתו ולכך קורא זה מדברי סופרים. ויש שרצו לפרש דברי הרמב"ם ז"ל כפשטן דסובר באמת דאין זה אלא מדרבנן ואין דבריהן עולין יפה כלל ומה שכתב עשאוה כמת מצוה כיון שאין לה יורש רוצה ליתן טעם על זה מה שהתירה התורה טומאת אשתו נתלה במה שאמרו ביבמות בפר' האשה רבה גבי הא דב"ד מתנין ועוקרין דבר מן התורה ומייתי שם הברייתא דאשתו קטנה שהשיאו' לו אמת ואחי' דבעלה כהן מטמא לה ואע"ג דלא הוי קידושין אלא מדרבנן ומטמא לה בעלה ועובר משום לא יטמא דאורייתא ומשני שם כיון דהוא ירית לה בתקנת' דרבנן עשאוה כמת מצוה שהקרובים לא ירצו להטפל בה כיון שהבעל יורשה ולא הם ומשמע לי' להרמב"ם ז"ל הפי' בזה דהטעם שהתיר' התורה להטמא לאשתו הוא משום שהוא יורשה וכן זה כיון שעכ"פ הוא יורשו מדרבנן מות' להטמא לה והתוספות שם נדחקו בזה ולדבריו ז"ל אתי שפי' אבל צריך עיון דהרי הרמב"ם ז"ל בעצמו פסק בפר' א' מהלכו' נחלות דירושת הבעל דרבנן וע"ש:

ולא ארוסה דלא מיקרי שארוכי אם בנשואה:
ולא גרושה. ואפילו יש לו בנים ממנה כן הוא בגמ' שמחות פ"ד:
בני קיימא פרט לנפלים עוברי' וכן קטן שלא כלו לו חדשיו וכדאמרינן בשבת ובבכורות דכל שלא שהה שלשי' יום באדם ה"ז ספק נפל דאימא בן שמנה הוא ואינו מטמא לקטן רק אם יודע בודאי שכלו לו חדשיו או שמת ביום שלשים ואחד דאז יצא מתורת נפל ועיין הרא"ש:
ראוין ליורשו. בת"כ ומביאו הרי"ף:
ומוכת עץ. מדהבי' רבינו בסתם משמע שדעתו לפסוק כר' שמעון דאינו מטמא למוכת עץ וכמו דגרסינן שם שהיה ר"ש אומר הראויה לכה"ג מיטמא לה ושאינה ראוי' כו' ורב ושמואל פסקו במוכת עץ גבי כ"ג דלא ישא כמו בוגרת ואף דאמרינן בגמרא דר' יוסי שבקי' לי' לר' שמעון בר זוגי' במוכת עץ וסביר' לי' דמטמא לה וא"כ הוה ר"ש יחידאה לגבי ר"מ ורבי יודא ורבי יוסי וכמו שכתב הרי"ף ז"ל מ"מ מדחזינן דבהאי דרשא דלא היתה לאיש דדריש מינה ר' יוסי תרתי דממעיט ארוסה מלא היתה ומרבה מוכת עץ מלאיש הוה ר' יוסי יחידאה לגבי ר"מ ורבי יודא ור"ש דהא ע"כ ר"מ ורבי יודא לא סבירא להו בהכי כרבי יוסי דנשמעינה מינה תרתי דא"כ אף לדידהו נמעט מינ' ארוסה ונרבה מוכת עץ מלאיש ומהקרובה נרבה ארוס' שנתגרשה אלא דסברי להו לר"מ ולר' יודא דכיון דמוקמינן לא היתה לאיש לרבות מוכת עץ שוב לא אייתר לי' כלל לשום דרשה דאורחי' דקרא למיכתב הכי אשר לא היתה לאיש וזה מסתבר להם יותר למידרש מזה מוכת עץ לרבות מלמעט ארוסה וא"כ מוקמינן הקרובה לרבות ארוסה אף שלא נתגרשה כיון דליכא מעוטא למעט ארוסה סברי אינהו דמסתבר מהקרובה לרבות ארוסה מכל וכל ולא היתה לאיש מצריכי כולי קרא לרבות מוכת עץ והשתא עולה פסק רבינו כהוגן דגבי ארוסה קפסיק כרבי יוסי ור' שמעון דהילכתא כר' יוסי לגבי ר"מ ור' יודא וגם ר"ש קאי כוותי' והוי להו שנים נגד שנים והטעם הוא דיותר מסתבר לאוקמא לא היתה לאיש למעט ארוסה מלרבות מוכת עץ ובמוכת עץ פוסק כר' שמעון משום דבזה הדרשה דדריש ר' יוסי מלאיש לחודי' הוה איהו יחידאה לגבי תלת והלכה כרבים ואף דלענין הדין סברתם אחד כיון דהם חלוקים בטעמם וכדפרישית וגם במס' שמחות גרסינן מוכת עץ ר' יודא אומר מטמא ר"מ ור"ש אומרים אינו מטמא ושונה להו בלשון רבים דאינו מטמא וכן בירושלמי מיבמות פ' הבא על יבמתו אחותו מוכת עץ ר"מ ור"ש אומרים אינו מטמא אף שגורס שם וחכ"א מטמא לה אפשר דחכמים היינו ר' יודא דמסכת שמחות והוי לי' יחידאה לגבי ר"מ ור"ש וגם אפשר דבגמרא דולן שאומר לר' יוכזימדשבקיה לבר

זוגי' הוא בדרך אפשר כיון שלא גילה דעתו בפירוש כר"ש אבל אפשר דסבירא לי' כר"ש כן יש ליתן טעם לדעת רבינו וכן מדאסורה לכ"ג יש למעט אותה וכיון דליכא אלא חד ריבויא דאליו מרבינן בוגרת דמסתבר יותר לרבות ממוכת עץ וכמו שכתבו שם התוספות וכן הסמ"ג לא כתב בפירוש דהלכה כר"מ ור"י גבי מוכת עץ ואדרבה יש לדקדק מלשונו שלא רצה לפסוק להדיא כוותיהו וע"ש ומש"ה חש לה רבינו לחומרא כדרכו שדקדק כן מלשון הסמ"ג אבל לא מצאתי חבר מהראשונים ז"ל לרבינו והרי הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ורבינו ירוחם והטור כולם פסקו דמטמא למוכת עץ ואפשר שרבינו נקט לשון הגמרא כי בגמרא אמרינן נמי בתחילה דר' יוסי ור' שמעון דרשי למעט מוכת עץ בכדי דאייתר להו לא היתה למעט אחותו ארוסה אלא דלבתר הכי מסקינן דר' יוסי שבקיה לר"ש בר זוגי' בזה וכיון שהדרשה פשוטה כך נקטה רבינו ולא לפסק הלכה גבי מוכת עץ וצ"ע וכן כתב שם התוספ' והרא"ש דלמסקנא דהש"ס גמרינן בכל מילי גבי טומאה בתולה בתולה וכו' וכיוון דהלכה כר"ש לגבי כ"ג הילכתא כותי' נמי לגבי טומאה וכן משמע מדברי רש"י ז"ל דפירש שם בברייתא ר"ש לטעמי' שאוסר מוכת עץ גבי כהן גדול ודע דמשמע שם ביבמות בפ' הבע"י שם בסוגיא זו דאנוסה ומפותה אף שנבעלה שלא כדרכה אסורה לכה"ג כרב דאמר הכי וכמו שפוסק הרמב"ם ז"ל בפ' י"ז מהלכות איסורי ביאה ואף דמסיק שם דרב הוא דאמר שרבי אליעזר וע"ש כי דברי הרמב"ם ז"ל נכונים ואין להאריך בזה ונראה דה"ה דאינו מטמא לה אם נבעלה שלא כדרכה כמו שאסורה לכ"ג ואף דלגבי קנס פסק הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות נערה בתולה שאינו משלם קנס בשלא כדרכה אינו ענין להא דהכא וגם התוספ' והרא"ש חלקו עליו גם לענין קנס וגבי מוכת עץ אמרו שם בסוגיא דמותרת שלא כדרכה דאל"כ אין לך אשה שהיא כשירה לכ"ג שלא נעשית מוכת עץ ע"י צרור וה"ה דמיטמא לה כתבתי זה מפני שנוהג אף עכשיו בזמן הזה ואין להאריך יותר:

פרט לארוסה. שהיתה לאיש דהויה לשון קדושין הוא:

הקרובה לרבות נתגרשה. וה"ה נתגרשה מן הנשואין ולא נבעלה דהא לר"י ור' שמעון הויה דאירוסין ונשואין כי הדדי נינהו אלא דסת' נשואה נבעלה דלהכי קיימא כן כתב הרשב"א ז"ל בחידושיו וכן הרמב"ן ז"ל:

אליו לרבות את הבוגרת. ואע"ג דאסירא לכתחילה לכ"ג רבייא קרא דלא ילפינן מהתם בתולה בתולה וכבר כתבתי מזה וכל הני דוקא באחותו הוא משום דגלי קרא ולאחותו הבתולה אבל האב מיטמא לבתו בכל ענין בין ארוסה ובין נשואה ובעולה ולא מצינן בשום מקום לגבי האב דין זה וכן משמע בהאשה רבה ועיין משנה למלך:

על הספק. בת"כ ומייתי לה הרי"ף:
ספק אחיו כו'. כגון שנתערב ולדה בולד חברת' או שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים ונשאת לאחר וילדה ספק בן תשעה לראשון או בן ז' לאחרון וכדתנן ביבמות במתניתין דפרק נושאין על האנוסה הוא אונן עליהם והם אוננין עליו הוא אין מטמא להם והם אינן מטמאין לו ואי לאו קרא הוה אמינא דחייב להטמאות מספק כיון שזה הוא מצות עשה להטמא לקרובים וכמו שכתבתי וכמו שהוא אונן עליהם מטעם ספק לחומרא דאנינות דאורייתא כן יטמא מספק כן כתב המעדני יו"ט. וצ"ע האיך יטמא מספק ויעבור על הלאו דלא יטמא ופשיטא לדעת הרמב"ם ז"ל דמן התורה לא אמרינן ספיקא לחומרא אלא בדבר שחייבין עליו אשם תלוי ולא בשאר איסורין דלא הוי לחומרא אלא מדרבנן וא"כ לא מחויב להיטמא דאורייתא וא"כ האיך ס"ד דיטמא מן הספק ויעבור על הל"ת והי' נראה לומר דשיגרת לישנא הוא בת"כ ואסמכתא בעלמא הוא אלא שהרמב"ם ז"ל בחיבורו הביא הדרשה בזה ובודאי אילו היה אסמכתא לא היה מביא בחיבורו כדרכו ואפשר שלדעתו ז"ל דלא אמרינן בשאר איסורין ספיקא לחומרא מן התורה גלי קרא בטומאה דאסור אף בספק ואף דאיכא ספק חיוב נמי טומאת קרובים כמה שכתב המעדני יו"ט או אפשר דבא הכתוב לאסור שלא יטמא לאשתו שנתגרשה בספק וכמו שכתבו הרמב"ם והרא"ש בכאן ומיירי בשתי כיתי עדים אחת אומרת קרוב לה ואחת אומרת קרוב לו דלא הוי אלא ספיקא דרבנן כדאמרינן בפ' ד' אחין ביבמות ומן התורה הרי היא בחזקת א"א לכל דבריה בין לקולא ובין לחומרא וכדאמרינן שם וכמו שפסקו כל הפוסקים וגם בודאי הוא יורשה מן התורה אי ירושת הבעל דאורייתא ועיין ברמב"ם בפ' א' מה' נחלות שפסק דאינו יורשה ועיין ראב"ד ועיין תוספ' שם וכן בפ"ב מכתובת ועיין שם ואפ"ה אסרה התורה להטמאו' לה מספק ואף שהוא נגד החזקה ובאמת בענין אחר לא משכחת לה ספק גירושין מן התורה מה שכתבו כאן הרמב"ם והרא"ש ואף דהמיעוט לה נאמר לגבי אחותו דהיינו ספק אחותו וזהו ספק בן ט' או בן ז' או שנתערב ולדה מ"מ הוא לאו דוקא וקאי נמי אשארו אם נתגרשה מספק ועדיין הדבר צריך תלמוד:
ואינו מטמא על אחרת עמה כו' בת"כ וכמו שהבאתי דאף אם הוא מטמא למתו אסור לו לטמא לאחר מהמתניתין דאמרו לו אל תטמא אל תטמא שחייב על כל אחת ואמת וכפי שכתבתי ולשון הת"כ שהביא הריף שלא יאמר הואיל ונטמאתי לאבא אלקט עצמות פלוני וכן הביא הסמ"ג ולפי הסוגיא דנזיר בפ"ג מינין שהבאתי הוא דוקא אם פירש ממתו כי אז הוא מוסיף מטעם חיבורין כמו שכתבתי אבל בעוד שלא פירש אינו עובר ואפילו לכתחיל' מותר וכמו שהביאו הרמב"ן והרא"ש ראי' ממס' שמחות דקתני שם

היה עומד לקבור את מתו עד שהוא בתוך הקבר מקבל מאחרים וקובר וכן משמע מדברי רבינו שכתב כי בחזירתו משמע שאינו אוסר אלא מטעם דבחזירתו שפירש ממתו אבל בעוד שהוא קובר ליכא איסורא וכמו ההיא דמס' שמחות והא דקתני בברייתא שם בפ' ג' מינין כהן שהיה מת מונח על כתפו והושיטו לו מת אחר יכול יהא חייב ת"ל להחלו לאו דוקא שאינו חייב אלא אף מותר לכתחילה וכן משמע מדברי הפוסקים מיהו התוספ' בפ"ב משבועות כתבו דהא דאינו חייב בעוד שלא פירש והמת על כתיפו היינו בעוד שלא הספיק להשליך המת הראשון מעל כתיפו והושיטו לו מת אחר אבל אם יש שהות לפרוש חייב על כל אחת ואחת. וכתב הב"ח שמשמע מדבריהם דאף בעודו מתעסק במתו אסור אם נוגע במת אחר וכן פירש בדברי הרמב"ם ז"ל שמטעם זה כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות אבל שהכהן הקובר את מתו צריך ליזהר לקוברו בסוף בית הקברות ופי' הרב ז"ל דעת הרמב"ם ז"ל משום דאף בהליכה אסור לו להטמאות ולא מטעם החזירה כמ"ש כל הפוסקים והנה הרב ז"ל פי' דברי הרמב"ם לשיטתו שהבין כן בדברי התוספ' מפ"ב דשבוע' ואינו נראה כלל דאפי' לפי דברי התוס' ולדעת הרמב"ם יקשה הך דמס' שמחות שהביא הרי"ף והרא"ש דמותר אף לכתחילה אליבא דכ"ע דבתר הכי תני הפלוגתא דרבי טרפון ור' עקיבא בנטמא בו ביום ומשמע דרישא אתי ככ"ע וכמו שכתבו הרמב"ן והרא"ש וזה מוכרח מהברייתא ועוד מה שרצה הרב ז"ל להשוות דברי הרמב"ם לדברי התוספ' דשם לפי פי' זה אינו דהא להתוספ' לפי סברתו בנזיר בקבר או כהן העומד בבית הקברות חייב על כל פעם ופעם שמתרין לו אם יכול לפרוש כגון שיש לו שהות לפרוש ואילו הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ב מהלכות אבל היה נוגע ולא פירש או שהיה עומד בבה"ק ונגע במתים אחרים אע"פ שהתרו בו כמה פעמים אינו לוקה אלא אחת שהרי מחולל ועומד כל זמן שלא פירש הרי שכתב להדיא כדברי הרמב"ן והרא"ש שכל זמן שלא פירש אפילו כל היום אינו חייב אלא אחת וכן משמע להדיא מדבריו בפ"ה מה' נזירות ודברי התוס' הם לענין מלקות דהא פירשו כן אהא דבעי יש שהייה למלקו' אלא ודאי דברי הרמב"ם ז"ל ודעתו הוא כמו דעת הרמב"ן והרא"ש וכל הפוסקים דבאמת בעוד שהוא קובר את מתו הוא פטור ומותר להיטמא לשארי מתים ודבריו ז"ל שבסוף פ"ב מהל' אבל הוא נמי לאחר שפירש וכן משמע שם מה שכתב לבסוף כשיקבור מתו והיינו אחר שיקבור והא דכתב שם אסור לכהן כו' אפילו בעת שמטמא לקרוביו נתכוין הוא ז"ל דאפי' בו ביום שנטמא חייב וכר' טרפון דמס' שמחות ודלא כר"ע דלא מיחייב שם אלא אם נטמא למחר משום דהסוגיא דנזיר פ"ג מינין אזל' כר"ט וכמו שכתבו הרמב"ן והרא"ש וגם משום דבירושלמי דנזיר פ"ג היא שנויה בהיפוך

פלוגתא דר"ט ודר"ע וכן מה שהבין הרב ב"ח ז"ל מדברי התוס' בשבועות דאף בהליכה אסור גבי כהן הקובר את מתו לא דק בזה כלל דדברי התוס' הם דוקא גבי נזיר בקבר דעומד שם באיסור וכל שעה הוא מוזהר לפרוש מהטומאה שבחיבורין ולכך חייב אבל כהן הקובר את מתו או מת מצוה ודאי כ"ז שהוא צריך להתעסק בו ולא פירש פטור אפילו נטמא למת אחר אפילו לר' טרפון דמס' שמחות וכדמוכח כל הסוגיא דנזיר דדוקא בטומאה וביאה כה"ג חייב אבל לא בטומא' וטומאה וע"ש שזה מוכרח שם והרב ז"ל תלה בוקי סריקי בהתוספ' וכן בחידושי הריטב"א ז"ל כתב דברי התו' וביאר להדיא כפי שכתבתי וז"ל על קושית התוס' דשם בשבועות בהא דנזיר בקבר אי בעי שהייה למלקות וכתב וי"ל שלא פטרו לר' טרפון בההיא שהייה מתעסק במתו בחיבורין ובנושאו על כתיפו אלא בשלא היה אפשר לו ליטלו ממנו עד שנתנו לו מת אחר או בשלא היה לו שהות ליטול או שעדיין היה צריך להתעסק בו והיה מוליכו לקוברו כגון שהיה מת מצוה אבל כ"ז שיכול לסלקו מעליו כו' עד הילכך גבי נזיר בקבר כיון שאם רצה פירש ולא היה טמא בחיבורין כו' וע"ש הרי דמחלק לתרי אנפי דגבי היכא דנטמא בהיתר כמו מת מצוה וקרובים הוא גוונא אחרינא כל שמתעסק עדיין לקוברו פטור וכן הביאו שם הריטב"א דברי הרמב"ם ז"ל שבפ"ב מהלכות אבל אות באות בשם הרמב"ם ז"ל עד סוף הפרק וכתב ט"ז פי' דאע"ג דבחיבורין מותר יש לנו לחוש מפני החזרה שכבר פירש ואע"פ שהחזירה מותרת בכל מקום שהכניסה מותרת כי צורך כניסה היא מ"מ היה צריך לצאת בקצרה ושמא יהי' יוצא בארוכה או ישהה הרי שפי' להדיא דברי הרמב"ם ז"ל כפי שכתבתי ודלא כמו שפי' הב"ח ובודאי אילו היה רואה הב"ח דברי הריטב"א לא היה כותב כן הארכתי בזה מפני שראיתי גם להש"ך ז"ל שהסכים על ידו של הב"ח להלכה ובאמת אין בזה שום מיחוש כדברי כל הפוסקים

אסור לכהן לכנס בבי' הקברו' וכו' וכן כתב הרמב"ם ז"ל וז"ל ולפיכך כהן שמת לו מת צריך ליזהר ולקברו בסוף בה"ק כדי שלא יכנס לבה"ק ויתטמא כו' וכן כתב הרמב"ן בתה"א שהכהנים עושים להם שכונת קברו' שלהם בסוף בית הקברות כו' וכמו שמביא הב"י בטי"ד סימן שע"ג ובודאי גם לרבי' שרי בענין זה אלא שקיצר ודברי הרא"ש והטור המה כדברי רבינו והסמ"ג לא הביא בזה דברי הרמב"ם הנזכר וגם לא כתב מזה כלום ובהלכות טומאת מת בעשין רל"א מביא שם בשם ר"ת שהכהן המטמא בבה"ק בזמן הזה אינו לוקה כיון דליכא מי חטאת עכשיו וע"ש שמביא ר"ת ראי' לדבריו ממסכת שמחות וזה הוא לשיטתו שהביאו התו' בפ"ב דשבועות שם והרמב"ן והרא"ש משמו שהוא ז"ל פוסק כההיא ברייתא דמס' שמחות דקתני שם בנטמא בו ביום שהיה טמא

פלוגתא דר' טרפון ור"ע ור"ע פוטר ולא חשיב ליה מוסיף טומאה רק אם הוסיף יום אחד שנטמא ביום מחר דאינו יכול לטהר א"ע ביום שביעי מיו' ראשון מחמת טומאה השניה אבל בנטמא בו ביום פטור מטעם דלהחלו והרי זה מחולל ועומד ומה שאמרו בנזיר בפ' ג' מינין דאף בו ביום אם נטמא לאחר שפירש דהוי מוסיף טומאה משום דיקרב בדיקרב וכמ"ש לעיל הסוגיא היא דלא כר"ע אלא אליבי' דר' טרפון דוקא ואין הלכה כמותו דהלכה כר"ע מחבירו ור"ט חבירו הוא כדאמרינן בכתובת בפ' הכותב לאשתו ואף שר' עקיבא אוסר לו להטמא אחר שפירש מדבריהם וכדמשמע שם במס' שמחות ברישא דקתני פירש ה"ז לא יטמא ואתיא כר"ע מ"מ אם קובר את מתו מותר לי לכנס בבה"ק ולקברו ואף שיתטמא בחזרה דגדול כבוד מתו שדוחה ל"ת דדבריהם וכן הביא ר"ת עוד ראיה מנדה פרק דם הנדה דסברי שם הסוגיא כר"ע דמסכ' שמחות וכן הביא בשם בה"ג כר"ת ועיין תשובת הרשב"א סימן שכ"ד ואף שבירושלמי מפ"ג דנזיר שינה שם המחלוקת דר"ט ור"ע בהיפוך וכמו שהבאתי לעיל מ"מ ההיא דמסכ' שמחו' הוא עיקר ומשמע שם מדברי הסמ"ג שדעתו ג"כ כדעת ר"ת ז"ל דמש"ה פטור כהן בזמן הזה כיון דלר"ע אינו חייב אלא אם מוסיף יום שלא יוכל לטהר מטומאתו ועכשיו שאין לנו מי חטאת אין כאן מוסיף טומאה ופטור ממלקו' אך מדבריהם ודאי אסור וכמו שפרשתי בשם הרא"ש מהא דמסכת שמחות וכן הראב"ד ז"ל בהשגות פ"ה מהלכות נזירות כתב שם כמו ר"ת ז"ל שהכהנים בזמן הזה כיון שהם טמאי מת אין עליהן עוד חייוב טומא' אבל משמע מדבריו שם דבטומא' וביאה חייב שתים לכ"ע כרבה שם בנזיר ועיין שם בלח' משנה ואפשר דאף ר"ת יודה לזה דבטומאה וביאה בבת אחת כדמוקמינן שם בנזיר חייב שתים אף לר"ע ומה שכתבו התו' בפ"ב משבועות והרא"ש דלר"ת ז"ל יהי הסוגיא דנזיר דלא כר"ע היינו הא דמפליג שם בטומאה וטומאה בין בחיבורין ובין שלא בחיבורין וכן הא דאמר רב הונא שם דנזיר העומד בבה"ק והושיטו לו מת דחייב ההוא אתי דלא כר"ע דמס' שמחות דלדידי' פטור לעולם אבל בטומאה וביאה בגוונא דמחייב תרתי להסוגי' שם כדמפורש וכמו שהבאתי חייב נמי לר"ע דהוי שני שמות וכן כהנים בזמן הזה נאמר דאפילו אם נגע וחזר ונכנס דחייב שתים אפשר דחייב נמי בזמן הזה אפילו לר"ע מיהו כפי שפירש שם הלחם משנה דעתו של הראב"ד ז"ל דלא מחייב לרבה אלא דוקא בבת אחת ובהכי מיתוקמא לרבה המתניתין דאל תטמא אל תטמא דחייב על כל אחת דוקא בטומאה וביאה כאחת ליכא נ"מ לכהני' בזמן הזה דהא מעיקרא טמאים הם ולא הוי בבת אחת. אבל דברי הלח"מ צ"ע בזה דנראה אף להראב"ד ז"ל אליבא דרבה בטומאה וביאה חייב אם פירש. וכתבו התוספות בשבועות שם דרבינו תם

מפרש שם האיבעיא דנזיר בקבר דצריך שהוי למלקות היינו בשנטמא סמוך לחשיכה ואם שהה שם עד הלילה מוסיף לו טומאה יום אחד וחייב אפילו לר"ע דמסכת שמחות והא דלא משני כן רבה בנזיר המתניתין דאל תטמא דחייב על כל אחת ואחת ומאי דוחקי' לאוקמי' בטומאת וביאה לפי' הראב"ד ז"ל משום דקתני שם במתני' היה מטמא כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לי אל תטמא וכו' משמע דמיירי כגוונא דרישא דמיירי ביום אחד. הארכתי בזה מפני שראיתי להב"י ז"ל שכתב דר"ת הוא יחידאי ולא זכר שבה"ג והראב"ד ז"ל והסמ"ג סוברים כותי' בזה וגם מה שהביאו ראי' לדבריהם הרמב"ן והרא"ש ז"ל מסתם מתניתין דנזיר אל תטמ' אל תטמא מתרצא לר"ת כמו שכת' הראב"ד ז"ל לרבה שם דמוקי לה בטומא' וביאה וכפי שפירשתי דבזה חייב אפילו לר"ט. וכל זה כתבתי להלכה אבל למעשה בודאי יש להחמיר כמו שכת' רבינו וכמו שפסקו הרמב"ם והרמב"ן והרא"ש והרשב"א והמרדכי והטור דאם פירש ממתו חייב אם מטמא את עצמו ולכך אסור לכהן לכנוס לבה"ק לקבור את מתו כי הם הרוב נגד הר"ת והראב"ד והסמ"ג ובפרט להחמיר באסור דאורייתא וכן לעניין כהנים בזמן הזה לדידהו חייבים מדאורייתא:

ויש שרוצים להתיר. עיין בתשובת הרשב"א סימן שכ"ד שהביא שם בשם בה"ג להתיר וע"ש. ואפשר שלזה נתכוין גם כן בעל ההגה"ה:

טומאה בפנים. פירש אם נטמא בעזרה דאמרינן בשבועות בפ' ב' דאינו חייב כרת או קרבן אלא א"כ שהה שם בעזרה כדי השתחוי' כמו שמפור' שם או שיצא בדרך ארוכה כגון שיש לו דרך קצרה לצאת מהעזרה ויצא בארוכה חייב אע"פ דלא שהה כשיעור אבל אם יצא מהעזרה בקצרה ולא שהה שם כשיעור פטור וכל שיעור זה הוא בקבלה הלכה למשה מסיני ועיין רש"י ז"ל שם וברמב"ם בפ' ג' מהלכות ביאת מקדש:

שלא ישהא מעט. דשיעור שיהוי הוא כדי השתחוי' דחייב אף יצא בקצרה ואפילו לא השתחוה וכן כתב שם הריטב"א בחידושיו וז"ל דאע"ג דהחזר' מותר' דצורך כניסה היא מ"מ צריך לצא' בקצרה ושמא יצא בארוכה או ישהה שם:

אי בעי שהיי' למלקות. שם בפ' ב' דשבועות מיבעיא להש"ס אי דוקא לקרבן גמירי שהי' ולמלקות לא גמירי דאפי' אם לא שהה כשיעור חייב או דלמא לא שנא אבל עכ"פ צריך שישהה מעט דאם לא שהה כלל ויצא בקצר' פטור לכ"ע דמאי אית לי' למיעבד וכן מוכח שם מכל הסוגי' ובתוספות. ואחר זה בעיא שם נזיר בקבר צריך שהיי' למלקות או לא אי אמרינן דדוקא בפנים גמירי שהיי' או דלמא כל באונס גמירי שהיי' ל"ש בפנים ול"ש בחוץ וסלקא בתיקו ומשמע מדברי ההגה"ה דאף בכעין זה שייכי האיבעיא ואף

שנטמא במזיד כיון שהיתה ברשות דהא הותרה לו לקבור את מתו הוי כאילו נטמא באונס ולא דמי להא דאמרינן בפ' ג' מנזיר גבי האיבעיא דנזיר בקבר אי צריך שהייה למלקות או לא דקאמר שם הש"ס ה"ד אי לימא דאמרי' לי' לא תנזור למה לי' שהיי' נזיר מ"ט לא בעיא שהיי' דקמתרי' בי' ה"נ קמתרי' בי'. וכן פירשו התוספות בס' ב' משבועות דאם טמא עצמו במזיד בודאי לא צריך שהיי' וכמו נזיר טהור שמטמא א"ע או נכנס לבה"ק דודאי לא בעיא שהיי' דהא שהיי' בפנים דגמירי הוא דוקא שנטמא בפנים בעזרה ולא טמא קודם שנכנס דההוא לא בעיא שהיי' אף אם נכנס באונס בעזרה ודוקא אם יארע לו הטומאה בפנים הוא דבעינן שהיי' וע"ש בשבועות ובתוספות מ"מ סבירא לי' להגה"ה דהיכ' דנכנס בהיתר כגון זה שנטמא למתו הוי כמו שנכנס לבה"ק בשידה תיבה ומגדל שהביא רבינו לקמן כמו דמסקינן בנזיר בפ' ג' דהוי כמו נטמא באונס בפנים כיון שנכנס שלא באסור לכתחילה לבה"ק. וכן הרמב"ם ז"ל כתב בפ' ה' מהלכות נזירות ובפ' ג' מהלכות אבל דנזיר וכהן שנכנסו בשוגג לבה"ק דאינן לוקין עד שישהו כשיעור והוא מכח האיבעיא דנזיר בקבר דפ' ב' משבועות ובפ' ג' דנזיר וסובר הרמב"ם ז"ל דדוקא במזיד הוא דמסיק שם בנזיר דלא בעי שהיי' אבל לא בשוגג אע"פ דלא דחי ממש לנטמא בפנים שבעת הכניסה לא הי' שום אסור מ"מ גם כאן לא עביד אסור במזיד ונכנס ברשות ואפשר דכ"ש הוא מהיכי דנכנס בשגגה דהתם שגג באסור והקובר מתו נכנס בהיתר גמור וכפי שכתבת לעיל דלכ"ע רשאי להוליך מתו לקוברו בכל מקום שרוצה ואפילו מתטמא בעוד המת עליו בקברות אחרים מותר אף לכתחילה ולא מחויב להטיל את מתו מעליו במקום שיכול לקוברו וכמו שמשמע מדברי כל הפוסקים דשייך האיבעיא דבעי שהיי' וכמו הנכנס בשידה תיבה ומגדל ובא חבירו ופרע שהביא רבינו לקמן לשון הגמרא אך לדעת רבינו לקמן גבי אם נכנס בשוגג דלא בעינן שהיי' לכ"ע וכמו שאכתוב שם ראי' לדברי רבינו נראה דגם בקובר מתו ונטמא לאחר שפירש. לא בעי שהיי' וכמו שאכתוב שם לקמן דבעינן דומי' דטומאת פנים ממש וצ"ע על ההגה"ה איך לא שת לבו לבאר זה דלדעת רבינו לא שייך כאן שהיי'. ואפשר דהגה"ה מעתיק לשון איזה פוסק והוא סובר כמו הרמב"ם והסמ"ג גבי נכנס שוגג ולא כמו רבינו:

וספיק' דאוריתא לחומרא. איני יודע טורח הזה למה דהא אפי' אי בעינן שהייה כשיעור היינו להתחייב מלקות אבל ודאי אפי' פחות מכשיעור נראה דאסור מן התורה וכן משמע מלשון הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכ' ביאת מקדש הלכה כ"ג ולדעתי דהוי כמו חצי שיעור דאסור מן התורה בכל האיסורין ומטעם זה יש לאסור לכנס לבה"ק כיון דא"א שלא ישהא מעט ואסור בודאי מן התורה כמו חצי שיעור ואפשר דלא שייך כאן חצי שיעור

ולא דמי לשאר איסורין דהא אמרינן בפ' יוה"כ ביומא דהטעם הוא דחצי שיעור אסור מן התורה לר' יוחנן משום דחזי לאיצטרופי ובכאן מיבעי לי להש"ס בשבועו' שהייות אי מצטרפי אי לא וכן הרמב"ם ז"ל פסק לקולא גבי מלקות וקרבן ועיין בתוספ' ביומא ונהי דאסרי פחות מכשיעור שהייה מדרבנן גבי קובר מתו לא היה ראוי לאסור דגדול כבוד מתו וכמו שהבאתי לעיל בשם ר"ת ז"ל:

דעיקר האבעי' למלקות. כלומר בדרך את"ל האיבעי' הראשונה דבפנים בעי שהייה למלקות וכמו שכתבו שם התוספ' וכן הריטב"א דדוקא מבעי שם למלקות דלענין קרבן לא שייך בנזיר כלל דהקרבן אינו בא על העון טומאה אלא למיחל עליו נזירות דטהרה וכדאמרינן בש"ס בכמה דוכתי':

ואף אם נמצא במסכת שמחות כו'. עד סוף ההגה' הוא מבואר הכל במה שכתבתי וההגה' היא כפי שיטת הפוסקים דלא כר"ת שפסק כר"ע דמסכת שמחות וכפי שכתבתי: כשהוא חוזר מלקוברו. והולך בבה"ק ומאהיל או נוגע על הקברים הנוגע בו טמא טומאת שבעה ועיין בהגהות מרדכי בפ' ואלו מגלחין ונראה דדעת ההגה' היא דאי אמרינן דלא בעינן שהי' גבי נזיר וכהן כמו שפירשו מכח האיבעי' דבש"ס אז מחייב אפילו אי לא שהה אלא מעט ולא קפץ ויצא תיכף אבל התוספות ז"ל כתבו שם בשבועות בפשיטות דאף אם לא בעינן שיעור דכדי השתחויי' אבל שיעור כדי יציאה מבה"ק והכנסה בעינן כיון שעל התחלות העומאה לא מחייב א"א לחייבו עכ"פ אם לא שהה שיעור יציאה והכנסה ומאי דאיבעי' לן אי צריך שהיי' הוא שישהה לבד השיעור דכדי יציאה וכניסה שיעור השתחויי' ולמדו זה מפ"ג דמכות גבי לבישת כלאים דאמרינן שם על המתניתין דהי' לבוש כלאים כל היום כו' אמרו לו אל תלבש אל תלבש כו' דאף לרב אשי דמחמיר שם מרב ביבי סובר דבעינן שישהה עכ"פ שיעור פשיטה ולבישה ובדשהה כזה הוי כמו תחילת לבישה וחייב ואם לא שהה כ"כ פטור וה"ה הכא גבי כהן שנכנס בשוגג או באונס לבה"ק ודעת ההגה' נראה דלא סבירא לי' כהתוספות דאל"כ לא הי' מחמיר כ"כ כיון דאפשר לו בקל לזהר שלא ישהה שיעור דיציאה והכנסה וכן כתב שם הריטב"א ז"ל שהרמב"ם חולק בזה על התוספות דלא בעינן שהי' כלל וגבי כלאים שאני דשם קפיד קרא על לבישה דוקא דלא תלבש שעטנז אמר רחמנא ומתרין בי' משום לא תלבש ומש"ה בעי שיעור דליקרי' לובש אבל הכא או שהיי' גמירי' כשיעור או שיוצא בדרך קצרה ובזה מתרין אותו ולא שייך שהיי' כשיעור יציאה והכנסה ולזה נראה שנוטה דעת רבינו ממה שכתב לקמן גבי כהן שנכנס וכו':

ואין כהן מטמא לאבר מאביו: הכי דריש לה בת"כ ג"כ מלה יטמא והביאה הרי"ף ז"ל לה יטמא ואינו מטמא על אבריה שאין מטמא על אבר מן החי מאביו אבל מטמא כו' וע"ש ברי"ף ובש"ס בפ' ג' מינין הגירסא היא לפי שאין מטמא על אבר מן החי של אביו ופירשו התוספו' דר"ל דלה יטמא קדרש שאינו מטמא לאבריה של אחותו שאף לאביו אינו מטמא לאבר מן החי וכ"ש לשאר קרוביו וע"ש ולפי דברי רבינו נראה דלאו דוקא נקט אבר מן החי דהוא הדין לאבר מן המת דהא משמע מדברי רבינו שפוסק כמו הרמב"ם והרמב"ן והרא"ש שפסקו כרב חסדא דפ' ג' מינין שאינו מטמא לאבר מאביו ולא לעצם כשעורה אף ע"י חזרה דהיינו היכא שנטמא תחילה לעיקר הגוף וצריך לחזור אחר אבר ועצם כשעורה החסר דאמרינן שם דאינא למ"ד דס"ל שחוזר ומטמא אבל לרב חסדא שם לא מיבעי' דאינו חוזר ומטמא לאותו אבר אלא אפילו להמת עצמו אינו מטמא אם הוא חסר דדרש לאביו כשהוא שלם ולא כשהוא חסר וכן נראה דעת הסמ"ג בלאוין רל"א שהביא הא דרב חסדא נקט ראשו של אביו אינו מטמא וכן הביא שם לשון הרמב"ם ודלא כמו שפוסק הרי"ף ז"ל כרב יהודא ורב כהנא דתני משום ר"א בן יעקב דע"י חזרה מטמא לעצם כשעורה מאביו ופשיטא דמטמא בתחילה אף כשהוא חסר:

כשהן שלמים. כמו שהבאתי מהש"ס דנקטע ראשו של אביו אינו מטמא דהוי חסר וכתב הכלבו בסימן קי"ד בשם הר' יחיאל דלא מיקרי חסר אלא בכדי שאם ינטל מן החי וימות אבל אין הכל מודים לו דהא מוכחא הסוגיא דפ' ג' מינין דאף אם חסר עצם כשעורה מכל הגוף מיקרי חסר ואינו מטמא לו וכתב עוד שם דהרוג מיקרי חסר ואינו מטמא להרוג וע"ש ועייך בש"ס בשלהי נדה שם וגרסינן שם בפ' ג' מינין מעשה שמת אביו של ר' יצחק בגינזק ובאו והודיעו לאחר שלש שנים ובא ושאל את ר' יהושע בן אלישע וד' זקנים שעמו ואמרו לאביו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר ופי' רש"י דלאחר שלש שנים א"א לו שאינו חסר ובאבל רבתי גרסינן שאין הכהן מטמא לקרוביו אלא עד שיסתום הגולל וכן הביאו הרמב"ן והרא"ש והיה נראה לכאורה שמשום חשש שמא נחסר אסרו שלא יטמא משיסתום הגולל אבל בכלבו כתב דלאחר שנסתם הגולל הרי הוא כשאר מתים שאם יטמא בהם לוקה וצריך להיו' הטעם דהתירה התורה טומאות הקרובים אלא כדי שיתעסק בהם לקוברם וכמו שמשמע מדברי הרמב"ם גבי טומאת כהן לאשתו וכן בש"ס פ' האשה רבה וכיון שנסתם הגולל אז נסתלק' חיוב ההתעסקות ומוזה' עליו מלטמא לו ולמד הרמב"ם ז"ל מהא דמסכ' שמחות דעד שלא נסתם הגולל מותר לטמא בין לצורך ובין שלא לצורך וחלקו עליו. בתוספ' בפסחים פ"ו ובתשובת הרשב"א סי' רצב משמע כמ"ש דהטעם הוא משום שמא יחסר ומדרבנן הוא דאסור מזה

הטעם משיסתום הגולל ועיין ב"י סי' שע"ג וכתב עוד הרמב"ן ז"ל דהא דאינו מטמא למתו כשהוא חסר דוקא שחסר לאחר מיתה או בשע' מיתה כגון נחתך ראשו דאינו עכשיו כמו בחיים ולא קרינן ביה לאביו אבל נחתכו ידו או רגלו של אביו מחיים ולאח"ז מת מטמא לו כיון שהוא לאחר מיתתו בשלימות שהיה מחיים קרינן בי' לאביו וכתב שהדבר צריך הכרע והרא"ש הסכים לוה כן בפסקיו בפשיטות וכן הטור:

ומת תופס ד' אמות לטומאה. כן הוא בש"ס בפ' משום מלחמה והיינו מדרבנן שגזרו שיטמא כל סביביו ד"א כדי שלא ירגילו אוכלי טהרות לקרב לו ויהא סבור שלא האהיל ויש לחוש שמא יפשוט ידו ויאהיל ולאו אדעתי' כן פי' רש"י והיה אפשר לפרש מדבריו ז"ל דדוקא לאוכלי טהרות החמירו ולא לטומאת כהן דהא אמרינן במסכ' שמחות כל טומאה שאין הנזיר מגלח עליו אין הכהן מוזהר עליו וכמו שהביא רבינו לקמן אבל הרי"ף ז"ל הביאה לענין טומאת כהן וכן הרמב"ם והרא"ש ושארי פוסקים כתבו גבי טומאת כהן וטעמם מדמייתי לה הש"ס שם ממתניתן דפ' ט"ו מאהלות דחצר הקבר ושם משמע דטמא בכל גוונא ואף לכהן:

ואם יש מחיצה מותר. כן משמע שם בש"ס וכתב הרא"ש והטור דמחיצה עשרה בעינן ואף למת שנקבר ואז א"צ להרחיק אלא ארבעה טפחים מהקב' כיון דיש מחיצו' עשרה אבל אין מחיצות עשרה צריך להרחיק מהמת ומהקבר ארבע אמות מדרבנן וה"ה חריץ עמוק י' מהני כמו מחיצה טור וכן כתוב במרדכי דאם המת בספינה קטנה שניסטת מחמת האדם ומתנדנדת אסור לכהן לכנוס לתוכה דא"א שלא יסיט הטומאה והביאו ראי' מפ"ג דזבין ומפ' בתרא דנדה שאמרו שם בש"ס אטו מת מי לא מטמא במשא אבל אם הספינה גדולה שאינו מתמוטטת ע"י אדם מותר לכהן לכנס בתוכה ובלבד רחוק ד' אמות דהא מת תופס ד' אמות לטומאה וכן מביא בתשוב' הרשב"א ובהגהות מיימוני בפ"ג מהלכות אבל ומשמע בתשובת הרשב"א דאם המת מונח בבית אין צריך להרחיק כלל אפילו ארבע טפחים ועיין שם בתשובה קל"ו:

ועל הגוסס. והרמב"ם פסק כהרי"ף וה"ג וכן כתב במרדכי שהמנהיג היתר בגוסס לא הפסיד:

והרר"א ממיץ אוסר כן הוא בתוס' וברא"ש בפ"ג מינין לפי הגירסא של בה"ג דגרס שם אביי ורבא במקום ר"י ור"ל וא"כ הלכה כרבא לגבי אביי דלרבנן מוזהר על הגוסס והא דתנן באהלות אדם אין מטמא עד שתצא נפשו אפילו מגוייד ואפילו גוסס הא מיפרשא שם בש"ס דלענין טמויי עד דנפקא נפשי' אבל לענין אתחולי הא איתחיל ועובר משום לא יחלל ועיין מה שכתבתי למעלה בזה:

ובא חבירו באונס. דאם הוא פרע עצמו במזיד בזה חייב בלא שהיי' דחייב על שמטמא את עצמו וכמו שכתבתי:

דמלקות ליכא דבשהיי' אין בה מעשה. וכמו כן מביא הסמ"ג בשם רבו וכן כתבו החוספות בשבועות דלא נקט הש"ס שם למלקות אלא למאן דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו או לאיסור מלקות ולא למלקות ממש ומשמע מדברי הסמ"ג דאף גבי אם נכנס בשוגג דלדעתו גם בזה צריך שהיי' וכמו שכתבתי לא לקי אשהיי' משום דלא הוי מעשה אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפרק ב' מהלכות אבל ובפ"ה מהלכות נזירות דאם נכנס בשוגג דצריך שהיי' ולקי ממש וכמו שכתבתי למעלה בשם התוספות כיון דבתחילה הי' מעשה וכן בפ' י' מהלכות כלאים גבי הי' לבוש כלאים כתב שם הרמב"ם ג"כ דחייב מלקות ממש אם שהה כדי פשיטה ולבישה וכמו דמשמע שם במכות דרב אשי קאי אמתניתין דקתני חייב על כל אחת ואחת וההיא וודאי לעניין מלקות מיתניי' ולדעת הסמ"ג צריך לחלק ההיא דהכא אם נכנס בשוגג ובין ההיא דמכות גבי כלאים דשם מיירי שלבש בתחילה כלאים במזיד ובזה ודאי אם שהה כדי פשיטה ולבישה חייב דהכל נמשך אחר הלבישה הראשונ' אבל כאן דנכנס בשוגג א"א לחשוב מעשה על תחילות הכניסה כיון שהיא היתה בשוגג ולדעת רבינו ניחא טפי דלא דמי הכי להא דכלאים כיון שבהתחלה הוא לא עבד מידי שחבירו פרע עליו והוא אנוס הי' ועיין בלחם משנה בהלכות נזירות ובהלכות אבל ובמשנה למלך שם ובפ' ג' מהלכות ביאת מקדש בזה ואני כתבתי מה שנראה בעיני מפשטי הסוגיות ומדברי הראשונים ז"ל וכדעת רבינו ז"ל:

כהן שנטמא וחזר ונטמא וכו' היינו אם פירש מהטומאה משום דמוסיף טומאה וכמו שכתב רבינו וההג"ה וכפי שכתבתי שם וביארתי דעת רבינו שפוסק כהרמב"ם בזה וכסתם מתניתין דנזיר ומכות ומוקמינן לה בנזיר אם פירש דוקא וכבר ביארתי בזה כל הצורך:

הלכה כר' יוסי וכו' כלומר שמותר לטמא בטומאה דדבריהם כדי ללמוד תורה ואפי' אם מוצא מי שילמדהו בא"י מתיר ר"י לילך לח"ל לפי שלא מן כל אדם זוכה ללמוד ופסק שם בע"ז רבי יוחנן הלכה כר' יוסי בזה סמ"ג וכן כתב הרי"ף והרמב"ם והרא"ש:

כגון לישא אשה וללמוד תורה התוספ' בע"ז ובפסחים סוף פ' האשה כתבו דוקא הנך מצות דללמוד תורה ולישא אשה דחשיבי טפי אבל לא לשאר מצות וכמו שאמרו בסוף חגיגה דאף לאוכלי תרומה לא הקילו בית הפרס ואפי' ע"י בדיקה וכאן גבי כהן מותר במצות אלו אף בלא בדיקה וכמו שכתבו התוספ' שם בפסחים אבל בשאלתות כתב

דנקט הש"ס ללמוד תורה ואשה אע"ג דקילי משאר מצות מותר וכ"ש לשאר מצות שהם חשובים ולזה נוטים דעת הראשונים ועיין מעדני יו"ט:

בחוץ לארץ. דגזרו טומאה על ארץ העמים וכדאמרינן בפ"ק משבת:

שדה שאבד בה קבר. רש"י פי' בע"ז דמיירי בשדה שנחרש בה קבר דקי"ל דעושה בית הפרס עד מאה אמה וכדתנן בפ' י"ז מאהלות וזהו רק מדרבנן שקנסו אותו משום שחרש קבר ידוע וכמו שאמר בכמה דוכתי בש"ס דהוי רק מדרבנן. ונראה מדבריו דדוקא שדה שנחרש אבל שדה שאבד בה קבר משמע בפ"ק דמועד קטן דהוי מדאורייתא ומטמא באהל וכן כתבו התוספ' בפ"ק משבת גבי ששה ספיקות דמייתי התם דאין שורפין וכתבו שם דשדה שאבד בה קבר אסור מדאורייתא והביאו ראיה מהא דמ"ק וכן משמע מדברי הרי"ף והרא"ש דכאן מיירי בשדה שחרש בה קבר ואיני יודע למה כתב ההגה' דלא כפי' רש"י והראשונים ז"ל דלכאורה ודאי אסור לכהן להטמא בשדה שאבד בה קבר כיון דהוי מדאורייתא וצריך לומר דמיירי ברשות הרבים דהוי טהור מדאורייתא וכדקי"ל דכל ספק טומאה ברה"ר טהור ולגבי בית הפרס החמירו בשדה שאבד בה קבר דמטמא מדרבנן ולכך מותר וכמו כן כתב מזה הרא"ש בפ' י"ח מאהלות וחילק בשדה שאבד בה קבר בין רה"י לר"ה וע"ש וצ"ע:

לדון לערער כו'. דהוי כמציל מידם. והיה נראה לגרוס בדברי רבינו ולדון ולערער וקאי אדלעיל דמותר לדבר מצוה וגם לדון כו' וכמו דתני בברייתא בע"ז. וכל הני דמותר דוקא אם אין שם דרך אמר אלא היא וכן הביאו הראשונים ז"ל וכן כתב הסמ"ג:

מלטמא בקברי גוים כו' דעת רבינו הוא כדעת התוספ' בפ' הבא על יבמתו ובב"מ פ' המקבל דאף דאמרינן שם דאליהו הנביא אמר ליה לרבה דקברי נכרים אין מטמאין באהל וכמו ר' שמעון ב"י דסבר הכי בתוספתא דאהלות מטעם שאינו קרוים אדם וגבי טומאת אהל כתיב אדם כי ימות באהל כתבו שם התוספ' בשם ר"ת ור"י דאין הלכה כמותו מהסתם מתני' דאהלות פי"ח דמדורות העכו"ם טמאין שמא קברו שם נפל כדרכם לקבור בבתיהם ומטמא באהל וכן סובר שם בפרקין רשב"ג והתוספ' רגילים לפסוק כמותו משום הכלל דכל מקום ששנה רשב"ג במתנתינו הלכה כמותו וכן מביא הסמ"ג בשם ר"ת בעשין רל"א וכן כתב הרא"ש בב"מ בפ' המקבל אבל הרבה מהגאונים וכן הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות אבל ובפ"א מהלכות טומאת מת פוסק כר' שמעון דקברי עכו"ם אין מטמאין באהל כיון שאליהו אמר כותי' וישראל מומר מטמא לכ"ע משום אהל וכן כתב הרשב"א וכתב דבמגע ומשא מטמא לכ"ע אף לרשב"י כדאמרינן ביבמות בפ' הבא על יבמתו דמסיק שם לרבינא דנהי דמעטינהו קרא מטומאת אהל דכתיב גבי'

אדם ממגע ומשא לא מעטינהו דגבי נוגע אשכחינן דכתיב ביה נוגע בעצם או בחלל ולא כתיב אדם וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות טומאת מת כרבינ' שם דמטמא במגע ובמשא וכן כתב הסמ"ג והרבה מהגדולים אבל בהגהת מימוני מביא בשם ספר היראים דכהנים מותרים לילך על קברי הגוים מכח ההיא דיבמות וכתב שם דאף במגע ובמשא מותרים ומייתי ראיה מנזיר דאמרינן שם שאין הנזיר מוזהר אלא על מי שמטמא באהל ודוקא דכתיב ועל נפשות מת לא יבא דהיינו המטמא בביאה שהיא טומאת אהל הזהיר הכתוב דוקא וא"כ ה"ה לעכו"ם אל יבא דריש ביה כיון שאינו מטמא באהל לא הוזהר הנזיר עליו וה"ה לכהן דבכל מקום ילפינן להו מהדדי ואמרינן במסכ' שמחות כל טומאה שאין הנזיר מגלח עליו כו' והא דרבינא שם ביבמות אפשר שיפרש הספר יראים דמיירי לטומאת מקדש או לתרומה דמטמאי' במגע ובמשא כמו בהמה נבלה ושרץ אבל לא לעניין כהן ונזיר אבל כל הפוסקים חולקים על ספר היראים בזה וכן הרא"ש ז"ל כתב בתשובה דהר"ם מרוטנבורג היה מוחה לכהנים מלילך בקברי עכו"ם ובזמנינו ראיתי מקילין בזה והולכין הכהנים לחצר בית תפלותם להגלחים ואף דשם קוברין את מתיהם כמנהגם ואפשר שסמכו. על דברי הגמ' שמביא בשם ספר היראים ואף שהוא יחיד בדבר זה לענין מגע ומשא והמה נוגעים בהקברים אפשר שסומכין על זה דרוב ארונות יש בהם פותח טפח כדאמרינן בברכות פ' מי שמתו וכמו שכתבו התוספ' והפוסקי' על ההיא עובדא דאליהו וג"כ סומכין העולם על דעת ר"ת שהביא הסמ"ג שהבאתי למעלה דעכשיו שאין לנו מי חטאת כהן המטמא לא עבר אדאורייתא וכן הוא דעת הראב"ד ז"ל בפ"ה מהלכ' נזירות כמ"ש ואף שמדרבנן אסור לטמא בודאי אף בזמן הזה וכמ"ש מההיא דמס' שמחות מ"מ כיון דאינו אסור אלא מדרבנן סומכים בזה להקל מטעמים שכתבתי וגם על הרוב הולכים לדון ולערער וגם לפעמים בשביל צרכי רבים ובכל אלו מותר בטומאה דדבריהם וכמו שהביא רבינו מפ"ק דע"ז אבל ודאי שלא לצורך או דאיכא דרכא אחרינא יש להחמיר עכ"פ מליגע בהקברים דבזה רבו המחמירין וגם רבו החולקים על ר"ת והראב"ד והסמ"ג בזה דכהנים בזמן הזה וכן כתב הרא"ש בתשובה והגה"מ דהמחמיר תע"ב ועיין עוד מזה במשנה למלך בפ"ג מהלכ' אבל שכתב שם באריכות: @33שייך להא דקברי עכו"ם. ומשמע מדברי רבינו דבקברי עכו"ם שייך נמי טומא' מגע כיון דקבר מטמ' במגע ואפי' להפוסקי' דלא מטמא באהל מ"מ מטמ' במגע אבל מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכו' אבל משמע דקברי עכו"ם אינ' מטמאין כלל שכתב ולפיכך מותרים הכהנים לילך על קברו עכו"ם ולדרוך ע"ג קבריה' והדורך נוגע הוא וכן משמע בפ' המקבל דאליהו הוי קאי בבה"ק דעכו"ם מהאי טעמ'

שאינם מטמאין ומשמע שלא הי' נזהר מלטמא להקבר אף במגע ואף שהקבר מטמא במגע כמו המת עצמו והרמב"ם ז"ל פוסק כרבינא דכהן מוזהר בעכו"ם מטומא' מגע ומשא היינו במת עצמו ולא בקבר והטעם אפשר לומר מדכתיב הנוגע בעצם אדם או בקבר וסמיך או בקבר לאדם ממעטינן מיניה עכו"ם מכל וכל בקב' וטומא' מגע מת שאני דכתיב ביה טומאה בלא אדם ומשא דנקט רבינו גבי קברי עכו"ם כדי נסבה דהא קבר אפי' של ישראל אינו מטמא במשא כדאיתא בספרי ובאהלות וברמב"ם ז"ל דקבר מטמא באהל ובמגע ולא במשא כמו גולל ודופק וכן משמע בתשובת הרא"ש שהשיב להשואל על היתר הליכת כהנים לקברי עכו"ם דזה תלוי בפלוגת' דר"ת והרמב"ם ולא התנה שם שיהא אסור לכ"ע משום מגע קבר ובכלבו מביא דברי רבינו וגורס שם בדברי רבינו וצריכין הכהנים ליזהר מלטמא בקברי גוים ובגוים ולא מבעי במגע ובמשא כו' וע"ש והשתא ניחא בזה שכתב רבינו דמטמא במגע ובמשא זה קא אגוים עצמן ולא אקברי גוים וכמו דעת הרמב"ם ז"ל כמו שכתבתי וכן משמע בכלבו שמביא תחילה דעת הרמב"ם ז"ל ודבריו דקברי עכו"ם מותר אפי' במגע אבל הרמב"ן ז"ל בחידושיו וכן הרשב"א ז"ל כתבו שם דלרבינא קברי עכו"ם מטמא במגע וכן כתבו בשם רש"י ממסכת נזיר גבי קבר שלפני הדבור דמטמא במגע אף לכ"ע אבל הרמב"ן בחידושיו ביבמות כתב דסתמא דגמרא פליג ארבינא וסברו דלגמרי מיעטינהו קרא וזהו כספר היראים וכן נראה מדברי הרמב"ן ז"ל והרשב"א בפשיטות דאפי' לר' שמעון קברי נכרים מטמאין במגע אליב' דרבינא אבל באמת דוחק לומר דהרמב"ם ז"ל יסבור כמו הגהות מיימוני וכמו שהביא הנ"י בפ' המקבל דהגוים מטמאין במגע ובמשא כמו נבילה ושרץ ואין הכהנים מוזהרים עליהם כלל דהא כתב בפ"ג מהלכות אבל ואינו אסור אלא שיגע בטומאה כו' משמע דקאי על הכהן לפיכך איני יודע לכוין זה מה שכתב לפיכך מותר הכהן לכנוס לשם ולדרוך על קברותיה' דלמה לא יטמא הקבר במגע וגם זה אין לומר דדורך בהפסק דבר שאינו מקבל טומאה או במנעלו בענין דלא הוי בחיבורין דכל זה היה לו להרמב"ם ז"ל לבאר וגם מה שכתבתי לעיל שלדעתו הקבר ממועט לגמרי גבי עכו"ם דאינם מטמאין במגע הוא דוחק גדול ואדרבה מהסוגיא דנזיר פ' כ"ג משמע דבנגיעה מטמא וכמו דדרשינן שם מהפסוק דהנוגע דמירי בנגיעת קבר שלפני הדבור ואף אם יפרש הרמב"ם כפירוש התוספ' שם מ"מ עכ"פ מטמא הקב' בנגיעה לכ"ע וא"כ ה"ה לקבר עכו"ם והנכון לפרש דברי הרמב"ם ז"ל דמשו' זה התיר לכהנים לדרוך על קברי עכו"ם דלה' אין רגילות שיעשו ארון או כוכין דזה הוא מנהג ממנהגי ישראל ולא אצל העכו"ם כמו שכתבו הרמב"ן והרשב"א בחידושיו ביבמות אלא הם מכסים את המת

בעפר בענין שלא נשאר חלל טפח כלל ואז אין עליו דין תור' קבר וכמו שמשמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות ט"מ דקבר לא מיקרי אלא הבנוי והמתוקן ושיש בו חלל טפח וקברי נכרים אין בהם שם חלל ששופכין עליהם את העפר ולא מטמאין כלל כי הטומאה רצוצה בהן ולא שייך לומר דבוקעת ועולה דזה הוא טומאת אהל והם אינם מטמאין באהל וכמו שמשמע מדברי הרמב"ם ז"ל דטומאה רצוצה הוי מטעם אהל ולא מטעם מגע ואף שיש לעיין בזה ודוק ולכך אתי שפיר דאליהו הוה קאי בבה"ק של עכו"ם בפ' המקבל ולא נזהר אף ממגע קבר דלא מיקרי קבר סתום אצלם כיון שאין בו חלל טפח ועיין מה שאכתוב לקמן בזה בעז"ה ומה שאכתוב בזה דעת התוספות והבן:

וטומאת אהל שהוא מוזהר עליה כו'. כל זה לקוחים מדברי הרמב"ם בהלכות טומאת מת ומדברי הסמ"ג עשין רל"א שגם הוא העתיק שם מדברי הרמב"ם והרי"ף והרא"ש קצרו בזה ביותר בהלכות טומאה וכל השיעורין הללו הוא הלכה למשה מסיני וכמו שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה ובחיבורו בהלכו' ט"מ ומ"מ דרשו בסיפרי ובכמה מקומות מהש"ס מהמקרא שיעורין מהטומא' כגון כזית מן המת ואבר מן החי ומן המת שיש עליהן בשר כראוי וכן רביעית דם דדם תבוסה ועצם כשעורה ושארי דברים שדרשו הרבה בסיפרי מהמקרא אלא שיש מהן אסמכתות ולא דרשה גמורה במקומות מפוזרין בש"ס ומהרמב"ם ז"ל בחיבורו ומהתוספות במקומות הרבה מפוזרין מהש"ס ומפירוש הר"ש ז"ל במסכת כלים ואהלות:

ואם לא נקרש כו'. כן מסקינן בנזיר בפ' כ"ג דאם לא נקרש בידוע שאינו מן הבשר אלא מכיחו וניעו של המת דטהור וכדתנן בפ"ד דאהלות כל המשקין היוצאין מן המת טהור חוץ מן הדם ומייתי לה הש"ס בחולין בפ' כיסוי הדם:

ומלא תרווד רקב. ומפרש בנזיר בפ' כ"ג שם רבי יוחנן דזהו שיעור מלא חפניו ופוסק כן הרמב"ם בפ"ג מהלכות טומאת מת כר' יוחנן לגבי חזקי' ואע"ג דהוי רבי' משום דקאי כרבנן שם וע"ש בש"ס ובתוספות:

בנקבר ערום בארון של שיש. כן אמרינן בנזיר שם ובנדה בפ' המפלת דבעינן שנקבר שלם ולא חסר ובארון של שיש וע"ש:

של שיש. או של זכוכית רמב"ם בפ"ג מהלכות ט"מ והטעם שלא נתערב בו עפר מלחלוחית ורקב הארון:

והשדרה והגולגולת. פי' או שדרה או גולגולת כשהן שלמים מטמאין באהל וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות ט"מ וכ"כ הסמ"ג ואף דמיבעי' שם בנזיר בפ' כ"ג או או קתני או תרוויהו דווקא פסקו ז"ל בפשיטות לחומרא ועיין בכסף משנה:

שיש עליו בשר כראוי. היינו אם יש עליו בשר גידין ועצמות דבענין אחר לא מיטמא באהל וכדאמרינן בש"ס בפ' העור והרוטב ובסוף גיד הנשה ועיין רמב"ם בפ"ב מהלכ' ט"מ ובש"ס בנזיר בפ' כ"ג ובהעור והרוטב ובגיד הנשה:

שתי שוקיו וירך אחד. כי בנין האדם הוא שתי השוקים והירכים הן הן בנינו של אדם והרוב הם שתי שוקים וירך אחד ועיין תוי"ט בפ"ב מאהלות והרמב"ם בפ"ג מהלכות ט"מ:

קכ"ה אברים. כי רוב האדם מנין האברים הוא אצלו רמ"ח וקכ"ה הוא הרוב מאבריו ואע"ג שהיה לו אברים יותר אין משגיחין בו אלא על מנין רוב האדם אלא א"כ שהיתה אצבע שיש בה ציפורן או שהיתה נספרת ע"ג היד שהיא עולה למנין רמב"ם שם תוי"ט שם ועיין בבכורות פ"ז:

ורובע עצמות רובע הקב כמפורש בהג"ה וכגון שאין בהן מאלו שחשב רבינו השדרה וכו' אלא משאר עצמות כיון שיש בהן רובע הקב ה"ז מטמא באהל והטעם של כל אלו שמטמאין באהל כתב הרמב"ם ז"ל לפי שבשיעורין הללו ניכר שהן עצם אדם וכבר כתבתי משמו שכל השעורין העיקר הוא הל"מ עיין כסף משנה בפרק ב':

ורביעית דם. הוא הל"מ ואסמכוהו אקרא דכתיב נפשות מת והדם הוא הנפש ואמרו תחילת ברייתו של תינוק הוא רביעית רמב"ם:

ודם תבוסה כו' פי' רביעית דם היוצא כולו מן המת לאחר מיתה מטמא מדאורייתא וזה שיש בו מדם שיצא מחיים ולאחר מיתה נקרא דם תבוסה ומטמא מדרבנן כמו רביעית דם וכדאמרינן בש"ס בנדה פ' האשה ובהגוזל דהוי מדרבנן:

שדמו שותת כו'. דוקא שותת בלי הפסק דאילו מטפטף בהפסק לא מיטמא ואפי' טיפה של מיתה הרבה דראשון ראשון בטל כיון שלא נפל ביחד ועיין רש"י בנדה שם וכן פסק הרמב"ם:

נמצא תחתיו רביעית דם כו' רבינו העתיק לשון המשנה מפ' ג' דאהלות וכר' אליעזר בר' יודא שאמר במתניתין ובסוף נדה מייתי שם הש"ס משמיה דר' אליעזר בר' יודא בענין אחר והא דצלוב קתני לה התם בנדה משום ר' שמעון אבל בדברי חכמים דברייתא קתני התם הרוג שיצא הימנו רביעית דם ספק רובו בחייו ומיעוטו במותו וכו' וע"ש וכן הרמב"ם בחבורו פ' ג' מה' ט"מ והסמ"ג כתבו מת שיצא ממנו רביעית דם מקצתו בחייו וכו' ופסקו כר"ע דמתניתן דאהלות ורבנן דר' אליעזר. בר"י דנדה נראה דסברי כוותי' דר"ע וגבי צלוב היה נראה לפסוק דטהור משום שמא הטיפה דלאחר מיתה עומדת לו ע"ג העץ דבנדה פליג בזה רבי יהודא עם רבי שמעון והלכה כר"י לגבי ר"ש וגם במתניתין

דפליג עהר"א בר"י אפשר דהלכ' כמותו ובפרט אם ר"א הוא בנו הלכה כרב לגבי החלמי' ובזה לא מצינו לר"ע ולרבנן דברייתא שיחלקו על ר' יהודא בזה ודוקא במנטף הוא דפליגי עלי' רבנן דס"ל ראשון ראשון בטל ולא כמו ר' יהוד' דס"ל אין דם מבטל דם אבל בהא דחיישינן שהטיפ' של מית' עמד' על העץ מנלי' דפליג' ואפשר כיון שאמרו בסתמא הרוג שיצאה הימנו רביעית דם ומשמע אפילו צלוב וכן לפי שהביאו התוספ' שם בנדה בשם הר"י בר יום טוב שפירש דחכמים המה רבנן בתראי דפליגי על ר' יהודא במטפטף וע"ש ומשמע דאינהו ס"ל כר"ש גבי צלוב ומשום זה פוסק רבינו כר"ש

ונמצא תחתיו רביעית דם דודאי לן שיצא הדם גם לאחר מיתה אבל לא ידעינן כמה יצא ואפשר שיצא עד חצי' דהיינו שמינית הלוג דאז מטמא הרביעית שיצא חציו מחיים וחציו לאמר מיתה מטעם דם תבוסה דמטמא מדבריהם אבל אי הוה פשיטא לן דיצא רובו מחיים הוה טהור דבטל ברוב ולא גזרו בזה משום דם תבוסה אבל משום דמספקא לן שמא יצא עד חצי' או יותר לאחר מיתה גזרו עליו וכר"ע דמתניתין דאהלות וטמא אפילו ברה"ר כמו רביעית דם שיצא כולו לאחר מיתה דמטמא מדאורית' אבל אם ספק שמא יצא כולו מחיים או לאחר מיתה הוי כמו שאר ספק טומאה דברה"י טמא וברה"ר טהור כן מפורש בנדה שם וכן פסק הרמב"ם בפ"ב מהלכ' ט"מ:

כל אלו מטמאין גם במגע. רמב"ם בפ"א מהלכות ט"מ וכתב שם שטומאת אהל וטומאת מגע מפורשים בתורה בפ' חקת וטומאת משא דורש בסיפרי מק"ו מנבילה וכתב שם דהוי כמפורש בתורה וכן מביא הסמ"ג:

חוץ מתרוד רקב. שם בפ' העור והרוטב ותוספתא מאהלות לפי שא"א לו ליגע בכולו ואפילו חיברו כגון שגיבלו במים אינו חיבור כדתנן במתניתן דאהלות בפ"ב וכן כתב הרמב"ם בפ"ב שם והסמ"ג וכן כתב בהג"ה:

עצם כשעורה כו' לפי שנאמר הנוגע בעצם וזה הוא הל"מ דמטמא אפילו עצם כשעורה במגע ובמשא אבל באהל בעינן שיהא ניכר שהיא מעצם האדם וכמה שכתבתי בשם הרמב"ם:

וארץ העמים. הר"ש פירש דמתניתין מיירי שהביא גוש מעפר ארץ העמים לא"י ואינו מטמא באהל אבל הנכנס לארץ העמים אפי' רוכב על הסוס ואפי' נכנס בשידה תיבה ומגדל הפורחים באויר נטמא מחמת אהל ושמו שפוסק הרמב"ם בפ' י"א מהלכות ט"מ והבאתי למעלה אבל גוש עפר הבא מן ארץ העמים אינו מטמא באהל:

שנחרש בה קבר. אבל שדה שנאבד בה קבר תנן באהלות בפ' בתרא דמטמא באהל וכן פסק הרמב"ם בפ"ח מהלכות ט"מ וכן היא גרסתו במתניתן שם ועיין מ"ש לעיל והני תרוייהו בית הפרס וארץ העמים הוי מדבריהם וכמ"ש:

שאין עליו בשר כראוי היינו כדי להעלות ארוכה ועיין ברמב"ם בפ"ב שם ובהשגות הראב"ד ז"ל שם:

שחסרו ואין בהם רובע עצמות רמב"ם:

כדברי בית הלל. במתניתן דאהלות בפ"ב:

כסלע. הוא השיעור דאמרי ב"ה שם כדי שינטל מן החי וימות כן מפורש בבכורות בפ' אלו מומין ושיעורו הוא שליש טפח כדאמרינן בפ' אלו טריפות גבי כרס דבנקב כסלע יהי' חוט המקיף טפח וכל שיש בהקיפו טפח יש ברחבו שליש טפח ועיין תוי"ט:

והרבה נקבים. רמב"ם וסמ"ג והוא מש"ס דאלו טרפות ובנקבים שיש בהם חסרון מיירי כדמוכח שם בפ' אלו טריפות וע"ש:

הגולל וה"ה הדופק וכן מיתנייא ביחד באהלות בפ"ב במתניתן ובחולין בפ' העור והרוטב (חולין דף קכ"ו ע"ב)

מטמא במגע ובאהל. בפ' בהמה המקשה איכא למ"ד דהלכה גמירי לה ואיכא למ"ד דמרבי לה מוכל אשר יגע על פני השדה:

ואינו מטמא במשא הכי תנן שם באהלות ובחולין ולמ"ד דהלכה היא גמירי לה הכי הילכתא דאינן מטמאין במשא ולמאן דדריש לה מוכל אשר יגע כו' משום דמוקמינן להאי קרא בנזיר בפ' כ"ג בטומאת אהל ומגע ילפינן מדאפקי' רחמנא בלשון נגיעה אבל למשא ליכא קרא לרבות כפי' התוספ' שם בחולין וע' תוי"ט:

פי' רש"י גולל זהו כיסוי הארון. דברי רש"י ור"ת מפורשים באורך בכמה מקומות מהש"ס בדברי התוספ' וכן הסמ"ג הביא דעת רש"י ודעת ר"ת ודעת הרמב"ם כדעת רש"י:

זהו כיסוי הארון. והא דאמרינן בש"ס מדלגין היינו ע"ג ארונות משום דארון שיש בו פותח טפח אינו מטמ' והא לפירוש רש"י הגולל עצמו מטמ' משו' אהל היינו משו' דהא אין הנזיר מגלח עליהן כדתנן בנזיר בפ' כ"ג משום הכי אין הכהן מוזהר עלי' ולא הוי שם טומאה דהא על הגולל והדופק אין הנזיר מגלח לעולם ויש שכתבו לחלק לדעת רש"י דהגולל אין מטמא משום אהל אלא כשהוא מגולה דומיא דעל פני השדה אבל לא אם טמון בארץ כן כתבו התוספות בסנהדרין בפר' נגמר הדין ובכתובות בפר' קמא פירשו דלא מטמא הגולל והדופק אלא כשפירש דומי' דעל פני השדה ולא כשהוא טמון ומחובר לקרקע דבטל אגב קרקע ועיין עוד בבבא בתרא ובברכות ועיין בתוספות בסוכה

בפר' הישן שכתבו בענין אחר וצ"ע שם ובתשובת הרשב"א סימן תע"ו משמע דמטמא משום גולל בין כשהוא מחובר ובין כשפירש לדעת רש"י ולפירושו:
ור"ת פירש. כל הדברים ארוכים ומפורשים בתוספ' ובדברי הראשונים בביאור והר"י הקשה מהתוספת על פי' ר"ת ועיין בתוס' ונראה מדברי הסמ"ג שמסכים לפי' ר"ת: @11 ואין כהן מוזהר עליהן. על הגולל והדופק כדתנן במתניתין בנזיר בפר' ג' ואע"ג שמטמאין באהל מ"מ אין הנזיר מגלח עליהן כדתנן במתניתין בפר' כ"ג דגבי נזיר כתיב וכי ימות מת עליו וכו' עד שיטמא בטומאת שהן מעצמו של מת רמב"ם בפ"ז מהלכות נזירות ועיין תיו"ט באהלות:
ולא על כלי מתכות שנגע במת. ואף ע"ג דנעשה אבי אבות הטומאה כמת עצמו דחרב הרי הוא כחלל כן כתבו בתוספו'. וכן כתב הרמב"ם וכתבו בתוס' דר"ת הי' אומר דהנזיר מגלח עליו וכהן מוזהר עליו כדאמרי' בפרי בהמ' המקשה אבל רבינו תי' זה דרוצה לומ' שם טומאה וכן תירצו התוס' בסנהדרין ובברכות כלומ' ואף דאין הנזיר מגלח על רביעית דם מ"מ הוא מגלח על חצי לוג דם אבל גולל ודופק לעולם אינו מגלח עליהם וכן יש לומר גבי חצי קב עצמות דהכהן מוזהר אף על אהל מרובע עצמות דהא הנזיר מגלח על חצי קב עצמות ולאפוקי כלים הנוגעים במת ואפילו כלי מתכות אין הנזי' מגלח עליהם לעולם כדתנן בתוספתא בנזיר שאין הנזי' מגלח אלא על המת עצמו ולא על הכלים. וכמו שכתבו התו' שם והביאו זו התוספת' והא דהכהן אסור לכנס לארץ העמים ולבה"פ ההוא מדרבנן בעלמא שהחמירו מספק לכהן אף שאין הנזי' מגלח עליהן אבל לא החמירו בכלים הנוגעים במת כלל לגבי כהן ורמב"ן בפי' התורה פרשה חוקת כתב ג"כ דמשמעות הכתוב הוא ג"כ דבכלים הנוגעים אפילו בכלי מתכות אדם הנוגע בהם אין צריך הזאה כלל ואין הנזיר והכהן מוזהר עליהן כלל ולא מטמאין באהל. והוכיח כן ממשמעות הפסוק וע"ש:
פירש דמתנית' מבואר במה שכתבתי:
דהא איכא טומאות. כו' התוספו' לא כתבו אלא מרביעית דם דמפורש בהדי' בפ' בהמה המקשה דהכהן מוזהר עליו לר"ע אבל בשאר הטומאות דחשיב שם במתניתין דאין הנזיר מגלח עליהן לא מצינו בפירוש שיהא הכהן מוזהר עליהן וכן משמע מלשון הרי"ף

והרא"ש בהלכות טומאה דבאמת אין הכהן מוזהר עלי' מן התורה אבל באמת מדברי הרמב"ם בפר' ה' מהלכות נזירות ובפ"ג מהלכות אבל נראה להדי' דהכהן והנזי' מוזהרים מדאוריית' על כל הטומאות מהמת שהוא טמא טומאת שבעה ולוקין עליהם מן התורה ואפשר שהוא ז"ל סובר כר"ת דההו' דמס' שמחות משבשתא הוא אבל מדבריו בעצמו בפ"ב מהלכות ט"מ גבי גולל ודופק ובפ"ג כתב שכל אלו שאין הנזיר מגלח עליהם הם רק מד"ס ולא מן התורה וכבר נתעורר בזה המשנה למלך בהלכות נזירות. אבל דברי הגהות יש לפרש כמו שמשמע מדברי הרמב"ם דעכ"פ ברביעי' דם וברובע עצמות לוקה עליה' הכהן מן התור' וההוא דמס' שמחו' הוא בשם טומאה כמו שכתבו התוס' והיינו כלים הנוגעים במת וגם גולל ודופק לפירוש רש"י וכמו שכתבו התוס' בסנהדרין בפ' נ"ה ובברכות ואף שהתוס' כתבו שם עוד תי' אחר על ההוא דמס' שמחות ממה שהקשה ר"ת מרביעית דם דבאמת דברייתא דפ' בהמה המקשה דקתני שהכהן מוזהר על רביעית דם סבר' כזקנים הראשונים דאית להו בנזיר בפ' כ"ג דמגלח נמי על רביעית דם מ"מ מכח גולל ודופק לפי' ר"ת יקשה דלדידי' ודאי הכהן מוזהר על הגולל ודופק כמו שכתבו התוס' דמשום זה סתר לפי' רש"י ושבש ההוא דמס' שמחות אבל בזה דשם טומאה מתרצי שפיר:

ודופקי דופק. וכו' צ"ע דבנזיר איתא על גולל ודופק עצמן וההוא דדופקי דופקין היא מתניתין דפ"ב מאהלות ושם תנא דטהור לגמרי וכן כתב הרמב"ם ז"ל שם. ואפשר שטעות סופר הוא וצ"ל גולל ודופק דאין לומר שהגהה הבין בדברי רבינו שכתב ואין הכהן מוזהר עליהן אחר הא דדופקי דופקין שדעתו שאין הכהן מוזהר על דופקי דופק דוקא דזה אינו דהא רבינו מייתי לראי' מההוא דמס' שמחות וזה הוא אפילו בדופק עצמו כיון שאין הנזיר מגלח על הגולל והדופק וכן הכלבו העתיק דברי רבינו וכתב הא דמס' שמחות על גולל ודופק והא דכתב רבינו לעיל דופקי דופק הוא הכל מפי' ר"ת וכן כתבו התוס' משמו דלפי פירושו שייך הא דדופקי דופק דקתני במתניתין יותר מכמו לפי' רש"י:

והנוגע בקבר סתום. כו' דע שבאלו הדינים יש מחלוקת בין אבות העולם הקדמונים והוא זה דדעת הרמב"ם הוא דקבר סתום אז אם יש בו חלל טפח על טפח הנוגע בו והמאהיל עליו ומלמטה ומכל הצדדין טמא ואפי' שלא כנגד הטומאה וכדמרבינן בסיפרי דבעינן שיהא הקבר סתום ואז יש לו דין קבר ואם אין בו טפח על טפח אין עליו דין קבר סתום דהיינו שאין טמא אלא מלמעלה ומלמטה נגד הטומאה דהטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת כדין טומאה רצוצה ומן הצדדין טהור לגמרי והוא מהמשנה מפ"ז דאהלות דקתני

שם נפש אטומה הנוגע בה מן הצדדין טהור מפני שהטומאה בוקעת ועולה כו' ובארונות של עץ חלוק מדין קבר דאפי' אם הם סתומים אם יש חלל טפח בין כיסוי הארון להמת העומד על גביו טהור מדין תורה וכדאמרינן בברכות גבי הא דמדלגין היינו ע"ג ארונ' של מת ומפר' שם משום דרוב ארונות יש בהן חלל טפח. ואם אין בהן חלל טפח אז הוי כמו קבר סתום שאין בו חלל טפח דהטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת כנגד הטומאה אבל אם יש בו חלל טפח טהור מן התורה בכל מקום ובדין זה חלוק ארון מקבר סתום ומדרבנן גזרו על ארונות אפי' יש בהן פותח טפח משום ארונות שאין בהן חלל טפח ולדבר מצוה לא גזרו. ואם הקבר אינו סתום מן הצד ופתוח מן הצד בפותח טפח בזה מודה ודאי הרמב"ם ז"ל אם יש בו חלל טפח דאינו מטמא מן הצדדין וכן מלמעלה ומלמטה דלגמרי אימעוט בסיפרי אם אינו סתום דאין עליו דין קבר וכדמשמע ממתניתין דביב שהוא קמור בתוך הבית בפ"ג דאהלות וכדאמרינן בסיפרי דילפינן בק"ו מאהל כשהוא פתוח דאינו מטמא מן הצדדין וכדאמרינן בנזיר בין על המקרא דדרשינן מיניה טומאת אהל ובין על המקרא דדרשינן מיני' טומאת מגע דבעינן קבר סתום דוקא. ודעת התוספו' כמו שכתבו בב"ב פ' המוכר פירות (בבא בתרא דף ק') ע"ש ובברכות פ' מי שמתו שם ובנזיר פ' כ"ג הוא דדין ארון וקבר שוים הם דאם הם סתומים לגמרי אז יש חילוק אם יש בהן חלל טע"ט מטמאין מכל סביביו אפי' שלא כנגד הטומאה וכן מלמעלה ומלמטה בכל מקום כדין קבר סתום דמרבינן לטומאת מגע ואהל ואם אין בו חלל טע"ט אז מן הצדדין אינו מטמא בודאי בצד הריקן שבו וכנפש אטומה. ולמעלה ולמטה נמי אינו מטמא אלא כנגד הטומאה משום דטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת ואם הארון והקבר המה פתוחין מן הצד אז אם יש בהן חלל טפח אינם מטמאין מלמעלה ומלמטה כדאמרינן בפ' מי שמתו גבי ארונות דמדלגין עליהם כיון שיש בהן חלל טפח וגם מן הצדדין אינם מטמאין כלל וכמו דמשמע בב"ב בפ"ק ד' י"ב גבי בית שסתמו דאם פרץ את פצימיו וכו' דאם הוא פתוח אינו מטמא כל סביביו והוא הדין לקבר כדאמרינן בסיפרי דלא מרבינן אלא קבר סתום דוקא וכן איכא דגרסי שם בב"ב בפ"ק קבר סתום אינו מטמא כל סביביו והיינו משום דלא פרץ את פצימיו והוי כפתוח מן הצד דלא חשיב סתימה בהפתח של הקבר כיון שלא פרץ את פצימיו וכן כתיב הרשב"א בתשובה סימן קל"ו להדיא וע"ש ונראה שם מדבריו דאפי' כנגד הטומא' אינו מטמא מן הצד ואם אין בהם טפח ע"ט אז מטמא מלמעלה ומלמט' מטע' דטומא' בוקע' ועולה כו' כנגד הטומא' דוקא אבל מן הצד טהור ואפשר דבהא אפי' כנגד הטומאה טהור מן הצד כמו אם יש בהן פותח טפח ופתוחים ואף שכתבו שם התוספות בברכות דדוקא כנגד צד הריקן

טהור היינו גבי נפש אטומה שהיא סתומה וגם בזה משמע מהרמב"ם ז"ל דטהור מן הצד בכל מקום ואפי' נגד הטומאה דטומאה רצוצה אינה מטמא אלא מלמעלה ומלמטה ולהראב"ד ז"ל יש בזה דרך אחר והוא ז"ל הוסיף מדה שלישית בזה והסמ"ג מביאו והדברים צריך ביאור לדעתו ולישב כל הסוגיית ואיני רוצה להאריך מה שצריך לביאור דעתו ז"ל כי ידוע שדעת רבינו המה על הרוב כמו דעת התוספות והוא בעצמו היה אחד ממחברי התוספ' כידוע וכן משמע מדברי רבינו שהולכים כדעת התוספ' ז"ל מדלא הביא החילוק שבין ארון לקבר כדעת הרמב"ם ז"ל וכמו שהביא הסמ"ג אלא שדעתו כדעת התוספ' וכמו שכתבתי רק שקיצר ביותר כדרכו ומביא מה שהוא מהצורך לכוין דעתו לדעת התוספות הנזכר:

הנוגע מן הצדדים טמא. ואפילו שלא כנגד הטומאה כמו קבר סתום דמטמא כל סביביו וכן מטמא מלמעלה ומלמטה כדין קבר שמטמא במגע ובאהל כל סביביו ומלמעלה ומלמטה אפי' שלא כנגד הטומאה כיון שיש בו חלל טפח וכמו שכתבו התוספ' בפ' המוכר פירות ורבינו שמזכיר צדדים נקט לשון המשנה דנפש אטומה דקתני שם החילוק בין יש בה טפח לאין בה על הצדדים ור"ה למעלה ולמטה:

ואם אין בו כו' שאין בו טפח על טפח:

טהור רק כנגד כו' דהוי טומאה רצוצה דבוקעת ועולה ובוקעת ויורדת וכמו דקתני שם במתניתין גבי נפש אטומה הנוגע בה מן הצדדין טהור מפני שטומאה בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת ורבינו נקט לשון המתניתן כמ"ש וטמא העומד מלמעלה ומלמטה כנגד הטומאה דוקא ולא יותר ומלשון רבינו משמע דאף מן הצדדין טמא בצד הטומאה ואינו טהור אלא בצד הריקן כיון שאין בו טע"ט וכמו שכתבו התוספות בברכות על ההיא דנפש אטומה וכפי שכתבתי ודלא כמשמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות ט"מ:

שהוא פתוח. ופתחו בטפח דוקא באהלות בכמה מקומות ובתוספ':

וכן בית ואהל פתוחין. זה למד רבינו מהא דב"ב בפ"ק שהבאתי דבית סתום פרץ את פצימיו כו' וכל דלא הוי כסתום אינו מטמא כל סביביו וה"ה לעמוד עליהם או תחתיהם וכמו שפירשו שם התוספות דמיירי לענין זה ודלא כפירש רש"י שם דמיירי לענין ד' אמות וכן הבאתי למעלה בשם הרשב"א:

מותר לכהן לעמוד עליהם. וכדאמרינן בברכות בפ' מי שמתו דארון שיש בו פותח טפח מותר מן התורה לילך עליו ופירשו התוספות דמיירי בפתוח מן הצד דאילו סתום לגמרי גרע טפי בשיש בו פותח טפח משאין בו וכמו שהבאתי למעלה ואף דאמרינן שם בברכות דרבנן גזרו אף על אותן שיש בהן פותח טפח משום אותן שאין בהם פותח

טפח. כתב רבינו דמותר וקאי הבית ואהל דוקא דבהם לא גזרו בית ואהל יש בהם לעולם פותח טפח ולא שייך למגזר זה ובית אטו ארון או קבר לא רצו לגזור וכדמשמע בב"ב בפ"ק גבי בית דאם לא פרץ את פצימיו דלא גזרו בי' אפילו מדרבנן וכן כתבו התוספות בפ' המוכר פירות אבל וודאי קבר וארון אפילו אם הם פתוחים אסור מדרבנן כמו סתומים כדמשמע שם בברכות דגזרו עליהם וכן כתבו התוספות שם בפ' המוכר פירות ומשמע שם מדבריהם דמטמאין כל סביבם כמו סתומין ואף דהגזירה היא אטו היכא דליכא פותח טפח ובהו גופא אינם מטמאין כל סביבם רק כנגד הטומאה ואדרבה הני קילי טפי דאפילו סתומין לעולם אינם מטמאין אלא כנגד הטומאה וכמו שכתבתי מ"מ הגזירה היתה שלא לילך על גבי ארונות שהמה מכוסים מלמעלה וא"א לכוון ולידע בין כנגד הטומאה ובין שלא כנגד הטומאה ואף שהן פתוחים מן הצד דבהכי מיירי שם כדפירשו התוספות מ"מ מלמעלה מכוסין הן ולכך אסרו לגמרי לילך על גבי הארון ולדבר מצוה התירו משום דרוב ארונות יש להם חלל טפח ומותר מן התורה ולדבר מצוה התירו לסמוך על הרוב והא דלא גזרו פתוחין אטו סתומין דאסירי מדאורייתא לפירוש התוספות אם יש בהן פותח טפח אפשר שדרכן היה שהקברים והארונות שלהם היו לעולם פתוחים מן הצד שהיו קוברים בכוכין והכוכין היו פתוחין מן הצד כמו שכתבו התוספות בפ' המוכר פירות ואפשר דדעת רבינו דגם בקבר פתוח לא גזרו מדרבנן כלל יש בו טפח אטו אין בו שיהא אסור לילך על קברו וכן משמע מדכייל קבר עם בית ואהל וכתב מותר הכהן לעמוד עליהם משמע דמותר אף מדרבנן דאל"כ לא הוי שתק רבינו בזה והטעם אפשר כיוון דלא מצינו בש"ס הגזירה מפורש רק גבי ארונות יש לומר דדוקא בארונות שייך למגזר כי שכיח הרבה שאין בהן חלל טפח כיון שעושין אותן מעץ ועושים אפי' לנפלים ואין בהן חלל טפח אבל קבר פתוח והיינו כוכין לעולם יש בו פותח טפח חלל ולנפלים לא היה דרכן לעשות כוכין וכדמשמע בש"ס שהיו מטילין אותן בבור כן צריך לדחוק לדעת רבינו אבל בתוספות בפ' המוכר פירות משמע להדיא דבקבר אסור אפי' פתוח מדרבנן כמו גבי ארון ועוד אפשר ליישב בענין אחר ואין להאריך יותר ודע דלפירוש רש"י שהביא רבינו לעיל גבי גולל שזהו כיסוי הארון מוכח מהא דהכא שהבאתי מאי דאמרינן בברכות שגזרו על ארון שיש בו חלל טפח משום שאין בו ולא התירו אלא לדבר מצוה דגבי גולל ודופק שכתבו התוספו' לפירושו ז"ל דאין הכהן מוזהר עליו מטעם שאין הנזיר מגלח עליו וכמו הברייתא דמסכת שמחות שהביא רבינו דמותר אפי' לכתחילה לכהן לטמא לגולל ודופק ואפי' לדבר הרשות ולא גזרו עליו בזה כלל דאל"כ למה הי' הגזירה גבי לילך ע"ג ארון משום ארון שאין

בו פותח טפח הא בלא"ה אסור לכתחילה משום גולל לפירושו ז"ל: ולכאורה משמע מהברייתא דהכהן אינו מוזהר עליו אבל איסורא מיהא איכא וצריך לומר דזהו לאו דוקא גבי גולל ודופק וכמו בכלים הנוגעי' במת דמותר אף לכתחילה לכהן וכמו שכתבו התוספות בנזיר בפ' כ"ג וצ"ע בזה דאף דר"ת כתב דהברייתא ההיא דמסכת שמחות משבשתא היא אבל כל הראשונים הביאו אותה וסמכו עלי' הראב"ד והרמב"ן והרא"ש וכן הסמ"ג הביאו לזה הברייתא ואף שמדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות נזירות ובפ"ג מהלכות אבל משמע ודאי דלא ס"ל כההיא ברייתא דהא מחייב מלקות בנזיר עצמו וכן בכהנים אם נטמא אף בטומאה שאין מגלח עליהן מ"מ ממה שכתב בהלכות ט"מ בפ"ג שנראה לו דכל טומאות שאין הנזיר מגלח עליהן המה רק מדברי סופרים ובודאי ה"ה לטומאת כהן וא"כ ס"ל כהך ברייתא וחזר בו מדבריו דשם וצ"ע בזה ועיין משנה למלך וכבר כתבתי לעיל בשם התוספו' מסנהדרין וכתובות שכתבו דלרש"י לא יטמאו הגולל והדופק אלא כשפירשו ולא כשהן מחוברין וא"כ אין ראיה שמותר אף לכתחילה מיהו מהתוספ' בברכות ומתשובת הרשב"א תע"ו מוכח כמו שפרשתי ועוד מהצורך לבאר דברי רבינו בהא דקבר שיש בו פותח חלל טפח ע"ט כי בודאי משמע דהטומאה אינה ממעטה החלל וכמו שכת' הסמ"ג וכמו הדין דטומא' רצוצ' דלא חשיב רצוצה אלא שאין עליה אהל טפח עם מקו' הטומאה וכן מוכח באהלות בדוכתי טובא ובהא דארון שמותר לילך ע"ג כתב הרמב"ם ז"ל אם יש חלל בין הכיסוי להמת ומשמע דהטומא' ממעט החלל וכן מוכח מדברי הסמ"ג והעיק' בזה דבאמת לדעת הרמב"ם ז"ל דארון חלוק בזה מדין קבר ואפי' סתום טהור העומד ע"ג אם יש בו חלל טפח צריך בודאי חלל טפח חוץ מהטומא' וכמו שמשמ' מדבריו ז"ל בפי"ב מהלכו' ט"מ דכתב שם החילוק דבין ארון ובין קבר וכן להראב"ד ז"ל מצריך חלל טפח פנוי לדעתו בפ"ז מהלכות ט"מ והטומאה ממעט דהוי כמו רצוצה וע"ש אבל לדעת התוספות ורבינו נראה וודאי בזה דקבר סתום דמטמא כל סביביו ולמעלה ולמטה אף שלא כנגד הטומאה אם יש בו טפח על טפח וודאי דהטומא' אינה ממעט וכמו שכתב הסמ"ג להדי' ובפתוח מן הצד נראה מדבריהם בברכות ובנזיר דג"כ הטומאה אינה ממעיט הטפח וטהור העומד על גבו כי כתבו בפירוש דעיקר החילוק הוא בין פתוח לסתום דבפתוח קיל טפי אם יש בו טפח מאין בו ובסתום הוי איפכא ומשמע דבחד גוונא איירי וכן משמע ההיא דנפש אטומה שהביאו התוספות בברכות וכפי שפירשו שם הרישא והסיפא אלא דבפ' המוכר פירות משמע מדבריהם שם דלקולא גבי קבר וארון פתוח מן הצד צריך שיהא המקום חלול פנוי חוץ מהטומאה וכמו להרמב"ם ז"ל וע"ש אלא דבזה חולקים על הרמב"ם דלהרמב"ם

גם קבר סתום אינו מטמא כל סביביו אלא אם יש בו חלל טפח פנוי דוקא לבד מקום הטומאה וכמו שכתב בפי' המשניות ובחיבורו בפ"ז מהלכות ט"מ ולדעת התוספות גבי קבר סתום א"צ אלא שיהא בו טע"ט עם מקום הטומאה וכמו שכתב הסמ"ג דאם יש בו טע"ט עם הטומאה שפיר מתרבי מאו בקבר דמטמא מתורת קבר סתום ומטמא כל סביביו ומלמעלה ומלמטה ואף שלא כנגד הטומאה וההיא דנפש אטומה דבפ"ז מאהלות מיירי דליכא טע"ט עם מקום הטומאה וכן כתב בתשובות הרא"ש ריש כלל למ"ד דהטעם הוא דבעינן בקבר סתום טע"ט משום דפחות מכאן לא מיקרי קבר סתום דאף תינוק נפל הראוי לטמא צריך לעשות לו קבר טפח וההיא דארון וקבר הפתוחים דשרי ליל ע"ג ואינם מטמאים צריך שיהא בהן חלל טפח לבד הטומאה וכמו שכתב שם הרא"ש: הכלל העולה מכל זה דלדעת הרמב"ם צריך לעולם שיהא טפח פנוי ואז מיקרי קבר סתום ואי ליכא טפח פנוי לא מטמא אלא כנגד הטומאה למעלה ולמטה מטעם טומאה רצוצה ולא מהצדדין כלל אף שיש בהקבר טע"ט עם מקום הטומאה וכן גבי ארון דמותר לדעתו ליל ע"ג מן התורה אף אם הוא סתום היינו אם יש בו חלל טפח דאל"כ כנגד הטומא' אסור דבוקעת ועולה ובקבר פתוח מן הצד כתבתי דנראה לי שבזה מודה הרמב"ם להתוספות דמותר ליל ע"ג ואינה מטמא כל סביביו אם יש בו חלל טפח פנוי מן התורה וכמו שאמרו בסיפרי דקבר אינו מטמא אלא סתום מק"ו דאהל שאינו מטמא אלא סתום דוקא וכמו שהביאו הסיפרי הסמ"ג והר"ש פ"ז מאהלות ולדעת התוספו' קבר וארון סתום דמטמאין כל סביביו ואף שלא כנגד הטומאה מאו בקבר דמרבינן קבר סתום הוא כל שיש בתוכו טע"ט ואפי' עם מקום הטומאה כיון דראוי לקבור בו נפל קטן וכן אפי' אם יש בהן חלל טפח פנוי מטמאין בסתומין ודלא כהראב"ד ואם המה פתוחין מן הצד אז צריך שיהא בהן חלל פנוי טע"ט בין הכיסוי ובין הטומאה ושרי מן התורה לילך ע"ג אבל אין בהם חלל טפח פנוי אסור נגד הטומאה משום רצוצה אבל מן הצדדין נראה דמותר אף מצד הטומאה דאינה בוקע' אלא מלמעלה ומלמטה כיון שהם פתוחים מן הצד וכמו שכתבתי ואם אין בהם טפח על טפח כלל אז בין פתוחין ובין סתומין לעולם מטמאין כנגד הטומאה מלמעלה ומלמטה דבוקעת ועולה ובוקעת ויורדת ומן הצד כנגד הטומאה יש חילוק דבסתומין אין טהור אלא מצד הריקן כמו שכתבו בברכות על הא דנפש אטומה דברישא טהור כנגד הריקן דוקא ובפתוחין טהורין מן הצד בכל מקום ומיהו ע"ז צריך טעם לדעת התוספות מנא להו לחלק באין בו פו"ט שיהא טמא מן הצד כנגד הטומאה בסתומין ואפשר דכנגד הטומאה הוא טמא מבקבר סתום דבכל ענין מרבינן בין אית ביה טפח ובין דלית בי' טפח וכמ"ש בפ' המוכר

פירות בשם ר"י שתמה על הריב"ם ונהי דשלא כנגד הטומאה טהור מלמעלה ומלמטה וכן מן הצד מהטעם שכתב הרא"ש בתשובה דלא ראוי לקבר אבל כנגד הטומאה מרבינן ודוחק כתבתי מה שנרא' בעיני כי בעונותנו נעלמו מאתנו דיני טומאה וטהרה ואפילו בעיקרי הדינים והאבות שבהן המפורשות יש כמה ספיקות וכמו שאמרו עתידה אשה שתטול ככר של תרומה כו' ונשתכח בזה שורשי ההלכות וכן כתב הרמב"ם בפתיחתו לסדר טהרות וכן הרמב"ן ז"ל בפי' התורה פ' חוקת ומה נאמר אנן יתמי דיתמי. והשי"ת יאיר עינינו במאור תורתו ויגלה לנו תעלומות סתרי תורתו א"ס:

ופריב"ם מתוך המשנה כו' כן הוא בתוספ' בפ' לא יחפור (בבא בתרא דף י"ט) ומביאו הסמ"ג וע"ש בתוספ' באריכות ובהסוגיא שם ואין להאריך הרבה בזה מאחר שהראשוני' כמו הרי"ף והרא"ש ז"ל קצרו מאוד בזה וכן כל המחברים אחריהם לא הביאו זה הסוגיא אלא בקצור וכמו שכתב המעדני יו"ט שהכהנים בזמן הזה נהגו להחמיר ופורשים א"ע במעט מן הדברים שיש לחוש וע"ש ומה שנוגע לבאר בדברי רבינו אבאר בס"ד והמשנה היא פי"ג מאהלות ודברי הרמב"ם ז"ל בחיבורו בפ"ג ובפ' ט"ו מהלכות טומאת מת וע"ש ובהשגות הראב"ד ז"ל שם:

המביאין טומאה בין בית כו' דאם טומאה בבית ויש פתח או חלון טפח ע"ט מביא את הטומאה כדמוכח באהלות וכן כתב הרי"ף והרא"ש בהלכות טומאה

לתשמיש להניח ?ו שם חפציו ולא להכניס האור כיון שהיא בין בית לבית או בין בית לעליה לעולם דרך החלון להיות לתשמיש ואפי' אם היתה מתחילה נעשית למאור שהית' גלוי למקום אויר ואח"כ בנה בית בצדה דהוי חלון שבין בית לבית שיעורה בפותח טפח כדתנן שם באהלות וכן כתב הרמב"ם ז"ל שם:

כל שהוא. עד שלא נשאר בו טפח וזהו השיעור להוציא טומאה מבית לבית ועיין בהשגת הראב"ד:

בדבר שאינו מקבל טומאה כדתנן באהלות דכל דבר שמקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה וכן מייתי לה שם הש"ס בפ' לא יחפור:

ואם לא בטלו כו'. כן כתבו התוספ' בפ' לא יחפור ובשבת בפ' כירה גבי מוכני שלה דאם סתמו כולו להחלון לא בעי ביטול וראיה משלהי שבת דקתני שם שפקקו את המאור בטפיח של חרס וגבו כנגד הטומאה דאינו מקבל טומאה מגבו וחוצץ בפני הטומאה ובודאי לא בטלו להטפיח דאי היה מבטלו היה אסור בשבת משום בונה וכן בפ' בני העיר גבי בי כנישתא דרומאי דאמר שם דלו תיבותא דהיה סבור רבא דהתיבה הוי כלי עץ העשוי לנחת ואינו מקבל טומאה וחוצץ בפני הטומאה ואע"ג דודאי לא מבטל

לי' להתיבה דהא בעי לה לאנוחי ס"ת בה וגם דאסור לשנותה לדבר הרשות אלא ודאי משום שהי' סותמין את כל החלל ולכך לא בעי ביטול ומיהו כתבו התוספ' בפ' כירה דדוקא כלי חרס וכלי עץ העשוי לנחת הוא דלא בעי ביטול אם סותם כל הנקב אבל תבן וגרוגרות שאינם מקבלים טומאה בעי ביטול אף אם הם סותמים כל הנקב כדמשמע בפ' לא יחפור שם בסוגיא וכן כתב האגודה שם בפ' כירה וכן משמע מדברי המרדכי בפ' לא יחפור אבל הרא"ש ז"ל כתב בהלכות טומאה דגם תבן וגרוגרות אם סותמים כל הנקב לא בעי ביטול והתם בפ' לא יחפור מיירי כגון שהתבן והגרוגרות אינם סותמין כל הנקב אבל חביות של חרס סותם כל הנקב וכן כתב שם הר"ש באהלות. ונראה דיש להחמיר כדעת התוספ' פ' כירה והאגודה דפשטא דשמעתא בפ' לא יחפור משמע כדבריהם וכתבו התוספ' והמרדכי דמיירי שהסתימה יכולה לעמוד בפני עצמה דוקא בלי דבר שסומכה ואפי' דבר שאין מקבל טומאה כיון שאין הסתימה יכולה לעמוד בפ"ע לא הוי סתימה והביאו ראי' ממתניתין דאהלות בפ"ו ועיין בתוספ' בפ' לא יחפור וכן הרמב"ן ז"ל בחידושי ב"ב מסתפק בזה ולא משמע כן שם באהלות מדברי הרמב"ם והר"ש ומ"מ יש להחמיר כדברי התוספ' ודע דהרמב"ם ז"ל בחיבורו חולק על כל זה וסובר דאף אם סותם כל הנקב או החלון צריך ביטול דוקא שלא כדברי התוספ' וסייעתם והראב"ד ז"ל כתב כדברי התוספ' וכן כתבו הרא"ש ורבינו ירוחם שדברי הרי"ף ז"ל משמע כדעת התוספ' והביטול צריך שיבטל שם לעולם שלא יפנה משם כדמוכח בפ' לא יחפור בהסוגיא וכן כתב הרא"ש בהלכות טומאה וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ' ט"ו מהלכות טומאת מת ועיין מ"ש לקמן בס"ד:

ובידי אדם. לאפוקי אם נעשה ממילא וכדתנן שם באהלות:

וגלוי ופי' כמו בהגה' שגלוי לשמים ולאויר להביא אור להבית דוקא וכמו שכתבתי למיעלה דכל שאין החלון למקום מגולה הוי שיעורו בטע"ט וכמו שכתבו שם הרמב"ם והרא"ש וכדמשמע שם במתניתן בפ' יג משנה ב' ומשכחת לה דמטמא משום אהל היינו אם בא אדם והניח אצבעו בחלון או הניח בו שום כלי או שהאהיל עליו אהל בצד הכותל נטמא כל שבאהל שהטומאה יוצאה לו ואין האהל מבטל תורת המאור כמו בית שבצידו דמבטל תורת המאור ובעינן טע"ט משום דאין נטוי אלא לפי שעה ועיין הר"ש שם וברמב"ם בפרק י"ד מהלכות טומאת מת:

כאיסר האטלקי. במתניתן פי"ז מכלים גרסינן כפונדיון האיטלקי וכן הוא בבכורות פ' על אלו מומין וכן הביאו הרמב"ם באהלות וכן הרא"ש אבל בסמ"ג גורס כאיסר האטלקי

כדברי רבינו ובכל בו מביא כפונדיון האטלקי ואפשר שנפל טעות בסמ"ג וספרי רבינו בדפוס וכן מסתבר:

שהוא כסלע נירונית. כן מפורש במתניתן שם בכלים דהשיעור כמלא מקדח גדול של לשכה דזהו שיעור המפורש באהלות על המאור הנעשה בידי אדם שהוא כפונדיון האטלקי וכסלע נירונית וכמלא נקב העוּל והיא גדולה יותר מסלע סתם כדאמרינן בבכורות שם ומ"מ הוי פחות מטפח וכן כתב הרמב"ם שם בפירוש המשנה:

ולא הספיק לגומרו מפני שלא היה לו טיט או שקראו חבירו או שמשכה ליל שבת רמב"ם והוא מהתוספתא' דאהלות:

אם נשתייר אצבעים. רום אצבעים ברוחב גודל שם במשנה וברמב"ם:

מביא הטומאה. כיון דנשתייר בו כשיעור הזה ואע"ג שנתמעט מהשיעור דסלע נירונית כיון שהיה בתחילה כשיעור ולא סגי במיעוט כל שהוא כמו בחלון העשוי לתשמיש ועיין תוי"ט:

שלא נעשה ע"י אדם. כגון שחררהו מים או שרצים וכו' וכן אם היה פקוק וניטל הפקק או שהיתה בו זכוכית ונשברה תוספתא והביאה הרמב"ם וכן הרא"ש בפי' המשנה שם והטעם דכשינטל הפקק ונשברה הזכוכית הוי כמו חררהו מים:

כראש גדול של כל אדם. כן הוא במתניתן פי"ז מכלים ובבכורות שם וגרסינן שם כראש גדול של אדם וכן הוא ברמב"ם ועיין תוי"ט שם באהלות ומשמע בתוספתא שזה טפח ושליש ועיין ר"ש:

כמלא מקדח קטן. פי' כמלא מקדח סתם וכן הוא בסמ"ג ובתוספ' פ' לא יחפור כתבו שהוא כמלא מקדח בינוני והוא קטן ממלא מקדח גדול של לשכה דזהו השיעור כמו סלע נירונית דלעיל גבי חלון העשוי לאורה אבל מ"מ מלא מקדח זה הבינוני הוא גדול יותר מסלע סתם כדמוכח בבכורות שם ודע דחלוקה רביעית זו בחלון העשוי לאויר לשמור גנות ופרדסים שכתבו התוספ' פ' לא יחפור והסמ"ג הוא מפני שהם מפרשים המשנה ב' פי"ג מאהלות דקתני שם חלון העשוי לאויר שיעורה מלא מקדח דהפירוש הוא לשמור גנות ופרדסים וחמיר טפי משיעור חלון העשוי לאורה כדפרישית ושיעורה כמלא מקדח סתם כדקתני שם במתניתן. אבל מדברי הר"ש שם והרמב"ם שם ובחיבורו משמע דזהו הכל אחד ומשנה זו מפרש להמתניתין דריש פירקין דקתני שם העוש' מאור בתחילה שיעורו כמלא מקדח גדול של לשכה והיינו שיעור דחלון העשוי לאורה שהוא דוקא אם היא עשויה לאויר דהיינו למקום מגולה ולא לבית דלעולם אינה נקראת עשוי לאורה אלא דוקא אם היא למקום מגולה לאויר ומלא מקדח דקתני במתניתן שם הוא

ג"כ מלא מקדח גדול של לשכה וסמוך אדלעיל וכן כתב שם הר"ש להדיא דגם חלון העשוי לשמור גנות ופרדסים הוי שיעורא כמלא מקדח גדול של לשכה כמו חלון העשוי לאורה ובאגודה פ' לא יחפור כתב כדברי התוספות והסמ"ג וכמו רבינו:

המת בבית. מתניתין בפ"ז דאהלות ומייתי לה הש"ס בפ"ק דביצה דף י ובפ' משילין (ביצה דף ל"ח) ובעירובין בפ' הדר (עירובין דף ס"ח:)

הבולט כנגד הפתח. פי' שיש משקוף מקורה מחוץ לפתח כעין שיש בבתי חומות או ע"ג הפתח תחת תקרת המכסה על הפתח טמאים האדם היושב תחת התקרה היוצא מכל פתח או בצד כל פתח וכן כלים המונחים שם משום דסוף טומאה לצאת משם וזה הוא הלכה למשה מסיני ככל הלכות טומאה וכמו שכתב רש"י בפ' משילין ובפ' הדר דהוי הלכתא בלא טעמא ואף שבפ"ק דביצה כתב רש"י ז"ל דהוי רק מדרבנן שגזרו על מקום שסוף טומאה לצאת משם וכן כתב הר"ש בפ"ג מאהלות וע"ש העיקר הוא כמו שכתב בפ' משילין ובהדר וכדמשמ' בש"ס במשילין שם דהוי מדאורייתא בשמעת' דברירה וכמו שאכתוב לקמן וכן כתוב בשיטה מקובצת שם בביצה ובפסקי מהה"ר ישראל איסרלין ובתוי"ט באהלות ובמעדני י"ט:

מפני שסוף טומאה לצאת וכיון שכל הפתחים נעולין לא ידעינן באיזו פתח יוציאו וטמאין כולן ואף החלונו' שיש בהן טע"ט חלל וסתומי' טמאין אם ישב אדם בצדן או שיש חוצה להן מקום מכוסה כמו אהל וכדתנן פ"ג מאהלות שלהוציא טומאה הוא בפותח טפח ולא מהני מה שהן נעולין כיון דסוף טומאה לצאת וכן כתב רש"י בפ' הדר אבל הר"ש בפ"ז מאהלות הביא התוספתא ומשמע שם דהחלונות אם הן מגופות טהורין מטעם דאין דרך להוצי' מת דרך חלון אלא דרך הפתח ודוקא אם חישב בפירוש להוציאו דרך חלון שיש בו ד' על ד' הוא טמא ומציל על שאר הפתחים ומדברי הרמב"ם בפ"ו מהלכות אהלות משמע כדברי הר"ש ז"ל אבל מדברי הרא"ש משמע כדברי רש"י ז"ל בפ' הדר:

נפתח אחד מהם. לאחר מיתת המת:

וכולן טהורין. תחת כל המשקופים מהפתחים או מהחלונות הנעולין דהא אין סוף טומאה לצאת אלא מהפתח הנפתח ואין טמא אלא תחת הפתח הנפתח בין כלים דמעיקרא ובין כלים דלסוף המובאין לו מבחוץ ועיין מ"ש לקמן:

או בחלון שיש בו ד' טפחים ע"ד טפחים. כן הוא השיעור שראוי להוציא בו רוב מתים ואפי' מת שלם חלון ד' על ד' מציל על כל הפתחים כדמפורש במתניתן בפ"ג מאהלות

ואם אין בבית אלא כזית מן המת אז חלון טפח על טפח מציל על כל הפתחים והחלונות וכמו שמפורש שם ועיין שם רמב"ם ור"ש:
מציל על כל הפתחים והחלונות ודוקא אם הם נעולין אבל אם הם פתוחין מביאין את הטומאה תחת האהל שחוצה להן וכמו חלון שבין בית לבית שמביא הטומאה בפותח טפח וכדלעיל ועיין רש"י בפ"ק דביצה שם ובשיטה מקובצת שם:
משימות כדברי ב"ה. שם במתניתן דב"ש ס"ל דצריך שיחשוב דוקא עד שלא ימות המת וב"ה אית להו דמהני אפי' משימות המת:
ואפי' למפרע. פי' הכלים או האדם שהיו שם תחת משקוף הפתחים בין מיתה להמחשבה טהורים למפרע לב"ה וכמו דמסיק שם רבא בפ"ק דביצה משום דאמרינן הוברר הדבר דמעקרא הי' דעתו להכי ולא ירדה טומאה לשאר פתחים ודלא כאמוראי דפליגי שם ארבא וס"ל דלא מטהרי ב"ה את הפתחים אלא מכאן ולהבא וגם לב"ה לית להו ברירה בזה אלא דפליגי ב"ש וב"ה בכלים שבאו תחת הפתחים אחר המחשבה דב"ש מטמאי להו משום דכיון שירדה עליהם תורת טומאה לפני המחשבה משמת המת תו לא נפיק מהם אלא ע"י מעשה כמו נפתח אחד מהם ולא ע"י מחשבה וב"ה סברי דבכי הא אף המחשבה מוציא הפתחים מהטומאה מכאן ולהבא אבל בכלים או אדם דלמפרע טמאין אף לב"ה משום דלא אמרינן הוברר הדבר מעיקרא. ופוסק רבינו כרבא דפלוגתייהו דב"ש וב"ה הוא בלמפרע ובברירה דב"ש לית להו ברירה ומש"ה בעי ב"ש שיחשוב עד שלא ימות המת דאז לא ירדה טומאה לשארי הפתחים כלל וב"ה סברי דאמרינן ברירה ואם חישב אף משימות המת מציל על שאר הפתחים משו' ברירה ולרבא כי היכא דפליגי ב"ש וב"ה גבי חישב להוציאו בא' מהם ה"ה דפליגי נמי אף בנפתח א' מהם בלמפרע ותני פלוגתיהו גבי חישב להודיעך כחן דב"ה דאפי' בכה"ג דחישב בעלמא מטהרי למפרע משום ברירה כ"כ התוספ' וכן כתב הסמ"ג כרבינו דטהור אף למפרע ופוסקי' כרבא ואע"ג דשם בפ"ק דביצה פליגי עליו רבה ור' אושעיא והוו תרי לגבי חד מ"מ הלכה כרבא דבתרא הוא וגם בפ' הדר מסיק שם רב אושעיא דפליגי ב"ש וב"ה בלמפרע מטעם ברירה והוא אחר ואינו רבי אושעיא דביצה וכמו שכתבו התוספ' שם בפ' הדר ואע"ג דכפי שכתבתי לעיל דמשמע בפ' משילין מהש"ס להדיא דסוף טומאה לצאת הוי דאורייתא הל"מ מ"מ פסקו הסמ"ג ורבינו כרבא וכמו שאבאר ורוב הראשוני' פסקו מהסוגיא דפ' משילין דבדאורייתא אין ברירה ולהנך רבוותא צריך לפרש כאן דבאמת פליגי ב"ש וב"ה במכאן ולהבא וכהנך אמוראי דפליגי אדרבא וגם אפשר דרבא נמי לא קאמר שם להלכתא דפליגי בלמפרע ובברירה אלא בדרך דיחוי דאף אי פליגא

בלמפרע וסברי ב"ה ברירה מ"מ במתניתן דפ"ק דביצה בעי ב"ה דיאמר זה וזה אני נוטל ולא סגי במכאן אני נוטל וכדמפרש שם רבא טעמא דמתניתן בענין אחר וכן ע"כ לר' אושעיא צריך לפרש טעמא דמתניתן דזה וזה כו' כמו לרבא דהא מסקינן בפ' משילין דבדרבנן אית לי' ברירה וגבי יו"ט הוא מטעם איסור מוקצה דלא הוי אלא מדרבנן והא דמשני הש"ס הא איתמר עלה וכו' דמכאן ולהבא הוא דמטהרי ב"ה התם בעי הש"ס לשנויי מתניתין דזה וזה אני נוטל אליבא דהנך אמוראי דפליגי אר' אושעיא בפ' משילין וסברי דאפי' בדרבנן אין ברירה וכן רבה דאית ליה כר' אושעיא גבי סוף טומאה לצאת דלא פליגי בברירה משמע בפ' בכל מערבין (עירובין דף ל"ז) דאי' לי שם נמי כרב יוסף דאין חילוק בין דאורייתא לדרבנן ומאן דלית ליה ברירה הוא אפי' בדרבנן וכמו רבי יוחנן בפ' משילין ולהכי משני רבה שם בעירובין דטעמא דר"ש גבי הלוקח יין מבין הכותים דלא הוי משום דאין ברירה אלא מטעם אחר וע"ש ולרבה הוא דמשני הש"ס בפ"ק דביצה הא איתמר עליה ולדידיה מתרצא שפיר מתניתין בלא טעמא דרבא וגם בפ' הדר משמע שם דאביי דאית ליה אין משתתפין באוצר פליג שם אדרב אושעיא דמוקי להו פלוגתיהו דב"ש וב"ה הכא בבריר' ולהכי פסקו כמסקנא דפ' משילין דבדאורייתא אין ברירה ומשום זה פירוש הר"ע מברטנורה במתניתין דהכא דפליג' במכאן ולהבא ולא למפרע דבדאורייתא אין ברירה אפי' לב"ה וכמו שכתב שם התוי"ט. ואף אם נאמר דרבא אמר שם בפ"ק דביצ' לקושטא דמילתא דפליגי ב"ש וב"ה בבריר' מ"מ הא פליגי בזה תנאי אחריני הרב' וס"ל דאין בריר' ולדידהו צ"ל דל"פ ב"ש וב"ה בזה ולהכי פסקו רוב הראשונים דבדאורייתא אין ברירה והסמ"ג ורבינו שכתבו כאן דטהורין אף למפרע מההכרח לומר שדעת' כדעת הר"י שהביאו התוספת והרא"ש והר"ן בנדרים בריש פ' השותפין שסובר דאף בדאורייתא יש ברירה ודלא כר' אושעיא דמשילין מההיא דרבי אלעזר בן יעקב שם גבי השותפין שנדרו הנאה זה מזה דיכול לומר בחלקי אני נכנס וכדאוקמא רבינא בפ' הפרה דטעמא דראב"י הוא משום ברירה וכפי שכתבתי למעלה בהלכות נדרים וכן נראה שם מדברי הסמ"ג שתופס לעיקר דברי הר"י שם ולא דברי ר"ת ואף שהבי' דברי רבינו תם באחרונה וע"ש וזה אין לומר דהסמ"ג ורבינו סוברים דהכא הוי רק מדרבנן וכדברי רש"י ז"ל בפ"ק דביצה וכמו שמשמע מדברי הר"ש ז"ל והר"ע מברטנורה באהלות דלא הוי רק גזירה מדרבנן על מקום שסוף טומאה לצאת ולהכי פסקו דטהורים אף למפרע ומשום דבדרבנן קי"ל יש ברירה כסוגיא דמשילין ויהיו דעת הסמ"ג ורבינו שוים ולא מתנגדים לפסקן של כל הראשונים זולת הר"י. דהרי בש"ס שם בפ' משילין מפורש שם ובהדיא דהכא גבי המת בבית הוי דאורייתא אי אמרינן ברירה.

ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ' ז' מהלכות ט"מ משמע קצת שפוסק נמי דטהור אף למפרע מהא דהביא שם התוספתא היה לבית פתח אחד לצפון ופתח אחד לדרום כו' ובלבד שלא יערים אבל הוא ז"ל פסק להיא בפ"ז מהלכות מעשר גבי הלוקח יין מבין הכותים דבדאורייתא אין ברירה וכן משמע מדבריו ז"ל בהרבה מקומות שפוסק כדעת הרי"ף רבו ז"ל וכשיטת רוב הפוסקים דבדאורייתא אין ברירה: וצ"ל דההיא דתוספתא דלעיל שהביא גבי שני פתחים דטיהר הדרומי את הצפוני צריך לפרש הכל בטומאה דמכאן ולהבא וע"ש וכן משמע מדלא פירש הרמב"ם ז"ל להדיא גבי הא דהמת בבית ולו פתחים הרבה דטהור אף למפרע ובפרט לפי מה שפירש ז"ל בפירוש המשנה בפ"ז מאהלות דבזמן שכל הפתחים נעולין הרי הבית כקבר סתום ודאי דהוי מדאורייתא לפי פירושו ז"ל ואין מקום לומר שיהי' מדרבנן כמו דברי רש"י בפ"ק דביצה גבי סוף טומאה לצאת וגם מדבר' הסמ"ג משמע שמפרש כמו הרמב"ם ז"ל דכל זמן שכל הפתחים נעולים הוי הבית כמו קבר סתום דמטמא מכל סביביו וכמו הברייתא דמייתי הש"ס בפ"ק דב"ב בית סתום אבל הר"ש דחה זה הפי' דהא אמרינן שם בב"ב דלא הוי כקבר סתום אלא אם פרץ את פצימיו וסתמו דוקא והמתניתין לא איירי בהכי דהא קתני בסיפא דמתניתין היה סתום ונמלך לפתחו מכלל דרישא איירי בנעולין לבד וגם רש"י ז"ל בש"ס בביצה ובפ' הדר פירש כמו הר"ש דהוי מטע' דסוף טומאה לצאת וגם מדברי הרמב"ם ז"ל בחיבורו אין הכרע כל כך שתופס עיקר כמו פי' בפירוש המשנה ועיין בכ"מ. והרשב"א ז"ל בתשובה קל"ו ות"ת כ"ב מפרש להיא דב"ב בפ"ק דבית סתום כעין המתניתן דהמת בבית ובו פתחים הרבה ואליבא פירושו של רש"י ז"ל והר"ש ז"ל דהוי משום דסוף טומאה לצאת וכמו שכתבו התוספ' בב"ב שם דאם לא פרץ את פצימיו לא מטמא אלא כנגד הפתח ואף אם סתמו ולא כנגד הזיזין הבולטין מהבית בפותח טפח ואם פרץ את פצימיו נתבטל הפתח מכל וכל והוי כמו שארי כותלי הבית ואז מטמא תחת כל הזיזין משום סוף טומאה לצאת ודלא כהרמב"ם ז"ל שפירש הברייתא דבית סתום מטעם דמטמא כמו קבר סתום וכן פירש המשנ' דהכא אבל מדברי רבינו נראה שמפרש כמו רש"י והר"ש ודלא כהסמ"ג שמשמע שמפרש כמו הרמב"ם ובהא דלמפרע סובר רבינו כמו הסמ"ג דטהור אף למפרע מטעם ברירה וכדעת ר"י בעל התוספ' דאף בדאורייתא יש ברירה ולהסמ"ג ורבינו דמטהרי ב"ה אף למפרע הא דקתני ברישא דמתניתן המת בבית ולו פתחים הרבה כולם טמאין מיירי דנשאר המת בבית ושם היתה קבורתו דאילו הוציאו באחד מן הפתחים הרי טיהרו כלם למפרע וכ"כ התוספ' בפ"ק דביצה וכתבו שם עוד דמיירי נמי כגון שעשה פתח חדש והוציאו משם דלא שייך בזה לומר הוברר

הדבר כיון שעשה פתח זה מחד' ולפי דבריה' צריך לומר דהא דקתני במתניתן בסיפא ומודים בפותח מתחילה שיפתח ארבעה טפחים דלא הוי דומיא דרישא לב"ה דהא בזה ודאי לא טיהר אלא מכאן ולהבא כמו לב"ש לדברי התוספ' וכן כתב רש"י ז"ל בפ' הדר דאף דפליגי ב"ש וב"ה בלמפרע וביש ברירה מ"מ פליגי נמי גבי חישב במכאן ולהבא כפשטא דמתניתין ולב"ש טמא אף מכאן ולהבא דלא נפקא להו טומאה במחשבה דאחר מיתה כי אם במעשה וכמו להנך אמוראי ואתי שפיר הסיפא ומודים בפותח מתחילה כו' דהיינו על הכלי' דמכאן ולהבא אבל מדברי רש"י והתוספ' בפ"ק דביצה משמע דאי פליגי בלמפרע ויש ברירה לא פליגי כלל ב"ש וב"ה בהא דמחשב' מהני אף משימות המת במכאן ולהבא והא דאמרי והוא שחישב עד שלא ימות המת היינו משום הכלים שבין מיתה למחשבה דטמאים לדידהו משום דאין ברירה דלפי זה לא שייך האי ומודים דסיפא דכיון דלא איירי בהנך בבא דרישא דמתניתין במכאן ולהבא כלל ובודאי משום זה דחקו לרש"י ז"ל שפירש בפ' הדר דפליגי בתרויהו ודלא כמשמע מדבריו בפ"ק דביצה ובפרק יו"ט מדברי התוספ' דלרבא לא פליגי בהכי כלל וע"ש ודע דרבינו ז"ל נמשך אחר לשון הסמ"ג שכתב הא דלמפרע ואף דזה לא שייך אלא גבי כלים דלגבי כהן המוזהר על זה לא שייך זה כלל דהא מ"מ לכתחילה אסור לו לעמוד תחת המשקוף של כל הפתחים אם אינו יודע באיזה פתח יוציאו להמת מטעם דסוף טומאה לצאת דרך שם וכתבה רבינו הא דלמפרע כמו הסמ"ג ואף דאינו נוהג עכשיו כדרכו בכיוצא בזה לכתוב מדינים אלו שמביא הסמ"ג ואף שאינו נוהג אבל ודאי נראה מדברי רבינו והסמ"ג שהכהן אסור גם בזה דסוף טומאה לצאת דהא הוי מדאורייתא כדפרישי' והוי כמו טומא' אהל וגם הנזי' מגלח עלי' והוי בכלל אהל דקתני שם בנזיר בפ' כ"ג על אלו טומאו' הנזי' מגלח עליהן על המת כו' עד על מגען ועל משאן ועל אהלן והוי זה דסוף טומאה לצאת נמי בכלל אהלן וכן משמע מדברי הרא"ש ז"ל בפסקיו בהלכות טומאה דהרי גם הוא הביא הברייתא דמסכ' שמחות דכל טומאה שהנזיר מגלח עלי' כו' כמו הסמ"ג ורבינו ומשמע שתופסה עיקר ודלא כר"ת ואפ"ה הביא הא דסוף טומאה לצאת ואפשר דאף לדברי רש"י ז"ל בפ"ק דביצה דלא הוי אלא מדרבנן מ"מ אסור גבי כהן ואף שאין הנזיר מגלח עליו לפי דבריו ז"ל דשם וכמו שאסרו גבי כהן בית הפרס וארץ העמים ורביעת דם דשם טומאה קתני בברייתא כמו שכתב רבינו לעיל ועיין בפסקי מהרא"י בעל תרומת הדשן ובמעדני יו"ט וכתבו הרבה מהמפרשים דאינו אסור משום סוף טומאה לצאת דרך שם אלא בפתח הראשון שמוציא המת מהאהל לאויר משום דסוף טומאה לצאת ולא

בפתחים שמפסיק אויר ביניהם ואח"כ מוציאין אותו דרך שער ההיא ועיין מעדני יו"ט וכתבי מהרא"י שם:

ואם נושא על כתיפו כו' משנ' בפרק י"ו מאהלות ומייתי לה הש"ס בפ"ק משבת שהיא מגזירת י"ח דבר שגזרו טומאה על אדם הנושא דבר שיש בהקיפו טפח דהיינו שיש ברחבו שליש טפח דהרוחב הוא לעולם שליש ההיקף וגזרו שאם האהיל צד אחד מהדבר הנושא על המת או על הקבר שטמא האדם טומאת שבעה כדין הבא באהל שהמת בו כשהאהיל הדבר ההוא שנושא עליו ועל המת ואע"ג דמדאורייתא אין זה אהל דלא חשיב אהל עד שיהי' בו טפח ע"ט דכן גמירא לה ההלכה למשה מסיני מ"מ גזרו טומאה על האדם הנושא אם יש בהקיפו טפח כדין אהל גמור משום אטו שיש ברחבו טפח דהוי אהל מדאורייתא ודוקא על אדם הנושא גזרו זה אבל לא על האדם והכלים שהי' תחת דבר שיש בהקיפו טפח והאהיל צד אחד על המת וצד השני עליהן דטהורין עד שיהי' ברחבו טפח כדין תורה. והטעם מפרש שם משום דהכלי עצמה מטמא באהל שהאהילה על המת אפי' בכל שהוא והא דבעינן טע"ט היינו דוקא שיטמא אחרים משום אהל אבל הכלי עצמה המאהיל מטמאה בכ"ש ואדם הנושאה להכלי אז אם הוא נוגע בהכלי בחיבורין בשעה שהכלי מאהיל על המת הוא טמא טומאת שבעה מן התורה מטעם טומאה בחיבורין ואם יש דבר המפסיק כגון סודר שלו בינו ובין הכלי שמאהיל אז הוא טמא רק טומאת ערב מן התורה משום שנגע בהכלי שנטמא בחיבורן והרואה שטימאוהו להנושא טומאת ערב יטעה לומר שמטעם אהל טמאוהו דמאחר שיש בהקיפו טפח יחשוב דהוי אהל גמור ואתי לומר שאין בטומאת אהל טומאת שבעה ולכך גזרו על האדם הנושא שיטמא לעולם טומאת שבעה ואפ' אם אין בו מן הדין אף טומאת ערב כגון שיש כמה בגדים עליו שמפסיקין בינו ובין הדבר שנושא על כתיפו ואינו טמא כלל או שנושא על כתיפו פשוטי כלי עץ דאינו מקבל טומאה כלל ולא שייך בה טומאה בחבורים כלל מ"מ טמא לעולם טומאת' שבעה ודוקא אם יש בהקיפה טפח אבל בפחות מכן לא גזרו והעמידו על דין תורה דכל שאין בהיקפה טפח לא אתי למיטעי לומר שטמאוהו טומאת ערב משום אהל:

מקל. פי' ואפי' הוא פשוטי כלי עץ דאינו מקבל טומאה וכמ"ש:

וכל שבמת טמא. מתניתין בפ"ג מאהלות ומייתי לה הש"ם בפר' דם הנדה ובנזיר בפר' כ"ג:

חוץ מן השיניים. וכו' בפר' דם הנדה יליף לה מעצם דמה עצם שנברא עמו דוקא לאפוקי השיניים שלא נבראו עמו ומה עצם דאין גוזעו מחליף לאפוקי שער וצפורן דגזעו מחליף

ובשר המת דטמא אמרינן שם דאף שעושה חליפין מ"מ נעשה מקומו צלקת כלומר רושם ואין זה גזעו מחליף:
בשעת חבורן טמאין. אף באהל כדמוכח שם באהלות וכן הוא ברמב"ם. ובנזיר בפ' כ"ג מספקא לי' להש"ס בשערו העומד לגזוז וצפורן העומד להנטל אי מטמא או לא ולא איפשטא וכן כתב הרמב"ם בפ"ג מט"מ דהוי ספק:
האשה שמת עוברה ונפתח הרחם כו' מתניתן שם בפ"ז מאהלות אין לנפלים פתיחת הקבר עד שיעגילו ראש כפיקה ומייתי לה הש"ס בבכורות בפ' הלוקח בהמה (בכורות דף כ"ב) ופירש רש"י ז"ל שם וכן הר"ש באהלות דלעניין זה מיתנייא דאם העגיל ראש הנפל כפיקה אז אם נפתח הרחם כשישבה על המשבר טמא הבית אף שלא יצא הולד כגון שהוציאוה לבית אחר וילדה שם טמא הבית הראשון דמשנפתח הקבר הוי כילוד ומטמא באהל אבל אם לא העגיל ראשו עדיין כפיקה אין לו דין זה ואינו מטמא בפתיחת הרחם אלא עד שיצא מחוץ לפרוזדור דאז הוי כילוד וכדתנן בפ' בהמה המקשה במתניתן שם דף ע"א האשה שמת ולדה בתוך מעי' ופשטה חי' את ידה ונגעה בו החי' טמאה טומאת שבעה והאשה טהורה עד שיצא הולד אלמא כל שלא יצא אינו מטמא דהוי טומאה בלועה דאינו מטמא כדיליף שם בפר' בהמה המקש' מקרא דטומא' בלועה אינה מטמא ואפי' אם בלע אדם טבעת טמא' ובלע טבעת טהור' לא מטמאה הטמאה להטהורה מטעם דבלועה אינה מטמאה והא דהחיה טמאה אמרינן שם בגמרא דהוי מדרבנן דשמא תגע בו משיצא לפרוזדור והאשה טהורה משום דהיא תרגיש בעצמה כשיצא הולד ולא גזרו עלי' והתם מיירי שלא העגיל הולד ראשו כפיקה ומש"ה לא מטמא להאשה עד שיצא דאי העגיל ראשו כפיקה הי' מטמא משנפתח הרחם ואע"ג שלא יצא וזה הוא לר"ע דפליג שם אר' ישמעל בפר' בהמה המקשה וכן כתבו התוספות שם ובבכורות שם וכן כתב הסמ"ג והרמב"ם פירש שם במשנה פירוש אחר אבל בחבורו כתב הפירוש של רש"י והר"ש וגם הזכיר מפרושו שם ועיין בתיו"ט במשניות שהאריך בזה ואין כאן מקומו:
עד שנראה ראש הנפל כפקיע של שתי שיעור דברי רבינו הוא כך שנפתח הרחם עד שנראה ראש של העוב' ואף שלא יצא עדיין לפרוזדור ובלבד שיש בראשו כפקיע של שתי וכמו שהבאתי לעיל וכן הביא להדי' הסמ"ג וכן הוא ברמב"ם בפ' כ"ה מהלכות ט"מ הלכה ח' והלשון של רבינו דחוק קצת ואפש' שחסר תיבת והוא וצ"ל עד שנרא' ראש הנפל והוא כפקיע של שתי ויראתי לשלוח בה יד ולהוסיף תיבת והוא דבכלבו

מעתיק כל הדברים הללו מלשון רבינו ומביא כמו שכתוב בספרים שלנו אבל הפירוש הוא אחד:

של שתי כן מסיק בבכורות שם דשל אשה הוא השיעור כפקיע של שתי וכדמפרש בהגה"ה כוש הטוי' והיא קטנה מפקיע של ערב ובכל בו יש כאן טעות סופר:

המפלת שליא. מתניתין בפר' המפלת דף כ"ו המפלת שליא הבית טמא דאין שליא בלא ולד וטמא ודאי ואע"פ שנימוק הולד בשליא טמא וע"ש בסוגי' ובבכורות שם וכן פסק הרמב"ם ודלא כר"ש שם:

ושדה שנחרש בה קבר. כו' כדתנן בריש פי"ז מאהלות החורש את הקבר הרי זה עושה בית הפרס ומפרש שם דהיינו מאה אמה על מאה אמה ממקום הקבר וכבר כתב רבינו לעיל דהוי רק מדרבנן ומותר לכהן לטמא בבה"פ לדבר מצוה וכן כתב הרי"ף והרא"ש והסמ"ג ומשמע מדבריהם דלדבר מצוה שרי אף בלא בדיקה והבדיק' מפרש שם באהלות ועיין בתוספות בבכורות בפ' עד כמה (בכורות ד' כ"ט) ובפסחים דף צ"ב וכן מפורש באהלות דשדה שנחרש בה קבר מטמאה במגע ובמשא ואינה מטמאה באהל וכן בנזיר בפ' כ"ג תנן דאין הנזיר מגלח עלי' אבל מ"מ הכהן אסור לילך בה ואף שרבינו והסמ"ג תופסין עיקר הברייתא דמס' שמחות דכל טומאה שאין הנזיר מגלח כו' וכמו שפירשו דשם טומאה קאמר לאפוקי בה"פ דגזרו עלי' משום טומאת עצם כשעורה והנזיר מגלח על עצם כשעורה על מגעה ועל משאה וכבר כתבתי לעיל דשדה שאבד בה קבר מטמא אף באהל ועיין מ"ש לעיל והרמב"ם ז"ל כתב בפ' י"א מט"מ דאין בית הפרס בחוץ לארץ והוא מהתוספתא וכן הביאה הר"ש שם בסוף אהלות גבי מדור העכו"ם אבל הסמ"ג לא הביא זה ועיין מ"ש לקמן גבי מדור העכו"ם:

מדורות הגוים כו' מתניתין בסוף אהלות מדורות הכותים טמאין ומייתי לה הש"ס בפסחים בפ"ק דף ט' וכדמפרש שם באהלות משום שקוברים בבתיהם נפליהם וכתב שם רש"י ז"ל בפסחים דאף לרשב"י דקברי נכרים אין מטמאין באהל מ"מ במגע ובמשא מיהו מטמאין ומשמע מלשונו ז"ל דהקבר של הנפל מטמא במגע והא דנקט במשא הוא שיגרא דלישנא משום דכתב דרשב"י מודה בזה והיינו הכותי עצמו אבל גבי הקבר לא מטמא אלא במגע ככל קבר אף של ישראל דמטמא במגע ובאהל ולא במשא וכמו שכתבתי לעיל. ולפי שכתבתי לעיל והוכחתי מלשון הרמב"ם ז"ל דקברי כותים אינם מטמאים במגע מטעם דמסתם אין בהם חלל טפח והוי טומא' רצוצה דבוקעת ועולה והוי טומאת אהל ולא מטמאו של כותים כלל כתב הרמב"ן ז"ל בחדושיו על יבמות דהכא חיישינן מפני שאין הכותים מעמיקים להנפלי' הנקברים בבתיהם ומתגלין בדריסת בני

אדם ואי אפשר שלא יגע בעצם כשעורה דמודה ר"ש דמטמא במגע ובמשא מיהו רבינו ז"ל פסק לעיל כר"ת דמטמא אף באהל דלא כר"ש מכח מתניתן דהכא ולא ניחא לי' לר"ת ז"ל וסיעתו לאוקמי המתניתין בהכי דס"ל דאי לאו מטעם דמטמאין הקברים באהל כמו של ישראל לא הוי גזרו במדורות העכו"ם משום החששא דכתב הרמב"ן ז"ל וכן לפי מה שהבאתי לעיל בשם ההגהות מיימוני והנ"י דלר' שמעון אף דמטמאו במגע ובמשא מ"מ הכהנים אינם מוזהרין עליהם כלל אתיא מתניתין דלא כר"ש דודאי לא שייך למיגזר בזה וכמו שלא גזרו משום טומאת נבלה ושרץ וכן בתוספתא קתני להדיא עלה דהך מתניתן דכהנים אסורים לכנוס לתוך המדור של עכו"ם והביאה הר"ש:

מ' יום. כדי שתתעבר האשה ותפיל. ופחות ממ' יום לא חשיב נפל כדאמרינן בפ' המפלת ובכריתות בפ"א דהמפלת ליום ארבעים אינו ולד דשיעור יצירת האדם הוא מ' יום ומפורש באהלות דאפי' אין עם הכותי אשה אסור לכנס לתוכו עד שיבדוק דהכותי חשוד על הזנות ואפי' סריס וקטן בן ט' שנה ויום אחד עושה מדור העכו"ם דגזרינן אטו מדור שתהי' בו אשה ועיין הרמב"ם ז"ל:

יש חזירים ביניהו. ותנן שם באהלות כל מקום שהחזיר והחולדה יכולים להלוך בו א"צ בדיקה לפי שהם מחפשים אחר נבילות וחופרים תחת הקרקע ואם הי' שם נפל קבור גררו אותו משם ואכלוהו כולו וכיון דאין האיסור אלא משו' ספק שמא קברו את הנפל אתי ספק דשמא אכלתו ומוציא מידי ספק ואע"ג דהוי רה"י וברה"י ספק לעולם טמא מדאורייתא. ספק דאכלתו הוי ספק הרגיל טפי ומוציא מידי ספק אף ברה"י ועיין תוספ' בפרק קמא דפסחים שם:

לכך נהגו שלא להחזיק טומאה כו'. והרמב"ם ז"ל כתב בחיבורו דאין מדור העכו"ם ובית הפרס בחוץ לארץ וכן הביא הר"ש התוספתא שם וכתב עלה ואע"ג דח"ל טמא לעולם שגזרו טומאה על ארץ העמים מ"מ נפקא מינה לכהנים שבתוץ לארץ דלא אסרי לכנס למדור העכו"ם ולבית הפרס דדוקא בארץ ישראל גזרו משו' דאיכא תרומה ומעשרות דאורייתא אבל לא בח"ל וע"ש וכן הסמ"ג הביא התוספתא זו דאין מדור העכו"ם בח"ל ופיר' כמו שכתב הר"ש ומשום דליכא תרומות ומעשרות והכ"מ הביא בשם הר"י קורקוס שמצא כתוב שהפירוש הוא מהתוספתא דאין מדור העכו"ם ובית הפרס בח"ל היינו לענין הבדיקה שמפורש שם באהלות דמהני בדיקה לטהר בית הפרס כדמפרש שם במתניתין וגם מדורת העכו"ם קתני שם דבודקין ואין תיקון זה מהני בח"ל וכמו דקתני שם גבי בית הפרס בתוספתא דצריך לטהרו בפני שני ת"ח דוק' ובח"ל לא מהני כלל ונרא' שרבינו מפרש כן התוספת' ודברי הרמב"ם ז"ל ודלא כמו הר"ש ולפיכך לא הזכיר

זה גבי בית הפרס כלל וגם גבי מדורת העכו"ם כתב ההיתר עכשיו דמצויין חזירים וכן צ"ל ולדעת הרי"ף והרא"ש שהביאו להא דבית הפרס גבי כהן משמע דאפי' בחוץ לארץ נוהג דין זה אבל על הסמ"ג יש לתמוה דגבי מדורת העכו"ם בהלכות טומאת מת הביא התוספתא ופי' כדברי הר"ש ובלאוין רל"ה גבי טומאת כהן הביא כדברי הרי"ף והרא"ש דאסור לכהן ליכנס בבית הפרס ולא הביא התוספתא זו וצ"ע וגם זה דוחק לומר דרבינו והסמ"ג לא הביאו דין דבית הפרס ומדורת העכו"ם אלא לכהנים שבארץ ישראל עכשיו דלפי הטעם שפי' הר"ש והסמ"ג דמשום תרומה דאורייתא גזרו נראה דעכשיו שוה א"י לח"ל לדין זה והתוספ' בפ"ק מפסחים הביאו ג"כ להתוספתא זו גבי מדורת העכו"ם:

יש מביאין הטומאה: אם הטומאה וכלים תחתיהן נעשין אהל וטמאין הכלים:

וחוצצין. בפני הטומאה. הכלים שלמעלה מהם כדמפורש בהגה' וכן אם הטומאה למעלה מהן או ע"ג וכלים תחתיהן כדמוכח הכל באהלות ומדברי המפרשים הראשוני' ז"ל:

מביאין ולא חוצצין וכדמפרש משום דאינהו גופייהו מקבלי טומאה וכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה אבל מביאין אם יש בהן פותח טפח. ודעת הר"ש והרא"ש וכמו שכתבו ?בפ"ח מאהלות דאהל גמור אף שהוא בעצמו מקבל טומאה כגון אהל של פשתן וכיוצא בו מ"מ חוצץ בפני הטומאה ודוקא גבי כלים הוא דאינם חוצצין אם מקבלין טומאה אבל אהל גמור שיש לו דפנות וגג מתוח חוצץ לעולם ואפי' אם הוא עצמו מקבל טומאה וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל בעיני אבל התוספ' בפ' במה מדליקין (שבת דף ך"ז) והראב"ד ז"ל בפ"ה מהלכות' ט"מ כתבו דגם אהל אם הוא בענין שמקבל טומאה כגון של פשתן ושל עור בהמה וכן שאר אהל שלא קבעו בארץ ומקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה ויש ראיות מהסוגיות שבש"ס לזה ולזה ואין כאן מקומו להאריך בזה ועיין מ"ש לקמן:

פירוש מביאין כו' כלים שעל גביהן כו' הרב בעל הג"ה אסבר לה לדברי רבינו דמיירי הכל לטומאה שתחתיהם וגביהם דמביאין וחוצצין וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפי"ג מהלכות ט"מ דמיירי כל הפרק מזה אבל גבי לא מביאין וחוצצין כתב רבינו לקמן דמיירי בחלון שבין בית לבית וכן הרמב"ם ז"ל כתב שם ג"כ כדברי רבינו גבי חוצצין ולא מביאין וכן העתיק הסמ"ג ואפשר דעל גביהם לאו דוקא ע"ג ממש אלא למעלה מהם כמו שכתבתי ומיירי שם גבי מסכת פרוסה וכו' דחוצצין בארובה שבין בית לעליה והכלים בעליה והטומאה בבית דחוצצי' על הכלים שלמעלה מהן וכן בהעור והרוטב בש"ס מייתי לה שם לגבי הפסק שבין בית לעליה אבל ודאי דה"ה בין בית לבית שבצדו

דחד דינא לתרווייהו וכמ"ש רבינו לעיל גבי חלוקי החלונות והא דקתני שם בחציצה שבין בית לעלי' ולא בחציצ' שמן הצד הוא משום סיפ' דנקט שם פרסן על פני המת באוי' ומחלק בין הנוג' כנגד הנקב ובין נוגע שלא כנג' הנק' וזה לא שייך אלא בלמעלה ולא מן הצד להכי נקט לה גבי בין בית לעליה אבל שוים הם בכל דבר ארובה שבין בית לעליה וארובה שבין שני בתים מן הצד וכן לענין סתימת הנקב וחוצץ ולענין דבעי ביטול שוין הן וכדמשמע מדברי רבינו וכן משמע שם בהעור והרוטב מדברי רש"י והתוספות וכן משמע מדברי הרמב"ם בפ' י"ד מהלכות ט"מ והא דלא מפרש כאן בהגה"ה לענין חציצה נמי דבין בית לבית משום דומיא דמביאין דהוי לענין זה דהן עצמן נעשין אהלים וכן מדלא מזכיר רבינו כאן כלל הא דבעי ביטול כמו שכתב רבינו לעיל גבי סתימת חלונות שבין בית לבית וכדמוכח מהסוגיא דפ' לא יחפור שהבאתי למעלה וכאן באהלות בפ"ח לא נזכר זה כלל גבי שום דבר אלא דבכאן מיירי דחוצצין היכא דהן עצמן נעשין אהלים וחוצצין לטומאה שעל גבן ובהא לא בעי ביטול אבל לפי פירוש הרא"ש ז"ל שאכתוב לקמן מיירי כאן נמי בחציצה דמן הצד ועיין מ"ש לקמן:

השידה תיבה מגדל כלים של עץ הם וגדולים:

וכוורת הקש חשובה ככלי עץ: לפי שעשויה מזנבות השיבולין שהן קשין תוי"ט בפ"ח מאהלות ועיין בש"ס בפ' במה אשה (שבת דף ס"ו) וברש"י ובתוספ':

ובור ספינה אלכסנדרית ספינה גדול' שפורשין בה לים הגדול קרויה ספינה אלכסנדר' לפי שאין פורשים בים מארץ ישראל לאלכסנדריא אלא בספינה גדולה ומפני שמי הים מלוחים ואין ראוין לשתיה עושין בספינות גדולות כעין בור של עץ וממלאין אותו מים מתוקין הראוין לשתיה ר"ש ור"ע מברטנורה:

שיש לה שוליים. שיש להן שוליים כצ"ל דאכולהו קאי. וכן הוא בסמ"ג ובמתניתין: שוליים. ובש"ס בשבת בפ' במה מדליקין (שבת דף ל"ה) ובפ"ק דעירובין גבי ים של שלמה הגרסא הוא אע"פ שיש להן שוליין כלומר אע"פ שיש להן שוליים ואין תחתיהן חד מלמטה אלא רחב ויושב על הקרקע וחזי לתשמיש אפ"ה אינן מקבלין טומאה. אבל במשניות בפ' ח' מאהלות ובפ' ט"ו מכלים הגירסא היא שיש להן שוליים כמו בדברי רבינו. וכן הוא בסמ"ג וכן משמע מדברי הרמב"ם בפ"ג מהלכות כלים דבעינן דוקא שיש להן שוליים דכיון שיש להן שוליים ויושבים על הקרקע אין מטלטלין כשהן מלאין מחמת כובדן שישברו אבל אם אין להן שוליים אלא תחתיהן חד או כמין עגלה תחתיהן אפשר לטלטלן כשהן מלאין שהן מתנועעים וכן משמע מדברי הרמב"ם בפירוש המשנה בפר' ט"ו מכלים ועיין בתוי"ט בפ' ט' מאהלות משנה י"ג:

מ' סאה בלח דלח אין בו גודש. שהן כורים ביבש ששים סאה ביבש שהגודש מחזיק שליש בכלים שלהם שהיו עשויין כים שעשה שלמה גובהן כחצי רחבן והם עגולים וכדאמרינן בפ' במה מדליקין וע"ש וברש"י:

כלי עץ הבאים במדה. וטהורין משום דאיתקש כלי עץ לשק מה שק מיטלטל מלא וריקן כו' וזה אינו מיטלטל מלא דגדולים יותר מדאי ואם יטלטלוהו ישבר בידים ואפי' אם הם ריקנין אין מקבלין טומאה וחוצצין בפני הטומאה והא דתנן בפ"ו מאהלות דאדם וכלים נעשין אהלין לטמא אבל לא לטהר וקתני שם נדבך שנתון על ארבעה כלים אפי' כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה טומאה תחתיו כלים שעל גביו טמאין כו' ומשום דאינו נעשה אהל לטהר ואפי' כלי גללים ואבנים דלא מקבלי טומאה הרי דאפילו נדבך הנסמך על גבי כלים ואף שאינן מקבלים טומאה אינו נעשה אהל לטהר ופשיטא דהכלים עצמן לא יחוצו אף שאינן מקבלים טומאה חילק הרמב"ם ז"ל בחיבורו פ' י"ב ופ' י"ג מהלכות ט"מ דהבאים במדה שאני דיצא מתורת כלי ועדיפי מכלי גללים ואבנים דטהורין דעכ"פ הן כלים ולכך אינן נעשין אהלין לטהר וכן הנסמך עליהן אינו אהל לטהר אבל כלים הבאים במדה בין כלי עץ ובין כלי גללים ואבנים יצאו מתורת כלים מכל וכל ונעשו אהלין לטהר ומתניתן דנדבך מיירי בכלי גללים שאינם באים במדה ולזה הסכים הראב"ד ז"ל אבל הרא"ש למד מדברי הר"ש ז"ל דפ' ט' גבי כוורת דודאי כלים הבאים במדה אינן נעשין אהלין לטהר כדמשמע שם בכוורת דאינה מצלת על מה שתחתיה ועל גבה וכמו דתנן בפ' ו' גבי נדבך דאפי' אהל הנסמך ע"ג כלי גללים ואבנים לא חשיב אהל לטהר ופשיטא הכלים עצמן והכא דחוצצין מיירי לענין חציצה שבין בית לעליה או בין בית לבית הפתוחין בפותח טפח ואם סתם הנקב בשידה תיבה כו' כיון דהם באים במדה ואין מקבלין טומאה חוצצין כדמשמע בפ' לא יחפור גבי חבית דפריך שם היא גופה תחוץ וכן בפ' בני העיר במגילה גבי כנישתא דרומאי והבאתי לעיל. דאם סתמו בכלי שאינו מקבל טומאה דחוצץ וכפי פירושם של התוספ' והר"ש שאם סותם כל הנקב לא בעי ביטול וכמו שכתב רבינו לעיל גבי חלון מדלא הזכיר כאן כלל ביטול וכן מסתמא כלים כאלו אין דרך לבטלם וכיון שאין הטומאה כנגד הכלי ממש אלא מן הצד או בבית למטה מהארובה ולא כנגד הארובה ממש וכלי טהור סותם וחוצץ שפיר אבל אם הטומאה כנגד הכלי ממש אין נעשה אהל לטהר וכמו דמוכח מהא דכוורת בפ' ט' ומנדבך הנתון על ארבעה כלים דפ' ו' וכן הא דתנן באהלות בפ' ה' גבי ארובה שבין בית לעליה וקדירה נתונה עליה דקתני שם היתה שלימה מצלת על הכל מיירי נמי שאין הטומאה כנגד הארובה אלא בבית למטה שלא כנגד הארובה ולכך חוצצת הקדירה דהיא טהורה כיון דאין כלי חרס מטמא מגבו

ובפ' ו' גבי נדבך כתב הרא"ש ז"ל בעצמו להיפך דכלי גללים בעצמן חוצצין ודוקא נדבך הנסמך על הכלים אינו חוצץ וע"ש וצ"ע דהאיך יפרש רבינו הרא"ש ז"ל לכל הסוגיות שבש"ס בעירובין בפ' בכל מערבין ובגיטין בפ"ק ובחגיגה פ' חומר בקדש ובנזיר פ' כ"ג דמייתי שם הכל דשידה תיבה חייצי לענין דנעשין אהל ומצילין עם הטומאה שתחתיהן ועל גבן ואם דעתו ז"ל כדעת התוספ' דבכל מערבין דההיא דפ' ו' דנדבך הנתון על הכלים אתיא כמ"ד אהל זרוק לא שמיה אהל דמיירי אף במונחין א"כ מאי קשיא ליה להרא"ש ז"ל המתניתן דיש מביאין וחוצצין לוקמה כמ"ד שמיה אהל וגם באמת אף דברי התוספ' דשם צ"ע כי נראה דאינו ענין לאהל זרוק וכן נראה מדברי הר"ש ז"ל בעצמו דזה אינו ענין להא דאהל זרוק דאף למ"ד שמיה אהל מ"מ נדבך הנתון ע"ג אדם וכלים לא שמיה אהל מטע' דאינן נעשין אהלין לטהר ושידה תיבה ומגדל שאני דכיון שבאין במדה יצאו מתורת כלים ומה שכתב הר"ש גבי כוורת דלא חייצי מטעם דכלים אינן נעשין אהלים לטהר צריך לחלק כמו שכתב התוי"ט שם דכיון שהיא מחולחלת ואפוצה גרע טפי וכן הראב"ד ז"ל כתב בפי"ט מהלכות ט"מ שלא נתברר לו טעם המשנה דכוורת סוף דבר נראה דהעיקר כדעת הרמב"ם ז"ל שחילק בין כלים טהורים כגון כלי גללים דמתניתן דאינן נעשין אהלי' ובין כלים הבאין במדה דחייצי ולדעתו ז"ל נראה בעיני דאף בטומאה שבין בית לבית ובין בית לעליה נמי דינא הכי דכלים הבאים במדה חייצי שפיר ואף ביטול לא בעי אבל אם אינו בא במדה אפי' כלי גללים ואבנים דטהורין לגמרי לא חייצי ומכ"ש כלי חרס אי פומא לבר וכן הבין הראב"ד ז"ל בדבריו בפ' ט"ו וע"ש והשיג עליו שדעתו דכלים טהורים כמו גללים ואבנים וכן כלי חרס חייצי וכדמשמע בסוגיא דפ' לא יחפור וכדעת התוספ' והר"ש ז"ל אבל בהא שכתב הרמב"ם דכלים הבאין במדה חוצצין דנעשין עצמן אהלים להציל כלים שעל גביהן ותחתיהן לא השיג עליו ואדרבה הודה לדבריו וכמו שכתב שם בפ' י"ב גבי כלי גללים הבאין במדה דנעשין אהלים לטהר וכתב אפי' של עץ הבאין במדה וכן נראה דעת התוספ' והר"ש ודלא כהרא"ש ז"ל ואתי שפיר הא דמגילה בפ' בני העיר גבי בי כנישתא דרומאי דלפי הס"ד דרבא דהתיבה היא כלי עץ הבא במדה ולהכי חייצי ולא בעי ביטול וכמו שכתבו עלה התוספות בבבא בתרא ובפ' כירה ולא מצריכינן לחלק בין אם סותם כל הנקב ובין אם ממעיט מטפח כמו שחילקו התוספ' וכמו שמשמע מדברי הרמב"ם ז"ל דאף אם סותם כולו בעי ביטול ע"ש בפ' ט"ו מהלכות ט"מ אלא דכלי הבא במדה שאני וכן הביא הרמב"ן ז"ל בחידושיו בפ' לא יחפור דכלי עץ הבא במדה לא בעי ביטול וזה הוא עיקר לדעת הרמב"ם והא דפריך הש"ס בלא יחפור גבי חבית של חרס היא גופה תיחוץ דקדק הרמב"ם בלשונו

שם וכת' דמיירי בענין דמאו' ונקוב ולכך מיבטיל שפי' לגבי הבנין וכמו דמסיק הש"ס שם אחסף' דיצא מתור' כלים ובטל אגב הבנין אבל מ"מ בעי דפומ' לבר דאל"כ מיתטמי קוד' שמבטלן כדעייל שם והוי דבר טמא ואינו חוצץ כדתנן בפי"ג מאהלות דדבר טמא אינו חוצץ ודברי הרא"ש ז"ל אי אפשר להולמם כי אף שנאמר שדעתו כדעת התוספ' ז"ל דבפ' בכל מערבין דההיא אתייא כמ"ד אהל זרוק לא שמיה אהל ופליגי במונחים והוא ז"ל לא רצה לפרש המשנה דיש מביאין וחוצצין אליביה דהאי תנא דאית ליה שמיה אהל כי היכא דלא תיקום סתמא דלא כהלכתא דודאי הלכה כרבי מחבירו וכמו שכתבתי לעיל גבי טומאה וביאה ובזה יתישבו הסוגיות דגיטין ודעירובין ודחגיגה ודפ' כ"ג שם גבי אהל זרוק מ"מ מה יעשה הרא"ש ז"ל בסוגיא דפ"ג מנזיר דף י"ז ודפ' ג' מינין (נזיר דף מ"ב) דמסקי שם אמוראי בתראי רבא ורב פפא כגון שנכנס לאהל המת בשידה תיבה ומגדל דחייצי וזה ודאי אליבא דהילכתא ולהרמב"ם ניחא דמיירי במונחי' וכמו שכתבתי למעלה דבזה מודה רבי דהוי אהל וכן יישבתי למעלה לדעת התוספ' דבכל מערבין דמן התורה ודאי דהוי אהל וחוצץ אבל ודאי הרא"ש ז"ל אינו מודה בזה דלא מוקי לה מתניתן דפ"ח דיש מביאין וחוצצין דמיירי מדאורייתא וכדכתבו התוספ' בפ"ק מסוכה דף י"ג דמתניתן דיש מביאין כו' מיירי מדאורייתא וכן זה דוחק גדול מה שנראה מדברי התוספ' דבכל מערבין דמתניתין דנדבך הנתון על האדם והכלים דאתא כמ"ד אהל זרוק לא שמיה אהל דנראה דאינו שייך לזה כלל ולהרמב"ם ניחא טובא דמיירי אף במונחים דלענין אהל זרוק הוי אהל לכ"ע ואפ"ה לא חייצי מטעם דאדם וכלים אינן נעשין אהלים לטהר ודע דלפי שביארתי דעת הרמב"ם ז"ל דלענין חציצה שוין הן לענין דנעשין אהל לטהר וכן לענין חציצה דבין בית לבית או בין בית לעליה וכלים שאינן באין במדה לא חייצי ואפי' כלים טהורים כמו כלי גללים ואבנים וכן שארי דברים השנוין בפ' ח' דחוצצין גבי טומא' שתחתיהן וע"ג ה"ה נמי לענין חציצה דבין בית לבית אלא דאדרבה שגרע טפי דבעינן שיבטלם להבית דאל"כ הוי סתימת עראי וכדמשמע מהסוגיא דפ' לא יחפור. צריך לומר ההיא דשלהי שבת גבי שפקקו את המאור בטפיח דלא מיירי שם לענין טומאה וכמו שפי' רש"י ז"ל שם דהא בודאי לא הוי כלי הבא במדה וכן לא מיירי שם דביטלו וכגוונא שכתב הרמב"ם ז"ל בכלי חרס דזה אסור בשבת דהוי כבונה וכמו שכתבו התוספ' ולפיכך פי' הרמב"ם ז"ל בפ' המשניות דמיירי בענין אחר לא שהטפיח יסתום החלון וע"ש כנ"ל ברור וגדולי האחרונים ז"ל הכ"מ והתוי"ט לא העירו בזה ודבריה' צ"ע במקומו' הרבה מזה הענין ולדעתי כוונתי האמ' בדע' הרמב"ם ז"ל וכן משמע מלשון הסמ"ג ורבינו ובפרט לפי שפירש בעל הג"ה משמע להדיא שסוברי'

כהרמב"ם ז"ל דלענין שנעשה אהל לטהר וחוצצין מיתניא הא דשידה תיבה וכו' ולזה הדעת נוטה ומשמע מדברי הרמב"ם ז"ל לדעתו דאין חילוק בין לענין חציצה דבית לבית ובין לענין אהל עצמו דלעול' אם באי' במדה חוצצין ונעשין אהלין לטהר ואם אינן באין במדה אינן נעשין אהלין לטהר וגם אינן חוצצין בין בית לבית ואפי' כלי' טהורין כמו כלי גללי' וכדתנן בפ"ו גבי נדבך וההוא דפ' בני העיר אתי שפיר לדידי' דמיירי שם בכלי הבא במדה וכן הסוגיא דפ' לא יחפור יש לישב לפי דעתו ז"ל הא דמקש' שם בחבית דהיא גופי' תציל וכפי שפירש הוא ז"ל בפ' ט"ו שם דמיירי במאוס ונקוב וכיון דבטלי' לבית יצא מתורת כלי וכמו כלי עץ הבא במדה וכן כל הני דחשיב שם דממעט יש לישב לפי דעתו שיהי' שוה להא דפ"ח מאהלות גבי דנעשה עצמו אהל לטהר והא דפ"ה מאהלות גבי קדיר' הנתונ' ע"פ ארוב' וכן שם במשנ' ה' היו כלי גללי' כלי אבני' כלי אדמה טהור זה הוא מההכרח לישב לדעתו דהוי כמו צמיד פתיל ומשום זה לא הצריך שם ביטול כמו גבי חלון שבין בית לבית ובית לעליה דמשמע מדבריו דצריך ביטול וכמו שמשמע מדבריו ז"ל בפירוש המשנה שם ובחיבורו בפ' כ"ג שם וכמו שהביא מהספרי על זה הדין דכלים מצילין בצמיד פתיל ואהלים בכיסוי וע"ש דצריך לחלק לדעתו בין הא ובין זה שכתב בפ' ט"ו שם גבי חציצה וסתימת חלונות וגם בפ' י"ד משמע מדבריו דחלון שבין בית לבית ובין בית לעליה שוין הן וכמו שכתב בריש הפרק שם והכ"מ והתוי"ט לא העירו בזה כלל וכן שם גבי ארובה שבין בית לבית וקדירה כו' לא הזכיר שם ביטול:

ופשוטי כלי עץ כו'. דאתקש כלי עץ וכלי עור לשק דמיטלטל מלא וריקן ולאפוקי פשוטיהן דטהורין מדאורית' וכדתנן בפ"ב מכלים ואף שמטמא מדרבנן וכדמוכח בכלים בכמה דוכתי ובב"ב דף ס"ז וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"א ובפ"ד מהלכות כלים מ"מ חוצצין וכמו עכו"ם דאמרינן בפ' לא יחפור שחוצץ ואע"ג שגזרו עליהן שיהיו כזבים לכל דבריהם ודבר טמא אינו חוצץ וכדתנן בפ' י"ג מאהלות זה הכלל הטהור ממעט והטמא אינו ממעט דכיון דטהור מדאורייתא חוצץ וכמו שכתבו התוספ' והרמב"ן ז"ל שם בפ' לא יחפור וכן כתב הר"ש פי"ג מאהלות שם אי נמי מיירי דעשויין אהלים וכדנקט רבינו לקמן וקאי נמי אפשוטי כלי עץ אבל במשניות לא גרסינן לה במתניתן כלל וכן הרמב"ם ז"ל והסמ"ג לא כתבו לפשוטי כלי עץ כאן ובפרט לדעת הרמב"ם שכתבתי דכלים אפילו טהורים לגמרי' ואפי' מדרבנן כמו כלי גללים אינם חוצצין אם אינן באין במדה הוא מההכרח לפרש דמיירי דעשוין אהלים דאל"כ ודאי דאינן חוצצין מכ"ש דכלי גללים ואין דרך לעשות מפשוטי כלי עץ אהלים ואם כונת רבינו הוא מנסרים של עץ זה מקרי בנין גמור אך ברמב"ם בפ"ה שם קורא גם מנסרים אהל ואפשר שהוא ט"ס בדברי רבינו

כיון שהסמ"ג לא מנה לפשוטי כלי עץ אבל הכלבו העתיק דברי רבינו וכתב גם פשוטי כלי עץ ומשמע שם בכלבו דמיירי שעשוין אהלין וכמ"ש לקמן:

ופשוטי כלי עור כן הוא ברמב"ם שם ובסמ"ג וזהו פירוש סקורטיא וקטבלי' דקתני במתניתן וכן פי' הר"ש שם דהם כלי עור וכן כתב שם הראב"ד ז"ל דזהו מה שכתב הרמב"ם ז"ל שם ופשוטי כלי עור ודינן שוה לכלי עץ וכדתנן בפ"ב ממסכת כלים וכמו שכתבתי למעלה גבי פשוטי כלי עץ דמיירי שהן עשוין אהלין כמו שכתב רבינו לקמן וכן פי' הר"ש והרא"ש ז"ל דאכולהו קאי ואע"ג דהן מקבלין טומאה כדתנן בכלים בפ' י"ו דסקרטיא וקטבליא משיחסום ויקנב מ"מ אם נעשו אהל מצילין ואע"פ שהן עצמן טמאין וכמו שכתבתי למעלה:

ויריעה וסדין. אפי' של פשתן ואע"ג דמקבלי טומאה וכדתנן במתניתן בפ' במה מדליקין דכל היוצא מן העץ אינו מטמא טומאת אהלים אלא פשתן ומשמע דאהל של פשתן מטמא בעצמו וכדכתיב והזה על האהל וכן אהל של עור מטמא כמו של פשתן וכדמשמע שם בש"ס דילפינן אהל ממשכן והתם כתיב ויפרוש את האהל דהוי שש משזר והוא פשתן וכן יריעות עזים דהוי במשכן דהיינו עור מקרי נמי אהל וטמא וכדאמרינן שם ואפי' עור בהמה וחיה טמאה מרבינן שם דהוי אהל וטמא וכדאמרינן שם וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה שם מ"מ מצילין על הטומאה וכמו שכתבתי למעלה בשם הר"ש וכן כתב הרא"ש בפ"ה מאהלות ולזה נוטים דברי הרמב"ם ז"ל וכבר כתבתי שדעת התוספ' בפ' במה מדליקין והראב"ד ז"ל שם דאהל טמא אינו חוצץ בפני הטומאה ולכך אהל של פשתן ושל עור אע"ג דחיברו בקרקע כיון שהוא מקבל טומאה מגזירת הכתוב דוהזה על האהל אינו חוצץ והם מפרשים דהמתניתן דיריעה וסקורטיא כו' וסדין ומפץ ומחצלת לא מיירי בשל פשתן ועור אלא בשאר בגדים כגון קנבוס ושאר דבר היוצא מן העץ וכן סדין של משי דכיון דנעשו אהלים וחברן לקרקע דשוב אינן מקבלין טומאה ולהכי חייצי ומצילין בפני הטומאה:

ומפץ של עץ. או של שיפה וגמי ואע"ג דטמאין במת וכדאמרינן בב"ק בפ' כיצד הרגל מפץ במת דטמא מדאורייתא מטעם דמטמא בזב וכל המטמא טומאת מדרס טמא טומאת מת וכדתנן בנדה בפ' בא סימן וכדאמרינן בש"ס בדוכתי טובא מ"מ אם נעשין אהלים וחיברן לקרקע שוב לא מטמאו טומאת אהלי' וכדתנן בפ' מדליקין כל היוצא מן העץ כו' ולהר"ש והרא"ש אין צריך לזה דכיון שנעשו אהלים אע"ג דלא חיברן בקרקע מצילין וכדלעיל וכמו במפץ:

ומחצלת נמי מקבל טומאה כמו מפץ אם עשאה לשכיבה וכדתנן בפ"ק דסוכה דטמא במדרס ובמת וכדלעיל
שהן עשוין אהלי'. שנטוים כעין אהל ומצילין ואע"ג שהם טמאין ולהתוספו' והראב"ד מיירי דמחוברין לקרקע ואינן מקבלין טומאה וכמ"ש ואיני יודע למה לא השיג הראב"ד ז"ל בפ' י"ג על הרמב"ם שכתב ופשוטי כלי עור דהא ודאי משמע בפ' במה מדליקין דעור ופשתן שוין הן בזה דמטמאין טומאת אהלים וכן כתב הרא"ש ז"ל בפ"ה מאהלות וכן בפ"ה שם לא פירש הראב"ד ז"ל דמיירי בשאר מינים אלא גבי יריעה וסדין דלא מיירי בשל פשתן וגבי קטבולא וסקורטי' לא פירש כלום ואדרבה בפ"ג כתב שזהו הפירוש ופשוטי כלי עור משמע שמודה לדברי הרמב"ם ז"ל וכן התוספ' בס' במה מדליקין לא הקשו אלא מסדין ולא מסקורטיא וקטבוליא ובכל דוכתי משמע דהוי של עור וכדתנן בכלי' ובפ' הנודר מן הירק ובפ' הפועלי' דמפרש שם דסקורטי' וקטבוליא הוי של עור ואפשר שדעת התוספ' והראב"ד ז"ל לחלק בין עור לפשתן לענין זה היכא דקבועין בקרקע דשל עור אע"ג דמקרי אהל מ"מ אם קבעו בקרקע אינו מטמא דקרא והזה על האהל לא מיירי אלא בשל פשתן דסת' אהל הוא של פשתן והא דמרבינן שם בבמה מדליקין דאף של עור קרוי אהל ממשכן היינו היכא דלא חיבר' בקרקע ואף שאינו כלי וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות כלים דהיינו שלא נגמרה מלאכתן עדיין ואין עליו צורת כלי וכן הוא ודאי דכל פשוטי כלי עור טהורין מדאורייתא ואעפ"כ מטמאין בטומאת אהל מרבוי' דקרא דאהל אהל ריבה כדאמרינן שם אבל אם חיברן בקרקע שוב לא מטמאו באהל וכמו של עצם ושל מתכו' דאף אם היו מקבלין טומא' מקוד' שהיו כלי' מ"מ אם עשאן אהל קבוע וחיברן בקרק' שוב לא מיטמאו וכמו שכתב הראב"ד ז"ל שם בפ"ה וזה דוחק דלא משמע שם כן בהסוגיא דפ' במה מדליקין וצ"ע ועיין משנה למלך שם בפ' ה':
ובהמות או חיות. דבעלי חיים אינן מקבלין טומאה וחייבי בפני הטומאה ובמתניתן באהלות קתני ועדר בהמות ופי' הרמב"ם והר"ש ע"פ התוספתא דמיירי בבהמות וחיות הרבה ודבוקות כולם ראשה של זו בצד רגלה של זו ועומדות ולא הולכות ונעשו אהל להציל וכן כתב הרמב"ם ז"ל בחיבורו בפ' י"ג שם אבל בסמ"ג כתב כמו בדברי רבינו ומיירי בין בבהמות הרבה ובין בהמה אחת דודאי אף אחת נעשה אהל אם עומדת וכן כתב הרא"ש ז"ל בפירושו דנקט רבותא אפילו הרבה שאין דיבוקן קיים שילכו ויתפרדו אעפ"כ חוצץ וכ"ש אחת וכן משמ' במסכת פרה ובאהלות בפ"ו ובסוכה בפ' הישן (סוכה דף כ"א) דשוורים הוי אהל לכ"ע וע"ש:

והעוף שקינן בחלון. כן הוא במתניתן והעוף ששכן בחלון ובפ' לא יחפור מסיק שם בסוגיא דבעי שקשו' בחלון דוקא וכתבו הר"ש והרא"ש ז"ל דהכא מיירי לענין שהן עצמן נעשין אהל וחייצי בין הטומאה והוי אהל אפילו אינו קשור ושם בלא יחפור מיירי לענין דממעיט בחלון שבין בית לבית וצריך ביטול שיבטלנו שם וכמו שכתבתי למעלה אז צריך קשור דוקא וכן שארי תנאים דבעינן שם בכחוש והרבה אופנים זה הוא הכל לענין דשם דבעי ביטול ולא בעי הכא כן וכן משמע מדברי הרמב"ם בחיבורו והסמ"ג ורבינו. אבל לפירוש המשנה כתב הרמב"ם דכאן בעי נמי קשור ואפשר שדעתו ז"ל בפי' המשנה דאם אינו קשור גרע טפי והוי כמו טלית וספינה דלא נעשו אהל אלא א"כ קשורים ועיין תוי"ט ודברי סמג ורבינו לא משמע כן:

והעושה מקום לבנו בשבלי'. כדמפרש בהג"ה שעשה מהשבלי' כמו אהל ואינהו לא מקבלי טומאה דהוו מחוברין לקרקע ואוכל מחובר לא מקבל טומאה והכשר ועיין בפסחים בפ' כל שעה (פסחים דף ל"ג) ועיין מ"ש לקמן:

ואוכלין שלא הוכשרו. דכיון שאינן מקבלין טומאה חוצצין ואפי' אם הן כביצה ויותר והא דקתני בפ' י"ג מאהלות גבי ואלו ממעטין את הטפח דדוקא פחות מכביצה אוכלין הוא דממעט וקתני שם בסיפא ג"כ דכביצ' אוכלין אינו ממעיט שם מיירי באוכלין שהוכשרו ואעפ"כ פחות מכביצ' ממעט כיון דאינו מקבל טומא' מן התור' לדעת הרב' מהראשוני' וכמו שכתבו התוספ' בפ' כל שעה ובדוכתי טובא דהדרש' דת"כ שהביא רש"י ז"ל שם דאוכל מקבל טומא' בכ"ש הוא אסמכתא בעלמא אבל מן התורה אינו מקבל טומא' בפחות מכביצ' וכן כתב הר"ש שם בפי"ג מאהלות דכיון דמן התור' אינו מקבל טומא' חייצי והא דלא קתני הכא אוכל פחות מכביצ' דנעש' אהל לחוץ משו' דאהל בעינן שיהיה בו טפח על טפח ואז יש בו ודאי כביצה ויותר ולכך תני להו בלא הוכשרו ולרש"י והרמב"ם דאוכל פחות מכביצ' מקבל טומא' מן התור' מיירי התם הא דפחות מכביצ' אוכלין דלא הוכשרו הא כביצה אוכלין דקתני שם דאינן ממעטין ע"כ אפי' בלא הוכשרו והטע' דשם מיירי לענין דממעיט בין בית לבית וצריך ביטול ולכך פחות מכביצ' מבטל לי' אבל כביצ' הוא חשוב ולא מבטל לי' שם דבודאי עתיד לפנות משם וכדמשמע בפ' לא יחפור גבי רקיק דאינו ממעיט בחלון משו' דלא מבטיל ליה אבל הכא לענין דהן עצמן נעשין אהל לא בעי ביטול ולכך חייצי לעול' אם לא הוכשרו דאינן מקבלין טומא' וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ' ט"ו מהלכות ט"מ:

וירקות המתקיימות כו'. כדמפרש בהגה"ה דדמיא לאילן וכן כתב הרמב"ם בחיבורו ומיירי במחוברין ואע"ג דשארי ירקות קתני לקמן דאינן מביאין ולא חוצצין היינו כשהן

מחוברין דוקא דכיון שהרוח מנענן לא חשיב אהל קבע וכמו שאכתוב לקמן אבל תלושין אפי' שארי ירקות חוצצין אם לא הוכשרו וכדאמרינן בפ' לא יחפור עשבים שעלו בחלון חוצצין אבל הני ד' ירקות הוי כמו אהל קבוע וחייצי אפי' במחוברין ועיין בר"ש ובתוספ' בסוכה דף י"ג גבי ירקות שאמרו חכמים אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח ומשמע שם בסוכה דירקות אלו כיון דלכי יבשי נפלי כמאן דליתנהו דמי ומביאין את הטומאה אם לא הוכשרו כדין אוכלין שלא הוכשרו דתני הכא דמביאין אבל אין חוצצין מדרבנן דכיון דלכי יבשי נפלי גזרו עליהם שלא יחוצו אף אם הן לחין ובודאי מדרבנן בעלמא הוא כיון דמביאין את הטומאה ולהכי לא תנן להו הכא באהלות דכאן מיירי מדאורייתא וכמו שכתבו התוספ' שם אבל על הרמב"ם יש לתמוה למה לא הביא זה דהא היא מימרא דשמואל שם בסוכה בלי חולק וכן לענין סוכה הביא שם הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות סוכה להא וחד טעמא הוא וכדאיתא התם וכן הסמ"ג ורבינו לא הביאו זה אלא כתבו סתם ואוכלין שלא הוכשרו ומשמע אפי' ירקות אלו שאמרו חכמים אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח חייצי אם לא הוכשרו בתלושין וכמו שכתבתי בשם הר"ש וכן הרמב"ם ז"ל גבי ואלו אין חוצצין כתב וירקות המחוברים ומשמע דתלושין חייצי ולא חילק דדוקא הני דאין נושרין עליהן כשיבשו וכמו שכתב בהלכות סוכה והנראה דהרמב"ם ז"ל מפרש לה שם להמימר' דשמואל בסוכה דדוקא לגבי חלון שבין בית לבית הוא דאינן חוצצין ומהטעם שאומר בפ' לא יחפור דבעי שיבטלנה להסתימה וא"ש דאזל שמואל לטעמי' דשם בפ' לא יחפור גבי רקיק וכן להכי גבי סוכה פוסל נמי אפי' בעודן לחין משום דיבשי בתוך שבעה ולא חזי לסכך וכמו שכתב שם הר"ן וכן שם בסוכה בריש מכילתן מדמי להו הש"ס לעניין ביטול גבי תבן ועפר לגבי סוכה לאהל שחוצץ בפני הטומאה דבעי ביטול ושם מיירי נמי לענין טומאה שבין בית לבית דחייצי ובעי ביטול וכן לגבי ירקות יהי' לדעת הרמב"ם ז"ל דוקא גבי מיעוט חלון שבין בית לבית שם צריך ביטול ולכך הני ירקו' דכי יבשו נתרי לא מהני הביטול כיון דאינן מתקיימי' המיעו' משא"כ בסוכ' דשם די אם מתקיי' לשבע' וכדמשמ' שם מדברי הר"ן ובכאן צריך ביטול לעול' וכמו שכתבתי למעל' אבל לענין דהן עצמן נעשה אהל דלא בעי ביטול וכמו שמשמע מדברי הרמב"ם ז"ל מהא דעוף ששכן ואוכלין שלא הוכשרו ועדר בהמה וחי' דמהני אף שאין מתקיימין אלא לפי שעה וכן בכל הדינים אלו דפ' יש מביאין שהביא הרמב"ם ז"ל בפ' י"ג מהלכות ט"מ לא הזכיר שם ביטול כלל וכמו שכתבתי כמה פעמים דבכאן לא צריך שיהא דבר המתקיים ולכך אפי' ירקות אלו שיוצאין בהן י"ח בפסח חוצצין ומכש"כ דעוף ששכן ועדר בהמה וחי' דהוי רק לפי שעה חייצי ופשיטא הני

וכמו שמבואר החילוק והא דלא הביא הרמב"ם ז"ל להא דסוכה בירקות אלו שיוצאין בהן י"ח בפסח גבי מיעוט חלון שבין בית לבית בפ' ט"ו לפי שכבר הביא שם הא דסוגי' דלא יחפור דמסיק שם לשמואל דעשבים אינם חוצצין אלא באפרזתא וכמו שכתב שם הרמב"ם ז"ל דהיינו עשב מר דאינו ראוי אף למאכל בהמה והני ירקות דסוכה ממילא לא חייצי משום דלא מהני בהו ביטול דחזי אף למאכל אדם ופשיטא דלא חייצי והא דאצטריך שמואל לומר זה גבי ירקות התם הוא רבי אבא משמי' דשמואל ולא שמיע לי' הא דרב טובי בר קסנ' דפרק לא יחפור דרקיק אינו ממעיט משו' דבעי דבר שיבטלנו לעול' אי נמי דרבי אבא אמר לה גבי טומאה אגב גררא דסוכה דירקות אלו אין מסככים בהן ואין חוצצין ואע"ג דשמעינן לה כבר ממילתא דשמואל בפ' לא יחפור דקאמר דאפי' אי הוי מועיל בהו ביטול לא חייצי משו' דכי יבשו מפרך וכעין זה יש הרבה בש"ס אבל הרמב"ם ז"ל כיון שהביא להא דרב טובי משמי' דשמואל ולכל המסקנא דמסקינן שם בפ' לא יחפור אליבי' לא צריכינן שוב להא דרבי אבא משמי' דשמואל דסוכה ואף שהרב המגיד כתב שם בהלכות סוכה דדין זה נוהג בסוכ' אף בירקות שאינן מאכל אדם וכדמשמע שם וא"כ הי' לו להרמב"ם ז"ל להשמיענו זה גבי חציצ' דחלון דעשב שנושר עלי' אפי' אם אינו ראוי למאכל בהמ' אינן חוצצין זה אינו חדא דשמא אינו מצוי זה כלל גבי עשב המר שכתב הרמב"ם דחוצץ וכדמוכח בש"ס שם בפר' לא יחפור דמשני באפרזתא והוא עשב מר ידוע כדאמרינן בחולין באלו טרפות דהוי סם המות לבהמ' וכמו שפירש רש"י בלא יחפור משמע שהוא מין עשב אחד וזה ודאי אין נושר עלי' מדחוצץ אליבא דשמואל ובודאי לא פליג רב טובי ארבי אבא משמי' דשמואל. ועוד הא ברייתא היא וע"כ צריך לאוקמי' לשמואל בהכי וסתמ' דהש"ס הוא דמשני הכי אליב' דשמואל להברייתי' ובודאי ידוע שהוא מין עשב המתקיים ועוד כיון שכתב הרמב"ם ז"ל מהא דלא יחפור דצריך דבר שמבטלו ואין עתיד לפנותו לעול' פשיט' דצריך דבר המתקיי' מק"ו דסוכ' שכתבתי ועוד שאין דרך הרמב"ם ז"ל לכתוב אלא מאי דמפורש בגמרא וכיון דגבי ירקות אלו שיוצאין בהן י"ח בפסח לא הוצרך הרמב"ם ז"ל לכתוב כיון דחזי למאכל אדם הרי הוא לא בטיל וכמו שכתב שם דאף מאכל בהמה אינו ממעיט אין דרכו ז"ל לכתוב דין חדש מלבו וזה ברור ואף שרש"י ז"ל מפרש שם בסכה דמיירי לענין טומאה אפ"ה הרמב"ם ז"ל לא יפרש כן מהא שכתבתי דמוכח כמה פעמים דלענין אהל לא בעינן שיבטל ושיהא דבר המתקיים שם וגם דברי רש"י ז"ל יש לישב בקל ותמיהני שלא עמד בזה שיום אחד ממפורשי הרמב"ם ז"ל:

והזיזין עץ או אבן יחידי היוצא מן הכותל קרוי זיז ואם יש בו טפח מביא וחוצץ:

וגזוזטראות בנין של עצים ואבנים יוצאים מן הכותל ובמתניתין גרסינן עוד בתר הני דזיזין וגזוזטראות השובכין והשקיפין וכו' והסמ"ג לא כתב אלא כדברי רבינו ואף שרמב"ם ז"ל כתבם בחיבורו ולפי שאין בהם שום חידוש יותר מזיזין וגזוזטראות לפיכך דלגו את אלו: והסככות והפרעות שהן יכולין לקבל מעזיבה בינונית. כחכמים דמתניתן וכיון שהן יכולין לקבל מעזיבה בינונית הוי אהל מדאורייתא ומביא וחוצץ וכדמפרש דהיינו אילן המיסך על הארץ ויש בשריגי האילן רוחב טפח וכן באבנים היוצאים מן הגדר אבל אם אין יכולין לקבל מעזיבה בינונית לא הוי אהל מדאורייתא דאהל בריא בעינן אבל מ"מ הוי אהל מדרבנן ומביא את הטומאה מדרבנן ואינו חוצץ והמתניתן מיירי הכל באהל דאורייתא וכמו שכתבתי ועל אלו שאין יכולין לקבל מעזיבה בינונית הוא שאמרו בפ' בתרא דנדה דף ס"ח דסככות ופרעות דהוי רק מדרבנן ומדאורייתא אהל מעליא בעינן ורבנן גזרו אם יש בהן אהל טפח שמביא את הטומאה כן פירש הרמב"ם. אבל הראב"ד והתוספות וכן הביא הר"ש מהתוספתא פירשו דאם יש בהן טפח הוי אהל מדאורייתא ולא בעינן שיכול לקבל מעזיבה בינונית וכמו שלא הזכירו זה במתניתין לגבי שום אהל והכ' מיירי שהענפים והאבנים של הגדר הם מובדלי' זה מזה ויש קצת אויר ביניה' ולכך מדאוריית' לא הוי אהל כלל כיון שאין טפח במקו' אחד ואם יכולין לקבל מעזיב' בינונית שאין הסיד והטיט נופלין דרך האויר שביניה' גזרו רבנן עליה' דהוי אהל ומביאין את הטומא' ובהכי מיירי מתניתין וכדמפורש בפר' דם הנדה אלו הן הסככות גבי כותי' ומשמע דאסככות ואפרעות דמתניתין קאי ומפורש שם דהוי טומאתן מדרבנן ועיין הר"ש ולכך בעי שיהי' יכולין לקבל מעזיבה בינונית והא דחוצצין אע"ג דמדאוריית' לא חשיב אהל משום דהשריגים ואבנים מקורבים זה לזה ולא אית בהו אויר טפח ביניהן והוי כמו מסכת פרוסה וחבילי המטה דחוצצין כיון שאין אויר טפח במקום אחד וכדלקמן. ולפי מה שאכתוב לקמן גבי מסכת פרוסה דמיירי דוקא בחציצה שבין בית לבית ולא במונחים באויר וכמו שהבאתי הברייתא דהעור והרוטב צריך להיות דחוצצין שלא כנגד הנקב ואע"ג דמביאין הטומא' דמדרבנן חשבי' כאילו כלו סתום מיהו בנדה בפר' דם הנדה בסוף פירקן משמע שם גבי כותים דהטעם דטמאו סככות ופרעות הוא מטעם ספק וכן משמע במ"ק בפ"ק דף ה' וכן רגיל רש"י לפרש בש"ס שם בנדה ובמ"ק ובנזיר בפר' כ"ג דמיירי שיש טומאה תחת נוף או אבן אחת ואין אנו יודעין תחת איזה מהן ואע"ג דהוי ברה"ר וטהור מן התורה טמא מדבריהם וע"ש ודברי הסמ"ג ורבינו הם סתומין והרא"ש פירש כהתוספות והראב"ד:

ואלו מביאין ולא חוצצין כו'. דע שהרמב"ם ז"ל אף שהוא מפרש להרישא דיש מביאין וחוצצין הכל בענין דהן עצמן נעשין אהלין ולא בחציצה דחלון שבין בית לבית וכדמוכח מדבריו שבפי"ג דלא הזכי' כאן שיבטלנו ואינו עתיד לפנותו וכמו שכתב בפ' ט"ו דשם מיירי לענין חציצה וסתימת חלון וכמו שכתבתי וכן מוכח מהמתניתן מהא דאוכלין שלא הוכשרו ועוף ששכן בחלון ועדר בהמה וחיה. מ"מ אינך בבא דאלו מביאין ולא חוצצין וכן כולהו בבי דסיפא מיירי נמי בחציצה דחלון שבין בית לבית וכמו שמוכח מדבריו גבי ריחים של אדם בפירושו ובחיבורו וכן בבבא דאלו חוצצין ולא מביאין שכתב להדיא דמיירי בחלון שבין בית לבית וכמו שאבאר וכן משמע מדברי הראב"ד ז"ל בהשגות. שם בפ' י"ג וכך הם דברי הסמ"ג ורבינו וכמו שכתבתי למעלה שהולכים בזה בשיטת הרמב"ם ז"ל:

והוא הדין לאדם וכ"כ הסמ"ג והוא מהרמב"ם בחיבורו ופשוט הוא מטע' דאדם וכלים נעשין אהלי' לטמא ולא לטהר והמתניתין לא חשיב לאד' מעט' דכבר מפורש זה בכמה מקומות באהלות:

וסדין לפירש התוספת דבמ' מדליקין ולדעת הראב"ד דרישא מיירי בשאר מיני' ולא של פשתן וכמו שכתבתי הכא כיון דאינן מחוברין לקרקע מטמאין משו' אהל ולכך אינו חוצץ דאהל טמא אינו חוצץ לדעתם:

ובהמה וחיה שמתו דהוי נבילה ומטמא וכל דבר הטמא אינו חוצץ:

ואוכלי' טמאי' לאו דוקא טמאי' אלא שהוכשרו מקוד' שנעשין טמאין עכשיו באהל המת וכ"כ הרמב"ם בפירוש המשנה:

ומוסף עליה סיפא דמתניתן באהלות שם:

של יד אדם שהם מיטלטלין ומקבלין טומאה לאפוקי של בהמה דאין מיטלטלין ולא מקבל טומאה לשון הר"ש ולדעת הרמב"ם צריך לומר דכיון דלא מיטלטלי לא הוו עליה שם כלי וחוצץ כמו כלי' הבאי' במדה:

פי' שהם בכלל כלי אבני'. כן הוא לשון הסמ"ג והוא ז"ל מעתיק לשון הרמב"ם דפ"ג והוא ז"ל כתב למעלה בפ' י"ב דאפילו כלי אבני' אינן נעשין אהל לטהר ולחוץ וכן בפ' י"ג כתב בבבא דרישא דחוצצין כלי גללים ואבני' הבאי' במדה דוקא וכן בפי' המשנה מפרש לה הרמב"ם ז"ל בחלון שבין בית לבית ובין בית לעליה ובפי"ג השיגו הראב"ד ז"ל שהבין מדעתו שסובר דכלי טהור אינו חוצץ בחלון וחלק הראב"ד ז"ל בין חציצה לטומא' שתחתיהן ועל גביהן ובין חציצה דחלון דשם כלי טהור ודאי חוצץ וכמו שהבאתי כמה פעמי' למעל' אבל בפירוש המשנה כתב הרמב"ם ז"ל על הא דרחיי' של

אדם לפי שמתנאי הדברי' החוצצין שלא יהי' דעתו לפנותו כו' ולפי זה משמע דהטע' הוא משו' דלא מבטיל ליה ולא משו' דאין כלי טהור חוצץ וכן יש לדקדק קצת מדבריו בפי"ב גבי גרוגרות שבחביות דמשמע שם שגם דעתו ז"ל הוא דכלי חרס חוצץ אם פיה לחוץ אבל הכ"מ החליט כמו שהבין הראב"ד ז"ל וגם הא דפי"ב יש ליישב ג"כ לדעתו וכן נראה בעיני וכמו שכתבתי למעלה והחלטתי דדעת הרמב"ם ז"ל דחציצה דטומאת עצמן וחציצה דבין בית לבית שוין הן לענין זה דשום כלי אינה חוצץ אלא א"כ באי' במדה דוקא ואין להאריך בזה יותר אך לשון רבינו ז"ל צ"ע דלעיל גבי כלי עץ שאינו בא במדה כתב הטע' מפני שהם ככל הכלי' ומטמאין ומשמע לכאורה דכלי גללי' וכלי אבני' שאינן מטמאין חוצצין וכן משמע מדברי הגה' שם ואילו כאן גבי ריחיי' של יד אדם כתב לשון הרמב"ם ז"ל שהם בכלל כלי אבני' כו' וגם להשוות דעת רבינו לדעת הראב"ד והרא"ש ז"ל שמחלקי' בין חציצ' דאהל שעל גביו ובין חציצה דבין בית לבית מן הצד ושוי' המה כלי גללי' ואבני' לכלי עץ הבא במדה ודלא כדעת הרמב"ם ז"ל זה א"א לפרש בדברי רבינו ז"ל דלא הוי ליה לפרש גבי ריחיים של יד אדם דהוה כמו כלי אבני' דהא לדידהו כלי אבני' ג"כ חוצצין מן הצד וצ"ע ועיין תוי"ט בפ"ו ובפ"ט מאהלות: מסכת פרוסה. כדפירש רבינו לקמן שהוא חוטי השתי מהבגד קוד' שיארג דחוצץ בפני הטומאה ואינו מביא משו' דלא הוי אהל עד שיארג דילפינן אהל ממשכן דהוי ארוג וכדאמרינן בפ' במה מדליקין:

וחבילי המט' שהיא מסורגת כמין קליע' ושמוה בחלון שבין בית לבית:

והסריגות של חלונות הסבכות אשר בחלונות תרגו' סבכה סריגה:

חלון בין שני בתי' וה"ה בין בית לעליה וכן הר"ש פירש גבי מסכת פרוס' דמיירי שהיא פרוסה על פי ארובה שבין בית לעליה וטומאה תחתיה מצלת על כלי' שעליה והא דכתב הרמב"ם והר"ש והסמ"ג ורבינו לגבי חלון שבין שני בתי' הוא לאו דוקא אלא משו' דתנן והסריגות שבחלונות וזה שבין בית לבית נקרא בלשון המשנ' חלון ושבין בית לעליה נקרא ארובה משו' הכי פי' זה לגבי חלון שבין שני בתי' ובהעור והרוטב מייתי שם הברייתא מתוספתא דאהלות דקתני שם חבילי מטה וסריגי חלונות חוצצין בין בית לעליה וקתני שם ג"כ בברייתא דאם פירסן על פני המת באויר הנוגע כנגד הנקב טמא ושלא כנגד הנקב טהור והביא' הר"ש ג"כ בפירושו ולפי הסוגיא דשם פ' העור והרוטב משמע דאם פירסה על המת למטה מטפח טמא אף שלא כנגד הנקב מטעם דטומאה טמונה בוקעת ועולה ובלמעלה מטפח הוא דאיכא לאיפלוגי בין כנגד הנקב לשלא כנגד הנקב. אבל הרמב"ם ז"ל לא הביא זה בחיבורו כלל ואפשר שדעתו ז"ל מאחר

דתנן במתניתין סתם ואלו חוצצין משמע דחוצץ לעולם וכמו בחלון שבין בית לבית דטהור בית שני לגמרי מטעם חציצה ה"נ אם פירסן באויר הוי אהל גמור לענין חציצה וטהור אפילו כנגד הנקב והא דתוספתא שהביאו שם בהעור והרוטב משמי' דרבי יוסי מיירי למטה מטפח ור' יוסי לטעמי' דמסיק שם הש"ס דאית ליה בכל מקום טומאה טמונה אינה בוקעת ועול' אבל מ"מ אהל לא מיקרו בפחות מטפח וכדמוכח מכמה סתמות ובהא אפי' ר' יוסי מודה דטפח על טפח דמיקרי אהל הוא הלכה מהלכו' טומא' שמסיני ולכך הנוגע כנגד הנקב טמא אבל למעלה מטפח דהואיל דזה מיקרי אהל בכל מקום חוצץ ולא מטמא אף כנגד הנקב ואף דרבא מפרש שם להברייתא דלמעלה מטפח ואעפ"כ טמא כנגד הנקב היינו משום דרבא לא שמיע ליה אכתי דרבי יוסי אית ליה טומאה טמונה אינה בוקעת ועולה אבל לבתר דמסיק סתמא דהש"ס להוכיח דרבי יוסי אית ליה האי סברא יותר טוב לאוקמי מילתא דרבי יוסי בלמטה מטפח דלמעלה מטפח חוצץ ואפילו שלא כנגד הנקב וכן בתר הכי משני רבא גופיה שם להא דר' יוסי דלית ליה טומאה טמונה וקיבל מאביי וע"ש וכן מוכח שם דכל הסוגיא מהש"ס הולכת שם אליביה דאביי בהא וכמתניתין דואלו חוצצין ורבא גופא הוה מפרש הכי אי הוה ידע דר' יוסי לית לי' טומאה טמונה בוקעת ועולה וכן הר"ש מביא המסקנא דאביי וזה הוא מהטעם שכתבתי דאביי ורבא בהא לא לענין דינא פליגי אלא אי קרי נוגע לרבי יוסי למעלה מטפח וכיון דסתמא דגמרא אזלא כותיה דאביי הכי נקטינן ובכדי דתיקום סתמא דמתניתין ואלו חוצצין כפשטה ואע"ג דהתם משמע דרבא לא בעי לאוקמי' למטה מטפח משום דהוי כמת בכסותו זה הוא לרווחא דמילתי' ועיקר קושיתו הוא משו' טומאה טמונה וכיון דמתרצי שפיר הא דטומאה טמונה וכדאשכחן להדיא דרבי יוסי לית ליה טומאה טמונה בוקעת ועולה מיתוקמא שפיר בלמטה מטפח וכדתריץ אביי שם מת בכסותו מבטיל ליה הא לא מבטיל ליה וכיון דלדידן קיימא לן טומאה טמונה בוקעת ועולה ודלא כרבי יוסי ולמטה מטפח לעולם טמא ואפילו שלא כנגד הנקב ולמעלה מטפח לעולם טהור ואפי' כנגד הנקב משום חציצה ולכך לא כתבה הרמב"ם והדבר צריך תלמוד:

הזרעים והירקות שמחוברין לקרקע. התוספ' פ' לא יחפור ובסוכה בפ"ק דף י"ג פירשו הטעם משום דהרוח מנענע אותן כל שעה ואינן אהל המתקי' ואע"ג דעוף ששכן ועדר בהמ' ומכוני חיה הוי אהל אף שאינו מתקיי' מ"מ הוא מתקיי' לפי שעה אבל אלו הרוח מנענע אותן בכל רגע ואינן מתקיימין אף לפי שעה והוי דומיא דעוף הפורח וטלית וספינה דלקמן דאינן לא מביאין ולא חוצצין והא דמייתי שם בלא יחפור גבי חלון

שבין בית לבית דעשבים שעלו מעליהן בחלון דממעטי' ואע"פ דהן מחוברין התם לא איכפת לן דלהוי אהל אלא שיהי' ממעינו את החלון ולכך ממעטין אבל הכא לענין אהל בעינן שיהי' אהל המתקיים ואף דשם בעינן דבר המתקיים טפי מהכא ובעי ביטול וכמו שכתבתי היינו שיהי' קבוע ומתקיים בחלון ולא ילך או שלא יכלה ולא יהי' עתיד לפנותו בזה צריך שם טפי מהכא אבל לענין שיהא אהל בכדי שיציל על מה שתחתיהן או על גביהן בעינן הכא טפי כן יש ללמוד מדברי התוספ' והתוי"ט לא דק בזה ולפי דבריהם הא דעושה מקום לבנו בשבלים דהוה אהל היינו שהדקן זה בזה בחוזק וכעין שפירש הכף נחת והביאו התוי"ט שמשימים לבינה ע"ג השבלים שלא יפזרם הרוח ונעשה כמו אהל גמור מן השבלים ולא יתפזרו ולא יתנועעו מפני הרוח ועיין ברמב"ם בפ' ט"ו שם גבי תבואה דנראה דיש לחלק זרעי' וירקות מתבואה וזרעים היינו מיני זרעונים והעשבים שלהם דקים כמו ירקות דהרוח מנענען תמיד אבל לא תבואה ולכן כתב הרמב"ם שם בפ' ט"ו גבי מיעוט דחלון תבואה שעלה בחלון ולא נקט עשבים ואף דבגמרא נקט עשבים אפשר שסובר הרמב"ם ז"ל דהוא לאו דוקא ומטעם המתניתין דהכא דלא חוצצין אלא מיירי בתבואה ושבולי תבואה מתקיימין ברוח טפי וכמו הא דחטט מקום לבנו בשבלים וכן רגיל הרמב"ם ז"ל לפרש בכמה מקומות מסדר זרעים דזרעים הם מיני זרעונים ולא תבואה ולא מצריכנן לחילוק שכתבו התוספת בין ההיא דלא יחפור ובין ההיא דהכא ואתי שפיר טובא לפי מה שכתבתי לעיל דמוכח מתוך פירושו של הרמב"ם ז"ל דהנך כולהו בבי מיירי בין לענין דנעשו אהל לחוץ בעצמן ובין בחציצה דחלון:

מחוברים לקרקע. אבל תלושין חוצצין זרעים וירקות וכדתנן בפ' לא יחפור עשבים שתלשן והניחן בחלון חוצצין ועיין מה שכתבתי למעלה ועיין בתוספ' פ"ק דסוכה:

חוץ מן הד' ששנינו. לטעם שכתבתי בשם התוספ' צריך להיות דהני כיון דעלין שלהן רחבין וחזקין אין הרוח מנשבתן ודמיא לאילן וכן דברי הרמב"ם יש לפרש כן:

וטלית המנפנפת. טלית תלויה ברוח והרוח מנשב בה ומנפץ אותה ועושה כעין אהל אינו מביא ואינו חוצץ:

וכיפת השלג והברד חתיכת הברד מלשון משליך קרחו כפיתים אי נמי לשון כיפה:

והגליד. מי נהרות מוקפאים והני כולהו משום דלא מתקיים ונתכין מהר ולא הוי אהל:

והמלח מתפזר ואינו מתקיים והא דתנן שם בלא יחפור דמלח ממעיט מיירי במלח סדומית שקשה כאבן ואינה מתפזרת או שהניח קורה או דבר כבד עליה שמעמידה שלא תתפזר וכדאמרינן שם בסוגיא והר"ש בפי"ג כתב דלענין מיעוט בחלון ממעיט כל מלח

ולענין אהל הוי אינו מתקיים ואפילו מלח סדומית וכמו שחלקו התוספ' גבי ירקות ולזה נוטין דברי הרמב"ם זכרונו לברכה וע"ש ובדברי הר"ש
והקופץ ממקו' למקו' אדם הקופץ בשתי רגליו ואע"ג דאדם מביא את הטומא' היכא דקופץ אינו מביא ובמתניתן תני נמי והדולג ודברי רבינו הם כדברי הסמ"ג וקיצר בזה דהכל חדא ועיין תוי"ט:
והעוף הפורח כבר כתבתי לעיל דברישא דמביאין וחוצצין דקתני שם העוף ששכן בחלון דמיירי אף אם אינו קשור שם וכן משמע מדברי הרמב"ם בחיבורו בפי"ג ומדברי הסמ"ג ורבינו מדלא הזכירו דבעינן קשור והכא בשעה שפורח אינו מביא ולא חוצץ דאינו מתקיי' כלל ובפ' לא יחפור לענין מיעוט דחלון הוא דבעינן קשור וכמו שכתבו הר"ש והרא"ש דהתם בעי ביטול ושיתקיים בחלון ולענין זה בעי שם חיזוק טפי ובעי קשור ואף שהרמב"ם בפירוש המשנה כתב גם כאן ברישא דבעינן קשור מ"מ מדלא הזכיר זה בחיבורו ש"מ דהדר ביה והא דכתב התוי"ט דגם בפ' ט"ו גבי מיעוט דחלון לא הזכיר קשור אחר המחיל' מכבוד תורתו לא דק בזה דשם כתב לה הרמב"ם הא דעוף ששכן תיכף אחר שכתב מקוד' הא דאבר ובשר המדולדלי' שבבהמ' וחיה ושם כתב לכל התנאי' שהתנ' בש"ס בטמאה ובכחושה ובקשור' וכעין זה ממש אוקמוה בש"ס גבי עוף ששכן רק דבעוף הוסיף הש"ס להקשות והא יהיב לי לינוקא ומשני במסרט ולכך כתב הרמב"ם להא דעוף טמא ומסרט מפני שזה דבר שנתחדש ונתוסף על זה דאבר ובשר מבהמ' וחיה ושארי תנאי' סמך הרמב"ם ז"ל על הא דאבר ובשר מבהמ' וחיה ולא הזכיר אלא דבר שנתחדש וכמו גבי תבואה שעלה בחלון דלא התנה שם אלא שתהא עיקרה רחוקה מהחלון ולא התנה שתהי' סרוח ולא חזי למאכל בהמה וגם בתבואה שלא יהיו שם אוכלין ואפי' אינן מוכשרין לפי שבזה סמך על זה שכתב לעיל מינה עלה גבי אוכלין ותבן ולא הוסיף אלא דבר שנתחדש בה והוא דגבי מחובר דמזיק להכותל צריך שיהא עיקרה רחוק מן הכותל אבל בפ' י"ג גבי דמביאין וחוצצין כתב שם סתם ולא התנה כלום ושם לא כתב כלום מענינים אלו ודאי דעתו ז"ל כדעת הר"ש והרא"ש דלא בעי אפי' קשור ותדע דהא לא כתב שם ועוף טמא כמו שכתב בפ' ט"ו גבי מיעוט דחלון מכלל דבכאן אפי' טהור מביא וחוצץ וכן שארי תנאים לא בעינ' כאן כלל ושם צריך הכל וכמו דמפרש שם בש"ס וזה אין צריך לפנים:
וספינה הצפה על פני המים ואם יש מת תחתיה מצד אחד וכלים תחתיה מצד אחר אינה מביא' את הטומאה דכיון שמנענעת תמיד לא חשיבי אהל וכן טלית המנפנפת וגם אינה חוצצת אם מפסקת בין הטומאה וכלים לא חשיב' הפסק' כיון דלא קביעי וכן

נראה וכתבו התוספת בסוכה בפ"ק דהספינה והטלית אף בעידנא דלא ניידי לא מביאין ולא חוצצין וכדקתני בסיפא קשר את הספינה וכבש האבן ע"ג הטלית ובהא דוקא הוא דמביאה ומדברי הרמב"ם והר"ש אין הכרע בזה:

קשר הספינה כו' דכיון שקשר בדבר המעמידה הוי קבע וכדאמרינן בהזורק דמיירי שקשרה בשלשלת של ברזל ולאו דוקא בשלשלת של ברזל אלא אורחיה דהש"ס הוא הכי ולפי שספינות של ים גדולות וצריכות דבר חזק מאוד להעמידה נקט שלשלת של ברזל וה"ה לכל דבר שמעמידה ועיין רש"י שם בהזורק:

וכבש האבן ע"ג הטלית שהניח אבן על קצה האחד של טלית והניף הרוח הקצה השנית ונעשה כמין אהל ועיין רמב"ם:

מביאה הטומאה לכלים שתחתיהן אבל הספינה עצמה לעול' טהורה וכדתנן בשבת בפ' אמר ר"ע מנין לספינה שהיא טהורה שנאמר דרך אניה בלב ים אבל הטלית מביא הטומאה אף לעצמו ועיין שם בתוספת ובר"ש:

ואם לאו אינה מביאה הא דהדר וכפל לה רבינו נתכוון להא שהבאתי בשם התוספת מפ"ק דסוכה דהסיפא דקשר וכבש דוקא הוא ורישא דטלית המנפנפת וספינה השטה הוא לאו דוקא ואפילו בעידנא דלא ניידי אין מביאין ולא חוצצין כנ"ל:

והכל טהור זה נתכוין רבינו למה שכתבתי וקאי אטלית דאף הטלית עצמו הוא טהור וכמו הספינה דטהורה לעולם דהיא אינה מקבלת טומאה ומיהו ברישא דמתניתן דקתני לא מביאין ולא חוצצין גבי טלית המנפנפת וספינה השטה על פני המים לאו בחד גוונא נינהו דבספינה ודאי אם היתה הטומאה למעלה על הספינה או בתוך הספינה וכלים תחתיה או איפכא חוצצת כיון שהיא טהורה לעולם וכמו כלי עץ הבא במדה ועדיף מינה דהרי היא חולקת רשות לעצמה וכדמוכח בהזורק דהוי רה"י גמורה אם גבוה עשרה והא דאינה חוצצת היינו אם הטומא' למעל' ממנה וכלים תחתיה והיא מפסקת ביניהם דאינה חוצצת כיון דלא קביעא אהלה וניידי תמיד וכמו זרעים וירקות המחוברין בקרקע אבל גבי טלית לא משכחת זה דאם הטומאה עליו וגם הטומאה מנפנפת עמה לא הוי הטומאה מאהלת וכמו הטלית וזה פשוט ומבואר וכן אם לא כבש אבן ע"ג הטלית אינו מביא טומאה אף להטלית עצמו אבל אם כבש אבן ע"ג הטלית אז מביא הטומאה אבל אינו חוצץ כיון דהטלית טמא ודבר טמא אינו חוצץ ולא הוי הטלית כמו אהל גמור שיחוץ אפי' אם הוא מקבל טומא' אלא הרי הוא ככל הכלי' דמביאין ואינן חוצצין אם מקבלי' טומא' וכן כתב הסמ"ג ולהכי נקט בסיפ' קשר וכבש מבי' הטומא' ולא קתני נמי וחוצץ משו' טלית דאינו חוצץ כיון שהוא טמא ואף שהסמ"ג כתב סתם ואינ' חוצצ'

מ"מ מבוא' הוא דלא קאי אלא אטלי' דספינ' לעול' טהור' וכמו שכתבו התוס' שם בשבת והר"ש באהלות:
וארובה שהיא באמצע מתניתין בפ"י מאהלות ומביאה הש"ס בסוכה דף י"ח ובפרק זה באהלות מבוא' הרבה חלוקי דינים מארובה והסמ"ג לא הביא ג"כ אלא כמו רבינו בקוצר וכן הובאה בקוצר בסוכה וכמו שכתבו התוספות שם:
באמצע תקרת הבית וגלויה לאויר השמי' דאילו ארובה שבין בית לעליה אם יש בה פותח טפח מביא לעול' טומאה מהבית לעליה ומעליה לבית וכמו חלון שבין בית לבית וכמו שכתב רבינו למעלה גבי חלוקי חלונות:
הבית טהור דהטומאה נכנסת כנגד הנקב שבארובה ואפילו אין בו פותח טפח ולא מתפשט להבית וע' סמ"ג:
מה שכנגד ארובה טהור כלים שתחתיה כנגד הארובה טהור ולא אמרינן לבוד דנהוי כולו כסתום דהלכות טומאה הכי גמירא לה ואע"ג דגבי סככות ופרעות היוצאין מן הגדר הבאתי למעלה לפי פי' התוספות והראב"ד ז"ל דמיירי שיש מעט אויר ביניהן בפחות מטפח ומביאין הטומאה דטמא אף כנגד האויר וכמו שכתבתי למעלה דוקא בהו גזרו רבנן אם מקבלין מעזיבה בינונית וכדלעיל ולא בשאר דוכתא כמו ארובה דהכא וכיוצא בזה ואף שהן יכולים לקבל מעזיבה בינונית לא גזרו בהן וכנגד האויר טהור ועיין הר"ש ואשריך הלכות טומאת כהן שנכנסת בטומאה ויצאת בטהרה:
ובכן שבח ועוז לאל שוכן רומה. שזיכני להשלים הלכות טומאה. והוא ברחמיו יעזרנו להשלים עד גמירא אמן:

סימן צ

שלא יטמא נזיר למת וכו' מפורש לעיל וכמו שהביא רבינו הברייתא דמסכת שמחות כל טומאה שהנזיר מגלח עלי' כהן מוזהר עלי' וכן הוא בתוס' דאהלות ובתוספתא דמכות והסכימו על זה הראב"ד והרמב"ן והרשב"א והרא"ש וסמ"ג ורבינו וגם בתוספו' אבל ר"ת כתב שהיא משבשת' וכמו שהביאו התוספ' משמו וביארתי לעיל בהלכות טומאת כהן והרוקח הביא ג"כ הבריותא ומשמע מדבריו דעל גולל ודופק מותר הכהן לטמא להן לכתחיל' אם אין בהן משום קבר ומהתימא על הטור שכתב בפשיטו' דמוזהר עליה' ולא הביא דעת אביו הרא"ש ז"ל ורוב הראשוני'

סימן צא

ואף על פי שאסור לנזור. פי' בזמן הזה וכמו שכתב הראב"ד ז"ל בפ"ב מהלכות נזירות דעכשיו אין לנו טהרה ואף בא"י ומי שנדר בנזיר בזמן הזה הוי כמו נזיר בקבר ולדעת רוב הראשונים חייב בכל פעם שיחזור ויטמא את עצמו אם פירש מטומאתו הראשונה וכדלעיל וא"א לו עכשיו להזהר בכך שלא יטמא למת וגם בנדרים דף ד' אמרינן דנזיר בבית הקברות עובר משום בל תאחר דנזירות טהרה ויעמוד באיסור זה כל הימים ולכן אסור לנזור בכל מקום בזמן הזה ועיין שם בכ"מ:

אסור בכולן ובתגלחת וביין ולהטמא למתים והרמב"ם ז"ל כתב שם דאף הנודר בנזיר בזמן הזה בחוץ לארץ כופין אותו לעלות לארץ ישראל ולנהוג שם נזירות כדי שלא יתטמא משום טומאת ארץ העמים ואע"ג דגם בא"י לא יוכל ליטהר את עצמו דאין לנו עכשיו מי חטאת מיהו ינצל מטומאת ארץ העמים דמחוייב כל שעה להזהר ולפרוש כמה דאפשר וכמו שאמרו גבי נזיר בקבר דאם שהה שם לוקה וה"ה בכל הטומאו' אסור עכ"פ מדרבנן ואע"פ שאין מגלח על טומאת ארץ העמי' מ"מ אסור הוא לכתחילה וגם משום קנס פירש הרמב"ם ז"ל דמחוייב לעלות לא"י ע"פ דין התלמוד אבל הראב"ד ז"ל השיג עליו שם בזה וכתב דעכשיו שאין טהרה בא"י אין כופין אותו לעלות אם עבר ונזר ובסמ"ג כתב כדברי הרמב"ם ז"ל. וכן כתב הרמב"ם ז"ל שמי שנזר בזמן הזה הרי הוא נזיר לעולם כיון שאין בית שיוכל להביא קרבנותיו אבל נראה פשוט דגם עכשיו נזירות איתא בשאלה וכמו כל נדרים וכדמוכח במכו' גבי יש חורש תלם אחד דאף נזיר עולם ישנו בשאלה ופשוט בכמה מקומות בש"ס ואף לדעת הרמב"ם ז"ל דהנודר בנזיר בח"ל צריך לעלות לא"י לנהוג שם נזירות מ"מ יכול הוא להתיר אף כשהוא בח"ל ולא הוי כמו נדר על תנאי או לזמן דאינו מתיר עד שיחול הנדר דהא כאן חל תיכף הנזירות אלא דחייבו חכמים לעלות לא"י משום קנס אבל בנזירות שמשון מוכח בש"ס במכות דף כ"ב גבי יש חורש תלם אחד ובפ"ב מנזיר שם דף י"ד גבי בעיות דרבא דנזירת שמשון ליתא בשאלה וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' נזירות דהנודר בנזירות שמשון אינו יכול להתיר נדרו וכן זה נוהג גם עכשיו כמבואר בכל תשובת חכמי ספרדים ונזיר שמשון מטמא למתים וכמו שמשון דמצינו שהיה מטמא למתים ואסור בתגלחת וביין לעולם מיהו כתב בתשובת מהר"מ מטראני דהבעל יכול להפר לאשתו אף בנזירות שמשון ואף דאינו בשאלה והדבר צ"ע וכן הניח הרב בעל משנה למלך הדבר הזה בצ"ע וגם מבואר בתשובת הרב הנזכר דהנדרי' שהמה מותרים מחמת תנאי שהתנה בתחילת השנה שיהו בטלין וכמו כל נדרי שאנו נוהגים לאמרו עכשיו על האופני' שמועיל וכפי שהביא רבינו

למעלה בהלכות נדרים זה מהני נמי לגבי נזירות שמשון וזה הוא דבר שהדעת נוטה לזה גם פשוט בש"ס בריש נזיר דהנזיר אסור ביין מצוה ביין הרשות ומפרש שם דאם אמר שבועה שאשתה יין וחזר ואמר הריני נזיר דאסור לשתות יין ואין צריך לומר דאסור ביין קידוש והבדלה דאינו אלא מדרבנן על היין וכמו שכתבו התוספו' בשם ר"ת וכן כתב הרמב"ם והסמ"ג והרוצה לעמוד על עיקרי הדברים הללו יעיין בהרמב"ם והסמ"ג ואני כתבתי מה ששייך ונצרך להביא על דברי רבינו שכתב ואם עבר ונזר אסור בכולן:

ה"ה לכל המעבירין. מתניתין בפ"ו מנזיר נזיר שגלח בין בזוג ובין בתער או שסיפסף כל שהוא חייב וכן הוא שם בברייתא דף ל"ט דמרבינן לכל המעבירין ולאו דוקא תנוך וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות נזירות והסמ"ג מיהו כתבו שם הרמב"ם והסמ"ג דבעינן כעין תער דוקא וכדמשמע שם בסוגיא ואם הניח כדי לכוף ראשו לעיקרו לא הוי כעין תער ופטור ולדעת התוספ' כפי שפירשו שם משמע דאפילו אם אין בו במה שהניח כדי לכוף ראשו לעיקרו לא הוי כעין תער ומדברי הסמ"ג משמע כדברי התוספ' מיהו לדעת התוספ' שם דאף שלא כעין תער דאינו לוקה משום תער לא יעביר מ"מ עובר על מצות עשה דקדוש יהי' כו' ולא משמע כן מדברי הרמב"ם והסמ"ג אבל ודאי אפילו לדידהו אסור לכתחילה וכן מוכח שם בסוגיא וכן משמע שם דאף שער אחת לוקה עליה ואסור וכן כתבו הרמב"ם והסמ"ג דאם העביר השער בסם דאינו לוקה אבל ביטל מ"ע דקדוש יהיה:

נזיר חופף שם בנזיר דף מ"ב מתניתין כלשון רבינו ופירש הרמב"ם והסמ"ג חופף בידיו וחוכך בציפורניו על שערו ומיהו בשבת בפ' במה טומנין משמע דחופף היינו בנתר וחול ואפילו הכי מותר לרבי שמעון דאית ליה דבר שאינו מתכוין מותר בכל איסורי תורה וכן פי' התוספ' בנזיר וכן שם בפ' במה טומנין פירש רש"י והתוספ' כן וכדמוכח שם מהסוגיא מיהו בהגהות הרא"ש הביא שם בפ' במה טומנין דקשה הדבר להתיר בנתר וחול לענין שבת וא"כ פשיטא לגבי נזיר:

יש מפרשין משום דהוה מתכוין כו' כן מסיק שם הש"ס בנזיר דכל הסורק להסיר נימין המדולדלין מתכוין אבל רש"י ז"ל פירש שם בפ' במה טומנין דהוי משו' פסיק רישא ולא ימות דאסור אף לר' שמעון והביא רבינו גם דברו רש"י ז"ל ואף שרש"י ז"ל פירש דלא כהמסקנא דנזיר מ"מ בפ' המצניע דף פ"א משמע שם מהש"ס דפריך מינה לר' יוחנן כפירוש של רש"י דהוי' משום פסיק רישא וע"ש ולכך הביא רבינו ג"כ פי' של רש"י:

ולא יחוף באדמה. שם בנזיר מתניתין ר' ישמעאל אומר לא יחוף באדמה מפני שמשיר את השיער ופוסק כן הרמב"ם והסמ"ג משו' דנראה דאין חולק בזה על ר' ישמעאל וכן

משמע מדברי התוספות בפ' במה טומנין דמהכא משמע לי' להש"ס שם דרישא דמתניתן נזיר חוכף כו' דמיירי בנתר וחול ומשום דע"ז אמר ר' ישמעאל דדוקא נתר וחול הוא דשרי אבל לא אדמה מפני שמשיר את השיער ודאי וגם בגמרא שם בנזיר קבעי לה הש"ס אליבא דר"י ומשום זה פסקו כמותו ומשמע שם בש"ס ומדברי הרמב"ם והסמ"ג דאם איכא אדמה דידעינן בה דאינה משרת את השער מותר ולא גזרינן אטו אדמה המשרת את השער ודאי ועיין שם:

סימן צב

לתקוע בר"ה בשופר דכתיב יום תרוע' יהי' לכם וגמרינן בפ' בתרא דר"ה ד' ל"ג שביעי שביעי לגז"ש מיובל דכתי' ביה והעברת שופר תרועה דאף ר"ה הוא בשופר ועיין מה שאכתוב לקמן:

שיעור תקיעה כתרועה. שם וכמו שפירשו שם רש"י והתוספ' במילתא דאביי שם דהוי שיעור תקיעה כתרוע' לכ"ע ולמאן דאית ליה דתרועה הוי שלשה שברים הוי תקיעה ג"כ כשלשה שברים ולמאן דאית ליה דתרוע' שלש יבבות הוי תקיעה נמי בהכי וכמו דאקשינהו נמי קרא דכתיב והעברת דהיינו נמי פשוטה וכדאמרינן שם וסמיך ליה שופר תרועה וכן קים לי' להתנא דשוין הן והרמב"ם ז"ל כתב דשיעור תקיע' הוא כחצי תרועה ועיין בהר"ן ובסמ"ג שם שביארו טעמו ופירושו בסוגיא דר"ה שם ועיין שם ובהשגות הראב"ד ז"ל שם:

אי גנוחי גנח. כדמפרש בהג"ה וכמו שפירש רש"י שם דהשברים הם ארוכין יותר מיבבות והיבבות קורא בירושלמי שם טרומיטין ומשמע מדברי הראב"ד והר"ן דשיעור הגניחה היא ג' טרומיטין ושלשה שברים הם כמו ט' טרומיטין ומיהו הראב"ד ז"ל מפרש גבי יבבות דקולות קצרים כמו פירוש רש"י דג' יבבות הן ג' כחות של כל שהוא דיבבא הוא כח כל שהוא אבל לפי שפירשו התוספות והסמ"ג והרא"ש בשם הריב"ם והר"י בר אשר שיבבא אחת ג' כחות של כל שהוא וג' יבבות הן ט' כחות וא"כ יהיה שיעור אחד בשברים ויבבות ובש"ס משמע דפליגי בודאי תנא דמתניתן ותנא דברייתא בזה וצריך לומר דחלוקין הן בהקולות ובנגינתן זו מזו ולא משמע כן מדברי התוספת והרא"ש אלא משמע מדבריהם דהשיעור דג' שברים הוא יותר מג' יבבות ואפילו לפירושם של הריב"ם והר"י בר אשר דהוו תשעה כוחות ומשמע דהוי כל שבר קרוב לשיעור דט' כחות והיינו למעלה דיכול להוסיף בכל שבר עד ט' טרומיטין ולא יותר דכשיאריך בשבר אחד תשעה טרומיטין יהי' פשוטה וזה הוא תקיעה לשיעורא דר' יוסי ויצא מכלל שבר כללא

דמילתא דאף לפירושם של התוספות וכמו שהביא רבינו דג' יבבות הוא ט' כחות עכ"פ שלשה שברים הם יותר מזה השיעור הן מעט או רב דגנוחי הויא אריכות יותר לכ"ע. ולפי פירושם של ר"ח ורש"י והראב"ד דג' יבבות הן ג' כחות של כל שהוא הוי נמי ג' שברים ט' כחות ואפשר היה לומר דלדעת התוספ' דמשמע מדבריהם דג' שברים הוא עכ"פ יותר מט' כחות דהתקיעה היא ג"כ כשיעור הזה יותר מט' כחות ולפי זה בבא דתש"ת צריך להאריך בתקיעה יותר מט' כוחות של כ"ש דהא שיעור תקיעה כתרוע' וכמו שכתבו התוספת והרא"ש ושארי הראשונים מזה דבתקיע' דתשר"ת צריך להאריך בה יותר מאידך בבות מטעם זה אבל מדברי הרא"ש ז"ל משמע דלפי פירוש זה סגי נמי בתקיעה דתש"ת כמו בתר"ת בט' טרומיטין ולא הזכירו בזה דבעי טפי ואפשר דכיון דאין לעודף הזה שיעור מוגבל והוא משהו בעלמ' לפיכך לא זכרו לזה התוספ' והרא"ש ועיין ב"ח סימן תק"ץ ור"א מזרחי על הסמ"ג:

הרי תשעה כוחות של כל שהוא. רבינו כתב כמו פירוש הריב"א והריב"ם שהביאו התוספ' ודלא כרש"י וכר"ח שפי' דהוי רק ג' כחות של כ"ש וכן נראה מהסמ"ג שמסכים לזה וכן כתב הגה"ת מימוני בשם הסמ"ג וכן נראה מדברי הרמב"ם דזה הוא שיעור דג' יבבות כמ"ש התוספ' וע"ש ובטור ובאחרונים שם:

וזהו גניחות דאימיה דסיסרא וכו' בש"ס שם מייתי דהספק הוא משום דבקרא כתיב יום תרועה יהיה לכם ומתרגמינן יום יבבא יהא לכון וגמיר מאימי' דסיסרא דכתיב בעד החלון נשקפה ותייבב מר סבר גנוחי גנח ומר סבר ילולי ילילי:

ומספקא לן אי תרויהו כו' כלומר דגם בזה יש ספק דתרועה דקרא שמא הוא תרויהו. גנוחי וילולי וזה היא תיבב וכן דרך הנאנחין שמאנחין תחילה בקולות ארוכים ואח"כ מיללין בקולות קצרים ועיין הרמב"ם:

או חדא מיניהו או גנוחי לחוד או ילולי לחוד וא"כ יש כאן ג' ספיקות. פשוט שם בש"ס והביאו הרז"ה והרא"ש והר"ן בשם רבינו האי גאון שכתב בתשובה דאף להני שעושין תרועה כמו שברים מודים דיוצאין נמי בתרועה כמו יבבות וכן נמי הני דעושין יבבות מודי' נמי לאלו דהכל תרועה הוא ויוצאין בה מן התורה אלא לפי שהיה בזה שינוי מנהגי' מימי' קדמוני' והיה נראה בעיני ההדיוטות כחלוקה ובא רבי אבהי ותיקן שיהיו כל ישראל עושין מעשה אחד ולחוש לכל הספיקות לכתחילה ושלא יהא הפסק ג"כ בין תקיעה לתרועה ולכך התקין הכל כמו שמפורש לקמן. והרמב"ן ז"ל במלחמו' פקפק בזה שנראה משיטת התלמוד דהתקנ' היתה מן הדין וחשש דיעבד שלא יצא מחמת הספק ומחמת ההפסק וע"ש:

קשר"ק ג' פעמים. משו' דשמא תרועה דקרא היא תרוויהו והא דלא חשש נמי שמא היא יבבות ואח"כ גניחות ויתקן לעשות קרש"ק ג"כ מתרץ בש"ס משום דסתם אינש כי מתרע בי' מילתא ברישא גנח והדר יליל ולא איפכא ואין לספק בזה כלל:

שלא יהא דבר מפסיק בין תקיעה לתרועה. ואם שברים אמת אז מפסיק תרועה בין השברים לתקיעה אחרונה וכן אם התרועה היא אמת מפסיק השברים בין התרועה לתקיע' הראשונ' ואע"ג דאנן קי"ל כרבי יוחנן דשמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא ואפילו לר' אבהו דאית לי' בפ' מי שמתו ובשילהי ר"ה דלא יצא היינו דוקא אם שהה כדי לגמור את כולה ובהפסקות ג' שברים או תרועה אין שהות כדי לגמור תשע התקיעות מ"מ הי' חושש ר' אבהו שיצאו לכתחילה בלי הפסק וחשש ג"כ לדעת ר' יהודא דאית לי' בסוכה פרק החליל (סוכה דף נ"ג) דאין בין תקיעה לתרועה ולא כלום שום הפסק ולכך תיקן שיעשו עוד קש"ק ג"פ וקר"ק ג"פ ולדברי הרמב"ן ז"ל דלעיל דהתקנה היתה ע"פ שורת הדין ולא לחומרא בעלמא כתב הוא ז"ל דהכא אף לר' יוחנן לא יצא אם מפסיק בקול אחר שאינו מן התרועה דדוקא אם הפסיק בין התקיעות בלי שמיעת קול אחר יצא אף בסירוגין אבל אם הפסיק בקול אחר בין התקיעה להתרועה לא יצא מן הדין דהא בעינן פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה וליכא דהא תקע ביניהן תקיעה אחרת לשם מצוה והביא הרמב"ן ז"ל ראי' לזה מהתוספתא וע"ש במלחמות ובר"ן וכן כתב הרמב"ם ז"ל דאם מפסיק ביניהם בקול אחר דלא יצא ור"ת והרשב"א חולקין בזה וסוברין כמו שכתבתי לעיל בשם הרז"ה דלרווחא דמילתא תיקן ר' אבהו כן וכן משמע מדברי הסמ"ג ורבינו וכמו שמביא רבינו לקמן בשם ר"ת שהנהיג לתקוע בכל פעם קשר"ק וכדלקמן: קש"ק ג' פעמים. ואף שהי' די לו בתקיעה האחרונה שבסוף הסדר הא' ותקיעה ראשונה דתש"ת לא הי' צריכה דאם הוא גנוחי לחוד לא היה צריך כלל להסדר דקשר"ק וא"כ תעלה לו התקיע' האחרונה למנין תקיעה ראשונה של הסדר קש"ק וכן תקיעה אחרונה דקש"ק תעלה לו לתקיעה א' של סדר קר"ק תירצו בתוספות דהיינו טעמא משו' דדילמא אתי למיטעי שאם אתה אומר שבש"ת ראשון לא יחזור ויתקע אתי לעשות כן אף בבבא ב' וג' ולא יתקע אלא ש"ת ש"ת ר"ן: והתוספת והרא"ש כתבו דכיון שעשה התקיעה לשם פשוטה שלאחר התרועה לא רצו שתעלה לפשוטה שלפני תרועה וכמו דקי"ל מצות צריכות כוונה: וכתבו הראשונים שצריך לעשות השברים והתרועה הכל בנשימה אחת בלי הפסק בסדר של קשר"ק דהשברים והתרועה הוא משום ספק דתרועה והוה מצוה אחת וצריך לעשות בלי הפסק ובנשימ' אחת וכמו לר' יהודא דפ' החליל שם גבי תקיעה ותרועה דצריך לעשותן בנשימ' אחת וכדאמרינן שם אליבי' דאין בין תקיעה לתרוע'

ולא כלום דחדא מילתא היא וכן לדידן עכ"פ בשברים ויבבות דהוי משום תרועה דקרא דחדא מילתא היא וצריך לעשותן בנשימה אחת וכן הרמב"ן החמיר מאד בזה וכתב שאם הוסיף שבר אחד ועשאו בנשימה אחרת פסול כל הסימן דכיון שהפרידו לעצמו אינו מן השברים והפסיק בין השברים להתרועה אבל ר"ת ז"ל כתב דשברים ותרועה אין צריך לעשותן בנשימה אחת דגנוחי וילולי בחדא נשימה לא עבדי אינשי וכן משמע מפרש"י והתוספת בפ' החליל שם דאף לר' יהודא דשם דתקיעה ותרועה חדא מילתא היא מ"מ צריך להפסיק בנתיים כדי נשימה דזה לא חשיב הפסק מיהו שם משמע מדברי התוספת דזה הוא דווקא בין תקיעה לתרועה צריך איזה הפסקה מועטת משו' דאמרינן בשלהי ראש השנה גבי חצוצרות דמדבר דמדכתיב בהו ותקעתם תרועה דתקיעה בפני עצמה ותרועה בפני עצמה ומינייהו יליף ר' יהודא שם וא"כ נראה דדוקא בהו הוא דלא חשיב הפסק כדי נשימה אבל שברים ויבבות לדידן דכולהו משו' תרוע' הוא דהוי אין ראי' לזה מיהו הגהת אשרי והמרדכי והאגוד' הביאו הא דפ' החליל מדברי רש"י דשם דכדי נשימ' לא הוי הפסק לגבי שברי' ויבבות והרשב"א ז"ל כתב שם בסוכ' ?דלר"י אף בין תקיע' לתרוע' הוי כדי נשימ' הפסק והא דאמרינן בשילהי ר"ה תקיע' בפני עצמ' ותרוע' בפ"ע ההי' כרבנן ולא כר"י וכן העל' הרשב"א דשברי' ותרוע' לדידן בסדר קשר"ק אם לא עשאן בנשימה אחת דפסול והיה נראה דיש להחמיר אבל לא נהגו כן. וכן מדברי הרמב"ם ז"ל משמע דא"צ כמו ר"ת ועיין בתרומת הדשן סימן קמ"ג ובש"ס סוף פ"ק דחולין שם ולפי דברי רש"י דפ' החליל היה נראה להקל אף בג' שברים עצמן או תרועה עצמה דאף אם לא עשאן בנשימם אחת דיצא כיון דלא חשיב זה הפסק לר' יהודא ואין לחלק כמו שכתבו התוספ' שם דשם בעינן הפסק משהו לכ"ע משו' הא דאמרינן בשילהי ר"ה תקיע' בפני עצמה ותרועה בפ"ע דהא להרמב"ם ור"ת לא הוי הפסק אף לגבי שברים ותרועה דלא הוי זה בפ"ע וזה בפ"ע והמרדכי והאגודה והגה"ת אשרי מביאים מדברי רש"י דשם ראיה לזה לגבי שברים ותרועה וא"כ ע"כ אינם תופסים עיקר לדברי התוספ' דשם דטעם דבעי הפסקה כדי נשימה משום הא דאמרינן בשילהי ר"ה גבי חצוצרות תקיעה בפ"ע אלא דסברי להו דהטעם הוא דדבר מועט כזה לא חשיב הפסק וא"כ הוא הדין לג' שברים או לג' יבבות עצמן דא"צ לעשותן בנשימה אחת. מיהו הסמ"ג והמרדכי והר"ן והאגודה הביאו בשם ר"ת עצמו דג' שברים צריך לעשותן בנשימה אחת וצריך לומר דהטעם של ר"ת הוא מסברא דגנוחי וילולי לא עבדי אינשי בנשימה אחת אבל ג' שברי' או ג' יבבות גופיהו דרך לעשותן בנשימה אחת דוקא ולא מחמת דיליף לה מרבי יהודא דפ' החליל ובעל תרומת הדשן כתב דלר"ת גבי תקיעה ותרועה לר' יהודא

הוא דלא כפי' רש"י ז"ל אלא דהוי בנשימה אחת וכמו שכתבו הרמב"ן הרשב"א והר"ן ושברים ותרועה לר"ת לא צריך בנשימה אחת מחמת שאם הם בנשימה אחת לא מינכרא מילתא כלל ופסול אפילו. ולא משמע כן מדברי הר"ן וצריך לומר כמו שכתבתי ובההיא דפ' החליל יפרש כמו רש"י דלא הוי דבר מועט כזה הפסק והא דהצריך לעשות הג' שברים בנשימה אחת הוא חומרא ולכתחילה דוקא אבל דיעבד יצא אפילו אם עשאן בב' נשימות וכמו בתקיעה ותרועה לר' יהודא דמצוה אחת היא ואעפ"כ יצא. וההיא דשילהי ר"ה דאומר שם דתקיעה בפ"ע כו' ההיא לרבנן דר' יהודא דלדידהו אף הפסק גדול שרי וכמו לר' יוחנן דאמר שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא וזהו אליבא דרבנן דוקא וכדמשמע שם בפ' החליל ובפ"ק דעירובין וכן כתבו האחרונים דאף בג' שברים עצמן יצא בדיעבד אם לא עשאן בנשימ' אחת וזה הוא דלא כהרמב"ן והר"ן וע"ש. ונראה בעיני דמה שהכריחו לרש"י לפרש כן בפ' החליל דאף לר' יהודא דס"ל דתקיעה ותרועה חדא מצוה היא וכדאמרינן שם דיליף ממדבר דקרי רחמנא לתרועה תקיעה דאעפ"כ צריך לעשותן בשתי נשימות ולא בנשימה אחת הוא מהסוגיא דסוף פ"ק משחיטת חולין דמסיק שם על הא דקתני במתניתין יו"ט שחל להיות בע"ש תוקעין ולא מבדילין וקאמר שם היכי תוקע ומסיק שם רב אסי דתוקע ומריע בנשימה אחת דזה הוא השינוי דעביד השתא ביו"ט מכל ע"ש דחול וגם רב אסי עביד עובדא כשמעתי' שם ומשום זה הוכיח רש"י ז"ל דאף לר' יהודא בימות החול תוקע ומריע בשתי נשימות דהא גם הוא אית ליה החשבון מהתקיעות דקתני במתניתן שם אין פוחתין מכ"א תקיעות ולא יותר מארבעים ושמנה וקחשיב שם נמי הנך ששה תקיעות דע"ש וכדמפרש בבמה מדליקין דף ל"ה ור' יהודא לא פליג אלא דהוא מונה שבע ושש עשרה תקיעות משום דקחשיב לתקיעה ותרועה ותקיעה לאחת דלדידי' תקיעה ותרועם חדא מצוה היא וכדמשמע שם בפ' החליל ובעירובין דף י' וגם מתניתין דחולין דתוקעין אבל לא מבדילין אתי' נמי כותיה דר' יהודא וגם אליביה בעי שינוי כסתמא דתלמודא וא"כ יקשה לרב אסי דלרבי יהודא לא הוי זה שינוי אם בכל ע"ש הוי הנך שלש דלהבדיל בין קודש לחול בנשימה אחת ויותר טוב היה לו לרב אסי למימר כרב יהודא דשם בחולין דתוקע ומריע מתוך תקיעה כי היכא דתיקו אליבא דכ"ע ולא כמו דאוקי איהו דלא סלקא אליבא דרבי יהודא ועוד דכי פריך הש"ס שם מהברייתא דקתני תוקעין ולא מריעין יאמר דלרב אסי אתא כרבי יהודא כיון דלדידי' לא אתיא כר' יהודא עכ"פ אלא ע"כ דסבירא ליה לרב אסי דגם לרבי יהודא הוי תקיעה ותרוע' בשתי נשימות כל השנה דהפסק' ע"כ בעינן וכמו שכתבו התוספ' שם בפ' החליל מהא דשילהי ר"ה דתקיעה בפ"ע ותרועה בפ"ע דהוי

לכ"ע ואף לר' יהודא אלא כיון דלר' יהודא הוי חדא מצוה מקרבינן להו אהדדי כל היכא דאפשר ומקיימינן להא דתקיעה בפ"ע וכו' דעבדינן להו בשתי נשימות ולא מפסיקין בהן יותר על זה ולרבנן מפסיקין בהו אפילו טובא ולכך פירש רש"י ז"ל בפ' החליל גבי מילתא דרב כהנא דאין בין תקיעה לתרועה ולא כלום וכתב הוא ז"ל לא היה מפסיק בינתי' אלא כדי נשימ' דזה צריך אפילו לר' יהודא כדמוכח הא דחולין וכן פירש רש"י ז"ל בחולין על מילתא דרב אסי דבנשימה אחת ומ"מ הוא מפסיק בינתים דבא ליתן טעם דרב אסי לא רצה לאוקמי כרב יודא דשם דתוקע ומריע בסופה דקודם שיסיים התקיעה מריע בסופה וכמו שפי' הוא ז"ל שם משום דלרב יהודא עבדינן להו בלא הפסק כלל ורב אסי סבר דכולי האי לא עבדינן כיון דבעי הפסקה ודי בזה דעבדינן היכרא ושינוי ביו"ט דעבדינן להו בנשימה אחת ומ"מ לא מבטלינן הפסקה מכל וכל מאחר דבעי הפסקה מדאורייתא לא מקלינן אף בהנך תקיעות דרבנן דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקן וכדמשמע שם בפ' החליל בכל הסוגיא דאף אהנך תקיעות קפדינן ופליגי בהו ר' יהודא ורבנן וגם שם בדף נ"ד מוקים הש"ס המתניתן דאין פוחתין כרבי יהודא ושם משמע להדיא במתניתן דאף ביו"ט שחל בע"ש תוקעין וכדמתניתן דשחיטת חולין שהבאתי וכמו שכתבו התוספ' בריש פרקין ושם בדף נ"ד בסוגיא דאם חל יו"ט בע"ש שבתוך החג לא בצרי להו אלא התקיעות של שמחת בית השואבה דבהו גזרינן דאינן דוחות לא את השבת ולא את היו"ט וכדתנן שם וכמו שחילקו התוספ' לשם אבל הנך תקיעות דכל ע"ש לא מבטלינן להו ביו"ט וכמו ההיא דפ"ק דחולין ואף לרבי יהודא ולרב יהודא שם בשחיטת חולין צ"ל דסבירא להו דע"כ לא חיישינן בהו להפסקה ביו"ט כי היכא דלהוי שינוי משאר ימות החול ואי לא עבדי אלא בנשימה אחת לא יהו הכר אף אם יפסיקו בהן וכמו דבכל השנה לא סמכינן אהפסקה כזו אלא עבדינן להו בשתי נשימות לרב יודא וכמו לרב אסי ולפי מה שכתבתי אתי שפיר טובא מה שהכריחו לרב יהודא ולרב אסי לומר דלא עקרינן להתרועה מכל וכל ביו"ט להכירא וכמו דמשמע מפשטא דברייתא שם דפריך מינה הש"ס שם עלייהו דקתני בה תוקעין ולא מריעין וכמו דהוה ס"ד דמקשה שם דלא מריעין כלל והוא משום מתניתין דפ' החליל דמשמע שם דאף ביו"ט שחל להיות בע"ש לא בצרינן למנין התקיעות וכמו בכל ע"ש וכן המתניתין דחולין דקתני היו תוקעין משמע כמו בכל ע"ש ולהכי דחקי ואוקמי' הברייתא דלא מריעין כל חד לטעמי' וכמו שפירשתי לדעת רש"י דפ' החליל הטעם של כל אמוראי דחולין בטעם ישוב נכון כל אחד לפי דעתו וכשתעיין עוד בהסוגיא דפ' החליל תמצא שהאמת הוא כמו שכתבתי לדעת רש"י והתוספ' דשם דמהא דשחיטת חולין הוא ראיה גדולה לפירושם דשם ואני תמה על

הרמב"ן והרשב"א והר"ן ז"ל שכל היסוד והראי' שלהם דהשברים והתרוע' של קשר"ק צריך לעשותן בנשימה אמת הוא מכח ההיא דר' יהודא דפ' החליל דהם מפרשים הא דרב כהנא דאין בין תקיעה לתרועה ולא כלום אליבא דרבי יהודה דאסור לעשותן בשתי נשימות וכמו שהביא כן בכאן לגבי שופר וכן כתב שם בביאור יותר להדיא הרשב"א ז"ל בחידושיו בפ' החליל על הא דמסיק שם הש"ס א"כ מאי ולא כלום והעלה שם דלר' יהודא ולרב כהנא דפוסק כמותו מחוייב הכל לעשותן בנשימה אחת וכתב דהמתניתן דר"ה דקתני בה סדר תקיעות שלש של שלש שלש וכן הא דקאמר שם בברייתא תקיעה בפני עצמה ותרועה בפ"ע דההיא דלא כרבי יהודא ולרבי יהודא צריך לעשותן בנשימה אחת דוקא ומינה לשברים ותרועה לדידן וע"ש דנראה דהראי' שהבאתי מהא דחולין ראיה גדולה היא לסיוע לדעת רש"י והתוספת דשם בפ' החליל דאף לר' יהודא מודה הוא דעבדינן להו בשתי נשימות דוקא ובהפסקה בעלמא לבד השתי נשימות הוא דפליגי דלרבנן מותר להפסיק ביניהם אף הרבה ולרבי יוחנן אליביהו אף בשהות הרבה וכדאמר שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא ואף לר' אבהו ולשאר אמוראי דפליגי אר' יוחנן בזה וכמו דמייתי הש"ס בברכות ובר"ה היינו דס"ל אם שהה כדי לגמור את כלו דאסור וחוזר לראש אבל מותר לשהות בינתים הרבה וכדמשמע שם בפ' החליל ובפ"ב דערכין שם דפלוגתא דרבי יוחנן ורבי אבהו הוא אליבא דרבנן ולר' יהודה לא מפסקינן בהו כרב כהנא משום דהוי חדא מצו' ואין שוהין בינתיים אבל מ"מ עבדינן להו בב' נשימות ובהפסק' וכמו שכתבתי וא"כ המתניתן דסדר תקיעות של ג' כו' מצי אתיא אף כר' יהודה ודלא כהרשב"א דדוקא המתניתן דפר' החליל ודפ' ב' דערכין מוקמינן דלא כוותי' משום דמצינן להדיא דאמר ר' יהודה בברייתא דהוי שבע ושש עשרה ודחשיב להו בחדא משום דהוי חדא מצו' ואפילו בלא מילתא דרב כהנא סליק לי' לרבי יהודא החושבנא בעלמא להכי משום דהוי חדא מצוה וכדיליף דקרי רחמנא לתרועה תקיעה וכן משמע שם להדיא בסוגיא דפ' החליל ודפ' ב' דערכין דהא דמסקינן דהמתניתן היא דלא כרבי יהודא הוא אף בלא רב כהנא ואינו ענין להא דמפסקינן בהו או לאו אלא משום דרבי יהודא חשיב להו בחדא משום דהוי חדא מצוה ובתר זה מייתינן מילתא דרב כהנא דאין בין תקיעה לתרוע' ולא כלום וחזינן דפליג רב כהנא על כל אמוראי על רבי יוחנן ובר פלוגתי' דאינהו מקילי טפי בשהיות דבין תקיעות והוא מחמיר הרב' ואמר ולא כלום ותלינן בהו הפלוגתא דר' יהודא ורבנן ולרבי יהודא כיון דחדא מצוה היא ורחמנא קרי לתרוע' תקיעה לא הוי בהו הפסק' כלום ולרבנן דלא הוי חדא מצוה פליגי ר' יוחנן ואינך אמוראי וכמו שמשמע כל זה שם מהסוגיא ובתוס' שם אבל ודאי דר' יהודא מודה לזה דתקיעו'

של שלש ג' ותרוע' בעינן פשוטה לפניה ולאחריה וכדמשמע להדיא שם בפ' החליל ובפ' אין בערכין ולהכי לא מדקדק הש"ס על המתניתן דר"ה לימא דלא כרבי יהודא כמו שמדקדק בסוכ' בפ' החליל ובפ' אין בערכין אלא בודאי המתניתן דר"ה סדר תקיעות של שלש שלש היא מקובלת ונשנית לכ"ע וזה הוא המנין המקובל מדאורייתא דתקיע' בפני עצמה ותרוע' בפ"ע וכדאמרינן שם בבריתא ולא יחלוק בזה ר' יהודא כלל וכן כפי שפירש רש"י בבריתא דתקיע' בפ"ע ותרוע' בפ"ע דהיינו שבשעת סילוק המסעות היו תוקעין תקיע' ותרועה ולא תרוע' לבדה בודאי מוד' בזה ר' יהודא ואדרבה לדידי' שייכא יותר לעולם תקיעה ותרוע' להדדי וכדמשמ' שם בפ' החליל ובפ' אין בערכין ולפיכך לא יכולתי להבין דברי הרשב"א ז"ל שבסוכ' שם וכן משמ' מדברי המאור בר"ה שם בפ' בתרא דכתב דתקנת ר' אבהו הית' נמי לחוש לדעת ר' יהודא ולכך לא מספיק בקשר"ק לבד משו' השהיה דמפסקא התרועה לבין השברי' והתקיע' שלאחרי' או להפך ואעפ"כ לא תיקן שיעשו כולם בנשימ' אחת דהיינו כל הסדר דהא לפי פירושו של הרמב"ן וסיעתו לר' יהודה צריך לעשות כל הסדר בנשימה אחת ולפ' הירושלמי דבסמוך יוצא בזה דיעבד אפי' לרבנן וכמו שהביאו הרא"ש והטור וא"כ היה לר' אבהו לתקן לעשות כן ולחוש לר' יהודא וכן משמע מהירושלמי דבעי שם על המתניתן דסדר תקיעות אמרן בנפיחה אחת אשכחת תנא אמר בנפיחה אחת יצא והא תנינן סדר תקיעות שלש של שלש שלש שלא יפחות וכן הביא הרא"ש ז"ל בפסקיו זה הירושלמי ופירש דמקשה על הבריתא דתני בה דאם עשאן בנפיחה אחת יצא מהמתניתן דתני בה של שלש ואם עשאן בנפיחה אחת אין כאן שלש של שלש ומשני הא דקאמר ג' של ג' היינו שלא יפחות מהשיעור אבל לענין שיפסיק ביניהן לא נאמר ואח"ז מביא שם בירושלמי ר' זעיר' בשם רב צריך להריע מתוך פשוטה ר' בא בשם ר' הונא אין צריך להריע מתוך פשוטה איזו היא הרעה כו' והפלוגת' היא כמו רב כהנא ורבי יוחנן שבתלמוד שלנו בפ' החליל ובערכין דמר סבר כר' יהודא ומ"ס כרבנן והרי מפורש בירושלמי דמתניתין אתיא אף כרבי יהוד' ודלא כמו שכתב הרשב"א ואולי שהי' לו להרשב"א ז"ל פי' אחר בהירושלמי דמהירושלמי משמע נמי דהא דבנפיח' אחת אינו ענין כלל להפלוגת' דר' יהודא ורבנן וכמו שפי' רש"י דגם לר' יהודא עבדינן להו בשתי נשימות משום הפסקה וכן בתוספתא דר"ה דקתני שם תקע והריע ותקע בנשימה אחת לא יצא ודלא כהירושלמי אתיא אף כרבי יהודא לפירוש רש"י והתוספ' שם ואינו ענין למחלקותם כלל. ועתה אבא לכונת רבינו המחבר ז"ל שמאחר שנראה דדעת רש"י ופירושו שבפ' החליל הוא עיקר וא"כ אזדא לי' ראייתם של הר"י אבן גיאות והרמב"ן והרשב"א והר"ן ז"ל דשברים ותרועה דקשר"ק צריך לעשותן

בנשימה אחת ואין ראיה לזה כלל ואף דלכאורה משמע כן מדברי התוספ' דשם דהא דבעינן הפסקה אף לרב כהנא אליבי' דר' יהודא הוא משום הדרשה דשילהי ר"ה תקיעה בפ"ע ותרועה בפ"ע וא"כ בשברים ותרועה דאחת היא אינו שייך זה מ"מ לא מצינו ראיה דצריך דוקא בנשימה אחת ועוד דדברי התוספ' אינם מוכרחין דהא דתקיעה בפ"ע מתפרשא כמו הפשטא דפי' רש"י שם דבעי בעת סילוק המסעות תקיעה ותרוע' וכמו שדורש לזה בספרי והא דבעינן הפסקה ואף לר' יהודא כדמשמע ומוכח בסוף פ"ק דחולין הוא מסברא דלא עבדי אינשי תרי קולות בנשימה אחת וכמו שהביאו התוספ' והרא"ש בשם ר"ת גבי שברים ותרועה וכן לפי זה לא מצינו ראיה בשום מקום אף להג' שברים דצריך לעשותן בנשימה אחת ואף שהביאו זה הסמ"ג והמרדכי והר"ן בשם ר"ת אפשר דאף ר"ת ז"ל פירש למילתא דר' יהודא דפ' החליל כמו הנך רבוותא ומינה הוא דיליף להג' שברים דבעינן בנשימה אחת ולא החמיר בזה לגבי שברים ותרועה כדי שיהא המנין לאחר תקנת ר' אבהו שלשים קולות ויעלו הכל למנין מאה קולות שהביא הערוך והביאו התוספ' בפ' בתרא דר"ה וזה היה מקובל בידי הגאונים מימי חכמי התלמוד וכמו שמביא התשב"ץ בר"ה דנסמוך על הדרשא דקרא דכתיב הן כולכם מאין ופעלכם מאפע בישעיה מ"א ודרשו זה על המאה פעיות שהאשה פועה בלידתה צ"ט למיתה ואחת לחיים וכנגד מאה פעיות דאימי' דסיסרא והביא שם התשבץ בשם רבינו האי גאון על העשרה קולות האחרונים שהיו נוהגין בהן להשלים המאה קולות שלפירוש הערוך שכתב דלאו בתורת מנהג בלבד היו נוהגין בהן אלא מדאמרינן בגמרא מכי מסיים ש"ץ תקיעה ביבנה לא שמע אינש כו' וכדאמרינן בר"ה ברישׁ פ' יום טוב (ראש השנה דף ל') וא"כ היה המנהג זה בקביעות להם מימי התלמוד ומשום זה כתב ר"ת דלא לעשות אותן בנשימה אחת כדי שיהא החשבון מכוון וכן כתבו התשב"ץ והטו' להדיא דלהנך רבוותי דמחמרי לעשות ש"ת בנשימה אחת לא חשבו באמת רק כ"ז קולות בהני דבישיבה ולא יעלה החשבון לפי מנהג הקדמון ההוא למאה קולות ומשום זה הוא לדעת ר"ת ז"ל לעשות ש"ת בשתי נשימות ואפשר שסובר ר"ת ז"ל דגם לר' יהודא הוא לכתחילה דאין בין תקיעה לתרועה ולא כלום ולא בדיעבד וכיון דלכתחילה בעלמא הוא לא חיישינן בזה בש"ת בכדי שיעלה לחשבון הנזכר וכמו שכתבו מקצת מן המחברים דהוי לר' יהודא לכתחילה ודלא כמו שהביא הר"ן בשם הרמב"ן ועיין ב"ח אבל לפי' רש"י וכפי שהבאתיו אין שום ראיה מפורשת מהתלמוד כלל להצריך לעשותן בנשימה אחת לג' שברים וכן הא דכתב הר"א מזרחי בתוספותיו על הסמ"ג דהוכחת ר"ת הוא בג' שברים עצמן משום דהוי דומיא דיבבות אינו מוכרח כלל וכמו שמשמע מדברי הר"ן ז"ל דיליף ליבבות כמו

לשברים מהא דר' יהודא וע"ש ואף שמשמע כן מדברי הסמ"ג אינו מוכרח כ"כ ואפשר דרבינו לא סבירא ליה האי דיוקא ולכך לא הזכיר רבינו כלל הא דצריך לעשותן בנשימה אחת לא לגבי שברים ותרועה ולא לגבי שברים או תרועה עצמן מטעם שתופס עיקר כפירוש רש"י ז"ל שם דפ' החליל וכדאי הוא לסמוך עליו בדיעבד וגם לא ראיתי מימי במדינות אלו שיזהירו להתוקע על זה שיעשה בנשימה אחת ואפשר שסומכין בזה על מה שכתבתי אף לכתחילה ודלא כפסק הש"ע אבל ודאי הירא וחרד יחוש לתקן אף לדעת הר"י אבן גיאות והרמב"ן והרשב"א והר"ן דאף בש"ת לעשות פ"א או בישיבה או בעמידה בנשימה אחת ופשיטא בשברים ותרועה עצמן ואין להאריך יותר:

שייך לדף ס"ו בהגה"ה

פי' כשהקהל יושבי' כו' מהכלבו והגה"ת מימוני ושארי מחברים משמע שזה הוא הכל מדברי רבינו בעצמו ולא מדברי הג"ה: תוקע מעומד. וכן כתב הרמב"ם בפ"ג מהלכות שופר וכן הביא בפ"ו מהלכות תמידין ומוספין גבי ספירת עומר דהוי מעומד והטעם שהביא רבינו מבקמה לא כתב שם הרב"ם בחיבורו אבל הביאו המחברים זה דבקמה בשם רבו של הרמב"ם ז"ל הר"י בן גיאות וכן הביא הטור כלשון רבינו ואני ראיתי במחברים הראשונים שהביאו לזה דהתוקע תוקע מעומד בשם תשובת הגאונים וכתבו בזה ג"כ טעמים אחרים משום דהשופר בא ללמד סנגוריא על ישראל וכדמשמע בש"ס דאמרו לפני מלכיות כו' ובמה בשופר ובכמה מדרשים וגם מהא דתוקעין בשופר של איל לזכרון עקדה וא"כ התוקע הוי כמו בעל דין וקי"ל דבעלי דינין בעמידה אבל הציבור יושבים משום כבוד ציבור וכמו דאמרינן בשבועות גבי ת"ח דמושיבין אותו וכ"ש ציבור דיושבין ולזה קראו רז"ל להתקיעות תקיעות דמיושב מפני שהציבור יושבין וע"ש בדברי הראשונים וכפי הנראה הי' המנהג זה מימות התלמוד וכמו שמביא הכ"מ שם גבי ספירת עומר בשם הריב"ן גיאות שכתב דקבלה הוא בידם: וסימנך עצת כו'. עיין לקרן סימן קמ"ה דשם כתב בסיגנון אחר וכן הרשב"ץ מביא סימן אחר לזה הסכת ושמע ה' הלל ס' סוכה וכפי דעת הרמב"ם ז"ל שצריך לברך לישב בסוכה מעומד ועיין מה שאכתוב שם בס"ד כ' כהנים כלומר ברכת כהנים ת' תפילה ו' וידוי ש' שופר מ' מגילה ע' עומר וכן הוא בארחות חיים: כתבו רמב"ם ורי"ף זה שתוקע כו'. זה אינו בריי"ף רק ברמב"ם שהוא ז"ל כתב כן אבל הא דואם סח כו' זה כתוב בכל ספרי הרי"ף: זה שתוקע כשהן יושבין תוקע כשהן עומדין. וכן הביא המ"מ בשם הגאונים וכתב הכל בו שאין דעת הרמב"ם והגאונים ז"ל לעכב שזה שתקע הוא יתקע על הסדר ולא אחר אלא בא לומר שאין להעביר המצוה ממנו כיון שהתחיל בה וכדאמרינן המתחיל במצוה אומרים לו גמור ע"כ. ואפשר שלא

מטעם זה כתבו הרמב"ם והגאונים כן אלא מפני שהם הולכין לשיטתם דאסור להפסיק ביניהם בשיחה וכמו בין תפילה של יד לתפילה של ראש והתוקע כיון שהוא בעצמו מברך יהי' נזהר מלהסיח ביניהם אבל אחר לא יהי' נזהר וכמו שמשמע מדברי הרי"ף והרמב"ם שלא הזכירו בדבריהם לאסור להקהל השיחה בין התקיעות אלא להתוקע עצמו ולכך יהי' אחד התוקע לשני התקיעות ולא יפסיק ביניהן והוא בקל יזהר בזה וכן משמע מדברי הכלבו עצמו שמביא טעם הראשון בשם י"א משמע שאין זה מוסכם: אף על פי שעבר. פירש דאסור להשיח בין תקיעות שמיושב לתקיעות שמעומד וכמו שמביא הרי"ף בסוף ר"ה בשם הריש מתיבתא וע"ש בספר המאור שהשיג בזה על הגאונים ואמר דאין בזה איסור מן הדין ועיין בו אבל כל הראשונים הביאו לדברי הרי"ף וכן כתב הר"ן ז"ל דראוי להחמיר הואיל דנפיק מפומיה דריש מתיבתא ושלא לדבר ביניהן שלא לצורך וכן הביאו הראשונים בשם הר"י גיאות דאף הציבור אסורין להשיח בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד ואף שלא משמע כן מדברי הרי"ף והרמב"ם. הרא"ש והמרדכי הסכימו לזה. וכתבו בשם ראבי"ה דמעניני תקיעות ותפילות שרי להשיח דהוי כמו גביל לתורי דא"צ לחזור ולברך אבל שלא לצורך יש ליזהר לכל אחד מהקהל שלא לדבר דהא הברכה היא לשמוע דהיא על השמיעה וזה הוא לכל הקהל ולא על התקיעה דהוי רק להתוקע דבשופר ודאי עיקר המצוה היא השמיעה ומטעם זה מברכין לשמוע קול שופר ולא על תקיעת שופר וכמו שהביא הרא"ש והמחברי' בשם בה"ג והגאוני' ודלא כר"ת שכת' לברך על תקיע' שופר וכן הרמב"ם בפ"ג מהלכו' שופר כתב שמברך לשמוע משמע ודאי מדלא מדקדק הש"ס על המתניתן דפ' ראוהו ב"ד דקתני שם חרש שוט' וקטן אין מוציאין את הרבי' ידי חובתן זה הכלל כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן ולא קמדקדק הש"ס על זה מאן תנא דחרש דיעבד נמי לא ודלא כרבי יהודא דגבי ק"ש דאמר בפ"ב דברכות דאם לא השמיע לאזנו יצא ופסקינן שם הלכתא כותיה וכמו שמדקדק הש"ס בזה בברכות שם על ברכת המזון ותרומה ומגילה וכן במגילה בפ' הקורא למפרע (מגילה ד' י"ט) על המתניתין דהכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש כו' מדקדק שם ג"כ הש"ס דלר' יהודא דק"ש חרש מוציא בדיעבד במגילה אבל הכא גבי שופר לא קאמר ולא מידי והוא מטעם שכתבתי דגבי שופר דאין שום מצוה אחרת אלא השמיעה לבדה ולכך חרש אינו מוציא הרבים לכ"ע ואף לר' יהודה ומשו' דהוי אינו מחויב בדבר כלל כיון שאי אפשי' לו לשמוע דזהו עיקר המצוה לבדה וכן כתבו הכלבו והרשב"ץ דגבי שופר אפי' המדבר ואינו שומע דקי"ל דהרי הוא כפקח לכל דבר גבי שופר אינו מוציא דלאו בר חיובא הוא כלל ומשום זה כתבו כל

הגאונים דמברכין לשמוע ועיין במזרחי על הסמ"ג שהאריך שם על דברי הסמ"ג אבל לא זכר להראיה שכתבתי ממתניתן וזו ראיה שאין עליה תשובה: אינו חוזר ומברך. דהוי כמו הלל שמברכין קודם לקריאתו ואף על פי כן בין פרק לפרק פוסק וכדאמרינן בפ' ב' מברכות ולא הצריכו לחזור ולברך רי"ף ועיין בהגהות מימוני שמביא בשם רבינו שמחה דצריך לחזור ולברך אבל כולם חולקין עליו בזה:

וצריך להאריך בתקיעות של קשר"ק כו' כן כתבו התוספ' והרא"ש וכן מביא הסמ"ג בשם רבינו שמשון דכיון שהתקיעה דקשר"ק צריך להיות כמו השברים והתרועה שעושה בזה הסדר מפני ספק התרועה והשיעור דתקיעה הוא כתרועה א"כ צריך להיות התקיעה כמו שניהם וה"ה נמי שצריכה להיות ארוכה משל קש"ק וכמו שכתב הסמ"ג ורבינו חד מניהו נקט וה"ה לאידך ולפי' הראב"ד דפירש הסוגיא בענין אחר דשיעור התקיע' הוא לעולם כשיעור תשעה קולות כל שהוא דהיינו ט' טרומיטין ולא תלי כלל בתרועה א"כ אין צריך להאריך בה יותר משיעור זה ושיעור זה צריך להאריך אף בתקיעות דקש"ק וקר"ק וכן כתב הר"ן ולהתוספות והסמ"ג ורבינו צריך להאריך בתקיעות דקש"ק כדי ג' שברים ובקר"ק כדי ג' יבבות לפי שפסקו כהתוספ' דהוי כמו ט' קולות של כל שהוא וכבר כתבתי לעיל דלפירוש התוספ' דהוי כמו ט' כחות ואף דג' שברים משמע דהוי טפי מ"מ לא הזכירו המחברים לפירוש זה דיאריך בתקיעות דקש"ק יותר מקר"ק והתוספ' והרא"ש לא הזכירו זה אלא לפי פי' ר"ח ורש"י דג' יבבות הוי רק ג' כחות וכפי שהארכתי לעיל וכתבו הראשוני' ז"ל דיכול להאריך בתקיעות כמה שהוא רוצ' וכן יכול להרבות בשברי' ויבבות אבל בשבר עצמו לא יאריך שיהא כמו תקיעה ויצא מכלל שבר וכמו שהבאתי למעל':

ואומר ר"י שאינו עובר משום בל תוסיף כו'. זה הוא הג"ה או מדברי רבינו ואינו שייך לעיל רק הוא דיבור בפ"ע וקאי אהא דכתב רבינו וחוזרין ותוקעין בעמיד' וכמו שכתבו התוספ' בפ"ק שם דאין כאן משום בל תוסיף כלומר מאחר שכבר יצאו בתקיעות דמיושב האיך חוזרין ותוקעין בעמידה והא קעבר משו' בל תוסיף ואף ע"ג דמסקינן שם בפ' ראוהו ב"ד (ראש השנה דף כ"ח) דלרבא שם לעבור שלא בזמנה בעי כונה והכא נמי כיון דכבר יצא י"ח בתקיעות דמיושב הוי כמו שלא בזמנו וכדאמרינן שם גבי ברכת כהנים מ"מ הא בכאן נמי מתכוון בתקיעות דמעומד למצוה וכמו שכתב הר"ן בשם התוספ' וכן כתבו התוספ' שם בפ' ראוהו ב"ד אבל בפ"ק דף י"ו גבי הא דר' יצחק דלמה תוקעין כשהן עומדין וכשהן יושבין כתבו התוספ' דהכא הוי בזמנו דלא בעי כונה כיון דאילו מתרמי ליה ציבורא אחרינ' הדר תקע להו הוי בזמנו וכמו דאמרינן בפ' ראוהו ב"ד שם

גבי כהנים ולא כתבו בפ"ק לזה שכתבו שם בפ' ראוהו ב"ד דהוי מתכוין להוסיף כיון שמתכוין לשם מצוה ואפשר משום דאין זה כמו בעי כונה דמסיק שם לרבא בפ' ראוהו ב"ד כיון שאין מברך עליהם בעמידה ואינו אלא משום לסומכן לפסוקי מלכיות וזכרונות ושופרות שבתפילה או כדי לערבב השטן וכמו שכתב רבינו לעיל ולא הוי כונה למצוה וכן באגודה פ"ק דר"ה מתרץ ע"ז דמשו' דאינו מברך ליכא בל תוסיף וזה שלא כדברי התוספ' בפ' ראוהו ב"ד והר"ן שחושבים להתקיעות דעמיד' כמתכוין אליבא דרבא דעובר אף שלא בזמנו והא דלא חיישינן לדעת האגודה משום הא דהקשו התוספ' דהוי בזמנו דלא בעי כונה ומשום דאילו מתרמי ליה ציבורא אחרינא וכמו גבי ברכת כהנים וה"נ גבי תקיעות לפי שכתבו התוספ' וא"כ אף אם אינו מברך יעבור משום בל תוסיף וכדמשמע שם גבי מתן דם דקדשי' יש לומר דסובר האגודה כמו שמסיק שם הש"ס לרב שמן בר אבא דגבי כהנים לא חשבינן מטעם דאילו מתרמי ליה ציבורא אחריני לבזמנו משום דאי בעי מברך ואי בעי לא מברך וכן גבי תקיעות כיון דאיהו כבר יצא י"ח לא איכפת לי' בציבורא אחרינא דלא יצאו עדיין ולא דמי לבוכרא אחרינא דלא סגי דלא יהיב ולא שייך ביה שכבר יצא י"ח וע"ש באגודה באורך ובמרדכי ובתשובת הב"מ ושארי אחרוני' והתוספ' בפ"ק דחושבין מטעם זה התקיעות דעמידה לבזמנו הוא אליביה דרבא שם דשני הכי גבי ברכת כהני' וע"ש ונרא' לומר דהר"ן ז"ל לא הביא קושית התוספ' על הא דבל תוסיף אלא מה שכתבו בפ' ראוהו ב"ד דהכא נמי בתקיעות דעמידה הוי כמתכוין להוסיף כיון שמתכוין בהן לשם מצוה ודלא כהאגודה שאינו חושב זה למתכוין להוסיף ולא הביא הר"ן ז"ל דבריהם דפ"ק והביאו זה ג"כ בפ' ראוהו ב"ד דאף בלא כונת מצוה עובר על בל תוסיף ומשום דהוי כמו בזמנו דאילו מיתרמי ליה ציבור' אחרינא וכסתמא דתלמודא דמשני זה על הברייתא דכהן המוסיף דחשיב בזמנו מטעם זה וכן היה נראה לפסוק דסתמא דתלמוד' ולא כדמסיק שם לרב שמן בר אבא דהא לא ס"ל הכי בפירוש אל אלא הש"ס קמדייק הכי אליבי' מדמקש' מהברייתא אבל נראה דקבל התירוץ דמשני הש"ס גבי כהן שאני הכא דאילו מתרמי לי' ציבורא אחרינא ובודאי משום זה הקשו התוספ' בפשיטות בפ"ק מטעם זה ולא הקשו שם מטעם זה שכתב הר"ן ז"ל דהכא הוי מתכוין כיון שמתכוני' לשם מצוה דאיכא לדחויי וכמו שכתב האגודה דכיון שאינו מברך ליכא משום בל תוסיף כלומר דאינו מתכוין לשם מצוה וגם נראה דהא דכתבו התוספ' לזה שהביא הר"ן בפ' ראוהו ב"ד דלא קאי על קושייתם שהקשו שם מהתקיעו' דמיושב אלא על הא דהקשו שם למ"ד דאחת מדבר תורה וב' מדברי סופרים דהא עובר משום בל תוסיף כיון דודאי מתכוין בהו לשם מצוה דמברך ותוקע כל השלש ביחד

וע"ש בדברי התוספ' דנראה מבואר כמו שכתבתי וא"כ בודאי היה יותר טוב להר"ן ז"ל להביא טעמם של התוספ' שכתבו בקושיתם דהוי כמו בזמנו כיון דאילו מתרמי ליה ציבורא אחרינא ולא הטעם דהא מתכוני לשם מצוה כיון דאיכא למידחי ונראה דהר"ן ז"ל מביא דברי התוספ' כי היכא דליקום הקושיא אליבא דכ"ע ואף לדעת הפוסקים מצות צריכות כונה וכמו שפסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וכן הר"ן ז"ל נראה שזה דעתו שם בפ' ראוהו ב"ד בהלכות ואף שהביא דעת התוספ' והרשב"א החולקי' על הרי"ף והרמב"ם בזה וע"ש ובודאי נראה דלמ"ד מצות צריכות כונה דלעבור בעי כונה אף בזמנו דרבא דאמר לא בעי כונה הוא לטעמיה שסובר דלצאת נמי לא בעי כונה ואפילו הכי לעבור שלא בזמנו בעי כונה אבל אי לצאת צריכה כונה כ"ש דלעבור בעי כונה ואפילו בזמנו וכן משמע בפ' המוצא תפילין בערובין גבי פלוגתא דר"ג ות"ק דמכניסן זוג זוג דמוקי שם הש"ס דאף למ"ד לצאת לא בעי כונה בלעבור סביר' לי' דבעי כונה אף בזמנו וכן בפ' ראוהו ב"ד בתחילה הי' רבא בעי לומר ג"כ כן ואף דסתר ליה הש"ס מהא דר' יהושע גבי מתן דמים והדר ביה ואמר דבזמנו לא בעי כונה מ"מ למ"ד לצאת צריך כונה כ"ש לעבור וכדמשמע שם בפ' המוצא תפילין והא דר' יהושע צריך לדידהו לשנות דבאמת ר' יהושע ס"ל דאף לצאת לא בעי כונה דהא תנאי פליגי בזה וכמו דמייתי הש"ס ברייתא דפליגי בה ת"ק ור' יוסי וכן בפ' ערבי פסחים גבי חזרת וחרוסת שנוי שם פלוגתא דתנאי ור' יוסי סתם אזיל לטעמי' דהכא גבי שופר דמצות צריכות כונה וכמו כן אית ליה בסוכה בפ' לולב הגזול (סוכה דף מ') במתניתן ר' יוסי אומר יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשב' ושכח והוצי' את הלולב לרה"ר פטור מפני שהוציאו ברשו' וסתמ' קתני דמשמע אפי' הגביהו כדרכו דמיירי שהולך אצל בקי ללמוד ולא אמרינן דיתחייב משום דכיון דאגבהיה נפיק ביה ושוב לא הוי טרוד בדבר וכדאמרינן שם בגמרא משום דר' יוסי לטעמי' דמצות צריכות כונה וזה לא נתכוין עדיין לצאת בו דהא הולך אצל בקי ללמוד והא דדחקי שם אביי ורבא לשנויי דמיירי בשהפכו או שהוציאו ע"י ד"א היינו לדידהו דאית להו הכי בפ' ראוהו ב"ד דמצות אין צריכות כונה וכמו שמשמע דאביי קיבל מרבה אהא דהקש' לו אלא מעת' הישן בשמיני בסוכה ילקה וכן רבא אית ליה להדיא כמו רבה שם ובכדי דתיקום מילתא דר' יוסי דמתניתין גבי הוצאת לולב בשבת דפטור אף לדידהו דאי' להו כהני תנאי דמצו' אין צריכות כונה ואפשר דאביי ורבא לא שמיע להו הברייתי' דר' יוסי גבי שופר וגבי חזרת ומשום זה הדר ביה רבא ממאי דהוה ס"ד דלעבור בזמנו בעי כונה מאתקפתא דהש"ס מדרבי יהושע גבי מתן דם בכור ולא מצי לדחויי דר"י פליג על זה כיון דלא אשכחן תנאי דפליגי בהדיא בהא ויסבור

להדיא מצות צריכות כונה וגם דיוקי דדייקי אמוראי קמאי על המתניתין דערבי פסחים דמטבל בחזרת דמצות צריכות כונה וכמו ריש לקיש ורב הונא דשם דף קי"ד לא סבירא להו לאביי ורבא וכמו דדחו הש"ס התם מילתא דריש לקיש ומשום זה לא רצו לומר ג"כ בסוכה שם דרבי יוסי אית ליה דמצות צריכות כונה ודחקו לשנויי בשהפכו או ע"י ד"א אבל כיון דאשכחן בגמרא ברייתא דפליג בה ר' יוסי להדיא וס"ל דמצות צריכות כונה ובשופר בפ' ראוהו ב"ד שם ובערבי פסחים שם גבי חזרת שוב לא צריכינן לדחוקי מילתיה דרבי יוסי דבפ' לולב הגזול גבי הוציא את הלולב בשבת לרה"ר בשהפכו או ע"י דבר אחר וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות שגגות ודלא כהכ"מ שם דלא דק בזה והדקדוק שהבין מדברי הרמב"ם מדכתב לצאת בו הוא כפשוטו דנטלו לצאת בו ליל אצל הבקי כמ"ש התוספת שם ועיין בסמ"ג הלכות לולב וכן ודאי דלעבור בעי כונה במכל שכן דלצאת וכמו שכתבתי והא דרבי יהושע דמתן דמים אית ליה כמ"ד מצות אין צריכות כונה וכת"ק דרבי יוסי גבי שופר וחזרת או כמ"ש הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות דשאני קדשים דלא בעינן בהו כונת מצוה וכמו דאמרינן בזבחים דהשוחט לשם חולין כשרים ואפילו חטאת ופסח ומתעסק הוא דפסיל בה והוי כמו להנך אמוראי בשארי מצות דאין צריך כונה אבל לר' יוסי דחזרת ולרבי זירא דפסק כותיה חלוקין המה שארי מצות מקדשים בזה דצריך בהם כונת מצוה דוקא ובקדשים כיון דלא בעי כונת מצוה בשחיטתן ה"נ דלעבור לא בעי כונה ורבא לא הוה מצי לשנויי הכי לפי מאי דס"ד מעיקרא דלעבור בעי כונה כיון דלדידי' בכל המצות לצאת לא בעי כונה ואפילו הכי לעבור בעי כונה אפילו בזמנו וא"כ יקשה מקדשים ומחמת זה הוכרח לחזור מזה ולומר דלעבור בזמנו לא בעי כונה ואנן דקיי"ל דאף בכל המצות לצאת בעי כונה שפיר מצינו לחלק גבי קדשים כמו שכתב הרמב"ן בספר המלחמות דבדידהו דוקא לעבור לא בעי כונה לר' יהושע בזמנו אבל בכל המצות בעי כונה לעבור אף בזמנו ומשום זה כתב הר"ן ז"ל בקושיתו מתקיעות דמיושב על בל תוסיף מחמת דהוי מתכוין ואף שהביא שם בקושיתו וכי תימא דהוי שלא בזמנה ובעי כונה לאו לדיוקא הביא דהא בזמנו לא בעי כונה אלא לשון התוספ' דבפ"ק כתב בזה והעיקר הוא הדיחוי משום דמתכוני בהו למצוה אבל באמת לדידן אף בזמנו לעבור בעי כונה ודברי התוספ' בפ"ק ובפ' ראוהו ב"ד המה הכל לרבא ולהנך אמוראי דס"ל מצות אין צריכות כונה וכן פוסקים התוספת וכמו שמבי' הרשב"א ז"ל וכן מביא האגודה בשם ר"י בעל התוספ' בפ' לולב הגזול דמצו' אין צריכו' כונה אך האגוד עצמו פוסק בפ' ראוהו ב"ד דצריכו' כונ' ולדע' הרשב"א והתוספ' ודאי דהלכ' כרב' דלעבו' בזמנו לא בעי כונה דהא ליכא אמוראי דפליגי עליו בזה וגם

הסוגי' דעירובין מתפרש אליבי' שפיר וכמו שכתבו שם התוספ' ומשו' זה כתב האגוד' דלא הוי משום בל תוסיף כיון שאין מברך עליהם ולא הוי מתכוין למצוה ואף שבודאי מודה גם הוא ז"ל לדברי התוספ' בעושה מצוה אחת כמה פעמי' אין בו משום בל תוסיף וכמו שכתב הר"ן ז"ל וכל הגדולים אלא דהאגודה כתב זה דכאן גבי תקיעות דמיושב א"צ לחילוק זה כי האגוד' מביא כמו הרי"ף שם בפ' ראוהו ב"ד דמצות צריכות כונה וא"כ כ"ש לעבור בזמנו דבעי כונה ובתקיעות דמעומד דאינו אלא כדי לערבב השטן ומשום דבעי רחמי בר"ה תוקעין סמוך לפסוקי מוסף ולא משום מצות תקיעה אין זה כונת מצוה ואפי' אי הוה בגונא דאיכא בל תוסיף כמו ה' מינים בלולב מ"מ לא עברי כיון דלא מכווני ואפילו דהוי כמו בזמנו דאילו מתרמי ציבורא אחרינא. הדר תקעי וכסברת הש"ס דמשני על התיובתא דרב שמן בר אבא מהא דכהן אבל זה אין לומר דהאגודה חולק על התוספ' במה שחלקו דבעשיית המצוה כמה פעמי' אין בו משו' בל תוסיף דזה מוכרח ופשוט הוא בדברי הראשונים וגם לסברת הש"ס דאילו מיתרמי ציבורא אחרינא מוכרח לומר כן לרבא דאית לי' דלעבור בזמנו לא בעי כונה ובודאי מודה בזה דתוקעין בישיבה ובעמידה ואליביה לא סגי בהא דאין מברכין עליהן וכמו שכתב האגודה דהא לא בעי כונה וע"כ צריך לחלק כמו שכתבו התוספ' דבזה אין משום בל תוסף אלא דהאגוד' כתב זה לרווחא דמילת' וכמו שביארתי והר"ן ז"ל חושב לתקיעות דמעומד למתכוין וכמו שכתב הוא ז"ל בפ"ק דאינהו הוי עיקר המצוה שנתקנו על סדר הברכו' והנך דמיושב הם רק כדי לערבב השטן וכמו לשיטת רי"ף והרמב"ם והגאונים דהברכה קאי עלייהו וכמו שכתבתי למעלה וחילק כמו שחילקו התוספ' דאין בעשית המצוה כמה פעמים משום בל תוסיף והי' נראה להביא ראיה לדעת האגודה דלא מיקרי התקיעות דמיושב מתכוין לענין בל תוסיף וכמו שמיני לדידן דיתבינן בסוכה ואף דאנן מתכונין לשם מצוה כי אנו חוששין לספיקא דיומא וכיון דלא מברכינן לא עברינן משום בל תוסיף דהא דמשני הש"ס בפ' ראוהו ב"ד דלא לקי הישן בשמיני בסוכ' משום דשלא בזמנו בעי כונה הי' נראה שזה דוקא לבני ארץ ישראל אבל אנן דיתבינן מחמת חיובי הוי כמתכוין וכמו בתקיעו' דמיושב וכמו דמשמע מלשון הש"ס דמילקו הוא דלא לקי אבל איסורא מיה' איכא וזהו לבני א"י דוקא וכן דקדקו בזה המרדכי והאגודה מביא ג"כ זה שם בפ' לולב הגזול אבל רש"י ז"ל פירש בפ' המוצא תפילין שם דלדידן להכי שרי דאי לאו שמיני הוא לא מכונין למצות סוכה וכונת לצאת מספק הוי כמו שלא בזמנו בלא כונה ולזה נוטין דברי התוספ' דפ' ראוהו ב"ד וע"ש וברש"י גבי והא מתן דמים לר' יהושע דלעבור ולא בעי כונה והתם נמי משו' ספק הי' נותן בהקרנו' ולא מיקרי מתכוין לעבור ואע"ג דיש

לחלק בין ספק דהתם לספק דשביעי ספק שמיני וכן תקנת ר' אבהו בקיסרי בתקיעות תפני הספק לא מיקרי מתכוין ולזה לא הקשו התוספ' מהת' ועיין במרדכי בפ' לולב וערבה ובהלכות ציצית ובפ' ראוהו ב"ד ובמזרחי בהלכות מגילה:

אחר שאינם יחד כמו ה' מינים בלולב וכו' בתוספ' ובסמ"ג ובמרדכי מביא בלשון אחר דאין בעשית המצוה כמה פעמים משום בל תוסיף אבל זה הלשון שאינם יחד לא שייך לכאן גבי תקיעות מיהו הסמ"ג כתב לזה ובלשון אחר קצת לחלק בזה דנהגו להוסיף כמה ערבות והדסים בלולב משום דאנן קיי"ל דאין צריך אגד כרבנן דר' יהודא דפ' לולב הגזול והאי לחודי' קאי והאי לחודיה קאי וכמו שמשמע בהנחנקין דף פ"ח גבי זקן ממרא וע"ש ורש"י ז"ל בפ' ראוהו ב"ד מביא הא דה' מינים בלולב וה' טוטפות בתפילין וה' ציצי' בטלי' על הא דמשני שם מצות אינו עובר עליהן אלא בזמנן ומשום זה הזכיר רש"י ורבינו אלו דבהו מפורש בש"ס בהנחנקין שם גבי זקן ממרא דיש בהם בל תוסיף. וכן לגבי לולב מיתניא בפ' לולב הגזול על הא דר' יהודא דאין אוגדין את הלולב אלא במינו ומפרש שם בש"ס דטעמיה משום בל תוסיף וכן בריש פרקין שם ארבע מינים הללו כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפים עליה' וכן גבי ציצית בפ' התכלת (מנחות דף מ') שם הטיל למוטלת כשירה וקאמר רבא שם דעובר משום בל תוסיף וכן גבי תפילין בהנחנקין במתניתין דחומר בדברי סופרים מדברי תורה דאם אמר חמשה טוטפות בתפילין חייב מיתה. ורבינו נתכוין בזה שכתב שאינם יחד לתרץ מה שנתקשו בזה בסמ"ג ובפוסקי' על המנהג שנהגו להוסיף על הדסים וערבות שבלולב מכפי שיעור הצורך וכמו שהבאתי בשם הסמ"ג וכן כתב הרא"ש בפ' לולב הגזול שהקשה שם על דברי הרמב"ם שאוסר להוסיף ד' המינים חוץ מהדס וכתב דמשמע בפ' ראוהו ב"ד דאינו אסור אלא במין אחר ונתכוין הוא ז"ל לדברי התוספ' דשם דהתירו אפי' כמה הדסים וכמה ערבות ואפי' למ"ד צריך אגד אלא א"כ מוסיף מין אחר וכתבו שם ומיהו תימה דלפי זה אפי' היה נותן כמה חוטין בציצית וכמה פרשיות בתפילין בבית אחד לא היה עובר משום בל תוסיף כו' וע"ש ולפי שבאמת קושי' חזקה היא דהא משמע להדיא שם בהתכלת שהבאתי דהטיל ציצית יותר מארבע עובר משום בל תוסיף ואף שזה מין אחד וכן בתפילין בהנחנקין ואפשר שלזה נתכוין רבינו ודקדק לכתוב אחר שאינם ביחד דדעתו ז"ל הוא דקפדינן העיקר אם הם ביחד לאפוקי תקיעות דהוי בזו אחר זו ולכך גבי ציצית ותפילין אסור משו' דהוי ביחד אבל ודאי מודה רבינו דמין אחר אסור אפילו אינו ביחד וכמו גבי ברכת כהנים דפ' ראוהו ב"ד דאם מוסיף ברכה ה' אלהי אבותיכם יוסיף עליכם דאמרינן שם דעובר משום דהוי כמין אחר וה' מינים שבלולב שהביא רבינו כדי נסבה וגבי הדס

וערבה לדעת רבינו יהי' כמו שכתב הסמ"ג דמותר מטעם דא"צ אגד והאי לחודיה קאי כמו דאמרינן בהנחנקין אבל לר' יהודא אסור להוסיף באגודה יותר מהישיעור והא דהיו אוגדין את הלולב לר' יהודא אפי' בסיב ובעיקרא דדיקלי וכדאמרינן שם בפ' לולב הגזול שאני התם דכיון דלדידי' האגודה היא מהמצוה והני הוי ממינא דלולב ואף שאין יוצאין בהן בנטילה לגבי אגודה הוי מינא דלולב ועיין במ"מ בפ"ז מהלכות לולב ובכ"מ ולח"מ שם ואפשר שדקדק רבינו וכתב ה' ציציות בטלית דדוקא חמשה ציציות הוא דהוי משום בל תוסיף אבל חוטין יותר מד' לא הוי משום בל תוסיף וכמו שכתבו התוספ' בריש פרק התכלת והסמ"ג כתב כאן בהלכות שופר אבל הציצית שהוא בכרך אחד אם יתן יותר משמונה חוטין יעבור על בל תוסיף ומשמע שדעתו ז"ל דאף בריבוי החוטין עובר ונקט שמנה חוטין היינו אחר כפילתן דהוי שמנה או שנתכוין לדעת התוספ' דשם דעד שמנה חוטין שלמים ליכא משו' בל תוסיף ולא יותר וכמו שכתבו שם הטע' אבל המרדכי כתב בהלכות ציצית דאין בריבוי החוטין משום בל תוסיף רק בריבוי הציצית וכן נראה דעת רבינו חמשה פרשיות בתפילין. ואפי' בבית אחד משמע מדברי רבינו דאסור מדלא נקט ה' בתים בתפילין ואף שבציצית כתבתי שנראה שדעתו היא כדעת המרדכי דבריבוי החוטין ליכא משום בל תוסיף אבל בתפילין אפי' בריבוי הפרשיות יש בהן משום בל תוסיף משום דבית החיצון אינו רואה האויר כדאמרינן בהנחנקין על זה ושייך זה אפילו בריבוי הפרשיות וכמו שמשמע במרדכי בפ"ק דר"ה בהג"ה שם דבכל הבתים ובכל הפרשיות צריך שיהי' רואין האויר הצריך להן כמצותן ויש בענינים אלו להאריך הרבה בהן לפי דיקדוק הסוגית מהש"ס ומדברי הראשונים ז"ל ואין כאן מקומו וגם אפשר לפרש דברי רבינו גבי ה' מינים שבלולב דדעתו ז"ל דבמין אחר עובר אפי' לרבנן דאין צריך אגד ואפי' מדאורייתא והא דאמרינן בהנחנקין דלרבנן האי לחודיה קאי היינו אם לא נטלן כדרך גדילתן דוקא וכמו שחילקו התוספ' בריש לולב הגזול על הא דמסיק התם על הברייתא שהבאתי ד' מינים הללו כו' כך אין מוסיפין עליהם ומסיק דצריכא אף לר' יהודא ומזה חלקו התוספ' שם וקצרו של דבר דמההכרח לפרש דברי רבינו כדברי הסמ"ג מאחר שגם רבינו מביא דברי הר"י וגם הסמ"ג מביא דברי הר"י ונרא' שזה הוא ר"י אחד ורבינו שינה הלשון דנתכוון בקיצור דבריו כדרכו ליישב זה ג"כ שמבי' הסמ"ג בדברי ר"י הנזכר מכח ההיא דהדס וערב' אבל מהתימא שהניח רבינו העיקר שחילק הר"י דבעשית המצו' כ"פ ליכא משו' ב"ת דזה הוא הנצרך להכ' גבי תקיעו' וגם מ"ש דלדע' רבי' החילו' הו' בתקיעו' דאינ' יחד אלא בזא"ז לא משמ' כן מדברי התו' והראשוני' וכמו דבברכ' כהני' קתני בבריית' דהוי הוספ' אם מוסיף איזה ברכ' אחר' אחר הפסוקים

שבתורה וחשיבי ביחד כיון שאומרם בב"א זה אחר זה ומה שכתבתי דהטעם הוא דזה חשיב כמין אחר ולא כן לגבי תקיעות זה לא נזכר בדברי רבינו כלל לחלק בין מין אחר ובין מין אחד וכייל להו בהדי ה' מינים שבלולב וה' ציצית שבטלית כו' משמע שאינו מחלק בזה כמו התוספ' דפ' ראוהו ב"ד וגם נראה יותר לפרש דברי רבינו שאינ' ביחד מאחר שאין בהם כריכה וקשירה וזה יהיה נוטה לדברי הראב"ד ז"ל דפ"ד מהלכ' ציצית גבי הטיל למוטלת לפי פירושו וע"ש אבל זה אינו כדברי הר"י שהביאו התוספ' והסמ"ג ועוד מה יעשה רבינו בהא דברכת כהנים ובמתן דמים דבכור שמביא הש"ס וע"כ ההכרח לומר דגם בדברים כאלו יש גוונא דעבר עלייהו משום בל תוסיף וכמו שחילקו התוספ' והסמ"ג וצ"ע וחפשתי עוד בדברי מחברים הראשונים הצרפתים ובכל בו הרגיל תמיד שלא להניח מלהביא דברי רבינו או דברי תהר"ף בעל הג"ה ולא מצאתי בזה ליישב הדברים על נכון:

עד כאן שייך להגה"ה:

כדי לערבב השטן. רוב הראשונים פי' דעיקר התקיעות המה של עמידה דמעיקרא נתקנו על סדר הברכות וכדתנן סדר ברכות אומר אבות וגבורות כו' ואומר מלכיות ותוקע זכרונות ותוקע שופרות ותוקע וכן קתני במתניתן שם מי שבירך ואח"כ נזדמן לו שופ' תוקע ומריע ותוקע ודייקינן עלה בגמרא טעמא דבירך ואח"כ נזדמן לו שופר אבל אי אית לי' שופר מעיקרא כי שמע להו על סדר ברכות שמע להו ואמרינן נמי אמרו לפני מלכות זכרונות ושופרות ובמה בשופר ומכל זה שמעינן דעיקרן הם שמעומד ועל סדר הברכות והתקיעות דמיושב נתקנו כדי לערבב השטן וכדאמרינן בפ"ק למה תוקעין כשהן יושבין וחוזרין ותוקעין כשהן עומדים כדי לערבב השטן וכן מהירושלמי שהביאו התוספ' והסמ"ג פירשו בזה נמי שהשטן מתבהל בהתקיעות דמיושב וכתבו דבהתקיעות דמעומד יודע השטן שעושין לשם מצות חובת היום כיון שתוקעין בתפילה על הסדר אבל בתקיעות דמיושב מתבהל אי נמי נתקנו התקיעות דמיושב כדי שיעורבב השטן בתקיעות דמיושב ולא יהיה לו פנאי לקטרג אז בעת עיקר מצותן דהיינו בתקיעות דמעומד ועיין הרבה מזה במאור בפ' בתרא ובמלחמות ובהר"ן בפ"ק אבל מדברי רבינו משמע דעיקר הן התקיעות דמיושב והתקיעות דמעומד לא נתקנו אלא כדי לערבב השטן וכמו שכתב רבינו לקמן על הטעם דאין תוקעין בעמיד' כל השלשים קולות ואף שבודאי גם לרבינו הם עיקר ונתקנו על הסדר של תפילה וכמו דמוכח מזה שהבאתי י"ל לדעת רבינו דודאי מעיקרא שהיו תוקעים ביוצר וכמו שמביא רבינו לקמן והיו יוצאין בהן י"ח ועל סדר התפילה ולא היו התקיעות דמיושב שהיו אז אחר קריאת התורה כמו לדידן

לאחר שיצאו כבר בתפילת היוצר אלא כדי לערבב השטן אבל אחר שעקרוהו מתפילת היוצר לתפילת המוספין משעת השמד ואילך וכמו שכתב רבינו לקמן נמצא דיוצאין ידי חובתן בתקיעות דמיושב דהא מברכין עליהם ותוקעין כל הקולות בהן כפי תקנת ר' אבהו ואז מה שתוקעין במוסף על סדר הברכו' הוא רק כדי לערבב השטן ואף דאיכא בהו נמי מצות התקיעו' על סדר הברכו' כפי שתיקנו חכמי' מ"מ כיון שכבר יצאו י"ח המצוה מדאורייתא בהנך דמיושב הוו אינהו עיקר והנך כדי לערבב השטן וכן כתב הרוקח כמו רבינו וכעין מה שכתבתי תמצא מזה בחידושי הרשב"ץ אבל לא כדברי רבינו וע"ש ובמלחמות שם ולפי פירושו של רבינו והרוקח יהי' הירושלמי שהביאו התוספ' והסמ"ג וכן הטרוך כפשוטו שלעולם השטן מתערבב ומתבהל בתקיעות שניים שעושי' בפעם שני ולא בפעם ראשון:

והיו תוקעין קשר"ק במלכיות פעם אחת כו' כן כתב מנהג הוה הרי"ף והרמב"ם ורוב הגאונים אשר לפניה' וכמו שכתב הרי"ף ז"ל דאע"ג דבדין הוא שיתקעו על סדר הברכות כסדר שתקעו כשהן יושבין אלא כיון שהברכו' אינן מעכבו' את התקיעו' הרי יצאו ידי חובתן באותן שתקעו כשהן יושבין ודי להם לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת פעם אחת על סדר הברכות שלא להטריח את הצבור וכן המנהג בכל העולם ובשתי הישיבות עכ"ל ז"ל וכולם נדחקו ליישב המנהג הזה דמן הדין שבתלמוד שתיקנו עיקר התקיעות על סדר הברכות וכמו שהבאתי לעיל הרי לא יצאו בזה דהא אנן משום ספק דאורייתא עבדינן לכולהו וצריך לשומען על סדר הברכו' שיצאו בהן בלי ספק וא"כ צריך שיתקעו שלשים קולות על סדר הברכות וכהסדר שמביא רבינו בשם הריב"א דעל כל ברכה יהיו שלש דהיינו תקיעה ותרועה ותקיעה ודאית לכל הספיקות. אלא משום טורח ציבור לא אטרחו בזה ורבינו הוסיף עוד וכתב מאחר שאינן אלא כדי לערבב השטן בעלמא ולכך הקילו בהם ודעתו ז"ל שאילו היו הן עיקר התקיעות וכמו שכתבו שארי רבוות' והנך דמיושב היו רק כדי לערבב לא היו מזלזלין בהו מפני טורח הציבור למעט בהם אלא משום דאינהו הוי רק כדי לערבב השטן בעלמא לכך הקילו בהן למעט מהם מפני טורח הציבור וכתב הר"ן דאפשר עוד לומר דהטעם ממנהג הזה הוא דחששו שלא להפסיק יותר מדאי בתקיעות שאינן צריכות בין מלכיות וזכרונות ושופרות וע"ש וזה הוא כשטת הרמב"ם והרמב"ן וסייעתם דהפסק בין התקיעות בקולות אחרים פוסלין אף מן הדין וכמו שהבאתי לעיל ואף דלא פסלי אלא בין תרועה לתקיעה דלפניה או דלאחריה וכמו שכתב הרמב"ן דהטעם הוא דבעינן פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה אבל אחר שהשלים בבא אחת נראה ודאי דלא פסלי קולות אחרים דאל"כ לא משכחת שיהיו

יוצאין בתקיעות של סדר הברכות מן הדין כיון דחיישינן להספיקות דר' אבהו וע"כ צריך לעשות בכל ברכה הג' בבות וא"כ לעולם הוא מפסיק ביניהם בקולות אחרים שאינן צריכים וכן מה שאמרו בירושלמי על מילתא דרבי יוחנן שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא דמיירי ששמען על הסדר דוקא ומפרשי להרמב"ם והרמב"ן שלא הפסיק בינתים בקול אחר וכמו שכתב הרב המגיד בפ"ג מהלכות שופר לא מקפיד רק על הפסק קול בין תרועה להתקיעות וכן משמע להדיא מדברי הר"ן עצמו וממה שהביא בשם הרמב"ן דהטעם הוא משום דכיון דאתרבי מן התורה התרוע' לפשוט' לפניה ולפשוט לאחריה ש"מ דשייכא בתקיעה ולכך פוסל בהו הפסקה בקול אחר ואפי' לרבנן דר' יהודא דפ' החליל שהבאתי דסברי שתי מצות הן בתקיע' לחוד חזינן דנצטו' מן התור' גבי חצוצרו' דמשה במדב' אבל לא בתרוע' בלא תקיע' לעול' וכדאמרינן בפ' החליל ובפ' אין בערכין ולכך כל שהפסיק בקול אחר לא עביד בה ולא כלום והא דחייש הר"ן להפסקה בין הברכות הוא לחששא בעלמא כדי שיהו הברכות והתקיעות על הסדר ופשיטא לפי' רש"י ז"ל גבי תקיעות וברכות דמעכבין זה את זה דודאי יש להקפיד בהפסקה דתקיעות כמו בהפסקה דבין הברכות ואף דלא קי"ל כרש"י בזה מ"מ לכתחילה הקפידו וכתב עוד הר"ן ז"ל ולדברי רבינו האי גאון לא קשיא מידי דהא יום תרועה אמר רחמנא הילכך בין גנח ובין יליל ובין גנח ויליל יצא דכולהו תקיעות דאורייתא נינהו והילכך להקל על הציבור ולתקוע בתקיעות דכולהו מקומות שפיר דמי ע"כ וכבר כתבתי שאין הכל מודים לדברי הגאון. וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב טעם להמנהג כדברי הרי"ף רבו וע"ש ועיין בלחם משנה בפ"ג מהלכות שופר שרצה ללמוד מדברי הרמב"ם ז"ל דבכל מקום פוסל הפסקת קול אחר ואפילו שלא בין תרועה להתקיעות ולדבריו לא מצינו לעולם סדר נכון בתקיעות שעל סדר הברכות אחר תקנת ר' אבהו ובודאי עיקר התקנה מתחילה היה באלו התקיעות שעל סדר הברכות כי הן העיקר לדעת רוב הגדולים וגם אין שום טעם בזה שיפסול הפסקה בין הקולות חוץ מבין התרועה להתקיעות ומטעם שכתבתי מאחר דאנן קי"לכרבנן דר' יהודה וכרבי יוחנן דשמע ט' תקיעות בט' שעות יצא וכדלקמן וע"ש שדבריו אינן מוכרחי' ועיין מה שאכתוב לקמן:

ור"ת הנהיג לתקוע קשר"ק כו' ומשום דהוא ז"ל חולק בזה על הרמב"ם והרמב"ן וסובר דאין הפסקת קול אחר פוסל כלל לר' יוחנן דאמר שמע ט' תקיעות בט' שעות יצא ורבי אבהו דתיקן לתקוע כל הבבות כמו לעיל מפני שחשש להפסקות הוא לכתחילה ולרוחא דמילתא בעלמא ואי נמי משום דר' אבהו פליג בזה ארבי יוחנן רבו וסובר דאם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש ולכך החמיר וחשש בהפסקו' ואפי' אם אין בהם

כדי לגמור את כולם דלא אתי למטעי ויפסיקו בהם הרבה אבל לרבי יוחנן לא חיישינן להפסקות כלל וקי"ל כר' יוחנן וכמו שפסקו הרי"ף והרמב"ם וכל הראשונים ולכך בתקיעות דמיושב עבדינן כרבי אבהו כדי לצאת כל הדיעות אבל לא בתקיעו' דמעומד משום טירחא דציבורא ולכך הנהיג ר"ת לעשות בכל פעם קשר"ק כי לפי המנהג שכתבו הרי"ף והגאונים יש לחוש שלא תקע כלל שלש שלש על סדר הברכות כי אם אחת היא אמת לא יצא כלל בהשאר אבל אם תוקעין קשר"ק יוצאין בודאי עכ"פ ולדעת ר"ת הסכים הרשב"א:

וריב"א הנהיג כו' וכן מביא הרא"ש משמו של הריב"א שסובר כהרמב"ם והרמב"ן דהפסק קול אחר פוסל בין התרועה להתקיעות ע"פ הדין ואפי' לר' יוחנן וכמו שאמרו בירושלמי על הא דרבי יוחנן והוא ששמען על הסדר ומפרש כונת הירושלמי דלא הפסיק בקול אחר דא"כ הוי שלא על סדר התקיעות ועל התקיעה והתרועה הוא דקפיד הירושלמי ומטעם שכתבתי דבעינן פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה וע"ש ברא"ש ומשום זה הנהיג לתקוע כל השלשים קולות על הסדר בעמידה כמו שמביא רבינו וכן הביאו בתוספ' בשם הערוך כמנהג הזה אלא שכתב שנהגו לתקוע ג"כ בלחש כשהן מתפללין שלשים קולות כסדר הזה וא"כ הוי עם התקיעות דמיושב תשעים קולות ועוד תוקעין אחר התפילה עשרה קולות להשלים מנין מאה קולות וכן הביאו הגאונים כנגד מאה פעיות דאימיה דססרא וכן הביאו הגאוני' אגדה שהם כנגד מאה פעיות שצעקה שרה אמנו בשעה שנתבשר' על עקידת יצחק וע"ש ואף דאמרינן בגמרא דלא אמרו שתוקעין על סדר הברכו' אלא בחבר עיר וכמסקנ' דרבא בשילהי ר"ה אפשר שסובר הערוך דכיון שמתפללין בציבור אף כשמתפללין בלחש מיקרי חבר עיר אבל לא משמע כן מדברי שאר הפוסקים וכן משמע בר"ן וכ"כ הריא"ז דכשמתפללין בלחש כולן יחידין הן ואסור לתקוע אז על סדר הברכו' כמו יחיד דמוכח שם בגמרא דאסור וכרבא שם:

ורבינו חיים כהן הנהיג כו. לא מצאתי בשארי מחברי' מנהג הזה שהביא בעל הג"ה בשם ?הרא"ש ונרא' שטעמו ז"ל דכיון דעבדינן כל הני בבות משו' ספיק' ולכך יש להקדי' הבבא דמספקין עלה שמא היא עיקר המצו' וכמו במלכיות מתחילין בתשר"ת משו' דשמא בעי תרווייהו ובזכרונות מקדימין תש"ת דהא עושין כן משום דשמא קשר"ק הוא לא כלום אלא צריך קש"ק ולכך מקדימין קש"ק וכן בשופרות מקדימין לקר"ק מזה הטעם וראיתי בדברי הגאוני' עוד מנהג אחר שהיו תוקעין למלכיות ג' פעמי' קשר"ק ולזכרונות ג' פעמים קש"ק ולשופרות ג' פעמי' קר"ק ואפשר שטעם מנהג הזה הוא שחששו שלא יהא שום הפסקה בקול אחר בכל התשע' תקיעות ודלא כמו שהבאתי לעיל בשם

הרמב"ן והמגיד משנה וכמו שכתב הלח"מ דקפדינן בכל הקולות שיהו בלי הפסקה ולכך מוכרחים לעשות כל השלש בבות מסדר אחד בכל ברכה כדי לצאת גם בעמידה התשעה קולות רצופין בלי הפסקה ואנו אין לנו אלא המנהג שהביא רבינו בשם ר"ת וכן נוהגין בכל מדינות אלו ואף לדברי הפוסקים דהפסק קול אחר פוסל בין התרועה להתקיעות וכדמשמע מפשט' דהש"ס גבי תקנ' ר' אבהו ומהירושלמי דפ' מי שמתו לא חששו לזה וכמו שכתב הרי"ף ז"ל לפי מנהג' דהא כבר יצאו בתקיעו' דמיושב וגם הביא הרא"ש ז"ל טעם למנהג הרי"ף דשמא קי"ל אחת מדברי תורה ושתים מדברי סופרים וכמו הברית' שמביא הש"ס בר"ה שם ומפני זה למנהגם של הרי"ף והגאונים לא חששו מפני טורח הצבור אלא לצאת ידי ספיקא דאורייתא לקיים אחת דהיא מדאורייתא אבל זה לא יתכן להמנהג שלנו ע"פ ר"ת אם נאמר דהפסקת קול פוסל מן הדין דאז לא יצאנו י"ח גם מידי ספיקא דאורייתא אלא אנחנו סומכים בזה על ר"ת ודעימי' שאין הפסקה פוסל כלל מן הדין וכדלעיל ומפני טורח הצבור וגם סניף לזה דברי רבינו האי גאון דבכל התרועות יוצאין מן הדין דהכל מיקרי תרועה ויש לדקדק כזה מדברי הרמב"ן ואין להאריך יותר:

וצריך לתקוע ביום דכתיב ביום הכפורים וכו'. כן מביא דרשה זו הסמ"ג מן הספרי ואף שבתלמוד שלנו בפ"ב דמגילה דף כ' במתניתין דתנן שם כל היום כשר כו' ולתקיעת שופר ומייתי עלה הש"ס הקרא דיום תרועה יהי' לכם וכן בפ' ר' אליעזר דמילה (שבת דף קל"א) מסקינן שם דלרבנן דרבי אליעזר נפקא לן דתקיעת שופר דר"ה ביום ולא בלילה מיום תרועה יהי' לכם מ"מ נקטו רבינו והסמ"ג הדרש' דספרי מביום הכפורים משום דבפ' בתרא דר"ה שם משמ' דלמ"ד דכל השלש תרועות מדאורייתא משו' דכולן דר"ה ודיובל למנינ' הוא דאתי וא"כ יום תרועה הוא למנינא שוב לא מצינן למילף מיניה דביום ולא בלילה ואנן קי"ל דהוי כולהו מדאורייתא כמו שפסקו כל הראשונים וכמו שמביא רבינו לקמן דילפינן שביעי שביעי לגז"ש להמנין נמי דבעי שלש של שלש וע"ש בדברי רש"י וגם כיון דרבינו מביא לקמן הדרשה דספרי דבעינן פשוטה לפניה ולאחריה מתרועה דמדבר וא"כ נצרך יום תרועה לגז"ש דנילף ר"ה ממדבר לענין זה וכמו שמשמע מהברייתא שמביא הש"ס שם בר"ה ושוב לא מצינן למילף מיני' דביום ולא בלילה ולקמן אכתוב טעם רבינו בזה ולכך הביא רבינו דרשא דביום הכפורים וכמו דאמרינן שם בר"ה לחד תנא ואע"ג דבשבת שם משמע דלרבנן דר' אליעזר לא מצינו למילף לענין זה דלא בלילה ר"ה מיום כיפורי' מגז"ש דשביעי שביעי וכמו שכתבו התוספ' שם מ"מ מדחזינן דבסוגיא דר"ה ילפינן לה שפיר לענין זה פסקו הסמ"ג ורבינו כסוגיא זו דנאמרה במקומה

וסמכינן עלה טפי מסוגיא דשבת ומגילה ועיין בתשובת הרשב"א וברוקח ובמזרחי על הסמ"ג:

שופר של ר"ה אין מעבירין עליו את התחום משנה בפ' בתרא דר"ה שם דאין דוחין אפי' שבות משום שופר וכדמפרש שם בגמרא משום דהוי שב ואל תעשה העמידו חכמים דבריהם ואף לדחות המצוה של תורה:

ואם הגוי הביא שופר וכו' כן הוא בהגהות. הרא"ש שם ובמרדכי בפר' לולב הגזול ובפרק הדר וכן הביאו בשם הרשב"א דשרי לצאת בו דהא משום מוקצה ליכא דהבא מחוץ לתחום מותר לישראל אחר שלא הובא בשבילו וכיון דשרי לטלטולי' מותר לצאת בו אפילו לישראל שהובא בשבילו וכמו שכתבו שם הטעם דלא מצינו שאסרו חכמים הבא מחוץ לתחום אלא אכילה או הנאה אבל מצוות לאו להנות נתנו וכדאמרינן בפרק ראוהו ב"ד (ראש השנה דף כ"ח) גבי המודר הנאה מחבירו ומשופר דמותר מטעם דמצוות לאו להנות נתנו ומשמע מדברי הגה"ה דאינו מתיר אלא אם הנכרי הביאו מחוץ לתחום אבל אם עשה שופר ביו"ט דהוי מוקצה אסור לטלטלו ולצאת בו אבל במרדכי שם בפר' לולב הגזול מתיר אף בכהא' גוונא ויתבאר אי"ה בהלכו' יו"ט וכן משמע מדברי ההגה"ה דלכתחיל' אסור לומר לגוי להביאו מחוץ לתחום כדי לצאת בו ואף דהוי שבות דשבות אסור במקום מצוה וזה הוא כדעת התוספו' בפ"ק דגיטין ובמרובה דהא דמשמע בפר' הדר גבי ההוא ינוקא דאשתפוך חמימא דשבות דשבות שרי במקום מצוה לכל הפירושים היינו דוקא גבי מילה דהיא גופה דחי' שבת אבל לא במצו' אחרת. אבל להרמב"ם ז"ל מותר בכל המצוו' שבות דשבות ומפורש הכל באורך בר"נ בפר' רבי אליעזר דמילה ובדברי הטור ובאחרונים בהלכות שבת ובהלכו' יו"ט:

שתים בר"ה. יום תרועה יהי' לכם שבתורת כהנים וזכרון תרועה דפ' פנחס ואחת ביוה"כ של יובל והעברת שופר תרועה דבפרשה בהר:

לפניה דכתיב ותקעתם תרועה. גבי חצוצרות דמדבר ומיני' יליף בספרי וכן מייתי הש"ס בר"ה שם לחד תנא לפשוטה לפניה ולאחריה ומייתי שם דילפינן ר"ה ויוה"כ תרועה תרועה לגז"ש ממדבר דבעינן בהו נמי פשוטה לפניה ולאחריה ואע"ג דשם בר"ה משמע דסתמא דהש"ס סבירא ליה דילפינן פשוטה לפניה ולאחריה מיום הכפורי' גופי' דכתיב ביה והעברת שופר תרועה ותעבירו שופר וילפינן ר"ה מיני' בגז"ש דשביעי שביעי וכמו דילפינן למנין התרועות ולביום ולא בלילה וכברייתא קמייתא דמייתי הש"ס שם מ"מ הביא הסמ"ג ורבינו הדרש' דספרי וכמו דאמרינן שם בר"ה דלזה התנא דספרי לא משמע והעברת ותעבירו פשוטה לפניה ולאחריה אלא מפיק לה לדרשא אחריתא והטעם

שסמכו טפי על הברייתא והדרשא דספרי משום דבפ' החליל שם ובפ"ב מערכין מסיק הש"ס דלרבנן דר' יהודא דרשינן לפשוטה לפניה ולאחריה מהאי קרא דותקעת' תרועה וכו' ולכך סמכו על הבריתא זו דאתי' כרבנן דר' יהודא והלכתא כותיהו וכמו שכתבתי למעלה ודלא כרבי יהודא דמפיק לה לקרא דותקעתם תרועה לדרשא שלו ולא לפשוטה לפניה ולאחריה אלא כרבנן ולכאורה יש לדקדק בדברי הסמ"ג ורבינו דכיון דמצריכינן לחד תרוע' דר"ה לגז"ש דתרועה תרועה ממדבר לפשוטה לפניה ולאחריה שוב מנ"ל דבעינן שלש תרועות וכמו שמשמע בגמרא דלהאי תנא לית ליה שלש מדאורייתא ויש ליישב דמאי דאיתמר זה בגמרא הוא לתנאי דברייתא דלית להו כלל הגז"ש דשביעי שביעי גבי ר"ה ויוה"כ ומאי דמסקינן אליביהו דילפינן ר"ה מיוה"כ לגבי דביום ולא בלילה הוא בהקישא וכמו דהוי ס"ד דאידך הברייתא הקודמת ולכך לא מצינו למילף ליתן את של זה בזה למנין שלש של שלש אבל לדידן דאית לן גז"ש דשביעי שביעי הוי כמאן דכתיב בגופי' דכל חדא כל השלש תרועות ושפיר הוי כולהו שלש דאורייתא ועיין בספר המאור שם בפ' בתרא דר"ה ומדברי רבינו משמע דזה דבר"ה הוא בשופר ואע"ג שאין מפורש בו שופר הוא נמי דילפינן בגז"ש דשביעי שביעי מיו"כ דכתיב בי' והעברת שופר תרועה מה להלן בשופר אף כאן בשופר וכמו דיליף זה בברייתא הקדומה ולא צריכינן לקרא דדברי קבלה תקעו בחדש שופר דמייתי שם בספרי ובש"ס להאי תנא וכמו שמביא הסמ"ג לשון הספרי דזה הוא הכל להני תנאי דלית להו גז"ש דשביעי שביעי וצ"ע בסמ"ג ועיין בתוספת ר"א מזרחי שם:

ובדין היה לנו להקדים ולתקוע כו'. בש"ס שם על המתניתין דהשני מתקיע ומסיק הש"ס דבשעת השמד שנו וכמו שהביאו התוס' והסמ"ג הירוש' והנרא' מדבריהם דהיו נוהגין לתקוע בתפל' שחרי' והיו מתפללין בה הט' ברכו' שאנו מתפללין היו' במוסף והיו תוקעין על סדר הברכות בתפיל' היוצר ומשו' דזריזין מקדימין למצות וכמו שאומרים ההלל אחר תפילת שחרית תיכף ומפני שפעם אחת אירע מזה סכנה שדימו האויבים שבאו ישראל להלחם בהם בתרועת מלחמה ועמדו עליהם והרגום ולכך העבירו התקיעות מתפילת שחרית לתפילת מוסף וכמו כן הברכות דלעולם צריך שיהיו התקיעות על סדר הברכות וכמו שהבאתי למעלה מכל זה ומכיון שרואים האויבים שמתפללין וקורין בתורה קודם להתקיעות אמרי בנימוסיהו אינהו עסקי ולא יעמדו עליהם ומשום זה לא שינו המנהג ונתקיים בתפילת המוסף ולכך תנן במתניתין דהשני מתקיע ולא הראשון והא דרבי יצחק דתוקעין כשהן יושבין הוא מנהג בפ"ע ומקודם היו התקיעו' אלו אחר התקיעות של סדר הברכות ועכשיו הן מקודם ומברכין עליהם וכפי

שהבאתי לעיל ועיין מכל זה בספר המאור בפ' בתרא דר"ה ובמלחמות ודברי הסמ"ג נוטין ג"כ כמו שפירשתי ועיין באורך בתשובת הרא"ש והרשב"א ובב"ח דדבריהם נוטין ג"כ כמו שפרשתי:

ונשים פטורות. משום דהוי מצות עשה שהז"ג וכדאמרינן בפר' בתרא שם גבי הא דאין מעכבין התינוקת מלתקוע הא נשים מעכבין:

ומ"מ רגילין לתקוע לנשים וכן מביא הסמ"ג וזה היא שיטת ר"ת והרבה מחכמי הצרפתים דכיון דקי"ל נשים סומכות רשות כר' יוסי יכולות לברך על כל מצות עשה שהזמ"ג וגם אחר יכול לתקוע להן ואע"פ שכבר יצא וכמו דעבדי סמיכה לר' יוסי ואע"ג דדמי לעבודה בקדשים וה"ה דעברינן שבות עבורם ותוקעין להם וכמו כן יכולין לברך וכמו הטעם שכתב ר"ת דאין בזה משום לא תשא דמפיק מיני' מוציא שם שמים לבטלה וכן הא דאמרינן בפ' אין עומדין בברכות דכל המברך ברכה שאינה צריכה עובר בלא תשא. וכמו שכתב והאריך בזה הר"ת ומבואר באריכות בתוספ' וברא"ש ובמרדכי ובשאר המחברים וכן מביא הסמ"ג סברת ר"ת בזה ומשמע מדברי הג"ה דאף מי שיצא כבר יכול לברך להן כיון דהן מברכות לעצמן ה"ה דאחר יכול לברך להן וכמו בכל הברכות כולן חוץ מברכת הנהנין דאע"פ שיצא מוציא וכן מביא האגודה בשם ראבי"ה דאחר יכול לברך להן אבל הרבה מהגדולים חולקין בזה על הג"ה וסוברים דאף שהן עצמן יכולות לברך מ"מ אחר שכבר יצא לא יברך להן אלא הן מברכות לעצמן וכן הסמ"ג מחמיר שלא יתקע להן אחר אלא מי שלא יצא עדיין וכן מביא האגודה דהרבה חולקין בזה ומפני שהדברים מפורשין בדברי ראשונים ואחרונים באורך לא רציתי להאריך בזה:

מידי דהוה אלולב. איני יודע מאי אולמיה דלולב משופר שמביא ראיה מלולב אשופר ובכל דברי המחברים שמביאים דברי ר"ת משוים לולב לשופר ואפשר שכונתו הוא מפני שבשופר יש בו משום שבות תקיעה שלא לצורך וכדמשמע בש"ס בר"ה ובחולין בפ' כיסוי הדם דף פ"ה וע"ש בדברי הראשונים אבל בלולב אין בו איסור לכ"ע ואפי' משום מוקצה ליכא אף לנשים לכ"ע וכמו שמבואר בסוכ' גבי מקבלת אשה הלולב מיד בנה וע"ש ולהכי מביא ראי' מלולב אשופר דבלולב מפורש בש"ס דשריא היא לטלטולי ואף דלאו בת חיובא היא וכדאמרינן שם בסוכה דף מ"ב וה"ה לשופר וכפי שפסק ר"ת דתוקעת ולא קאי אברכה ודוחק:

ומצוה לתקוע בשופר של איל כו'. דעת רבינו הוא כשטת התוספ' בפ' ראוהו ב"ד (ראש השנה דף כ"ו) דהא דמסיק שם בש"ס דשופר של ר"ה ושל יוה"ש בכפופים הוא למצוה בעלמא וכמו הא דפ"ק דאמר שם רבי אבהו למה תוקעין בשופר של איל כדי לזכור

עקידתו של יצחק בן אברהם פירשו נמי דר' אבהו בא ליתן טעם להמנהג שמהדרין לכתחיל' אמר שופר של איל כדי להזכי' עקיד' וכן הפלוגת' דת"ק ור' יהוד' דשם בפ' ראוהו ב"ד במתניתין אי תוקעין בשל זכרים כפופין או בשל יעלים פשוטים הכל הוא למצוה בעלמא ואינו ענין כלל למתניתין הקודמת דפליגי בה ר' יוסי ורבנן גבי קרן של פרה דהתם פליגי בדיעבד ומן התורה וקסברי רבנן דכל השופרות כשרים משום דאקרו שופר חוץ משל פרה דאקרי קרן והילכתא כותיהו ומלשון רבינו משמע שאין בזה אלא שני חלוקים האחד דלכתחילה מצוה בשל איל והוא משני טעמים א' כדרבי אבהו כדי לזכור עקדתו של יצחק והב' מפני שהוא כפוף ובר"ה כמה דכייף אינש דעתי' טפי מעלי שהוא יום הדין וצריך רחמי' ולהזכיר עקיד' יצחק בשופ' ולכך צריך כפופין לכתחיל' ודיעבד כשרין אפי' פשוטין חוץ משל פרה וכן משמע מדברי רש"י והתוספ' שם אבל הרמב"ן העלה דלכתחילה מצוה בכפופין וכל הכפופין כשירין לכתחיל' ומשום הא דר' לוי דפסיק הכי דכמ' דכייף אינש דעתי' טפי מעלי ובדיעבד אפי' פשוטין כשרין חוץ משל פרה ולמצוה מן המובחר הוא דמהדרינן אשל איל מטעם לזכור עקידה כדר' אבהו וזה הוא מנהג וזהירות בעלמא ולזה הסכימו הרשב"א והרא"ש זכרונם לברכה אבל לא כן דעת הרמב"ם ז"ל שהוא פוסל כל השופרו' חוץ משל כבש וסובר דפלוגתא דרבי יהודא ורבנן הוא במן התורה ובדיעבד ופוסק רבי לוי בראש השנה כרבי יהודא דבדיעבד הכל פסול וכן אתיא מילתא דרבי אבהו כפשטא שנותן טעם על מצות התורה שצותה לתקוע בשל איל וכדמסיק אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כו' דודאי הוא מן התורה ואין בזה לכתחילה אלא עיכוב ופיסול גמור ולדעת הרמב"ם הסכימו הסמ"ג וספר היראים וכמו שמביא בהגה"ת מימוני ואל תשגיח בדברי המחברים שדחקו לפרש דברי הרמב"ם בע"א ושגם הוא מכשיר בשל תיש ועז ואף שנמצא כן בכלבו מ"מ הכל הוא דברים בטלים אלא העיקר הוא כמו שכתבתי לדעתו דפוסל כל השופרות חוץ משל איל וכמו שפירשו המ"מ והכ"מ. והרבה מהראשונים חולקין עליו בזה וכמו שמשיג עליו הראב"ד אבל בודאי מהראוי לחוש לדעתו ז"ל מאחר שגם הסמ"ג וספר היראים והגה"ת מימוני סוברים כותיה וגם התוספ' עצמם שם מפ' ראוהו ב"ד מפקפקים על פירושם שם דמשמע מפשטא דהסוגיא שם דודאי ר' לוי הוא דאמר הכי בדיעבד וכמו שתראה שם מפורש בדבריהם וברם זכור אותו האיש לטובה א"א המנוח ז"ל שעד ימיו ממש לא נראה במדינה זו שופר של איל כלל והוא ז"ל נתן לבו ודעתו לזה לחוש לדברי הרמב"ם וסיעתו ובפרט שאף לדעת החולקין יש בו מצוה לכתחילה ומן המובחר ואמרינן בש"ס שם גבי פלוגתא דר' יוסי ורבנן דשופר כיון דלזכרון הוא כבפנים דמי וכן

ראינו שהחמירו בשופר בכל דקדוקים וכמו שביארתי לעיל מסוגית הש"ס ודברי כל הראשונים וא"א ז"ל טרח ומצא להנהיג בעירינו לתקוע בשופר של איל ועכשיו נתפשט בהרבה מהקהילות שמהדרין בזה זכרה לו אלוה לטובה:

חוץ משל פרה. וה"ה בשל ראם דכתיב ראם קרניו אלא דהם אינם חלולים ולא איצטרך לי' לתנא למעוטי של ראם וצבי דאינ' חלולין ועיקר שם שופר הוא חלול מלשון שפופרת ולכך לא נקט אלא של פרה דאף שהוא חלול מ"מ פסול משום דאקרי קרן וגם מטעמים אמרים דמפרש שם הש"ס לרבנן ופשיטא הני ועיין בתוספ' ובר"ן וכן כתב הר"ן דשל בהמה טמאה נמי יש לפסול אף שהוא חלול ומשו' הא דאמרינן בפ' במה מדליקון דלא הוכשר למלאכ' שמים אלא בהמה טהורה בלבד וע"ש שהניח הדבר בצ"ע והשיגו עליו האחרונים מהא דמשמע בפ' בא סימן במתניתן דכל שיש לו קרנים יש לו טלפים וא"כ הוא לעולם טהור כיון שיש לו קרנים ואפילו אם אין לו אלא קרן אחד משמע בפ' במה מדליקין שם גבי תחש דהוא טהור ובאמת כן כתב הר"ש ב"ץ בר"ה אבל לפי פירוש הריב"ם באלו טרפות שם דף נ"ט משמע דלרבנן דר' דוסא יש גם לחיה טמאה קרנים ומתניתן דבא סימן אתיא כר' דוסא דוקא וכמו שכתבו שם התוספת ואפשר דאף דסתמא דמתניתן דבא סימן אזלא כותיה מ"מ יהיה הלכה כרבנן דקרנים לא סגי בלא טלפים ומשום דסתמא דמתניתין דאלו טרפות דקתני סימני בהמה וחיה נאמרו מן התורה משמע דדוקא הני סימנין הוא דסמכינן עליהו ולא אקרנים וההוא סתמא עדיף טפי דנשנית במקומה ובנדה לא הובא' אלא אגב גרירא וכמו דאמרינן שם בנדה גבי סומא באחד מעיניו לרבי יוחנן וכן משמע מלשון הרמב"ם בפ"א מהלכות מ"א ומהסמ"ג בעשין ס"ב דקרנים לא הוי סימן לחיה הטהורה אלא בעינן הסימנין המפורשין בתורה דוקא והקרנים לא הוי סימן אלא בין בהמה לחיה וכדמסקינן שם באלו טריפות וכן הוא שם בהרא"ש אבל מה שכתב המ"א דמתניתין דבא סימן הוא דוקא בחיה ולא בבהמה זה אינו וכן פי' רש"י ז"ל שם דקאי אבהמה ואחיה ומשום דגברא רבה אמר למילתא הר"ן ז"ל צריך ליישב כמו שכתבתי והא דפשיט הש"ס בפ' במה מדליקין מתחש שהיה בימי משם דמדהיה לו קרן אחת במצחו דטהור הוא אפשר שזהו אליביה דר' דוסא דפ' אלו טריפות וגם שם בפ' במה מדליקין מארי דשמעתיה הוא ר' מאיר שם והוא אית ליה כר' דוסא דסתמא דההיא דבא סימן מוקמינן כר' מאיר שם וכמו דמייתי הש"ס שם מסומא באחד מעיניו ונראה דכל הני סתמי דמתניתן סתמא חד הוא וכלהו צריכי למהוי כר' מאיר וכן רוב הסתמות מהדרינן לאוקמיה כר' מאיר היכא דאפשר ולכן פשיט ליה הש"ס שם

מר' מאיר כנ"ל וכן הרשב"א בתורת הבית קיים דברי הריב"ם וכן הר"ן עצמו בפרק אלו טריפות מסיק להדיא כמו הריב"ם וע"ש:

שופר גזול פסול. כן מביא ג"כ בהגהת אשרי בפ' בתרא דר"ה בשם הא"ז והוא מהירושלמי דפ' לולב הגזול פלוגתא דאמוראי שם בירושלמי דחד פוסל בשופר כמו בלולב ומבואר שם בירושלמי מה פליגין בשגזלו משופה אבל אם גזל' ושיפהו דמים הוא חייב לו ופוסק ההג"ה לחומרא כמו הא"ז דגזול פסול ואם גזל קרן ושיפהו כו' וכמו הירוש' אבל הרמב"ם בפ"א פסק דיוצא בשל גזול וכמו שאמרו שם בירושלמי מה בין לולב לשופר תמן בגופו הוא יוצא ברם הכא בקולו הוא יוצא. ויש קול אסור בהניח פי' בתמיה דאין בקול משום איסור הנאה וזה הטעם מביא הרמב"ם ז"ל ועיין מ"מ שם וצריך לומר דמשום זה דלא הוי רק קול בעלמא אין בו משום מצוה הבאה בעבירה דאמרינן בפ' לולב הגזול דאין יוצאין בלולב הגזול מזה הטעם אפי' ביו"ט שני וכמו שמביא רבינו לקמן בסימן קצ"ג וע"ש ויש עוד טעם אחר בירושלמי משום דכתיב יום תרועה יהי' לכם מ"מ פירוש ואפי' גזול וזה הביא הראב"ד ז"ל וכן כתב זה הטעם הרא"ש ז"ל בסוף פרק ראוהו ב"ד ועיין ב"י:

וקצרו כשר. שם בברייתא בפ' ראוהו ב"ד וקמ"ל דלא הוי שלא כדרך העברתו מה שקצרו וכמו בהפכו שלא יצא כ"כ התוספ' ועיין כל בו:

על גלדו. גלד דק כשר וכדמפרש בירושלמי מה בין זה להפכו זה ביטל חללו וזה לא ביטל חללו:

צפהו זהב מבפנים כו'. דאין זה קול שופר אלא קול זהב:

או במקום הנחת פה כו'. רבינו כתב כלשון הרמב"ם והסמ"ג שלא הזכירו אלא חלוקה אחת דבמקום הנחת פה פסול וצפהו מבחוץ אם נשתנה כו' ולא הזכירו שלא במקום הנחת פה כשר כמו דקתני בברייתא ומשו' דהם מפרשים דשלא במקום הנחת פה היינו מבחוץ ותני והדר מפרש בברייתא ועיין בתוספ' וברא"ש וברמב"ן ובמ"מ שם פירושי' אחרי' בזה אבל זה נראה דזה שפירשו בשם הרמב"ן דאם צפהו זהב בצד הקצר סמוך לסופו מקום שמכניסו לתוך פיו בשעת התקיעה ושפתיו מכסה עליו דפסול משו' דחוצץ הזהב בין שפתיו להשופר דזהו לכ"ע ואף הרמב"ם והסמ"ג ורבינו יודו בזה ועיין בטור וב"י ולמד מזה הרמב"ן ז"ל דאם הרחיק השופר מפיו ונפח בו ותקע פסול:

צפהו מבחוץ היינו מצד הקצר עד צד הרחב מראשו לסופו ולא מירי דהוסיף עליו דאם הוסיף עליו בכל צד אפי' כל שהוא פסול ועיין רא"ש:

אם נשתנה קולו כו' ומשום זה כתב הרמב"ן דלא יפה עושין אלו שמציירין ציורין בשופר כי לפעמים משתנ' קולו מחמת זה ופסול:

נסדק כו' עד הנחת פיו כשיעור כו'. וכדמפרש שזה טפח וחשבינן ממקום הסדק ולמעל' כאילו ניטל לגמרי והוי ארוך וקצרו דכשר ואפי' מעכב הסדק את התקיעה כ"כ הרא"ש דהוי כניקב דכשר אם לא סתמו לעול' וכתב הרא"ש ודוקא דנסדק רובו אבל נסדק מיעוטו הוי כנקב בעלמא וכשר אפי' אם לא נשתייר בו כשיעור:

כדי שיאחזנו בידו כו'. וזה הוא טפח וכדאמרינן בהמפלת דשיעור שופר טפח והא דקתני כדי שיאחזנו בידו ויראה הטעם קמפרש דהשיעור הוא טפח דהוי שית אצבעו' כדי שיאחזנו התוקע בד' אצבעותיו ויראה משהו מצד זה ומצד זה והוא טפח בינוני ולא בשל תוקע דוקא ועיין רא"ש ור"ן:

נסדק לארכו אינו פסול כו' דעת רבינו הוא כמו שהביאו הרא"ש והר"ן דבעינן בכל האורך ואפילו מצד אחד פסול אבל אם נשאר מקצתו כשר וכן מביא התשב"ץ ולזה מסכים הרשב"א ומשמע מדברי רבינו דאפילו לא הדקו כשר אם לא נסדק כולו וכן הוא דעת הרשב"א ז"ל:

והיכא שניקב וסתמו כו'. רבינו מפרש כמו דעת הגדולי' שמביא הרא"ש שפירשו הפלוגתא דר' נתן ורבנן אאם אינו מעכב את התקיעה ורבי נתן לחומרא וכמו דקתני במלתייהו דרבנן בתוספתא ניקב וסתמו בין במינו ובין שלא במינו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר וכפשטא דמתניתין דאינו מחלק אלא בין מעכב את התקיע' ובין אינו מעכב ובא ר' נתן להחמיר דשלא במינו אפי' אינו מעכב פסול וטעמו של ר' נתן יש לומר דאם סתמו במינו וחזר קולו כמו שהיה קודם הנקיבה בטל לגבי השופר ולא הוי שופר ודבר אחר אבל שלא במינו אפי' חזר קולו לכמו שהיה לא בטל לגבי השופר והוי שופר ודבר אחר וכן נראה בעיני לפרש דעת הרמב"ם ז"ל כמו רבינו ואע"פ שהגדולי' לא פירשו דעת הרמב"ם ז"ל כן ועיין ב"י ובירושלמי מוקי למתניתן אף כרבי נתן ומיירי המתניתין דסתמו במינו שכן דרך השופר לסתמו במינו אבל שלא במינו פסול אפי' אם אינו מעכב כר' נתן וכן ר' יוחנן מפרש בגמרא למילתיה דרבי נתן בתרי לישני ועיין לקמן:

לפירוש שני שהוא עיקר. פירש דמעכב התקיעה דקתני במתניתין היינו לאחר הסתימה דאם לאחר הסתימה מעכב את התקיעה פסול אבל אם אינו מעכב כשר ואע"פ שהיו הנקבים מעכבים קודם הסתימה וזהו הפירוש הב' שהביאו התוספ' ולא כמו הפירוש הא' שפירשו לפי הירושלמי דמעכב את התקיעה קאי אקודם סתימה דזה אינו וכמו

שמוכח בגמרא ממילתא דרבי יוחנן דמוקי פלוגתייהו דרבי נתן ורבנן דברייתא לחד לישנא בנפחת רובו דוקא אבל בנשתייר רובו כשר לכ"ע וא"כ מתניתין אמאן תרמייה דהא בנקב גדול עד חציו בודאי הוא מעכב את התקיע' וכשר אלא ודאי פירוש השני הוא עיקר וכמו שהוכיחו התוספ' והרא"ש והר"ן דמעכב את התקיעה קאי אלאחר סתימה ולא איכפת לן במה שמעכב את התקיעה קודם סתימ' דהא הנקב בלא סתימה אינו פוסל לעולם וכדאמרינן עלה בירושלמי שם הדא דאיתמר בשסתמו אבל לא סתמו כשר שכל הקולות כשרין בשופר אבל אם מעכב את התקיעה אחר הסתימה נמצא דלא אהני הסתימה לקול השופר כיון שלא חזר הקול לכמו שהיה קודם הנקב ולא בטל לגבי השופר והוי כמו שופר ודבר אחר אבל אם אינו מעכב ומיהדק יפה שהחזיר להקול כבתחילה ובטל לגבי השופר ועיין ר"ן וכתב הרא"ש דגם הירושלמי יש לפרש כפירוש השני ועיין תשובת הרא"ש והרשב"א ובנימן זאב

היכ' שמעכב פסול לדברי הכל וכדפרישי' דאפי' במינו. פסול וכסתמ' דמתניתין וכ"ש שלא במינו דלא בטל לגבי השופ':

פלוגתא דר' נתן ורבנן. דלרבנן כשר כיון דאינו מעכב ולרבי נתן פסול לפי' רבינו דשלא במינו לא בטל לעול' לגבי שופר ונראה דעת רבינו להחמי' כר' נתן וכמו שפסקו הרי"ף והרמב"ם וכן פסק ר"ח משו' דר' יוחנן מפרש למילתא דרבי נתן וכן בירושלמי מוקי למתניתן אף כרבי נתן ומשום דהלכתא כותיה וכן לא כתב רבינו כלום מהני תרי לישנא דרבי יוחנן ומשמע שדעתו לחומרא וכלישנא קמא וכמו שפסקו הרי"ף והרמב"ם דלעולם בעינן שנשתייר רובו אבל אם נפחת חציו ולא נשתייר רובו שלם פסול אפי' סתמו במינו דלא שייך לומר דבטל לגבי השופר כיון שהסתימה היא הרוב או על חציו ולא בטל אלא המיעוט לגבי הרוב וכתב הסמ"ג דהר"י היה מסופק אם נשתייר בו כשיעור ממקום הנקב וכמו בנסדק לרחבו דלעיל אם פסול או לאו דהא אי בעי קצץ לי' וכשר או שמא כל זמן שלא קצצו הקול הולך מחמתו ופסול ובעל העיטור הכריע להכשיר וחלק עליו הטור וע"ש ושאר דברי הסמ"ג צריכין עיון ועיין ר"א מזרחי ושלטי הגבורים ורש"ל וכל זה פירשתי דעת רבינו וכן הבנתי מדברי הר"ן והמגיד ושכן הוא לפי דעתם דעת הרמב"ם אף שלא פירש רק הב"י אבל הרא"ש הסכים לפירוש התוספת דרבי נתן קאי אמעכב את התקיעה ולקולא דבמינו כשר לעולם ולדידי' מתוקמא מתניתן בשלא במינו דוקא ופסק כרבי נתן וע"ש ויש להחמיר כדברי רבינו וכדעת הגדולים וגם לפי פירוש ורבינו ודעמיה מתפרש הסוגיא בטוב טעם וניחא שמעתתיה יותר מכפי פירושם ל התוספת והרא"ש:

וקטנים שהגיעו לחינוך כו' שם דף ל"ג ונראה דגירסת רבינו הוא כמו הגירסא והפירוש שהביא הרר"א מזרחי שגורסים בגמרא שהקושיא מרישא לסופא היא ממתעסקין על ואין מעכבין ולא מיו"ט לשבת דמקשה הש"ס דמרישא משמע דמתעסקין אפי' לכתחילה לומר להם תקעו ומשתדל עמהם ל"ש ביו"ט ול"ש בשבת ובסיפא קתני אין מעכבין את התינוקת מלתקוע בשבת ואין צריך לומר ביו"ט ומשמע דאין מעכבין דוקא אבל אין מתעסקין לכתחילה ל"ש בשבת ול"ש ביו"ט וכדקתני בברייתא בשבת' ואצ"ל ביו"ט ומשמע דחד דינא איתא לתרוייהו ומשני הש"ס כאן בקטן שהגיע לחינוך כאן בקטן שלא הגיע לחינוך פירוש הא דאין מעכבין מיירי בקטן שהגיע לחינוך וכמו דמייתינן בריש ערכין הא דאין מעכבין בקטן שהגיע לחינוך וכמו שפירש ור"י דבקטן שהגיע לחינוך אין מעכבין ואע"ג שמחוייב לחנכו כיון שמצות היום בשופר מניחין אותו לתקוע ואין מוחון בידו ואפי' בשבת שחל בר"ה ואע"ג דאין תוקעין בו מ"מ כיון דמצוה היא והוא מתלמד בזה לתקוע שבקינן ליה אבל אין מתעסקין עמו לכתחילה ואפילו ביו"ט שחל בחול דכיון דהוא אינו חייב בתקיעה הוי תקיעה שלא לצורך דהוי שבות ולכך לכתחילה אסור ואם נפרש לדעת רבינו שמתעסקין היינו שתוקעין עבור ללמדו ניחא טפי דלא עבדינן שבות לתקוע תקיעה שלא לצורך וכמו שמביא מזה הסמ"ג וכאן בקטן שלא הגיע לחינוך דכיון שלא הגיע לחינוך עדיין מתעסקין אפי' לכתחילה וכדי שיתלמד דאיכא מצוה שרי אפי' לכתחילה מיהו בזה ודאי אין לפרש דיתקע גדול עבורו ללמדו בשבת ומוכרח אני לפרש כזה בדברי רבינו כיון שלא הוזכר בדברי רבינו כלל לחלק בין שבת ליו"ט וכן משמע בסמ"ג דלפירוש הרר"א ממיץ הדין שוה בין בשבת ובין ביו"ט אלא שרא"מ מפרש איפכא וכמו רש"י והרי"ף דהגיע לחינוך קיל טפי ומתעסקין עמו בשבת כדי לחנכו ורבינו מפרש כמו התוספ' ומשום ההיא דערכין דמיתוקמי הא דאין מעכבין בהגיע לחינוך והא דלא הזכיר רבינו הרבותא דשריותיה בקטן שלא הגיע לחינוך דמותר להתעסק עמו אפי' בשבת וכן דאין מעכבין אפי' בשבת יש לומר שרבינו סובר כמו דעת הרבינו אפרים והמאור שלא נאמרו דברים הללו אלא בזמן שהיו תוקעין בשבת בב"ד הגדול ובזמן ב"ד היו כולם תוקעין וכדאיתא בש"ס ומשו' זה אין מעכבין ומתעסקין עם הקטן אבל עכשיו שאין תוקעין בכל מקום בשבת אסור לקטן לתקוע בשבת וכמו דמחנכין אותו בכל המצות וכן לא ספינן ליה בידים אפי' איסור דרבנן לדעת רוב הגדולים וכדמשמע ביבמות בפרק חרש דף קי"ד ומשו' זה לא הזכיר רבינו שריותא דקטן גבי שבת כלל וכן ראוי להחמיר כדעת רבינו וכדעת הגדולי' אבל הרמב"ן ז"ל העלה דמאחר שכתבו זה כל המחברי' הראשוני' ע"כ דעתם הוא דאף עכשיו נוהג

זה דאין מעכבין ומתעסקין למר כדאית לי' ולמר כדאית ליה בכל יום א' דראש השנה שחל בשבת והטעם דכיון שהתקיעה בשבת אין בו איסור אלא משו' גזירה דרבה דשמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר וזה לא שייך אלא גבי המחויב לתקוע דיוליכנו אצל בקי אבל לא מי שאינו מחויב לתקוע ואינו תוקע אלא להתלמד אינו אסור אלא משו' שבות וכמו דמשמע בפ' כיסוי הדם דף פ"ד דקתני שם תקיעת שופר בגבולין תוכיח שספיקה דוחה יו"ט ואין ודאה דוחה שבת דהוי שבות וכמו רדית הפת דבחדא נקטינהו בפ"ק דשבת ובריש פרק בתרא דר"ה דהוי חכמה ואינה מלאכה ואסורין משום שבות וכמו שהוכיחו התוספ' וכן מעכבין הנשים מלתקוע ביו"ט לר' יהודא משו' שבות וכן כתב הרי"ף ז"ל בריש שבת אבל בר"ה שחל בשבת שהן צריכות להתלמד כדי לתקוע למחר מותר ואין בו משו' שבות לגבי קטן כל זה מדברי הרמב"ן והוספתי בביאור כונת דבריו ז"ל ומדברי כולם נלמד דאחר שתקע ויצא י"ח ביו"ט אסור לתקוע שלא לצורך וכבר כתבתי למעלה בדעת ההג"ה דלנשים מותר לתקוע להוציאן וכדעת ראבי"ה שהביאו הרבה מהמחברים ולדעת הרי"ף והרמב"ם החילוק הוא לגבי קטן בין שבת ליו"ט דביו"ט מותר לכל קטן להתעסק עמו אפילו לכתחילה ופשיטא שאין מעכבין ובשבת מחלקינן בין קטן שהגיע לחינוך ובין קטן שלא הגיע לחינוך והוא דהרי"ף נראה שדעתו כמו דעת רש"י דבהגיע לחינוך מתעסקין עמו אפי' לכתחילה בשבת וכדי לחנכו שיתלמד לתקוע למחר ובלא הגיע לחינוך מעכבין אותו אפי' מלתקוע בשבת ואע"ג דכל איסורין אין מצווין להפרישו כדמסקינן בפ' חרש שם הכא מעכבין משום דמיפרסמא מילתא ודלא ליפוק מיני' חורבא לתקוע בשבת שלא בפני ב"ד ולהרמב"ם הוא כמו לר"י דהוה איפכא דבקטן שהגיע לחינוך מעכבין בשבת ובלא הגיע לחינוך מתעסקין אבל הרמב"ם זכרונו לברכה כתב דמיירי בשבת שאינו של ראש השנה דאי בשבת של ראש השנה אסור כדי שלא יאמרו שתוקעין שלא בפני בית דין ולא כן פירש הכ"מ וכן כפי הנוסחא שבירושלמי שלפנינו וכן הביאה הר"ן משמע דמיירי בשבת של ראש השנה ועיין בהרשב"א זכרונו לברכה בתשובה סימן צ"ב ובחידושיו וביבמות בפרק חרש שהעלה דאיסור דרבנן כל שהוא לצורך הקטן ולא לצורך הגדול מאכילין אותו בידים ולא יקשה עליו מסוגיא זו דאין מעכבין דנוכל לפרש הטעם דמפרסמא מילתי' כמו שכתב הר"ן והמגיד אבל יש לדקדק בזה ממתניתין דפ' מפנין דקתני שם גבי טילטול אבל לא את הטבל ומוקי לה בטבל טבול מדרבנן וכמו דאיתא מתניתין זו בכמ' מקומו' בש"ס ומוקי לה הכל בטבל דרבנן שזרעו בעציץ שאינו נקוב ולדבריו ז"ל היה מותר לטלטל כיון דחזי ליתן לקטן להאכילו בידים וכמו דמוכח בשבת בכמה מקומות דכל דחזי אף לבהמ' ולעוף המצוי שרי לטלטולי

ופשיטא בשביל קטן וכן בפ' בכל מערבין קתני למשנה זו גבי עירוב אבל לא בטבל ומוקי לה שם נמי בטבל דרבנן ואמאי הא חזי לקטן וכמו דקתני שם בברייתא דאמרי ב"ה לב"ש אי אתם מודי' שמערבין לגדול ביום הכפורים ומשום דחזי לקטן וכ"ש דאנן קי"ל כרבנן דפליגי אסומכס שם ומערבין לישראל בתרומה משום דחזו לכהן ולנזיר ביין ופשיטא דהיה שרי לערב בטבל דרבנן משום דחזי להאכיל' לקטן בידים לדעת הרשב"א ז"ל וראיתי להרשב"א שעמד בזה מהא דבכל מערבין ונדחק לתרץ ולהוכיח דלעולם בעינן דבר הראוי לגדול גבי עירוב אבל הא דפ' מפנין לא הביא כלל ולכאורה קשיא מזה לדבריו ז"ל אבל נראה לפי האמת דאין מזה סתירה לדעתו לא מהא דמפנין גבי טילטול ולא מההיא דבכל מערבין ובחנ' נדחק הוא ז"ל בזה דשאני טבל דודאי לא ספינן אותו לקטן אפילו בטבל מדרבנן ומשום דטבל אסור בהנאה של כילוי וכמו שהוכיחו התוספ' בפ' במה מדליקין (שבת דף כ"ו) ובפ"ק דפסחים דף ט דאסור בהנאה של כילוי דאין מדליקין בטבל טמא וכן מההיא דר' אושיעא דמערי' אדם על תבואתו כו' כדי שתהא בהמתו אוכלת דמשמע דבטבל שראה פני הבית אינו מאכיל לבהמתו והוא משום דאסור בהנאה של כילוי וכמו שפירשו הטע' דדרשינן ממשמרת תרומותי בשתי תרומו' הכתוב מדבר בטהורה וטמאה וכמו כן ילפינן טהורה מטמאה וע"ש ומשום הכי אסור להאכיל לקטן משום הנאה של הגדול וכן מוכח בדברי התוספ" דזה הוא אפילו בטבל דרבנן וכמו שתמצא זה בדבריהם בכמה מקומות מהש"ס כן נראה לי ברור ואין רצוני עוד להאריך בזה כי כבר נתבאר דברי באריכות בדבריהם ז"ל:

סימן צג

לישב בסוכה דכתיב בסכת כו'. עיין מזרחי על הסמ"ג:

תנן התם סוכה שהיא גבוה כו'. בריש סוכה במתניתן ומסיק רבא בריש עירובין דחלל סוכה תנן כלומר דלא מיפסלי סוכה אלא א"כ חללה גבוה מעשרים אמה וכתבו הרשב"א והר"ן דמתניתן דריש סוכה נמי דייקי הכי דקתני סוכה שהיא גבוה למעלה מעשרים אמה פסולה ולא קתני שהיא גבוה מעשרים אמה אלא דהאי למעלה בא להורות דעל הסכך קאי שהוא גבוה למעלה מעשויי' אמה מחללה וע"ש ואף דאיכא אמוראי שם בריש עירובין דפסלי במקצת סכך בתוך עשרים מ"מ זה הוא לדידהו מדרבנן בעלמא וכדאמרינן שם סוכה דאורייתא אחמרי בה רבנן וכן סוכה דליחיד הוא לא מידכר ומתניתן דריש סוכה דאורייתא קתני וכדאמרינן עלה בגמר' בריש סוכה וכן כתבו התוספ' בריש סוכה דאף לרבה דפוסל שם לחד לישנא בעירובין גבי מקצת סכך בתוך

עשרים וכו' היינו מדרבנן וכמו שהוכיחו שם. אבל בעירובין כתבו דלרבינא הוי פסול מדאורייתא וע"ש:
למעלה מעשרים אמה היינו אמה בת ששה טפחים וכדמסקינן בריש עירובין שם ואמרינן שם דהני אמות מצומצמות הן ולא שוחקות לחומרא וע"ש וכזה הביאו כל הראשונים:
פסולה. וכדמפרש רבינו לקמן משום דסוכה דירת עראי בעינן ולא קבע וזה הוא הטעם דמסיק רבא בריש סוכה ועד ך' אמות היא ראויה לדירת עראי ואפילו עביד לה קבע כשירה אבל למעלה מך' אמות אין אדם עושה אותה דירת עראי ולהכי פסולה ועיין לקמן וכן פשוט בש"ס. ולדעת רש"י ז"ל וכמו שפירש בסוגיא דסוכה ע"ג סוכ' פעמי' ששתיהן כשירות וכו @11 @33דף ט' וי' דסכך למעלה מך' הוא מיקרי סכך פסול וכמו מחובר ודבר המקבל טומא' דפסול מדאורייתא וכמו שיבואר לקמן בדברי רבינו והג"ה והא דאמרינן בריש עירובין מקצת סכך בתוך עשרים ומקצתו למעלה מעשרים דכשר מיירי דיש במה שבתוך עשרים צלתה מרובה מחמתה דשוב אינו פוסל אותו הסכך שלמעלה מעשרים הפסול וכמו דאמרינן בריש סוכה גבי הוצין יורדין למטה מעשרי' אם יש בהן צלתן מרובה מחמתן כשירה דשוב לא פסול לי' הסכך שלמעלה וכמו שפירש רש"י ז"ל בסוגיא דף ט' גבי העושה סוכתו תחת האילן על הא דפריך שם הש"ס והא קמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר דכל שהסוכה צילתה מרובה מחמתה בלא צירוף סכך הפסול שוב אינו פוסל אותו הסכך הפסול וכן הביאו הרבינו ירוחם והטור משמו של רש"י וכן המרדכי מביא לזה בשם רש"י ור"ת והא דמיפסלא הסוכה התחתונה אי הוה קיימא עליונה למעלה מך' לרש"י ואף דבהתחתונה צלתה מרובה מחמתה מיירי דאין בהתחתונה צלתה מרובה מחמתה אלא בצירוף העליונה וכמו שכתבו התוספת לשם ומשום הכי מיפסלא דאין בה שיעור הכשר אלא ע"י דמצטרפי עם סכך הפסול שלמעלה מך' ואע"ג דבה חמתה מרובה. וכמו גבי אילן שם וכן כתבו התוספת בעירובין לחד פירושא דגבי מקצת סכך בתוך ך' ומקצתו למעלה מך' דמיירי דוקא שיש באותו מקצת צלתו מרובה מחמתו בלא הסכך שלמעלה וכן כתבו בסוכה גבי שמעתתא דהוצין יורדין לתוך ך' ובשמעתא דהעושה סוכתו תחת האילן ומיהו לפי מה שכתב הרשב"א בחידושיו אמתניתין דפ"ק דסוכה דף יוד פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר דפסולה דלרש"י מיירי שם המתניתין שהסוכ' היא צלתה מרובה מחמתה אף בלא הסדין ודלא כמו שפירשו הגאונים ור"ת שם וע"ש בתוספת ובראש"ש ובר"ן ואפי' הכי פסולה משום דהסדין הוא סכך פסול דמקבל טומאה והוי כמו סוכה שתחת האילן

ותחת הבית דאם האילן צילתו מרובה מחמתו לעולם פסול ואפי' הסוכה צלתה מרובה בלא האילן וכן משמע שם מדברי הרא"ש והמרדכי דכן הוא לרש"י וא"כ מההכרח לומר דלרש"י ז"ל מיירי הא דמקצת סכך בתוך ך' ומקצתו למעלה מך' דריש עירובין וכן הא דהוצין יורדין למטה מך' ויש בהן צלתן מרובה מחמתן דכשר דריש סוכה בענין שאין בהסכך שלמעלה מהן לבד צילתה מרובה מחמתה ולכך הוי כמאן דליתא ובטל לגבי הסכך של מטה ולהוצין של מטה אבל אם היה בהן צילתן מרובה מחמתן אז לא מועיל אף מה שיש בהסכך דלמטה צלתה מרובה ופסלי למה שתחתיו כיון דלרש"י ז"ל הוי סכך פסול למעלה מך' לכל מילי וכדמשמע מדברי המרדכי והגהות מימוני בפ"ה מהלכות סוכה וע"ש אבל זה הוא דוחק גדול דודאי גבי הוצין יורדין משמע דהסכך שלמעלה מהם הוא סכך גמור ויש בהן צלתן מרובה מחמתן וכמו גבי הוצין יורדין למטה מעשרה דשם דודאי מיירי דבהסכך דלמעלה יש בהן צלתן מרובה מחמתן לבד ההוצין מדסבר אביי שם לאכשורי וגם רבא לא פסיל לי' שם אלא משום דהוי דירה סרוחה. ורבינו ירוחם כתב דלרש"י גבי מקצת סכך בתוך ך' וכו' דלא מיקרי סכך פסול משום דהוי סכך אחד ודוקא בב' סככים הוא דקורא אותו רש"י סכך פסול ועיין בו ולדבריו אפשר לחלק מסדין ואע"ג דשם מיירי נמי בענין דהוי סכך אחד עם הסכך דהא ע"כ מיירי שם שאינו מופלג ד' מן הסכך מדמכשיר שם רב חסדא לנאותה וכמו שכתב הסמ"ג מ"מ אינו בטל לגבי הסכך כיון דהוי מין אחר אבל התם גבי מקצת סכך בתוך ך' וכו' והוצין יורדין למטה כיון דהכל מין אחד בטיל לי' לגבי הסכך שלמטה ואדרבה הסכך שלמטה גריר ליה לגבי' כיון שיש בו חשיבות דצלתו מרובה מחמתו ויש בו שיעור סיכוך לבדו כשר אף לרש"י ואף שבתוספ' שם דף ט' ובראש מדמי להו להא דהוצין יורדין למטה לגבי סוכה שתחת האילן לרש"י מ"מ לענין זה לא דמי אהדדי דבאילן אם צלתה מרובה מחמתו לעולם פסול מטעם סוכה שתחת האילן אבל לא כן לתחת הסכך שלמעלה מך' דהתם גזירת הכתוב דתחת האילן פסול וכל שיש באילן צלתו מרובה הוי אילן כמו בית וכדאמרינן שם בגמרא וכן פירש עליו סדין הוי כמו אילן ולא בטל לגבי הסכך שתחתיו ועיין רשב"א שם גבי הוצין יורדין ולזה נוטין דברי הר"ן דלרש"י אם הוא סכך אחד דלא מיקרי סכך פסול אבל באמת מדברי התוספ' בעירובין ובסוכה בפ"ק לא משמע הכי ובודאי לדעת התוספ' צריך לחלק אליבא דרש"י דההיא דעירובין מיירי נמי דהוי בסכך שלמטה צלתה מרובה ושוב אינו פוסל סכך פסול אחר דלמעלה וגבי סדין דפסול משום דמבטל ליה לסכך קמא הכשר דמתכוין להגין מפני החמה ומפני הנשר והוי כמתכוין גמור. טפי מהסכך שלמעלה מך' ודהוצין ודלא כהרשב"א. וכל זה הוא

לשיטת רש"י וסיעתו אבל ר"ת ז"ל פירש דגובה לא מיקרי סכך פסול כיון שאין פיסולו אלא מחמתו ואי בעי משפיל לי' והוי כשר ולכך אינו פוסל כלל למה שתחתיו כמו אילן ושארי פסולים וכמו שהביאו התוספ' משמו ולפי גרסתו שם גבי סוכה שתחת סוכה בסוגיא שם וכן כתבו ז"ל דלפי זה אפשר דגבי מקצת סכך בתוך ך' ומקצתו למעלה מך' דאפילו אין בסכך דלמטה צלתו מרובה אלא בהצטרף סכך העליון כשר וכמו שכתבו התוספ' שם בעירובין לפירוש השני ולזה הסכימו המאור והרמב"ן והרשב"א והר"ן ולא דמי להוצין וכמו שחילקו התוספת והרשב"א הר"ן וכן הביא רבינו ירוחם דלר"ת ז"ל מצרף סכך מסוכה עליונה אף אי קיימא למעלה מך' להכשיר התחתונה אם אין בה לבדה צלתה מרובה אלא בהצטרפות עליונה ומטעם זה דלא הוי סכך פסול כלל אבל הרשב"א כתב להדיא שם גבי סוכה ע"ג סוכה דבזה פוסל אפי' ר"ת דודאי לא מצטרף כיון דמונח למעלה מך' דהוי מקום פסול ודי בזה דאינו פוסל להסכך כשר שתחתיו כיון דאין עליו בעצמו שום פסול וכמו שכתבתי אבל לא שיצטרף ולגבי מקצת סכך למטה הא דמצטרף עם הסכך דלמטה משום דהוי סכך אחד דוקא וכן משמע מדברי כל הראשונים דלא כרבינו ירוחם דעתו צריך תלמוד והעלה הרמב"ן במלחמות והר"ן ממשמעות דברי הרי"ף ז"ל דס"ל כר"ת דסכך שלמעלה מעשרים לא מיקרי סכך פסול ומשמע מדבריהם שהמה ז"ל לא ס"ל החילוק שחלקתי לדעת רש"י כפי שמשמע מדברי רבינו ירוחם אלא דסברי כהתוספ' דסוכה ודעירובין דאם מחשבין לסכך שלמעלה מך' לסכך פסול אז פשיטא דיש לפסול גבי מקצת סכך בתוך ך' ומקצתו למעלה מך' גבי הוצין יורדין לתוך ך' דהסכך פסול שלמעלה פוסלן והחילוק שכתבו התוספ' דמשום דיש בהסכך דלמטה לבדו צילתה מרובה מחמתה שוב לא פסלי' לי' לא סבירא להו להרמב"ן והר"ן דאינהו ז"ל סברי כמו אבי העזרי שהביא הרא"ש שם גבי העושה סוכתו תחת האילן דאפי' יש בהסוכה צלתה מרובה מחמתה פוסל לה הסכך פסול שלמעלה וכמו שכתבו להדיא הרמב"ן והר"ן וכן העלה הרשב"א בחידושיו ודלא כרש"י והתוספ' ומכח זה הוכיחו שפיר דהרי"ף ז"ל סובר כר"ת משום שהביא הא דהוצין יורדין בסוכה וכן הביא הרי"ף בריש עירובין הא דמקצ' סכך בתוך ך' דשם ומאחר שדרכו של רבינו ז"ל שהולך תמיד בשיטת התוספ' וגם רוב הגדולים סוברים בזה כמו תוספ' ולא מחלקים כמו החילוק שהעלתי ממשמעות דברי רבינו ירוחם ורבינו ז"ל הביאו לקמן דעת השר מקוצי שסכך פסול פוסל כל מה שתחתיו והיינו אפי' אם יש בסכך שתחתיו צלתה מרובה מחמתה וכמו דעת אבי העזרי והרמב"ן והרשב"א והר"ן ודלא כרש"י והתוספ' וכמו שמביא המרדכי להדיא ג"כ משמו של הר"ש מקוצי שחולק בזה על רש"י ור"ת וכן

מוכח מדברי הג"ה לקמ וכמו שמביא כל זה ג"כ במרדכי וע"ש וא"כ ע"כ סובר רבינו כר"ת בזה דסכך למעלה מך' לא מיקרי סכך פסול כיון שאינו פסול מחמת עצמו וכמו שכתבתי דאל"כ האיך יתרץ רבינו הא דעירובין מקצת קורה בתוך ך' כו' והא דהוצין יורדין בתוך ך' דסוכה דלדידי' ליכא לחלק כמו שחילקו התוספ' לדעת רש"י ור"ת כיון שהוא ז"ל סובר כמו הר"ש מקוצי דסכך פסול פוסל כל מה שתחתיו אפי' אם הסכך שלמטה צלתו מרובה מחמתו אלא ודאי דרבינו סובר כדעת ר"ת דגובה לא מיקרי סכך פסול ולפי זה גבי מקצת קורה בתוך ך' מיירי אפי' היכא דליכא בהו צלתה מרובה אלא בהצטרף הסכך שלמעלה וכפשטא דשמעתיה דעירובין שם דאמר שם אי קלשית הוה לי' חמתה מרובה מצילתה וכמו פירוש השני שכתבו התוספ' שם וכיון דהוא חד סככה מצטרף נמי לפעמים וגבי הוצין יורדין ניחא נמי ואף דהסכך דלמעלה אית ביה בודאי צלתו מרובה מחמתו וכמו שכתבו הרמב"ן והר"ן אליבא דהרי"ף ז"ל וכן בסוכה שתחת סוכה התחתונה כשירה אף אם קיימא העליונה למעלה מך' לדעת רבינו וכדעת ר"ת וגירסתו בזה כנ"ל ברור והארכתי בזה קצת מפני שראיתי שדברי התוספ' המה מפוזרים ובקוצר בזה וכן דברי הראשונים ז"ל והסמ"ג ורבינו סתמו מאד בזה אבל העיקר וברור הוא כמו שכתבתי בדעת רבינו וכן יש לדון ולדקדק מדברי הסמ"ג וע"ש ועיין בדברי הרמב"ם ובהמפרשים שם כי בודאי ראוי לישב דבריו שסובר כותיה דר"ת בזה כיון שכן דעת הרי"ף וכמו שכתבו הרמב"ן והר"ן וכן מוכח מדברי הרשב"א ז"ל.

ושאינה גבוה יוד טפחים. שם ויליף לה בגמרא לר' מאיר שם מארון וכפורת דבציר מעשרה חלל לא מיקרי סכך ולר' יהודה מסיק שם הש"ס דהוי הלכה למ"מ שצריך שיהא חללה עשרה ואמרינן שם דאפי' אם הוצין מהסכך שחמתן מרובה מצלתן יורדין לתוך עשרה פסולה לרבא דהוי דירה סרוחה וע"ש לעיל.

שלשה דפנות. שם במתניתין ויליף לה בגמרא מקרא דבסכת בסכת בסוכות דבעינן ג' דפנות מיהו אתיא הלכתא למשה מסיני דמחיצות הל"מ הן וכדאמרינן שם בגמרא וגרעה לדופן שלישית ואוקמה אטפח וכמבואר לקמן.

ושחמתה מרובה מצלתה פסולה. שם במתניתין דכיון דחמתה מרובה מצילתה הצל בטל והרי הוא כמו שאינו ועיקר סוכה קרוי על שם הסכך ומסקינן בפ' הישן (סוכה דף כ"ב) דאף אם האויר והסכך למעלה כי הדדי נינהו פסול משום דלמטה יהי' חמתה מרובה מצלתה שהחמה הנכנסת באויר הוא למטה מרובה משיעור האויר ובטל צלתה דלמטה לגבי חמתה דלמטה שהוא מרובה ממנו והא דקתני במתניתן דריש מכילתין מרובה מצלתה פסולה ומשמע דאם הם שוים כשרה היינו אם הם שוים מלמטה דאז

מלמעלה יהי' צלתה מרובה מאוירה ולכך שוים הם מלמטה ולא בטיל הצל לגבי החמה ואף לרב פפא דאמר שם בעירובין דף ט"ו דפרוץ כעומד מותר לענין שבת וקי"ל כותיה הכא אם הם שוים מלמעלה אז מלמטה הוי פרוץ מרובה וכדפרישית כן כתב הר"ן והרשב"א והרא"ש כתבו דהכא אפי' בלא טעמא דהצל בטל מלמטה נמי פסול אם הם שוין מלמעלה משום דגבי סוכה בעינן לעולם שיהא הצל מרובה על החמה דהכי אגמרי' רחמנא למשה וכמ"ש לעיל דהלכתא נינהו ולא שייך כאן לפרוץ כעומד ודוקא גבי סכך פסול עם סכך כשר המעורב אמרינן ביה דפרוץ כעומ' מות' דהיינו דהפסול הוי כמו הכשר מותר דעכ"פ הסוכה הוי צלתה מרובה מחמת' ואע"ג שאין רוב הצל מהסכך כשר אבל גבי אויר פסול דלעולם בעינן שיהא הצל מרובה דוקא וכמו נקבים אויר פחות מג' טפחים דפוסל בסוכה אם אין צלתה מרובה מחמתה ואע"ג דבכל התורה אמרינן פחות מג' כלבוד וסתום מ"מ הכא פסול מטעם זה וכל זה הוא כפי פירושו של רש"י והרי"ף וכן פירשו הגאונים ויש לר"ת ז"ל בזה שיטה אחרת וכמו שהביאו התוספ' בפ' הישן שם וחלקו עליו רוב הגדולים מהראשונים ז"ל. ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות סוכה משמע דגבי סכך פסול וסכך כשר בעינן נמי שיהא הצל מרובה מסכך הכשר דוקא ומהטעם דכיון דבעינן גבי סוכה מדאורייתא שיהא צלתה מרובה מחמתה צריכה שתהא מסכך הכשר דוקא וכן משמע מדברי התוספ' בפ"ק דסוכה דף ט' גבי והא קמצטרף סכך פסול וע"ש ובמ"מ וחולק עליו הסמ"ג בזה וכמו שתמצא בדברי הסמ"ג וכן משמע מדברי רוב הראשונים דלא כהרמב"ם ואמרינן בפ' הישן דף י"ט דאם רוב הסוכה היא צלתה מרובה מחמתה ומיעוטה חמתה מרובה מצלתה דכשר אפי' תחת המיעוט שחמתה מרובה כיון דבכללה בין הכל יהי' צלתה מרובה וגם הרוב מהסוכה הוא צלתה מרובה הוי המיעוט כפסל היוצא מן הסוכה דכשר והביאו זה הרמב"ם והרא"ש והר"ן וכתב הר"ן ז"ל דאפשר לומר דדוקא בסוכה קטנה דאינה אלא שבעה על שבע' אבל בסוכה גדול' הרב' דיש בה שבעה טפחי' או יותר שחמתה מרוב' מצלת' צריך עיון אם נכשיר אותו מפני צירף שאר הסוכה והבי' הב"י דבריו בטוא"ח סימן תרל"א וכן הביא הרמ"א בש"ע שם להחמיר כהר"ן אבל מדברי הרמב"ם והרא"ש והטור משמע דאין חילוק ואפילו בסוכה גדול' כשר תחת המיעוט הנשאר שחמתו מרוב' מצלתו ואף אם יש בו ז' טפחים ויותר וכן נראה בעיני דהר"ן אזיל לטעמי' שהשיג על רש"י בריש סוכ' גבי בנה איצטבא כנגד דופן האמצעי על פני כולה וסובר דאינו כשר אלא על האיצטבא דוקא ולא כל הסוכה אבל לרש"י ז"ל שם דמכשיר כל הסוכה מטעם פסל היוצא מן הסוכ' נרא' דפשיטא דיש להכשיר בזה המיעוט שחמתה מרובה מטעם פסל כדאוקמינן שם בגמרא

דף י"ט וכן הרא"ש ז"ל מייתי ראיה לפי' רש"י גבי איצטבא מהאוקימתא דר' יוחנן שם גבי פסל היוצא מן הסוכה דמוקי לה בסוכה שרובה צלתה מרובה מחמתה ומיעוטה כו' וע"ש בהרא"ש וא"כ שוין הן ואף דלדעת רש"י הוי סכך למעלה מך' סכך פסול כמו שכתבתי למעלה והרא"ש שמבי' שם דברי ר"ת גבי איצטבא דלא הוי הגוב' סכך פסול היינו לתרץ קושיות הר"ר ישעיה וע"ש אבל באמת לא אליבא דרש"י ואפשר דלענין זה אפשר לחלק נמי אף לרש"י וכמו שהבאתי למעלה מדברי רבינו ירוחם והר"ן ויהיה איך שיהי' עכ"פ לדעת רש"י גבי איצטבא יש להכשיר במיעוט חמת' מרובה מצלת' אף בסוכ' גדול' ודלא כהר"ן ומאחר שבש"ע בסימן תרל"ג סתם הב"י כדעת רש"י גבי איצטבא באמצע ע"פ כולה דכשירה כל הסוכה וא"כ בודאי גם הכא אין לחוש לדעת הר"ן ואפשר שמשום זה לא הביא הב"י בש"ע בסימן תרל"א דעת הר"ן אף שהביאו בב"י ועל הרב רמ"א ז"ל יש לתמוה דשם בסימן תרל"ד גבי איצטבא לא הגיה כלום לחוש לדעת הר"ן וגם שם כתבו הרבה כמו הר"ן והרשב"א והרבינו ישעיה וכ"כ הריא"ז שם כהר"ן וע"ש ובסי' תרל"א הביא להחמיר כהר"ן. ואפשר שדעת הרמ"א ז"ל להחמיר היכא דאין בהרוב סוכה שצלתה מרובה הכשר סוכה במקום אחד כמו גבי איצטבא דווקא ואין הלשון משמע כן וכל זה כתבתי להלכה שרוב הפוסקי' חולקין על הר"ן אבל למעשה יש לחוש לדעת הר"ן להחמיר וכן גבי איצטבא וזה מצוי הרבה בסוכות גדולות שיהא בהן ז' טפחים על ז' טפחים בודאי שחמתה מרובה ויש ליזהר בזה כי מאחר שהרבה מהגדולים חולקין על רש"י בהא דגבי איצטבא וא"כ הוי ספיקא דאורייתא בשניהם:

ולא מחמת דפנות. שם דף ז' וכן תניא כתוספתא בד"א מלמעלה אבל מן הצד אפי' כולה מליאה חמה כשר דדפנות כשרות מכל מקום ולא בעינן דירת קבע שיהיו הדפנות עבין: ומסקינן דסוכה דירת עראי בעינן. כן פסקו הרי"ף וכל הראשוני' כטעמא דרבא שם בריש סוכה דלמעלה מך' דפסולה משום דלא הוי דירת עראי וכמו שכתבתי והילכך אפי' דפנות מגיעות לסכך ואפי' היא גדולה הרבה לעולם פסול דכ"ט דהוי דירת קבע ודלא כמקצת מהגדולים שפסקו כרבה דהטעם הוא משום דלא שלטא ביה עינא ואם הדפנות מגיעות לסכך כשר דכל הסוגיות דסוכה מוכיחות דהטעם הוא כרבא דמשום קבע הוא דפסול ועיין רי"ף ור"ן:

דסוכה מכל מקום כשירה. שם דף ח' בברייתא סוכת גנב"ך ורקב"ש כשירה ואע"ג דנעשו שלא לשם בני חיובא כגון גוים ובהמה. וגם דלא קביעי כגון רועים וקייצים דלא קביעי במקום אחד והולכין ממקום למקום וסותרין סוכתם כשהולכין מ"מ כשירה דלא בעינן לשם חג וכמו ב"ה דמתניתן דמכשיר סוכה ישנה דלא בעי לשם חג רק שתהא מסוככת

כהילכתה מסכך כשר וצלתה מרובה כדין סוכה והא דאמרינן בירושלמי אהא דסוכה ישנה דאף לב"ה צריך לחדש בה דבר וכמו שהביאו התוספ' כתב הר"ן ז"ל דזהו למצוה מן המובחר:

והוא שעשויה לצל. שתהא מסוככת יפה דמוכחא מילתא שנעשה לצל ולא לצניעות בעלמא או לדירה ואוצר דאע"ג דסוכה לשם חג לא בעינן לב"ה לשם סוכה בעינן ולצל הוא דמיקרי סוכה שסוככת מן החורב כן פי' רש"י והרא"ש. והמרדכי והגהות מימוני הביאו בשם ר"ת דפירש והוא שעשויה לצל ולא מעובה הרבה שמגנת מן הגשמים דאין הגשמים יורדין בתוכה דפסולה וכמו שכתבו התוספ' בריש סוכה דגבי סכך בעינן שיהא עראי דוקא ואם מסכך הרבה בענין דמצלת מן הגשמים לא הוי עראי ופסולה אפי' בדיעבד והא דתנן בפ' הישן המעובה כמין בית דכשר מיירי דלא הוי אלא בענין שאין הכוכבים נראין בתוכה וכדתנן התם אבל אינה מצלת מן הגשמים וע"ש בהגהת מימוני בפ"ה מהלכות סוכה שמביא שם עוד ראיות על זהו מדברי הג"ה דלקמן משמע שסובר כמו ר"ת וכמו שמבואר שם וכן מביא האגודה דברי ר"ת ורבינו ירוחם פסק דלא כר"ת וכן נראה שהרא"ש ז"ל לא הביא פירושו אלא שאפשר שדעתו לחוש לכתחילה וגדולה מזה הביא שם בפ' הישן מהירושלמי דלכתחילה צריך שיהיו כוכבי חמה נראין מתוכה וכ"ש שיהי' יכולין הגשמים לירד בתוכה וכן כתב הטור בסימן תרל"א דדעת אביו הרא"ש הוא דלא כר"ת וכן משמע מדברי כירי"ף והרמב"ם דלא כר"ת דפוסל בדיעבד מיהו יש להחמיר כי מדברי התוספ' בריש סוכה משמע דלר"ת פסול מדאורייתא וכן פסקו מגדולי האחרונים:

תנו רבנן. שם בדף ט' בסוכ' שתחת סוכה וכו' ואע"ג דבברייתא מפקי להו כולהו מחד קרא דבסכת וכדמפרש דחסר כתיב דהיינו סכך אחד מ"מ לא דמי אהדדי דבית ואילן לעולם פסול הסוכה שתחתיהן אם יש בהבית והאילן צלתו מרובה מחמתו ואפי' אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה בלא האילן והבית מטעם גזירת הכתוב דסוכה חד דלא שתחת הבית והאילן אבל אם אין בהם צלתן מרובה מחמתן לא מיקרי בית ואילן לענין זה דלהוי כמו סוכה שתחת בית ואילן וכמו שמוכח מהסוגיא שעל המתניתין דהעושה סוכתו תחת האילן וע"ש אבל בהא לא קפדינן באויר שבין הבית והאילן לסכך הסוכה דלעולם פסול וכן אף אם הסכך שעל הסוכה שהיא קרקעית הכית בריאה או לא הכל פסול אבל בסוכה שתחת סוכה מסקינן שם בסוגיא דף י' דבעינן שתהא על העליונה שם סוכה דוקא ואז פסול' התחתונ' משום סוכה שתחת סוכה והוא שתהיה מקרקעית הסוכה התחתונה לסכך העליונה עשרה טפחים וכהכשירה של סוכה וכדלעיל וגם

שתהא הסכך של התחתונה בריאה כ"כ שתוכל לקבל הכרים וכסתות של העליונה לישן עליה ואפילו אם אפשר שתקבל הכרים וכסתות של העליונה ע"י הדחק שם סוכה על העליונה דהא קי"ל דסוכה דירת עראי בעינן וכדלעיל ופסולה התחתונה אבל אם אינה יכולה לקבל אפי' ע"י הדחק אז לא חזי העליונ' לשום דירה כלל ופסולה ולא הוי שם סוכ' עליה וכשירה התחתונ' ואין צריך לומר אם סכך העליונ' חמתה מרוב' מצלת' דאז ודאי התחתונ' כשירה לעולם וכדלעיל ואף שיש חולקין בזה מ"מ כן הוא דעת רוב גדולי הראשונים ועיין ברמב"ם ובמפרשיו בפ"ה מהלכות סוכה ובפירוש המשניות ובמאור בפ"ק מסוכה:

בסוכה שתחת סוכ' כו' מזה מוכיח במאור דאף אם הסוכ' קדמה בהכשיר' כולה וצלת' מרוב' מחמת' ואח"כ סיכך עליה האילן דפסול' מטעם סוכה שתחת האילן דהא בסוכ' שתחת סוכ' בודאי דרך הוא לעשות סוכ' התחתונ' מקודם ואח"כ להעליונה ופסול ודלא כר"ת שדקדק מהמתניתין דהדלה עליה את הגפן וכו' בדף י"א דדוקא אם האילן קדם להסוכ' הוא דפוסל משום סוכ' שתחת האילן אבל אם הסוכ' קדמ' להאילן שוב אין האילן פוסל אותה ואפי' יש בו בהאילן צלתו מרובה מחמתו מטעם סוכה שתחת האילן וכמו שכתב הר"ן ז"ל משמו של ר"ת וכן מצא ר"ת בתשובת הגאונים כדבריו וכמו שהביאו התוספ' והרא"ש על המתניתין דפירס עלי' סדין ויבואר לקמן בדברי רבינו וכן חלקו על ר"ת בזה הרב' מהגדולים וסוברים כמו המאור דלעולם פסול אם האילן צלתו מרוב' מחמתו אף אם הסוכ' קדמ' ואח"כ הדלה עלי' האילן ועיין בר"ן ובטור סימן תרכ"ו:

שתחת אילן. כבר כתבתי דמיירי דוקא שהאילן צלתו מרובה מחמתו אבל אם האילן חמתו מרובה מצלתו לא הוי עליו שם אילן לענין זה וכמו תחת הבית דסתם בית בודאי צלתו מרובה מחמתו אבל ודאי אף אם האילן חמתו מרובה מצלתו מיקרי האילן סכך פסול דהוי מחובר ופסול לסכך וכמו שכתב דבינו לקמן ובאיז' ענין הוא פוסל לסכך של סוכ' שתחתיו יבואר לקמן בס"ד בדברי רבינו ובדברי הג"ה וכתב המאור דכ"ש דפסול אם האילן תחת הסכך הסכך הוא למעלה מהאילן כדקתני במתניתן הדל' עלי' את הגפן ואת הדלעת וסיכך על גבה דפסול והיינו שהדל' האילנות על הדפנות ואח"כ סיכך על גבן דפסול מטעם דסוכה חד אמר רחמנא והברייתא דנקט סוכה שתחת האילן הוא לרבותא וכ"ש ושעל גבי האילן וע"ש:

פירס עליה סדין וכו'. במתניתן דף י' וכפי' רש"י והרבה מהגדולים דמפני החמה הוא להגין עליו מפני החמה ומפני הנשר שלא יהי' עלין וקסמין נושרין על שולחנו ופסול דמפני שסדין הוא מקבל טומאה ופסול לסכך וכדלקמן ואפי' אם הסדין בתוך ד' טפחים

לסכך הכשר לא בטל לגבי הסכך כמו נוי סוכה דאין מופלגין ממנה ד' טפחים דבטלה לה וכשירה וכמ"ש לקמן דהכא כיון שמתכוין להגין בסדין מפני החמה והנשר הוי כמו סכך ולא בטל לגבי סכך הכשר ודוקא לנאותה הוא דמבטל להנוי לגבי הסכך דהא עושה כן כדי לנאותה ועיין רבינו ירוחם ואפי' אם הסוכה נעשה כבר בהכשר וצלת' מרוב' מחמת' בלא הסדין פסול' וכמו שכתבתי לעיל בשם בעל המאור והראשוני' החולקי' על ר"ת בזה וכמו דמוכח מדברי רש"י נמי דלא ס"ל החילוק של ר"ת ומשמע קצת במאור דפסולה תחת הסדין כמו תחת הבית והאילן מטעם דשני סככים וכמו שהביא רש"י בשם יש מפרשים וא"כ אפילו אם הסדין אינו מדבר המקבל טומאה פסול' ואף שרש"י ז"ל דחה זה הפירוש מכח הא דרב חסדא דלנאות' כשירה ואי מטעם ב' סככין א"כ ע"כ מיירי דהוי הסדין מופלג מהסכך ד' טפחים דזהו השיעור שבין סוכה לסוכ' אליבי' דרב חסדא ואמאי כשיר' בלנאות' הא רב חסדא פוסל שם בנוי סוכ' המופלגין ד' יש ליישב לדעת המאור ז"ל דדוקא גבי סוכה שתחת סוכ' הוא דבעינן לרב חסדא שם שיהא ביניהן ד' טפחים ומשום דכיון דנתכוין לעשות להעליונ' סוכה כל פחות מד' לא הוי מקום חשוב וכדאמרינן שם והוי כמאן דליתא כלל ולא הוי סוכ' שתחת סוכ' וכמו דבעינן שם אפילו לרב חסדא דסגי לי' ד' טפחים ביניהן ומ"מ בעינן דיכולה לקבל כרים וכסתות של העליונה אליביה וכמו שפוסק שם המאור ז"ל דאל"כ לא מיקרי שם סוכה על העליונ' ואף דהא אם מקבלת נמי הוי סוכה פסול' דהא אינ' גבו' עשרה טפחים ואעפ"כ יש חילוק ביניהם דאם מקבלת מיקרי דירה כל דהוא והוי סוכה שתחת סוכה ואם אינה מקבלת לא הוי סוכה ודיר' כלל וכשיר' התחתונ' דכיון דהעליונ' כמאן דליתא דמי הוי הסכך שלה נמי כמאן דליתא כלל דהא לא נעשה אלא בשביל העליונ' וקרוב נמי לומר דמיתבטל לגבי סכך התחתון והויא כחד סככא וכמו נוי סוכ' בתוך ארבע דבטלי להסכך ולא הוי ביה משום ב' סככין וכמו דמוכח כל זה מדברי המאור ז"ל אבל פריסת מהחמה ומפני הנשר ענינה שלבד הראשון הוי סכך בפני עצמו ולא בטיל הסדין וכמו שכתבתי בשם ר' ירוחם ואפי' אי אינו מופלג ד' טפחים פסול מטע' ב' סככין דלא בטיל להסכך כמו הנוין וזה נראה דעתו של המאור ז"ל ברור וכפי שתראה בדבריו ובדברי הרמב"ן במלחמות שגם הוא ז"ל הבין כן מדבריו וכן נראה דהא אף להפוסקים כשמואל גבי סוכה ע"ג סוכ' דבעינן שיהא ביניהן עשר הטפחים נראה ודאי דגם סכך למעלה מסכך בלא סוכ'. פסול גם לדידהו מטעם ב' סככין וכמו סוכה שתחת הבית והאילן דכולהו מחד קרא נפקא דבסכת כתיב וחד טעמא לכולהו והוא שיהא סכך אחד ולא שני סככין דאטו בית ואילן כתיב בקרא אלא דממעטינן הכל מטעם ב' סככים ונקט בברייתא בית

ואילן וסוכ' משום דיש בהו בסכך העליון מסתמא צלתה מרובה וכדאמרינן שם בגמרא ולכל היותר שיצטרכו שיהא ביניהן אויר יוד טפחים כמו בסוכ' ע"ג סוכ' וכמו שמשמע מדברי רש"י ז"ל ולא תלי הטעם לפסול דוקא משום דבעינן שיהא העליונה סוכ' כשירי' דוקא וכמו שאומר התלמוד שם לשמואל כהכשיר' כך פסול' וכדמשמע לכאור' מדברי רש"י ז"ל שם דאטו אם יהי' איזה פסול בהסוכ' העליונ' מהדפנות שלא נעשו כהלכתן או מחמת דבר אחר שיהא כשיר' התחתונ' והא אם העליונ' למעל' מעשרים וצלת' מרוב' מחמת' דפסול' העליונ' והתחתונ' פסולה ג"כ לכ"ע וכמו שמוכח שם בהסוגיא מהא דר' ירמי' וכמו שכתבו רוב הראשונים וזה אין לומר דמשום דגוב' לא מיקרי סכך פסול לר"ת דמהני אף לענין זה לחומרא שפוסל להתחתונ' אבל לא בשאר פסולין דהעליונ' אלא ודאי נרא' דהא דאומר שם גבי מילתא דשמואל כהכשיר' כך פסול' דוקא לגבי גבו' יוד איתמר וסובר דפחות מי' טפחים לא מיקרי דיר' והוי כמו אינ' יכול' לקבל כרים וכסתות של העליונ' ע"י הדחק דלא הוי עלה דעליונ' שם סוכ' כלל וכמו שכתבתי אליבי' דרב חסדא דהוי בד' טפחים וכן לפי משמעות דברי הרמב"ם בפירוש המשניות ניחא טפי דכל שאין ביניהן אויר עשר' או שאינ' יכול' לקבל חשבינן לסכך התחתון כמאן דליתא ומתכשרא בסכך העליון דכיון ששני הסככין נעשו לענין אחד לסכך בהן הסוכ' כל היכא דלא חזי לסוכ' העליונ' חשבינן לסכך העליון לסוכ' התחתונ' אבל אם עשה מתחיל' שני סככים וכמו גבי פריסת סדין מפני החמ' והנש' שעוש' סכך השני ג"כ להסוכ' על הסכך הראשון אבל מפני דבר אחר ושלא כעין סכך הראשון דהיינו מפני החמ' וכו' הוי ב' סככין ופסול ואפשר אפי' ליכא ביניהן אויר יוד או שהסכך התחתון אינו בריא כ"כ שיוכל לקבל כרי' כו' כיון שעושה בפירוש שני סככין פסולה משום בסכת דגזירת הכתוב והא דמכשרינן להתחתונה באם שהעליונ' חמת' מרובה שם בהסוגיא הוא מטעם דהוי כמאן דליתא כלל ובטל הסכך לגבי חמתה הרוב והוי כחדא סככה סמיכתא כיון דשתיהן נעשו לענין אחד וכן אפשר לפרש כפי שהבאתי מדברי הרמב"ם בפי' המשנה שכיון ג"כ לדבריו ז"ל שבחיבורו בפ"ה שם ולא נצטרך למה שנדחקו מפרשיו בדבריו ז"ל שם אך לא מצאתי זה מפורש בדברי הפוסקים חוץ מהמאור ז"ל לפסול בסכך ע"ג סכך משום ב' סככים וכולם פירשו להא דגבי סדין דפסולה מטעם דלא בטלי להסכך והוי סכך פסול דמקבל טומאה וכן גבי נוי סוכה המופלגין פירשו נמי הטעם משום דהוי אוכלין ודברים הפסולין לסכך מיהו שם גבי נוי פירשו כן ופסול אפילו אם אין בהם צלתן מרובם מחמתן וכמו שכתבו הרשב"א והר"ן וכן גבי סדין יש לומר דפירשו הטע' משו' דבר המקבל טומא' הוא לפסול אפילו בתוך ד' להסכך כיון דהוא סכך פסול וכמו

שכתבו הרמב"ן והרא"ש ז"ל דגרע מנוי סוכה ואפשר דבהא הוא דפליגי הראשונים ז"ל על בעל המאור ז"ל דסוברים דגם שני סככי' לא מיפסיל אלא בהפלגת ד' או יוד טפחים וכמו בסוכה שתחת סוכה וכמו שמשמע מדברי רש"י מפני שרש"י ז"ל כתב בהדיא דבעינן שיהא ביניהן שיעור המפורש שם מההכרח לחלק לדעתו דאפי' בב' סככין בלי סוכה עליונה אינו פוסל אא"כ יש ביניהן שיעור המפורש שם וכן משמע מדברי הרא"ש ז"ל ממה שכתב גבי נוי סוכה וע"ש וגם פסלו גבי סדין משום סכך פסול דפוסל אפילו בד' טפחים ולא בעינן כלל שיהא צלתו מרובה מחמתו אבל מטעם ב' סככים לא פסול אלא בצלתו מרובה מהסדין וכמו בסוכ' ע"ג סוכ' דאל"כ הוי כמאן דליתא וכמו שכתבתי הכלל העולה שלדעתי נרא' ברור דשני סככים פסול לכ"ע ואף בלא דפנות תחת העליון ובלבד שיהא בכל סכך צלתו מרובה מחמתו וכמו פעמי' ששתיהן פסולות והיינו אם יש ביניה' אויר י' טפחי' או ד' טפחי' למר כדאי' לי' ולמר כדאי' לי' וזה תלוי במחלוק' הראשוני' בהסוגי' דסוכ' שע"ג סוכ' אי הלכ' כרב חסד' ורבה אי כשמואל ואם אין ביניהן אויר כשיעו' הפוסל שם בב' סוכו' אז לדעת רש"י ושארי הגדול' כשיר' ואפשר דה"ה אם הסכך התחתון אינו יכול לקבל כרים וכסתות של העליון נמי כשירה לדידהו וכמו לדעת הרמב"ם וכפי שמשמע מדבריו בפי' המשנה דמתכשר בסכך העליון אבל לדעת בעל המאור פסול משום שני סככים לעולם אפילו אין ביניהם השיעור הפוסל בשני סוכות ואינה יכולה לקבל וכמו סוכה שתחת הבית והאילן מיהו בהא מודינא דאם אין ביניהן אויר ג' טפחים אלא בפחות מג' טפחים דהוי כחד סכך מטעם לבוד וכמו דמוכח מהא דמקצת סכך בתוך עשרים ומהא דהוצין יורדין למטה מך'. ומג' ועד ד' הוא דהוי החילוק לדעת בעל המאור ז"ל בין שני סככים ובין נוי סוכה דנוי אינו פוסל מטעם ב' סככים עד שיהא מופלג ד' וכמו שאינו פוסל הנוי מטעם סכך פסול בסמוך לד' דקתני בברייתא דסיככה כהילכתה ועיטרה בסדינין וכו' דמוקמינן בגמרא בלמעלה בדופני' ד"ט לרב חסדא וה"ה מטעם ב' סככים והיינו אפילו אי הוי בהנוי צלתה מרובה מחמת' אינם פוסלין לא מטעם סכך פסול ולא מטעם ב' סככין ואי הן מופלגין ד' מהסכך אז פוסלין בין מטעם סכך פסול ובין מטעם ב' סככין ושני סככים בלי סוכה העליונה וכגונא דסדין לפירוש רש"י במפני החמה ומפני הנשר פוסל לעולם אפילו סמוך לסכך בתוך ד' בין משום סכך פסול ובין מטעם ב' סככין אי הוה יותר נמג' טפחים דליכא משום לבוד ואל אמת יראינו מתורתו נפלאות ויברר ספיקותינו אמן ובסמ"ג מפרש הטעם גבי נוי סוכה המופלגין משום ב' סככים וכדפרישת וכתב דבעינן מופלגין ד' כמו בין סוכה לסוכ' וכן נרא' הטעם של בעל העיטור והמאור דפסקי משום זה כרב חסדא ורבה בסוכ'

ע"ג סוכ' ובנוי סוכ' דסבירא להו דחד טעמא הוא והא בהא תלי' ופסלי בנוי ואפי' שלא מסכך הפסול וכן להריב"ג דפוסק כרב נחמן בנוי משום דקיימא כשמואל לגבי סוכה ע"ג סוכ' וע"ש ובראש"ש גבי סוכ' ע"ג סוכ' דחד טעמא הוא להריב"ג ז"ל והחולקין עליו ועל בעל העיטור והמאור סוברים דלאו חד טעמא הוא אבל בזה מודים כ"ע דפסלי משום ב' סככין למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וכן משמע מדברי רש"י שם גבי נוי סוכ':

אבל לנאותה כשירה שם מימרא דרב חסדא וכפי שכתבתי דכל לנאותה בטלי לגבי הסכך ולא פסלי משום סכך פסול ולא משום ב' סככים וכתב הסמ"ג דמיירי באינה מופלגת ד' מן הסכך דאל"כ פסול' אפילו לנאות' וכמו שפסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש כרב חסדא ורב' בר רב הונא דפסלי בנוי סוכה המופלגין ד' טפחים וכזה כתבו הרב' מהמחברים. ורבינו שלא כתב זה כאן גבי סדין דלנאותה דכשר היינו במופלגין ד' וכן לא הזכיר זה הדין גבי נוי סוכ' קיצר בזה וסמך א"ע מפני שמבואר בסמ"ג ואם דעת רבינו הוא לפסוק כמו הר"י ב"ג דפוסק כרב נחמן דכש' בנוי סוכ' אף במופלגין עד שיהא ביניהן יוד טפחים שדימה אותן לסוכ' ע"ג סוכ' לשמואל ומשום זה לא כתב רבינו מזה כלל דכבר הביא הא דולא סוכ' שתחת הסוכ' וכן לא פירש רבינו השיעור דבין סוכ' לסוכ' כשמואל דהוי עשר' טפחים משום דאינו צריך לכתוב זה דודאי עשרה טפחים סוכ' מעליא היא ופסול משום סוכ' שתחת סוכ' וכן הרי"ף ז"ל לא הביא הא דכמ' יהיה בין סוכ' לסוכ' וכמו שמשמע מדברי כל הראשונים שלא היה כן לפניהם בספרי הרי"ף וכתבו הרמב"ן במלחמות ורבינו ירוחם ז"ל ג"כ שמזה הטעם לא הביאה משום שהוא ז"ל פוסק כשמואל דבעינן עשר' טפחים והיא סוכ' כהכשיר' וזה הוא מפורש בסתמא דמתניתן ודברייתא דקתני ולא בסוכ' שתחת סוכ' דמשמע סוכה גמורה כהכשיר' והיה נרא' לפרש כן בדברי רבינו כיון דסתם בזה ודעת הסמ"ג נרא' דפוסק כמו הרז"ה ובעל העיטור דשיעור דבין סוכ' לסוכ' הוא ד' טפחים כמו רב חסדא ורב' וכן פוסק כמותם בנוי סוכ' וכפי שכתבתי ועיין מזרחי:

ויש מפרשים מפני הנשר כו' הוא פירוש ר"ת שהביאו התוספו' והסמ"ג והראשונים שהוא ז"ל דחה פי' רש"י מחמת שהוא הולך לשטתו כפי שכתבתי דכל שהסוכ' מסוככת כהילכת' וצלת' מרוב' מחמת' שוב לא מיפסלא בסכך פסול שעליה אם קדמ' להפסול ושכן מצא ר"ת בתשובת הגאונים דפירשו המתניתין דמיירי שהסוכ' חמת' מרוב' מצלתה בלא הסדין וע"י הסדין הוא נעש' צלת' מרובה ופסולה דהוי סיככה בדבר המקבל טומאה ממש ודחה ר"ת ז"ל פירושם של הגאונים ג"כ דא"כ מאי קמ"ל המתניתן ועוד דקתני שם או שפירס' ע"ג הקינוף פסולה דמיירי שהסו' צלתה מרובה בלא הסדין דומיא דסיפא

לפיכך פירש ר"ת ז"ל פרושא דמתניתן דפירס עליה סדין מפני החמ' היינו שהחמ' היתי' מייבשת הסכך ויהי' חממ' מרוב' וכן מפני הנשר שיהי' העלין נופלין מהסכך ויהי' חמת' מרוב' ונמצא שמחזיק הסכך שיהי' צלתו מרוב' מחמתו ע"י הסדין המקבל טומא' ופסול מחמת שדבר טומא' מחזיק הסכך וכמו שכתב הסמ"ג ואף לרבנן דרבי יהודא דפ' הישן (סוכה דף כ"א) בהמתניתין שם דהסומך סוכתו בכרעי המט' דסברי דכשיר' הסוכ' ולא חיישי לטעמא דרבי יהודא דמפרש שם הש"ס דהוי מפני שמעמידה בדבר המקבל טומא' וכן לטעם אחר דמפרש שם הש"ס לרבי יהודא ולא משום שמעמיד' בדבר המקבל טומאה אף לר"י וכמו שמשמע בירושלמי מ"מ הכי מודו כ"ע ומשום דהסדין עצמו גם הוא עושה צל גזרו בזה לכ"ע וכן משמע מדברי הסמ"ג וכמה מהגדולי' ובהגהות מיימוני פירש הטעם דפסול' ע"פ שיטתו של ר"ת משום דשמא ינשרו העלין ולא אסיק אדעתי' ונמצא יהי' הסכך מהסדין דפסול ולפיכך פסלו מיד וכן משמעו במרדכי והא דאמרינן בש"ס על המתניתין לא שנו אלא מפני הנשר אבל לנאות' כשיר' היינו שאינו דואג לנשר ויהי' חמת' מרוב' וכגון שהסכך עב ומרוב' שנמצא שאין תולה הסדין אלא לנאות' וכשר' וכן אם תולה הסדין להגין מפני החמ' או שלא יפלו על השולחן העלין הנושרין כשיר' נמי דחד טעמא הוא כן כתבו הראשונים לפי' ר"ת ואף שבזה שדעתו ז"ל דכל שקדמ' הסוכ' להפסול אינה נפסלת חלקו עליו הרבה מהראשונים ז"ל וכמו שכתבתי לעיל אבל בזה הסכימו לפירושו ולא מטעמיה אלא שדחו לפי' של רש"י משום דכפי פי' להגן מפני החמה או שלא יפלו העלין על השולחן ויטנפו המאכל חשבו הם ז"ל דהוי כלנאות' ואמאי פוסל במתניתין וכן בפ' הישן (סוכה דף כ"ז) בעובדא דר' אליעזר שם בסוכתו של רבי יוחנן ב"ר אילעי קתני שם הגיע חמה למרגלותיו עמד ופירס עליה סדין דמשמע שם דלהגין מפני החמ' מותר ולפיכך החזיקו לפי' של ר"ת וכמו שמשמע מדברי הרא"ש והטור והא דכתבו הסמ"ג ורבינו פירושו של ר"ת על מפני הנשר ולא על מפני החמ' וכמו שהבאתי הוא משום דעיקר הקושיא על רש"י ז"ל הוא דמפני הנשר שפירש שלא יפלו העלין על השולחן ובזה אין טעם נכון לחלק מלנאותה וכמו שכתבו הם ז"ל אבל מפני החמ' הי' אפשר לדחות דכיון שתולה הסדין להגין מפני החמה הוי כמסכך בדבר המקבל טומא' דהא מתכוין לסכך וכמו שכתבו הר"ן ורבינו ירוחם וע"ש והא דפ' הישן שהבאתי היה אפשר לדחות דהתם פירס הסדין לפי שעה ולא הוי קבע כ"כ וכן משמע מדברי הריא"ז בפ"ק דסוכ' או שהיה מצטער ברגע ההיא מהחמה ופטור מהסוכ' ולפיכך הביאו הסמ"ג ורבינו פירושו של ר"ת על הא דמפני הנשר אבל באמת דגם במפני החמ' צריך לפרש לר"ת ז"ל כמו שכתבתי וכן הביאו התוספ' והרא"ש ושארי המחברים דברי

ר"ת על מפני החמ' נמי וכן הוא ע"כ לפירושו דהא מפני החמ' ומפני הנשר צריכי לפרש בחד טעמא במתניתין:

ומתוך פי' הקונט' פו' וכפי שכתבתי פי' של רש"י ז"ל ודעתו וכן מביא במרדכי בשם הרבינו פרץ דהוא בעל ההג"ה שסובר כרש"י ומחלק בין לצורך האדם שלא יוזק מהחמ' או שלא יטנפו בגדיו ושולחנו לנאות' דהוי לצורך הסוכ' ובטל להסוכה ואין שם סכך עליו וכן כתב בהגהת אשרי ודעת רבינו נרא' שהסכים לפי' ר"ת וכמו וסמ"ג וכן משמע מהכלבו שהבין כך דעת רבינו ועיין בש"ע ובסוגיא שם בסוכ' מייתי עובדא דמנימן עבדיה דרב אשי איטמיש ליה כתונתא במיא ושטחי' אמטללתא כו' ומשמע שם דלצורך הבגד כדי לייבשו הוי נמי כלנאותה וכשירה וכן אמרו בירושלמי על הא דמפני הנשר אמר ר' יוסי לא אמרו אלא מפני הנשר הא שלא מפני הנשר כשירה אבל יש חולקין בזה וסוברים דלצורך הבגד לא בטל לגבי הסכך ופסול וכן כתבו להחמיר בזה הר"ן והריטבא ז"ל ועוד מוכח שם בהסוגי' דלכתחיל' אין להניח בגד או סדין על הסוכ' לעול' בכדי שלא יאמרו העול' שסככו בדבר המקבל טומא' ואפי' לר"ת ותשוב' הגאוני' דסוברי' אם הסוכ' מסוככת כבר בהכשיר' שוב אינה נפסלת כדלעיל מ"מ יחשבו שסכך בזה לגמרי ועשה ממנ' צלת' מרוב' מחמת' או כגוונא דמתניתן לר"ת ואפי' שלא בשעת אכיל' ושתי' חששו בזה מפני מראית העין וכמו דמוכח בתשובת הרשב"א סימן קצ"ו ובר"ן אבל כשהיא לחה שרי דניכר ששוטמה לייבשה וכן אם ניכר שעושה להגין וכדלעיל והביאו ג"כ כל זה הטור בסימן תרכ"ט:

ונויי סוכה אין ממעטין בסוכה. שם דף יוד ובגובה הוא דאינו ממעטין שאם היא למעלה מכ' ונויה יורדין לתוך ך' לא מתכשרי בהכי דבטלי לה לגבי הסכך ולא דמי להוצין יורדין לתוך כ' דכשר. וכן אם היא גבוה יוד טפחים ולא יותר ונויה יורדין למטה לא פסלי ולא דמי להוצין יורדין למטה ובין יש בהנוי צלתן מרובה מחמתן ובין חמתן מרובה לעולם אינן ממעטין כן פשוט בדברי מחברים הראשונים וגרסינן שם דמן הצד ממעיט אם אין בה כשיעור ז' טפחים על ז' טפחים דהיינו שהנוי ממעיט משיעור זה פסולה דהא לא חזי לראשו ורובו ושולחנו ומביא זה הסמ"ג ורבינו קיצר בזה ורבינו ירוחם כתב שהרי"ף פסק בזה דלא כרב אשי וכן הי' בנוסחאות אבל בנוסחאות שלפנינו ברי"ף פוסק כרב אשי ואולי נוסחא מוטעת נזדמנה לרבינו ירוחם בדברי הרי"ף ומפני שכל הראשונים לא פירשו כן דברי הרי"ף לא רציתי לפרש כן דברי רבינו שיחלוק עליהם אלא ודאי שקיצר בזה:

ומסקינן דמותר לישן בכילה. שם דף יוד וי"א ואיכא תרי לישנא בגמרא אליבא דשמואל ומשמע מדברי רבינו שסובר דהני תרי לישני פליגי אהדדי ולישנא בתרא סובר דהכל תלוי בגג טפח דאם יש גג טפח אסור אפי' אין גבוה יוד טפחים דהוי אהל ומפסיק בינו לבין הסוכה ונמצא שאינו עומד תחת צל הסוכה אלא תחת צל אהל הכילה וכשאין לה גג טפח אפי' גבוה יוד טפחים מותר דלא מיקרי אהל כלל ובזה אפי' ללשון ראשון מותר אלא דלשון האחרון מוסיף על לשון הראשון ומחמיר היכא דאית ליה גג טפח והכל תלוי בגג טפח וכמו שמשמע שם מדברי התוספות והרא"ש וסובר רבינו כמו הר"י בן גיאות שכתב דכולהו רבוותא פסקי הכי לחומרא ומביאו הרא"ש והטור והא דהקשו בתוספ' על זה הפירוש משום דא"א לומר שיסבור שמואל דביש לה גג טפח אסור אפי' אינה גבוה עשרה דהא שמואל בעצמו תרגמא למתניתין דפרק הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו במטה גבוה עשרה ויש ליישב לדעת רבינו וסייעתו דשאני מטה דלגבה עשויה וכדאמרינן שם בסוגיא דפ"ק דף י"א ולכך לא חשיב אהל בפחות מי' אבל אם יש בה עשרה חשיבא אהל ופסולה כמו סוכה תחת סוכה דפסילי לשמואל בעשרה וכפי שכתבתי וכמו שכתב מזה הר"ן בריש פ' הישן וע"ש ובתוספ'. ומשמע שם מהסוגיא דפ"ק דנקליטין דקביעי טפי מכילה אפי' אין להן גג טפח אסירי והוא דגבוה יוד והי' צריך רבינו להזכירה ולחלק כן לפי דעתו אלא שנראה שסובר בזה כמו הרי"ף והרמב"ם וכמו שכתבו הרמב"ן במלחמות והמ"מ שהראשונים ז"ל דחו לזה מהלכה מחמת הסוגיא דפ"ק דף י"ט גבי העוש' סוכתו כמין צריף ומסיק שם רב יוסף דמותר לישן בכילה בסוכה היכא שאין לה גג טפח מטעם דכי היכא דשמעינן לר' אליעזר דמתניתן דשם דשיפוע אהלים לאו כאהלים דמי לענין הכשיר' של סוכ' ופוסל בסוכ' כמין צריף או שסמכ' לכותל וה"ה דלא הוי אהל מפסיק בסוכ' כלל ולפי זה אין חילוק בין קביעי או לא דהא סוכ' ודאי קביעי טפי מנקליטין וכדמוכח בסוגיא דפ"ק דף י' ולא חשיבי אהל להכשיר אם אין לה גג טפח ואפי' גבוה י' וכ"ש נקליטין ועיין במלחמות וכן לא הביא רבינו דין דקינופת דקתני במתניתין דאם פירס סדין עליהם דפסולה ואפי' אינן גבוהין י' וכדקתני שם בברייתא משום שהוא ז"ל מפרש דמיירי ביש להן גג טפח וכמו שפי' התוספ' וא"כ שמעינן זה מכ"ש דכיל' דאינהו קביעי טפי וכדאמרינן שם בפ"ק וכל זה ביארתי לדעת רבינו שמתמיר כמו הר"י אבן גאות ולא חילק בכילה רק בין יש לה גג טפח לאין לה אבל דעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש דבכיל' בעינן תרתי לריעותא דוקא שיהא בגגה טפח ושיהי' גבוה עשר' ואי לא מותר וכתבו הטעם דאי הוי גבוה עשר' ויש לה גג טפח הוי כמו סוכ' בתוך סוכה וכמו שמפרש שמואל גבי מטה בריש הישן וע"ש וסברי דהני תרי

לישני דשמואל לא פליגי אהדדי וכן כתב הרמב"ם ז"ל לגבי קינופת דמתניתן דאף בהו צריך שיהיו גבוהין עשרה טפחים ודלא כהברייתא שם בפ"ק ועיין מ"מ ולחם משנה ומדברי הסמ"ג משמע דפוסק כמו הרי"ף והרמב"ם גבי כילה ונקליטין אבל בה"ג פוסק כמו הריב"ג ורבינו ולכך יש להחמיר:

כשאין לה גג טפח. לא חשיב אהל וכפי שכתבתי וכתב האגוד' מותר לישן בכיל' בסוכ' כו' ואם אין לה גג כגון דאינה רחבה טפח תוך שלשה לגגו וגם הסדין ונוי מגיעין לארץ שאין לה מחיצה טפח אע"פ שהיא גבוה י' מותר לישן בה דשיפוע אהלים לאו כאהלים דמי דמסקינן לקמן סוכ' העשויה כמין צריף פסולה ע"כ וטעמו שהוא ז"ל מדמה לה להא דפ' תולין (שבת דף קל"ח) גבי נטית אהל בשבת דמסיק שם דכילת חתנים מותר לנטותה וכגוונא שמביא האגודה וכמבואר שם בש"ס אבל מדהשמיטו זה כל הראשונים נראה דלא דמי להא דהתם וכמו שכתב הרמב"ן במלחמו' בפ"ק דשיפועי אהלים לגבי סוכ' הוי כמו דופן עקומה ומחיצות וכן נרא' מדברי רש"י גבי העוש' סוכתו כמין צריף דכתב שם דאין ניכר מהו הסכך ומהו המחיצות וכן פי' במתניתן דף י' אבל פורס הוא ע"ג נקליטי המטה כיון דאין הגג רחב טפח למעלה וכן נרא' כיון דשריותא דכיל' נפקא לן מפיסול' דסוכ' העשויה בשיפוע אהלים ושם נרא' דדווקא בעינן שיהא גג טפח בשוה ולא בשיפוע וכמו שכתב הרמב"ן במלחמות דאפי' אית בהו דיורין כפלטין של מלכים פסילי וגבי שבת שאני דהא אפי' אהל טפח אסור וכמו גוד ומשמרת וכן אהל עראי אסור לכתחיל' וכמו שתרא' זה מבוא' במלחמו' בארוכ' החילוק שבין שבת לסוכ' ואף שהתו' שם ובפ' תולין מדמי להו להדדי וכתבו דכילה שרי בסוכה מיירי שאין מהמקום שיצא השיפוע טפח גובה י' וע"ש לא כתבו כן אלא אליבא דשמואל דפ"ק וכפי הסוגיא שם דלא מדמי להו כלל לשיפועי אהלים דלגבי הכשר סוכה וכמו שמבואר כל זה בדברי הרמב"ן ושארי הראשוני' וע"ש וכן מה שכתב האגודה וגם הסדינין מגיעין לארץ שאין לה מחיצה טפח וכונתו להא דאמרינן שם בפ' תולין אבל נחתי מפוריא טפח אסור ועיין במ"א סימן תרכ"ז אבל יש לדון ע"ז דהא רש"י ז"ל פירש שם בשבת ההוא טפח נעשה קיר לאהל והמטה נעשית לו גג וכן כתב שם הרשב"א ז"ל נחתא מפוריא טפח אסורה דכיון שהכילה פרוסה לצל הויא לה מטה עשויה כעין גג באמצע כילה וכמו שמביא שם הר"ן והמ"מ בפ' כ"ב מהלכות שבת וא"כ אסור משום אותו אהל טפח דמפוריא לארעא שאסור בשבת אבל אין זה מועיל לאסור בסוכה כלל דהא סוכה ע"ג סוכה העליונה כשירה שמשתמשת בקרקעיתה שהיא סכך התחתונה ופשיטא הכא דאינה גבוה י' ואפשר שמדמי לה להא דקתני שם דף י"ט גבי שיפועי אהלים שאם הגביה מן

הקרקע טפח שהיא כשירה אבל לכאורה לא דמי זה לזה כלל סוף דבר לא מצאתי טעם נכון לדברי האגודה בזה ותמהני על הב"ח והמ"א שהביאו דבריו בפשיטות וצ"ע וגם לא לשתמיט אחד מגדולי המחברים שהביאו לזה אלא נראה ברור כמו שכתבתי ועיין בהגהות מימוני בפ"ה מהלכות סוכה דמביא שם ראיה מהא דפ' תולין לשיפוע אהלים דסוכה ואפשר ליישב דעת האגודה לפי הדברים הללו וע"ש אבל הוא נגד משמעות כל הפוסקים:

רק למצטער. וכמו שמפרש בהג"ה והוא שם דף כ"ו רב שרי לי' לרב אחא למיגני בכיל' בסוכ' משום בקי ופי' רש"י שם דמיירי ביש לה גג וכו' וכן כתב הסמ"ג:

ואסור להסתפק מנוי סוכה כל ז' כו' שם בסוכה דף ט' ודף י"א ובברייתא שם סככה כהילכתה ועיטרה כו' אסור להסתפק מהן עד מוצאי יו"ט האחרון של חג והובא בש"ס בפ' במה מדליקין (שבת דף כ"ב) ובכירה שם דף מ"ה וביו"ט פ' המביא דף למ"ד על המתניתין דאין נוטלים עצים מן הסוכה ולפי שכתוב בספרי רבינו הגירסא כמו שלפנינו צ"ל דמה שכתב גבי נוי כל שבעה לישנא דגמרא בפ' במה מדליקין שם נקט דגרסינן שם מהו להסתפק מנוי סוכה כל שבעה אבל ודאי דאף נוי סוכה אסורי' עד מוצאי יו"ט האחרון של חג דהא בדידהו תני לה בברייתא דאסורין עד מוצאי יו"ט האחרון של חג וכן כל הפוסקים הזכירו העיקר דאסורין ביו"ט האחרון של חג לגבי נוי סוכ' וכלישנא דברייתא ואי הוה גרסינן בדברי רבינו איפכא דהיינו לגבי נוי עד מוצאי יו"ט כו' ולגבי עצי סוכ' כל ז' הוי ניח' טפי דזה הוא לישנ' דהש"ס דגבי עצי סוכ' נקט כל שבע' בסוכ' ד' ט' ובהמביא שם דאינהו אסירי מדאוריית' כדלקמן ומשום זה לא תני בהו עד מוצאי יו"ט האחרון דזה הוא מדרבנן בעלמא ומטעם מוקצ' ובנוי סוכ' דאסירי מדרבנן וכדלקמן לכך תני בהו עד מוצאי יו"ט האחרון דאסורי' בי' משום מוקצה אבל משום דאפשר ליישב בדוחק לשון רבינו מהא דנקט בש"ס בפ' במה מדליקין גבי נוי כל שבעה וכדלעיל לא רציתי לשלוח בו יד:

אך בנויי סוכה מהני תנאה ובעצים כו'. כן הוא בביצה בפ' המביא לפי גירסת רוב הראשונים שם דהא דקתני בברייתא ואם התנה עליהן הכל לפי תנאו דמשני שם הש"ס סיפא אתאן לסוכ' דעלמא כלומ' בסוכ' דלאו דמצוה ועלה הוא דמהני תנאי לכ"ע ואפי' לת"ק דפליג שם אר' שמעון ברישא דברייתא בסוכ' דעלמא דאסורה אם נפל' ואפי' ברעוע' מאתמול דיושב ומצפה מתי תפול ומשום מוקצ' וכדאוקימנן שם ברישא מ"מ תנאי מועיל לכ"ע אבל בסוכ' דמצוה לא מהני תנאה ואפי' נפלה וברעועה ואביי ורבא דמסקי שם לבסוף דתנאי דאיני בודל מהם כל בין השמשות דמהני היינו בנויי סוכה

דוקא דבהו מועיל תנאי כזה דאינו בודל מהן כל בין השמשות ולא חיילי עליהו קדוש' כלל אבל בעצי סוכה הא על כרחי' חיילי עליהו קדושה ובודל מהן בה"ש ע"כ משום סתירת אהל וע"כ נחתא עלייהו קדושה בה"ש ראשון ושוב לא פקעי מינייהו הקדושה כל שבעה וכדמסיק שם הש"ס על שינויא דאביי ורבא שם. אבל עצי סוכ' דחיילי עליה קדושה. כו' וכמו שפירשו שם רש"י והתוספ' ושארי הראשונים וע"ש. אבל הרמב"ן למד מדברי הרי"ף ז"ל שלא היה גורס זה בש"ס שם סיפא אתאן לסוכה דעלמא ופירש דעת הרי"ף ז"ל דשינויא דאביי ורבא באומר איני בודל מהם כל בה"ש מהני נמי לגבי עצי סוכה ודוקא תנאי אחר לא מהני לא בעצי סוכ' ולא בנויה אבל תנאי דאיני בודל מהני בתרויהו וכמו שכתב במלחמות והביא ראי' לזה מתוספתא דביצה שהביא בה"ג דקתני בה אין נוטלין עצים מן הסוכה ואפי' ביו"ט האחרון של חג ואם אמר לכשארצה אטול מהם הרי זה מותר דהתוספתא מיירי ודאי בסוכה דחג וכדקתני ואעפ"כ מהני תנאה דכשארצה אטול דהוי כמו איני בודל מהם כל בה"ש דבגמרא וכמו שמביא הסמ"ג ג"כ התוספתא זו אבל הוא ז"ל פירשה ג"כ בסוכ' דעלמא דלא כהרמב"ן ועיין לקמן וכתב הרמב"ן ז"ל שכן הוא דעתו של בה"ג ג"כ כמו הרי"ף ולזה הסכים הר"ן לפרש כן דברי הרי"ף אבל הרבה מהגדולים חולקין על זה וסוברים דבעצי סוכה לא מהני תנאה וכמו שכתבתי וכן כתב הרא"ש בתשובה כלל כ"ב דהפירוש בדברי הרי"ף ז"ל הוא ג"כ דבעצי סוכ' לא מהני שום תנאי ודוקא בנוי מהני תנאי דאיני בודל מהן כל בה"ש וכתב שם דגם הרי"ף היה גרסתו בש"ס הך שינויא דסיפא אתאן לסוכה דעלמא אלא שהשמיטו משום שהוא ז"ל סובר דאביי ורבא פליגי על האוקימתא דאוקי להברייתא בנוי סוכ' ובסמוך לה כמו ברישא ובהו מהני התנאי דאיני בודל מהן דוקא וכדרך שפירשו כן בירושלמי שם בפ' המביא אבל לא מוקי להברייתא בסוכ' דעלמא משום דבעצי סוכ' אף דעלמא אסור ולת"ק דר' שמעון משום מוקצ' ואף בסוכ' רעועה מאתמול וכמו מותר השמן שבנר ושבקער' דפ' כירה דאסור שם לרבנן דפליגי אר' שמעון במוקצ' ואע"פ שאדם יושב ומצפ' מתי תכבה נירו וכן בסוכה רעועה ואנן קי"ל במוקצה מחמת איסור דאסור ודלא כר"ש ומשום זה הטעם השמיט הרי"ף זה התירוץ דאתאן לסוכה דעלמא דסובר דלא מהני בה תנאי לת"ק דרבי שנועון וע"ש ונראה דהרא"ש ז"ל סובר כמו שכתבו התוספ' בפ' כירה (שבת דף מ"ד) דגבי נר שהדליקו בו בשבת דלא מהני תנאי לטלטל אחר שכבה לרבי יהודא ולכך מתרץ דברי הרי"ף בכאן דה"ה בסוכ' רעוע' לא מהני בה תנאי לר' יהודא דפליג אר"ש וקי"ל כוותיה במוקצה מחמת איסור ואע"ג שהתוספ' לא כתבו שם כן רק חילקו בין נר של שבת ובין סוכ' רעוע' וע"ש היינו לפי פי' דפ' המביא דאביי

ורבא לא פליגי על האוקימתא דלעיל דסיפא אתאן לסוכה דעלמא וע"כ צריך לחלק לרבי יהודא ואף שהב"י מביא בסימן רע"ט בשם ארחות חיים שהרא"ש מתיר לגבי נר בתנאי בתשוב' פליג על זה או שכתב כן אליבא דהרי"ף וכמו שיש הרבה' מהגדולים שסוברים בזה כמו התוספ' וכמבואר בתשובת הריב"ש סימן צ"ג וברבינו ירוחם וכן כתבו בהגהת אשרי בפ' כירה אבל הרמב"ן ז"ל שלא רצה לתרץ דברי הרי"ף כמו הרא"ש בתשובה מפני שהוא ז"ל אזיל לטעמי' שסובר מהירושלמי גבי נר הדולק בשבת מהני תנאה אף לר"י דקי"ל כוותיה וכמו שהביא משמו הרב המגיד בפ' כ"ה מהלכות שבת והר"ן בפ' כירה והריב"ש שם וא"כ כ"ש דמהני תנאי בסוכ' דעלמא ומשום זה הוכרח הרמב"ן ז"ל להתנצל בעד הרי"ף במלחמות שם שלא הי' גורס זה בש"ס ומאחר שהרמב"ם ז"ל סובר ג"כ כגירסת רש"י והתוספ' וסייעתם דבעצי סוכ' לא מהני תנאי וכמו שכתב בפ"ו מהלכות סוכ' טוב לפרש דברי הרי"ף רבו ז"ל כפי שפי' הרא"ש בתשוב' ומהטע' שכתב הרא"ש וכפי שכתבתי וא"כ מוכח מזה דלהרי"ף והרמב"ם לא מהני תנאי בסוכ' רעוע' דעלמא וכ"ש בנר הדולק בשבת ובהכ"מ כתב ג"כ בפ"ג מהלכות יו"ט דלהרמב"ם אינו מועיל לרבי יהודא תנאי בסוכה רעועה דעלמא אבל לא זכר שם לדברי תשובת הרא"ש שהבאתי ומהתימא שפסק בש"ע בסימן רע"ט דתנאי מהני בנר שדלק בשבת ועיין במ"א סימן תקי"ח:

מהני תנאה כו' כן הוא מסקנת התוספ' והרב' מהראשונים דנוי סוכ' לא אסירי אלא מדרבנן וכדאמרינן בפ' המביא ובכיר' שם דהוי משום דהוקצו למצותן ואפי' ר' שמעון מודה במוקצה למצותן דאסירי ואף דבפ' במה מדליקין (שבת דף כ"ב) משמע דאסירי מטעם ביזוי מצו' ויליף שם רב יוסף מכיסוי הדם דתנן בפ' כ"ה בברייתא ושפך וכסה במה ששפך יכס' שלא יכסנו ברגל שלא יהי' מצות בזויות עליו ואומר שם בפ' ב"מ אבוהון דכולהו דם וא"כ היה נרא' דהוי מדאורייתא מקרא וכמו דדרשינן שם בכיסוי הדם באידך ברייתא ושפך וכסה מי ששפך הוא יכס' ומשמע שם דדרשא גמורה מדאורייתא היא מ"מ הדרשא דבמה ששפך משמע דהוי רק מדרבנן בעלמא מטעם ביזוי מצוה וכדמשמע מדברי התוספ' בפ"ק דסוכ' ובפ' המביא וקרא אסמכתא בעלמא הוא ואף לגבי כיסוי הדם וכן משמע מדברי הרמב"ם בסוף הלכות שחיט':

איני בודל מהם כל בה"ש. והעלו הראשונים דצריך דוקא שיאמר סמוך לבה"ש ראשון ומהטעם שפי' רש"י בפ' המביא דתנאי כזה דאיני בודל מהן כל בה"ש נמצא דלא פקע זכותו מהן בשעה שראוי' הקדוש' לחול עליהן דהיינו בה"ש ויתבאר זה בהג"ה ג"כ בס"ד ומביא הסמ"ג בשם בה"ג דה"ה אם אמר כל זמן שארצה אטול דמהני נמי כמו איני בודל

וכו' דהא כולל בזה גם לבה"ש הראשון והש"ס דנקט דוקא איני בודל היינו לאפוקי תנאי אחר דהיינו לכשיפלו אוכל מהן או אוכל מהן בחול המעד אבל כל זמן שארצ' מהני וכן משמע מדברי הג"ה שהמה דברי רבינו בעצמו וכמו שמשמע מתשובת הרא"ש כלל כ"ד שמביא דברי ההג"ה בשם רבינו. אבל הר"ן כתב בפ' המביא דדוק' איני בודל מהן כו' מהני דמתנה בפירוש דאינו רוצ' לטפלן להסוכ' אבל כ"ז שארצה לא מהני דהא טופלן עכ"פ להסוכ' ואסירי משום ביזוי מצוה כמו הסוכ' וע"ש וכן ראוי להחמיר כי כן משמע ג"כ מלשון הרמב"ם ז"ל. ומביא בסמ"ג עוד בשם בה"ג דעיטורי סוכ' שנפלו בשבת אסורין באכילה ואסורין לטלטל ממקומן ואם נפלו ביו"ט אסורין באכיל' ומותרין לטלטל ממקומן נפלו בחול אסורין באכיל' ומחזירן למקומן וכו' וכגירסא זו מביא הטור ג"כ דברי בה"ג בסימן תרל"ח ותמה עליו הטור מה שמחלק בין שבת ליו"ט לענין איסו' טילטול ובתרויהו הוי לי' לאסו' ולא מצאתי בדברי הגדולים שטרחו ליישב גירסא זו טעם נכון ואפשר שדעת בה"ג הוא דביו"ט לא אקציה מאיסור טילטול רק מלאכול או להבעיר וכלישנא דברייתא דמיתנייא גבי ועיטר' בקרמין ובסדינין כו' ותלה בה אגוזים כו' וקתני אסור להסתפק מהן עד מוצאי יו"ט האחרון של חג ומשמע להסתפק מהן שיכלו ויש בזוי ואסיר משום ביזוי מצוה ומשום מוקצה ג"כ אבל איסור טילטול לא שמענו בזה וכן כתבו התוספ' בפ' כירה גבי נר של שבת בשעה שהוא דולק דהוי מוקצה השמן לר"ש מטעם דהוקצה למצוותו וכדאמרינן שם ומ"מ בטילטול הנר והשמן לא קאסיר הש"ס שם בסוף פרקין אלא מטעם דנעשה בסיס לדבר האסור ולא מטעם דהוקצ' למצותו משום דאין בטילטול הנר ביטול מצוה וע"ש וכדאמרינן שם הנח לנר שמן ופתילה דנעש' בסיס בדבר האסור והיינו להשלהבת וכמו שכתבו התוספ' שם בדף מ"ב ומ"ה והש"ס שם מדמי לה נוי סוכ' לשמן שבנר וכן מוקי לה הש"ס בביצ' הברייתא דנוי סוכה כרבי שמעון ומטע' דהוקצו למצותן וכדקתני שם גבי נר הדולק ואין נאותין הימנו וזה מיתוקמ' אף לר"ש וכמו שכתבו התוספ' שם ודוקא ליהנות מהשמן לכלותו אמר רבי שמעון דהוקצה למצותו אבל לא בטילטול וכן דאין נוטלין עצים מן הסוכה דפ' המביא דקתני עלה בברייתא ושוין בסוכת החג בחג שהיא אסור' יהיה לר' שמעון דמיקל גבי מוקצ' היינו כמו דאין נאותין ממנו דשמן ליהנות מהעצים או להבעירן אבל לא לאסור טילטול לר"ש וכמו שהוכיחו התוספ' תהא דסוף כירה דאמרינן לר"ש הנח לנר שמן ופתיל' כו' דדוקא משום דהוה בסיס לדבר האסור ולא מטעם שהוקצו למצותן וכמו שכתבו הם ז"ל שם דאין ביטול מצוה בטילטולן מיהו סובר בה"ג דזה הוא דוקא לר' שמעון דמיקל במוקצה אבל אנן דקי"ל במוקצה אף מחמת איסור כרבי יהודא וכדפסק הש"ס בפ' מי

שהחשיך ואסור בטלטול לגבי מוקצה מחמת איסור ואמרינן הואיל ואיתקצאי לבה"ש איתקצאי לכולי' יומא ובין במוקצה לאכיל' ובין בטלטול קי"ל כר' יהודא וכדמוכיחות כל הסוגיות דשבת ודריש ביצ' ומשום זה גם במוקצה למצותו אסור בטלטול דכל מידי דאסור באכילה אסו' נמי בטלטול לדידן. דאקציה מדעתו ולא חזי לטלטולא וזה הוא גבי שבת אקציה לנוי סוכה בין לאכיל' ובין לטלטול אבל לגבי יו"ט לא אקצי' אלא לאכיל' דאסירי מטעם ביזוי מצוה אבל לא לטלטול וכדתנן בפ' לולב וערב' סוכה שבע' כיצד גמר מלאכול ביום ז' כו' אבל מוריד הוא את הכלי' מן המנח' ולמעל' וכן בסוגיא שם בגמרא דגם לדידן מוריד הוא את הכלים מהסוכ' בשמיני וכדאמרינן שם הא לן והא להו וקאי אאין לו כלים להוריד הא יש לו מורידן לבית והני כלים כל כלים שבסוכ' במשמע וקרמים וסדינין דעיטר בהו הסוכ' נמי במשמע ואף דאסירי מטעם מוקצה מ"מ מותרין לטלטלן בכדי לעטר בהן הבית לכבוד יו"ט האחרון ומשום דכיון דעבידי לנוי לסוכ' דעתו לעטר בהן וליפות בית הצריך לו לכבוד יו"ט האחרון דהני לנוי עבידי והא דאוסר בהן הש"ס ביו"ט האחרון היינו להסתפק מהן דוק' ונמצא דביו"ט לא אקצי' מדעתו בטילטול דהא דעתו לעטר בהו ביתו ביו"ט האחרון ולא מיבעי ביו"ט האחרון דשרי אלא אף ביו"ט הראשון שריא לטלטלן דלא אקצי' לעולם מטלטול ביום טוב מזה הטעם שכתבתי ודמיא להא דאמרינן בפ' לולב הגזול גבי הדס של מצוה אסור להריח בו אתרוג של מצוה מותר להריח בו דהאי דלריחא קאי מריחא אקצי' והאי דלאכילה קאי מאכילה אקצי' ולא מריחא ואתרוג ונוי סוכה שוין הן להדדי וכדמוכח בפ' המביא שם דפריך מנוי סוכ' ומ"ש מהא דהפריש שבע' אתרוגי' ז' ימים וע"ש וכן הוא בר"ן בפ' לולב הגזול שם גבי הא דהדס של מצוה וזה שכתבתי לגבי נוי סוכ' דמותרין בטלטול ביו"ט האחרון לכ"ע תמצא מפורש בתשובת המבי"ט חלק ג' דף קע"ה וזהו פשוט ומוכרח משיטת הש"ס דפ' לולב וערבה ומשום זה התיר בבה"ג טלטול נוי סוכ' ביו"ט אבל לא בשבת דלגבי שבת קאי באיסורי' ככל מוקצה וידעתי שיש להתעקש בזה אבל אחר העיון יש להודות בזה כפי שכתבתי והמעיין יראה ויבחר:

אבל תנאי אחר כו' כבר כתבתי שמלשון התוספתא שהביא הסמ"ג משמע דתנאי כל זמן שארצה אטול מהני שפיר ודוקא תנאי אחר שמביא ההג"ה שמתנ' אם יפול לא מהני לגבי נוי סוכה כיון דנחתא עלייהו קדושה בה"ש הראשון וכן הוא דעת ההג"ה שזהו מדברי רבינו בעצמו וכמו שמוכח מדברי תשובת הרא"ש והר"ן חולק בזה ומדברי הרמב"ם משמע להחמיר כמו דעת הר"ן ז"ל:

ודוקא לכשיפלו כו' כן מביא הרא"ש ז"ל בתשובה כלל כ"ד בשם רבינו להחמיר ומביא שם זה בביאור הטעם לדעת רבינו בשם התוספ' כי התו' הקשו דבפ' כירה משמע דהטע' דאסור נוי סוכה הוא משום מוקצ' וכדמשמע נמי בפ' המביא ואילו בפ' במה מדליקין משמע דאסור מטעם ביזוי מצו' וכדאמרינן שם אבוהון דכולהו דם ותרתי למה לי ותירצו בתוספ' וכמו שהוא בתוספ' שלפנינו שם בבמה מדליקין דהטעם דביזוי מצוה צריך בכדי לאסור בחול המועד דלא שייך טעמא דמוקצה וטעם מוקצ' צריך היכא דנפלו דלא שייך טעם דביזוי מצו' כיון דנפלו ושוב אין בהן מצוה וכמו שמביא לקמן אבל מקצת בעלי תוספ' דחו זה הפי' כי מוכח בפ' המביא דעצי סוכ' אסורין כל שבע' מטע' מוקצ' ואפי' בחול המועד הרי דשייך מוקצ' ואפי' בחול המועד וא"כ טעמא דביזוי מצו' למה ומחמת זה העלו דמשום טעם דביזוי מצו' לא מהני אפי' היכא דהתנ' בתנאי דאיני בודל מהן כל בה"ש דמ"מ אסור משום ביזוי והא דמסקינן בפ' המביא דמהני היינו היכא דנפלו ולא נשאר אלא הטעם דמוקצ' ובזה מהני התנאי דאיני בודל אבל בעודן בסוכ' דשייך טעם דביזוי מצוה לא מהני שום תנאי ויש הוכחה לזה הפי' מהסוגיא דפ' כיר' דף מ"ה דבעי הש"ס להוכיח שם דבמוקצ' מחמת מצוה לחוד מודה ר"ש ומייתי שם שתי הברייתות לזה הא דנוי סוכ' דסיככה כהילכת' כו' ותו על הא דקאמ' שם וממאי דר"ש היא מייתי הש"ס אידך ברייתא דפ' המביא ושוין בסוכת החג בחג שהיא אסורה ונדחק שם רש"י ז"ל דאמאי לא אותיב מהברייתא דפ' המביא לחוד ולסברא זו של התוספות ורבינו ניחא טובא דההיא דפ' המביא איכא לדחויי דמודה בה ר"ש לא מטע' מוקצה כל שבעה אלא מטעם ביזוי מצוה כמו הסוגיא דפ' במה מדליקין ומיירי בעודן בסוכה במחובר ואע"ג דרישא דברייתא גבי פלוגתא דת"ק ור"ש בסוכה דעלמא מוקי שם בפ' המביא בסוכה רעועה ונפלה משום דשם איירי ביו"ט דהוי אסור לר"ש משום סתירת אהל אבל בסוכת החג מודה ר"ש דאסור משום ביזוי מצוה ואפילו בחול המועד דליכא משום סתירת אהל ושייך למיתני ושוין ואף דמיירי הך סיפא דושוין אכולה מילתא דסוכה בעצי סוכה ובסמוך לה כמו הרישא יש לפרש הטעם משום ביזוי מצוה ולכך מייתי הש"ס בפ' כירה הא דסיככה כהלכת' וכו' דבזה אין לפרש הטעם משום ביזוי מצו' ובעודם בסוכ' דא"כ אמאי מהני בהו תנאי דקתני בה ואם התנ' עליהן כו' אבל מואם התנ' עליהן דאידך ברייתא לא היו מצי להוכיח זה דהא מוקמינן שם בהמביא האי דואם התנ' עליה היינו בסוכ' דעלמא וע"כ צריך לאוקמי בהכי אף לרש"י דהא מיירי נמי בעצי סוכ' דאסירי מדאוריית' ובהו לא מהני שום תנאי לפי פי' של רוב הגדולי' וכמו שהבאתי למעל' ולא מוכח מזה מידי דאיירי בגוונא דליכא טעמא דביזוי מצוה ולא מייתי הש"ס בפ' כירה

אידך ברייתא דושוין אלא לאיגלויי אחברתה דכי היכא דבה קתני דמודה ר"ש בסוכת החג דאסור' ובכל מילתא דידה אסירי וכמו שהבאתי לעיל בשם תשובת הרא"ש כלל כב ה"נ ברייתא דסיככה כהילכתה אתיא נמי אף כר"ש ומעין אידך ברייתא נשנית דחד טעמא לתרויהו וכמו דקתני ושוין בסוכת החג שאסורה ומשמע ודאי דאסירי מטעם אחד לת"ק ולר"ש כיון דמצינו בפירוש דר"ש מודה בזה וע"כ לר"ש נמי אית בזה משום מוקצה כך נראה לי:

ואע"ג דאיכא דדחי לה. וכן הרא"ש שם בתשובה דחה לזה הפי' והקש' שם על זה דאי איתא דמטעמא דביזוי מצו' לעולם אסירי אף ע"י תנאי דאיני בודל תו לא הוה מהני התנאי אף לאחר שנפלו וכמו בעצי סוכ' דאסירי בה"ש מטעם סתירת אהל לא מהני בהו התנאי דאיני בודל אף אם נפלו כדמסיק שם הש"ס בפ' המביא אבל עצי סוכה דחיילא קדושה עלייהו איתקצי לכל שבעה וכמו שפי' שם לשיטת התוספ' וה"נ יאסרו הנוין מטעם זה דכיון דבה"ש ע"כ אסירי בעודם בסוכ' והעלה שם הרא"ש ז"ל מחמת זה דאף בעודם בסוכה מהני התנאי דאיני בודל ומחזיק תירוץ הראשון של כתוספ' דמטעם מוקצה לא היה שייך לאסור גבי נויין בחוה"מ ובעצי סוכה דוקא אסור מטעם הוקצה למצותו אף בחוה"מ כדמשמע בפ' המביא משום שצריך הוא להעצים לחזור ולבנות הסוכה לצורך חוה"מ לאכול בתוכה ולכך שייך בהו הוקצה למצותה אבל בנוי סוכה לא שייך בהו הוקצ' למצותן בחול המועד שאין הסוכה בטילה כשאין בה נויין ולכך הוצרך טעמא דביזוי מצוה אפילו בעודם בסוכה והשתא דאסירן מטעם בזוי מצו' בעודם בסוכ' שוב אסירי מטעם הוקצ' למצותן ואפי' נפלו בחוה"מ אם לא התנה עליהם בתנאי דאיני בודל כו' ולעולם היכא דהתנה הכי מועיל להתירן אפי' בעודם בסוכה דתנאי זה מפיק מטעם מוקצה ומטעם בזוי מצוה. וכמו שכתב הר"ן ז"ל דכיון שאינו רוצה שיהיו טפלין להסוכה כלל לא חיילי עלייהו קדושה כלל וע"ש ועיין ביש"ש שמיישב קושי' הרא"ש ואף שדבריו אינם מוכרחין מ"מ יש ליישב בקל קושית הרא"ש על רבינו:

מ"מ נכון להחמיר וכן כתב הטור שכן משמע מלשון בה"ג כמו דעת רבינו להחמיר וכן מוכח בפ' כירה כמו שכתבתי לעיל:

בשמיני עצרת כו'. כפירוש הזה כתבו ג"כ הרמב"ן והר"ן דבשמיני עצרת אין שום טעם לאסור לא עצי סוכה ולא נוי סוכה אלא טעם דמשום מוקצה ומטעם זה כתב הר"ן ז"ל בפ' המביא דתנאי מהני להשתמש בהן בשמיני עצרת וכמו בכל מוקצה מחמת איסור לדעתו ולדעת הרמב"ן ז"ל וכמו שמביא בפ' כירה גבי נר שהדליקו בו בשבת מהירושלמי ומשמע שם מדבריו דאף תנאי בעלמא ולא תנאי דאיני בודל מהני וכמו

בשאר מוקצה לדעת' ז"ל מיהו אפשר דצריך שיתנ' קודם סוכת ולא קודם בה"ש של יום ח' דכיון דאסור באותו שעה מחמת מוקצה וביזוי מצוה ופשיטא בעצי סוכה דאסירי באותה שעה מדאורייתא ואז לא מהני תנאי וכן משמע בש"ס בפ' לולב וערבה גבי אתרוג בשמיני ועיין בשיטה מקובצת בפ' המביא שם:

דאין שום מוקצה בחוה"מ. כבר כתבתי מזה לעיל והא דאמרינן בש"ס בפ' המביא שם ובסוכה דף מ"ו גבי הפריש שבעה אתרוגים לז' ימים שמשמע שם להדיא דשייך מוקצה אפי' בחוה"מ היינו משום דמבטל מצוה דידיה כשהוא אוכלו להאתרוג אבל במסתפק מנוי סוכה לא שייך זה וכמו שכתבתי לעיל ועיין בתשובת הרא"ש שם:

ונפלו ביו"ט דמשום ביזוי מצוה כו' כן הוא שטת התוספ' והרא"ש אבל הר"ן ז"ל כתב בפ' המביא דאף בנפלו שייך הטעם דביזוי מצוה ומחלק בין כל ז' ובין שמיני דאז אינו אסור אלא משום מוקצה וכדלעיל בהג"ה וע"ש וכן כתב הרא"ש בתשובה וכמו שהבאתי לעיל דאף בנפלו בחוה"מ אסורין מטע' מוקצה ואפשר ליישב כן לשון ההג"ה כמו דעת הרא"ש ז"ל שבתשובה וכן יש להחמיר ואין להאריך יותר:

ובעצים לא מהני תנאי כו' כמסקנת הש"ס דפ' המביא ולפי פירושם של רוב הראשונים וכמו שכתבתי לעיל והלשון שכתב רבינו דע"כ יבדל מהם משום סתירת אהל לקוחין מדברי רש"י ז"ל וכן כתב הרא"ש אבל ודאי הוא לאו דוקא דא"כ אף בסוכה דעלמא דלאו דמצוה לא יועיל תנאי והא בסוגיא שם משמע דבסוכ' דעלמא מהני בה תנאי ואף דאית בה בה"ש משום סתירת אהל אלא עיקר הטעם הוא דבעצים לא מהני תנאי משום דאסירי מדאורייתא מקרא וכדאמרינן בפ"ק דסוכה דילפינן בהיקשא סוכה מחגיגה שכשם שחל ש"ש על החגיגה כן חל על הסוכה ומוכח שם דדרשה גמורה היא ולא אסמכתא וכן כתב שם הר"ן דהטעם הוא בעצי סוכ' דתיילי עלייהו קדושה מדאורייתא מחמת גזירת הכתוב ולא מהני בהו תנא' וזה שכתב רש"י דע"כ בודל מהם משום סתירת אהל הוא הטעם שמחלק הש"ס בין עצי סוכ' ובין נוי סוכ' ואע"ג דאינהו נמי אסירי מדרבנן משום דבטלי לסוכ' והוי כמו סוכ' מ"מ מהני בהו התנאי דאיני בודל מהן כל בה"ש דשוב לא חיילי עליהו הקדוש' כלל אבל עצי סוכ' דע"כ הוא בודל מהן כל בה"ש משום סתירת אהל ונמצא דחיילא עלייהו קדוש' דאורייתא מטעם גזירת הכתוב ושוב לא פקע הקדוש' מהן ולכך לא מהני בהו התנאי דאיני בודל וכן מביא זה בשיטה מקובצת וע"ש ומלשון הסמ"ג ורבינו משמע דבכל עצי סוכ' לא מהני בהו התנאי ואף לפי' ר"ת שהביאו התוספ' והרא"ש דמדאורייתא אינו אסור אלא כדי הכשר סוכ' והיותר מכדי הכשר סוכ' לא אסור אלא מדרבנן מ"מ עשאו מדרבנן כמו בדאוריית' דלא מהני בהו תנאי וכמו שכתבו

התוספ בפ"ק דסוכ' ודלא כמו שמשמע מדבריהם בפ' במה מדליקין דלר"ת מהני תנאי על היותר מכדי הכשר סוכ' כמו על הנוי סוכ' וכן פסק הרש"ל ביש"ש וכמו שלפי פירוש הר"י שכתב דהא דמשמע מהש"ס בפ' המביא דגם עצי סוכ' לא אסור אלא מדרבנן מטעם מוקצה היינו אם נפל' הסוכ' דשוב לא אסור מדאורייתא ואפ"ה מוכח שם בפ' המביא דגם בנפלו לא מהני תנאי וכמו שמביא רבינו כמו כן הוא ביותר מכדי הכשר סוכ' לר"ת וכן משמע מפשטי הסוגיות וכן משמע מדברי הסמ"ג ורבינו שבכלל עצי סוכ' דאסירא מדאורייתא ולא מהני בהו תנאי הוי ג"כ עצי הדפנות ואע"ג דכל הפסולין דדרשינן גבי סוכה כגון מחובר ודבר המקבל טומא' ושארי דברים הוא דוקא הסכך ולא הדפנות וכדתנן בפ"ק וכולן כשירין לדפנות ומשום דסוכ' לא מיקרי אלא הסכך ודפנות לא נפקא ממשמעותא דסוכ' אלא מיתורא דקראי וכמו שכתב הסמ"ג מ"מ כיון דהא דאסירי עצי סוכ' ילפינן מהקישא דחגיגה וכדלעיל ילפינן אכולא מילתא דסוכ' הסכך עם הדפנות דזה מיקרי סוכ' של מצו' ואי אפשר לסכך בלי דפנות ועיין בדברי גדולי האחרונים וזה הוא כמו דעת הרמב"ן והר"ן אבל הרא"ש כתב בפ"ק דסוכ' דאין הדפנות בכלל עצי סוכ' לענין זה וכן הביאו בשם התוספ' ומ"מ נראה דודאי מדרבנן אסור דלא גרע מנוי סוכ' דמוכח בפ"ק דף י"א דאף שעל הדפנות אסירי מדרבנן אי מטעם ביזוי מצו' אי מטעם מוקצ' אבל תנאי דאיני בודל כו' נרא' דלדעת הרא"ש וסייעתו מהני בדפנות כמו בנוי סוכה וכן ראיתי למחבר אחד מהראשונים שהביא כמו דעת הרא"ש וכתב לפרש התוספתא מביצ' שהביאו הסמ"ג והרמב"ן וכמו שהבאתי לעיל דהא דקתני בה ואם אמר כל זמן שארצ' אטול ה"ז מות' דמיירי בדפנות דמהני בהו התנאי וצ"ל דהא דלא מוקי הש"ס בפ' המבי' הבריית' דואם התנ' עלי' הכל לפי תנאו וקפריך שם ומי מהני בה תנא' כו' ולא קמשני דמיירי בדפנות דמהני בה התנאי וכמו רישא דברייתא דקתני בה אלא מן הסמוך לה ומוקמינן שם לחד שינויא דסמוך לדפנות קאמר וכן הסיפא דואם התנ' היה יכול לפרש דמיירי בדפנות עצמן ולא נצטרך לדחוקי נפשין דמיירי בסוכ' דעלמא דהכל לפי תנאו משמע בכל הסוכ' בסכך ובדפנות וכמו שכתבו התוספ' בפ' במה מדליקין ועוד יש לומר דמשמע לי' להש"ס דואם התנ' עליה דמיירי ככל תנאי בעלמא ולא באיני בודל מהן ובזה א"ש דלא מוקי שם הש"ס דמיירי בנוי סוכ' ולפי שכתב הרא"ש ז"ל בתשובה לפרש דעת הרי"ף ניחא טפי דבזה דמשני אביי ורבא באומר איני בודל מהן כו' דמיירי באמת הבריית' לדידהו בנוי סוכ' וה"ה להדפנו' דחד טעמא לכולהו ולא נתמעט למסקנ' דאביי ורבא אלא הסכך דבהו לא מהני שום תנאי בעולם וכדלעיל ומדברי הטור בסימן תרל"ח משמע שלדעת התוספ' והרא"ש אין בדפנות שום איסור ואפי' מדרבנן וכן פירש

הב"י ועל זה הדרך כתב הרמ"א בש"ע שם להתיר נוי הדפנות מטעם זה ואפי' בלא תנאי ולדידהו יש לפרש הא דמדחה הש"ס שם דף י' הברייתא דסיכך כהילכת' וכו' דילמא מן הצד היינו על הסכך מן הצד סמוך לדפנות בתוך ד' אמות דשם אין סכך פסול פוסל מטעם דופן עקומה וכמו מן הצד דשמעתתא דסכך פסול שם בפ"ק דף י"ז דמיירי סמוך לדפנות ורש"י שכתב שם מן הצד לדפנות קאמר יש לפרש נמי בזה הדרך ואף את"ל שרש"י ז"ל כיון בדפנות ממש וכמו מן הצד דממעיט דבסוגיא שם אפשר שדעתו ז"ל גבי עצי סוכ' כמו דעת הרמב"ם והרב' שגגו האחרונים בזה וכן מה שכתב המ"א דכן מוכח בתשובת הרא"ש כלל קס"ז אדרבה להמעיין שם בדברי הרא"ש ז"ל יראה להיפך ומשום זה לא הביא הרא"ש ז"ל שם בתשוב' אלא התירוץ שבש"ס באיסורייתא ולא שינויא דהסמוך לדפנות ואף שבפסקיו בפ' המביא הביא שני האוקימתות וכמו הרי"ף ז"ל והוא משו' דכפי שפירש בתשוב' שם דעת הרי"ף ז"ל דאביי ורבא מוקי להבריית' בנוי סוכ' ואף שלא הזכיר לנוי בסיפא דברייתא סמיך אירישא דקתני בה אלא מן הסמוך לה ועל' קאי ושוין בסוכות החג שהיא אסור' ומשום זה ע"כ לא מוקמי אינהו להסמוך לדפנות קאמר דא"כ לא שייך למיתני ושוין בסוכת החג שהיא אסור' אכולא מילתא דהדפנות אף הן עצמן מותרין ואינן בכלל קדושת עצי סוכ' ופשיטא נוייהן והסמוכין לה לדעתו ז"ל וזה ברור ושפיר כתבו הב"י והרמ"א בהגהת ש"ע ואין לזוז מדבריהם ולכך המנהג פשוט להתיר לסלק נוי הדפנות בלי שום תנאי שסומכין העולם בדיעבד על דעת הרא"ש והטור דמותרין לגמרי הדפנות היכא דאין בהן משום סתירת אהל:

כדמוכח בביצ' בפ' המביא כו'. כי שם מוכח לפי המסקנא דעצי סוכה אסירי מטעם מוקצה ואף דבריש סוגיא מייתי שם הש"ס הדרשא דקרא דאסירי מדאורייתא ומחלק הר"י דבנפלה אז לא אסירי אלא מדרבנן ומטעם מוקצה ואעפ"כ מסיק שם הש"ס בהסוגיא דעל עצי סוכה לא מהני התנאי דאיני בודל והיינו אפילו בדנפלה וכדלעיל וכמו כן כתבו התוספ' בפ"ק דסוכה דף ט':

מידי דהוה אפסל היוצא כו' וכרבה ורב יוסף דמכשרי בקנים היוצאין מלפני הסוכה ד' י"ט ע"ב ועיין בתוספ' שם ד' י"ז ע"א:

כגון עורות של בהמה. ואע"ג דבריש בכל מערבין (עירובין דף כ"ז) גבי מעשר שני חשיב בהמה גידולו מן הארץ מ"מ אף דגידולי ארץ איקרו שניזונין מן הארץ גידולי מן הארץ לא איקרי אלא הצומח מן הארץ ולא בהמה וכדמשמע בפ' השוכר את הפועלי' ד' פ"ט גבי דישה ובקידושין דף י"ו גבי הענקה דלא איקרי גדולו מן הארץ כפ' רש"י ותוספת:

או חבילי קש כו' ולא משני שהם פסולין לסיכוך אלא משום דאדם בא מן השדה וחבילתו על כתיפו ומניחו סוכתו ליבשה ונמלך עליו לסיכוך והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי וכדאיתא בש"ס ד' י"ב ע"א ופסולה אפי' בדיעבד וכתבו התוס' והרא"ש בשם הירושלמי דאין חבילה פחות' מכ"ה קנים דלא שייכא גזירת אוצר אלא בחבילה שאדם רגיל להביא מן השדה ועיין רא"ש וטור סימן תרכ"ט ובב"י שם שתירצו על הא דאיתא בש"ס דאגד של ג' שמיה אגד:

וכל אגד שאינו עשוי לטלטל כו' וכרב הונא בסוכה דף י"ב וכן פסק הרמב"ם בפ"ה מהלכות סוכה כרב הונא בריה דר"י וכתב הב"י בסימן תרכ"ט שכן משמע דעת הריף והרא"ש שהביא דבריו ותמה על הטור שהשמיט דין זה ולא פסק כהרמב"ם וכדמשמע מהר"יף והרא"ש ותירץ הט"ז בסימן תרכ"ט ס"ק י"ו דהנה שם ד' י"א דרש מרימר הני אסירייתא דסורי' מסככין בהם והיינו שאין קושרים אותם אלא למוכרם ודין זה הביא הטור ונראה דרב פפא פליג על מימרא זו דהא בהך דא"א לטלטלו ס"ל דמיקרי חבילה וכ"ש כאן דאפשר לטלטלו דלהכי נאגד להמכר במנין וע"כ לא הוצרכו הרי"ף והרא"ש למיפסק כרב הונא שכבר פסקו לאמימר וזה הטעם שהטור לא הביא הך דרב הונא בריה דר"י שכבר פסק כאמימר באפשר לטלטלו אלא שאח"כ יתירן ואפ"ה כשר כ"ש כאן דא"א כלל לטלטלן דמותר ודבריו ברורים מאד:

וכן אגד העשוי בידי שמים ואגד דחד לא שמי' אגד וכרב גידל אמר רב (סוכה יג ע"א) האי אפקתא דדיקלי מסככין בהו אע"ג דאגידי אגד בידי שמים לא שמיה אגד אע"ג דהדר אגד להו אגד בחד לא שמי' אגד ופרש"י אפקתא דדיקלא דקל כשהוא סמוך לקרקע יוצאין בו דוקרנין הרבה וענפיו מחוברין יחד כחבילה ואע"ג דאגידי כו' ואע"ג דהדר אגיד להו כדי להשכיבן יחד אגד דחד לא שמי' אגד כל דבר יחידי המחובר יחד ואוגדו בפ"ע לא שמיה אגד עד שיתן דבר אחר עמו ויאגדם יחד וכן פסק הרמב"ם בפ"ה הלכה יא והרא"ש ז"ל ומסיק הרא"ש שם דתרי הוה אגד וכל דבר כמו אפקתא דדיקלא כשאגדו ואחר עמו ובין שניהם כ"ה קנים הוה חבילה כחבילה של כ"ה קנים כההיא דירושלמי וכן פסק הטור והב"י בש"ע ונתב הב"ח דדברי הרמב"ם בזה סתומים:

ונסרים שיש ברחבן ד' טפחים כו' ואפי' הפכן על צדן שאין בהן ד' טפחים דהילכתא כרב הונא וכדמפרש רב נחמן שם משום דנעשין כשפודין של מתכות ופירש"י הפסולין לסכך בכל ענין שהופכן מחמת שיש שום פסול עליהן:

משום גזירת תקרה דדמיא לתקרה וחיישינן שמא ישב תחת התקרה לשם סוכה אבל אם אין בהן ארבעה כשרין אפי' הן משופין שדומין לכלים וכדמשמע בש"ס בשמעתתא דתקרה שאין עלי' מעזיבה ע"ש:

משום דלמא אתי למיטעי לסכך בענין כו' ובהגהת מימוני כתב דאם סככה בנסרין אפי' פחות מג' פסולה דהוי כבית ממש הואיל ובזמן הזה כולן מסככין בתיהן בנסרין שאין בהן ג' ומביאו ד"מ וכתב המ"א ובשעת הדחק שאין במה לסכך מסככין בנסרים אפי' יש בהן ד' וכן משמע בגמרא וה"ה בכל דבר שאין איסורו אלא משום גזירה מותר בשעת הדחק:

מ"מ ביו"ט צריך לאכול פת נראה דעת הגה"ה דביו"ט מחוייב לאכול פת יותר מכזית דאל"כ לא מוכח מידי דהא משום סוכה מותר לאכול חוץ לסוכה אכילת עראי פחות מכביצה ועכ"פ הוי יותר מכזית וכדלעיל בפנים:

סימן צז

לכאורה לא שייך זה לכאן וכן בש"ס ובהראשונים לא הביאו זה גבי ס"ת שנשרף ואפשר נפל טעות בדברי רבינו זצ"ל ושייך זה לעיל גבי והעומד על כל אדם בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע ובהש"ס נאמר ע"ז למה זה דומה לס"ת שנשרף ושייך זה גבי אפי' ריקנין שבך מליאים וכו':

סימן קח

להחרים בין בני אדם ט"ס הוא וצ"ל בי' בני אדם:

סימן קלג

או עובד עבודה נראה להגיה שצ"ל ועובד עבודה ועיין רמב"ם וסמ"ג:

רק בהתראה. אפשר דטעות הוא וצ"ל בלאו:

סימן קמח

חוץ מחרש כו' כסתם מתניתין דמגילה וכן הביאו הרי"ף והרא"ש המשנה כצורתה ואף דאנן קי"ל כרבי יהודה גבי ק"ש דאם לא השמיע לאזנו יצא שאני מגילה שיש בה חיוב שמיעה ג"כ וחרש לאו בר שמיעה הוא והוי כמו גבי שופר דשם לכ"ע חרש אינו מוציא כיון דשופר עיקר המצוה היא השמיעה וכסתם מתניתין דפ' ראוהו ב"ד וכ"כ הראשונים גבי מגילה דנשים אינן מוציאות את האנשים דלא מחייבי רק בשמיעה והסוגיא דמגילה

דמוקי במתני' כרבי יוסי ודלא כרבי יודא. היינו טעמא דלר' יודא כיון דמכשיר בקטן ע"כ סבירא ליה דסגי בחדא דמחויב השמיעה או בקריאה יכול להוציא ואנן לא קי"ל בזה כרבי יודא וכמו שפוסק בה"ג גבי נשים וכן הוא בפוסקים ועיין הגהת מיימוני ודוק בזה ולחנם רצו לשבש הנוסחאות בהרמב"ם ז"ל בהלכות מגילה ועיין בכ"מ שם ובתוי"ט:

סימן קנא

דאם כן גם היא צריכה לברך. יש בכאן קצת ט"ס וכמדומה לי שראיתי בסמ"ק דפוס קראקוב ושם מתוקן הטעות ועכ"פ צ"ל ואם כן גם היא צריכה לברך כו' וק"ל:
יבישים אין מברכין כו'. ט"ס יש בכאן וצ"ל יבשים ואכלן לחים כו':

סימן קנב

וכמה גבהו שלשה טפחים. פירוש דבור שיח וכו' אבל דבית שיעורו עשרה טפחים ועיין סמ"ג:

סימן קנג

ותלו לכרעי' דה"א. משמע מדברי רבינו דתליית רגל הה"א והקו"ף אינו פסול בדיעבד דומיא דחטרי' לגגי' דחי"ת דודאי הוא לכתחילה דספרי דוקני הוא דעבדי הכי וכן דקדק התשב"ץ ז"ל בסימן נ"א מדברי רבינו אבל הרבה מהגדולים חולקים ע"ז וסוברים דתליית רגל הה"א והקו"ף פוסלים דיעבד ועיין בטור ובב"י:

סימן קנה

אך תולין התיבות. היינו בין השיטין למעלה ולא בין דף לדף חוץ לשיטה וכמ"ש הטור והש"ע סי' ר"ע אך בתשובת הר"ן ז"ל סי' ל"ט מראה פנים להקל אף בין הדפים וכזה יש לדקדק מדברי הסמ"ג וע"ש ובזה נראה דעת רבינו:
ואין מתחילין פחות מג' פסוקים. וכתב הסמ"ג שאנו קורין בתענית צבור ויחל אע"פ שהוא ב' פסוקים מהתחלת הפרשה וכן כתבו התוספ' והמרדכי פ"ג ממגילה היינו משום שהיא פרשה ידוע וליכא למיגזר משום הנכנסים ורבינו דלג זה ונראה משום שראה בהרמב"ם ז"ל בהלכות ס"ת שהפתיחה מתחלת. מן פסוק ויאמר ה' אל משה לך רד והוי ד' פסוקים עד ויחל דבס"ת של הצרפתים במקום רבותינו בעלי התוספ' היתה מתחלת ויאמר ה' אל משה ראיתי כו' דהוי רק ב' פסוקים עד ויחל כי יש הרבה שינוים בין ספרי

הצרפתים ובין ספרי הרמב"ם ז"ל וכן בפנחס בפרשה ובחדש הראשון עד והקרבתם כתבו שם התוספ' דהוי רק ב' פסוקים ואצלינו המה שלש פסוקים

סימן קנז

לא שבת ולא י"ט. יום ראשון של י"ט ועיין רמב"ם וסמ"ג ואפשר מדכתב רבינו סתם דעתו כדעת הרא"ש ז"ל בתשובה שחולק על הרמב"ם והסמ"ג וסובר דלא דחי אף י"ט שני אך בכלבו פוסק בנולד בה"ש דמולין אותו בי"ט שני וידוע שהוא ז"ל נמשך בפסקיו אחר דברי רבינו ז"ל:

ואשה וגוי פסולין. צ"ע בזה דרוב הפוסקים פסקו כרבי יוחנן דאשה כשרה ואפשר דדעת רבינו ז"ל דאשה לא תמול לכתחילה בהרי"ף והרמב"ם ז"ל ועיין בהג"מ פ"ב מהלכות מילה ועיין בכלבו:

סימן קנח

ומילתו של יליד בית אינו דוחה כו'. נראה לפרש דהיינו שלא טבלה אמו עד שילדתו ועיין הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכו' מילה ובהר"ן בפ' ר"א דמילה:

סימן קס

ואם היו כתובים בקלף. פי' בקלף של ס"ת או תפילין ואפי' נכתב בטעות רק שנתכוון לכתוב השם מדעת אבל אם נכתב על קלף של חול הגליון לא קדוש וכמו על ידות הכלים שיגוד ויגנוז השם ועיין סמ"ג:

סימן קסו

ואם הערים ישראל בדבר זה כו'. נראה לפרש דעת ההגה"ה דר"ל דהא דכתב רבינו שצריך הישראל למוכרן לאחר מן הדין היינו דוקא אם הערים בדבר זה ובלא הערמה מותר וא"צ למוכרן ולכן מביא רבינו והני תרי חסידא מיחלפי אהדדי משום שרצו להחמיר על עצמן אף בלא הערמה וכן מוכח בסמ"ג:

אבל לבנו קטן לא כו'. עיין בסמ"ג שבתשובת הגאונים ז"ל פסקו שמותר אף לבנו קטן:

סימן קפב

באונס כו' עיין בר"ן מה שמביא מהירושלמי:

עשר בנות הן. עיין סמג גירסא אחרת:

וחייבי כריתות. אם התרו בהן למלקות ועיין ברמב"ם ובסמ"ג:
אף על פי שהם בכרת: ולא התרו בהם למלקות:

סימן קפג

ואם כפו האיש לקדש כו' עיין סמ"ג שכתב דהגאוני' פסקו כמר בר רב אשי דאינה מקודשת וצ"ע על רבינו:
טומטום ואנדרוגנוס. כן הוא בסמ"ג וברמב"ם בפ"ד מהלכות אישות וע"ש במ"מ וצ"ע לגבי אנדרוגנוס שנתקדש:

סימן קפד

הטה ידו. והוא שיאמר לה ה"ז גיטך אבל אם לא אמר כן לא מהני אף אם היו עסוקי' באותו ענין. ועיין הר"ן
בתורת שט"ח. ולא מהני אף אם היו עסוקי' באותו ענין הר"ן:
חש"ו פסולין כו'. אבל מדברי רבינו ז"ל בפנים שלא הביא הא דרב יהודא והוא ששייר מקום התורף משמע ודאי שדעתו ז"ל כפי' הראשון דאף אם כתבו חש"ו התורף כשר אם גדול עע"ג ומלמדן וכמ"ש שם התוספת והרא"ש בפסקיו משום דאף לר"א דבעי כתיבה לשמה מדאוריית' אבל שליחות לא בעי גבי כתיבה ומה שצריך אמירת הבעל להסופר היינו משום לשמה דסתם אשה לאו לגירושין קיימא וכן הוא דעת הר"ן ז"ל וכ"נ דעת הסמ"ג ז"ל:
ואע"ג דהוו תרי חומרי כו'. כמו שמבואר בסמ"ג וע"ש:
הוא עיקר. והשם השני כותבין דמתקרי דקאי אדלעיל וכמ"ש רבינו ז"ל בפני' וכן פי' מהרי"ק בסי' צח וע"ש:

תשובה מבעל מחבר הגהות החדשות:

בנדון גט שכ"מ כהן שאין לו זרע הניתן בקק דובראונה על תנאי כדין גט שכ"מ באם לא מתי ונשכח מהמסדרין שאחר שקיבלה האשה הגט מהשכ"מ כהן הנ"ל קרע הרב המסדר הגט כמו שהמנהג בשארי גיטין ואח"כ נפטר השכ"מ לבית עולמו ויש לו אח יבם ונשאלתי ע"ז לחוות דעתי והנה אף שלא זייני עלי ולא ספרי כאן כי מחוסר אני בכאן בחצירי הסמוך לעיר ואליז כמעט כל ספרים שיש לי נראה ובעיני פשוט דצריכה חליצה וכפי שהביא המרדכי בפרק מי שאחזו והגהות מימוני בתשוב' הסמוכה להרמב"ם ז"ל בהלכות גירושין בשם הר"מ מרוטן בורג שפסק בפשיטות דלפי פירושם של ר"ח ור"ת ור"י שפירשו בפרק מי שאחזו על מתני' דמה היא באותן הימים דקאי על מתניתן דלעיל

מינה מהיום אם מתי ומעכשיו אם מתי ועל זה קמיפלגי ר' יודא ור' יוסי דלר' יודא הרי היא כאשת איש לכל דבריה ולר' יוסי מספקא לי' אם הגט חל מיד או שעה אחת קודם שימות וכדמשני הש"ס שם באומר מעת שאני בעולם שפירשו דנעשה כאומר מעת שאני בעולם דבודאי כוונתו של שכ"מ הוא לאחר הגט כמה דאפשר ומשום זה אם נקרע הגט או נאבד קודם המיתה הרי היא ספק מגורשת לרבי יוסי דצריכה חליצה מספק וכרבי יוסי קי"ל וכמו שפסק שם הרא"ש ז"ל לפי הגרסא דגמרא שלנו בברייתא דימים שבנתיים זכאי במציאתה וכו' דגרסינן בדברי חכמים מגורשת ואינה מגורשת ובלבד שימות והיינו כרבי יוסי דמתניתן וכמו שפי' רש"י ז"ל שם והרא"ש בפסקיו ודלא כפי' רש"י ז"ל שם בתחילת הסוגיא דמתניתן דמה היא באותן הימים לא קאי אמהיום אם מתי ומלתא באנפי נפשי' ומיירי היכא דאמר מעת שאני בעולם וע"ש כי כולם דחו זה הפירוש וכמו שכתבו התוספ' שם והרשב"א והר"ן והרא"ש וראי' מהתוספתא דקתני בה להדיא אמהיום אם מתי וכ"כ הרא"ש בתשובה שזה הוא דעת הרי"ף דקאי על מתניתן דלעיל מה היא באותן הימים וכמו שהביא הב"י בטור אה"ע סימן קמ"ח בשם תשובת הרשב"א וכן מביא הד"מ דברי המרדכי הנ"ל והגמ"י בשם הר"מ בסימן קמה דצריך שיהא הגט קיים בשעת מיתת הבעל ואם נקרע או נאבד אף אם נישאת תצא ואין חילוק בין תנאי דמעכשיו כמו שהמנהג אצלינו בתנאי דשכ"מ ובין תנאי דמהיום וכדמוכח מדברי כל הפוסקים והטור והרמ"ה שמחלק בזה הוא יחיד בדבר נגד כל הפוסקים וכפי שמבואר במרדכי שם להדיא דשוין הן ומיהו אשר ימלא לבו להקל ואף שהב"י בסימן קמ"ח מפרש דלהרי"ף והרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות גיטין אין הלכה כרבי יוסי דמתניתן דמגורשת ואינה מגורשת רק דמגורשת ודאי משעת נתינת הגט לידה מפני שהם גורסים בהברייתא הנ"ל ימים שבנתים כו' וחכ"א מגורשת היא לכל דבריה ודלא כר' יוסי דמתניתן וא"כ אף אם נשרף הגט ה"ז מגורשת גמורה דקי"ל כחכמים דברייתא וכן כתב המ"מ בפ' ט"ו מהלכות גיטין וכן נראה מדברי הר"ן ז"ל במה שכתב במתניתן דלא תתיחד עמו וע"ש שהבין כן בדברי הרי"ף ז"ל מ"מ מי ימלא לבו להקל נגד גדולי הראשונים ר"ח ור"ת ור"ו והרא"ש והטור והמרדכי שכולם פוסקים כרבי יוסי דמתניתן וכפי הגירסא בברייתי' שם וחכ"א מגורשת ואינה מגורש' וכמו שכתב הרא"ש בפסקיו שם בפ' מי שאחזו. גם הב"י בעצמו בש"ע לא הכריע בפירוש לפסוק כהרי"ף רק כתב דברי הרמב"ם ז"ל בדין גט שכ"מ בסי' קמ"ה ובדין ימי' שבנתיי' בהפלוגתא דברייתא לא הזכיר זה כלל רק בסימן קמ"ח העתיק דברי הרמב"ם ז"ל דשם בפ"ח בענין איסור היחוד וכפשטא דמתניתן דפרק מי שאחזו לא תתיחד עמו כו' והדבר פשוט שלא

רצה הב"י להכריע בזה משום שרבו החולקין על הרי"ף והרמב"ם ובפרט שהרשב"א מקיים גירסא דידן לעיקר וחכ"א מגורשת ואינה מגורשת וא"כ ודאי הלכה כרבי יוסי דמתניתן ועוד מדלא הביא הב"י בסימן קמ"ה דברי הרמב"ם ז"ל שבפ"ט מהלכות גירושין הלכה י"ט שכתב וז"ל ובכל אלו התנאים כל הימים שמנתינת הגט עד שימות ויתקיים התנאי הרי היא מגורשת לכל דבר ובלבד שלא תתייחד עמו כו' ובזה רמז הרב המגיד שפוסק הרמב"ם ז"ל כחכמים דברייתא וכגירסת ההלכות וע"ש ופשוט הוא שבכונה גדולה השמיט זה הרב ב"י ואף שדרכו תמיד להעתיק דברי הרמב"ם ז"ל וכמו שהביא דבריו ממש בכל זה הסימן משום שלא רצה להכריע כדעתו ז"ל נגד התוספ' והראשונים הני רבוותי אשר מימיהם אנו שותים וכן הוא דרכו של הרב ב"י בכל ד' חלקי ש"ע דהיכא שהרבה מהראשונים המפורסמים סוברים כהתוספ' והרא"ש נגד פסק הרי"ף והרמב"ם לא הכריע להלכה ועכ"פ מביא דעת שניהם ופשיטא רבינו הרמ"א ז"ל שכל פסקיו הולכים אחר גדולי האחרונים מאשכנז וצרפת שעל הרוב נמשכין תמיד אחר פסקי התוספ' והרא"ש ואין מהצורך להאריך בזה ופשיטא שגם הב"ח והב"ש בסימן קמ"ה מחמירין כדעת המרדכי דהיכא דנאבד הגט דצריכה חליצה והמה ז"ל מהאחרונים שמקובלים אצלינו לפסוק כמותן ופשיטא בספק איסור ערוה דאורייתא חלילה וחלילה להקל ולרווחא דמילתא אמינא שלפענ"ד היה נראה שדעת הרי"ף כדעת הרא"ש ודעמי' לפסוק כרבי יוסי דמתניתן דאל"כ למה הביא הסוגיא דמקשה והא הוי גט לאחר מיתה והתירוץ באומר מעת שאני בעולם כיון דלחכמים דברייתא לפי גרסתו דמגורשת לכל דבר לא שייך זה כלל דהא משעת מסירה היא מגורשת וגם התירוץ אינו עולה לפי דבריהם לכל הפרושים דאם אומר או כאומר מעת שאני בעולם לא חלים הגירושין עד סמוך למיתה ואף אם נדחק ונאמר דהרי"ף ז"ל יפרש כפירושו של רש"י ז"ל דהוי מלתא באפי נפשי' ולא קאי אמהיום אם מתי ועלה קאי הפלוגתא דרבי יהודה ור' יוסי במתניתין עכ"ז יקשה דהא לפרש"י ז"ל גם הברייתא דימים שבינתים זכאי כו' מיירי ג"כ באומר מעת שאני בעולם וא"כ האיך יאמרו החכמים דמגורש' לכל דבריה כפי גירסתו דהא הוא התנה בהדיא מעת שאני בעולם דהוי סמוך למיתה ממש ומלבד זה אין דרך כלל לומר שהרי"ף יפרש כפירוש רש"י ואף דלפרש"י סובר רבי מאיר כן באמת הוא דוחק גדול ונראה דרש"י ז"ל בעצמו הרגיש בזה הדוחק ומחמת זה פי' בפ' כל הגט (ד' קה ע"ב) גבי ברירה דמתניתין דמה היא באותן הימים קאי אמהיום אם מתי וכמו שכתבו התוס' שם וגם מדברי הר"ן ז"ל בגמרא עלה דההיא משמע דמפרש דעת הרי"ף כפירושם של ר"ח ור"ת ז"ל וכן דרך הרי"ף ז"ל על הרוב לתפוס פי' של רבינו חננאל ז"ל ועוד שהרא"ש

ז"ל כתב בתשובה להדיא שהרי"ף מפרש כפי' של התוס' וכמו שהביא הב"י משמו של הרא"ש ז"ל וא"כ השקלא וטריא הוא דלא כהילכתא אם נאמר שהוא פוסק כחכמים דברייתא ועוד דדרך הרי"ף ז"ל לפסוק תמיד כמתניתין ולא לחוש לפלוגתא דברייתא וכמו שכתב בפסחים בפ' אלו עוברין אמתניתין דאיזהו שאור אפלוגתא דרבי יהודא וחכמים שם דאף דבברייתא תני לה בשם רבי מאיר הלכה כרבי מאיר משום דמתניתין תני לה בלשון חכמים לא משגיחינן אברייתא וכן בשבת בפ' כל הכלים גבי כל הכלים ניטלין ושבריהן נטלין עמהם ור' יודא חולק שם וסותר הרי"ף פסק הגאון שפוסק כרבי יודא דבברייתא תני לה בשם ר' מאיר משום דבמתניתין קתני לה בסתמא לא משגחינן אברייתא ופשיטא כאן דבמתניתין לא הביא כלל דברי חכמים רק מחלוקת רבי יודא ורבי יוסי לא משגחינן בברייתא והדרינן לכללא דרבי יודא ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי ודוחק לומר דשאני הכא דבמתניתין לא הוזכר כלל דברי החכמים דמגורשת לכל דבר דלכאורה נהפך הוא ואתי במכ"ש דכיון שלא הוזכר זה במשנתינו לא ראה את דבריהן והגע בעצמך אם היה נזכר דברי חכמים במתניתין בשם רבי מאיר וכפי האמת דס"ל בברייתא כחכמים כגירסת הרי"ף היה בודאי הלכה כרבי יוסי דמתניתין ולא כחכמים דברייתא ולפי שלא נזכר כלל יהיה עדיף בתמיה ולפיכך היה נראה דגם דעת הרי"ף ז"ל לפסוק כרבי יוסי דמתניתין דמגורשת ואינה מגורשת ומה שהביא הברייתא הוא משום דילפינן מינה כמה דברים לענין ירושה ומטמא לה וגם לענין מציאה ומעשה ידיה והפרת נדריה וגם לענין מזוני וגם דלא תתיחד בפני בנה הקטן דזה הוא סיום תוספתא זו וכמו שמביא כל זה הרי"ף ולא בכדי לקבוע הלכה כחכמים דברייתא נגד רבי יוסי דמתניתין וכן נראה מדברי הרא"ש ז"ל בפסקיו שהביא גירסת הרב אלפסי ז"ל ולא כתב בלשון הרי"ף ז"ל והלכה כחכמים רק אחר זה כתב הגירסא שלנו וכתב הלכה כחכמים וכן בכל ספרי הרי"ף שלפנינו ליתא אך מדברי רבינו הב"י בטור סימן קמח נראה שהוא היה גורס בדברי הרי"ף והלכה כחכמים ולא משמע כן מדברי הרא"ש כמ"ש וגם מדברי הרשב"א ז"ל בתשובה משמע ג"כ שלא היה גורס בדברי הרי"ף ז"ל והלכה כחכמים שכתב גבי הא דלא תתיחד עמו דברי רש"י ז"ל דהטעם הוא משום חשש קדושין או משום דאסור להתיחד עם הפנויה וכתב אח"ז מיהו לפי' ר"ח ור"ת שפירשו דמתניתין דמה היא באותן הימים קאן אדלעיל כו' והביא דברי התוספות ז"ל דלרבי יוסי אסור היחוד משני טעמים מחמת הספק וכו' וע"ש אם היה מפרש דעת הרי"ף ז"ל לפסוק כחכמים דברייתא היה כותב בפשיטות דלחכמים דקי"ל כותייהו הוי הטעם רק משום חשש קידושין וכמו שכתב הר"ן ז"ל בהמתניתן אלא נראה פשוט דס"ל דדעת הרי"ף

לפסוק כרבי יוסי דמתניתין וא"כ אי אפשר לפרש המתניתין אליבא דחכמים דברייתא ומטעם חשש קידושין לחוד כיון שלא הוזכר דיעה זו דחכמים כלל במתניתן ובשלמא לרש"י ז"ל שמפרש דמה היא באותן הימים הוא מילתא באפי נפשי' ולא קאי אמהיום אם מתי שייך שפיר לפרש הטעם משום חשש קידושין כיון שבמהיום אם מתי לא נחלקו רבי יודא ורבי יוסי אלא הכל מודים בזה דמגורשת משעת נתינה אבל הרי"ף דמפרש כפי' ר"ח דקאי אדלעיל ואמהיום אם מתי לא שייך לפרש כן וכל זה אני כותב דרך מו"מ אבל באמת דברי בטלין נגד הר"ן והרב ב"י שפירשו דברי הרי"ף לפסוק כחכמים וכמו שמשמע מדברי המ"מ בפ"ט מה' גירושין שהרי"ף ז"ל פוסק כחכמים וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל ואפשר ליישב לדעתם ז"ל מה שהקשתי דלמה לא יהי' הלכה כרבי יוסי דמתניתין נגד חכמים דברייתא משום דמתניתין קמייתא זה גיטך אם מתי וכו' דקתני מהיום אם מתי מעכשיו וכו' ה"ז גט משמע ליה להרי"ף ז"ל דמדקתני סתמא ה"ז גט דהוי גט גמור משעת המסירה וכמו בכל תנאי דמעכשיו ופוסק כהסתם הראשון ואף דהוי סתם ואח"כ מחלוקת דרבי יודא ורבי יוסי פליגי תרווייהו אסתמא קמיית' מ"מ אהני דעת חכמים דברייתי' לפסוק כסתמא דמתניתין קמייתא וכהנה יש הרבה בדברי גדולי הראשונים גם צריך לדחוק לפי פירושם ז"ל דעת הרי"ף דהביא הסוגיא דמעת שאני בעולם היינו היכא דלא אמר מעכשיו וכפלי' לתנאו אם לא מתי וכו' וכתקנת שמואל ולהרי"ף ז"ל תיקן בלא מעכשיו וכשיטת הרמב"ם ז"ל בפ"ט מה' גירושין וכפי שפירש המ"מ דהטעם דהכפילה של התנאי מפיק המשמעות דלאחר מיתה ועכ"פ לא הוי רק כמו מעת שאני וכמו לתנאי דמתניתן במעכשיו ומהיום אם מתי ובזה מודו הרי"ף והרמב"ם דשם צריך שיהא הגט קיים בשעת מיתה אף לחכמים דברייתא לפי גירסתם כיון דלא אמר מעכשיו או מהיום רק דכפלי' לתנאו דהוי כמעת שאני בעולם ודוק. ויהיה איך שיהי' עכ"פ אנחנו שומעי' להחמיר כדעת התוספ' והרא"ש וסייעתם ועיין סמ"ג וראיתי שאחד מן המתירים הביא ראיה שדעת הרב ב"י לפסוק כהרי"ף והרמב"ם מדלא הביא בש"ע אם עברה ונתיחדה שלא בעדים וזה טעות חדא דהב"י העתיק שם לשון הרמב"ם ז"ל והוא לא פירש דין היחוד לגבי שכ"מ לחוד רק כלל בכל דין המגרש על תנאי ולדעתו אף בזו יש לחוש לקידושין וכמו שכתב הב"י והב"ש בסימן קמ"ח והחשש דמשום קידושין מרווח טפי ודין אם עברה ונתיחדה בלא עדים לא הוזכר בש"ס ואין דרכו של הרמב"ם ז"ל להביא דין חדש ועוד בעיקרא דמילתא טעות כי הבין דלהטור אם נתיחדה שלא בעדים חיישינן לקידושין וישתקע הדבר ולא יאמר כי כל המעיין בדברי הטור בסימן קמ"ח יראה בפשיטות דקאי אדלעיל וכמו החשש דקידושין דהוי

דוקא בעדים ובודאי לא יהי' הטפל חמור מן העיקר דחשש גט ישן לא הוי אלא מדרבנן ואם נתגרשה תנשא בו לכתחילה ופשיטא דלא החמירו רק דוקא אם נתיחדה בעדים ובירושלמי עלה דמתניתן לא תתיחד עמו אלא בעדים גרסינן שם נתיחדה עמו בפני שנים צריכה הימנו גט שני בפני אחד אינה צריכה גט שני וכמו שמביא זה הירושלמי הרשב"א בחידושיו וקאי אמתניתין דהוי אליבא דכולי עלמא ובודאי לרבי יודא אין טעם אחר רק משום גט ישן ודוקא בעדים וכן מוכח מדברי כל הפוסקי' וחלילה לנו לתלות בוקי סריקי ברבינו הטור דאם נתייחדה שלא בעדים דצריכה גט שני ואף אם נתיחדה בעדים נתקשה הב"י בסימן הנ"ל על הטור דכיון דקי"ל אם נתגרשה בגט ישן תנשא בו לכתחילה ליכא למימר לא תתגרש בו כיון שכבר הוא בידה ונדחק ליישב ועיין בב"ש ועכ"פ להחמיר להצריך גט שני שלא בעדים לית דין ולית דיין ואף שלפי פי' של רש"י ז"ל גבי וניחוש שמא פייס דהוי משום חשש דגט ישן דהיינו שהבעל יטעון שנתיחד ומשמע לכאורה שיטעון שנתיחד שלא בעדים דאל"כ יבואו העדים ויגידו אבל האמת דהוי משום לעז בעלמא שיטעון שנתיחד בעדים וכבר מתו או הלכו למדינת הים וכמו שכתבו התוספ' דף י"א ע"ב ועוד דהא התוספ' פירשו דהוי משום שמא ביטל התנאי ועיין בר"ן ובמרדכי בפרק מי שאחזו וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל וע"ש וגם מה שסמך המתיר להביא ראי' מדלא הזכיר הש"ע בדין מזונות אדרבה מצידי' תברא דהא לגירסת הרי"ף ז"ל בהברייתא דחכמים אומרים מגורשת לכל דבר מוכרח לגרוס שם בש"ס חכמים היינו רבי מאיר ולומר מזוני איכא ביניהו וכמו שמביאים גירסא זו הרשב"א והר"ן ז"ל שם ואם דעת הב"י לפסוק בהחלט כהרמב"ם ז"ל וכחכמים דברייתא למה לא הביא בהדיא דאין לה מזונות כיון דאין פשוט כל כך דהא לרבי מאיר דס"ל ג"כ כחכמים דמגורשת לכל דבר ועכ"ז סבירא לי' דאית לה מזונות אבל הדבר פשוט דהב"י ז"ל לא רצה להכריע בזה וסמך א"ע אמה שכתב בסימן צ"ג בדין ספק מגורשת לענין מזונות ועוד אפשר מאחר דגם לא הכריע הב"י נגד הירושלמי שהביאו הרי"ף והרא"ש דהמגרש את אשתו ולא סילק לה כתובתה שחייב לזונה ופשיטא בספק מגורשת ועיין בטור וב"י שם סימן צ"ג וכן פוסק הב"י בעצמו בתשובה סימן ה' בגט שכ"מ אם נקרע הגט דצריכה חליצה ויש לי עוד ראי' מהתוספתא לחזק הפסק של מהר"ם מרוטן בורג דאם נאבד או נקרע הגט קודם מיתה דצריכה חליצה אך אין לי פנאי להאריך וגם מחמת חסרון ספרים סוף דבר של דעתי ח"ו להקל שתנשא בלי חליצה ובפרט ששמעתי שהחלוץ לפנינו ובקל אפשר לפשר אותו שיחלוץ לה בודאי יש להחמיר וגם לדעתי אפשר לדון לכופו לחלוץ מאחר שאינה בת יבום כלל מחמת הספק לא שייך בזה תקנת הקהילות בנידון העיזבון ורק יקום הדין על

משפטו כד"ת אך לא לזה באתה השאלה ואין רצוני להאריך בזה ובטוח אני שהמתירין יחזרו מדעתם שלא ילכדו ח"ו ברשת גס לבו בהוראה רחמנא ליצלן ושלום על דייני ישראל באתי עה"ח עש"ק ר"ח אלול תק"ס לפ"ק פה חצר סלייעזני **יהושע** בא"א מ"ו ה"ה מוהרצ"ה צייטלעש:

ועוד ראיתי בדברי אחד מן המתירין דקדוקים חלושין וקלים שאין כדאי לסותרן ואפילו יהבינן להו טעותיהו וכי בסברות הכרס כאלו כדאי להתיר ערוה דאורייתא נגד גדולי הראשונים גם מה שכתב כיון שבסדר הגט בסימן קנ"ד כתב בסתם שנהגו לקרוע הגט דמיירי אף בגט שכ"מ הניתן על תנאי וזה הוא טעות גדול כי מה יאמר על גט הניתן על תנאי באם ולא במעכשיו דודאי אם נקרע הגט הולד ממזר וכי גם בזה יהי' המנהג לקרוע ח"ו אלא שם נכתב הסדר על רוב הגיטין וכן בטור כותב תחילה סדר הגט מהסתם ואח"כ כותב ואם שכ"מ המגרש. ודע דהא דאיתא בטור גבי הא דגט שכ"מ שיאמר מתחילה זה גיטך והרי את וכו' ואח"כ התנאי דאם מתי זה הוא שלא בדקדוק דהא הטור כתב בסימן ל"ח דכה"ג הוי מעשה קודם לתנאי ודלא כהרמב"ם שחושב המסיר' דוקא למעשה וגם הטור הביא דעת החולקין על הרי"ף והרמב"ם דבכל תנאי צריך ד' חלוקי תנאי ואף במעכשיו וא"כ צריך לומר מקודם התנאי וק"ל:

וזה שנית כתבתי בנידון זה

יען כתבתו באריכות בתשובה בדבר גט שכ"מ כהן הניתן על תנאי מעכשיו אם מתי כדינא ונקרע הגט קודם מיתתו אחר קבלת האשה תיכף וכמו שהמנהג בשארי גטין בלא תנאי וכתבתי שם שדעתי להחמיר בזה ולא להתירה בלא חליצה ולחוש לדעת הר"מ מרוטן בורג שהביאו משמו המרדכי בפ' מי שאחזו והגהת מימוני בתשובה הסמוכה להלכות גרושין שפוסק בפשיטות דלפי פירושם של ר"ח ור"ת בהסוגיא דפ' מי שאחזו דבאומר מעת שאני בעולם היינו דשכ"מ המגרש בהתנאי דאם מתי אף דאומר מעכשיו או מהיום לעולם אין דעתו לגרש רק קודם מיתה דוקא וכמו שכתבו שם התוספות והרשב"א והרא"ש והר"ן ולפי זה אם נקרע הגט קודם אף אם נישאת תצא דהא שעה אחת קוד' מיתה שרצונו שאז דוקא יחול הגט הרי נקרע וכפי שכתבתי בתשובה הנ"ל באריכו' שם דלפי הגירסא של רש"י ורוב הראשונים ז"ל שם בברייתא ימים שבנתים וכו' שגורסים וחכמים אומרים מגורשת ואינה מגורשת והיינו כרבי יוסי דמתניתן וכן הסכימו הרשב"א והרא"ש ז"ל שגירסא זו עיקר ולא כגירסת הרי"ף והרמב"ם שגורסי' וחכ"א מגורשת לכל דבר וכן הוא דעת הסמ"ג והסמ"ק שכתבו דלא תתיחד עמו וכו'

משום חשש דגט ישן והיינו דוקא לרבי יודא ורבי יוסי דמתניתן דאילו לפי הרמב"ם ז"ל הוי החשש משום קדושין וכמו שכתבו בזה הרשב"א והר"ן באריכות והרא"ש בתשובה והטור ומביאם הב"י וא"כ מאחר דרוב הפוסקים פוסקים כרבי יוסי בודאי סוברים כדעת הר"מ מרוטן בורג דאם נקרע הגט קודם מיתתו דאינה מגורשת דאין סברא לחלוק על דבריו ז"ל וכמו שמבואר במרדכי שם שגם רבינו פרץ השואל כתב להר"מ ז"ל בפשיטות דלפי פירושם של ר"ח ור"ת ז"ל גבי מעת שאני בעולם דהוי דינא הכי ולא תימא מאחר ששארי גדולים כמו הרא"ש והטור לא הביאו הא דאם נקרע ש"מ דלא ס"ל הכי אלא אדרבה מדלא הביאו דברי מוהר"מ ז"ל ולחלוק עליו מוכח דמודי לזה כי דברים ראויים המה ולא הביאו לרוב פשיטותו וגדולה מזו כתב הר"ן ז"ל בס"פ מי שאחזו גבי האיבעי' שם במעכשיו אם לא באתי מכאן עד י"ב חדש ופסקו הרי"ף והרמב"ם ז"ל לחומרא שדעת הר"ן ז"ל דהוי כמו ספיקא דאורייתא משום דלא גמר ומגרש עד אחר י"ב חדש אף דאמר מעכשיו ועיין בהר"ן ז"ל ופשיטא במעכשיו אם מתי דמסיק הש"ס להדיא דהוי מעת שאני בעולם ואף שהתוספות כתבו שם גבי מעכשיו אם לא באתי דהוי רק משום גזירה אטו אי לא מת מ"מ מאחר שפסקו הגאוני' ז"ל לחומר' נראה דהוי ספיקא דאורייתא כמ"ש הר"ן ז"ל ואני בעניי זכיתי למצוא ראיה לדברי הר"מ מרוטן בורג מהתוספתא דגיטין פ"ה דקתני שם וז"ל ה"ז גיטך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש ומת בתוך י"ב חודש לא תנשא ורבותינו התירו להנשא ואם נתקרע הגט או אבד בתוך י"ב חודש אינו גט לאחר י"ב חודש ה"ז גט ע"כ ובודאי הדבר פשוט מדאפליגנהו התנא לתרתי בבא והפסיק בדברי רבותינו באמצע דבסיפא אם נקרע הגט או שנאבד אף רבותינו מודים דאינו גט וזה מוכרח ולא יסרב בזה רק המעקש ואין דעתו שלמה ונצרך ליתן טעם בזה ואין טעם אחר זולת מה שהאיר עינינו רבינו הגדול הר"מ מרוטן בורג ז"ל משום דאין דעתו לגרש עד אחר י"ב חודש דסגנון אחד הוא כמו בגט דמעכשיו אם מתי שכל כונתו הוא רק דלא תתעגן ודעתו לאחר כפי האפשרי וכזה תמצא בדברי הר"ן ז"ל בפר' מי שאחזו ואף דלא דמי ממש דהא הר"מ ז"ל כתב שם בהתשובה לרבינו פרץ שהביא המרדכי ומחלק שם בין מהיום אם מתי ובין אם לא באתי מכאן עד י"ב חדש דאם אמר מעכשיו אם לא באתי עד י"ב חדש דאף אם נקרע הגט מגורשת וכפי שמאריך שם מ"מ הרי דקדק וכתב שם בתשובה הנ"ל וז"ל אבל במהיום אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש למה יש לנו לעקור עיקר משמעו' דמהיום דמשמע לאלתר מיד דאי לא אמר שיחול עכשיו אלא בסוף רגע אחת קודם גמר י"ב חודש למה ליה לאומרו לימא ה"ז גיטך אם לא באתי עד י"ב חודש ולא לימא מהיום וליחול הגט בסוף י"ב חודש אם לא יבוא דבשלמא

התם כיון שתלה התנאי במיתה דאמר אם מתי אם לא אמר מהיום לא הוי הגט חל כלל דקוד' מיתה אכתי לא מטי זימני' ולאחר מיתה מאן מגרש לה ולהכי אמר מהיום כי היכא דליחול גיטי' רגע א' קוד' מיתתו ולהא לא שייך במהיו' אם לא באתי כו' וע"ש ומדבריו ז"ל זכינו לדין ליישב התוספת' בטוב טעם דבסיפא אם נקרע הגט או נאבד בתוך י"ב חודש בלא מעכשיו אף רבותינו דרישא מודים דאינו גט דהא הטעם של רבותינו הוא משום דסברי לה כרבי יוסי דאמר זמן של שטר מוכיח עליו והוי כמו מהיום אם לא באתי וכדמסיק שמואל בתלמוד ולכך אם מת הוי גט דעכ"פ רגע קודם מותו רצה שיהיה הגט חל וכמו לדידן במהיום אם מתי דהוי מעת שאני בעולם אבל בגונא דסיפא אם נקרע הגט בתוך י"ב חדש כשהגיע הרגע סמוך לסוף י"ב חודש הרי הגט אינו ואיך יחול ולא שייך לומר כמה שמחלק הר"מ ז"ל בתשובה דלמה אמר מהיום דהא לא אמר מידי רק אם לא באתי מכאן עד י"ב חודש רק אנו באנו לדון ולהתיר מחמת שנכתב הזמן בגט וכרבי יוסי ובודאי מכח כתיבת הזמן לא מוכח עכ"פ שדעתו שיחול תיכף ודי בזה שנאמר שדעתו שיחול סוף רגע אחרונה וכמו גבי אם מתי שאמר בפירוש מעכשיו דאמרינן שלא יחול רק רגע אחד קודם מותו וכללו של דבר שיש חילוק גדול בין אם אמר להדיא מהיום אם לא באתי וכו' דמוכח שדעתו שיחול תיכף ובין דלא אמר מהיום ורק שדנין מכח זמנו של גט מוכיח והזמן נצרך לעולם לכתוב בגט אף בלא שום תנאי ומסתיי' דהוי כמו אם אומר בפירוש מהיום אם מתי ואחר העיון מי שדעתו שלמה עליו יודה בזה והלואי כי שכיבנא לא אימא דנפיק רבי' הגדול הר"מ ז"ל כי עפר אני תחת כפות רגליו הקדושי' אבל יהי רעוא דימליץ טוב בעדי דלעד מתרצנא מתנית' כוותיה ע"פ האמת ואל תשיבני דאם הוא כפירושו בהתוספתא אמאי לא פשוט הש"ס האיבעי' גבי מעכשיו אם לא באתי דלא שרינן לה לאלתר כי יש לחלק דאפשר שדעתו אם ימות שיחול מיד וזה אפשר לדין מזמנו של הגט. תן לחכם וכו':

משום חשש גט ישן. וכן הוא בסמ"ג. ומזה יש להוכיח שדעתם כדעת ר"ת ז"ל דהוי כאומר מעת שאני בעולם. דאילו לרש"י והרי"ף והרמב"ם ז"ל דמגורשת למפרע אחר שימות טעם איסור היחוד הוא דהויא פנויה גמורה ולא משום גט ישן וכמ"ש התוס' והרשב"א בחידושיו והר"ן בפ' מי שאחזו. ונ"מ דאם נתקרע הגט או נאבד קודם שימות צריכה חליצה לדעת רבינו והסמ"ג ז"ל:

לא יוציא. אפי' ע"י אביה ולא דמיא לקטנה דלעיל ועיין סמ"ג:

תשובה בנדון גט לקבלה מבעל המחבר הגהות חדשות

האשה מוכ"ז האסורה בכבלי העיגון. ועתה מקרוב בא שליח ובידו שטר שליחות בעדים מבעלה המומר. וגם קיום ב"ד וכפי שבא במכתבו אלי. אהובי ידידי שי' כבר הודעתיו נאמנה ע"י חתן בתי המופ' כמהורר צבי הירש הורוויץ שי' ידיעה במקצת במכתבי דעתי הקלושה. והוא זה דודאי קשה הדבר למאד נדון הנ"ל דבר חדש ואינו מצוי בזמנינן לסדר גט כזה בלי עידי חתימה וגם הגט יוכתב ע"י סופר שליח הנ"ל במקום אחר לא במקום האמירה ולא בזמן האמירה ותלוי בזה הרבה דקדוקים ודינים מתחלפים ואף שרבו בדינים אלו הפתרונים מגדולי הראשונים והאחרונים ז"ל הרבה מחמירים והרבה מקילים בכמה אופנים שונים. ואנחנו יתמי דיתמי למדנו מרבותינו גדולי האחרונים ז"ל בעניני גיטין לחפוש הרבה חומרי חומרות. וכן ראוי לנו באיסור חמור כזה ובפרט מיעוט הלבבות וחסרון בינה ודעת שבדורינו בעו"ה. אך אין למדין מהכללות במקום צורך ודחק עיגון גדול כנדן זה. אשר לפי הנראה אם לא ימצאו לה התר לסידור הגט ע"י שליח הסופר הנ"ל והמומר בעלה הוא בארץ תלאובות במקום אשר לא עבר בה איש. ואם כן תשאר עגונה לעולם. והרבה חששו רז"ל לתקנות עגונות. ובתר רישא גופא גרי' מהחיוב על כל חכמי הדור לעיין ולחפש עד מקום שידינו מגעת למצוא לה עזר ותרופה. ובאם שיסכים מעכת"ה בצרוף שארי חכמי העיר כרכא דכולי' בי' ממנה פנה וממנה יתד וכו' להתיר ולסדר הגט גם אנוכי אהי' סניף שלא למנוע הטוב מאיתה. את כל אלה רמזתי למעכ"ה במכתבי וגם רציתי לשלוח תשובה באריכות מזה. ובאמת סדרתי על דין זה קונטרוס באריכות לבאר הכל דבר דבור על אופנו. ועדי בשחק אילו הי' ידי ברשותי כבר הייתי שולח התשובה הנ"ל לידו ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי להיות ידי כבולות וראשי ואברי כבידים עלי וברוך הגוזר. אך תמהני אחר שהודעתי למעכ"ה ברמיזה דעתי הקצרה מה הי' צריך להמתין על התשובה הלא ספרו וזיינו עליו כאן נמצא וכאן הי' ובמקומו יש ויש. חכמים מופלגים ומדוע אחרו להוציא דינה לאור הן להחמיר או להקל ומה שיעשו יעשה. ועתה באתה האשה הזאת האומללה ולכאן ופעיתא היא דא בוכה במר נפשה וצועקת חמס המבלי אין תורה ח"ו בישראל ואין מוציא דינה ולמזור תרף וקובלת שמעכת"ה תולה הענין עלי שאני מעביר את הדרך לאחר שילוח התשובה. וכזה כותב גם כן חתן אחותי המופלג הנגיד מהורר פישל שי' ויאמין לי ידידי שי' שמחמת ההכרח לא יכולתי לראות דמעות העשוקה ומה גם שאומרת שקרוב הדבר שיהי' השעה עוברת שהשליח רוצה במקרוב להרחיק נדוד ויהי' ת"ו מעוות לא יוכל לתקן והוכרחתי אף בחליי להחזיק את עצמי לכתוב בזה אף לא כל הדברים והפלפול שיש לי בזה. כי יאריך הענין אך הכל ראשי פרקים ובקצרה ואין מפרשין לחכם כי יחכם עוד להוסי'

בעיון ובחיפוש וידיו רב לו ופשיטא בצרוף עוד לומדי'. ורבי' יחכמו. ותחילה אני אומר כי מה שכתב מעלתו שי' לחוש בנדן זה מחמת שיש מי מהגדולים ז"ל שסוברים שלכתחילה בעי עידי חתימה ועידי מסירה ובאמת כן הוא והרבה מהגדולים ז"ל דקדקו זה ג"כ מדברי הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל כבר הודעתיו שלפני עניית דעתי בשעת הדחק ועיגון כזה בודאי יש לסמוך על רש"י והתוספות בריש גיטין והרא"ש ז"ל בפסקיו בפרק השולח והרשב"א ז"ל בחידושיו בפ' השולח על המתניתין דהעדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם ובעל העיטור וכמו שהביא משמו הגהות מיימני שעשה מעשה וכל הני רבוותא כתבו דאף לכתחילה סגי בעדי מסירה. ולזה נוטין גם כן דברי הב"י בסימן קל"ג וכפי שכתבתי מזה במכתבי הקצ' וכדאי וכדאי לסמוך על זה וזו אין צרי' לפני'. וגם מה שכתב מר לחוש מפני שלא עשו ביטול מודעא ושבועה מהמומר וגם לזכות הגט ואחר זה שליח להולכה וכמו שהכל מבואר ומפורש בדברי הגדולים והש"ע והאחרונים: גם על זה נראה לפי עניית דעתי דבמקום עיגון אין לחוש לחומרא זו וכמו שכתב גם כן מעכ"ה מאח' שהמומ' מינה השליח לגרש ברצונו ובלי שוחד. ודין זה מפורש בהרבה שו"ת שבמקום עיגון אין לחוש לזה. אך מה שכתב מר ששטר השליחות אין מצויין לקיימו לא חתימות העדים ולא חתימות הדיינים בזה יש לעיין הרבה, ואף שבאמת הבית שמואל מביא בשם הרשב"ץ דבשליח לקבלה דצריך לכל הדיעות שנים שיאמרו בפנינו אמרה וגם כל הראשונים החמירו בזה הרבה וכמו שהביאו בהגהות סמ"ק ובהטור סימן קמא ובהרבה מחברים דמשום זה החמיר רבינו פרץ שלא לעשות שליח לקבלה, ואף שהיו נוהגין בימיו לעשית קיום ב"ד מעיר לעיר על חתימות העדים גבי שליח קבלה רק מחמת החשש שלא יכירו במקום הנתינה חתימות הקיום ואעפ"כ מביא בשם התשב"ץ דבמקום עיגון להקל אף שלא יכירו שום חתימה מהעדים או מהדייני' וכמבואר בארוכה בת"ש התשב"ץ ובשו"ת בנו הרשב"ש דבקיום ב"ד בודאי יש לסמוך על מקצת הגדולים שסוברים דקיום ב"ד לא צריך קיום כלל וכמו שמביאו התוספות בפ' שני מכתובות גבי עד ודיין דמצטרפין מהתוספתא דשביעית דאין מעשה ב"ד צריך קיום. ואף שרוב מניין ורוב בניין מכל הפוסקים ראשונים ואחרונים ז"ל חולקים על זה וכמו שכתבו התוספות שם דשאני גבי פרוזבל משום דנאמן לומר פרוזבל הי' לי ואבד. וכן הרשב"א ז"ל בחדושיו שם בפ' האשה שנתארמלה והר"ן ז"ל בהלכות שם והרבה גדולים כולם דחו הסברא. וכן הטור והש"ע בח"מ סימן נ"ו סעיף ו' כתבו בסתם דאף שטר המקויים בהנפק צריך קיום מ"מ כתב הרשב"ץ בתשובה סימן רס"ו דבגט יש לסמוך על מקצת הגדולים שסוברים דאין צריך קיום. אך בזה לבי נוקפי למאד לסמוך על זה להקל. וגם יש לחלק הרבה

דעובדא דהתשב"ץ ובנו הרשב"ש מיירי שם הכל דהגט הי' ביד השליח ועדים חתומין עליו וכמו שכתבו הטעם דמן התורה עדים החתומין על השטר כמו שנחקרה עדותן בב"ד והקיום הוא רק מדרבנן ולכך הקילו בזה. ואף שבתשב"ץ חלק ג' סימן ס"ו מקיל שם אף שהגט לא היה ביד השליח התם גם כן הי' המעש' שהב"ד כותבים שראו הגט וכו': וגם בתשובה הנ"ל יש לעיין שלכאורה היא סותר ממש בחלק ג' הנ"ל בתשובה סימן י"ז וע"ש. וגם על שליח קבלה שמביא הב"ש בסימן קמ"א להקל בשעת הדחק אמת שהוא כותב זה על פי תשובת הרשב"ש בסימן רס"ז והביאו הב"י בסימן קמ"א. והמעיין בגוף התשובה הנ"ל יראה דשם היה הכתב מעשה ב"ד ששליח קבלה כבר קבל הגט מיד הבעל בפני הב"ד והמה קרעו הגט. ואפשר לצדד בזה להקל שהב"ד הראשון שהכשירו הגט. אף שלא היה מקוים כתב שליחות הקבלה אפשר שסמכו בשעת הדחק על דעת רש"י ז"ל שם בהסוגיא דפ' התקבל גבי בעל אומר לפקדון ושליש אומר לגירושין וכו' על הא דמקשה הש"ס שם לרב חסדא דשליש נאמן מהמתניתין דהאשה שאמרה התקבל לי גיטי צריכה שתי כתי עדים ואמאי נהמני' לשליש ופי' שם רש"י ז"ל דלא לבעי עדים כלל לא עדי אמירה ולא עדי קבלה וכמו שמאריך שם הר"ן ז"ל בהלכות לפרש דעת רש"י ז"ל. ולדבריו צריך לומר היכא דהגט ביד השליח לא צריך כלל לעדי אמירה ולא לעדי קבלה וע"ש. ועל זה סמכו הב"ד להקל וכמו שמשמע שם מדבריו ז"ל דלא כתבו הב"ד כלל שנתקיים לפניהם השטר שליחות מהקבלה והוא ז"ל מצדד שם להקל דמעשה ב"ד אין צריך קיום ועל זה סובבים כל דבריו שם באריכות. והב"י ז"ל בסימן קמ"א מביא שם בקיצור כדרכו. ואף שהרשב"ש ז"ל כותב שם שאביו התשב"ץ הי' מקיל בשעת הדחק ועיגון אף בלא קיום ב"ד להכשיר מטעם דמן התורה עדים המעידים על השטר כמי שנחקרה עדותן בב"ד משמע שם מדבריו שלא הי' מחליט הדבר להתיר בלא קיום ב"ד. ובנידן דידן אף שיש קיום ב"ד יש לפקפק בזה הרבה. חדא דשם כתב הוא ז"ל צד להתיר דאף שהרמב"ן והרשב"א ז"ל כתבו דגבי גט אין להתיר בקיום אלא מה שהקילו חכמים בפירוש כגון שהאמינו בק"ל להשליח האומר בפני נכתב ובפני נחתם כבי תרי אבל לא בשאר עדות. כתב הוא ז"ל דזהו דוקא בעידי הגט עצמו כיון שעדי הגט משוי' לי' להגט ואם אין עדות אין כאן גט כלל ולזה צריך שיתקיים בחותמיו כמו שהדין בשארי שטרות אבל בגט שחתמו עליו עדים ונעשה עליו קיום ב"ד דהעדים משוי' לי' גט כשר והחשש הוא שמא מעשה הב"ד הוא מזויף יש לסמוך במקום עיגון על הנך רבוותא דסבירא להו מעש' ב"ד אין צריך קיום וע"ש. ובנידן דידן דבשטר שליחות עם העדים אין בו שום ראי' שנאמר להכשיר הגט כיון שאין בידו גט כלל. אפשר דבזה אי אפשר

לסמוך על זה דמעשה ב"ד אין צריך קיום כיון דאנו צריכין לדון לסמוך להכשיר לכתוב גט לכתחילה והמעיין שם בדבריו ז"ל יראה דהרבה יש לחלק בזה. ועוד בר מן דין כיון שידוע ומפורסם שבמקומות ההם בארץ רוסיא למרחקים לא אתמחי שמא גברא דיהי' נקראים ב"ד לא שייך לומר מעשה ב"ד אין צריך קיום כמו שמביא התשב"ץ בחלק ג' סימן ס"ו בשם הרשב"א שמחלק הא דמעשה ב"ד אין צריך קיום להא דעד ודיין אינם מצטרפין בין ב"ד דקביעי ובין ב"ד דלא קביעי. ובודאי אין לך ב"ד דלא קביעי מכמו הב"ד דשם שבנידן דידן. ודומה לזה הוא בשו"ת הריב"ש סימן שצא שהשיב לו רבו הר"ן ז"ל על מעשה ב"ד בגט אחד שניכר מלשון המעשה ב"ד שלא הי' בקיאים כל כך בטיב גיטין וקדושין וכתב אליו הר"ן ז"ל שאף שמן הדין אין חשש בהספק שנסתפק הריב"ש ז"ל מ"מ מאחר שניכר שהב"ד המה אינם בקיאים בטיב גיטין וקדושין יש לחוש. ומסיים בסוף דבריו האיך אסמוך על בני אדם שאינם יודעים בטיב גיטין מפני שהם כותבים שנתברר להם וכו' ומביאה הב"י גם כן בסימן קמ"א. מיהו אפשר לחלק דבנידן דידן כיון דאינו אלא קיום שטרות דרבנן לא דייקינן בתר הב"ד כ"כ. וכמו שהקילו גבי שליח המביא הגט דנעשה דיין לקיום ולא מפלגינן מי ומי הוא השליח ולא חששו אלא משום דילמא מייתי קרוב או אשה. אך מדברי הרשב"א דלעיל מוכח דב"ד שאינו קבוע בודאי צריך קיום. עוד יש לחוש בנידן דידן להחמיר דזה שמביא הב"ש בסימן קמ"א סעיף ל"ח להקל גבי שליח קבלה אף אם אין מכירים שום חתימה משטר השליחות והוא מדברי התשב"ץ והרשב"ש כדלעיל. ועיקר ראייתו של הרשב"ש הוא לסמוך על דעת הפוסקים דמעשה ב"ד אין צריך קיום ומהתוספתא דשביעית וכדלעיל. ובאמת לא ראיתי לגדולי' בעלי שו"ת שרצו לסמוך על זה כלל. והר"י בן לב בחלק שני שאלה א' לא רצה לסמוך על זה אף לעשות סניף להקל וכתב בזה הלשון דהא רוב בניין ורוב מניין מכל הפוסקים דחו זה ופסקו דמעשה ב"ד צריך קיום. ובאמת תמהני מאד על הב"ש מאחר שהב"י והרמ"א ז"ל לא הביאו זה בש"ע להקל גבי שליח לקבלה דצריך עדי אמירה מהדין לדעת רוב הפוסקים ולא דמי לשליח להולכה דשם יש להקל כיון שהגט בידו. ולדעת הרמב"ם ז"ל שליח להולכה אין צריך לעשותו בעדים כלל ואף להרא"ש והטור דצריך עדים מהירושלמי וכדלקמן: אך השליח נאמן לומר שנתמנה כראוי בעדים וכמו שכתב הרא"ש והטור בסימן קמ"א אבל גבי שליח לקבלה בודאי מדלא הביאו זה הב"י והרמ"א דעתם ז"ל שלא לסמוך על זה שהוא כנגד רוב הפוסקים וכדלעיל (ובנידן דידן.) וכן מוכח מדברי מור"ם ז"ל שמביא בסוף סימן קמ"ב להקל בשעת הדחק בגט מקוים ואילו בסימן קמ"א גבי שליח לקבלה לא הביא זה כלל. ואדרבא מחמיר למאד וכדברי

רבינו פרץ שמטעם שלא יכירו החתימות מנהגו שלא לעשות שליח לקבלה וגם על הא שהביא מור"ם ז"ל בסוף סימן קמ"ב להקל בשעת הדחק בגט מקומים דאין צריך לומר בפני נכתב וב"נ. כתב הט"ז ז"ל דאין לסמוך על הוראה זו. ואפשר שגם הב"ש לא הביא זה להלכה רק להצטרף אם יש עוד איזה צדדים להקל ולאפוקי בנידן דידן דעיקר היסוד להתיר הוא שטר השליחות ואין הגט בידו הי' נראה לכאורה להחמיר דלא סגי בלא קיום חתימות העדים או הדיינים: ושבתי וראיתי לעיין בדברי הראשונים ז"ל ובעיקרן של דבר. ובכדי להמציא להאשה הזאת למזורה תרופה להועיל. ואם יסכימו אתי חכמי הדור מה טוב ובאם לאו דברי יהיו בטלים ממש. כי אין רצוני לסבול כל המשא הזה עלי ומה אני ומה כחי ומאלקים אמת והרחמן אשאל עזר שלא אכשל ח"ו בדבר הלכה. ואומר ראשון בדין שליח המביא גט בין בחוץ לארץ ובין בארץ ישראל אם צריך לעשות בעדים או לא דבר זה הוא מחלוקות הראשונים ז"ל. והרמב"ם ז"ל כתב בפ' ג' מהלכות אישות הלכה ט"ו וז"ל. כל העושה שליח לקבל הקידושין צריך לעשותו בפני עדים אבל האיש שעשה שליח לקדש לו אשה אין צריך לעשותו בעדים שאין מקו' לעדים בשליחות האיש אלא להודיע אמתת הדבר. ולפיכך אם הודו השליח והמשלח אינם צריכים עדים כמו שליח הגט וכמו שליח שהרשהו להפריש לו תרומה וכיוצא בהן בכל מקום ששלוחו של אדם כמותו ואינו צריך עדים. וכן כתב בפ' ו' מהלכות גירושין הלכה ד' ואין שליח הולכה והבאה צריך עדים. וגבי קידושין שם בפ' ג' מהלכות אישות השיג עליו הראב"ד ז"ל דגבי קידושין צריך עדים. אך גבי גט נראה דמודה דבריו וזה לשון הראב"ד א"א אין הנדון דומה לראי' דלעניין שליח הגט גיטו מוכיח עליו. ולעניין תרומה וכו'. וכן כתב שם בפ' ג' מהלכות אישות הרב המגיד והכסף משנה שהרשב"א ז"ל מסכים גם כן לדעת הרמב"ם ז"ל אף גבי קידושין ופשיטא גבי גט. וכן כותב הרשב"א ז"ל בחדושיו בריש פרק השולח בגיטין פירוש הירושלמי דשם שמביא הרא"ש בריש גיטין והטור בסימן קמ"א דצריך להחזיק השליח בעדים. ומפרש שם דזה מיירי גבי קיום הגט וכמו שמביא דבריו ז"ל הב"י בסימן קמ"א. ודע דשם בפרק ג' מהלכות אישות מביא הכ"מ בשם הרמ"ך ז"ל בקיצור שתמה על הרמב"ם דפסק שם דאין צריך עדים וכמו שליח הגט שדבריו סותרין למה שכתב בפרק ט' מהלכות גירושין עד כאן לשונו בקיצר. ומשנה למלך כתב שם שבדק בפ"ט מהלכות גירושין ובשארי פרקים השייכים לזה ולא מצא שום סתירה. ואני מתפלא מאד על הרב בעל הלח"מ שאחר המחילה מכ"ת הקדושה לא בדק יפה דהרי כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות גירושין הלכה ל"ב וכפי הנוסחא שלפנינו שמקיים הנוסחא לעיקרית הרב המגיד ז"ל וזה לשונו אמר לסופר כתוב לי גט לאשתי וכתבו

ונתנו לבעל בלא עדים ונטלו הבעל ונתנו להשליח ואמר לו תן גט זה לאשתי בפני עדים והלך השליח ונתנו לה בפני עדים הרי זו ספק מגורשת שאין השליח נאמן להתיר הערוה אף על פי שהוא עד אחד אלא מפני כתב העדים שחתמו על הגט שהם כמו שנחקרה עדותן בב"ד עד שיהי' שם מערער כמו שבארנו שם ואם הי' שם שני עדים שיעידו שגט זה הבעל נתנו לשליח לגרשה בו הרי זו מגורשת עד כאן לשונו. וכתב על זה הרב המגיד ז"ל וז"ל בכאן מצאתי נוסחאו' מתחלפות והנוסחא הנכונ' כך הוא כתבו ונתנו לבעל בלא עדים וכו' עד והטעם בזה הוא מפני שכבר נתבאר ששליח הולכה אין צריך למנותו בפני עדים כנזכר בפ' ו' ומכל מקום דוקא כשהגט חתום כמו שכתוב רבינו אבל כשאינו חתום הוי לי' ספק מנהו שליח ספק לא מנהו ואפילו יודה הבעל הוי לי' ספק מגורשת ודומה לזה קצת יתבאר בפ' י"ב בעדות השליח והודאת הבעל שהיא ספק מגורשת אבל כשיש שם עדים על השליחות ונתנו לה השליח בפני עדים הויא לה ודאי מגורשת שכבר נתבאר בפ' ראשון שאין עידי חתימה מעכבין בגט כל שנתנו לה בפני עדים וכאן כיון שיש עדות על השליחות הרי השליח כבעל עצמו והויא לה ודאי מגורשת כשנתנו לה השליח בעדים וזה ברור עכ"ל. ובזה ודאי יש סתירה למה שפסק הרמב"ם ז"ל בפ' ג' מה' אישות שאין שליח הקידושין צריך עדים על השליחו' וכמו שליח הגט. ואדרבא משמע מדבריו ז"ל שם דשליח הגט יותר פשוט משליח הקידושין שמביא ראיה לקידושין מגט ובקידושין בודאי מהני אם קדשה בכסף להמשלחו הן בכסף שמסר לו המשלח והן אם נתן לו רשות לקדשה בכסף שלו בלי שום עדים ורק שיקדשנה בפני עדים. ולכאורה יש לומר דפשיט' דמהני בגירושין אף שהשליח מוסר לה גט בלא חתימת עדים על הגט ורק שימסור לה בפני עדי מסירה וצדקו למאד דברי הרמ"ך ז"ל שם שמביא הכ"מ שם. ויש קצת רמז לזה בדברי הב"ש בסימן קמ"א סעיף י"ב דנראה שגם הוא ז"ל עמד על זה. אך קיצר במקום שראוי להאריך אבל לפי עניית דעתי הישוב בזה דסבירא לי' להרמב"ם ז"ל דבזה יש חילוק בין גיטין לקידושין דבקידושין היא בחזקת פנוי' ואנחנו באים לאוסרה מחמת קידושי השליח וכיון שהמשלח מודה להשליח בהשליחו' והיא נתקדשה בפני עדים מהשליח הרי זו אסורה ודומה לזה כתב הר"ן ז"ל בהלכות בקידושין בריש פרק האומר דמחמת הודאת המשלח והודאת האשה מתקיימים הקידושין אבל גבי גירושין כיון שהיא בחזקת אשת איש אי אפשר כלל להוציאה מחזקתה אלא בשני עדים ואם עדים חתומים על הגט ה"ז כמי שנחקרה עדותן בב"ד והמה מוציאים אותה מחזקת אשת איש וכמו לדעת הרמב"ם ז"ל שהולך בשיטת הרי"ף רבו ז"ל דעידי חתימה לחוד סגיא מהתורה שהיא מגורשת גמורה אבל אם אין עדים חתומי' על הגט והשליח מגרשה בגט

זה ע"י עדי מסירה הלא אין העדי מסירה יודעי' כלל אם עשאו הבעל שליח לגרש ומסר לו גט זה או לאו ואיך נוציאה אותה מחזקת אשת איש כיון שאינם יודעים מזה כלל והשליח לא הוי אלא עד אחד וראי' לזה ממה שכתב הרמב"ם ז"ל בפי"ב הלכה י"ג והוא מהסוגיא דפ' התקבל שם גבי בעל אומר לפקדון ואע"פ שיש לחלק קצת דשם מיירי דנאבד הגט וכאן יש הגט ונמסר בעידי מסירה מהשליח מ"מ כיון שאין עדים חתומים עליו הוי כחספא בעלמא כ"ז שאין עדים שהבעל מסרו להשליח לגרש בו ותדע שכך הוא דהא גבי גירושין חולק הרא"ש ז"ל על הרמב"ם ע"פ הירושלמי וסובר ששליח הולכה צריך דוקא לעשותו בעדים וכמו שכתב בפסקיו בר"פ השולח וכמו שמביא הטור א"ה סי' קמ"א ואילו גבי קידושין כתב הרא"ש ז"ל בפסקיו בפ' האיש מקדש כדעת הרמב"ם ז"ל ששליח האיש אין צריך עדים ואף בשליחת האשה מסופק שם גבי קידושין דאין צריך עדים וכמו שמביא הטור בא"ה סימן ל"ה והטעם דיש חילוק בין קידושין לגירושין וכן משמע שם בקידושין מדברי הרמב"ן ז"ל וכמו שמביא הרא"ש שם ויהיה איך שיהיה דברי הרב משנה למלך ז"ל קשה להולמם. ונחזור לענינינו שדעת הרמב"ם ז"ל גבי שליח הולכה שבאם שבידו הגט עם חתימת עדים אין צריך עדים על השליחות ובאם שהגט שבידו הוא בלי חתימת העדים צריך עדים. והרמב"ם ז"ל כתב שם כדלעיל שיעידו שני עדים שגט זה נתנו הבעל לשליח לגרשה בו כנ"ל. נראה דלאו דוקא הוא שיעידו שגט זה הוא שמסרו הבעל לשליח אלא כיון שיש עדים על השליחות הרי זו מגורשת ולא חיישינן שמא זייף השליח גט אחר וזה נאבד ממנו דחזקה אין אדם חוטא ולא לו והראי' שהרי הרב המגיד כתב שם לבאר הלכה זו שני פעמים ראשון כתב אבל כשיש שם עדים על השליחות וכו' הויא לה ודאי מגורשת וכו' וסיים בדבריו וז"ל וכאן כיון שיש שני עדים על השליחות הרי השליח כבעל עצמו והויא לה ודאי מגורשת וכו' וע"ש הרי שהרב המגיד ז"ל פירש דברי הרמב"ם ז"ל שהעיקר הוא אם יש עדים על השליחות וכן מוכח מדברי הב"י בש"ע סימן קמ"א סעיף י"ב שכתב שם במה דברים אמורים שאין שליח האיש צריך עדים כו' אבל אם אין עדים חתומים בו והלך השליח ומסרו לה בפני עדים הרי זו ספק מגורשת ע"כ. משמע בפירוש הא אם יש עדים על השליחות אף שעל הגט אין עדים ורק שמסרו לה בפני עדי מסירה הרי זו מגורשת וכמו שכתב הרב המגיד ז"ל כיון שיש עדים על השליחות הרי השליח כבעל עצמו וכו'. ואין לפקפק בזה. ונמצא בנידן דידן כיון שיש ביד השליח כתב בעדי' ובמעשה ב"ד על השליחות לכתוב הגט ולמסור ליד האשה בודאי יכול' להתגרש בגט בלי עדי חתימה ורק בעדי מסירה כמו הבעל עצמו. ובזה אין לחוש כיון שלא אמר לו המומר שיתגרש בעדי מסירה

וכמו שבשטר השליחות לא נזכר זה ונמצא יהי' עדי מסירה בלא ציוי הבעל וכמו שאם חתמו עדים על הגט בלא ציוי הבעל הוא פסול ואפשר בטל וכדמוכח בהש"ס בהסוגיא דאומר אמרו ובכמה מקומות ובכל הפוסקים. כמו כן יהי' הדין בעדי מסירה ולכאורה משמע כן מדברי הרמב"ם ז"ל דלעיל שכתב ונטל הבעל ונתנו לשליח ואמר לו תן גט זה לאשתי בפני עדים וכו' דמשמע שצריך שיאמרו הבעל להשליח שימסור להאשה הגט בפני עדים ובפרט לדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל וסיעתם שלדידן אף דקיימא לן כר' אליעזר דעדי מסירה כרתי מ"מ בדיעבד סגי בעדי חתימה לבד. ונמצא שיש מקום מן התורה לעדי חתימה כמו לעדי מסירה או הא או הא וכמו שכתב הרשב"א ז"ל בחדושיו והרבה מהגדולים ונמצא אף אנו נאמר דכשם שאם חתמו עדים על הגט בלא ציוי הבעל דפסל כן אם הי' עדי מסירה בלא ציוי הבעל יהי' פסול. זה אי אפשר לומר כלל דאם כן יהי' צריך שיאמר הבעל עצמו לעדי מסירה ולא ע"י שליח רק מפי הבעל להשליח וכמו להסופר והעדים שעל הגט ואף אפשר אם אמר אמרו לעדים הי' פסול. דמאן דאית לי' אומר אמרו פסול מהתורה משום דמילי לא ממסרן לשליח ולא אישתמיט בשום מקום בהש"ס ובהפוסקים לבאר דין זה ובודאי אם הי' בזה ממש לא הוי שתקי ממנו. וראי' גדולה לזה בכל נוסחי הרשאות להשליח להולכה מהסמ"ק והמרדכי והטור לא נזכר בשום מקום שיאמר הבעל להשליח שימסור הגט בפני עדי מסירה והלא המה ז"ל חששו לכל חומרי חומרות ואיך הניחו העיקר. ועוד לפ"ז הי' מחויב הבעל כששולח גט לאשתו למקום אחר לשלוח גם העדי מסירה בצוותא עם השליח. ואם כן לרוב הפוסקים גבי שנים שהביאו גט בח"ל לא משכחת שיהי' נצרך לומר בפני נכתב ובפני נחתם לדעת התוספות והרא"ש וסיעתם דלא סגי כלל אף מהתורה בלא עדי מסירה דהא העדי מסירה יעידו על השליחות. ולדעתי אין מהצורך כלל לבאר זה מחמת רוב פשיטותו. אך מחמת ששליחת כזה למסור גט בלא עדי חתימה כי אם עפ"י עדי מסירה אינו מצוי כלל בזמנינו. וגם רבותינו הראשונים והאחרונים ז"ל שתקנו לנו סדר הגט לא הזכירו מזה כנידן דידן גט שינתן ע"י שליח ובעדי מסירה לחוד ובקל יש לחוש שיבא לידי טעות כתבתי זה והטעם פשוט למאד דבשלמא גבי עדי חתימה לא מבעי לדעת הרי"ף והרמב"ם וסיעתם דאף לר' אליעזר בדיעבד סגי בעדי חתימה לבד נמצא מה שנאמר בתורה וכתב לה קאי גם כן אעדי חתימה היכא דמגרש בעדי חתימה. וכמו שכתב הרשב"א ז"ל בחידושיו ועל כן בעינן שיחתמו העדים דוקא בציוי הבעל שיהי' שלוחיו וכמו הסופר וכדאמרינן בפ' המביא שני דף כ' ע"א משום דכתיב וכתב לה. אלא אפי' לדעת התוספות והרא"ש וסיעתם דלרבי אליעזר אין לעדי חתימה כלל עיקר מן התורה אלא מתקנות רבן גמליאל

דילמא מייתי עדי מסירה וע"י עדי חתימה האשה נאמנת לומר שבאו לידה כראוי ע"י עדי מסירה וכמפורש הכל בדברי התוספות והרא"ש ושארי פוסקי' כלם על כל פנים תיקנו שיהי' עדי חתימה כדין על פי כל הדקדוקי' שבגט ובאם לאו הוי כמזויף מתוכו שפסול אף לר' אליעזר וכמו שכתבו התוספות דף ד' ע"א בד"ה מודה ר' אליעזר במזויף מתוכו וע"ש. וכן מבואר בתשובת התשב"ץ דלר"א אם חתמו עדי חתימה בלא ציוי הבעל הוי מזויף מתוכו ופסול לר"א מדרבנן היכא דאיכא עדי מסירה אבל עדי מסירה אף לר' אליעז' הוא משום דאין דבר שבערוה פחות משנים. וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות גירושין הלכה י"ג. וכן פי' ר"ת ז"ל דאף לר' מאיר דסבירא לי' עדי חתימה כרתי אף על פי כן צריך שני עדים שיהיו בשעת נתינת הגט להאשה או ליד שליח קבלה משום דאין דבר שבערוה פחות משני'. ולזה אין עניין שיהי' עפ"י ציוי הבעל כיון דסוף סוף המה מעידים. ונצרך לומר דהא שכתב הרמב"ם ז"ל בפ' ט' מהלכות גירושין הלכה י"ב ואמר לו תן גט זה לאשתי בפני עדי' וכו' הוא רק משו' דאורחא דמילתא הוא משו' דלאו בשופטני עסקינן שמוסר לו גט להשליח בלא עדי חתימה שיגרש בו אשתו ולא ציוה כלל שיחתמו עליו עדי' בודאי דעתו שיגרשה בעדי מסירה אבל לא שיהי' הקפד בדבר שיצטרך הבעל דוקא לומר שיגרשנ' בפני עדי' ומשום כך לא אמר הרמב"ם ז"ל שאמר הבעל להשליח שיגרשנה בפני עדי' פלוני ופלוני וכמו בעידי חתימה אף למאן דמכשיר באומר אמרו רק בפני עדים סתם. ולדעתי אין מי שיחוש בזה להסתפק בדברי הרמב"ם ז"ל דלעיל ושיהי' בזה מקום לטעות ונחזור לענינינו שמדברי הרמב"ם ז"ל אין הכרע אם דעתו ששליח המגרש בעדי מסירה לבד ועפ"י עדי השליחות אם צריך שיהיו העדים לפנינו ויעידו וכמו שמשמע מפשט דבריו ז"ל שכתב ואם הי' שם עדים שיעידו שגט זה נתנו הבעל להשליח וכו' משמע בודאי שהעדים לפנינו ומעידים שמכירים ויודעים שזה הגט הוא שנתן הבעל להשליח ומכירים הגט ע"י סימנים מובהקים או אף אם עדותן עפ"י שטר מקויים באחד מדרכי הקיום שזכר הרמב"ם ז"ל בשארי שטרות ומבואר בהשטר סמנים מהגט. או לפי פירושו שמפרש דברי הרב המגיד ז"ל והב"י ז"ל בש"ע סימן קמ"א סעיף י"ב כנזכר לעיל דעדי שליחות מהני ולא צריך שיעידו שזה הוא הגט שמסר הבעל ומהטעם שכתבתי למעלה. ובזה אין חילוק בין ארץ ישראל ובין חוץ לארץ. וכמו שמשמע מדבריו ז"ל שכתב בסתם ולא חילק בזה משמע דמיירי בכל מקום ובזה יש להקשות דהא לפי שכתב הרמב"ם ז"ל דשלית המביא גט בח"ל צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם וכאן שאין עדים חתומים על זה הגט אי אפשר לו לומר בפני נחתם ולמאי דקיימא לן כרבא דעיקר הטעם שצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם הוא

משום שאין עדים מצויין לקיימו העיקר הוא בפנ"כ ובפנ"ח רק משום גזירה דלא אתי לא חלופי בשאר שטרות ובגט כזה חסר העיקר ואיך יתכשר בחוץ לארץ והי' אפשר לומר מכיון שיש עדים שגט זה נמסר מהבעל לשלוחו או עדי שליחות לפי פירושו של הרב המגיד ז"ל הוי כמו דאייתוהו בי תרי. וכמו שכתב הרשב"א ז"ל בחדושיו ובתשובה סימן תקס"א. וכמו שכתב הטור והב"י בסימן קמ"ב גבי שנים שהביאו שאפילו יש אחד שמעיד על השליחות מצטרף עם השליח ואין צריך לומר בפנ"כ ובפנ"ח. דאכתי קשה דנראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז הלכה י"ד גבי שנים שהביאו גט בחוץ לארץ וכו' וכתב במה דברים אמורים שהגט יוצא מתחת יד שניהם וכו' ומשמע שם שדעתו נוטה לדעת רש"י ז"ל דעל כל פנים בעינן שיהיו שניהם שלוחים וכמו שכתב כזה הרשב"א בחדושיו ומביאו הרב המגיד ז"ל והב"י בסימן קמ"ב. וכתבו שגם דברי בעל הלכות הוא כן. ואם לן מאי מהני שיש עדים שזה הוא הגט או עדי שליחות כיון שאינם שלוחים צריך שיאמר בפנ"כ ובפנ"ח ובגט כזה אי אפשר. ואף שהרשב"א ז"ל כתב בחדושיו בדרך אפשר וכיון דעת הרמב"ם ז"ל לדעת התוספות והרא"ש דאף שאינם שלוחים שניהם מכל מקום מוכח שם דכתב זה בספק גדול ולמה לא פשוט לי' להרשב"א ז"ל מהא דפ' ט' הלכה ל"ב דמוכח בודאי דעתו של הרמב"ם ז"ל דלא צריך שיהיו שניהם שלוחים. וממש כעין זה יש להקשות על הב"י בש"ע דבסימן קמ"א סעיף י"ב דכתב במה דברים אמורים שאין שליח האיש צריך עדים כו' אבל אם אין עדים חתומים בו והנך השליח ומסרו לה בפני עדים הרי זו ספק מגורשת: ומוכח בודאי דאם יש עדי שליחות כשר אף בלא עדי חתימה. והוא ז"ל בסימן קמ"ב סעיף י"ח מביא בסתם דעת הרמב"ם ז"ל גבי שנים שהביאו דדוקא אם שניה' שלוחי' אינם צריכין לומר בפנ"כ ובפנ"ח. וסברת הרשב"א ז"ל דאף שאינם שלוחים מביא בשם י"א. ואם כן קשה איך סתם בסימן קמ"א דביש עדי שליחות כשר אף בלא עדי חתימה ואיך יאמר השליח בפני נכתב ובפני נחתם כיון דאין עדים חתומי' על הגט והנה על הרמב"ם ז"ל הי' אפשר לדחוק ולומר דבאמת מיירי בארץ ישראל דוקא שאין צריך לומר בפנ"כ ובפנ"ח. אבל על הב"י בש"ע קשה דהא פסק בסימן קמ"ב דהאידנא אף בא"י צריך לומר בפנ"כ ובפנ"ח. ואם כן הי' לו לפרש דדין זה הוא דוקא אליבי' דהתוספת והרשב"א שא"צ שיהי' שניהם שלוחים אלא בעידי שליחות אין צריך לומר בפנ"כ ובפנ"ח. ובר מן דין קשה למאד. איך הניחו המחברים ז"ל ובפרט הב"י ומור"ם ז"ל שביארו ופירשו כל הדינים איך לא הביאו זה איך ומה לנהוג בשליח שהביא גט בלא עדי חתימה ובודאי יש לחוש לדעת הרש"י והרמב"ם ז"ל גבי שנים שהביאו גט דהא דאין צריכין לומר בפנ"כ ובפנ"ח דוקא ששניהם שלוחים.

וכן הרבה מגדולי הראשונים ז"ל פרשו דעת הרמב"ם ז"ל דבעינן שיהיו שניהם שלוחים דוקא ועיין בתשובת הריב"ש סימן שי"ח. והיוצא מכל זה שכתבנו דלפי דעת הרמב"ם ז"ל בנדון שלפנינו אף אם היו מצוין לקיים שטר השליחות הי' קשה להתיר ליתן הגט כיון שאינו יכול לומר בפנ"כ ובפנ"ח והוא פסול בודאי ולרוב הפוסקים אפילו אם ניסת תצא ומיהו הי' אפשר לומר דבנידן דידן כיון שמבואר בשטר השליחות שהמומר עשה השליח לסופר שיכתב הגט וגם שליח למסור הגט ובודאי מהסברא יש לומר דנאמן גם על זה שעשאו המומר לסופר לכתוב הגט דהא גבי סופר אמר לסופר לכתוב בכל הש"ס לא נזכר שאמ' לו בפני עדים ואף שבסדר גיטין כתב שיאמר לסופר בפני עדים נראה דזהו לכתחילה וכמו שמשמע מדברי הרמ"א בד"מ ובש"ע סימן ק"ך סעיף ד' דזהו לכתחילה בעלמא. ומכיון שיכתוב הסופר לפנינו ב"ד הגט אם היה נתקיים שטר השליחות הי' השליח במקום הבעל וכשם שהבעל המביא גט אין צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם וכדאמרינן בריש גיטין דף ה' ע"א השתא מינקט נקט לי' בידו וערעורי קא מערער עלי'. ואף שהרמ"א בסימן קמ"ב סעיף י"ד כתב להחמיר אף בבעל כבר תמה עליו הב"ש ונראה לעניית דעתי דזהו בודאי חומרא בעלמא וכמו כן יש לומר גבי השליח דקאי במקום הבעל ובשעת עיגון כנידן דידן יש להקל בזה ואף על זה יש להסתפק הרבה דשליח שאני ובכדי שלא תחלוק בשליחות. ואף אם יכתב לפנינו כיון דאנן קיי"ל כר"ת דמצריך האידנא בכל מקום לומר בפני נכתב ובפני נחתם ואפי' מבית לבית וכמו שכתב הרמ"א ז"ל בסימן קמ"ב סעיף א'. ואפשר כיון שיכתב בפני הב"ד ובאותו בית יגרש לא נחמיר כל כך ולקמן אבאר עוד מה שיש לסמוך בזה עוד להקל ולסמוך על דעת שארי פוסקים הגדולים ז"ל וכמו שאבאר למטה ומתוך מה שאכתב למטה יהי' אפשר לדון ולהכריע דעת הרמב"ם ז"ל בזה אי צריך על שטר השליחות קיום כמו בשארי שטרות או לא וכמו שיבואר בס"ד. והנה הרא"ש ז"ל בפסקיו בריש גיטין על הסוגיא שם מאי בינייהו איכא בינייהו דאתיוהו בי תרי וזה לשונו פירש"י למאן דאמר לפי שאין עדים מצויין לקיימו אלו יקיימוהו: וקשה אטו בכפה תלו להו שיהיו מזומנים לקיימו כל עת שיבוא הבעל ויערער ועוד למה לי דאייתוהו בי תרי כך שוי' וכו' עד ומפרש ריב"א דאייתוהו בי תרי ואמרו שהבעל שלחם דתו לא מהימן בעל לומר לא שלחתים הילכך לרבא לא צריך דכיון דודאי שלחם לא חיישינן שמא זייפו הבעל והחתימו בעדים פסולים דאינו חשוד לקלקלה במתכוין כדאיתא בירושלמי וחש לומר שמא החתימו בעדים פסולים אמר ר' אבין אינו חשוד לקלקל' בידי שמים אבל בב"ד הוא חשוד לקלקלה פירוש להוציא עלי' לעז בפני ב"ד ולומר מזויף הוא. ומתוך שהוא יודע שאם בא בערעור ערעורו בטול

אף הוא מחתימתו בעדים כשרים אבל בחד אי לא אמר בפני נכתב ובפני נחתם מצי למימר בעל לא שלחתי ומזויף הוא. אבל כי אמר בפנ"כ ובפנ"ח לא מצי בעל למימר לא שלחתיו אף על פי שאין עדים שעשאו שליח דכי היכי דהימנוהו רבנן לומר בפנ"כ ובפנ"ח הימנוהו לומר נמי שהבעל עשאו שליח כיון שהגט יוצא מתחת ידו ולא מצי בעל מכחיש לי'. וכן נראה לי מסברא דאי לא מהימן לומר שהוא שליח הבעל נמצא צריך השליח לקיים כתב שליחתו ואם כן למה הצריכו משו' עגונה להאמין לשליח על קיו' הגט כי היכא שמקיי' השליח כתב שליחות יקיי' נמי חתימת הגט. אלא ודאי משום שאין עדי' מצויין לקיימו האמינו חכמי' על הכל וכו'. ויש לדקדק בדברי רבינו הרא"ש ז"ל דמדבריו האחרוני' שכתב וכן נראה לי מסברא וכו' משמע דאף דדל מהכא טעמא משו' דהגט בידו מכל מקו' אנו צריכין להאמינו על כתב השליחות משו' דאין עדי' מצויין לקיימו. וכמו שהאמינו מטע' זה שליח לומר בפנ"כ ובפנ"ח. וכן דקדק להדיא כזה הגאון מוהריב"ל בתשובתו חלק א' כלל ד' סימן קי"ב. והוציא מזה דין חדש לפי סברות הרא"ש האחרוני'. דלא מהימנין להשליח על כתב השליחות בלא קיום משום שהגט בידו אלא משום שאין עדים מצויין לקיי' האמינהו על הכל. ולפי זה בארץ ישראל אינו נאמן אף שהגט בידו שאין זה הטע' עיקר ורק משו' שהאמינו להשליח בחוץ לארץ ובאמת כן משמע מדברי הרא"ש ז"ל בתשובה כלל מ"ה סימן יוד דבשליח שיש בידו שטר שליחות בעדים נאמן לומר בח"ל שליח אני בלא קיום ולא משו' שהגט בידו. אבל אין כתב שליחות בידו אף שנאמן לומר שליח אני שעשאו הבעל בפני עדים וכדעתו ז"ל שצריך דוקא בפני עדים מ"מ מהימן לומר שנעשה בעדים ודוקא כשהגט בידו. וכן דקדק מתשובה זו מוהריב"ל ז"ל דבא"י דמצויין לקיימו אין נאמן בלי קיום אף שהגט בידו. וכן דקדק מתשובה זו הרב בעל משנה למלך בפ"י מהלכות גירושין הלכה ד' דדעת הרא"ש ז"ל הוא לאו משום שהגט בידו רק משום דחכמים האמינו לשליח ומשום עיגונא. ולכך בא"י אינו נאמן וצריך לקיים כתב השליחות או ראיה בעדים לפנינו על השליחות. וכן מוכח להדיא מדברי רבינו הטור ז"ל בסימן קמ"א ושם בדין אם שליח הולכה צריך לעשותו בעדים וחולק על אביו הרא"ש ז"ל דהשליח עולה במקום עד אחד. וזה לשונו שם וכן כתב הרמב"ם ז"ל שהשליח הוא עד אחד. הלכך נראה שהוא עד אחד והשני שחתום עמו על השליחות צריך שיתקיים חתימתו קודם שיתן השליח גט לאשה במה דברי' אמורים בארץ ישראל אבל בחוץ לארץ אין צריך כדלקמן עד כאן לשונו וראיתי לפרש דבריו באריכות קצת ובטוב טע' מפני שראיתי שגדולי עול' ז"ל נתקשו בדבריו אלו. וגם לקמן סימן קמ"ב. ולדעתי הקלושה לא כיונו אל האמת והנה

אין ספק שרבינו הטור ז"ל מ"ש וכן כתב הרמב"ם ז"ל כוונתו על הא שכתב הרמב"ם ז"ל בפ' ט' מהלכות גירושין הלכה ל"ב מה שהבאתי לעיל אם הביא השליח גט בלא עידי חתימה וגרשה על פי עדי מסירה וכנזכר לעיל שכתב שם הרמב"ם ז"ל שאין השליח נאמן להתיר הערוה אף על פי שהוא עד אחד וכן כתב בפ' י"ד הלכה י"ב אבד הגט אף על פי שהבעל אומר לגירושין נתתיו כו' עד ואין כאן אלא עד אחד ובעל כו' הרי מוכח להדיא מדברי הרמב"ם ז"ל שהשליח עולה במקום עד אחד עכ"פ ואם הי' עוד עד אחד בודאי היו נאמנים כמו שני עדים. ואף שליח להולכה. כמו שכתב בפ' ט' דשם מיירי בשליח להולכה וחולק על הרא"ש דס"ל דהשליח אינו עולה במקום עד אחד דהוי נוגע בדבר דבמקום בעל קאי. ולחנם תמה הב"י ז"ל על הטור דלמה כתב וכ"כ הרמב"ם דהא הרמב"ם ז"ל לא מצריך בשליח להולכה כלל לעשותו בעדים ותמה הרבה על הטור. והב"ח ז"ל בסימן הנ"ל השיג על הב"י ושבש הנוסחאו' שהיו לפני הב"י בהטור והרואה יראה כמה דבריו ז"ל דחוקים הרבה ומסבב דברי הטור לכוונה אחרת ושיסבור הטור דשליח המגרש אין צריך ליתן להאשה בפני עדים אחרים אלא אף הוא עולה במקום אחד ואין צריך אלא עוד עד אחד מה שהטור ז"ל בעצמו בחבורו סותר זה כמה פעמים ותמהני איך יאמר הב"ח ז"ל שהרמב"ם ג"כ מסכים לזה דהא הרמב"ם ז"ל כתב להיפוך בפ' ו' הלכה י"ד והב"ח ז"ל בעצמו תמה על הטור וכתב חלילה לסמוך על הוראתו בזה להקל. ומאד תמהני פה קדוש יאמר דבר זה לתלות בוקי סריקי ברבינו הטור מה שהיא נגד כל הפוסקים הראשונים והמה כולם כתבו שיתן השליח הגט להאשה בפני שני עדי מסירה דוקא ובאמת דברי הטור ז"ל כנים וברורים שכן מוכח להדיא מהרמב"ם ז"ל שהשליח אף להולכה עולה במקום עד אחד ודלא כדעת הרא"ש ז"ל. והא דהקשה הב"י ז"ל דהא הרמב"ם ז"ל אינו מצריך כלל גבי שליח הולכה לעשותו בעדים זה בודאי אחר המחילה אלף פעמים מקדושת כבודו של רבינו הגדול הב"י ז"ל שלא כיון יפה ואיך אישתמיטתי' לי' דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות אלו דדוקא אם הביא השליח גט חתום בעדים אינו צריך לעשותו בעדים אבל אם הביא גט בלא עדי חתימה צריך עדים על שליחתו. וכמו שבארתי כל זה לעיל. וכן בפ' ב' גבי שליח קבלה כתב גם כן הרמב"ם ז"ל דשליח עולה במקום עד אחד ומאד יש להפליא איך אשתמיטתי' לי' לרבינו הב"י ז"ל דבר זה עצמו בכ"מ בפ' ו' מהלכות גירושין הלכה ד' כתב שם בד"ה כתב רבינו לקמן בסמוך וכו' עד הרי זו ספק מגורשת וע"ש כי הלשון שם מגומגם קצת ואפשר שיש איזה טעות סופר בהדפוס. ונחזור לענינינו ומה שכתב הטור במה דברי' אמורי' בארץ ישראל אבל בחוץ לארץ אין צריך וכדלקמן צריך לפרש היינו כדעת אביו הרא"ש ז"ל

וכמו שמביא הטור לקמן בסי' קמ"ד וכשם שאין צריך לקיים עדי הגט כשאומר בפני נכתב ובפני נחתם כך אין צריך לקיים עדי השליחות וכו' עד כתב הרמ"ה הכל שדעתו ז"ל היא כמו דעת הרא"ש וכמו שכתב שם הב"י ז"ל לקמן ומה שמביא שם הטור דעת הרמ"ה דשליח נאמן אף בארץ ישראל הוא משום שחולק על אביו הרא"ש ז"ל שהביא הטור בסימן קמ"א דבא"י צריך שיתקיים חתימתו קודם שיתן השליח הגט לאשה. וכן פירש הב"ח ז"ל דפירש דברי הטור בסימן קמ"ב שמביא דעת הרמ"ה דאף בא"י הוא נאמן הוא חולק על הא שכתב בסימן קמ"א דבא"י צריך לקיים חתימת העד קודם ואילו לדעת הרמ"ה אין צריך לקיים אף בא"י. וכן פירש הר"י בן לב בתשובה שהבאתי לעיל דהרמ"ה חולק על הרא"ש וסובר דהא דהאמינו להשליח הוא משום שהגט בידו. ונמצא דאין חילוק בין א"י לח"ל ומאד תמהני על המשנה למלך שהי' לבו פתוח כפתחו של אולם שכתב שם בפ' ו' מהלכות גירושין הלכה ד' שתמה על הטור שלפי דקדוקו של מהר"י בן לב מוכח שלהרא"ש ז"ל הוא לא משום שהגט בידו ובארץ ישראל אינו נאמן ואיך לא הביא הטור דעת אביו כלל וע"ש ואיך שכח הרב ז"ל מה שכתב הטור ז"ל בסימן קמ"א והוא ז"ל לא ראה רק מה שמביא בסימן קמ"ב. ואדרבא מתוך לשון הטור בסימן קמ"ב שכתב והרמ"ה כתב דאף בא"י וכו' משמע להדיא שהוא חולק על הרא"ש מדלא כתב וכתב הרמ"ה וכן דרך הפוסקים כשמביאים דעת הראשון ז"ל בלי חולק. ולעניין הלכה נראה דעת הטור לפסוק כדעת אביו הרא"ש ז"ל דבארץ ישראל אינו נאמן שזהו סתם דבריו וגם בסימן קמ"א לא הביא כלל דברי הרמ"ה ז"ל וכן כתב הב"ח בסימן קמ"ב לפירוש השני ודלא כמו שכתב הב"ח שם בסימן קמ"א דודאי לא הי' חולק על אביו הרא"ש ז"ל ואם הי' חולק הי' מפרש דבריו ולפי מה שכתבתי יתיישבו למאד דברי הטור בסימן קמ"ב גבי שנים שהביאו גט בח"ל אינם צריכים לומר בפני נכתב ובפני נחתם וכו' מ"מ כשיבא הבעל יכול לערער ולומר מזויף הוא וצריך שיתקיים בחותמיו וכו'. ותמה על זה הרבה הב"י ז"ל וכן הגאון ז"ל כמו שמביא הב"ח והט"ז שאיך כתב הטור בסתם והוא נגד דעת אביו הרא"ש ז"ל שהרא"ש כתב בפרק קמא דגיטין דכיון שיש שני עדים לא יוכל לומר לא שלחתים ומזויף הוא עכ"ל. ומשום זה לא הביא הרב ב"י ז"ל בש"ע סוף סימן קמ"ב כלל דעת הטור דיכול הבעל לערער ורק הרמ"א ז"ל מביאו שם בשם יש אומרים. ובודאי מההכרח לפרש דברי הטור והרמ"א שדעתם ז"ל הוא דשני שלוחים שהביאו את הגט אף שאין הבעל יכול לומר מזויף הוא ולא שלחתים דאיך יהי' נאמן להכחיש שני עדים וכדאמרינן בקידושין אמר לשנים צאו וקדשו לי אשה הן הן שלוחיו והן הן עדיו וכן בגירושין וכזה הביאו זה להלכה כל הראשונים בלי שום חולק

אלא ע"כ בא לומר היינו אם יטעון הבעל ויערער אמת שאני שלחתים להשניים בגט לגרש אבל אני עשיתי בכיון גט מזויף עם עדים הכל בזיוף וכדי לקלקלה בכיון ובהא יכל לערער עד שצריך שיתקיים בחותמיו. ואף שבירושלמי אומר שאינו חשוד לקלקלה במתכוין והביאו הירושלמי התוספות בריש גיטין והרמב"ן והרשב"א בחידוש' והרא"ש והר"ן כבר פירשו הב"ח והב"ש דהיינו כל זמן שאין הבעל לפנינו וטוען כזה לא חיישינן לזה אבל אם בא ומערער עירעורו עירער. ויפה כיונו בפירוש' כי מוכרח הוא לדעת הטור והרמ"א אך לא כתבו מאין יצא לו להטור דין חדש זה. ואדרבא לכאורה משמע מדברי הירושלמי להיפוך וכמו שמבי' הירושלמי הרא"ש בעצמו במסכתא גיטין וכדלעיל ולא עוד שבנוסחאות הירושלמי שלפנינו כתב ג"כ כך וחש לומר שמא חתמו בעדי' פסולין אמר רבי אבין אינו חשוד לקלקל בידי שמים ובב"ד הוא חשוד לקלקלה שמתוך שהוא יודע בא וערער ערעורו בטל אף הוא מחתימו בעדי' כשרים ע"כ וכן מביא בנוסח' זאת ממש הרשב"א ז"ל בחדושיו ומשמע ודאי להדיא דאם מערער שחתמו בכיון בעדים פסולים דאינו נאמן ואף לגבי שליח אחד ומכל שכן ששניהם שלוחים. וכן כתב הרמב"ן ז"ל להדיא בחדושיו בריש גיטין ומשיג על הראב"ד ז"ל שם דהיכא דטען שהחתים במזיד בעדי' פסולי' דאינו נאמן דלא חשוד לקלקלה. ואם כן מנא לי' להטור לפרש כן. הן אמת שמדברי רש"י ז"ל משמע דאף שני' שהביאו יהי' הבעל נאמן לערער מזויף הוא. אך דוחק גדול לומר שנתכוין רבינו הטור לדעת רש"י ז"ל מדלא כתב בפירוש לדע' רש"י ז"ל וכתב בסתם. ועוד שהרי התוספות והרשב"א והרא"ש והר"ן וכל הראשוני' ז"ל דחו פירושו של רש"י ז"ל. וגם הרמב"ם ז"ל בפ' ז' הלכה י"ד כתב בפירוש ששנים שהביאו את הגט אין הבעל יכול לערער. וכמו שכתב הב"י בסימן קמ"ב. ומ"ש הב"ח שהטור דקדק כן מלשון אביו הרא"ש ז"ל דאם טוען הבעל ומערער שבכיון החתים עדים פסולי' דנאמן המעיין בדבריו ז"ל יראה דאין זה כדאי מדקדוק קל כזה להוציא הפשט מהירושלמי מהלכ' דמפורש שם שערעורו בטל וכמו שכת' הרמב"ן והרא"ש והרשב"א ז"ל. ומה שנראה לפי עניית דעתי בזה הוא משום דהטור תופס דבריו של אביו הרא"ש ז"ל האחרונים לעיקר מה שכתב בפסקיו בריש גיטין ובתשובה בכלל מ"ה סימן יו"ד וכדלעיל דהטע' דהאמינו להשליח על קיום הכתב שליחות הוא רק משום עגונא הקילו בזה ודוקא בח"ל אבל בא"י לא האמינו להשליח כלל וצריך לקיים כתב השליחות וכמו שסתם הטור בסימן קמ"א וכמו שמפרש מוהריב"ל דברי הרא"ש ז"ל ואם כן לפי זה קשה קושיא חזקה על הרא"ש מהמתניתין דפרק קמא דגיטין המביא גט בא"י אין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם ואם יש עליו עוררין יתקיים בחותמיו. וכיון דלהרא"ש ז"ל בא"י צריך שיקיים

השליח כתב השליחות כמו בכל השטרות נמצא דהוי כמו שנים מעידין על השליחות דהא נחקרה עדותן ונתקיים. ולפי זה איך מסיק הש"ס אלא ערעור דבעל דהיינו שטוען שהוא מזויף דהא כיון שיש עדים על קיום השליחות תו לא מצי הבעל לטעון שהוא מזויף וכמו שכתב הרשב"א והרא"ש בתשובה והטור בסימן קמ"ב ובאמת היא קושיא חזקה ותמהני למאד למה לא העיר בזה אחד מהמחברים ז"ל ואלא על כרחך צריך לומר לדעת הרא"ש ז"ל דהבעל מודה על השליחו' אלא שטוען שמזויף הוא והחתימן במזיד בזיוף וכן מוכח מדברי הרא"ש ז"ל בפסקיו שם על המביא גט בא"י להמעיין שם. ומזה למד הטור ז"ל שאם טוען הבעל כך אף בשנים שהביאו הגט טענתו טענה לפי התלמוד שלנו ויבא לנכון למאד דברי הטור בהוכחה וראי' ברורה ממשנה מפורשת ואין להקשות מהירושלמי דאומר שם מתוך שהוא יודע שאם בא וערער ערעורו בטל כו' דיש לומר שהגמרא שלנו חולק בזה על הירושלמי ועוד יש לומר והוא העיקר דהרא"ש והטור יפרשו הירושלמי דהא דרבי אבין דאומר דהערער בטל באמת יפרש להמתניתן דאם יש עליו עוררין יתקיים בחותמיו היינו ערער דהלקוחות וכמו שמפרש שם בירושלמי לחד מאן דאמר דהלקוחות עוררין וכמו שמביאו הרשב"א והרא"ש והר"ן ור' אבין ס"ל כמו זה המאן דאמר שבאתה האשה לטרוף מהלקוחות אבל בשביל ערעורים של הלקוחות אינה אסורה מלהנשא וכמו שכתב הרא"ש ז"ל בפסקיו על האוקימתא מהירושלמי ערעור דהלקוחות אבל התלמוד שלנו לא ניחא ליה לאוקמי מתניתין בערעור דלקוחות משום דריהטא דמתניתין מיירי לעניין אם אסורה להנשא ומוקי לה להמתניתין בערעור דהבעל דוקא ומשום זה למדו הטור ז"ל דמהני אם שטען הבעל שבכיון החתי' בעדים פסולי' ודלא כר' אבין דבירושלמי. ולפי עניית דעתי מקום הניחו לי להתגדר בזה כי כוונתי האמת בדברי רבינו הטור בכל דבריו מה שנתקשו בו גדולי ז"ל אשר לפנינו. ואחר כל אלה היוצא מזה דלדעת הרא"ש ובנו הטור ז"ל בחוץ לארץ נאמן השליח בכתב שליחתו אף שאין הגט בידו ואף בעל פה לומר שנעשה שליח בעדים אם הגט בידו דוקא בלי שום ראי' ומחמת שאין עדים מצויין לקיימו האמינו החכמים בהשליחות אבל בארץ ישראל כיון שלא היתה שם התקנה להאמין להשליח בפנ"ב ובפנ"ח. אינו נאמן עד שיביא ראי' על שליחותו ואף שהגט בידו וכמו שהוכיחו הר"י בן לב והבעל משנה למלך. ולזה כתב הטור בסימן קמ"א דבעד אחד מעיד עם השליח על שליחתו דבא"י צרי' שיתקיים קודם נתינת הגט לאשה ובחוץ לארץ אינו צריך ולא מהטעם שהגט בידו וכנזכר לעיל. ואין להקשות מתחילה הקדמה אחת והוא שהרי בעלי התוספות ז"ל הוכיחו מהמשנה דהמביא גט בא"י אין צריך שיאמר בפנ"כ ובפנ"ח דלא טענינן ליתמי

וללקוחות טענת מזויף וכמו שהמביא גט בא"י מתירין אותה להנשא כל זמן שאין הבעל לפנינו ומערער וכמו שהביאו כל זה באריכות התוספות והרמב"ן והרשב"א והרא"ש בפסקיו והר"ן בהלכות על המתניתין דהמביא גט בא"י והרבה חולקים על התוספו' ודחו ראיות הנ"ל ומה שדחו הראי' מהמתניתין דהכא דהמביא גט בא"י הוא משני טעמים האחד הוא משום עגונא הוא דאקילו בה רבנן וכמו שהקילו בח"ל להאמין להשליח שאומר בפנ"כ ובפנ"ח כבי תרי והתם לפי שאין עדים מצויין לקיימו החמירו בתחילתו להצריך שהשליח יאמר בפנ"כ ובפנ"ח והקילו בסוף דאי אתי בעל ומערער לא משגחינן בי' וכדאיתא בירושלמי אר"י חומר שהחמרת עליה בתחילה שיהא צריך לומר בפנ"כ ובפנ"ח הקלת עליה בסוף שאם בא ומערער ערעורו בטל ומביאו להירושלמי הרשב"א ז"ל בחדושיו בריש גיטין אבל בא"י דמצויין לקיימו הקילו עליה גם בתחילתה שאין השליח צריך לכלום והאמינו להשליח דלא טענינן אנו מזויף הוא משום עגונא אבל לא הקילו עליה בסופה וכמו שכתב שם הרשב"א ז"ל. ועוד כתב שם הרשב"א והר"ן ז"ל בהלכות טעם שני משום דגבי המביא גט בא"י לא מגבינין מיניה דבעל מידי אלא אפקועי ממונא ושמא בהפקעת ממון לא מצרכינן ליה לקיומי שטרא אלא בטענת ברי וכו' וכמו שכותב שם הרשב"א ז"ל. ויש נפקותא בין שני הטעמים דלטעם האחד דמשום עיגונא אקילו בה רבנן בהמביא גט בא"י ולא הצריכו אף שיאמר השליח בפנ"כ ובפנ"ח אם כן פשוט דגם בקיום שטר השליחות יש להאמין בארץ ישראל להשליח משום עגונא כמו בחוץ לארץ כל זמן שאין הבעל מערער על השליחת לומר לא שלחתיו ומזויף הוא דהא לא חילקו חכמי' בין א"י לח"ל אלא דבח"ל משום שאין עדי' מצויין לקיימו החמירו בתחילה שצריך השליח לומר בפני נכתב ובפני נחת' והקילו בסופו להאמינו נגד ערערו של בעל ובא"י לא ראו להחמי' שיצטרך לומר בפנ"כ ובפנ"ח ולהקל בזה לסוף כיון דמצויין לקיימו. ורק הקילו משום עגונא דכל זמן שאין הבעל מערער לא טענינן לי' אנחנו מזויף. וזה שייך גם כן גבי שטר השליחות דלא טענינן אנו מזויף אבל לטעם השני דלא אקילו עלי' בא"י ולא מידי ורק העמידו על הדין וכמו בשארי שטרות והא דלא טענינן לי' מזויף הוא משום דלגבי הפקעת האש' מרשות בעלה הוא כמו לאפוקי ממונא שהיא יכולה להפקיע א"ע מרשות בעלה ממילא לא טענינן מזויף אף בשארי שטרות. ולפי עניית דעתי גבי להאמין להשליח על שליחותו יש לומר דלא שייך זה כלל דבשלמא לטעון על הגט שהוא מזויף ותהא אסורה להנשא אנו דנין בין האשה ובין הבעל. לא אסרינן לה בטענת שמא כיון שאין הבעל לפנינו ומערער אבל לגבי שליחות אנו צריכין לדון בין השליח ומשלח והוי כמו כל שטרות דעלמא דטענינן

שמא מזויף הוא שהוא כמו שהשליח בא להוציא מהבעל בשטר השליחות ולגרש את אשתו. ולהוציאה מרשותו וכזה יש להבין מדברי הר"ן ז"ל בהלכות שסותר ראייתו של הרי"ף ממתניתין שהמבי' גט בא"י וכתב שם וזה לשונו ואין אלו ראיות דממתניתין ליכא למיגמר דאין אשה זו ממונא של בעל אלא ברשות עצמה היא להינשא ואנן לא מנעינן לה וכו' לאפוקי גבי השליח הוא בא להוציא מרשות הבעל את אשתו הוי כמו שבא להוציא ממונו בודאי טענינן מזויף כמו בכל השטרות. ואם כן יש לומר דהרא"ש ז"ל לא סבירא לי' הטעם דמשום עיגונא אקילו בה גבי המביא גט בא"י. אלא דאנו לא מנעינן להאשה ואם כן אין טעם להאמין להשליח על שליחותו בא"י וכמו שכתב בפסקיו על המתניתין ולא הזכיר כלל משום עיגונא להקל ונמצא נגד השליח נשאר הדבר על הדין דצריך ראי'. או קיום העדים על השליחות וזה הוא שכתב שם בפסקיו וזה לשונו אבל בלא ערעור דבעל מותרת להנשא ולא חיישינן לזיופא לפי שהבעל אינו חשוד לקלקלה בידי שמים כדפרישית לעיל והיא נמי לא תזייף לקלקל עצמה וכו' עכ"ל הרי שמנאמנות השליח על שליחותו לא כתב מידי. וכמו שכתב בריש גיטין הוא מהטעם שכתבתי לעיל דסבירא לי' באמת דבא"י צריך השליח לברר שליחותו. והא דקתני במתניתין ואם יש עליו עוררין וכו' היינו כפי שפירשו הב"ח והב"ש ערעור דבעל שיטעון שהתכוין במזיד לקלקלה וכדלעיל ורק על זה בא ליתן טעם דבלא ערעור לא חיישינן לזה דאם לא כן הוי לי' להרא"ש ז"ל ליתן טעם על נאמנות השליח שיערער הבעל לומר לא שלחתיו דהא בב"ד הוא חשוד לקלקלה וכמו שמביא הרא"ש ר' אבין דהירושלמי לעיל בריש פירקא ודוק בזה כי ברור למאד. ומה שכתב שם הרא"ש ז"ל והיא נמי לא תזייף היינו שדעתו כדעת הרמב"ם ז"ל בסוף פ' ז' ובפ' י"ב שהאשה המביאה גטה אינה צריכה שום קיום כל זמן שאין הבעל מערער וכמו שמביא הטור בסימן קי"ב ובסימן קנ"ב וכמו השליח בא"י ושלא תקשה מזה להא דסבירא לי' דטענינן ליתמי מזויף ודלא כהתוספות ולזה מחלק דגם היא לא תזייף ולאפוקי מדעת הראב"ד ז"ל בהשגות בפ' י"ב שהאשה צריכה לקיים הגט אף בלא ערעור הבעל וכמו שמסכים ג"כ הרשב"א לרעת הראב"ד ז"ל. והרא"ש ז"ל ס"ל כדעת הרמב"ם ז"ל ולכך מחלק כאן גבי אשה להא דטענינן ליתומים מזויף הוא. סוף דבר פלפול של מהר"י בן לב בתשובה כלל ד' סימן ק"ב שהוכיח דעת הרא"ש ז"ל דאף בלא הטעם שהגט ביד השליח האמינו להשליח על שליחותו בחוץ לארץ הוא מוכרח למאד מכח דברי הטור בסימן קמ"א שמחלק בין ח"ל לא"י לעניין קיום שטר השליחות וגם ממה שכתב בסימן קמ"ד שניים שהביאו גט דהבעל יכול לערער והיינו מכח הראי' מהמתניתין דהמביא גט בא"י. וכן מוכח מדברי הרא"ש בפסקיו שכתב דהא

אם יש עליו עוררין דמתניתין דמוקי לה בערעור דבעל היינו שיערער הבעל לומר שבכיון רצה לקלקלה ולא שיערער על השליח לומר לא שלחתיו דבהא לא איירי המתניתין משום דבא"י צריך לקיים שטר שליחותו דשם לא הקילו כלל וכמו בשארי שטרות ואף שמוהר"י בן לב ז"ל שם בתשובה כתב דלהרמ"ה שמביא הטור בסימן קמ"ב דאף בא"י אינו צריך לקיים שטר השליחות והיינו משום שהגט בידו. ומחמ' זה חשש לדעת הרמ"ה שם גבי אי מצי השליח לעשות שליח אף בח"ל אף שכתב כן בכתב השליחות היכא שאינו מקויים ומסיק שם דזה תלוי בפלוגתא דהרא"ש והרמ"ה דלהרא"ש דהאמינו חכמים להשליח בחוץ לארץ על הכל אף מה שלא שייך כלל לעיקר הגט נאמן גם בזה דיכול לעשות שליח אחר. ולהרמ"ה ז"ל שלא האמינו לו בח"ל על השליחות רק משום שהגט בידו ולא נאמינו על זה לעשות שליח אחר דזה לא שייך לעיקר הגט וע"ש. בזה נראה לענ"ד דאין דבריו מוכרחים כל כך דיש לומר דהרמ"ה ז"ל סבירא לי' כטעם הראשון שכתבו הרשב"א והר"ן נגד דעת התוספות ז"ל גבי טענת מזויף הוא דמשום עיגונא אקילו בה רבנן אף בא"י ואם כן הוא הדין נמי על שטר השליחות ולא מהטעם משום שהגט בידו דוקא וכמו שכתבתי לעיל. ועוד יש לומר אף אם נודה לסברת מוהר"י בן לב דהרמ"ה ז"ל פליג על הרא"ש מכל מקום כיון שהטור סתם בסימן קמ"א כדעת אביו הרא"ש ז"ל גבי קיום השליחות ומחלק בין ח"ל לא"י וגם הש"ג בסוף פ' כל הבשר מביא דברי הטור שבסימן קמ"א לחלק בין ח"ל לא"י גבי קיום שליחות הגט משמע ודאי שדעתו גם כן כדעת הרא"ש וכמו שפירש הר"י בן לב ולפי זה יש לומר דהכי נקטינן שאף בלא טעם שהגט ביד השליח מהימן על שטר השליחות בלא קיום בחוץ לארץ. וגם הרמ"א ז"ל שמביא דעת הטור בסוף סימן קמ"ב גבי שנים שהביאו גט בח"ל שהבעל יכול לערער. ולפי שכתבתי זה תלוי גם כן בהא דמוכח מהמתניתין דהמביא גט בא"י שהארכתי בזה לעיל. ונמצא דבח"ל מוכח דגם דעת הרמ"א ז"ל הוא דאין צריך לקיים השליחות מטעם תקנת חכמים היא להאמינו על הכל ולא מטעם שהגט בידו ומשום זה נראה דיש לסמוך בזה על הנך גדולי רבוותא ז"ל בנדון דידן לומר שמהדין אין צריך לקיים שטר השליחות ואף שאין הגט בידו ואף לסברת הר"י בן לב שם דלהרמ"ה נצרך שיהי' הגט בידו דוקא מכל מקום בקיום שטרות דרבנן כדאי וכדאי לסמוך על הרא"ש והטור והרמ"א ז"ל וגם לעשות סניף לזה להקל דעת התשב"ץ והרשב"ש בנו ז"ל שהקילו במעשה ב"ד בפשיטות דאין צריך קיום. ואף שכתבתי לעיל לפקפק בזה מכל מקום כיון שהוכחנו שלדעת הרא"ש והטור אף בלא מעשה ב"ד אין צריך קיום בחוץ לארץ כלל וכדלעיל. ובודאי גם לעשות סניף מדעתם ז"ל אין לחוש ופשיטא שהרי הרמ"א ז"ל פוסק

בסוף סימן קמ"ב להקל בשעת עיגון בגט מקוים דאין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם ואף שהט"ז חולק עליו מכל מקום בנידן דידן בודאי יש לסמוך להקל גם נראה דאף לפי שמחמיר הריב"ש ז"ל בתשובתו סימן שי"ח ומביאו הב"י בסימן קמ"ב וכתב דאין הכל מודים בזה היכא שיש קיום על עדי השליחות דאין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם נראה דלא שייך כאן דהתם יש חשש בגוף הגט שמא מזויף הוא ויש לחוש לדעת רש"י והרמב"ם ז"ל כפי שפירשו מקצת הגדולים ז"ל דהיכא שאין שניהם שלוחים על הגט צריך לומר בפנ"כ ובפנ"ח והטעם יש לומר דדוקא בשניהם שלוחים הוא מילתא דלא שכיחא בי תרי דמייתי גיטא וכדאמרינן בהש"ס ריש גיטין לא גזרו בי' רבנן שיצרך לומר בפנ"כ ובפנ"ח אבל לא בעידי השליחות אבל בנידן דידן כיון שאנחנו מאמינים להשטר שליחות ויהי' נכתב הגט לפנינו מה יש לחוש דהא הבעל לא מצי לערער אלא שיאמר השטר שליחות מזויף הוא ובהא לא חיישינן כל זמן שאין הבעל מערער לכל הפחות. ומבואר בהפוסקים דכל זמן שאין לחוש לערעור הבעל אין צריך לומר בפנ"כ ובפנ"ח וכמו שכתב המגיד משנה בסוף פ"ז מהלכות גירושין ומביאו הב"י בסימן קמ"ד. וכן כתב הרשב"א ז"ל בתשובה סימן אלף רכ"ח והרשד"ם בסימן ע"ז ופ"ב ושארי תשובות כולם מלאים מזה דכל היכי דליכא למיחוש לערעור של הבעל בדבר שחששו רבותינו ז"ל שוב אין צריך השליח לומר בפני נכתב ובפני נחתם ופשיטא בנידן דידן שאין אנחנו דנין על גוף הגט אם יהי' צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם וכמו שיבואר למטה אלא על שטר השליחות והגט עצמו יכתוב סופר השליח לפנינו יודה אף הריב"ש ז"ל דאף לרש"י והרמב"ם ז"ל אין לחוש להחמיר ויש ראי' לזה דהא לרבה דאמר הטעם משום דאין בקיאין לשמה וקודם דמסקינן דרבה אית לי' דרבא או לאחר שלמדו וכדאמרינן שם בהסוגיא דריש גיטין עיקר התקנה דצריך לומר בפנ"כ ובפנ"ח הוא רק משום לשמה. וכמו שכתב שם הרשב"א ז"ל בחדושיו. ונמצא דגבי שטר שליחות בודאי אף לרבה לא היה צריך לקיימו לעולם. וכמו שכתב הרשב"א ז"ל שם דלרבה גבי אשה העמידו על דין תורה דלא צריך שום קיום כמו בשאר שטרות משום עיגונא או משום שיש חילוק בין איסור לדיני ממונות וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל סוף פרק ז' מהלכות גירושין וכמו שאכתוב למטה בס"ד. ורבא לא פליג עלי' דרבה אלא בהא דמשום קיום הצריכו לומר בפנ"כ ובפנ"ח משום דאין עדים מצויין לקיימו החמירו גבי הגט. אבל גבי שטר שליחות מודה בודאי לרבה שהאמינו או משום עגונא או כטעם הרמב"ם ז"ל לחלק בין איסור והיתר לדיני ממונות. וכיון שאנחנו מאמינים להשטר שליחות בנידן דידן והגט יהי' נכתב לפנינו ממש למאי ליחוש לה אף לרבא. גם מה שצדד שם הריב"ש ז"ל להחמיר

באותה תשובה מטעם דאפש' דאף להתוספות והרשב"א והרא"ש וסייעתם דאם אחד מעיד על השליחות מצטרף ואף לרבא אין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם דזהו דוקא שהעד לפנינו בכאן במקום נתינת הגט והוי כאתיוהו בי תרי אבל כשאין העד לפנינו וכו' שהרי אפשר שאותו גט נאבד או נשרף וזה מזויף הוא וכו' בנידן דידן אין לחוש לזה כלל דהרי הגט יוכתב לפנינו וע"ש בהריב"ש. ונראה שאין לפקפק בזה וגם מדברי הרמב"ם ז"ל לענ"ד לדקדק דאף היכי שצריך עדים על השליחו' שהביא השליח גט בלא עדי חתימה וכדלעיל שצריך לעידי השליחות דאם יש ביד השליח שטר שליחות חתום בעדים וכמו בנידן דידן דאין צריך קיום והוא מ"ש בסוף פ' ז' מהלכות גירושין הלכה כ"ד במה דברים אמורים כשהתנה עלי' הבעל תנאי זה אבל אם לא התנה וכ' ואין חוששין שמא ימצא מזויף כמו שנעמיד הגט בחזקת כשר כשיביא אותו השליח עד שיערער הבעל או עד שיביא ראי' שהוא מזויף או בטל דאם נחוש לדברים אלו וכיוצא בהן. כך הי' לנו לחוש לגט שיתן הבעל לפנינו שמא בטלו ואחר כך נתנו או שמא עדים פסולים חתמו בו והרי הוא כמזויף מתוכו או שמא שלא לשמה נכתב וכשם שאין חוששין לזה וכיוצא בו אלא נעמידנו על חזקתו עד שיודע שהוא בטל. כך לא ניחוש לא לשליח ולא לאשה עצמה שהגט יוצא מתחת ידה שאין דיני האיסורין כדיני הממונות עד כאן לשונו. ובזה נראה בעליל שדעתו ז"ל דלגבי גט אשה לא הצריכו לעולם שום קיום לא אם השליח הוא מביאו או אם האשה עצמה ורק המביא גט בחוץ לארץ הצריכו להשליח לומר בפנ"כ ובפנ"ח והמביא גט בא"י לא צריך כלום מן הדין. ואם כן אף בשטר שליחות היכי דצריך לדעתו למה יצטרך קיום דהא גם זה הוא מדיני איסור ולא דיני ממונות. ואין לומר דכמו שהחמירו חכמים לגבי שליח הגט עצמו שצריך לומר במקום שאין עדים מצויין לקיימו נחמיר גם כן בהשטר שליחות זה אין שום סברא דמנא לן למצוא חומרא מה שלא נזכר בשום מקום בשני התלמודי' דבשלומא להרשב"א והרא"ש דסבירא להו דשוים המה דיני איסור לדיני ממונות לגמרי. ומה שהאמינו להשליח על שליחותו בכתב או בעל פה הוא מחמת שהקילו עליה חכמים משום עגונא או מחמת טעם אחר השייך גם כן בדיני ממונות שפיר צריכין אנו לדון אם דוקא שייך להקל בכתב השליחות או בעל פה להשליח אם הגט ת"י דוקא שמחמת הגט נאמין לו גם על השליחות. וכמו שמשמע מדברי הגדולים ז"ל הנ"ל. או מחמת שהקילו עליה ואף שאין הגט בידו לא מן הדין להאמינו אבל להרמ"בם ז"ל כמו שמשמע מדבריו גבי גט אשה דהוא איסור לא צריך לעולם קיום מן הדין וגם יש טעם לחלק בין הגט עצמו שהחמירו עלי' במקום שאין מצויין לקיימו משום שהגט צריך שיהיה ביד האשה לראי' לעולם שנתגרשה וחששו

שבמשך זמן רב יבא הבעל ויערער לומר מזויף הוא ולא יהיה עדים מצויין לקיימו ויארע מזה קלקול הרבה וחשש עיגון אבל שטר השליחות היכא דצריך עדי השליחות לא נצרך אלא קודם המסירה להאשה יראו הב"ד הכתב שליחות ואחר כך ימסור השלי' הגט להאשה בעדי מסירה ושוב אין השטר שליחות נצרך לה כי העדי מסירה לעולם יעידו שראו השטר שליחות תחת יד השליח בעדים ונתגרשה לפניהם מהשליח דהא בגט כזה בלי עדי חתימה היא צריכה לעולם לראי' שנתגרשה העדי מסירה. ואף אם נתגרשה מהבעל עצמו וכמו שכתבו התוספות וגדולי הראשונים ז"ל דלרבנן דקיימי בשיטת רבי אליעזר דעדי מסירה כרתי יוכל לכתחילה לגרשה על פי עדי מסירה בלי עדי חתימה ואם תרצה להנשא מחויבת היא להביא העדי מסירה וכן אם נכתב הגט על דבר שיכול להזדייף דכשר לרבי אליעזר אף לכתחילה וכדאיתא התם בפ' שני דגטין דף כ"א וכמו שכתבו שם התוספות. וכמו כן אם נתגרשה על ידי שליח בגט בלא עדי חתימ' תביא העדי מסירה לפנינו כשתרצה להנשא ותדע שכך הוא דהא ודאי דכשם שהבעל יכול לגרש בעדי מסיר' בלא עדי חתימה כך יכול לגרש כן על ידי שליח דהא בכל מקום שלוחו של אדם כמותו ועיקר השליחות הכתוב בתורה הוא בגירושין וכמו דאמרינן בפ' שני דקדושין ומגירושין ילפינן לכל התורה כולה. ולדעת התוספות והרא"ש וסיעתם לרבי אליעזר דעדי מסירה כרתי אין מקום לעדי חתימה מהתור' כלל. וכיון שהתורה רבתה ושלחה שמתגרשת על ידי שליח אם כן הוא על ידי עדי מסירה לבד. ולפי שכתב הרמב"ם ז"ל בפ' ט' מהלכות גירושין דשליח המגרש בעדי מסירה לבד על כרחך הוא צריך לעדי השליחות דאם לא כן הרי זו ספק מגורשת וכדלעיל: נמצא מהתורה היא מתגרשת על ידי שליח לעולם כשיש שטר שליחות בידו דעדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותן בב"ד מן התורה כל זמן שאין הבעל מערער וכמו שכתב הוא ז"ל וכדלעיל ועוד בכמה מקומות ומדרבנן לא החמירו לעולם לגבי איסורין להצריך קיום לדעתו ז"ל: וכן מוכח מדברי תשובות הגאון מוהר"י בן לב ז"ל שהבין כן לדעת הרמב"ם ז"ל בחלק שני תשובה א' שכתב שם על אשה שהוחזקה אשת איש ויש בידה מעשה ב"ד איך שנתגרשה מבעלה בגט כשר אך אין עדים מצויין לקיים מעשה ב"ד הנ"ל וכתב שם להדיא דלדעת הרמב"ם ז"ל דהאשה יכולה להנשא בגט שבידה אף אם לא נתקיים בחותמיו הוא הדין שתוכל להנשא בשטר זה שאינו מקוים ועיין שם וכן מוכח מדברי הגהות מרדכי שמביא שם הר"י בן לב שכתב וזה לשונו והוא הדין נמי אם שלחו ב"ד חתימתן שבאותו מקום שנתן שם הגט שבפניהם נתגרשה שמותרת להנשא אפילו אין כאן מכירין החתימה כיון שאין מערער וכו' וכותב שם מוהר"י בן לב ז"ל משום שדעת

ההגהות מרדכי כשיטת הרמב"ם ז"ל הוא דסבירא ליה דאשה שהביאה גטה אין צריך קיום וכותב שלא משום דמעשה ב"ד אין צריך קיום שכבר דחה זה בשתי ידים מכל וכל. ובודאי כיון שהגאון מוהר"י בן לב ז"ל יליף ומדמי מעשה ב"ד לגט שביד אשה פשיטא שיש לנו לדמות ששטר שליחות שביד האשה לגט שביד אשה או שליח. ולא עוד שאני אומר שאף לדעת הראב"ד שבפ' י"ב מהלכות גירושין שאשה שגיטה בידה אין מערערין עליה לומר מזויף הוא ולא תנשא עד שתתקיים בב"ד מכל מקום בנידן דידן מודה דאין צריך קיום דהא בגט שביד שליח הוא מודה דתנשא בארץ ישראל כמתניתין דהמביא גט בא"י ואנן לא טענינן מזויף הוא וכמו שכתב שם בסוף פ' ז' מהלכות גירושין הרב המגיד ז"ל והלח' משנה דלהראב"ד ז"ל שליח עדיף מאשה עצמה ונאמן שעושים בלי שום קיום ופשיט' דלדעת הרמב"ם השליח נאמן בהשט' שליחות שבידו בלי שום קיום במכ"ש מהאש' עצמה. והא דכתב הרמב"ם ז"ל שם טעם הראשון גבי אשה עצמה משום שאינה מקלקלת על עצמה נראה לומר דדוקא גבי האש' עצמ' הוסי' הרמב"ם ז"ל עו' טעם לומ' דאינ' מקלקל' על עצמ' ומשו' קושי' הרשב"א ז"ל בחדושיו בפ' כל הגט על הרמב"ם דכיון שאין להאשה שום ראי' על הגט שאינו מזויף ניחוש שמא זייפה היא את הגט דאמרינן בפרק שני דכתובות דאם יש עדים שהיא אשת איש ואמרה גרושה אני אינה נאמנת כתב הרמב"ם ז"ל דדבור אפשר שתעשה ותאמר שקר אבל מעשה שתזייף גט אינה מקלקלת על עצמה אבל גבי שליח אין צריך כלל לטעם זה דשם גבי שליח המביא גט בא"י כתב סתם דנאמן ועוד דגם שם בסוף פ' ז' מוכח שם דברי הרמ"בם ז"ל ומפרשים שעיקר שהוא ז"ל סומך על טעם השני שהעדים החתומים על השטר הוי כמו שנחקרה עדותן בב"ד ומכל שכן ששייך טעם זה גבי שליח אם שטר השליחות בעדי' וכדלעיל אמנם אכתי יש להסתפק בנידן דידן ממה שמביא הטור בסימן קמ"ב בשם הרמ"ה דהיכא דאין השליח אומר בפני נכתב ובפני נחתם ואנו סומכין על עדי השליחות דצריכין דוקא שיהיו עדי השליחות בעצמ' עדי מסירה להגט מהשליח ליד האשה דאם לא כן הוי כל כת חצי דבר וכן מביא הרב ב"י ז"ל בש"ע סימן קמ"ב סעיף י"ח בשם יש מי שאומר וע"ש בב"ש שכתב דלהכי מביאו הש"ע בשם יש אומרים אף שהטור הביא דעה זו בסתם בלי חולק משום שבבדק הבית הקשה הב"י על זה דלא הוי חצי דבר דהא עדי שליחות לחוד ועדי מסירה לחוד. וגם הרב בעל משנה למלך ז"ל בפ' ט' מהלכות גירושין הלכה י"ב דקדק שם מדברי הרמב"ם ז"ל שהוא חולק על הרמ"ה ז"ל בזה וע"ש. והטורי זהב ז"ל כתב דאין לחוש לזה דזהו בשיטת הרי"ף ז"ל שכתב בבבא בתרא בפרק חזקת הבתים גבי מתניתין דהיו שם שלשה כתי עדות שנים אומרים

שאכלה שנה ראשונה וכו' דלא הוי חצי דבר דכיון דכל כת וכת מהני סהדותייהו לעניין אכילת הפירות אבל בכאן עדי שליחות לא מהני מידי וצריכה לעדי מסירה וכזה עדי מסירה צריכה לעדי שליחות ונמצא דהוי חצי דבר. אבל התוספות בפ' מרובה גבי גנב על פי שנים וטבח ומכר על פי שנים אחרים כתבו שם דהיכא דכל כת ראו מה שיכולים היו לראות באותו הפעם וכמו שנים אומרים אחת בגבה ושנים אומרים אחת בכריסה דאילו היו יכולים לראות באותו הפעם גם מה שבכריסה זהו חצי דבר אפילו לרבנן דרבי עקיבא אבל גבי עדי שני חזקה דכל כת וכת ראתה מה שאפשר לה לראות באותו הפעם ועיין שם. ולפי זה בכאן גבי עדי שליחות ועדי מסירה נמי לא הוי חצי דבר כיון שכל כת יכולה לראות מה שאפשר לה לראות באותו הפעם. ועל הרב טורי זהב ז"ל תמהני למאד מדבריו איך סומך את עצמו להקל בדבר חשש איסור ספק איסור דאורייתא נגד סברות הרי"ף והרמ"ה ואף שהסמ"ג גם כן כתב בהלכות גיטין גבי עדי כתיבה ומסירה לחלק דלא הוי חצי דבר כמו דעת התוספות אבל בהמרדכי בסדר הגט שלו הקשה גם כן מעדי גיטין וחילק שם בעניין אחר ועיין שם. ומוכח מדבריו דחש לה לשטת הרי"ף ז"ל. וגם הריב"ש ז"ל בסימן שי"ח וכן הרשד"ם חש למאד והחמיר כדעת הרי"ף והרמ"ה. ובפרט דברי הרי"ף שכתבו כל הראשונים שדבריו דברי קבלה ואף שמביא בהמרדכי בשם הר"מ דלעולם פסקינן כהרי"ף במקום שאין התוספות חולקין עליו ואפשר שמזה יצא לו להט"ז לפרש לאפוקי במקום שהתוספות חולקין עליו. אך הגדולים ז"ל בשו"ת שלהם לא פירשו כן. ורק פירשו שבמקום שהתוספות חולקים על הרי"ף הוי ספיקא דדינא וכמו שכתב מוהרי"ק בשורש קנ"ב ועשה למוטעה למי שפירש דהלכה כתוספות נגד הרי"ף. ומשמע שם מדבריו ז"ל דבדאורייתא יש לפסוק כדברי המחמיר. וכן הוא בשו"ת הגדולים מאשכנז כמו מוהרי"ו ובעל תרומת הדשן וכיוצא באלו. ונוסף על זה שהתוספות בעצמם אף שבפרק מרובה דחו פירוש הרי"ף ז"ל אבל בבבא בתרא בפרק חזקת הבתים דף ה' שם פירשו בסתם וחילקו כדברי הרי"ף. ובודאי אילו ראה הט"ז ז"ל דברי התוספות דחזקת הבתים לא הי' כותב כזאת. ולפי זה בנידן דידן לדעת הרמ"ה אין תקנה לסדר הגט כיון שאין עדי השליחות לפנינו. ובודאי קשה למאד להקל נגד סתימת לשון הטור שמביא בסתם דעת הרמ"ה. וגם הש"ע שמביא יש אומרים זה לדיעה אחרונה משמע שכך הוא דעתו וקושיתו כבדה בודאי יש ליישב גם דקדוקו של הרב משנה למלך מדברי הרמב"ם ז"ל אינו מוכרח וקל להבין. והכל אין כדאי בחשש איסור חמור כזה דלהר"מה והטור אינו גט כלל מהתורה. אך באמת יש לחלק הרבה בין הא דהרמ"ה ועובדא דהריב"ש בתשובה סימן שי"ח בין נידן דידן לפי עניית דעתי ומתחילה

ראיתי כי טוב להעתיק דברי הריב"ש ולישא וליתן בדבריו קצת. כי באמת הטור הביא דברי הרמ"ה בסימן קמ"ב בעניין דהוי חצי דבר בקיצור וכן הב"י לא דיבר מזה כלום בחבורו על הטור. ובש"ע הביא היש אומרים בקיצור. וכן גדולי האחרונים ז"ל הב"ח והט"ז והב"ש לא ביארו בזה כל הצורך. וגם תמהני למאד שלא הביאו דברי המרדכי שבסוף גיטין שהבאתי לעיל דלכאורה מדבריו ז"ל יהי' סתירה לדעת הרמ"ה. והדין זה הוא עניין חמור חשש איסור דאורייתא. וכבר כתבתי שהט"ז ז"ל הפריז על המדה להקל מחמת שלא ראה דברי התוספות בפרק חזקת הבתים שכתבו גם כן כדעת הרי"ף ז"ל וגם דברי התוספ' שבפ' התקבל וגם ההגהות אשרי בפ' חזקת הבתים מביא דברי התוספות וגם דברי הרי"ף ולא הכריע ביניהם ואם כן לא צדקו דברי הט"ז ז"ל שכתב בסימן קמ"ב דאנן קיימא לן כהתוספות בלי טעם וראי' וכדלעיל. וזה לשון הריב"ש בתשובה סימן שי"ח שם בנידן שהשואל רצה לומר דאם יש עדים על השליחות אין צריך השליח לומר בפני נכתב ובפני נחתם והשיב הוא ז"ל מתחילה שאין הכל מודים לזה וחשש לדעת רש"י ורמב"ם ז"ל וכמו שהבאתי לעיל ואחר זה כתב וזה לשונו. והרמ"ה ז"ל שהוא מבעלי סברא זו דכל דיש עדים על השליחות הוי כאתיוהו בי תרי אמנם הוסיף להחמיר והצריך שיהו עדי השליחות עצמם עדי מסירת הגט מיד השליח ליד האשה ואז הוי כאילו אמרו בפנינו גרשה כיון שהם מעידים על מסירת הגט מיד הבעל ליד השליח ומיד השליח ליד האש' אבל אם עדי מסירת הגט ליד האשה אינ' עדי השליחות לא מהני סהדותייהו וצריך השליח לומר בפנ"כ ובפ"נ משום דכל כת וכת מעידים על חצי דבר והוי כשנים מעידים אחת בגבה ושנים מעידים אחת בכריסה שלא מהני אפילו לרבנן דפליגו עלי' דרבי עקיבא כדאיתא בפרק חזקת הבתים ולא דמי לשליחות קבלה דלא בעינן שיהיו עדי השליחות עצמם עדי מסירת הגט כדתנן בפרק התקבל ולא חשבינן חצי דבר דהתם כיון שהיא עשתה יד השליח כידה בעניני הגירושין זה עדות שלם הוא שאינו צריך למסירת גט זה דכל שימצא גט חתום ומקויים ביד השליח הרי הוא כאילו נמצא ביד האשה עצמה והרי היא מגורשת ולאו חצי דבר הוא ועדי מסירת הגט נמי לאו חצי דבר הוא כיון דעדי השליחות הוי דבר שלם גם עדי המסירה חשבינן דבר שלם מדי דהוה אעדי ביאה דחשבינן דבר שלם אף על פי שצריכין לעדי קידושין לחייב הבועל כיון שעדות קדושין הוי דבר שלם בלא עדי ביאה כדאיתא בפ' מרובה אבל בעדות שליחת הולכה אינו שליח אלא על גט זה למסרו ליד האשה ואין מסירתו ליד האשה כלום בלא עדות השליחות כיון שאינו מקוים וגם לא עדות השליחות בלא עדות המסירה דכיון שחכמים תקנו בגט עדים מצויין לקיימו לסלק ערעורו של בעל מעתה קודם מסירתו או

בקיום חותמיו או כשיאמ' השלי' בפני נכתב ובפני נחתם כל שלא נתקיים כן כשיבא הבעל ויערער אין ערעורו מסתלק אלא כשתביא האשה עדים שהבעל מסרו להשליח ושהשליח מסרו לידה אם כן הכל עדות אחת לסלק ערעורו של בעל וכל כת וכת הוי חצי דבר כל זה כתב הרמ"ה בפרטיו בפרק התקבל באריכות מופלג כמנהגו וכבר הובאה סברתו זאת בפשיטות בספר אבן העזר וכו' עד כאן לשון הריב"ש ז"ל ולפי עניית דעתי נראה לפרש דבריו ז"ל דכיון שהשליח אינו במקום הבעל אלא לגרש בגט זה שבידו דוקא וכיון שהגט אינו מקוים אינה יכול' להתגרש בגט זה אלא שיעידו העדי שליחות שבפניהם עשאו הבעל שליח לגרשה בגט זה ואכתי אין עדותם מועיל לשום דבר עד שהשליח ימסור ליד האשה גט זה בפני עדי מסירה וכרבי אליעזר ואם ימסור בפני עדים אחרים גם כן לא עביד ולא כלום עד שיעידו עדי השליחות שהבעל עשאו שליח למסור לאשתו גט זה ובלא עדותם אין מועיל עדותם של עדי מסירה לשום דבר ואם כן הוי חצי דבר אף לרבנן דרבי עקיבא וכמו אם היו צריכים עדי קידושין לעדי בעילה אבל כי אומר השליח בפנ"כ ובפנ"ח בשעת נתינת הגט מועיל שפיר עדותם של העדי מסירה כיון שהחכמים האמינו להשליח ולא מתורת עדות גמורה דהא אין עדות פחות משנים בכל התורה אלא משום תקנת עיגונא האמינו ולא נגמר עדותן של עדי מסירה על פי שני כתי עדים בהצטרפותם דהשליח אינו עד רק נאמן משום תקנת חכמים דהא האמינו להשליח אף אם הוא קרוב או אשה. ובשלמא שליח המביא גט בארץ ישראל דלא החמירו חכמים שיצטרך השליח לומר בפנ"כ ובפנ"ח ואף שצריך שיחזיק הבעל להשליח בעדים מכל מקום השליח אין צריך להביא העדים לפנינו כמי שכתב הטור בשם הרמ"ה אלא דנאמן שנעשה בעדים אף בארץ ישראל ולערעורו של בעל לא חיישינן גם כן בא"י כיון דעדים מצויין לקיימו וכשמוסר השליח הגט ליד האשה בפני עדי מסירה היא מותרת להנשא על פי העדי מסירה עד שיבא הבעל ויערער ואז היא תסלק הערעור או על ידי קיום הגט או על ידי שתביא העדי מסירה לפנינו וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ' ז' ובפ' י"ב מהלכות גירושין הלכה ג'. ונמצא אחר מסירת הגט מהשליח להאשה עדי מסירה אינם צריכים כלל להעדי שליחות שמתירים אותה להנשא והוי דבר שלם. אבל בחוץ לארץ במקום שאין עדים מצויין לקיימו שתקנו חכמים שאין מסירת הגט מהשליח להאשה מועיל כלום מחמת שנצרך לסלק הערעור של בעל בשעת הנתינה להאשה וכמו שהי' הבעל עומד לפנינו ומערער אחר נתינת הגט דאנן טענינן לי' מזויף ואינה מגורשת ואף בשארי טענות שיטעון הבעל ויערער כמו על תנאי הי' פקדון הי' הכל תלוי בקיום הגט בחותמיו או בעדי מסירה כמו שכתב הרמב"ם ז"ל שם בפ' י"ב מהלכות גירושין והתוספות

והרשב"א והר"ן והרא"ש דכל היכא שנתקיים בחותמיו תלינן שבודאי בהכשר הכל בא לידה ועיין שם. ושכיון שהגט מקוים בחותמיו אז אינו נאמן בשום ערעור והוא הדין בעדי מסירה מהבעל עצמו. אבל בשליח הדין הוא בחוץ לארץ שיתקיימו בשעת הנתינה מערעורו של בעל וכדלעיל. ונמצא כשאין הגט מקוים וגם אין השליח אומר בפני נכתב ובפני נחתם ואינו מתכשר אלא על ידי עדי השליחות ועדי מסירה וכל כת וכת הוי חצי דבר. ודברי הרמ"ה ז"ל הוא על פי שיטת הרי"ף והגדולים דצריך שכל כת וכת יועיל לשום דבר לרבי עקיבא. ולרבנן דרבי עקיבא אם כת אחת היא מועלת לבדה בלי הצטרפות כת השני' לא הוי חצי דבר. ולכך בעדי שליח קבלה הרי מועיל כת המעידה שאמרה לפנינו דמועיל דהוי ידו כידה וכמו דלעיל. וכן כתבו התוספות שם בפרק התקבל על מתניתן צריכה שתי כתי עדים שנים שיאמרו בפנינו אמרה דמשום דלא צריכי עדי אמירה לעדי קבלה מהני. אך כתבו בלשון אחר משום דהשליש נאמן. ואפשר לדחוק בדבריהם ולכוין כדברי הרמ"ה וכפי שמביא הריב"ש ועל כל פנים גם מדברי התוספות דהכא גם כן ראי' שדעתם כדעת הרי"ף ואינו כפי שמביאים בפ' מרובה דא"כ לא הי' צריכים לשום טעם ודלא כהטורי זהב וגם מה שכתב הט"ז בסימן קמ"ב סעיף י"ח לפרש דברי הרמ"ה בהטור נראה שמפרש בענין אחר אלא שפירש בפנים אחר. ובודאי אילו ראה דברי הריב"ש מה שמביא דברי הרמ"ה לא הי' כותב זה. ולפי עניית דעתי הפירוש שכתבתי הוא ברור בלי ספק. ולפי זה יש לומר בנידן דידן שהעדי שליחות מעידים שהרשה הבעל את השלית לכתוב כמה גטין עד שיוכשר בעיני הרב ואחר הכתיבה למוסרו להאשה נמצא שאנחנו מסלקים ערעורו של בעל מקודם כתיבת הגט מטעם שהוכחתי שהאמינו להשליח על שליחתו. או דכיון שבחוץ לארץ אין עדים מצויין לקיימו גם על שטר השליחות האמינו חכמים להשליח על הכל וכמו שכתב הרא"ש בריש גיטין או מטעם שכתבתי והוכחתי מדברי הרמב"ם ז"ל שגבי גט דהוי איסור ולא ממון לא החמירו חכמים לעולם לחוש לטענת מזויף כל זמן שאין מערער ורק גבי הגט עצמו ולא בשטר שליחות וכפי שהארכתי לעיל. וכיון שבנידן דידן יהיו העדי מסיר' עצמם וירא כתיבת הגט ויומסר לפניהם אז מועיל עדות' ומותרת להנשא ועכ"פ לא גרע מעדי מסיר' בגט שהוב' ע"י שליח בא"י דאף הרמ"ה מוד' דלא הוי חצי דבר וכמו שמפורש בהמתני' ובכל הפוסקי' וכמו שבארתי לעיל. והסבר נותנת דבנידן דידן עדיף טפי מהמבי' גט בא"י דלפי שכתבתי לדעת הרא"ש והטו' וכפי פירושו של הר"י בן לב ז"ל שם בתשוב' לא נחוש אף כשיערער הבעל והוי כמו שליח בחוץ לארץ המביא גט ואומר בפני נכתב ובפני נחתם: עוד יש להסתפק בנידן דידן אחר שיכתוב השליח הגט

לפני העדי מסירה אם יהיה צריך לומר בשעת הנתינה להאשה בפני נכתב או אני בעצמי כתבתי שהביאו האחרונים בשם הרדב"ז דמהני כמו בפני נכתב. ואפשר לומר דצריך שיאמר ומטעם שכיון שהראב"ד ז"ל פוסק כרבה דהטעם שצריך שיאמר בפנ"כ ובפנ"ח הוא משום לשמה וכמו שמביא הר"ן בהלכות ושארי גדולים בתשובתם ואנו תופסים גבי גיטין כל החומרות שנוכל יש לחוש לכתחילה לדעת הראב"ד ז"ל. וכזה ראיתי בשו"ת חכמי הספרדים ז"ל ולרבה אליבא דרבי אליעזר דסבירא לי' עדי מסירה כרתי סגי בפנ"כ לבד בלא בפנ"ח וכמו דאמרינן בריש גיטין אי רבי אליעזר כתיבה בעי חתימה לא בעי ואף דמסיק שם הש"ס בדף ד' ע"א דבעי בפנ"ח אף לר' אליעזר משום לשמה דמודה רבי אליעזר במזויף מתוכו הא רבי אשי לא סבירא ליה זה ומסיק דמתני' דהמביא גט צריך שיאמר בפנ"כ ובפנ"מ אתיא כרבי יהרדה דוקא דבעי כתיבה וחתימה לשמ' ומשמ' דלרבי אליעזר באמת לא צריך שיאמר אלא בפנ"כ לבד ולא בפנ"ח. וכן כתב שם הרמב"ן ז"ל בחדושיו. ואף דמסיק שם הש"ס דרבה אית לי' דרבא גם לפי שאין עדים מצויין לקיימו וא"כ אף לרבי אליעזר צריך שיאמר בפנ"ח משום קיום מכל מקום הא כתבו שם הרשב"א והרמב"ן ז"ל בחדוש' ומשמע שם מדבריהם. ז"ל כיון דלרבי אליעזר לא צריך כלל שיחתמו העדים כיון שיאמר בפנ"כ דכשר בדיעבד לרבה אליבא דר' אליעזר וכמו שכתב שם הרשב"א ז"ל בשם התוספות דאף לפי המסקנא לרב אשי אליבא דרבה עיקר התקנה דצריך שיאמר השליח וכו' הוא רק משום לשמה וא"כ לרבי אליעזר לא בעי בפנ"ח. ואף לשנויא קמא דהש"ס דצריך אף לרבי אליעזר בפנ"כ משום לשמה על כל פנים בנידן דידן דאי אפשר שהשליח יאמר בפנ"ח כיון שאין עדים חתומים על הגט והוא יתן עפ"י עדי מסירה לחוד יהיה צריך לומר אני כתבתיו ומשום לשמה דעיקר התקנה היתה בפנ"כ. ואף דהרי הסופר יכתוב לפני העדי מסירה ויאמר בפירוש שכותב לשמה היה אפשר לומר שלהחמיר צריך שיאמר משום שלא תחלוק בשליחות וכמו שרבינו תם מחמיר האידנא לומר בפנ"כ ובפנ"ח אפילו משכונה לשכונה ומבית לבית אליבא דרבא כמו כן יש לומר לרבה גבי בפנ"כ ומשום לשמה. ואליביה דרבה מסיק הש"ס דלא תחלוק בשליחות וכן יש לדון בזה שצריך לומר בפנ"כ לבד מהא שכתב הראב"ד ז"ל בפ' ו' מהלכות גירושין הלכה י"ד גבי מה שכתב הרמב"ם ז"ל שם שליח שהביא גט כשהוא נותן לה נותנו בפני שנים וכו' ולא קראהו עדי מסירה ונטלתו וזרקתו לים הרי זו ספק מגורשת וכתב על זה הראב"ד ז"ל דברים בגו שאם הביא השליח ממקום שצריך לומר השליח בפנ"כ ובפנ"ח כו ' והשליח כשני עדים שמעידים על החתימות ועל עיקר הגט וכו' עד כאן לשונו. וכמו שמפרש שם הלחם משנה ז"ל דברי הראב"ד שמה שהשליח

אומר בפני נכתב הוא מעיד על עיקר הגט ובאומרו בפני נחתם מעיד על החתימות וכו' ונמצא דיש מקום להחמיר שבנידן דידן שיאמר השליח בפנ"כ לבד כיון דמועיל לעניין שכתב הראב"ד ז"ל על עיקר הגט. וקרוב לומר שהראב"ד ז"ל אזיל לטעמי' שפוסק כרבה דהוי משום לשמה כמו שמביא הר"ן ז"ל בהלכות. ובזה יסתלק קושית הלחם משנה מאי דמקשה שם על הראב"ד ז"ל דלימא דלרבא צריך לומר בפנ"כ משום שמא יאבד הגט. דאפשר לומר דזה שכתב הראב"ד ז"ל הוא דוקא לרבה דעיקר התקנה היתה משום לשמה ומשום הכי לרבי אליעזר מה שאומר בפנ"כ הוא על עיקר הגט דהכתיבה היא עיקר דצריך לשמה מדאורייתא אליבי' ועיין שם כי יש עוד לעיין בזה הרבה אך יהיה צריך לאריכות מאד ועל כל פנים לעניית דעתי אם יש לדחות ולומר שמן הדין בנידן דידן לא היה צריך שיאמר בפנ"כ לחוד מכל מקום לרווחא דמילתא טוב יותר אם יאמר ולדעתי אין שום חשש בזה אם יאמר בפנ"כ לבד ותדע שכך הוא דהא בודאי אף אם נאמר דגם לרבה אליביה דרבי אליעזר צריך שיאמר בפנ"כ ובפנ"ח וכך היתה התקנה מכל מקום בודאי אם השליח היה מביא גט בחוץ לארץ בלא עדי חתימה וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות גירושין ומשמע שם מדבריו ז"ל דאף אם היה מביא עדים על השליחות לאחר שמסר הגט להאשה מהני והויא מגורש' ועל כרחך לא אמר אלא בפנ"כ. וגם נראה להוכיח מהמתניתין דקתני המביא גט בח"ל ואינו יכול לומר בפנ"כ ובפנ"ח אם יש עליו עדים יתקיים בחותמיו מדקתני אם יש עליו עדים מוכח דיש גווני שמביא השליח גט בח"ל ואין עדים חתומי' עליו וכמו שהבאתי לעיל ולהפוסקי' דאין עדי שליחות מועילים שלא יצטרך לומר בפנ"כ ובפנ"ח יצטרכו לומר דמתניתין אתיא כרבי אליעזר ואליבא דרבה דהא אמרינן בפרק שני דף ט"ז ע"ב גבי פלוגתא דרבי יהודה ורבנן ללישנא בתרא אליבא דרב שמואל ואביי פליגו בהא תנאי אי הוי משום לשמה או משום דאין עדים מצויין לקיימו והמשנה דקתני ואם יש עליו עדים היינו אליבא דכ"ע ואף משום לשמה הא מסקינן לאחר שלמדו ובאינו יכול לא גזרו רבנן ובודאי אית אנפי ששליח מביא גט במדינת הים אף בלא חתימות עדים. ולמאן דאמר דעיקר הוא משום לשמה לרבי אליעזר אומר בפנ"כ ולמאן דאית לי' משום שאין עדים מצויין לקיימו מירי בדיש עדים לפנינו שמעידים שגט זה מסרו הבעל ליד השליח כדלעיל. ועל כל פנים יש להוכיח קצת מדיוקא דמתניתין דאית גוונא שיאמר השליח בפנ"כ לחוד. ועוד הסברה נותנת כך דהא תנן בפרק השולח (גיטין דף ל"ד ע"ב) העדים חותמים על הגט מפני תיקון העולם ומפרש לה בגמרא דאתי' כרבי אליעזר דאמר עדי מסירה כרתי. ונמצא דעד תקנת רבן גמליאל לא הי' המנהג שיהיו עדים חותמים על הגט ובפרט לדעת התוספות

והרא"ש וסייעתם דאין מקום כלל לעדי חתימה עד שבא ר"ג והתקין בדרך עצה טובה ואילו התקנה שיהא השליח צריך לומר בפנ"כ ובפנ"ח הי' לפי הנראה זמן הרבה קודם ימי רבן גמליאל וכן מוכח מהתוספות בדף ו' ע"א בד"ה מכי אתי רב לבבל דמשמע שם מדבריהם ז"ל דהית' התקנה בימי חורבן בית הראשון ועיין שם ובודאי היתה התקנה קודם רבן גמליאל שיאמר השליח בפנ"כ לבד. ועל אופן שיועיל דהיינו בעדי שליחות או על פי שטר שליחות ואין מהצורך להאריך בזה כי לדעתי הוא דבר פשוט ומוכח מדברי הש"ס והתוספות. ונמצא לפי זה לפי עניית דעתי לרווחא דמילתא טוב שבנידן דידן יאמר השליח לאחר נתינה להאשה בתוך כדי דבור בפני נכתב. וכמו שהדין בכל שליח שיאמר בפנ"כ ובפנ"ח גם כבר הודעתיו למר במכתבי הקצר שלעניית דעתי טוב הוא שיזכה הסופר השליח הנייר והקולמוס על ידי אחר להבעל באופן המועיל. ואף שכתב הטור בשם הרמ"ה דהיכ' דאמר הבעל להשליח לכתוב וליתן דאינו צריך להקנות. מכל מקום ראיתי בקצת שו"ת חכמי ספרדים שכתבו להחמיר שיזכה הנייר והקולמוס וכו'. וכמדומה שכן ראיתי גם כן בהב"ח וכעת אין לי פנאי להאריך עוד. ואחר כל אלה לעניית דעתי מאחר שלפי דעתי הקלושה נתפשטו הרבה קמטים מחששות רבות שהי' לחוש בנידן דידן בעזרת השי"ת ומעתה אם טוב הדבר לפני מעכ"ה ולפני מע"כ שארי חכמי העיר שיסכימו על זה אזי אהי' אני גם כן סניף לצוותא בסימא חכמי עירכם הקודש לסדר הגט ולמסור ליד האשה על פי אופנים הנ"ל ושתהי' מותרת לכל אדם. וחוזר אני בשטה אחרונה ומבקש בכפליים ומתנה בפירוש שמעכ"ה עם שארי חכמי העיר לא יסמכו על דעתי ח"ו בלי עיון ובלי הסכמה על כל דברי וליטול כל המשא עלי ושאהי' ח"ו גס לבי בהוראה לא זו הדרך ולא זו העיר אשר בחר ד' ורק שיעיינו ויביטו בדברי' אלו הנ"ל כפי שכלם הזך וכפי שיורו על פי התורה והאמת כי אין לדיין אלא מה שעיניו רואות וצור ישראל יצילני ויצילכם משגיאות ומאור תורתו יראני נפלאות כנפש ידידם בכל לב נצמד ונטבע בצול אהבתם לעולם כותב מחמת חלישת כח ורפיון ידים מקלקל השורה כמצליף במסיבות עינים ומצפה לישועת השי"ת כל ימי היותי בחיים ולהגות בתורתו ברחבת ידים דברי הנאנח **יהושע** באאמ"ו ה"ה מוהרר **צבי** הירש זצלה"ה צייטלש:

ברעות נפשי. לעיל בפנים יש נפשאי ועיין ברמ"א:

לדקדק אחריו כו'. צ"ע למה ידקדקו אחריו דהא אם לא הביא סימנים לא הוי הקדושין כלום וכדלעיל בפנים ודוחק לומר דמיירי ביבם שיבם את אשת אחיו דהוי מדאורייתא דא"כ אף שלא ע"י שליח צריך לבודקו דאם לא הביא סימנים לא מהני הגט להתירה בלא חליצה. ואפשר דעת ההגה"ה להחמיר לדקדק אחריו כי היכא דלא לימא דהקטן יוכל

לעשות שליח ואף בדבר דצריך שליחות מדאורייתא. או אפשר שדעתה ז"ל דיש לחוש שמא יגדל בין נתינת הגט להשליח לבין מסירת השליח הגט לאשה ואז אפשר דצריך גט מדרבנן כמו קטנה שגדלה ואף אם לא בעל משגדלה. אבל לא ראיתי בגדולי הפוסקים דכתבו דין זה וצ"ע. ועיין ברמ"א: אח"ז ראיתי בתשובת מהרי"ק שרש ל"ב הביא דין זה בשם הראשונים. ועיין בשו"ת מהר"א ששון סי' קסה שפלפל בזה והביא ג"כ תשו' מהרי"ק שבשרש ל"ב נראה שזהו כוונת ההגה"ה ולכך כתב בלשון טוב להצריך משום חששא בעלמ' שמא יגדל בינתי' ודו"ק:

סימן קפה

אם היתה אמו מישראל. עיין סמ"ג וצ"ע:
באיש שערות בכל מקום. צ"ע בסמ"ג:
אבל יושבת לא. פי' לכתחילה וכדלעיל ועיין סמ"ג:
ושנצי צ"ל ושיהי':

סימן קפט

עדים ונמצאו שקרים. פי' אף בשני עדים:
אם קינא לה. קאי אשלא בעדים ויותר טוב להגיה וכן אם קינא וכו':
ולא יוכל לגרשה. פי' אם היא תכחוש בהקינוי והוא לא יהי' נאמן לגרשה בע"כ כתקנת רגמ"ה וגם אסור לו לבא עלי' כיון שיודע שקינא לה באמת ונסתרה אסורה עליו מן הדין ולמד"נ נראה פשוט דלזה כיון הטור באה"ע סי' קע"ה דמביא שם בשם ספר המצות דלא יאמר האדם בזמן הזה כו' וכוונתו הוא על דברי הסמ"ק שמחדש הא דתקנות רגמ"ה כו' וע"ש בב"ח שנדחק בזה:

סימן קצב

הביאה סימנים. ולא תמאן. סמ"ג וע"ש:
שלשה. כמו שסובר בה"ג. ואפשר שר"ל דלכתחילה וודאי סגי בפני שנים. ועיין בסמ"ג וצ"ע ועיין תי"ט סוף פ"ב דיבמות ופ"ק דסנהדרין:

סימן קצג

קטן כפול הלבן. זהו כפי פרש"י ועיין בתוס' והרא"ש ובטור ובה"ג וגם מביא פסק ריא"ז שם

שיהא כביצה. לפי שמפרש לעיל גבי בוסר שהוא כפול הלבן ומכשרי חכמים יש צ"ע אבל כדברי רבינו כן הוא בסמ"ג ויש ליישב בדוחק דר' יהודה מצריך כביצה מדרבנן וכדמפרש בירושלמי ועיין בר"ן ובשלטי הגבורים בשם הריא"ז בפ' לולב הגזול ואתי שפיר לר' יהודה דחד טעמא הוא גבי שיעורא דאתרוג וכמו גבי גדול לר' יהודה דהוי רק מדרבנן וכדמסיק הש"ס שם אליבא דר' יהודה דלא בעי הדר והוי הטעם רק מדרבנן בעלמא וחכמים דר"ע דמכשרי בבוסר הוא מדאורייתא וע"ש סוכה ל"א ב'. ואחר כותבי זה ראיתי בשו"ת מהרי"ק שרש ס"ב שדיקדק שם מדברי הרא"ש כו' ובפ"ק דב"ק גבי הידור מצוה והעלה ג"כ קרוב לדברים אלו וע"ש:

סימן קצד

כל ששת ימים. צ"ל וכן ביום השביעי

דהוי דשיל"מ. וכן מביא המרדכי ריש ביצה וצ"ע דהא הוי מין בשאינו מינו ובטלי אף דשיל"מ. ועיין בר"ן פ' משילין. ובר"ן דנדרי פ' הנודר מן המבושל וצ"ע:

בראש השנה לא. היינו בליל ב' דר"ה:

ספנא מארעא. אע"ג דרובן אינן יולדות אלא ביום וכבהגהה ועיין כל זה בהר"ן פ"ק דביצה ובהמרדכי שם:

אם הוא אוכל קצת מן העוף כו' פי' אפי' בהמה בריאה אם אוכל קצת ממנה בו ביום שרי וגבי מסוכנת שבפנים משו' הפסד ממונו התירו אם יכול לאכול דהיינו אם יש שהות מבע"י לאכול כזית צלי אפי' אינו אוכל ועיין בטור ובש"ע סי' ת"צ ובתשו' הריב"ש סי' רנ"ד כתב דבהמה בריאה לא שרי לשחוט רק דוקא אם צריך לאכול ממנה כזית מבע"י אבל אם אינו צריך לא שרינן לי' אם יאכל כזית דהוי הערמה. וכזה משמע משו"ת הרשב"א שמביא הב"י שם ועיין בט"ז סימן תצ"ח שרוצה לעשות ט"ס בתשובת הרשב"א והוא לחנם:

בי"ט שני מותר מיד. ועיין ש"ע א"ח סימן תקט"ו ובהאחרונים שם סעיף א' וב':

לפרש"י בין לפר"י: היינו כדעת ר"ת ז"ל: ויש מגדולי האחרוני' ז"ל שכתבו דלר"ת אף שנעשה עבור גוי אסור עד ליל חול ולפע"ד נראה עיקר כדברי ההג"ה ועיין בכלבו דאף המחמירין לדעת ר"ת אף ביו"ט שני היינו דווקא במידי דאכילה דבהא שייך למיגזר טפי אבל במידי דלאו אכילה שרי ביום טוב:

במכתשת קטנה. עיין מה שאכתוב לקמן לפרש דעת הרי"ף ז"ל:

סנדל המסומר. במתני' אי' אבל לא סנדל המסומר ובסמ"ג אי' כגון תפילין ואפשר שיש כאן ט"ס ודוק:
חטים ושעורים עיין בהרי"ף פ"ק דביצה ובהרא"ש שם דמפרש דדעת הר"ף ז"ל לפסוק כר"ש שמתיר בתבואה ואפשר שמביא הרי"ף ז"ל הברייתא דאליביה דר"ש של חטים לעשות מהן עסיסות וכו' דר"ל דלבני בבל דמותר לעשות במכתשת קטנה וכדאיתא שם בפ"ק ומודו רבנן לר"ש דמותר לבני בבל לעשות תבואה ודוק. והמשנה נשנית בא"י ועיין במ"מ ובהברטנורא בפ"ק משנה ט' ובתיו"ט שם:
לאפוקי ולאפויי'. בסמ"ג ליתא לאפוקי. וכן לא ראיתי בשום פוסק. ואפשר לדחוק עפ"י דעת הרשב"א והר"ן דצריך עירובי חצירות בי"ט וע"ש ובר"ן פ"ק דביצה ויותר קרוב שהוא ט"ס וצ"ל אסוקי ועיין אחרונים:
ומי"ט לחברי'. ועיין במרדכי ובהגה"מ ועיין בט"ז א"ח סי' תקכ"ז ועיקר הפירוש הוא לפי הירושלמי דאם חלו שני ימים של י"ט יום ו' ושבת דצריך להזכיר בעירובי תבשילין ג"כ מי"ט לחבירו לבסמ"ג ליתא אבל באגודה בביצה בפ' יו"ט מביאין הירושילמי וע"ש:

סימן קצה

אבל אחר לא פי' אם אינו רעוע ונוטה ליפול לא יסתור ויבנה אבל וודאי בכותל רעוע נוטה ליפול אף לא לרה"ר רק לחצר או למבוי מותר לסותרו ולחזור לבנותו מפני הסכנה ועיין בטוש"ע סי' תק"מ. ויותר נראה לפרש דברי רבינו ז"ל דהא דאבל אחר לא היינו אפי' בכותל רעוע הנוטה ליפול שבינו לבין חבירו דליכא למיחש לגנבי שיהי' חשש סכנת נפשות אף שמותר לסתור אבל לא לבנות כדרכו רק ע"י שינוי צר בצרור וכו' וכדלעיל וכמו שמביא המרדכי והאגודה אף שמדברי הב"י בסי' תק"מ משמע שאינו מפרש דברי רבינו כן ולענ"ד נראה יותר לפרש כן כי רוב דברי האגודה מדברי רבינו:

סימן קצו

בי"ד עד חצות. זהו כפי הנוסחא שבהרמב"ם ז"ל ועיין שלטי הגבורים ודעת רוב הראשונים דמביאים בי"ד כל היום ועיין מ"מ בפ"ח מהלכות י"ט הל' כ"א:

סימן קצז

דכתיב וכו' פי' מצות עשה כל מי שרוצה לאכול בשר בהמה חיה ועוף צריך לשחוט תחילה ואח"כ יאכל ואין לו היתר אחר אלא בשחיטה דכתיב וזבחת מבקרך וגו' ולשון ספרי וזבחת מה מוקדשין בשחיטה אף חולין בשחיטה ע"ש ובש"ס איתא וזבחת כאשר

צויתך מלמד שנצטוה משה ע"פ על הוושט וקנה ועל רוב אחד בעוף ורוב שנים בבהמה וזהו הקרא שהביא רבינו:

כל טבח שאינו יודע כו' כן הוא בש"ס שם דף ט' אמר רב יהודה אמר שמואל והם חמשה דברים הפוסלים את השחיטה וכתבם רבינו לקמן בסי' זה וכתב הסמ"ג והגהת אשרי בשם ר"ת. גם המרדכי. שאין צריך השוחט לידע כל דקדוקי הלכות שחיטה כמו שהה והחליד במיעוט סימנין וכשיסתפק בהן יחמיר רק שצריך לידע ששהיות מצטרפות דדבר הרגיל ביותר הוא וכן הוא בהגהת מימוני וכתב המרדכי הטעם דאין צריך לידע דקדוקי הלכ' שחיט' דחכמים נמי מיסתפקא להו בכמה דברים רק שצריך לידע לתת לב בשינוי השחיטה ולשאול על ספיקו וכן מביא הטור בסימן א' ובב"י שם וכן פסק בש"ע שם וכן דייק הכ"מ בדברי הרמב"ם בפ"ד מהלכות שחיטה וע"ש וגם דייק שם מלישנא דשמואל שאמר ואלו הן הלכות שתיטה למה ליה לפרש לימא בסתם כל שאינו יודע כו' אלא דבא לומר דוקא אלו וכיוצא באלו ודלא כהגהת אשרי בשם מהרי"ת שאם אינו יודע כל דקדוקים אסור לאכול משחיטתו אלא דאם אומר על דבר זה אני מסתפק ושואל קרינן ביה שפיר יודע עד שיאמר על האסור מותר:

אסור לאכול משחיטתו. דחיישינן שמא דרס או שהה ואינו יודע דכיון דאינו בקי בהלכ' שחיטה אינו מרגיש מהו הפסול וכתב הרא"ש פ"ק דחולין והמרדכי שם ואפי' שאלו לו עשית כך וכך ומתוך תשובתו נראה דשחט כראוי אין לסמוך עליו והטור כתב ומביאו הב"י בש"ע אפי' אמר ברי לי שעשיתי כל מה שאתם שואלין אינו נאמן דכיון דבשעת שחיטה לא ידע סבר שעשה כל מה ששואלין אותו ולאו אדעתי' והר"ן כתב בשם התוספ' בריש תולין דאפי' אמר שלמד אומר ברי לי אינו נאמן ונראה דאם אותה ששחט בינו לבין עצמו נתערבה באחרות מותרות משום דלא פסלינן שחיטתו אלא מספיקא שמא שהה או דרס והוי רק ספיקא דרבנן ואזלינן לקולא ולא דמי לשחיטת קטן דהוי כנבילה כדאיתא בש"ס בפ' כיסוי הדם משום דהתם אמרינן דרוב מעשיהם מקולקלין והילכך מחזיקינן דבודאי שחט שלא כראוי אבל בגדול לא איירינן הכי אלא דשחיטתו פסול רק מספק וכן משמע מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ד מהלכות שחיטה והרי זה קרובה לספק נבילה וכתב הכ"מ שם הטעם משום דכבר שחט ד' או ה' פעמים ושחט שפיר לכך לא הוי אלא קרוב לספק נבילה ולא ספק נבילה ממש וכן נראה דעת הטור ודלא כדמסיק הב"ח דאם נתערבו באחרות אסורות הכל כדין נבילה כיון דהשחיטה מדינא פסולה ע"ש אבל במחילת כבודו הרם לא דק בזה דאפי' ספק נבילה לא הוי כפי שנראה מדברי הרמב"ם והכ"מ שם וע"ש:

מתחילה ועד סוף. כמימרא דרב נחמן אמר שמואל שם דף יב ע"א וכדמסיק הגמרא שם בדידע דלא גמיר וכגון דשחט קמן חד סימן שפיר מהו דתימא מדהאי שחט שפיר כו' וכן פסק הטור והב"י ואפי' לכתחילה מותר ליתן לו באחרים רואין אותו וכתב הט"ז הוכחה לזה מדתנן במתניתן אצל חרש שוטה וקטן לשון דיעבד מוכח דבגדול אפי' לכתחילה מותר והב"י בשם הגהת אשרי מא"ז ובמרדכי אוסרין לכתחילה אפי' בגדול משום גזירה כן כתב הט"ז וכן פסק הרמ"א בהג"ה דהכי נהוג מיהו על הסתם דאין ידוע אם יודע אם לאו פסק מהרש"ל פ"ק דחולין סי' ה דמותר ליתן לו לכתחילה כשאחרים עומדין ע"ג וכן הסכים הש"ך וכתב דגם הרבינו ברוך בהגהת אשרי מודה לזה ע"ש וכן הסכימו כל גדולי האחרונים:

ויש להאריך בשיעור הגבהה כו' עיין שו"ת מוהר"י קולון שורש ל"ד שמפרש דעת רבינו ז"ל דדוק' ביצא דם מחמיר אבל בלא יצא דם אף שחתך כל העור של העוף יש תקנה וע"ש:

ואמר שאין לו תקנה כו' עיין בשו"ת מוהר"י קולון סימן הנ"ל שמצא נוסחא אחרת בהג"ה דהיינו כך שאין לו תקנה לשחוט כי אם למעלה או למטה והדר נהפכי' לוישט ונבדקיה וע"ש. ואני מתמיה למאוד על נוסחא זו דא"כ היה ההג"ה חולק על דברי רבינו שבפנים דמשמע דבבהמ' אין שום תקנה ומטעם כמו שכתב בהגה שלפנינו דלעולם שמא במקום נקב שחט מבפנים ולכאורה גם ההגה ההוא יצא ההוראה מפי רבינו הר"י מקורבל ואפשר שלא היה כתוב לפניו בפנים הא דאבל בבהמה דבעי שחיטה כו':

ואם אין בקיאין בבדיקה. פי' בעוף:

סימן קצח

כדפי' לעיל. עיין לקמן סימן רכ"ב ובפנים שם:

אין מגעילין כלים בני יומן בח"ה של פסח וה"ה אינן בן יומן למאן דאוסר נט"ל בפסח ועיין לקמן סימן איסור משהו:

סימן קצט

מים שהנדה טובלת בהן. וכדלקמן דבעינן מ' סאה מכל מכוה אף במעיין ועיין לקמן בהג"ה:

סימן ר א

דאחזוקי בריעותא לא מחזקינן. עיין סמ"ג ובתוס' פ' אלו טריפות:

מצטרפין לרובה. עיין לקמן גבי דין שמוטת ירך בהגה"ה שם:
ועקרה רגל להלוך כו'. משמע מדברי רבינו ז"ל דאם עקרה רגל להלוך וכו' דאף בדיקה לא צריכה כיון שלא כתב בזה כמו לעיל גבי ננערה לעמוד ולכאורה הוא תמוה דהא לקמן כתב רבינו ז"ל ואם הלכה ד"א אז אין צריכה בדיקה ועיין בשו"ת מהר"י קולון סימן ס"א שנדחק בזה ומביאו הב"י בסימן נ"ח וע"ש עוד שכתב שמשמע מדברי רבינו ז"ל שאף אם עמדה ושהתה מעל"ע דצריך בדיקה ואפשר לדעתו ז"ל לפרש הא דכתב רבינו ז"ל ואם עקרה רגל להלוך וכו' דהיינו היכא דשהתה אמר זה מעל"ע אינה צריכה בדיקה והא דלא כתב רבינו ז"ל דין זה גבי ננערה לעמוד אפשר משום דלשון הגמרא הוא באלו טריפות ובזבחים דף ע"ד ע"א הכל גבי עמדה דצריכה בדיקה משמע ודאי דאין לה תקנה אחרת כי אם בבדיקה ולא בשהיית מעל"ע וגבי הילוך דעקרה יד ורגל אפשר דדעת רבינו ז"ל דמהני שהיות מעל"ע אף בלא בדיקה. וכדעת רבינו ירוחם גבי עמדה ולא משמע כן מדברי הב"י גם לכאורה יש להקשות על דברי רבינו ירוחם מהסוגיא דזבחים שם דסובר ר"ל עמדה צריכה מעל"ע הלכה צריכה בדיקה ואם כדברי רבינו ירוחם דבעמדה ושהתה מעל"ע לא צריכה בדיקה א"כ לר"ל נראה דבהלכה ושהתה מעל"ע נמי לא בעי בדיקה דהא לדידי' הוי הלכה כמו לדידן עמדה וא"כ אמאי כולן ירעו הלא יש תקנה להשהותן מעל"ע וצ"ע ודוק:
ואם הוא אינו רוצה לסמוך על בדיקתו כו' מעל"ע: יש כאן ט"ס ובהג"ה מבואר: אבל אבל האבר יש לו כו' מלהושיט לבני נח וכן הוא בהסמ"ג והגאון מוהר"ש קאיידנובער בעל ברכת הזבח מקשה ע"ז בשו"ת שלו הנקרא אמונת שמואל סימן י"ד דכיון דאינו אסור משום אבר מן החי אלא מדרבנן א"כ יהי' מותר להושיטו לבני נח דהא לישראל הוא אסור מדרבנן משום הלאו דלא תסור שמצווים ישראל על זה או מן התורה או מדרבנן אבל לבני נח כיון שלא ניתנה להם התורה אינם מצווים כלל על לא תסור ומותר להם האבר לגמרי ולמה אסר להושיט להם האבר וע"ש. ולדידי לא קשה מידי דיש לומר דכיון דאסרו מדרבנן האבר המדולדל משום מצות פרוש והוי כמו משום גזירה דאטו אבר מן החי ממש דאסור מדאורייתא וא"כ כי היכא דאסור באכילה לישראל משו' גזירה דאבר מן החי ה"נ אסור לישראל להושיטו לבני נח גזירה שלא יושיט אבר מן החי גמור דאסור מדאורייתא להושיטו לבני נח ודוק בזה:

סימן רה

ואם תמצא לומר נמלחו בסמג ליתא וצ"ע:

דהיכא דליכא ששים לא סגי ביטול מקומו דשמא מפעפע בכוליה. ואף דהוי מין במינו ולעיל בהלכות חלב פירש בפנים ובהג"ה דמין במינו ספיקא לקולא יש לחלק דהיכא דליכא ששים אז אם נאמר להתיר כולו משום דשמא אינו מפעפע כי אם באותו מקום יהיה. חומרא היכי דאיכא ששים לגבי אותו מקום דצריך לאסור משום דאינו מפעפע בכוליה ומשום זה מחמירינן בין היכא דאיכא ששים לגבי אותו מקום ובין היכא דליכא ששים לגבי כולו וכזה תמצא בדברי הפוסקים:

סימן רי

אבל בחיין בכזית. פי' שחתך אבר מן החי מחד מן שמנה שרצים האמורים בתורה ואכלו. ועיין בהרמב"ם בפ"ב מהלכות מאכלו' אסורות ובמ"מ שם:

סימן ריג

וכן האוכל כזית משניהם. עיין לחם משנה:
שאיסור בשר בחלב חל על איסור נבלה אם בישלו בחלב. דווקא בישלו חל על איסור נבלה אבל אם אכלו לא לקי משום בשר בחלב דלא חל על איסור נבילה ועיין רמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' מ"א הלכה ו' ובמ"מ שם:
ורש"י פי' מותר דקאמר בקינוח הפה ובהדחה כו'. לכאורה הוא כפול:
ואפי' בכלי מתכות. עיין לעיל ריש סימן ר"ה ובהגה"ה שם:
כפירושא צ"ל כפרש"י:
ואמר רב נחמן אסור להניח כו' עיין ברמב"ם פ"ט מה' מאכלות אסורות הלכ' כ"ה והגהות מיימונ' שם:

סימן ריד

משום דאיכא למיתלי ברובא. פי' והני אין בטיליין ברוב ואפשר שחסר זה בט"ס:

סימן רטו

ובזמן הזה כו' פי' בח"ל דוקא:

סימן רטז

ובזמן הזה דרבנן. בח"ל כדלעיל:

סימן ריז

שלא לאכול חדש כו' והתקין רבן יוחנן בן זכאי. פי' דרש והתקין שאחר החורבן אסור יום הנף עד הערב ומן התורה וכן הוא בסמ"ג ובהרי"ף והרמב"ם ז"ל וכרבי יהודה אך לשון רבינו ז"ל שכתב ושלא בזמן בהמ"ק האיר המזרח מתיר צ"ע ונראה ליישב דברי רבינו ז"ל שיבוא על נכון שדעת רבינו ז"ל בודאי כמו דעת הראשונים ז"ל דיום הנף אסור לאחר החורבן מדאורייתא עד הערב אך לגבי השרשה סובר רבינו ז"ל דבעינן דוקא שיהא ההשרשה קודם האיר המזרח של ששה עשר ואם לא השרישה התבואה עד ערב של סוף י"ו אסורה עד עומר הבא ויש טעם לחלק בין איסור החדש לבין איסור ההשרשה דבעינן לחומרא שישרוש קודם האיר המזרח דבשלמא גבי איסור חדש דרשינן מרומיא דקראי דכתיב עד הביאכם וכתיב עד עצם לחלק בין בזמן הבית ובין שלא בזמן הבית דאסור כל היום לרבי יהודא דעד ועד בכלל וכדאמרינן במנחות בפרק רבי ישמעאל (מנחות דף ס"ח) וע"ש אבל גבי איסור ההשרשה דמפקינן לה שם דף ע"א ע"א מקראי דגבי עומר ושתי הלחם תליא העיקר בהקרבת העומר לעולם אף שלא בזמן הבית וכן מוכח להדיא בפסחים בפ' מקום שנהגו (פסחים דף נ"ה) דמסיק שם רבינא אליבא דרבי יהודא דהרי מקצת היום ככולו לא אמרינן ומסתמא איירי שם הברייתא דר' יודא המנכש בשלשה עשר. בזמן הזה ואי הוה גבי השרשה נחשב יום הי"ו כולו עד הערב וכמו איסור החדש א"כ לא הוי אלא חד מקצת היום ככולו ולפ"ז הא דכתב רבינו ז"ל ושלא בזמן המקדש האיר המזרח מתיר קאי אאישא דגבי השרשה לחומרא ודוק בזה היטיב

סימן ריח

ועוד דרשו רבותינו שלא לאכול עד שיתפלל. מדברי רבינו והסמ"ג והרמב"ם בספר המצות משמע שהיא דרשה גמורה ולא אסמכתא ומזה ראי' דתפילה היא מן התורה כדעת הרמב"ם ולא כהרמב"ן ומדברי רבינו והגה לעיל סימן י"א משמע שדעתם כדעת הרמב"ן ז"ל ויש לדחוק דאעפ"כ ס"ל דהוי דרשה גמורה והיינו כשצריך להתפלל מן התורה כגון בעת צרה וכדומה וכדלעיל בהגה ודוק ועיין בהרמב"ן בספר המצות ומה שכתב בשורש א':

סימן ריט

גרסינן בפ' ערבי פסחי' ד' קט"ו ע"ב אמר רבא בלע מצה יצא בלע מרור לא יצא בלע מצ' ומרור ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא כן הוא הגירסא שלפנינו וכן קיימו הגירסא

שם גדולי הראשונים ז"ל עיין שם בהרשב"ם ובהר"ן ובמ"מ בפ"ו מהלכות חמץ ומצה. והנה הרי"ף ז"ל השמיט מימרא זו דרבא ולא ראיתי להמאור והמלחמות וכן להר"ן והמ"מ שנתעוררו בה רק ראיתי להבעל מגדול עוז בפ"ו מהלכות חמץ ומצה שהזכיר זה שהשמיט הריף ז"ל מימרא דרבא אבל לא מצאתי בדבריו ז"ל טעם לשבח על הרי"ף ז"ל ולענ"ד נראה שבכונה גדונה השמיטה הריף ז"ל ודחאה מהלכה מחמת הסוגיא דברכות בפרק כיצד מברכין (ברכות דף ל"ט ע"ב) בהסוגיא דשלקות דמוקי שם רב נחמן הפלוגתא דאמוראי קמאי שמואל ורבי יוחנן גבי שלקות אי מברכין עליהן בפה"א או שהכל דתלוי במחלוקת דרבי מאיר ורבי יוסי בברייתא דיוצאין ברקיק השרוי ובמבושל שלא נימוח לרבי מאיר ולרבי יוסי אין יוצאין במבושל אע"פ שלא נימוח וכשם דלרבי יוסי מבושל דמצה לאו במילתי' קיימא לענין מצה ה"נ לענין ברכה לא קיימא במילתא קמא ומברכין עליו שהכל ודחי שם הש"ס לא היא דכ"ע שלקות מברכין עלייהו בפה"א ועד כאן לא קאמר רבי יוסי התם אלא משום דבעינן טעם מצה וליכא ע"כ ומביא זה הריף ז"ל שם בברכות ובפסחים בפ' כל שעה המסקנא דהש"ס משום דבעינן טעם מצה וליכא ונמצא דלרב נחמן דמוקי גבי שלקות לענין ברכה בפלוגתא דרבי מאיר ורבי יוסי לגבי מצה ע"כ לא ס"ל דבעינן טעם מצה כמסקנא דהש"ס ועיין שם בחדושי הרשב"א ז"ל דמביא בשם רבינו האי גאון ומקיים הגירסא שם בפ' כיצד מברכין לא היא בלא ויו והיינו דסתמא דהש"ס דוחה דברי רב נחמן ולא כמו שיש גורסין ולא היא בויו דהוי דברי רב נחמן עצמו ומשום זה סובר הריף ז"ל דרבא דערבי פסחים דס"ל בלע מצה יצא אזיל בשיטת רב נחמן רבו דלא בעינן טעם מצה אבל לפי מסקנות הסתם גמרא בברכות דדחו דברי רב נחמן וסובר דבעינן טעם מצה אם בלע מצה ה"נ דלא יצא וכן אמוראי בתראי שם בפסחים דף קט"ו ע"א רבינא ורב אשי גבי הא דהלל הי' כורך מצה ומרור ואוכלן ביחד וכל הסוגיא שם דאתי מרור דרבנן ומבטל למצה דאורייתא וסובר הריף ז"ל דאינהו פליגי ארב נחמן ורבא וסברי כסתם גמרא דברכות דבעינן טעם מצה אף בדיעבד וכמו לרבי יוסי גבי מבושל דאין יוצא אף בדיעבד ולא ס"ל להריף כמ"ש הרשב"ם שם בע"פ גבי מילתא דרבא דבלע מצה לחלק בין לכתחילה לדיעבד אלא רבא סובר כרב נחמן דברכות דלא בעינן טעם מצה כלל וכן כתבו התוס' בפ' כל שעה (פסחים דף מ"א ע"א) בד"ה עולא אמר. דגם עולא דסובר שם בפ' כיצד מברכין גבי שלקות דמברכין עלייהו שהנ"ב הוא משום דס"ל כרבי יוסי דברייתא גבי מצה דאין יוצאין במבושל משום דלאו במינתי' קאי ולא ס"ל דבעינן טעם מצה וכמו רב לחמן ורבא ולפי דהסתם גמרא דברכות ורבינא ורב אשי דע"פ גבי הלל פליגי על עולא ורב נחמן ורבא פוסק הריף ז"ל

כותייהו דהוי אמוראי בתראי וכן מוכח מדברי הרשב"א ז"ל בחידושיו פ' כיצד מברכין דלרבינא ורב אשי בהסוגיא דע"פ לא ליכרוך אינש כו' דאתי מרור דרבנן ומבטל לטעם מצה דאורייתא סברי ממש הטעם דבעינן טעם מצה אף דיעבד וכמו לרבי יוסי גבי רקיק המבושל ודלא כהרשב"ם וסייעתו שמחלקים בין לכתחילה ודיעבד דמקש' שם הרשב"א מהא דלא לכרוך אינש מצה ומרור על רבי מאיר דבריית' ועולה כהוגן פסק הריף ז"ל וגם אין מהצורך לדחוק בלשון הש"ס דפרק כיצד מברכין דבעינן טעם מצה וליכא היינו משום דהוי כמו מצה עשירה וכמו שכתבו שם התוספת בפ' כל שעה (פסחים דף מא ע"א) בד"ה אבל לא במבושל משום דהוי מצה עשירה וכן מביא בברכות בפ' כיצד מברכין הרבינו יונה בשם רבני צרפת דהוי מצה עשירה ובאמת פשטא דלישנא דהש"ס לא משמע הכי ודוק ודע דדברי התוספ' בפר' כל שעה ודברי רבינו יונה ז"ל בפרק כיצד מברכין אשתמיטתי' לגדולי האחרונים ז"ל הלבוש והט"ז והמ"א שנדחקו לתרץ ולחלק בין הא דבלע מצה יצא בסימן תע"ה ובין הא דאין יוצאין במבושל בסימן תס"א ותמהני איך לא זכרו שם דבריהם ז"ל וגם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות מצה הלכה ו' גבי מצה מבושלת דאין יוצאין בה שהרי אין בה טעם פת עכ"ל ואפשר לפרש כדברי התוספ' דהוי מצה עשירה ולכן שינה הלשון גמרא דבעינן טעם מצה וליכא הארכתי בזה כי לדעתי כיונתי האמת בדעת הריף ז"ל ויש להזהר בזה באכילת מצה כזית ראשון ללעוס המצה ולא לבלוע כיון דלהרי"ף ז"ל אף בדיעבד לא יצא וגם מדברי הרשב"א ז"ל בחדושיו משמע ג"כ שדעתו כדעת הריף ז"ל וכדלעיל והריף ז"ל הביא הא דרבינא דלא ליכרך אינש וכו' עד דאתי מרור דרבנן ומבטל למצה דאורייתא וכל הסוגיא דשם שלדעתו ז"ל מירי הכל אף בדיעבד לא יצא משום דבעינן טעם מצה וכמו מצה שבישלה לר' יוסי דברייתא וגם מה שמחלקים התוספ' והר"ן בין בלע מצה ומרור לבין אכל להו על ידי לעיסה ג"כ לא משמע לי' להרי"ף ז"ל לחלק בכך. כי באמת נראה זה לדוחק וכן הרשב"ם ז"ל נראה דלא ס"ל החילוק רק שמפרש הא דרבא בלע מצה או מצה ומרור יצא ידי מצה היינו דיעבד והא דרבינא דלא ליכרך אינש מצה ומרור היינו לכתחילה וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל:

סימן רכ

לשון הרא"ש בפ' ט"פ סימן כ"ה הני אכלו דמאי יצא וכו' אכלו לחצאין יצא וכו' משום דמברך על אכילת מרור צריך שיאכל כזית שאין אכיל' וכו' אבל בירקות הראשונו' וכו' ע"כ לשון הרא"ש ז"ל וראיתי לגדול אחד ז"ל שרצה להוכיח מדברי הרא"ש ז"ל הללו

דס"ל דגבי מרור אין צריך לאכול כזית רק משום שמברך על אכילת מרור ואין אכילה פחותה מכזית ולא מהדין אך חלילה לומר כן דודאי מודה הרא"ש ז"ל דצריך מרור כזית מן הדין כמו מצה דהא הקרא דואכלו את הבשר בלילה הזה קאי על הכל על פסח ומצה ומרור וחייב לאכול כזית ואף בזמן הזה דהוי' מרור מדרבנן כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תקנו ולעולם חייב לאכול דווקא כזית והא דכתב הרא"ש ז"ל משום דמברך על אכילת מרור צריך שיאכל כזית היינו דהברייתא זו קאי אמתניתין דידן דהביאו לפניו וכו' ומתניתין מיירי בדלית ליה שאר ירקי וכמו שכתב רבינו ז"ל לעיל וכן הברייתי' דתני אכלו לחצאין מיירי נמי בכה"ג וכמו שפירשו רש"י והרשב"ם ז"ל דאכלו לחצאין היינו בשני הטיבולין ומשמע מהברייתא דאכלו לחצאין יצא היינו דוקא דיעבד וכמו דמאי ובלא מתכוין דהוי דיעבד אבל לכתחילה צריך לאכול חזרת גם בטיבול ראשון כזית ולכן כתב רבינו ז"ל דזה הוא דווקא אם עושה טיבול ראשון ג"כ בחזרת דמברך בטיבול ראשון על אכילת מרור ולהכי צריי' לכתחיל' שיאכל כזית אף בטיבול ראשון ובדיעבד יוצא בכזית בשני הטיבולין אם לא שהה ביניהן יותר מכדי אכילת פרס וכמו לרב חסדא דלקמן אבל אם עושה הטיבול ראשון בשאר ירקי לא בעי כזית אף לכתחילה דלא כהרמב"ם ז"ל ואין להקשות דא"כ יקשה מהברייתא זו לרב הונא דס"ל דלא מברך על אכילת מרור כ"א לבסוף ולמה צריך לאכול לכתחילה כזית בטיבול ראשון כי יש לומר דאף לרב הונא עכ"פ לתנא דברייתא דס"ל מצות אינן צריכות כוונה וכמי דתני בה אכלו בלא מתכוין יצא ודאי דצריך לברך על אכילת מרור בטיבול ראשין דהא ע"כ יוצא בה ידי חובתו ורב הונא דאמר דמברך בטיבול שני היינו למ"ד דמצות צריכות כוונה דהא מסקינן תנאי היא וכמו שפירשו התוספות וזה נמי אין להקשות לרב הונא אף לתנא דברייתא היה לתקן אם אין לו שאר ירקות דיאכל חזרת בטיבול ראשון פחות מכזית דוקא ובטיבול שני יברך על אכילת מרור ויאכל כזית דלא נפיק בטיבול ראשון כיון דהוי פחות מכזית לא נפיק ידי מצות אכילת מרור די"ל לאו כ"ע דינא גמירי וכיון דמצות אינן צריכות כוונה לא ידקדק בזה ויאכל כזית וגם לפעמים לא יהיה לו אלא כזית אחד ויצטרך לאכלו בשני הטיבולין בפחות מכדי אכילת פרס ולזה תקנו לעולם שיברך על אכילת מרור בטיבול ראשון ועיין במלחמות כי הדברים ברורים ורבי' הרא"ש ז"ל לא בא אלא להוציא מדעת הרמב"ם ז"ל וסייעתו שמצריכין לעולם אף בשאר ירקי שיאכל בטיבול ראשון כזית ועיין בטור ובהגהות מיימוני ולא לומר דמרור א"צ כזית דהא סתם משנה הוא בפ' כל שעה ואלו ירקות שיוצאין בהן וכו' ומצטרפין לכזית וכן בכמה דוכתי בתלמוד דאיתקיש מרור למצה בכל מילי וישתקע הדבר ולא יאמר:

הלכך אין לברך עליו ברכת הנהנין. יותר טוב לגרום אי נמי אין לברך כו' ובסמ"ג ליתא:

סימן רכא

אסרו רבנן רחיצה כו'. דברי רבינו נוטין לדעת הראשוני' ז"ל דהוי רק מדרבנן אבל יש קצת ראי' מאגדת סוטה בפ' עגלה ערופה גבי אלישע ראה שנתעברה אמן ביוה"כ ומשמע דהוי מדאורייתא:

והיכא שרבו הדעות מאכילין אותו. כן הוא בסמ"ג וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל דהולכין אחר רוב הדעות ויש חולפין דכל דאיכא תרי דאמרו צריך אפי' מאה אומרים א"צ מאכילין אותו דתרי כמאה ועיין טור וב"י אבל פשוט מה שכתב רבינו ז"ל והיכא שרבו הדיעות מאכילין אותו הוא לאו דוקא דאפי' בשוין מאכילין אותו וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל שם בפ' ב' מהלכות שביתת עשור וכן הסמ"ג אלא כוונת רבינו ז"ל הוא רק לומר דהיכא דיש רוב שאומרים אין צריך אין מאכילין אותו:

סימן רכב

ע"ג גחלים או צונן ובולעין. יש כאן איזה ט"ס ואפשר צ"ל או צונן יום שלם והוי כבוש ובולעין:

אפילו אליבא דב"ה: דמכשירין סוכה ישנה:

כדפי' רבינו ברוך. וכדלעיל סימן רי"ב ועיין בהגה"ה שם:

שרגילין לערב בהם סולת. ואפשר שבא עליו מים דבלא"ה מחמת התאינים אינם מחמיצין דהוו מי פירות:

סימן רכג

ע"י גוים אסורה. עיין לעיל סימן ר"ז בהגה"ה:

ומיהו חלתית שחתכו כו' סימן רי"ג ובהגה"ה שם

או מיישנן. י"ב חודש:

סימן רכה

האב ובנו הרב ותלמידו מונין להם בשנים. עיין סמ"ג דהיינו שנושאין ונותנין עמו אבל בשעת גמר דין אין גומרין בקרובים אף בדיני ממונות:

סימן רלד

אחד מן השוק. זה לא קאי רק על זה כתב ידו של אביו וכו' דאילו על תחום שבת הא סגי בעד אחד ואפי' עבד ואפי' שפחה נאמנים וכן סגי בקטן אם מעיד כשהגדיל ולא בעודו קטן וכמו דתנן בסוף פ"ב דכתובות וגם באכלנו בקצצה של פלונית עיין בהר"ן סוף פ"ב דכתובות וברמב"ם פי"ד מהלכות עדות ובהמפרשים שם דלא בעינן בזה שיהי' עוד גדול עמו ועיין בטור ח"מ ובב"י שם סימן ל"ה ועיין בהרמב"ם ז"ל פי"ז מהלכות אישות ובהמ"מ שם ובשו"ת הריב"ש סימן קפ"ג דגבי שיצאה בהינומא צריך שיעיד עד אחד עמו:

סימן רלו

וכן טבח שהיה בודק לעצמו כו' כן הוא בסמ"ג ובהרמב"ם ולאפוקי אם היה בודק לאחרים לא בעינן שהלך למקום שאין מכירין אותו ושארי חומרות הנזכרות בסנהדרין ובחולין שם וכ"כ בשו"ת מהר"י וויל סימן צ"ז וע"ש ועיין בהרמב"ם סוף פי"ב מהלכות עדות ובטור ח"מ בב"י סי' לד מיהו עכ"פ תשובה בעי שיהי' כשר לעדות:

סימן רמב

וכן אם מכרו. בסמ"ג אם מכרו דמיו אסורין ועיין בטוי"ד ובב"י סימן שנ"א וברמ"א בש"ע שם ועיין בהרמב"ם ז"ל בסוף פי"ב מהלכות בכורים ובהראב"ד ז"ל שם ובכ"מ:

סימן רמה

אבל לפטור כו'. פי' אם הי' בכל אחת כשיעור וכמבואר בסמ"ג:
ומתוך כך נראה שכשהשאור כו' עיין במרדכי בפסחים סוף פ' מקום שנהגו ומשמע דדוקא אם יש בהעיסה שיעור חלה בלא השאור של גוים וע"ש:
ואין מדעתו לחלקה לפי שחיוב חלה חל עליהם מעודה עיסה ועיין לעיל סימן קנא בהג"ה וכבר הי' כל זה לעיל. בסימן קנ"א:

סימן רמו

וכן בהמה והזקינה. הוי כמטבע ונסדק דחייב לשלם כשעת הגזילה אבל הכחישה אומר לו הרי שלך לפניך ועיין סמ"ג:

סימן רמז

כדמוכח בגיטין כו' עיין סמ"ג ואפשר יש כאן איזה ט"ס:
אין מחזירין מפני דרכי שלום. עיין סמ"ג ואפשר חסר כאן:

סימן רנא

לרבות המומר כן הוא בסמ"ג אבל המומר לאלילים בודאי לא עדיף מאוכל נבילות:
להכעים ועיין ש"ם ופוסקים.
ודוקא שנתיאש זה המציל עיין סמ"ג שמביא זה בשם הירושלמי ותיבת ודוקא צ"ע:
ואינו חושש לרמאים. עיין סמ"ג:
ולא יהיו שנים קוראים כו' עיין סמ"ג:
ולדברי רבה פי' גבי שומר אבידה דהוי שומר חנם ועיין סמ"ג:
אלא בג' דברים ועיין סמ"ג:
יהא מונח עד שיבא אליהו כיון דבאיסור בא לידו ועיין סמ"ג:
ואפי' בדבר שיש בו סימן. קאי אירישא דהוי שלו ועיין סמ"ג:
דקטנה יש לה חצר כו' עיין סמ"ג:
אך מצא שובר שט"ח או שובר כתובה עיין סמ"ג דהטעם הוא משום דשמואל דהמוכר שט"ח לחבירו וחזר ומחלו מחול ודלא כאביי דעדיו בחותמיו זכין לו וע"ש:

סימן רנב

גובה כל הלילה כו' עיין סמ"ג דזהו דוקא בשכיר שעות של לילה וע"ש ואפשר שיש איזו ט"ס בדברי רבינו ועיין בהרא"ש בפ"ט דב"מ ובתי"ט שם אמתניתין י"א:

סימן רנג

או ביצה צ"ל בצק:
ונותן לו על האוזן כדי שיבא כלב ויטלנו ועיין סמ"ג:

סימן רנט

עוברין על לפני עור לא תתן מכשול. וכגון שלא היה מלוה בלא ערב ועדים וכמו שכתבו התוספ' בס"פ איזהו נשך ובסמ"ג איתא שעוברין ג"כ משום לא תשימון עליו נשך ואם לא יש חסרון בדברי רבינו איני יודע הטעם למה השמיט זה הלאו ואדרבה הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות מלוה ולוה לא הזכיר גבי ערב ועדים אלא לאו דלא תשימון ולא משום

דלפני עור וכמו שכתב שם הלח"מ דלא פסיקא ליה וכמו שכתבו התוספ' דדוקא אם לא היה מלוה בלא ערב ועדים גם תמיהני שהסמ"ג ורבינו לא הזכירו הסופר שעובר ג"כ וכדברי חכמים וצ"ע:

אין לוקין עליהם עיין סמ"ג ובלחם משנה פ"ד מהלכות מלוה ולוה:

והמלוה יש לו לסבור כו' אין להאמינו. עיין כל זה בנמרדכי בפ' איזהו נשך ויש לדקדק בדברי רבינו ודוק:

אין פוסקין על השער שבשוק עיין סמ"ג:

שלא להיות סופר ועד כו' מ"ש לעיל:

סימן רס

עובר ד' לאוין עיין רמב"ם פי"א מהלכ' שכירות ובמ"מ שם:

עובר משום בל תלין. עיין בכ"מ שם:

סימן רסג

שלא ימדוד בחבל. עיין ב' הפרושים בסמ"ג ואפשר יש ט"ס:

סימן רסה

ניתק לעשה דהשבת העבוט: ואם נאבד המשכון או נשרף הרי זה לוקה כ"כ הסמ"ג והרמב"ם ז"ל בספר המצות ל"ת רלב ורלט ובחיבורו בפ"ג מהלכות מלוה ולוה ועיין שם שהראב"ד ז"ל משיג עליו בזה כיון דניתן לתשלומין שחייב באונס המשכון ומפקיע החוב לא ילקה וכמו בלאו דגזילה לקמן מצוה ר"ע וכן תמה עליו החינוך בפרשה כי תצא סימן תקפ"ה וסימן תקצ"א גבי משכון בגד אלמנה ועיין בהמ"מ שם בפ"ג מהלכות מלוה ולוה ובהלח"מ שם ובבעל המאור ז"ל בפ"ג דמכות ובהתוספו' שם דף י"ו ע"א ד"ה התם אית' בתשלומין שכתבו שם דלמ"ד קיימו ולא קיימו וכמו שפוסק הרמב"ם ז"ל לפי גירסתו באמת חיי' מלקו' ועיין סמ"ג גבי השבת העבוט אך צ"ע אם יתכן זה לפי פירושו של הרמב"ם גבי. קיימו ולא קיימו ודברי רבינו ז"ל סתומין בזה:

סימן רעא

וכן שכירות פועל אין לו אונאה. דהוי כעבדים סמ"ג:

אבל מחזיר לו כו'. צ"ע בש"ס והפוסקים:

כרב בשכר עיין סמ"ג דבחמרא פוסק כשמואל ואפשר שיש כאן ט"ס:

סימן רעב

ובשעה שאין אתה נותן כו': עיין סמ"ג ומה שמביא בשם הרמב"ם:

סימן רעג

ולאכול כ"א ביד כו' כך שלא לבצור בכרם כו': וכדכתיב וקטפת מלילות בידך וחרמש לא תניף וגו' ועיין סמ"ג:

סימן רעו

ואז מגלגלין. עיין סמ"ג:
אבל יותר על שש לא: אפילו אמיד ועיין סמ"ג:
לפי ברכת הבית. עיין סמ"ג שמביא ב' הפירושים:
מעשה ידיה. פי' של אשה לבעלה:
אבל במטלטלין כולם יזונו. עיין הטעם בסמ"ג:
אך דין נכסים מועטין לא תקנו. עיין סמ"ג עשין סי' מ"ח אלא כולם יזונו כדלעיל:

סימן רעח

ומ"מ מותר כו' עיין בהר"ן פרק ב"מ:
שמן כ"ש ומדליק. והרי"ף פסק לקולא והביא בסתם דברי רב ברונא כיון דהוי מד"ס:

סימן רעט

דאף הן היו באותו הנס שנעש' הנס ע"י יהודית סמ"ג:
ואינו בשום מקום ואינו נשוי סמ"ג:
כיון שאין כל ישראל יחד. כמו שחיטת פסחים ועיין תוספ' ועיין מזרחי על הסמ"ג שמאריך בזה:

סימן רפ

זכרהו על היין. והוא מדרבנן ועיין סמ"ג:
ואין מקדשין אלא על היין. עיין לקמן:
כך מפסיקין להבדלה כו' בוודאי חשיכה ולא בספק חשיכה ועיין סמ"ג:
למחרתו. פי' אם לא הבדיל בלילה וכדלקמן ובהגה"ה סי' ב':
מחמת גריעותו כו' הוא שריחו רע. ומגולה אף על גב דשהייה במסננת דמאוס:

אסרו ללכת בתוך שדהו משום ממצוא חפצך סמ"ג:
אל ידלג ואל ירוץ בשביל חפצו בסמ"ג אי' משום מעשות דרכיך וא"כ אפי' שלא בשביל חפצו לא ירוץ וכן משמע בש"ס וצ"ע:

סימן רפא

ומשום זורע ט"ס ולא שייך אלא לקמן גבי משקה לזרעים:
אם יהי' אסור ולא כהערוך ועיין בתוס' פרק הבונה ובפ"ק דכתובות וביומא ובהר"ן סוף שמנה שרצים וע"ש דבהא אוסר ר' יהודה:
פי' במתכוין וישכחו שבת. עיין סמ"ג דאל"כ הוי דבר שאינו מתכוין ושרי:
של קרקע שלא ישוו גומות:
ואין מקנחו ע"ג קרקע. שמא ישווה גומות:
אסור לרדות דבש. משום שבות וכרבנן דר"א:
ואין רוכבין ע"ג בהמה. שמא יחתוך זמורה להנהיגה והוי תולש דמחייב משום קוצר:
מגבב אדם עצים. מן החצר דלא הוי מקום גידולם
והדש. בתבואה:
סחיטה תולדה דרבנן היא. והיינו אם יצאו מעצמן:
אין רוח חכמים נוחה הימנו. כי שמא הש"ס אינו מתיר רק לתוך התבשיל דמתערב עם האוכל ואינו בעין והוי כאוכל אבל לא ע"י פירורין וכדלקמן בהגה"ה:
וגונח מחמת חולי אפי' בשבת מותר. והרי"ף מפרש דפליגי ופוסק כההיא דכתובות דמותר אפי' בשבת וע"ש:
ובלבד שלא יעשה גומא. שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול:
ובלועה מיין:
לפי' הערוך אבל להחולקין על הערוך אסור ועיין סמ"ג:
מים בסודר אסור כו'. שמא יסחוט והוי ליבון ויין מותר כדלעיל דאין רגילות כו':
ויין מותר. בסודר והיינו שהוא אינו צליל אלא עכור קצת ועיין בר"ן פ' תולין:
יוצא יין מן הענבים לתוך הגיגית. וזתים וענבים אם יצאו מעצמן אסורין וכדלעיל:
ויין עכור. היינו עכור לגמרי דלא משתתי כלל בלא סינון אף בסודר אסור דהוי בורר:
שאז שותין ועיין בר"ן בפ' תולין וברמב"ם פ"ח מה"ש:
כרבי דאסר כו' וסובר דמשעת נתינת מים לסובין חייב ולא בעי שיגבל כרבי יוסי ברבי יהודה:
כן הלכה. עיין סמ"ג:

ונראה צ"ל כדאמרי' וכן הוא בר"ן:
ובתנור שחמימותו גדול. צ"ע בהפוסקים ועיין ברמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' שבת הל' ה' ובכ"מ שם:
דקאמרי לב"ה כו' ט"ס וצ"ל דקאסרי לב"ה ואף אם אינה גרופה:
אסור להשהותו. ע"ג כירה סמ"ג:
שמא יטמין ברמץ. דבהטמנה החמירו טפי משהיי':
רחוקות מן האש. עיין בהג"מ שם. צ"ע דלקמן לא משמע כן. ואפשר דעת רבינו ז"ל לחלק בין מדורה לתנור או כירה ועיין מ"ש לקמן. ועיין רמב"ם בפ' כ"ד מהלכות שבת הלכה ד' ובמ"מ שם:
בסמ"ג איתא תחתון ועליון ומה שבתוכה. ונראה להגיה כן ג"כ בדברי רבינו דאין לומר שפוסק כר"א וכמו שיש גורסי' במתני' ר"א בן יעקב והלכתא כוותיה וכמ"ש הר"ן בספ"ק דשבת דא"כ אף מה שבתוכה לא צריך. מיהו בכלבו משמע שסובר כדברי רבינו:
כדי שתפיג צינתו מותר. מלשון רבינו משמע דאף במקום שיכול להתבשל מותר להפיג צינתו וה"ה בכלי ראשון ועיין בהרא"ש ובר"ן פ' כירה:
ודוגמתן בקרקע דוקא מותר. כן הוא בסמ"ג ועיין רי"ף ורמב"ם:
בחמין שהוחמו בשבת בגמ' הגירסא ואצ"ל בחמין שהוחמו בי"ט וכן הוא בסמ"ג ונראה הטעם הוא בדברי רבינו ועיין רי"ף:
בתוך כלי ראשון בסמ"ג מביא בשם ר"א ממיץ דאף בכלי שני אוסר ע"ש ועיין בהג"מ שט"ס מה' שבת הלכה ב':
ויש רוצים לומר דגם בזה אסר הר"א עיין סמ"ג:
כדי שיחמו. דכלי ראשון מבשל וודאי:
לא יתלוש עיין לעיל סי' קצד ובהגה"ה שם דיש מתירין:
רשב"ם צ"ל רש"י:
זהו כבוסו ולבונו. בשיש שם טינוף וכדלעיל סמ"ג:
ואם הוא של עור. דבעור לא אמרי' שרייתו זהו כבוסו וכדלעיל גבי מנעל:
ד' טפחים מכל דבר כו' עיין סמ"ג בהגה"ה מה שיש לדקדק בזה:
והוא שקשר ראש החוט. ומ"מ לא מיחייב משום קושר דהוי אינו של קיימא ועיין סמ"ג:
חייב. לרבי יהודא דמחייב גבי מלאכה שאינה צריכה לגופה סמ"ג:
וי"א דהלכה כר' יוסי. וכן באגודה פרק שמנה שרצים מביא דיש מחמירין כר' יוסי ועיין במרד' פ"ק דעירובין:

אסרו חכמים משום כותב. וכן הוא בסמ"ג ואע"ג דבש"ס מסיק משום צובע אך הרמב"ם ז"ל בפ"ג כתב ג"כ שאסור משום כותב ועיין שלטי הגבורים בפ' המצניע שתמה ע"ז וכתב שאפשר שהי' להם גירסא אחרת בתלמוד ועיין הר"ן בפ' המצניע שמביא בשם ר"ת לפסוק כר' אליעזר דחייב מדאורייתא:

בנין המקום שצריך גבורה ואומנות סמ"ג:

המגבל צ"ל המגבן כגרוגרת.]כ"פ בש"ס וסמ"ג[:

בי"ט. שעושה אהל עראי במשמרת:

אפי' לר"ש. דמתיר דבר שאינו מתכוין ועיין סמ"ג:

ובשבירת הפותחת. של תיבות. לצורך שבת סמ"ג:

לקרות לאור המדורה. שקל יותר לנענע הלפידים סמ"ג:

לעיין ראשי פרשיות. דכשמעיין בראש הפרשה יודע לגמור את כולה:

משום מכבה וכו'. שמכבה את העליונות ומבעיר התחתונות ועיין בכריתות וברש"י ובתוספות שם:

משום מבעיר. וכגון שנתכוין לכבות ולהבעיר ועיין רמב"ם בפ"ז מהל' שגגות ובכ"מ ובלח"מ שם ודע דדעת רבי' מוכח בכמה מקומו' שפוסק בהחלט כר"י גבי מלאכ' שא"צ לגופה דחייב וכהרמב"ם ז"ל:

ואין נותנים כלי תחת הנר. משום דמבטל כלי מהיכנו:

לקבל נצוצות. דנצוצות אין בהם ממש:

טלית שאחז בו האור כו' עיין ריי"ף ור"ן וש"ג בפ' כל כתבי:

ונר של אחורי הדלת. פי' שנקבע בגוף הדלת ועיין סמ"ג:

העושה לדעת אביו. אבל שלא לדעת אביו א"צ להפרישו:

ושמא ה"ג ר"ל כל. עיין מרדכי בפ' כל כתבי ועיין טור וש"ג:

לחצר אחרת שבאותו מבוי. עיין בהר"ן פ' כל כתבי:

ומוציא לחצר שאינה מעורבת. כיון שמוציא דרך לבישה ודלא כהרמב"ם ז"ל ועיין סמ"ג ומרדכי:

ג' מחיצות ולחי ואף שלא נשתתפו במבוי:

אקופי מגלימי'. פי' אקופי הם בליטות ראשי החוטין הנראין על הבגדים לאחר גמר אריגתן סמ"ג:

אסור להשמיע קול בכל דבר כו' מדברי רבינו נראה לכאורה שפוסק גבי שמיעת קול לחומרא דאף אם אינו של שיר אסור ודלא כהרי"ף בעירובין בפ' המצא תפילין אלא כר"ח וע"פ הירושלמי. וכן הוא בריא"ז בפ' בתרא דעירובין וע"ש ובסמ"ג:

ואין מטבילין הכלים. כרבא בפ"ב דביצה משום שהוא כמתקן כלי וא"כ אף כלים חדשים אסור לטבול ועיין רי"ף ורא"ש שם:
בדיוטא אחת. מרה"י לרה"י ור"ה באמצע:
אבל הוא גבוה צ"ל עמוד גבוה:
ומותר לטלטל באלכסונם. עיין תוס' פ' מי שהוציאוהו ובהרמב"ם ז"ל פי"ב מה"ש הלכה י"ח ובהמ"מ שם ודעת רבינו כדעת הרשב"א ז"ל:
כרבנן. צ"ל כרבא:
וכשיעמוד הסוס יטלנו. בסמ"ג איתא וכשרוצה הסוס לעמוד יטלנה מעליו ולכאורה נכון להגיה כן בדברי רבינו:
ולחמם הפשטידא עיין לעיל בהגה"ה שכותב עוד טעם להתיר:
ומפתח אסור. עיין הגה"מ פי"ט מהל' שבת הלכה ח' ובמ"מ שם ועיין סמ"ג:
ומותר לצאת בהם. צ"ל במקום שאינו מעורב ועיין הגה"מ פכ"ב מהל' שבת הלכה ל"א:
אין זקוק להם שאינו יכול לקושרם. בסמ"ג איתא ועוד שאינו יכול לקושרם. ויש להגי' כן בדברי רבינו דעיקר הטעם הוא שאינו יודע בוודאי שתפילין הם. דאי משום שאינו יכול לקושרם לחוד הלא עכ"פ היה יכול להחשיך עליהן או התקנה האחרונה:
וגבי בהמה נמי מותר בהבלעה. בסמ"ג משמע דאסור גבי בהמה בכל ענין וע"ש:
אבל בעיר אחרת כו' במחובר בקיבולת מותר. עיין סמ"ג דמשמע דבית דהיינו לעשות הבנין לעולם אסו' דהא ברשות ישראל הוא ודברי רבינו ז"ל צ"ע. ועיין בתוס' בשבת ובמרדכי שם. ואפשר מ"ש רבינו ז"ל אבל בעיר אחרת כו' במחובר בקיבולת מותר היינו דווקא שדה וכמו שמביא הסמ"ג:
ואם ליקט פירות כו'. דברי רבינו ז"ל צריך תיקון. ועיין סמ"ג דבלוקט פירות או צד דגים אין שום ספק דוודאי אסור משום מוקצה וכדאיתא בביצה בפ' אין צדין והספק להתיר הוא רק בפת וע"ש:
אע"פ שלשם ישראל הביאן. כיון שלא אמר לו הישראל להביאן ועיין סמ"ג ומרדכי פ' כ"כ:
אבל יין אסור. פי' לטעם השני שמא העכו"ם עושה לצורך עצמו וגבי יין לא שייך זה דוודאי יקפיד הישראל עליו אך מטעם של ר"ת ז"ל מפני שהיה יכול הישראל לילך לשם ולשתות וודאי גם יין מותר בענין שלא נאסר משום מגע גוי והר"ן ז"ל בפ' כל כתבי מביא ההיתר בשם ר"ת ז"ל גבי פת שהביא הגוי לישראל דרך רה"ר וא"כ ה"ה יין וע"ש:

בסמ"ג איתא ואם יכול' כו'. ואם נגרוס כמו בכאן אם יכולה להתפרנס בלא וי"ו אפשר שדעתם ז"ל כמו שמביא הש"ג בשם הריא"ז דאם א"א להעלותם ע"י כרים וכסתות וגם א"א בפרנסה במקומה מותר להעלותה משום צער בע"ח וצ"ע:
משיתחיל דמה לזוב. והא דלעיל כשכור עת לילד היינו לענין זה שקוראין לה חכמה כו' ועיין ברי"ף ובר"ן פרק מפנין:
בין לפני המילה. עיין רי"ף והר"ן בפ' ר"א דמילה:
מוציאין אותו. עיין סמ"ג שכתב דדווקא ע"י ככר או תינוק:
ופסק ר"ת כו' עיין בהרמב"ם ז"ל ובמפרשיו בפ' כז מהלכות שבת

סימן רפב

ושפחתו העברים ואף ששפחתו העבריה היא בודאי קטנה דהא היא יוצאה בסימנין בעירוב הקילו ויכולה לזכות ועיין סמג:
רבי אליעזר בר צדוק צ"ל בן יעקב:
אבל אם ישראל שותפו של נכרי כו' צ"ל בהבית ועיין סמ"ג:
או שתי הפנימיות כו' לרבי יוחנן דאית ליה בית שער דיחיד לא הוי בית שער סמג היינו שדלתותיה ננעלות דאם אינן ננעלות בלילה הוי רה"ר גמור וכדלעיל אך כיון שדלתותיה נעולות בלילה הוי מן התורה ככרמלית ומהני עירוב ועיין סמ"ג:
פי' מחיצה כו' ומיהו בפנים פי' דקה פתח קטן וזהו כפרש"י וכאן בהג"ה הוא פי' ר"ח ועיין סמ"ג:
מבואות שלנו נראה שטוב להגיה חצירות שלנו והיינו אף שארכה יתר על רחבה:
אפי' בד' רוחות אפי' פרוץ מרובה עיין לעיל סימן צ"ו גבי סוכה ועיין הר"ן פ"ק דסוכה אבל בכל העיר גובה מצי אזיל. עיין בש"ג בפ' כיצד מעברין וברבינו יהונתן שם

סימן רפג

סומך על הבדלה שבתפילה. עיין לעיל סימן ר"פ בהגהה

סימן רפו

והוא אינו סריס. היינו סריס חמה אבל סרים אדם חולץ וחולצין או מיבמין לאשתו ועיין סמג והפוסקים:
ודנין להחמיר. שאשתו חולצת ולא מתיבמת:

לאחר ליל טבילתה כו'. בזה יש לעיין הרבה בשו"ת הגדולים אם יכולים לסמוך למנות מליל טבילה ואפשר דהיינו אם ילדה אחר ט' חדשים מהטביל' אבל אם ילדה אחר ז' אימר שהיתה מעוברת קודם שפרסה נדה והוי בר שמנה ואינו פוטר ועיין בשו"ת הריב"ש ז"ל סימן תמא:

האומר זה בני. עיין כל זה בהרמב"ם בפ"י מהל' יבום ובהמ"מ שם ובהר"ן שם בפרק האומר:

שנולד בן לבעלה. עיין שם בהרמב"ם ובהשגות הראב"ד ז"ל ובהמ"מ שם:

סימן רפז

ליל מ"א וליל פ"א דמתוך שהורגלו לשמש על דם טוהר שמא יבוא לשמש ג"כ בלילות האלו ואז הוא דם טמא

סימן רצ

והיינו דרך נשואין ועיין סמ"ג אם הוא דוקא בז' אומות או בכל הגוים בגיותן:

ומדרבנן אסור בכל ענין ואם הוא כהן לוקה אף דרך זנות ועיין סמ"ג:

סימן רצב

והיכא שיש ביעתותא שרי כו' זה קאי הכל על אוחז באמה ומשתין:

סימן רצג

דסופן אע"פ שאין תחילתן ט"ס וצ"ל וסופן ?לו והיינו שפסקה בטהרה ולא בדקה עד יום השביעי וע' סמ"ג:

ו' עונות שלימות כי שמא תפלוט ש"ז והפולטת סותרת יום אחד:

לידה כו' לר"ת ז"ל זהו הלמד של הסי' יע"ל קג"ם דהלכה כאביי ועיין תוס' וסמ"ג:

בימי טוהר אינו סותרת. היינו במקום שבועלין על דם טוהר:

ומותר לגמור ביאתו כו' וא"צ לפרוש באבר מת כדלעיל בסימן רפח:

וקי"ל דהמקשה בימי זיבה טהורה. דבימי זיבה מעוברת המקשה וילדה בקישוי ולד גמור טהורה מן התורה ועיין סמ"ג אבל בימי נדה אף המקשה טמאה משום נדה:

וצריכה לטבול במ' סאה אפי' כמעיין היינו גבי נדה וכל אדם אבל בכלים סגי במשהו אפי' מדרבנן ועיין סמ"ג:

או בכדי שתרד מן המטה יש ט"ס וצ"ל והיינו בכדי שתרד כו' ועיין סמ"ג:

ומותרת לשמש שלא בשעת וסתה. עיין במרדכי שפירש כזה ואין כן דעת כל הפוסקים ועיין טור ואחרוני' ואפשר לפרש דברי רבינו שכתב ומותר' לשמש שלא בשעת וסתה קאי על ואם יש לה מכה שחולה בה דוקא שלא בשעת וסתה ולא בשעת וסתה דאל"כ לא תטמא לעול' וכן משמע מדברי הסמ"ג:

הרשו' בידה. מיהו אם תמצא דם על ראש המכחול תהיה אסור' לטול' ולא תנשא לשום אדם ועיין סמג:

הנוטפים כו' עיין סמג ורבינו ז"ל קיצר בזה למאוד ועיין לעיל סי' קצט:

סימן רצד

וכולו שאוב פסול וכו' עיין סמ"ג שהביא לסוף גם דעת ר"י דאף כולו שאוב כשר מן התור' תוך כלי ואפי' לדע' הר"י דכולו שאוב כשר מן התור' אם בכלי פסול ודאי מן התור' ועיין סמ"ג ותוס' בפ"ק דפסחי':

דקי"ל כראב"י. עיין סמ"ג שהבי' בשם ר"י דר"א ב"י לא פליג אהא דרב דימי דשאוב' שהמשיכ' כולה כשירה לטבול בה היינו אם הוסיף עלי' מ' סאה מי גשמים בנפיל' ועיין מה שאכתוב לקמן בדברי רבינו ז"ל:

אך אם יוסיף מ' סאה. עיין סמ"ג דדוקא אם המשיכה כולה אבל בלא המשכ' לא מהני אף אם יפלו לתוכה מ' סאה כשרים של מי גשמי' וע"ש:

ואליב' דר' יוסי בן חוני. כלומ' דעדיין היא מחלוק' והלכ' כב"ה דבטל' מחשבתו ואינ' פוסלין:

פירוש לענין השקת מים שאובי' למקוה די בטופ' ע"מ להטפיח והא דבעינן כשפופרת הנוד היינו כשיש כותל מפסיק בין שני המקואו' צריך שיהא אם נקב כשפופר' הנוד לחברן להכשיר מקוה חסר ממ' סאה ועיין סמ"ג וכתוספ' יבמות בפ"ק דף ט"ו ובחגיג' בתוספ' דף כ"א ע"ב ומסקנ' התוספ' הנ"ל נרא' שמצריך שיהי' בהנקב שבהכותל מים דוקא שיעור מלא כשפופר' הנוד לחבר המקוה ורבינו ז"ל נראה שתופס שיעור ר"ת ז"ל דלא בעינן רק שיהי' הנקב כששופר' הנוד אבל המים סגי בטופח ע"מ להטפיח':

ספק אם ישיבו מ' סאה כו' היינו שנפל לתוכה ג' לוגין מים שאובי' וספק אם היה בה קודם הנפילה מ' סאה דשוב אין פוסלי' וספק אין בה כו' דהוי רק מדרבנן: